HLÍDKA LITERARNÍ.

LISTY VĚNOVANÉ LITERARNÍ KRITICE.

Ročník IV.

Za redakci a vydávání zodpovědný:

P. B. Plaček,
O. S. B.

Pořadatel obsahu:

P. J. Vychodil,
O. S. B.

V Brně 1887.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

OBSAH.

Strana

Články.

Badeni-Vrzal. Písemnictví polské r. 1886. . 4
Bý, List z ptačí perspektivy 33
Ciraki-Kouble, Angl. roman r. 1880.—1886. 257
Čech, Guyauova aesthetika . . 289, 324, 359
Gestrin-Saiver, Písemnictví slovinské r. 1886. 65
Korec, Nový znamenitý český básník 1, 102, 164
Kouble, Matice slovinská v Lublani . . 228
— Ruská akademie věd v Petrohradě . . 294
Kousal, Žurnalistika a kriminalita . . 129, 193
Malina, Tužby a návrhy 9
Stěpovič-Schössler, Písemnictví ruské r. 1886. 225 263.
Vítězný, Divadlo . 97, 167, 230
Vychodil, O kritice 37, 321
Zkoumal, Literarní paběrky 312
— Z našich knihoven pro lid . . . 161. 197
Leo XIII. 353
Sušilovy dopisy s Al. V. Šemberou . 267, 299
Žákovy dopisy k Al. V. Šemberovi (21.—30.) 36 199, 233.

Posudky.

Aristoteles-Vychodil, O duši (Vychodil) . 10
Bakalář. Mluvnice světomluvy volapük . . 172
Ban. Jan Hus (Kubíček) 366
Bartocha, Moravský kalendář národní (Vyhlídal) 340
Bartoš. Babička Boženy Němcové (Bílý) . . 211
Bayer. Stručné životopisy českých spisovatelů v II.—VIII. čítance obsažených (Vrzal) . 273
Beneš-Třebízský. Národní pohádky a pověsti (Zkoumal) 310
Björnson-S...p. Synnoeva Solbakken (Vrzal) 372
Borový, Časopis katol. duchovenstva (Blokša) 103
Brodský, Za své a cizí viny (Géduš) . . . 311
Brynych. Kříže a kalichy, II. (Géduš) . . 310
Cesta Švýcary do Vlašs. Benátek (Zkoumal) 182
Cesty missionářské (Halabala) 311
Čech, Čerkes a jiné básně (Kubíček) . . . 110
— Evropa (Vejchodský) 72
Čermák, Pravěk lidstva evropského (Vyhlídal) 279
Černý, Zrnka pravdy (Svoboda) 54
Červinková-Riegrová, Ochrana chudé a opuštěné mládeže (Kousal a Kudrna) . . . 333
Dickens a Collins. Nikudy ven (Ševčík) . 118
Dlouhý. Zahrada školy národní (Svoboda) . 373
Dostojevský-Kotík, Strýčinkův sen (Sloupský) 240
Dvořák. Číňana Konfucia život a nauka (Schössler) 172
Farina-Pover, Mé dítě (Ševčík) 341
Franklin-Mol, B. Franklin (Jokl) 239
Goldoni-Vrťátko-Benátský, Pamela (Schössler) 307
Gregorčič-Pakosta. Básně (Vejchodský) 177, 204
Herites, Dvě povídky (Vrzal) 150
— Jan Přibyl (Vrzal) 206
— Maloměstské humoresky, II. (Kubíček) . 239
Herrman, Pan Melichar (Ševčík) . . 53
— Švanda dudák (Vyhlídal) 119
Hulakovský, Naplněné proroctví (Vyhlídal) . 340
Chalupa. Naše ves jindy a dnes (Kubíček) . 16
Italské novelly (Ševčík) 216
Jelínek. Črty litevské (Šolc) . . . 83
Jettmar, O vodě (Svoboda) 374
Jirásek, Maryla (Bartocha) 174, 204
Katolický spolek tiskový v Praze (Blokša) . 84
Kolar. Mistr Jeroným (Bý) 140
Kopecký K., Ze života ptáků (Svoboda) . . 142
Kopecký P. V., Obrana základních pravd křesťanských pro školu a rodinu (Blokša) 71
Košťál, Jak pantáta Trousil vypravil své dědice (Vyhlídal) 278
Krásnohorská. Šumavský Robinson (Vrzal) . 276
Kryštůfek, Všeob. církevní dějepis (Schaffra) 271
Kuba. Slovanstvo ve svých zpěvech (Janáček) 43
Kvapil. Zaváté stopy (Vejchodský) . . . 336
Lazarevič-Hudec. Ze srbského života (Vyhlídal) 280
Leger. Poslední rusalka (Vejchodský) . 214
— Tři povídky (Vrzal) 173
Lhotský, Vyučování ve třídě elementarní (Svoboda) 243
Lier, Hra s ohněm (Kubíček) 17
— Novelly, II. (Kubíček) 50
Mareš. O vědě a víře (Vychodil) . . 236
Moravan (Vyhlídal) 281
Morawski, Celowość w naturze (Vychodil) . 237

Strana

Mühlsteinová, Vlasti a Tobě (Vrzal) . . . 118
Nebeský, Básně (Vrzal) 16
Newman-Doubrava, Kallista (Vyhlídal) . . 339
Pakosta, Zábavy večerní, r. VII. (Drbohlav) 21
Patera, Svatovítský rukopis (Pelikán) . . 133
Pohunek, Satan a jeho říše (Kubíček) . . 180
— Staropohanské štěstí, svoboda a lidskosť (Kubíček) 180
Pravdodatný, Patronatní právo (Brychta) . 382
Preisová, Drobné povídky (Vejchodský) . . 75
Procházka, Různé zvuky (Vejchodský) . . 241
Quis, Písničky (Kubíček) 306
Řežábek, Zeměpisný sborník (Metelka) 11, 44
Říha, Poslední léta nejsvětější Panny Marie (Schaffra) 203
Sandeau, Madlenka (Ševčík) 52
Sasinek, Záhady dějepisné (Tenora) . . . 106
Schulz, Doktor Johánek (Páral) 208
Sienkiewicz-Hudec, Starý sluha a Hana (Sloupský) 216
Snieders, Sokové (Vyhlídal) 150
Souhrada, Můj pohřeb a mé vzkříšení (Géduš) 311
Степовичъ, Очеркъ исторіи чешской литературы (Vychodil) 48
Stroupežnický, Naši furianti (Bý) 308
— Po trnitých stezkách (Vrzal) 244
Salek, Veselé čtení pro náš lid (Vyhlídal) . 280
Subert, Jan Výrava (Bílý) . . 76, 111, 142
Tůma, Z českých mlýnů (Zkoumal) . . . 85
Viková-Kunětická, Povídky (Vyhlídal) . . 309
Vlastenecký, Legendy (Kubíček) 213
Vlček, Samohrady (Šolc) 107, 136
— Milada (Oščádal) 154
Vrchlický, Básnické profily francouzské (Vychodil) 304
— Exulanti (Krippner) . . 17, 79, 116, 147
— Motýli všech barev (Vejchodský) . . . 114
Wachek, Národní církev (Páral) 303
Zaleski-Pokorný, Duch stepi (Vrzal) . . . 134
Za praporem sokolským (Vrzal) 273
Zítek, Drama rodiny p. Daniele (Vejchodský) 178

Různé zprávy

(jimiž mimo jmenované přispívali redakci: *J. Kouble, Jos. Novodvorský, A. Sobotka, K. A. Šťastný, A. Vrzal* a j.).

Strana

Kouble, Z literatury chorvatské . . 86, 121
Stěpovič-Schössler, Z Kieva 22, 119
V. V., Z Prahy 23, 87, 121
Zkoumal, Z Čech 217
x a Jos. Novodvorský, Literarní drahota u nás a láce jinde 282, 344
Z přednášek universitních . 182, 283, 315, 342

Spolkové.

Z Brna (zprav. Fr. Jokl) 24, 88, 151, 184, 220
Z Budějovic (zprav. Jos. V. Rybička) . . 219
Z Jičína (zprav. J. V.) . . 91, 188, 345, 376
Z Plzně (zprav. Jos. Kousal) . . . 55, 186
Z Prahy (Král. č. spol. nauk) . . . 188, 245
— (Umělecká beseda; zprav. V. V.) . . . 221
Z Přerova (zprav. Jos. Bartocha) . . . . 25, 57, 90, 123, 153, 185, 220, 246, 344, 375.
Z Telče (zprav. L. Čech) 58, 375

Z jiných míst drobnější zprávy v každém čísle.

Smíšené, Životopisné, Rozpravy literarní v časopisech, Díla posouzená, Knihopisné v každém čísle.

Feuilleton.

A. D., Brkové péro 159
Bartoš, Naše nejnovější národní hymna . . 349
Čech, Frase 30
Dostál, Dodatek k „Založení druhé knihovny v Radnicích r. 1818.“ 288
— Některé myšlénky o farních knihovnách 253, 286.
Drbohlav, O vlivu romanu 350, 379
V. D., V knihovně 64, 95
J. M., Novověký rhapsod 252
Zkoumal, Slovo o honorářích 319

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. — 1887. — Číslo 1.

Nový, znamenitý český básník,

na nějž nebylo posud kritikou náležitě upozorněno.

Píše *Jan Korec.*

Potichu, bez hluku a reklamy vyrůstá nám v Praze nový básník. Nejširší obecenstvo, které zná jen toho, koho mu k uchu donese buben reklamy, ještě sice o něm neví — souborné vydání jeho básní posud nevyšlo —, ale ti, kdož četli ty jeho básně, jež posud v různých časopisech byly uveřejněny, ti s radostí pozorují, že literatuře naší vzchází básník nový, jenž jí časem k nemalé může býti chloubě a nevšednu ozdobě. Ano, *Jakubec* — to jest jeho jméno — má již v Čechách a na Moravě několik duší, které ho milují, které jeho básně čítají s rozkoší a každý jeho nový verš vítají s nelíčenou radostí. Líbí se nám jeho horoucí láska k našemu lidu a venkovu, líbí se nám ty jeho krásné povídky z lidu, jichž už nám napsal několik. Pilné, svědomité studium našeho lidu a věrné líčení jeho života, výtečná charakteristika, poutavá epická šíře, která však nevylučuje rychlého a místy až rozčilujícího postupu dramatického, bohatý detail, nevyrovnaná plastičnosť, bezúhonný verš, originalní obrazy a přirovnání, krásná, aestheticky vzorná líčení krás přírodních, vážná idealní mysl: to jsou ty přednosti, pro které jsme si Jakubce zamilovali.

Než nebudeme dnes psáti pochlebnou chvalořeč — my si Jakubce příliš vážíme, abychom si vůči němu cosi takového dovolili — naopak, naskytneli se co v jeho básních, co po našem skromném mínění méně zákonům umění básnického vyhovuje, my nebudeme se s tím tajiti.

Probereme nyní jednotlivé jeho básně, pokud nám bylo lze po různých časopisech si je shledati.

»Eva Cikánka« (»Osvěta« 1884.) jest první báseň, kterou jsem od Jakubce četl, a rozkoš, kterou jsem při její čtení pocítil, byla příčinou, že jsem básníku tomuto věnoval větší pozornosť a četl též jeho práce ostatní. Všecek rozradostněn, že jsem našel nového básníka, napsal jsem o této básni v »Krom. Novinách« několik slov, která tuto dnes opakuji. Tehda jsem napsal: Již dávno nečetli jsme žádné s takovou chutí a přečetše nebyli tak radostně rozechvěni, jak se nám stalo při básni této. Přiznáváme, že znali jsme sice jméno básníka Jakubce, ale nebyvše na jeho význam pražskou kritikou upozorněni, pokládali jsme ho za jednoho z těch efemerních zjevů, kterých rodí tato léta na tucty. Ale tato báseň nám otevřela oči. Jakubec vyčnívá jako alpa nade všecky mladé básníky české a musí býti

přímo připočten za třetího do spolku Čech a Vrchlický. Báseň »Eva Cikánka« jest po Čechově idylle »Ve stínu lípy« nejkrásnější českou idyllou. Jedno její místo jest krásnější než druhé, tak že nevíš, kterému dáti přednosť. Jedno vyniká božským humorem, druhé tě svou tklivostí pohne až k slzám. Přirovnání jsou zrovna homerovská, postavy jakoby vytesány dlátem, verš a dikce tak dokonalé, že dokonalejší najdeš snad jen u Čecha. Místy se ti zdá, že čteš Homera, místy že list z »Babičky« Boženy Němcové, místy že Goethova »Hermana a Dorotu.« Na tuto idyllu Goethovu nás báseň Jakubcova v nejedné stránce upomíná. Idylla Goethova líčí lásku bohatého měšťanského synka k neznámé, chudé dívce. Podobně líčí idylla Jakubcova lásku bohatého selského synka, jemuž rodiče hledají nevěstu bohatou, k dívce chudé, původu neznámého. V idylle Goethově vypravuje matka Hermanova (v »Terpsichoře«), že veliký požár byl příčinou jejího sňatku; podobně i v básni Jakubcově požár sloučí srdce milenců vazbou manželskou. Touž úlohu prostředníka, kterou hraje v idylle Goethově p. farář, hraje v idylle Jakubcově p. učitel. To překrásné vyznání lásky, které činí Dorota v posledním zpěvě idylly Goethovy, nalezáme také v básni Jakubcově, kdež »Eva Cikánka« na konci svého listu, po holoubku milenci poslaného, píše tato slova:

Já se nikdy už v tu stranu
k Vám nevrátím — — —
— — — — — — — — —
neb nemohu, můj hochu, jenom tobě k vůli,
pro tebe nemohu, by někdy nenaříkal
tvůj otec i tvá matka, že jsi se mnou zvykal.

Zkrátka, tolle, lege, a budeš bohatě odměněn.

Co tuto píšeme, není snad reklamou pro mladého básníka — Bůh uchovej! — jest to pouze výraz našeho radostného rozechvění a upřímné radosti, že jsme našli výtečného básníka, o němžto ještě kritika pražská neví.

Povídka »Na rybníce« (»Osvěta« 1885.) uvádí nás do poesie dětské, s níž účinně kontrastují náruživosti lidí dospělých. Pěkně by se to sedělo pasákům při ohníčku, kdyby jim neběhaly krávy do škody, jak se stalo Józovi Pšeničkovic. Mezitím co si pekl brambory, zaběhla mu kraslena do strýcova čaje. Strýc, jenž se s bratrem, otcem Józovým, hněvá, krávu zavře. Józa ze strachu, aby nebyl bit, nejde domů, nýbrž schová se na rybníce na vorku a prodlí tam celé odpoledne a celou noc. Druhý den rozšíří se pověsť, že se Józa utopil. Na rybníce viděti totiž plovati cosi černého jako šaty. Nastane sběh lidu k rybníku, slyšeti srdce rozrývající nářek matčin, vádu bratří, křik otce, vytýkajícího rybnickému Pšeničkovi, že mu zabil syna — když tu najednou objeví se Józa živ a zdráv. Utíká od olšiček. Lidé ho chtějí chytiti, ubohý hoch zoufale před pronásledovateli utíká. Vida, že jest odevšad zaskočen, běží horempádem k vodě, skočí do rybníka, a byl by tu jistě nalezl svou smrť, kdyby ho tonoucího nebyl vysvobodil rybnický Pšenička.

To jest obsah této básně, vynikající nevyrovnanou psychologickou kresbou v části prvé a dramaticky rozčilujícím postupem a effektním zakončením v části druhé. Divíme se, jak výborně vmyslel se básník do života duše dětské, jak výborně dovedl vystihnouti těkavosť její citův a nálad. Líčení dojmů, citův a nálad, jež se v duši Józy, na rybníce prodlévajícího, vystřídaly, a to od té doby, kdy chlapec nezvyklými dojmy unaven usne, a ve snu všecky ty dojmy a obrazy, které dříve mysl jeho zaměstnávaly, znova v jiném složení a v jiné podobě se mu vybaví, a chlapci zdá se o vodníku a jeho čarovné říši — líčení toto jest výtečnou kresbou psychologickou, a může si

na ní Jakubec zakládati. Pobyt hochův na rybníce poskytl básníkovi příležitosť k nejednomu pěknému líčení. Ke konci části druhé velmi šťastně zvýšeno napjetí tím, že obávaná katastrofa (smrť Józova) na chvíli zadržena (Józa objeví se náhle živ a zdráv), ale nezdržena, nýbrž nastoupí znova ve způsobě tím dojemnější: pronásledovaný hoch vrhne se ve své úzkosti do rybníka a byl by tu jistě zahynul, kdyby ho nebyl rybnický Pšenička zachránil. Tímto skutkem Pšeničkovým přivoděn závěr a smír. Scena lidu u rybníka, nářek matčin, hádka obou bratrův u rybníka — vše to jsou sceny velmi zdařilé, podané s dramatickou živostí. Ale najdeš tu též pěknou epickou šíři (na př. jak postava rybnického Pšeničky se vynořuje z čaje, jak kraslena jde do škody), najdeš krásná, po homersku dopodrobna vypracovaná přirovnání, najdeš výbornou charakteristiku a plastiku tak znamenitou, že neujde ti na postavě ni nejmenší pohyb. Vše vidíš před sebou jako na obraze. Smyslem pro plastiku podobá se Jakubec slavnému Tolstému. Zkrátka, jest to báseň znamenitá! Člověk omládne takovým čtením, a zapomínaje na klopotnou, nudnou přítomnosť, mimoděk duchem svým zalétá do těch dob, kdy sám byl dítětem.

»Obrázek z pouti« (»Osvěta« 1882.) uvádí do poesie naší motiv nový, totiž motiv kultu marianského. Jest to význačnou vlastností našeho národa, že ode dávna obzvláštní úctou lne k Marii Panně a rád putuje na místa její úctě zasvěcená. Kdo na tuto zálibu našeho lidu v poutech nehledí okem moderního rationalismu, najde v jeho poutech dosti poesie, hodné péra básníka povolaného. Z našich básníků nevím, že by byl kdo před Jakubcem po této vděčné a úrodné látce sáhl. Jakubec jest tuším první, a také on dotkl se vlastní poesie poutí v této povídce jen málo a povrchně. Veškerý děj této povídky vyplývá ze sporu dvou kontrastujících povah, jimiž jsou na jedné straně mladá, něžná, přívětivá, s přírodou něžně cítící, dobročinná, chudobná, zbožná, horlivá poutnice Filomena, na druhé straně obstarožný, drsný, nevlídný, pro krásu přírody smyslu nemající, skoupý, bohatý sobec, náboženský rationalista a veliký odpůrce poutí, sklenář Podhajský. Tyto dvě povahy se sejdou, zamilují se do sebe, ale nestejnosť jich vůlí vyvolá spor, který průběhem básně se stupňuje a vzroste tak, že konečně obě povahy se rozejdou, až konečně mravním vítězstvím povahy lepší (Filomeny) spor dojde svého vyrovnání. Kdybychom chtěli známé roztřídění básní dramatických užiti na báseň naši, řekli bychom, že tato povídka jest povídkou charakterní. Vůbec jest výrazná, prohloubená a plastická charakteristika, jakou se nejen hlavní osoby básně, nýbrž i osoby vedlejší (rodina krejčího, podruha sklenářova, prodavačka pláten) vyznamenávají, hlavní předností této básně. Zajímavo jest sledovati, jak jemná, idealní povaha Filomenina působí na hrubší povahu sklenářovu, ponenáhlu ji zjemňujíc a nad ní vítězíc, takže si ji sklenář posléze vášnivě zamiluje. Krásné a poeticky pravdivé jest jejich shledání na pouti. Krásná a vesměs zdařilá jest krajinomalba, k níž častěji naskytla se příležitosť. Vadou básně shledávám, že minulosť sklenářova zahalena tajemnou rouškou. Jinou vadou básně jest, že Filomena příliš mnoho trpí, ač ničím se neprovinila. Čtenář aspoň viny na ní neshledává. Či to má snad býti její vinou, že nevyhověla přání sklenářovu, aby zanechala poutí? To nemožno! Filomena se svého stanoviska přání tomu vyhověti nemohla, neboť vyhověti mu znamenalo by tolik, co vzdáti se celého svého myšlení, celé své povahy. A kdyby tak

byla chtěla učiniti, tož přece nemohla, poněvadž ji vázal slib, daný vůdci, totiž slib, že s ním ještě jednu pouť podnikne. Či snad má záležeti její vina v tom, že natrhala jablek svému vůdci, když žízniv žádal za občerstvení? Že natrhala jablek, to samo sebou by ještě vinou nebylo, a pro to by se také sklenář nebyl na ni rozhněval, vždyť ovoce to určeno bylo pro ni! Jakousi vinu spatřovati bychom mohli jen v tom, že jich natrhala osobě sklenářem nenáviděné, ale jen tehdy, kdybychom se postavili na mylné stanovisko sklenáře, spatřujícího v onom svatém muži svého soka. Viny dopustila se tedy Filomena jen v očích sklenářových, nikoli však v očích objektivního čtenáře, a proto není také její hmotné strádání a později její smrť náležitě zdůvodněna. Básník ovšem, aby toto její strádání zdůvodnil, jakousi vinu jí přičítá, on na konci básně klade jí do úst vyznání, že zhřešila; ale vyznání to — samo o sobě velmi nejasné — nedá se z básně nijak vysvětliti a zdůvodniti. Jinak má se ovšem věc se sklenářem. Ten jest vinen, vinen mnohonásobně, a proto také právem za to pyká. Přece však se nám zdá, že míra trestu básníkem mu uloženého není úměrna jeho vině. Sklenář trpí příliš mnoho, trpí dvakráte před smířením a po smíření s Filomenou. To jest příliš! Na prvním trestu, na duševních mukách, která sklenář po odchodu Filomeny vytrpěl, na zkáze majetku, kterou hledaje Filomenu utrpěl, mohlo býti dosti. Když však sklenář i po smrti Filomeny chodí pomaten a mře hlady, budí v nás soustrasť jako člověk, jenž trpí příliš a nezaslouženě. (P. d.)

Písemnictví polské roku 1886.

Napsal *Jan Badeni S. J.*, přel. *A. Vrzal O. S. B.*

Skoro až po rok 1855. po dlouhá léta pěstovala se v literatuře polské hlavně poesie. Kolem tří největších poetů polských: Mickiewicze, Słowackého a Krasińského, otáčejí se zástupy napodobitelův a velebitelů; považovánať poesie, vedlé výroku Mickiewiczova, za »archu úmluvy,« a úkolem jejím bylo zachovávati nezkalené národní podání a tím chrániti národ ode hrozící mu odevšad zkázy mravní. — Smrtí velikých básníkův zanikla i doba poesie; ještě jen mimořádně, při jiných zaměstnáních, holdovali jí někteří, jako historikové Szujski, Szajnocha, jako Stan. Kozmian, s bídou v posledních letech zápasivší Wincenty Pol, zlatnictvím zaměstnávající se Lenartowicz, anebo žijící dosud, avšak dlouho již nepíšící Ujejski. Dnes v celém Polsku není znamenitějšího básníka, ač veršovníků není právě nedostatek. Za to však bujně se vzmáhá literatura romanová, studia vědecká, zvláště dějepisná, a přede vším denní noviny. Mámeli tudíž podati zprávu o rozvoji literatury polské minulého roku, stanouti jest nám zvláště u každého z oněch tří oborů; neboť v nich, jako dříve v básnictvu, soustředí se veškeren život literarní, jenž v Polsku, zbaveném politické samostatnosti, měl a má zcela výjimečný, každým způsobem velice důležitý význam.

V krajích, jež jsou pod žezlem ruským, největší část a nejdůležitějších listů periodických vychází ve Varšavě. — Denníky, jichž tuto vychází šest, nevyznačují se zvláště určitou povahou. Dva z nich — »Wiek« a »Słowo« — mají nátěr konservativní; čtyři ostatní snaží se — pokud to jde — býti liberalními, často skoro i radikalní zásady — a jakousi vnější úctu ke katolicismu jeví; z čehož následují přepodivné věci, tak že druhdy v témž čísle bylo lze setkati se s pochvalou Pia IX. i Garibaldiho. — Nejrozšířenější »Kuryer Warszawski«

(čítá asi 20 000 předplatitelů) drží se jistou měrou pařížského »Figaro«; hlubších rozhledův, ať si již politických, ať si již společenských, v něm nenajdeš, ale spoustu menších novinek: lehký a veselý ton zabezpečuje mu četné příznivce, kteří nemohou vypiti kávu bez »Kuryera« v rukou.

Nedostatek katolických novin, jako tuto tak i v Haliči, nadobyčejně se pociťuje. Neboť »Słowo« a »Wiek,« jež katolickému přesvědčení vážnosti dobyti se snaží, ani nechtějí ani neumějí energicky bojovati proti šířícímu se čím dále tím více materialistickému positivismu, který, bohužel, mládež víc a více pod svůj prapor vábí. — V čele radikalního tohoto směru stojí fanatický vrah Swiętochowski, a »Przegląd tygodniowy,« a rovněž týdenně vycházející »Prawda« posmívá se všemu, co svato. Vedlé těchto dvou bezcenných týdenníků postaviti lze »Ateneum,« měsíčník, redigovaný slavným professorem Chmielowským. Časopis tento, jenž má úkol vážný a vědecký, nestyděl se předložiti svým čtenářům Renanovo dílo »O początkach chrześciaństwa,« vlekoucí se několika čísly, a před několika měsíci vystoupil s chvalořečí ku poctě Renanově, napsanou od Elišky Orzeszkové, známé povídkami a romany, jež vyšly též v překladě českém.

Druhý měsíčník, »Biblioteka Warszawska,« nevystupuje sice nepřátelsky proti křesťanství, ale také žádné sympathie k němu nejeví. Časopis tento, jenž letos nastoupil již 45. ročník, přežil se, má čtenářstva velmi málo, ačkoli strany otázek specialně literarních nejednou setkati se v něm můžeme se články pečlivě pracovanými.

Proti všem těmto týdenníkům, měsíčníkům a větším dílem denníkům stojí k boji hotový »Przegląd katolicki,« výborně redigovaný kněžími varšavskými, kteří přes ohromné práce — způsobené malým počtem duchovenstva ve Varšavě — přece najdou chvíli, aby se zápalem i vší mocí svou veškery nepřátelské útoky protivného táboru odráželi. — Denníky bojí se jadrné a přísné kritiky »Przeglądu katolického,« jenž jediný nesmiřitelně lži jejich odhaluje; to též »Przeglądu katolickému« a četným knihám, jak vědeckým tak náboženským, týmiž duchovními vydávaným, s vděčností připisovati lze, že život katolický ve Varšavě a celém království polském, aspoň nad míru, neslábne. Jako »Prawda« i »Przegląd tygodniowy« uveřejňují překlady Bucklą, Spenzera, Büchnera, Darwina: tak »Przegląd katolicki« přináší každého roku několik znamenitějších děl katolických, a pod jeho řízením vydávaná »Encyklopedya kościelna,« v několika velikých svazcích, je pravým dobrodiním celého Polska.

V menších rozměrech, ale rovněž velmi dobrého přinášejí dva čtrnáctidenníky: »Niwa« i »Kronika rodzinna.« První, určená hlavně pro venkovany, pomohla si velice články v Krakově vycházejícího »Przeglądu Polského,« jenž do mocnářství ruského nemá volného přístupu; druhá, mající hlavně před očima ženy a mládež, slučuje praktičnosť se zábavou i vědou, všecko úctou a láskou k náboženství zdobíc a upevňujíc.

Časopisy a noviny, vycházející mimo Varšavu v hlavnějších městech provincií ruských, mají výhradně význam místní. Za to velmi vážně a pečlivě redigován je týdenník »Kraj,« vycházející v Petrohradě, hlavní organ 30.000 Poláků, v Petrohradě usedlých, několika milionů Poláků, roztroušených po carství ruském ve všech provinciích polských, nalézajících se mimo tak zvané »království polské,« utvořené traktaty roku 1815. — »Kraj« založen Spasowiczem, Polákem schismatikem, má ve příčině náboženské více méně týž nátěr a touž tendenci, již má »Ateneum,« s tím toliko rozdílem, že velmi mnoho místa popřává vědomostem z různých stran Ruska, osazených Poláky; zprávy pak čistě literarní a vědecké pěstuje ve zvláštní příloze.

Denníky haličské rozděliti lze na dva hlavní oddíly. K oddělení konservativnímu, jež ve všem snaží se býti podporou nynější vlády a staví téměř za svůj výhradní programm slova, pronesená přede dvaceti lety na sněmu haličském: »Przy Tobie, N. Panie, stoimy i stać będziemy« — náleží »Czas,« nedávno ve Lvově založený »Przegląd« a, jak již to býti musí, úřední »Gazeta Lwowska.« — K oddělení liberalnímu, žádajícímu, aby kolo polské ve Vídni, podporujíc

zájmy monarchie, samostatněji postupovalo a více si hledělo práv Haliče, náleží: »Gazeta narodowa,« »Dennik polski« a v Krakově vycházející »Nowa Reforma.« Denníky tyto mají za to, že ministerstvo hraběte Taaffeho málo působí pro Polsko, i že kolo polské, chtějíc srovnati se se stavem nynějším, nedosti energicky zastává se dobra Haliče.

Mimo tento směr stojí »Kuryer Lwowski.« — »Czas,« jenž považován za organ polouřední, byl dříve velmi znamenitý; ale po smrti Manna, výborného publicisty a horlivého katolíka, žije již jen z dávné své slávy. Ohlížeje se stále po tom, co řekne cizina na slova jeho, obmezuje se. Oddávaje se zprávám, točícím se ve Vídni, Lvově a Krakově, nevšímá si jiných událostí. Odpory náboženské, jež v něm někdy jsou, ve větší ještě míře nalézáme v »Przeglądu« a především v »Gazecie narodowej.« Zvláště v poslední době římský korrespondent těchto novin, jenž r. 1870. bojoval proti neomylnosti papežově a sněmu církevního, znovu učinil útok na papeže, vytýkaje mu, že obětoval Poláky poznaňské na lup Bismarkovi; jinde opět autor aneb autorka dlouhého feuilletonu vystoupila se směšnou pochvalou George Sanda.

Toho všeho bylo již tuze mnoho »Przeglądu powszechnému,« vycházející v Krakově redakcí jesuitův; i lze se nadíti, že znamenitý polemický článek, v listu tom uveřejněný, aspoň toho pro jistou dobu docílil, že se »Gazeta narodowa« trochu vzpamatovala.

Jakoby foliem »Czasu« je měsíčník »Przegląd polski,« vycházející již ode dvaceti let. S počátku měl měsíčník tento nátěr politický; články svými směřoval hlavně k tomu, aby způsobil veřejné mínění, že jedinou spásou pro Halič jest, aby pevně držel s Rakouskem a střehl se jakýchkoli revolucí; protivníky své šlehal bičíkem ostré satiry ve velmi důvtipně psané »Tece Stańczyka,«[1]) dle níž až do dnešního dne nečetná, ale veliký vplyv mající skupina, stojící kolem »Czasu« i »Przeglądu polského« nazývá se »Stańczykami.« — Přede třemi lety ohlásil »Przegląd polski,« že se stal organem krakovské university, a ač se dosavádních svých politických tendencí nezřekl, stal se časopisem skoro výhradně literarním. V též době založili jesuité měsíčník »Przegląd powszechny,« jehož úkolem — vedlé slov programmu — spojovati v sobě »zasadniczość z aktualnością,« který obírá se hlavně otázkami historickými, literarními a bohoslovnými — ač i zprávy politické ob čas podává. Proti tomuto »Przeglądu« vystoupil před půldruhým rokem německý úřední »Reichs-Anzeiger,«[1]) což ovšem pouze ku větší popularnosti přispělo. — Nad to vydávají jesuité »Missye katolickie« a rozmanité jiné náboženské spisky, popularně psané, jež o tisících exemplářů se rozšiřují po Haliči, Poznaňsku, mezi Poláky usedlými v Americe i v Australii.

Kraje, jež nalézají se v poddanství pruském, mají pouze tři denníky. Katolický, velice bedlivě redigovaný »Kuryer poznański,« nemá, bohužel, dosti hmotných prostředkův, aby rozmanitostí telegramův anebo značnějším počtem originalních dopisův a zpráv větší kruh čtenářstva si přivábil. Stát pruský systematicky jej pronásleduje, a v poslední době bezprávně uvěznil hlavního jeho redaktora, P. Kanteckého, ač odpovědným redaktorem úplně kdosi jiný se podpisoval. Neméně solí v očích je státu pruskému pro lid psaný list »Wielkopolanin,« jenž vnikl do velmi širokých kruhův. — Liberalní »Dziennik poznański« zaujímá více méně totéž místo, které »Gazeta narodowa« anebo »Dziennik polski« v Haliči.

Shrnemeli tyto poznámky o periodických listech polských, vidíme, že mnoho, velmi mnoho se jim nedostává. Až na velice nečetné výjimky prosákly jsou časopisy tyto nezdravým liberalismem, častěji však ještě hřeší neznalostí nejhlavnějších zásad i pravd, jež třeba znáti každému křesťanu. Jen asi tři nebo čtyři časopisy jsou skrz naskrz náboženství nepřátelsky; ale s druhé strany nemnoho větší počet listů směle a bez výjimky v každé otázce staví se na obranu víry

[1]) Stańczyk — je jméno dvorního blázna polského krále Zygmunta Augusta.

[1]) I naše „Rozhl. l.“ nazývají ultramontanský časopis ten zbytečným, divíce se, kterak jistí čelní spisovatelé polští mohou do něho přispívati: tito patrně jinak smýšlejí. *Pozn. překl.*

katolické a všeho toho, co s ní těsně spojeno. — Srovnámeli však stav nynější s tím, jenž byl přede dvaceti, ba ještě i přede deseti lety, vyznati musíme, že, ač v době té povstalo několik novin radikalních, přece úhrnem tisk polský mnohému se přiučil — a spíše k dobrému než ku zlému postoupil. — —

Na poli vědeckém první místo zaujímají monumentalní spisy, vydávané krakovskou akademií věd, jíž možno asi tu chybu vytknouti, že vydávajíc četná i cenná díla z oboru historie, přírodopisu a filologie, ani nejméně se o to nestará, by se rozšiřovaly tyto, jí vydané, spisy, tak že sotva kdo z nich kořistí, a nemnozí vědí dobře o jich existenci. A přece na př. odbor historický ve 3. svazku tohoto roku »Archiwum komissyi historycznej Akademii Umiejetności« (Scriptores rerum polonicarum. Tom. IX.), jakož i odbor filologický v článku »Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Wydziału filologicznego, Tom. XI.,« uveřejnily v skutku velmi vážné a zajímavé rozpravy. — Skoro stejně důležita jsou dokumenta, týkající se posledních dob panování Jana Sobieského. Co se týče jich kolikosti, dosti jest, zmínímeli se, že dokumenta z jediného pouze roku 1863. naplnila objemný svazek in 4°. — K dějinám osvěty a literatury uveřejnil redaktor Wisłocki cenný manuskript velmi svědomitě uspořádaného »Przewodnika bibliograficznego,« nadepsaný: »Liber diligentiarum facultatis artisticae universitatis Cracoviensis. Pars I. a. 1487.—1563.«

Kruh údův akademie věd, jenž sídlí ve Lvově, vydává o sobě jinou řadu historických dokladův, a učenci varšavští snaží se, aby nezůstali pozadu za kollegy krakovskými i lvovskými. — Dva nové svazky in 4° »Pamiętnika Fizyograficznego,« roku tohoto vydané, jsou důkazem opravdivých jejich snah. — Ovšem není naším úmyslem, vypočítávati všechna, byť i jen znamenitější díla vědecká jako krakovské akademie věd, tak i varšavských učencův; na několik pouze obrátili jsme pozornosť, abychom podali povšechný obraz, co a jakým směrem, co v té a oné věci se činí.

Prameny historické, snůšky materialů přírodozpytných a filologických — vedlé své povahy — poutají pouze obmezený kruh čtenářů; za to však všichni — bez výjimky — zajímají se velikým, posud nedokončeným, historickým dílem: »Sejm czteroletni,« jehož spisovatel P. Waleryan Kalinka je dnes bez odporu největším historikem polským. Dílo jeho, opírající se o bádání v archivech, podává poučný obraz, jak snažili se koncem předešlého století lepší a moudřejší Poláci, aby vytrhli hynoucí vlasť z propasti — a mimochodem ukazuje, jakým způsobem za našich dnů Poláci otčině sloužiti by měli. Jiným — ale rovněž dobrým směrem — a v jiném duchu psáno je dílo »Puławy,« líčící stručně činnosť knížat Czartoryských, kteří měli v minulém, ba i v tomto věku velmi veliký vplyv v Polsku; v skutku *knížecí* residencí knížat těchto byly Puławy. Autor Ludwik hr. Dębicki, jeden z redaktorů »Czasu,« hotový vždy, byť i s nebezpečenstvím vlastní popularnosti, hájiti zdravé zásady katolické, napsal zajímavé dílo toto na základě nadobyčejně bohatého archivu knížat Czartoryských, jež před několika lety z Paříže přeneseno do Krakova.

Stařičký Jarochowski, jeden z předních sloupů »Towarzystwa naukowego« v Poznani, obírá se po dlouhou dobu smutnou historií panování kurfiřtů saských v Polsku, i možno říci, že on prvý, opíraje se o zahraničné archivy, zvláště drážďanský a štockholmský, celou hrůzu oné doby blíže objasnil. Vydaná tohoto roku řada studií »Z czasów saskich,« vedlé obyčejných předností, hřeší i obyčejnou vadou tohoto spisovatele, jistou nechutí, či raději, jistým neporozuměním církve katolické a soustavy její.

Kdyby P. Bukowski vedlé své pracovitosti vládl i živým a vědeckým způsobem, věci podávati, způsobem P. Kalinky, aneb aspoň Dębieského, anebo Jarochowského: dílo jeho »Historya reformacyi w Polsce« totéž by mohlo zaujati stanovisko, na němž stanulo dílo Janssenovo v Německu. Bohužel, učený tento spisovatel nedovedl uspořádati sebrané vědomosti, a proto kniha jeho potkala se s ostrou kritikou, které by s jiné strany nezasluhovala.

Končíce tuto kratičkou zmínku o důležitějších dílech historických poslední

doby, musíme se jen ještě o tom zmíniti, že není tomu dávno, co působením krakovské akademie věd odejelo do Říma několik statných mladíků pod vůdcovstvím známého historika, prof. Smolky, aby ve vatikanském archivu hledalo zprávy, týkající se polské historie. — Vůbec velmi mnoho mládeže s chutí se chápe vážných studií dějepisných, jak tomu nejlépe svědčí krakovským akademickým tovaryšstvem »Filaretów« vydané, bohaté a vážně i s vlohou psané rozpravy »Rocznik Filarecki.«

Z oboru úplně filologického i theologického nevyšla v minulém roce žádná originalní kniha větší ceny. Ostatně důležitá v tomto směru díla, jako »O początkach chrzesciaństwa« od P. Pawlického, »Filozofia i jej zadanie« od P. Maryana Morawského, »O wiedzy ludzkiej« od Ignáce Skrochowského: čítá již každé několik let života. — Do války proti darwinismu, jenž se počal šířiti z Varšavy, vypravil se kněz Władysław Zaborski, nejdříve řadou článků, jež vyšly v »Przeglądu powszechném,« v nichž vědou i ironií sevřel protivníky své: později pak velmi vážným, úplně vědeckým spisem »Darwinizm w obce rozumu i nauky.«

Ve Varšavě vydávané překlady Milla, Stanleya, Lewesa — nemluvímeli již ani o jiných — ano i pověstného Montegazzy, tudíž spíše špatným než dobrým směrem vydávaná »Encyklopedya wychowawcza,« šíří zhoubný jed mezi mládeží a domáhají se energicky, rovněž aspoň takového protiléku, jaký podal kněz Zaborski proti nákaze darwinistické.

V čele literatury, a specialně historie literatury, stanul tohoto roku, neli jakostí, tož kolikostí vydaných spisů, varšavský professor Piotr Chmielowski. Muž nadaný, pracovitý, ale zabředší v encyklopaedický positivismus, pozbyl v mnohých věcech zdravého soudu. Vydaný jím »Zarys literatury polskiej z ostatnich lat dwudziestu« náleží mezi nejslabší práce, s nimiž se v podobném oboru setkati můžeme, a — jako kdosi důvtipně o knize této pravil — »podobá se svazku neúplných zápisků, sebraných z větší části z druhé ruky, jež autor, jsa právě dobrého humoru, kteréhos jitra zaslal do tiskárny.« — Větší ceny literarní jsou »Autorki polskie XIX. wieku« od téhož spisovatele.

Meškající právě v Římě Stanisław Smolka dvěma pěknými pracemi »O królewej Jadwidze« a »O Leonie XIII. w obce nauki i cywilizacyi« rozmnožil důležitou řadu knih a rozprav, jež sám byl vydal. — Nemůžeme rozebírati šíře jiné aesthetické, literarní anebo literarně historické spisy; neboť vedlo by nás to daleko, ač některé, jako na př. »Porwana z klasztoru« od Jiřího Mycielského, »Malarstwo ruskie« od M. Sokolowského, »Obrazy z życia kilku ostatnich pokoleń« od Falkowského, a mnohé jiné zajisté zasluhovaly by delší zmínky.

Z romanův obrátil na se největší pozornosť šestisvazkový »Potop,« jenž téhož času ve třech dennících vycházel: ve »Słowu,« haličském »Czasu« a v »Kuryeru poznańském.« Spisovatelem tohoto historického romanu, sosnovaného na smutné historii doby vlády krále Jana Kazimíra, je nejznamenitější nynější novellista polský Henryk Sienkiewicz. Spisovatel tento zjednal si neslýchanou pověsť i oblibu ve všech vrstvách výbornými, ač poněkud v duchu pessimistickém psanými novellami, zvláště pak čtyřsvazkovým romanem »Ogniem i mieczem,« jež je jaksi prvou částí »Potopu.« Ať jsi se setkal s kýmkoliv a kdekoliv — v saloně, na ulici anebo v železničním vozu prvým předmětem rozmluvy byl Sienkiewicz a jeho roman, jehož hlavní zásluhou bylo, že kříse dávné idealy a stavěje před oči rytířské činy předků, kteří naděje nepozbývali ani v nejtěžších okolnostech, budil naději, že s náležitou energií i za nynějších bojův i trudů dojíti možno vítězství. — Týmž směrem psaný »Potop,« co se týče uměleckosti, je daleko slabší; a ačkoli některé episody jsou pravými arcidíly, cítiti ochablosť a nedostatek tvořivosti, odtud plynoucí!

Právě odejel Sienkiewicz na Východ, aby tam osvěžil fantasii a nabyl nových sil k poetickému vzletu.

Zrovna na protivné stanovisko proti Sienkiewiczovi postavili se Bałucki, Jež, zvláště pak Orzeszkowa, jejíž povídka »Meier Ezofič« vyšla také v překladu českém. — Škodlivě v lidu působí na

výdělek spekulující haličtí a varšavští židé, kteří se nestydí krmiti polský lid překlady Zoly, Suea. Dumasa! Vidímeli, jak kaluplné ony spisy mezi mládeží a v nižších vrstvách obecenstva se šíří a je kazí, máme teprve obraz toho, jak užitečna by byla rozumná i moudře vedená censura, chránící vlasť před mravní nákazou.

Tak se nám jeví polská literatura v minulém roce ve všech svých důležitějších oborech i směrech. Historie, literatura lehčí a denníky jsou hlavním pokrmem čtenářstva polského. Veliký je nedostatek dobrých děl filosofických a ještě větší jest nedostatek děl náboženských, psaných pro obecenstvo vzdělanější; za to však popularně psaná dílka náboženská rozšířena jsou v tisících exemplářů. Rovněž veliký je nedostatek vážně a rozhodně katolických novin. Ale pěkné přísloví polské dí: »Nie od razu Krakow zbudowany!« — V poslední době, opakujeme ještě jedenkráte, učinilo písemnictvo polské rozhodný pokrok, a všecko slibuje, že v následujících letech na této dráze, ne blýskající se, ale užitečné práce, kroku nezastaví. —

Tužby a návrhy.

Podává *Jos. Malina.*

Ze starších spisovatelů našich mimo Boženu Němcovou neznám žádného, z jehož děl by tak čistým leskem probleskoval národní duch český, jako ze spisů *Karla Jaromíra Erbena.* Jeho »Kytice« vždy se bude počítati mezi předními skvosty naší literatury básnické. Z lahodných jeho veršů vane zvláštní jakési kouzlo, jež srdce české jímá mocí neodolatelnou. Z našich národních pohádek Erben vykrystalisoval nám pravé perly, s nimiž pohádky ostatních vydavatelův ani z daleka rovnati se nemohou. Rozpravy své vědecké Erben psával nejen se vzornou důkladností a svědomitou pílí, nýbrž i lepým slohem, ryze českým. S nejjemnějším taktem básnickým uměl také vybírati z lidové literatury jinoslovanské, čehož skvělým dokladem jsou jeho »Vybrané báje a pověsti slovanské.« Slovem: K. J. Erben jest z našich nejlepších a nejčeštějších spisovatelův, pravý český klassik. A chladný hrob, který již od kolika roků jímá tělo tohoto velikého muže, jakoby se byl rozevřel i nad jeho spisy a jeho památkou! Poslední (páté) vydání »Kytice« jest nesmírně předraženo (1 zl. 20 kr.) a proto poměrně málo rozšířeno. Nebyti několik jeho českých pohádek v čítankách, nynější pokolení by o nich ani nezvědělo; sebrati je všecky a vydati pospolu, to posud nikomu na um nevstoupilo. Přeložené, nebo vlastněji říci, přebásněné jím pohádky slovanské jsou již dávno rozebrány, antikváři oznamují je za zvláštnosť svého skladu; že by však bylo záhodno upraviti nové jich vydání, na to žádný z našich »podnikavých« knihkupců nepřipadl. Přejeme si tedy, aby co nejdříve vydal »Vybrané spisy K. J. Erbena,« kdo má snad právo je vydati, v něž by pojati bylo: 1. Kytici. 2. Pohádky české. 3. Vybrané báje a pověsti slovanské. 4. Důkladné a zevrubné předmluvy značné ceny literarní, jež Erben napsal ku starším spisům jím vydaným. 5. Výbor rozprav archaeologických, mythologických, literarních a p., jež roztroušeny jsou po rozmanitých časopisech a »Slovníku naučném.«

Není pochybnosti, že by souborné vydání klassických děl Erbenových všude s upřímnou radostí uvítáno bylo; jmenovitě naší studující mládeži spisy Erbenovy hodily by se jako málokteré. Aby se však dle zásluhy rozšířily, bylo by třeba, by vydání bylo co nejlacinější.

Posudky.

Aristotelovy knihy O duši, které přeložil a vysvětlivkami opatřil *P. J. Vychodil,* O. S. B. V Brně. 1885. Str. 108.

Prvý překlad z Aristotela O básnictví, v »Athenaeu« (II. č. 6. str. 186.) posouzen byl příznivě, snad příznivěji, nežli zasloužil. Prof. *Dr. Masaryk* pronesl tam též něco o překládání Aristotela vůbec, k čemuž já později připojil jsem několik poznámek o názvosloví filosofickém. Názory tam pronesenými a výtkami kritiky řečené řídil jsem se v překladě tohoto spisu, jehož titul nahoře uveden. Prof. Dr. M. i jemu věnuje v »Ath.« (IV. č. 2. str. 69. sl.) zmínku, celkem sice příznivou, avšak daleko ne tak příznivou, jako dříve, ač právě námitkám prvé kritiky hleděl jsem vyhověti, přijav je za své. Výtek sice kritika obsahuje málo, to vím já sám nejlépe; dovedl bych totiž ono summarné zakončení »atd.« vyplniti tak hezkou řadou, že by každý nepříznivý kritik měl z ní radosť: také bych je na tomto místě uvedl, kdyby u nás autokritiky byly zvykem. Z počátku hned řekl jsem, že pouhými výtkami bez určitých návrhův i oprav nikterak se mi nepomůže. Prof. Dr. M. skutečně také k výtkám svým připojuje opravy; měl bych tedy za ně býti povděčen a byl bych také, kdybych mohl. Že ku kritice zvláště odpovídám,[1]) je ne tak tím, že z oprav ani jedné nemohu přijati, nýbrž, že vysloveny způsobem tak autoritativně jistým, s určitostí a rozhodností, jakoby se rozuměly samy sebou, z čehož ovšem pro mne vzešly by důsledky nepříliš lichotivé.

εἴδησις prý není vědou, ale věděním; věda však také = vědění, tedy —. ἀρχή nejasně překládám prý »základem,« »princip« bylo by lepší: pohodlnější ovšem, zdali jasnější, nevím; Němci obyčejně překládají »prinzip,« vysvětlujíce: »grund.« »Co si má Čech mysliti, slyšíli str. 88. ř. 1. o »základě« naproti »hmotě«?«[2]) táže se p. recensent; přeložme tedy »princip vzácnější jest nežli hmota« — co si tím má mysliti? Znalec Ar. ví, co si má mysliti, neznalec ať podívá se do výkladu, co slova ta u Ar. znamenají. »Počátek,« jak někdy překládá se ἀρχή, není to, co Ar. myslí, jako »principium« vlastně tím není. To jest osud všech pojmů filosofických, soustavě zvláštních: výkladem třeba určiti pojem slova, které byť nebylo zcela shodné s pojmem, přece hlavní znaky jeho obsahuje; a tak jest opravdu ve slově »základ.« »Základ živočicha,« t. j. na čem živočišství jeho spočívá.

»πάθος nevhodně překládáno »strázní« (»stav« nevyhovuje?)« — Nikoli, nevyhovuje; jest to slovo zcela nefilosofické, hodíc se pro vše možné. »Strázeň« není můj vynález, nýbrž obecně se tak překládá, a v pojmu aristotelickém má velmi dobrý důvod. Ar. totiž všelikou změnu a stav z ní pochodící, kde jen nějaká změna trpnosti se jeví, zove πάθος; mluvíť o »pathosu« těles nebeských atd. Trpění, strádání nějaké jest pojmu tomu podstatné: »stav« o tom nepraví pranic.

»δύναμις str. 4., ř. 2., není mohutností, ale »možností« nebo »schopností«.« — Druhý výraz, jakož i jiný podobný »vloha,« značí sice poněkud to, co Ar. δύναμις (scholast. potentia); že však jest obvyklejším v psychologii a nad to obsahuje příliš mnoho již positivného, neužil jsem ho v překladě, nýbrž jen ve výkladě, ponechav ho pro překlad jiného názvu (v Ethice). »Možnosť,« jak obyčejně se překládá, nepostačuje, vyjadřujíc jen zápornou stránku pojmu. Již slovo δύναμις = moc (u scholast. potentia, virtualitas, facultas a pod.) mělo p. recensenta upozorniti, aby tak kvapně nenavrhoval »možnosť,« slovo trpné, za překlad pojmu, který značí sílu, potřebující jen příslušné formy určující, aby jakožto dokonalá příčina působila. Scholastikové někdy překládají sice »possibilis« (na př.

[1]) Jsem sice přesvědčen, že prof. Dr. M. neodepřel by odpovědi mé místa v „Ath.," avšak podávám ji zde, proto že v „Ath." již jedenkrát o věci jsem jednal, a aby rozšířil se šíře zájem pro předmět tento.

[2]) Prof. Dr. M. překládá ὕλη hmotou; záleží ovšem na tom, co hmotou rozumí: v obyčejném smyslu však jest překlad jeho nesprávný, pocházeje z neznalosti nauky Aristotelovy, poněvadž o ὕλη mluví Aristoteles též u bytostí netělesných, nehmotných. Volil jsem slovo „látka," poněvadž mluvíme též o látce vědecké rozpravy, o látce básně atd.

intell. p.), ale uznávají vůbec, že nevhodně; Němci užívají »vermögen,« zvláště ve výkladech, »möglichkeit,« »potenz.« »Mohutnosť« tedy z té příčiny již jsem zvolil, ještě však více z důslednosti, kterou mi sám prof. Dr. M. dříve důtklivě na srdce kladl: Ar. totiž praví také, že člověk, duše atd. má tolik a tolik δυνάμεις — tedy »možností«? Zde již »mohutnosť« jest ustáleno, proto jsem jí užil venkoncem.

»Λόγοι ἔνυλοι str. 7., ř. 1. nejsou »poměry látkové,« ale »formy hmoty« (sc. těla).« — »Látkové« zvolil jsem z důslednosti, v poznámce vykládám, že zde látkou rozumí se jen hmota. Zdali »formy« lépe vystihuje to, co chce říci Ar., pochybuji: bez výkladu neporozumí neznalec ani tomu. *Hertling* (Mat. u. form ct. str. 117.) na př. vykládá: »concrete, materialisirte begriffe,« ovšem opět ne zcela dopadně, poněvadž o pojmech není řeči. Mluví se zde prostě o materialismu, jsouli totiž mimo processy tělesné u člověka též netělesné: na ony hledí přírodozpytec, na tyto filosof. To mohl p. recensent vytknouti, že místo to mělo obšírněji býti vyloženo; překlad však hledě ku frasím našich materialistů nezdá se býti tak nejasný: nesprávný není.

»Str. 4., pozn. 3. o »povšechninách« smí jen realista à la Platon mluviti.« — Výtce té nerozumím.

Vůbec vytýká se překladu přílišný purismus a proto mechanismus. O purismus příti se nechci: slova »srostitý,« »odtažitý« a pod. jsou prof. Dru. M. »hluchá,« jiným snad nebudou, jestiť to dle gusta; já jsem je alespoň nalezl ve mluvnicích zobecnělá. Κατηγορία měl prý jsem nepřekládati: toho bych byl neučinil, kdybych nevěděl, že »kategorií« rozumí 90% českého čtenářstva docela něco jiného, než filosofie, kdežto »přísudku« rozumí každé dítě. Užívať se v obyčejné mluvě »kategorie« ve smyslu: třída, druh a pod., kdežto kategorie značí opravdu pojmy bytostem vůbec přisuzované; scholastikové výraz řecký někdy podržují, někdy překládají: praedicamentum. Mechanického překládání nejsem si vědom: jak viděti, měl jsem pro každý výrok vážné důvody; nechtěl jsem názvů novověkých u Aristotela nic neznačících zaváděti do překladu, jenž má přece býti v terminologii obrazem originalu. Ani jedné věty nepřeložil jsem mechanicky, ba právě naopak až úzkostlivostí a přílišným přemýšlením, jak vystihnouti v překladě českém i nejjemnější odstíny originalu, domýšlel jsem se do některých názvů přílišné obižnosti, praegnance, jaké nemají (na př. ono právem vytčené διαλεκτικῶς, kde jsem chtěl naznačiti mnohomluvné a nic nepravící rozprávění sofistův atd.). Jakkoli tedy povděčen jsem p. recensentovi za posudek jinak jistě shovívavý a příznivý, proti těžkému obvinění mechanické práce musel jsem se ohraditi.

Opakuji pouze, že doufám překladem k originalu těsně přiléhajícím lépe posloužiti věci i názvosloví; že názvy české, byť i na okamžik poněkud méně obvyklé než cizí, zasluhují přednosti; že třeba jich užívati, po případě tvořiti vzhledem k celé soustavě toho kterého filosofa, alespoň v překladě, kdežto výklad a opis užívati bude rčení vůbec obvyklých, moha delším výkladem nahraditi přesnosť, jíž obyčejným výrazům se nedostává a dostávati nemůže. *P. J. Vychodil O. S. B.*

Zeměpisný Sborník. Red. *Dr. Jan Řežábek.* Ročník I. Seš. 1.—7. V Praze. 1886.

Roku 1885. počítalo se po všem světě 126 časopisů zeměpisných, a mezi nimi nebylo ani jediného listu českého, který by určen byl pro geografii. Z řečených časopisů geografických bylo vydáváno 94 od zeměpisných společností, z nichž není česká ani jediná. (Srv. »Geographisches Jahrbuch,« X., Gotha 1884., str. 654.—668.) Jeví se tudíž potřeba jak zeměpisné společnosti české, tak zeměpisného časopisu, který by u nás vycházel. Klademe potřebu geografické společnosti nad časopis už proto, že vysvítá z čísel s hora uvedených, kterak závisí zeměpisné časopisy na spolcích geografických i u národů velikých, jako jsou Rusové, Francouzi, Angličané a Němci. Pokud bylo možná zachovati se též u nás tím způsobem jako jinde, nemíníme na tomto místě vyšetřovati; netajíme se však, že by se nám takový postup zamlouval z rozličných příčin mnohem více, než vydávati časopis nákladem zcela soukromým. Ať dotkneme se toliko jedné věci! Redaktor soukromého časopisu vědeckého může býti pokládán od nejedněch

samozvancem, kdežto při časopisu spolkovém, jsa ustanoven z důvěry celého spolku, může opírati se o auktoritu velmi vážnou.

Než buď, jak jest. Nakladatel, pustiv se do nákladného podniku vědeckého, ať stará se, by náležitě nový časopis rozšířil a trvale zabezpečil. K tomu třeba především, aby časopis přinášel pro odborníky články o nových pokrocích, v jejich vědě, které musí býti osvětleny případnými obrazy a zejména v zeměpisném listě mapami, poněvadž odborník nedohledá se nových objevů v žádném, ani sebe větším atlantě, jakého nad to dosud v české literatuře pohříchu vůbec nemáme.

Jeli pak »Zeměpisný Sborník,« jakož se v četných ohláškách o něm pronášelo veřejně, určen také mládeži studující, pak nezbytně musí býti vystrojen bohatě mapami, neboť na nezámožném studentu našem nelze žádati, aby si kupoval drahé atlanty buď německé, francouzské neb anglické. Na redakci jest tudíž postarati se o dobrý obsah a všechny potřebné illustrace k němu, nakladatel pak nesmí skrbiti penězi, máli časopis hověti novodobým požadavkům. Ovšem bylo by naopak zase chybou, kdyby nakladatel opatřoval si obrázky a mapy z rozličných děl jinojazyčných a chtěl od redaktora, by po nádennicku k nim pořizoval »případný« text.

Budeli někdo tato slova naše pokládati zbytečnými, tož budeme velice potěšeni, ježto bude patrna jejich obecná platnosť a samozřejmosť, i bude takovému čtenáři též jasno, že nechceme nic z míry zvláštního, toužímeli, aby v zeměpisném (i jakémkoli jiném vědeckém) časopisu byly podávány čtenářstvu jen věci nové. Jestli totiž list takový pro odborníky, pak je redakce, otiskujíc v časopise věci otřepané nebo zastaralé, buď vědomky nebo nevědomky uráží zprávami o »objevení Ameriky« a p., a pakli se má jím vzdělávati mládež naše, tož redakce páše hřích, krmíc ji odpadky z literatur jiných a neposkytujíc jí v rouše prostonárodním nejnovějších výzkumů zeměpisných, o nichž tolik krásného rychle se dovídá mládež cizí. Vždyť pro mládež, jak známo, i nejlepší kniha jest pouze dobrá. Od těchto zásad nelze ustoupiti nikomu, kdo dobře smýšlí s naší věcí národní, ačli nechceme zůstati u věčné závislosti na cizině i na poli vědeckém.

Z rozboru, při němž články dosud v »Zeměpisném Sborníku« na veřejnosť podané vezmeme do úvahy, vysvitne, pokud redakce jeho a přispívatelé vyhověli zásadám právě dotčeným.

Prvním článkem vykládá *Dr. Jar. Vlach,* co jest zeměpis jako věda. Není ovšem vhodnější stati úvodní pro první číslo zeměpisného časopisu nad pojednání o podstatě vědy, jíž se časopis má obírati. Není však ani důležitější práce nad tu, kterou chce se podati čtenářům zevrubný obraz o tom, co nejznamenitější odborníci soudí o rozsahu a obsahu vědy zeměpisné. O výměr vesměs případný, co zeměpis vlastní podstatou jest a býti má, tuhé posud vedou se půtky vědecké mezi geografy, jako mezi jinými odborníky zase o jejich vědách. Nemáť z nich kromě mathematiky žádná pole naprosto vyměřeného, a zeměpis asi nejméně v té příčině jeví se ustáleným. Je tudíž tam, kde není jednoty obecně uznávané, článek podobný jako Vlachův jaksi programem celého časopisu: odborníci z něho poznávají, v jakých mezích hodlá redakce vzdělávati vědu svou, prostí čtenáři pak zvídají z takové stati, co se vyrozumívá nyní vědeckým zeměpisem. Prof. Vlach obral si ku práci dotčené, jež vyplňuje tiskový arch, hlavně tři spisy německé, které pojednávají o geografii: 1. »Der geographische unterricht nach den grundsätzen der Ritter'schen schule von *Dr. Richard Oberländer*« (3. vyd. r. 1879.), jehož však v pojednání svém nikde výslovně nejmenuje; 2. »Aufgaben u. methoden der heutigen geographie von *Dr. Ferd. v. Richthofen.* Leipzig 1883.«; a 3. »Die geographie als wissenschaft und in der schule von *Dr. A. Dronke.* Bonn 1885.,« kterýchžto obou ne sice objemných, ale obsažných spisů dovolává se Dr. Vlach výslovně a zevrubné z nich podává výtahy. Oberländrova kniha posloužila spisovateli při historickém úvodě (v odst. III.) o geografii, tak že odtud vybral spisovatel českého článku i svůj úsudek o významu Komenského v zeměpise.[1]) Jinak zdá nám

[1]) Srv. „Zeměpisný Sborník“ str. 75. a 76., a Oberländer str. 12. a 13., 20. a 21.

se v té části článek poněkud kusým a tuze stručným. Kusým proto, že málo, ať nedíme nic, jako Oberländer, jedná o geografii starých Římanův a Řekův, aniž se zmiňuje o znamenitých prácech francouzských učenců v minulém století, jež po zásluze ocenil u nás již před 14 lety v »Osvětě« výborný zeměpisec, setník *Jaromír Jahn*. Stručným jest pojednání Vlachovo po historické stránce, ano na dvou, třech stránkách odbývá ohromný material, jímž honosí se historie vědy zeměpisné. Litujeme toho, ježto historii geografie bylo by lze bývalo mladé čtenářstvo naše, jeli pro ně »Zeměp. Sborník« určen, velmi snadno získati pro studium zeměpisu.

Výtah z díla Richthofenova činí jádro článku Vlachova. Spisovatel vybírá z něho osnovu, dle níž Richthofen složil spisek svůj, a polemisuje na některých místech proti němu, ač z něho těží ještě dříve, než se ho dovolává.[1]) Přiznáváme se, že daly by se pronésti leckteré námitky proti Richthofenovi, který proslaviv se po všem světě monumentalním dílem (po výtce geologickým) o Číně, tuze geografii podpírá na geologický podklad, ale k takovému rozboru bylo by třeba více místa, než nám sl. redakce »Hlídky literarní« může dopřáti; po našem soudu měl obsah spisu Richthofenova a pochybnosti své proti jeho zásadám tolikéž obšírně vyložiti p. Dr. Vlach, aby bylo patrnější, než jest, v čem Richthofen zavádí novoty, a pokud s nimi lze souhlasiti. Richthofen byl by toho zasluhoval i u nás. Vzbudilť spisek jeho jak pro osobu auktorovu, tak pro znamenitý obsah obecnou pozornosť mezi zeměpisci, jakož svědčí referaty o něm v listech odborných i neodborných po všem učeném světě. Co z něho možná vyzískati pro rozhled po vědeckých snahách zeměpisných, vysvítá už ze článku Vlachova, více však z obšírného referatu prof. Herrmanna Wagnera v dílu X. spisů »Geographisches jahrbuch,« kde se na str. 539.—650. (tedy na 112 stránkách!) ve stati »Bericht über die entwicklung der methodik u. das studium der erdkunde (1883.—1885.)« hovoří téměř neustále o tom, jak hluboce zasahuje spisek Richthofenův. Tam lze dočísti se také obšírných úvah o všech zeměpisných publikacích, jichž účelem jest vymeziti řádně úkoly a cíle geografie, ať spisy tyto vydány jsou kdekoli, a z tohoto drahného počtu bylo by snad možná bývalo všimnouti si jiných prací, než jest třetí knížka, z níž p. Dr. Vlach čerpal. Dronkův zmíněný spis byl v řečeném mistrném přehledu Wagnerově pro druhou část svou právem odsouzen jakožto utopický. A věru provésti návrh, který p. Dr. Vlach po Dronkovi opakuje, aby se totiž založila mezinárodní společnosť zeměpisná, vidí se nám zejména pro naše poměry nesnadným, neli nemožným.

Čtenáři »Zeměp. Sborníku« mohou býti tudíž Dru. Vlachovi povděčni, že je, byť stručně, seznámil se spisem prof. Richthofena, ale bylo by přáti, aby se po příkladě dotčeného přehledu Wagnerova podávaly občas čtenářstvu tohoto časopisu — a snad i jiných vědeckých listů našich — obšírnější zprávy o rozvoji vědeckého zeměpisu po všem světě. —

Záležíli pravým učencům jakéhokoli odboru vždy nejvíce na tom, aby poznali kde které publikace, jež se jich dotýkají, tož geografové pasou říkajíc dnem i nocí po spisech, časopisech a článcích zeměpisných. Jak jinak! Vždyť mají znáti všechen povrch zemský po všech stránkách jeho. Dozvědí se tudíž o »Zeměp. Sborníku« zeměpisci cizí dříve snad, než leckterý »odborník« u nás. I Francouzi, jimž pro jejich nynější horlivosť v geografii sami Němci vzdávají plnou chválu, poznají »Sborník« dříve či později. Jak se zaradují, spatřili, že hned druhý článek nového časopisu slovanského obírá se jimi. Čte se totiž po článku Vlachově v prvém čísle »Sborníku Zeměp.« nápis: »Francouzi na Nigru. Studie *Dra. J. Řežábka.*«[1]) Ejhle, zvolají, studie o našich pracích, cestách a klopotách na Nigru. To as odborník, nám bohužel dosud neznámý, ustavičně sleduje nás v naší vlasti, Francii, i po našich osadách, nechť jsou kdekoli. A k tomu sám redaktor nového časopisu zabývá se námi.

[1]) Na str. 4. „Zeměp. Sborníku“ při výkladech o úkolu geologa a geografa (což jest vyňato z Richthofenovy knížky na str. 21.), kdežto spis Richthofenův cituje se teprve na str. 6. tohoto časopisu.

[1]) „Zeměp. Sborníku“ č. 1. str. 9.—21., č. 2. str. 63.—74., č. 3. str. 126.—136.

Sbírá knihy, časopisy a novinářské články o nás a v bezsenných nocech sleduje vše to neunavně První studie jeho leží před námi. Přeložme ji a ukažme čtenářstvu, jak nás zahanbují Čechové, o nichž náš lid sotva má skrovničkou potuchu, důkladnými studiemi o našich záležitostech na horním Nigru. A jaká hloubka! Od r. 1827., tedy po 60 let provádí auktor »studie« čtenáře s Francouzi po Nigru a vysvětluje jim se spoustou podrobností všechen národopis tamější, a zvláště politické poměry až do našich dob. Rychle překládejme! Francouzi na horním Nigru — Les Français au Haut-Niger! Hlehle! Les Français au Niger, voyages et combats, s tím titulem vydal také knihu náš kapitan *Pietri*, zvolají Francouzi. Nakladatelem jejím je světoznámá firma Hachette a spol., kniha ozdobena jest 28 obrazy a mapou, má 438 stránek a vyšla (vytištěna byvši v prosinci r. 1884.) počátkem r. 1885. (Droits de propriété et de traduction réservés, práva vlastnická i překladu se vyhrazují, čte se pod tímto letopočtem.) Uvidíme, pokračují Francouzi, ználi český učenec i tuto novou publikaci naši, kterou mezi sourodými spisy nikterak nelze pokládati za vynikající. Pietrie sice zná jakožto poručíka, ale jako spisovatele ho neuvádí, jakož vůbec neudává žádného zřídla své studie. Jsme zvědavi, pokud se studie jeho, z přerozmanitých asi pramenů sebraná, shoduje se spisem našeho Pietrie, který hrál na Nigru dosti znamenitou úlohu. Zde ovšem 34 stran, tam 438 (arci velikého tisku na malé osmerce), ale tím větší umění na málo stránkách podati mnoho. Úvod p. Řežábkův (15½ řádků) mluví o tom, jak nyní všecky moci evropské závodí v Africe vespolek, aby nabyly tam jak možná nejvíce půdy. O tom Francouz Pietri nepovídá ničeho. Pak se píše o Anneovi Raffenelovi, námořním důstojníku, který vykonal r. 1842 až 1843. rozličné cesty mezi Senegalem a Gambií. A kýho výra! Pietri ve své knize píše o tom na str. 51., jakoby to byl opsal ze studie Dra. J. Řežábka. Že ten prožluklý Francouz přemluvil někoho v Ottově knihtiskárně, aby mu půjčil rukopis páně Řežábkův. Aspoň v Čechách se už podobné věci provedly! Než sledujme »studii« páně Řežábkovu dále.

Na str. 10. »Sborníku Zeměpisného« dočítáme se věcí, které Pietri líčí ve svém spise na str. 54.—55., a pak přeskakuje »auktor« český na počátek knihy Pietriovy, totiž na str. 3. a odtud na 7., lepě vytrhané věty z francouzského originalu, aby z nich byl jakýs takýs celek. Pro lepší přehled další »namáhavé studie« páně redaktorovy, míníme, že budou následující sloupce, i podotýkáme, že nezkrácené půltřetí stránky Pietriovy dobře se vejdou na stránku »Zeměp. Sborníku.«

Strany »Zeměp. Sborníku« v práci »Řežábkově« rovnají se stranám díla Pietriova:

Ř. 9.	P. 51.
Ř. 10.	P. 53.—55, 3., 7. a 8.
Ř. 11.	P. 8.—11., 7., 12.—14., 3. (pozn.)
Ř. 12. (tu jest obraz, vyňatý z Pietrie)	P. 14.
Ř. 13. (dto)	P. 14.—16.
Ř. 14.	P. 16., 24.,[1]) 27.—30.
Ř. 15.	P. 30.—32., 35., 55. a 56.
Ř. 16. (obr. z P.)	P. 31. (73., 78.), 56.
Ř. 17. (dto)	P. 56.
Ř. 18. (dto)	P. 66., 67.
Ř. 19. (dto)	P. 78., 93., 57.
Ř. 20.	P. 57.—60.
Ř. 21. (¼ str.)	P. 60. a 61.
Ř. 63. (pokrač. článku)	P. 61., 97., 154., 161. a 163.
Ř. 64.	P. 163.—166., 169., 173. a 174.
Ř. 65.	P. 174.—176., 78., 241. až 242., 340.
Ř. 66.	P. 177.—179.
Ř. 67.	P. 179.—182., 185.
Ř. 68. (obr. z P.)	P. 185.
Ř. 69.	P. 186.—188.
Ř. 70.	P. 188.—191.
Ř. 71.	P. 191.—194.
Ř. 72.	P. 195.—196., 199. až 200.
Ř. 73.	P. 200.—203. a 207.
Ř. 74.	P. 208.—210.
Ř. 126. (dok. čl.)	P. 211. a 212.
Ř. 127.[2])	P. 212., 215.—217.

[1]) Pietri má v knize obrazy většinou na zvláštních listech, jež se počítají za dvě stránky. Takový obraz je též na listě mezi str. 24. a 27., 32. a 35. atd.

[2]) Zde na oklamanou čtenářů p. Ř. praví: „O jednom podobném případě vypravuje Pietri,

Ř. 128.	P. 218., 221.—223.
Ř. 129. (obr. z P.)	P. 223.—225.
Ř. 130.	P. 225.—228., 235. a 237.
Ř. 131.	P. 237.—238., 255. až 256., 260. a 263.
Ř. 132.	P. 264., 267.—269., 127., 273.—275.
Ř. 133.	P. 277., 280.—284., 288., 291., 295., 299., 332., 333.
Ř. 134.	P. 333., 388., 391. až 396.
Ř. 135.	P. 396.—397., 405., 362., 333. až 335., 339.—342.
Ř. 136.	P. 349., 351., 387., 399., 400., 405., 413., 415., 416.

Z tohoto přehledu zřejmo, tuším, s dostatek, že jest »studie« p. Řežábkova pouhým **plagiatem.**[1]) Do naší krásné literatury vetřely se již před lety a vtírají se posud plagiaty, jež svědomití kritikové dílem už postavili na pranýř, dílem ještě odkryjí; zamezovati, aby se vědecká literatura naše, jež působením českého nového učení vysokého má samostatně a svérázně se vyvíjeti, neprznila ničemnými plagiaty, jest úkolem každého, kdokoli dbá dobrého jména českého. Jsou sice u nás lidé v té příčině dosti otrlí, kteří dokonce plagiatora vyhlašují za obratného člověka; ale povážímeli, co nepřátelé o naší vědecké literatuře pomluvou roznášejí, že prý jest z veliké části odnožem cizích literatur vůbec a německé zvláště, musíme sami stále a stále osvědčovati, že jakýkoli plagiat rozhodně zatracujeme. Jestliže buditelé naši v nouzi a bídě klopotili se namáhavými studiemi a povrhovali lacinými plagiaty, ač by se snad jimi lépe byli obživili: tož zámožnější odborníci nynější nemají žádné příčiny poskvrňovati literaturu naši články odjinud tajně vzatými, leč že by chtěli ukojiti nemírnou ctižádostivou choutku, aby honem bez práce sluli výbornými učenci, kteréhož titule se vskutku auktoru posuzované »studie« v našich veřejných listech už dostalo. Za $15^1/_2$ řádkův obecného úvodu ke článku slouti učencem jest po našem soudu trochu mnoho. Věc jest horší ještě, dopouštíli se plagiatu redaktor vědeckého listu. Kterým důvodem lze takovému muži odmítati plagiaty jiných, a neníli pak časopis jím vedený skladištěm všelikých plagiatorů, již nemajíce žádného rozhledu po vědě, kterou »pěstují,« berou z cizích literatur, co se jim do ruky maně dostane, »obohacujíce« »svými« plody »chudičkou« prý literaturu domácí. Takové neplodné a nectné plagiaty, omílající překonané vědecké výsledky cizí, protiví se zajisté do duše kde komu. A toho řádu jest i plagiat Řežábkův.

Pan Ř. totiž, nejsa nikterak vyběračným, nespáchal plagiatu na nejlepším spise o Francouzích na Nigru. Jestiť o té věci mnoho francouzských děl, zejména i francouzskou vládou vydaných; k nejnovějším pak a nejlepším počítá se: *Brun-Renaud,* Les possessions françaises de l'Afrique occidentale. Paris 1885, kde se pojednává jak o zeměpise, tak o statistice a objevných dějinách krajin nigerských. Jinak si p. Ř. nevšiml ani, že od té doby, co auktor díla »Les Français au Niger« pobýval v severozápadní Africe (r. 1883.), událo se v končinách nigerských lecco důležitého, čeho se Pietri ovšem nedotýká. Či snad domnívá se, že pro české obecenstvo je všecko dosti dobrým?

Na konec pomíjíme mlčením, že se p. Ř. rychlým překladem dopustil několika chyb proti textu francouzskému, jehož jinak se ve věci držel úplně, slohem pak z veliké většiny do slova. Nelze tu nikterak mluviti o zpracování textu francouzského, poněvadž se p. Ř. obmezil na to, že některé podrobnosti a některé kapitoly francouzského originalu vypustil a ostatek prostě přeložil. Vysvítá to již z číselného přehledu o stranách, jejž jsme nahoře podali. Ostatně ať se p. Ř. brání, můželi; rádi bychom jeho obranu, arci poctivou, slyšeli. Vzhledem ku ctěnému čtenářstvu t. l. uvedeme ještě, že bychom, kdyby p. Ř. byl poctivě udal pramen, odkud čerpal, nenamítali proti »jeho« článku, leč

jeden z účastníků výpravy Gallienovy, takto" atd. Z toho souditi může každý, jak chytře a čiperně vede si auktor „studie," již probíráme.

[1]) Ve „Slovníku naučném" dílu VI. na str. 418. vykládá se název plagiarius a praví se, co znamenal jindy a co značí nyní: Plagiarius nazývá se nyní spisovatel, který myšlénky, slova a věty z cizích děl opisuje a za své vlastní vydává. — Takovéto nepěkné jednání „Sl. naučný" odsuzuje pak slovy velmi přísnými.

že někde podlé předlohy své o důležitých, ba podstatných věcech mlčí docela a naopak někde zabíhá do přílišných podrobností; ano vyznáváme, že bychom způsob jeho mnohem mírněji posuzovali, kdyby byl nenadepsal článku »svého« obsažným slovem »studie.« Vždyť svědčí o svrchované nevážnosti ku českému obecenstvu jmenovati čiré plagiaty »studiemi«! Že 12 obrazův a mapa, jež ku článku tomuto jsou přidány, z francouzského jsou vyňaty originalu, netřeba, tuším, zvláště připomínati.

Posuzujíce »Zeměp. Sborník,« nemíníme se ani dotýkati dvou jiných starších »studií« p. Řežábkových v »Osvětě,« v níž tolikéž neudává pramenův, ač jest jich lehko se dohledati. V té příčině dovolujeme si p. Ř. připomenouti pouze nejnovější proslulý příměr o penězokazi a bankovkách, jež chce v obecenstvu udávati. (O. p.) *Dr. Jindř. Metelka.*

Básně *Václava Bolemíra Nebeského.* „Poet. besed" č. XXVII. V Praze. 1886.

Mezi nejplodnější a nejvšestrannější spisovatele našeho národu náleží bez odporu V. Nebeský. Byl básníkem lyrickým i epickým, překládal z cizích literatur a byl znamenitým literarním historikem. Překlady jeho vesměs mají velikou cenu — ba překlady tragoedií Aischylových a komedií Aristofanových i Terentiových pokládají se za výtečné. Nemenší důležitosti jsou jeho sbírky národních písní novořeckých a romancí španělských. Překlady těmito přispěl tím básnictvu českému, že ukázal, jak tvoří pěvci jiných národů, povznesl idee a představy pěvců domácích. Svými výbornými studiemi o předních pěvcích cizích národův a o jejich arcidílech pobádal mladší básníky k napodobení. Sám však jen v mladších letech původní básně skládal — oddav se více vědě v době pozdější. Epická jeho báseň »Protichůdci.« vydaná po prvé r. 1844. a po druhé před několika lety v »Ústřední knihovně« č. 27., pohřešuje vyššího vzletu, jednotnosti, a je přespříliš lyrickou. — Přítomné »Básně« jsou — až na dvě epické: »Mroucí bojovník« a »Odsouzenec« — vesměs lyrické, a sice většinou obsahu milostného — básně nešťastné lásky, jednoduché, prosté vší vášnivosti. Básník opuštěn milenkou! světem, sklamán v nadějích, uchyluje se do »samoty« — neklne světu, ale hlásá odpuštění. Za vrtkavou lásku milenky — při níž, ne po způsobu novověkých pěvců, více si všímá krásy duševní než tělesné — spokojenosť nalézá v lásce mateřské, jíž věnováno několik pěkných sloh (str. 5., 14. atd.), za hluk světa volí tichý kout.

V častých, složených epithetech: lethorosný, láskoduchý, láskohorký, lunosnivý, velkokvětný atd. pozorovati patrné stopy napodobení starých básníků — řeckých, jichž studiem záhy se obíral. — Ze zvláštností p. spisovatelových, jež ve svazečku tomto většinou ponechány, uvádíme na př. psaní slova »lilě.«

Ostatně větší ceny básně tyto nemají — a nakladatelstvo pořídilo jejich vydání zajisté pouze z povinné úcty k nebožtíkovi. *A. V.*

Naše ves jindy a dnes. Obrázky a povídky od *Fr. Chalupy.* „Libuše" r. XVI. č. 5. V Praze. 1886.

Šest prací, rozsahem i niternou cenou dosti rozdílných: pokusy neli časem, tož hodnotou začátečnické i ukázky z vyspělejší tvorby spisovatelovy. K oněm bez odporu náleží črta: »Cokoliv učiníte jednomu z těchto maličkých,« jež vůbec vymýká se všeliké kritice, a obrázek »Práže,« z něhož by rozborný nožík málo nechal, vyloučiv, co s jádrem děje ani nejslabší nitkou nesouvisí (professor Štěstěna!), anebo co odporuje aesthetické pravdě (vypravování na str. 145.); motiv sám jest ošumělý: bohatý s chudou nemohouce se vzíti, umírají společně. — Pěkně se čtou črty »Na mezi« a »Štědrovečerní elegie.« — Chmurná, někde až sentimentalní (str. 11., 13.) nálada provívá obraz »Sirota.« Jest jí chudé děvče, vypravené od matky ke příbuzným do Vídně, odkudž po letech s hanbou se navrátí a umírá na hrobě matčině. Děj, jehož zde vlastně ani není, mají nahraditi z části reflexe, jež spis. buď sám podává, a to zvláště z počátku nedosti logicky seřaděné, anebo do myšlének matky dceru vyprovázející vkládá, zabíhaje při tom do nevhodností (str. 10., 23.), anebo nemožností (str. 12.). Zbytečno a co do pronešení v jednotlivostech pravdě nepodobno jest vypravování na

str. 17.—20. — Zmínky zasluhuje jediná v tomto svazku povídka »Ejhle, dřevo kříže!« Na jednoduchých základech prostě sice, ale ne bez nádechu poesie zbudovaný děj vyzdoben pravdivými, zde onde dojemnými výjevy.

Jak vidno tedy, nebyl by na škodu býval pečlivější výběr. Polovice přítomného svazku se sotva lidu zalíbí, natož vkusu vytříbenému. *V. K.*

Jan Lier. **Hra s ohněm.** Novella. „Libuše" r. XVI. č. 6. V Praze. 1886.

Hrou s ohněm nazývá spisovatel právem jednání básníka Tumy, jenž nerozvážně — manželka jeho mešká v lázních — nechav jiskru náklonnosti k slečně Růženě časem vzplanouti v žár, již již »cítil, že síly ho opouštějí, že mysl jeho obestírá slastná mrákota, v níž ztrácelo se jasno poznání a zaléhal hlas krutého svědomí.« Vypravuje se tedy »o slastech a bludech srdcí, o jich očistě a pokutě.« Již odtud svitá, že hlavní část zajímavosti spočívá v podrobné psychologické kresbě, doplňující několikarysý nástin zevních událostí v obraz sám o sobě dokonalý. S údivem dlužno sledovati tu umělou ruku, jak věrně zachycuje a obrazí niterný život pozorovaných postav v jeho právě nejvýznačnějších stránkách. Boj mezi povinností a citem v nitru Tumově, chlacholivé námitky slepého srdce, jeho vždy nové omluvy a vytáčky, kolísavá nerozhodnosť, jež nedovede sama se vyprostiti, až Tuma, poznav v matce Růženčině svou někdejší milenku, v nastalém zmatku citů zanechává Růženy, jež domněle sešílí, — povstalé odtud výčitky svědomí, — na druhé straně pak citový, Tumou vzbuzený vývoj Růženin, v níž postupem vzniká a zaniká hněv, lhostejnosť, vážnosť a sympathie, vrcholící ve vášni —: vše podáno aestheticky pravdivě a spojeno nenucenou, celkem přirozenou motivací a přirozeným dialogem v plynný děj. Nejasné jest toliko, co na str. 64. řečeno o dvojaké touze.

A přece, ačkoliv i závěr co do podstaty vyhovuje poetické spravedlnosti — Tuma dosti zakusiv výčitek svědomí, tím pevněji přilne k domácímu krbu — výslední dojem rozplývá se do neurčita, hlavně pro cizí živly jednotu novelly rušící; cizí proto, že nejsou s dějem organicky srostlé, nýbrž jen jako přílepkem. Jinak aspoň nelze si mysliti filosofické reflexe a rozmluvu přítele Tumova s knihkupcem Lexou, a obhajnou řeč Tumovu vůči kritice (str. 93.—114., 146.—148.), což vše věrně vypsáno na důkaz, že přítel co mohl vynaložil, aby Tumu rozebral z tísnivých myšlének — což úplně nemístno, — zároveň však — zdá se velmi — jakožto malá ukázka ze světového názoru spisovatelova. O jeho ceně nebo neceně nesluší tu rozhodovati, pokud protinázorem Tumovým jest zachována rovnováha; zbývá jen přáti si v zájmu spis. samého, aby způsobem tak očividným neničil už jen illusi v objektivnosti děje, jenž beztoho rozesetými leckde ostinkami subjektivními tratí ze své ethické čistoty.[1]) Rušivě na dojem působí též unavující úryvek z cestopisu po Španělsku (150.—158.) — ovšem jen na trpělivého čtenáře.

Zevní forma věta za větou je mistrna, lehký, nenucený chod, místy pěkný obraz, jinde vhodná sentence činí ji lahodnou. Jak příjemna jsou cizí slova, jimiž se řeč hemží, mohl by dosvědčiti nejeden čtenář, nevychovaný právě v českém saloně, v němž prý se jich užívá. — Obojí motto, novelle předeslané, vyjadřujíc všeobecnou příliš a k titulu málo se vztahující myšlénku, jest bezúčelno. *V. K.*

Exulanti. Drama o pěti jednáních od *Jarosl. Vrchlického.* V Praze. 1886.

Vrchlického »Exulanti« byli před nedávnem v Národním divadle pražském několikráte s velikým úspěchem provozováni, a dostalo se jim také v různých listech pražských velmi pochvalného posouzení. Úsudek můj bude se poněkud od oněch kritik lišiti, i pokládám za potřebno podati napřed trochu zevrubnější

[1]) Tak na př. co Tuma praví o manželské smlouvě (str. 52.), „kterou pověrčivý člověk respektuje, pokud ji za porušenou a tudíž (!) za zrušenou neprohlásí nějaká autorita, jakou si týž člověk dle potřeby nebo časové mody zřizuje" — anebo co Růžena (str. 54.): „Poněvadž srdci není překážkou ani čas, ani prostor, ani vnější forma, jsou v lásce svobodni úplně" — nevyplývá nijak z líčených povah. Divně zní (str. 89.): „Inu, koho chce Bůh zkazit, porazí ho slepotou. Oddejme se do vůle boží —;" (str. 93.): „Nebyla neděle, Praha nepřetékala varem lidstva, vzrušeného červeným tiskem v kalendáři —;" sentence o „samozvaných mučenících" (str. 100.).

obsah »Exulantův,« aby tak pozorný čtenář sám posouditi mohl, zdali spravedlivě přednosti a vady tohoto dramatu zde vytýkáme.

Jsme v r. 1639. v saském městě Žitavě, kde po vypovídacím patentu Lichtenstejnově mnoho českobratrských vystěhovalců se usadilo. Náčelníkem jejich je pan Bořek Dohalský, muž vzácné povahy, který po dlouhá léta s neunavnou vytrvalostí a obětavostí pracuje ve prospěch jednoty, konaje různé cesty ke dvorům knížecím, aby pomocí cizích zbraní čeští vystěhovalci do bolestně pohřešované vlasti se mohli vrátiti. Tuto téměř ustavičnou jeho nepřítomnosť těžce nese mladá, krásou a životem kypící choť jeho, paní Anna Kateřina, kterou byl p. Dohalský před málo léty v Žitavě za manželku pojal po smrti své první choti, s níž byl 15 let ve šťastném manželství strávil. Jednou, když Dohalský opět — a to plné tři měsíce — je vzdálen, trpce si paní Kateřina stěžuje staré společnici své Sibylle na tuto stálou opuštěnosť, a když jí Sibylla, přísná to vdova z jednoty českobratrské, domlouvá, by se upokojila vědomím, že muž její pracuje pro blaho církve boží, paní Kateřina bolně odpovídá, že pro blaho jednoty zapomíná na blaho své rodiny, na ženu svou a malé dítky, které prý rostou jako stromky v lese. Srdce jí při tom puká. Vždyť jen péči a oddanosti Sibyllině děkovati jest, že nejsou docela zanedbány. Ani modliti prý se nemůže, a proto také nepůjde do bratrské modlitebny, kam ji Sibylla pozývá; bylať by tam jen tělem, ne duchem přítomna. Když na to Sibylla s jejími dětmi do jednoty odejde, dá se paní Kateřina do usedavého pláče, znova si opakujíc, že pro jednotu a pro vlasť manžel jí a dítek stále zanedbává. V takovém stavu duševním zastane ji posel Dohalského, Jaroš Sezima, se zprávou, že manžel její domů se vrací a bude u ní co neviděť; hodlá prý toliko po svém návratu do modlitebny zajeti a tam shromážděné jednotě výsledek své cesty oznámiti. Za řeči představuje se Sezima paní Dohalské. Je prý teprve od nedávna ve službách pána z Dohalic; tento byl si jej — tak Sezima vypravuje — u kurfiřta saského zalíbil a za svého tajemníka přijal. Ze své minulosti, — po které Dohalský ve své přímosti nic nepátral, a ta byla velmi šeredna — Sezima paní Kateřině jen tolik napovídá, že byl také nějaký čas ve službách Valdštýnových, které prý po pádu vévodově opustil. Paní Dohalská slyšíc, že manžel její po tak dlouhé nepřítomnosti napřed jednotu viděti musí, naříká si proto před Sezimou a nazývá se velmi nešťastnou. Sezima ji chlácholí: srdce mužovo prý má okruh širší nežli ženino — obejímá vlasť i lidstvo. Trpce na to volá paní Kateřina: »Proto mně poslal vás místo sebe, pane. Sám jde k milence své, k jednotě — mně stačí jeho zástupce.« Při posledních slovech bleskem projede čtenáře myšlénka, že máme zde snad příklad tragické ironie, ve starořecké tragoedii tak oblíbené, kde totiž osoba nevědomky pravdu pronáší, i s bázní hledíme dalším dějům vstříc, zdali ona slova paní Kateřiny (»mně stačí jeho zástupce«) pravdou se objeví. Sezima zkroušeně od paní Dohalské z prvu jen pohledu vlídného si žádá, potom aby mu ruku podala na důkaz, že na posla se nehněvá. Když pak paní Kateřina poslední přání jeho splňuje, on se slovy »váš sluha — a přítel« nápadně dlouho její ruku drží a několikrát ji políbí. Paní Kateřina slabě dotěrného smělce odbývá. V tom vejde Sibylla, oznamujíc, že pan Dohalský, veda si obě dítky a provázen jsa několika staršími bratry, od kostela domů se ubírá s tváří nad míru radostnou; jistě prý nese dobré noviny. Paní Kateřina nechce jíti vstříc svému manželu; má prý srdce přeplněno, musí se vyplakať. Vždyť prý ani k ní nepřichází, vede si několik sousedův, ať jim tedy své noviny vypoví. Na to odkvapí do své ložnice, Sezima pak ustoupí do pozadí. Hned po tom vstoupí Dohalský s dětmi a několika staršími sousedy. Tito omlouvají svou vtíravosť, že až do jeho rodiny jej provázejí, ale dychtí prý již slyšeti jeho důležité noviny. (Podlé toho Dohalský v modlitebně jim ničeho neoznámil!) Dohalský diví se, proč tu není choť jeho, upokojí se však, když mu Sibylla — arci v rozpacích, kterých on však neznamená — sděluje, že choť jeho, uslyševši o jeho návratu, byla až k slzám pohnuta, tak že musela na chvíli odejíti do své komnaty. Dohalský lituje ženy své, co samoty prý už zakusila, vykládá pak stručně bratřím,

že jim kyne skoro jistá naděje vrátiti se do vlasti — ovšem pomocí švédských zbraní. Podařilo prý se mu ve švédském vojště nalézti upřímného přítele jednoty, českého pána Adama Berku z Dubé, který jako plukovník u svého generala za české vystěhovalce, aby pod ochranou Švédů do vlasti se mohli vrátiti, vřele se bude přimlouvati. Bratří jásají a srdečnými slovy Dohalskému jako svému otci děkujíce, odcházejí. Sezima odeslán jest několik dopisův obstarat, toliko s důvěrným přítelem svým, knězem Krupiem, chce Dohalský ještě, nežli ženu svou pozdraví, vážné slovo promluviti. Pln hlubokého zármutku odhaluje mu pak, jak velice nešťasten je národ český, a on — Dohalský — nejnešťastnější. Byl prý nedávno za žebráka jsa přestrojen až do Prahy se dostal a tam na vlastní oči viděl, jak slabý a nestatečný je všechen lid, jak oddaně, ba tupě nejhorší příkoří snáší. Byla prý to srdcervoucí podívaná. »Slyš,« pokračuje pak prudkým bolem schvácen, »jsem přesvědčen, že náš dobrovolný z vlasti exitus jest největším hříchem, jaký jsme na svém národě spáchali, větším hříchem než Bílá hora a všecky její následky.« A když domů se vrátil a v roztoužení otcovské lásky synka svého v náruč přivinouti chtěl, jaká tu rána jej stihne! Chlapec osloví jej — jazykem cizím! Myslí, že je to vinou ženy jeho, a bolí ho nesmírně, že ona vlasti a jednoty nemiluje tak, jako on; aby pak dítky jeho aspoň jazyk otců svých zachovaly v ryzosti, jest odhodlán, jestliže rozmluva s chotí o jiném ho nepřesvědčí, poslati je do bratrské školy ve Wittenberce. V tom vstupuje k němu choť jeho, Krupius odchází. Manžela svého vítá chladně a brzo mu trpce vyčítá, že jí a dítek stále zanedbává. Rozhorleně Dohalský odpovídá, že je ženou sobeckou, která, nejsouc hodnou dcerou vlasti a jednoty, na cesty jeho v cizině ku blahu společnému směřující žárlivě hledí. Choť jeho jej trpce upozorňuje, aby nezapomínal, že jest ženou milující, která v neustálé samotě, za bezsenných nocí hynouti a nešťastnou cítiti se musí. Tu Dohalský jí vytýká, že vinou její dítky česky zapomínají, a vzpomíná si na andělskou povahu své první choti, s níž patnáct let šťastného manželství prožil. »Byla to svatá žena, proč musila zemříti!« Takovými slovy arci propasť, která mezi oběma manžely se rozvírá, ještě více rozšíří. Na to oznamuje jí svůj pevný úmysl, že dítky dá do bratrského ústavu ve Wittenberce. Ale tu narazí u ženy své na vášnivý odpor. Když prý v lásce manžela svého se sklamala a jeho srdce jen mrtvým náleží, tam té Anně Dohalské na hřbitově a bratrské jednotě a vlasti, aspoň o děti své nedá se oloupiti. Odpor její však nezviklá pevné vůle Dohalského. »Zachovat svým dětem jazyk otcův — tak zní slova jeho — jest skutek vznešený a velký, jehož dosah, ženo, nechápeš.« Zavolá na to Sezimu, aby dítky jeho odvedl ke knězi Krupiovi; ale tajemník jeho, chtěje paní Kateřině se zavděčiti, zdráhá se tak učiniti, připomínaje Dohalskému, že má dle úmluvy jen dopisy jeho obstarávati. Zavolá tedy Dohalský Sibyllu, která přání jeho ihned vyplniti chce. Marně paní Kateřina staví se jí do cesty a dětí svých vydati nechce volajíc: »Neustoupím o krok, matka dětí svých i před otcem jejich chrániti dovede.« Dohalský odstrčí ji daleko v popředí: »Zpátky, ty ženo zběsilá!« načež Sibylla odchází, paní Kateřina bolem jsouc přemožena klesá ke stolu. Tím — a zajisté velmi působivě — končí první jednání.

Dohalský se Sibyllou a dětmi mešká na cestě, Sezima odeslán je v záležitostech jednoty, paní Kateřina je opět samotna. Na večer přichází k ní starý Dlask, majitel domu, ve kterém Dohalský bydlí, se pozeptat, zda by něčeho nepotřebovala. Dohalského miluje a ctí nesmírně a dle vůle jeho stará se — až úzkostlivě — o jeho choť, která jej za to nazývá svým žalářníkem. Raduje se velice, že vyhnanci do Čech se vrátí. K otázce paní Kateřiny, zda také on s ostatními půjde, odpovídá, že nikoliv, poněvadž prý je v Žitavě již jako doma, oknem vidí české hory se modrati, ale ještě více proto, že by nechtěl znova zažiti bolesti druhého sklamání, kdyby totiž z Čech opět museli utíkati, jak se jemu a jiným před 8 lety (r. 1631.) bylo přihodilo; složí prý kosti své v Žitavě mezi bratry exulanty. Snad přece — v zanícení volá — po letech z nich povstane svaté naší věci mstitel toužený.« (Myšlénka tato v původním

latinském znění: »Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor« je zároveň mottem našeho dramatu.) Po jeho odchodu srovnává paní Kateřina stav toho kmeta nad hrobem stojícího se stavem svým a myslí, že je mnohem nešťastnější; děti, které jí byly v její samotě jedinou radostí, vlastním chotěm jsou jí uloupeny, v srdci cítí stále větší prázdnotu, poslední jiskru lásky manžel sám si byl zničil. Odejde na chvíli do své ložnice. V tom vplíží se náhle do komnaty Sezima. Měl donésti nějaké listiny do táboru švédského panu Berkovi z Dubé. Tento však, poněvadž jeho minulosť dobře zná, byl by jej jistě zahubil. Raději tedy psaní neodevzdal a vrátil se — k opuštěné paní Kateřině, které musí se stůj co stůj zmocniti. Snadnější vítězství nad ženou sotva prý bude mu kdy kynouti! Vždyť ten hloupý Dohalský sám mu do rukou pracuje, zanechav ženu, kterou únosem dětí nesmírně na sebe popudil, doma samotnu. Když paní Dohalská přichází a jeho se leká, hledí ji nejprve smělou jistotou, jakoby o její tajné lásce k sobě věděl, zaslepiti. »Vy jste mne očekávala!« praví ku překvapené, a když ona chce o pomoc volati, Sezima zase: »Vy o pomoc volati nebudete, protože mne sama milujete!« Na to vášnivými slovy líčí svou ohnivou k ní lásku; ona jej prý také — tvrdí Sezima s drzou jistotou dále — milovala hned od té chvíle, kdy jej spatřila na tomto prahu! Paní Dohalská je tímto jeho neobyčejně prudkým útokem brzo překonána. »Řeč vaše je jako vichr silná, dech váš pálí, divné kouzlo hárá z očí vašich, a já podléhám opojená a zničená.« Uklouznou sice v dalším Sezimovi slova nad míru podezřelá: »Já vyvrhel lidstva, syn tmy a zrády, dotýkám se čela tvého polibkem,« ale zmámené ženě oči již neotevrou. Než, ó běda! Právě když se nejlépe k sobě tulí, ozvou se náhle rány na dvéře a slyšeti hlas starého Dlaska a Sibyllin. Sezima musí se rychle někam schovati; nevěda kam, uskočí ve tmě — bylť před chvílí shasil lampu — do komnaty Sibylliny. Paní Dohalská sice volá, tam aby nechodil, ale již je pozdě, ozývají se nové rány, a musí honem otevříť. Sibylla vrací se neočekávaně s cesty; oznamuje paní Kateřině, že dítky nepřišly do Wittenberka, nýbrž dostanou se nejspíše do Pirna — jakýsi přítel poradil prý tak panu Dohalskému, — nyní jsou prozatím v Ochranově. Na to chce jíti do své komnaty ulehnout. Ale paní Kateřina v rozpacích zastoupí jí cestu. Byla prý dnes nějak rozčilena a ve zmatku spletla si jizby a ulehla na její postel. Napřed hlasem rozhodným, později na kolenou jí žádá, aby tam nevcházela. Sibylla brzo prohlédne její lež a vykřikne: »Ty tam skrýváš svého milence,« a neslyšíc odporu, volá: »Ó bídná, mrzká, prodajná ženo!« Když ji paní Kateřina vším, co jí nejsvětější, zapřísahá, aby aspoň dnes v noci mlčela, Sibylla umíní si šlechetného srdce Dohalského tou hroznou zvěstí ušetřiti, ale také choť jeho od úplného pádu zachrániti. Chce bdíti celou noc před svou ložnicí a paní Kateřinu pošle do její komnaty, ráno pak jejího milence chce tajně vyvésti. Paní Kateřina v nejtrapnější nejistotě potácí se do své ložnice. Ale brzo na to ozve se nové klepání, Sibylla jde otevřít. Toho okamžiku použije Sezima a s bambitkou v ruce vyjde ven chtěje prchnouti; tu však slyšeti již před domem hlas Dohalského. Sezima uleknut plíží se ve tmě nazpět a vejde — do ložnice paní Kateřiny. Hned na to vchází již Dohalský se švédským plukovníkem Berkou z Dubé a starým Dlaskem. Nechtěje rušiti ženu svou ve spánku odebírá se se svým společníkem do hořejší komnaty, aby tam s ním ještě chvíli rokoval; Dlask má vzkázati knězi Krupiovi, aby zítra svolal valné shromáždění jednoty. Dlask odejde, ale za chvíli znovu přichází a oznamuje Sibylle k velikému zděšení jejímu, že zpozoroval ze zahrady za svitu měsíčního v okně komnaty paní Dohalské jakousi mužskou postavu. Sibylla tomu nechce věřiti, ale po jeho odchodu běží se, všecka jsouc znepokojena, podívat do své ložnice. Vrátí se krokem nejistým, naslouchá pak u dveří komnaty paní Dohalské a zalomí rukama: »Já ji chtěla zachránit a hnala jsem ji v zatracení.« (Konec jednání druhého.)

Druhého dne koná se valná schůze jednoty. Dohalský oznamuje bratřím proposice páně Berkovy; chtějíli pomocí švédských zbraní do vlasti se vrátiti, musí státi se na nějaký čas příslušníky

švédského vojska. Ale starší jednoty zdráhají se, ač po vlasti horoucně touží, se zbraní v rukou se vraceti; vždyť jsou mužové písma a evangelia. Touto slabostí a nerozhodností svých krajanů, kde běží o cíle nejvyšší, hluboce roztrpčen jsa, Dohalský těžké výčitky jim činí: »Ó nešťastná náklonnosti lidu mého trpěti stále, trpěti ustavičně! Což nebojoval Žižka, nebojoval Prokop, našeho kalicha první hlasatelé a obranci? Tak zvrhli jste se? Smutné dědictví odkazujete dětem svým! Místo činů rekovných a mužného odhodlání vštěpujete v jejich krev líné blouznění a bezcílné přemítání. Místo meče vtiskujete jim v ruce knihu vzdechů svých, místo myšlénky na vlasť svobodnou pěstujete nechutné náboženské hádky — zatím co děti vaše zapomínají jazyk otců svých. Ó ze všech ran egyptských, jimiž se nás dotknul Hospodin, je tato nerozhodnosť k činu a tato malátnosť vaše ta nejhorší. Vy se uspáváte sami a za pár let vás jistě nikdo víc ze snů nezburcuje!« Tato mohutná slova Dohalského, plná hlubokého přesvědčení, pohnou shromážděnými; sám starý Dlask, který ještě včera do vlasti vraceti se nechtěl, je mezi prvními, kteří proposice páně Berkovy přijímají. Zítra všickni ve slavném průvodu Žitavu opustí. Aby tuto smlouvu smíru a shody svatým obřadem zpečetili, kněz Krupius s jiným knězem podává shromážděným chleba a víno. Přišed k paní Kateřině, Krupius se odvrací a kalicha jí nepodá. Z toho nesmírné pohnutí ve shromáždění. Dohalský v nejvyšším úžasu ptá se Krupia, proč před celou jednotou choť jeho tak pohaněl. (P. d.)

Zábavy večerní. Sbírka zábavného a poučného čtení pro lid. Red. *Vojt. Pakosta.* Ročník VII. V Praze. 1886.

Číslo 4. obsahuje historickou povídku od *A. Dostála:* »Vždy věrná Plzeň« s tímto obsahem: Katolická Plzeň, neuznavši vládu direktorů, byla oblehána Mansfeldem. Měšťany podporoval s malou posádkou císařského vojska Dornheim. Nadšení pro svatou věc bylo v Plzni všeobecné, že i dívky byly po ruce při obhájení statným vojínům. V době té, plné starosti a strasti, přece vykouzlila něžná láska mladého studenta Arnošta Drahovského, jinocha plného nadšení, ku sličné dceři primasově, Marušce, mnoho blažených chvil. Arnošt radou, statečností a horlivostí naklonil si starého primasa, že byl již pokládán za nastávajícího ženicha. Úplnému štěstí překážel Arnoštovi vůdce posádky Dornheim, který chtivě pohlížel na Marušku. K žárlivosti se připojila i nedůvěra, kterou Dornheim svým chováním vzbuzoval. Konečně přišlo ku konfliktu mezi nimi na hradbách, při čemž byl Dornheim od Arnošta zastřelen. Cítil se býti vinným, že snad zabil nevinného a že Plzeň nastalým zmatkem padne. Strýc jeho děkan musel mu tyto myšlénky z hlavy vypuditi. Avšak dnové Plzně byly sečteny. Mansfeld dobyl města. U chrámu právě v okamžiku, kdy Arnošt ždál si s Maruškou býti věčně spojen — padli oba litici války za oběť. Plzni diktovány kruté podmínky. Avšak přes ty útrapy Plzeň zůstala víře věrná. —

Povídka proniknutá láskou k víře a láskou k vlasti zajisté zpříjemní dlouhé zimní večery. Děj živý. Osoby líčeny dopadně. Řeč milá.

Číslo 5. obsahuje: »Život chudé siroty.« Z polštiny přel. *Fr. Borovička.*

Povídka tlumočí tuto ideu, že štěstí tohoto světa nezáleží v bohatství, ne v užívání pokladů světských, nýbrž jediné v čistém svědomí a v upokojení, které nalézá člověk po věrném plnění svých povinností. Spisovatel prostě a srdečně líčí nám osudy nešťastného svobodného děvčete, které, jsouc zbožné, vzdoruje všem úskalím života, a tak posléze ve šťastném manželství a ve stálém plnění dobra k jiným život svůj tráví.

Příběh ten založen jest na zdravých zásadách, a zajisté také účinně působiti může, obsahuje mnoho dobrých a užitečných rad.

Překlad plynný. Autor neznám.

Tím dokonaly »Zábavy večerní« sedmou roční pouť. Smíme konstatovati, že ji vykonaly čestně, skytnouce čtenářům svým pět objemných knih obsahu nejen zábavného, ale i poučného. *V. D.*

Různé zprávy.

Z Kieva. Počátkem roku 1886. počal vycházeti v Kievě „Философскій Трехмѣсячникъ,“ vydávaný professorem filosofie při universitě kievské *A. A. Kozlovým.* Ze statí v tomto časopise obsažených nad jiné zajímavo jest velmi dokonalé a jasné zkoumání náboženských náhledův od znamenitého spisovatele ruského Lva Nikolajeviče Tolstého. (Въ чемъ моя вѣра? Ma réligion a jiné.)

Opakuji, že bádání o víře L. Tolstého jest velmi důkladné i poučné, tak že každý bude unesen, kdo tuto stať přečte; vždyť mluví se o tomto skutečně pozoruhodném badateli, že jest snad v celé Europě nejznamenitějším spisovatelem nové doby. Vše, co pochází z péra tohoto genialního spisovatele, jest neobyčejně hluboké a samostatné, a vyniká naprostou otevřeností a touhou po pravdě. Jen že v Rusku málo jest těch, kteří by jemu rozuměli, čím se vysvětlují mezi jiným i různé nehezké věci, které o něm byly smyšleny (na př. jakoby byl duševně chorobný! Tolstoj skutečně byl nemocen, ale tělesně, ne duševně, a nyní, zdá se, již okřívá).

Mimochodem připomínáme nádherný plod téhož tvůrčího ducha, před nedávnem vydanou povídku „Смерть Ивана Ильича,“ jižto třeba čísti v originalu a ne v překladu, máli býti pocítěna její velikosť. —

Dne 25. září 1886. kladen účet ve shromáždění ruské „Akademie nauk“ o 29. přisouzení odměn hraběte *A. S. Uvarova.*[1]) Z devíti spisův Akademii předložených čtyři byly uznány za hodny menších odměn (každá po 500 rublů). Jsou to následující spisy:

1. Печенѣги, торки и половцы до нашествія татаръ. Соч. П. Голубовскаго. II 254 стр. Кіевъ. Tento spis, pozůstávající ze 6 hlav a z doplňků, jest velmi důležitý, poněvadž se v něm řeší jedna z nejtěžších otázek v ruské historii, zejména o poměru ruského plemene k různým turecko-tatarským plemenům, s nimiž se setkával národ ruský během strastiplného svého života historického. Spis Golubovského jest vypracován s velikou pečlivostí i s potřebnou historickou obezřetností.

2. Очерки исторіи украинской литературы XIX. вѣка. Сочиненіе Н. Петрова. Кіевъ. Práce tato jest důležita jako příspěvek k poznání postupu literatury v jednotlivých krajích. Nevyniká však hlubokostí myšlének a samostatností. Mimo to Petrov zvláště mluví o odvozování maloruského slova, jaké se jeví v krajinách ruských, a bez mála ani nepřipomíná úkazů haličsko-ruské slovesnosti, což jest zajisté velkým nedostatkem spisu.

3. Земскіе соборы древней Руси. Юридическое изслѣдованіе Н. Латкина. Práce to neobyčejně důležitá, poněvadž přihlíží k otázce o staroruských zastupitelstvích ve státním řízení až do Petra Velikého, a jedná o účastenství národa v zákonodární činnosti vlády. — O spisu N. Latkina mluveno i psáno velmi mnoho v Rusku, což svědčí o jeho nevšední důležitosti, jíž nejsou na újmu malé nedostatky ve výkladu a objasnění.

4. О разводѣ по русскому праву. Сочиненіе А. Загоравскаго. Харьковъ. Dle uznání odborníků jest i tato práce dosti vzácným rozmnožením ruské literatury juridické. Jest důležita pro všeobecně zajímavou otázku, o níž pojednává. —

Z novinek v prostonárodní literatuře nemohu nezaznamenati následující, dle úmyslu i ve skutečnosti důležitá a při tom velmi laciná vydání:

1. Изданія книжнаго склада „Посредникъ.“ Tyto úhledné knížečky obsahují pouze 35 stran i s pěknými illustracemi. Každá stojí pouze $1^1/_2$ kopejky! Co do obsahu jsou zábavny a poučny. Některé z nich obsahují práce L. Tolstého, na př. „Первый винокуръ,“ národní veselohra, povídky „Кавказскій плѣнникъ“ (velmi zdařilá práce!), „Чѣмъ люди живи,“ „Два старика,“ „Гдѣ любовь, тамъ и Богъ“ a jiné.

2. Изданія Сытина. Tohoto vydání vyšlo 19 knížek v Moskvě, z nichž každá stojí pouze jednu kopejku. Všecky knížečky

[1]) Zesnulý A. S. Uvarov, známý ruský učenec a mecenáš, osnovatel archaeologických sjezdů, jenž sestavil spis „Археологія Россіи,“ chtěje podporovati takové, jenž v ruské vědě pracovali, dával každého roku 3000 rublů, z nichž 2500 r. vydávalo se v odměnu za práce historické, ke kterým spisovatelé sami látku si volili a 500 r. v odměnu za rozřešení otázek, Akademií nauk ustanovených. Otázky ty byly na př. následující:

1. Исторія древнерусскихъ княжествъ.

2. Объ историческихъ отношеніяхъ польскаго народа и государствахъ.

4. Исторія мореплаванія у славянскихъ народовъ до XIII. вѣка.

6. Изслѣдованіе монетнаго дѣла въ Россіи съ XIV. вѣка до Іоанна Грознаго.

7. Сводъ комментаріевъ на записку Ибнъ-Фадлана (ruský překlad Ibn-Fadlana vytištěn ve „Сказаніяхъ мусульманскихъ писателей о славянахъ и руссахъ.“ Петерб. 1870 г.) о народѣ Русъ въ 922 году. — Práce musí býti dodány nejdéle do 25. září 1888.

mají nápis: „Во свѣтѣ твоемъ узримъ свѣтъ,“ a jsou co do obsahu plny dobrých myšlének a spasitelných rad. Knihy Sytinovy co se týká zajímavosti ustupují knihám „Посредника,“ přece však poskytují zcela zdravou i přiměřenou četbu prostému lidu. Škoda jen, že sloh jest poněkud těžký a méně vzdělaným ne vždy pochopitelný.

3. Básně *J. A. Krylova*, vydané v obrazích. Cena každé básně jedna kopejka. — Dosud viděli jsme jen osm básní vydaných obrazem: Крестьянинъ и работникъ, Демьянова уха, Старикъ и трое молодыхъ, Котъ и поваръ, Лягушка и волъ, Похожіе и собаки, Раздѣлъ, Червонецъ. Na větším listu otisknut obrázek prostý, lidu zcela přiměřený, a pod ním slova básně. Jest nám vysloviti spokojenosť s tímto vydáním a přáti jemu zdaru a pokračování. Básně Krylova svým vtipem, svou živostí a obrazností budou krásným čtením pro lid, obzvláště budouli opatřeny obrázky a prodávány za tak levnou cenu.

O jiných laciných vydáních promluvím příště.

A. Stěpovič,
přel *P. G. Schössler O. S. B.*

Z Prahy. Boj rukopisný nabývá čím dále tím více rázu osobního a zbraní v půtce užívá se nižších a nižších. Smutným toho dokladem je Kalouskův článek v posledním čísle „Osvěty“ 1886., že o něm i o podobných projevech pro i contra možno dobře užiti slov nedávno ústy osvědčenými pronešených: „Při nejnovějším sporu rukopisném nešetří se ani nejprimitivnějších pravidel vědecké kritiky — —.“ Se vzácnou zdrželivostí vede si dr. *Gebauer,* který bez nájezdův osobních podává námitky proti rukopisům, nestejně důvodné, ale vedené posud ve slušných mezích vědeckých. — Život spolkový oživěl a skoro omládl na všech stranách. „Umělecká beseda,“ při níž s politováním znamenati, že se jí právě koryfeové literatury naší vyhybají, obrátila se vedle týdenních schůzí se zajímavými zhusta čísly programu se zálibou k popularním koncertům, pořádaným v Rudolfině, z nichž III. dne 8. prosince došel téhož souhlasu a účasti jako předešlé dva. Čtvrtý jest určen na 6. ledna, při němž slíbil říditi své „nové slov. tance“ mistr Dvořák. Při koncertech těchto projadřuje se pouze přání po větší rozmanitosti. — Jako po 2 leta pořádán také letos spolkem geologickým cyklus veřejných popularních přednášek v české polytechnice se zaručenými vesměs jmény. Zahájen jest dne 11. prosince zajímavou přednáškou rektora č. techniky dr. *O. Feistmantla* „o kamenných stavbách indických“ s demonstracemi. Další jsou na řadě dne 15. pros. dr. *J. Krejčího* „O skladbě hor krkonošských a orlických“ a dne 18. prosince professora *Bělohoubka* „o hoření.“ Vedle toho spolek geologický koná týdenní schůze s přesným a cenným obsahem vědeckým. Dne 8. prosince přednášel dr. *Vilém Kurz* „o působení větru“ a *A. Štolc* „o saisonním dimorfismu pavouků.“ — Kdy jednotlivé třídy, řemesla a odbory volají po svépomoci, ozývají se z tábora českých spisovatelů belletristických hlasy po jednotě a spolku, který by podporoval původní produkci a bděl nad ní a ulehčoval spisovatelstvu samému ve smutných dobách hmotné tísně. Žurnalisté již značně dříve pochopili nestatečnosť jednotlivců, skupivše se ve „spolek českých žurnalistův,“ ale teprve v poslední době přetřesena v něm živěji otázka o hmotných podporách. V četné valné hromadě, konané dne 5. pros., zřízen „Podpůrný fond“ pro vdovy a sirotky po žurnalistech, k němuž prozatím ze spolkového jmění povoleno 5000 zl. Záhy také dochází obětovných příznivců. — Z ostatních přednášek zasluhují zmínky prof. *Löweho* v král. české spol. nauk dne 6. prosince „O Johnovi Bramhallovi a jeho poměru k Hobbesovi,“ cyklus veřejných přednášek, pořádaných českoslov. obchodnickou besedou, z nichž ve 2. přednáší dne 12. prosince *E. Tonner* „O Pavlu Stránském,“ *Ekert* „O starožitnostech starého města Pražského,“ což předneseno dne 8. pros. v řemeslnicko-průmyslové besedě. Nejčileji však na ten čas vedou si spolky akademické. Po bouřlivé listopadové valné hromadě „akad. čten. spolku,“ na níž důkladně projednány niterné i zevní poměry spolku, chápou se všecky odbory živě práce. Prozatímný výsledek jeví se v úspěchu odboru pěveckého při koncertě, pořádaném dne 7. pros. I literarně-řečnický spolek „Slavia“ po delší nečinnosti dal se do práce a právě učinil důležité rozhodnutí pořádati „Slovanské dýchánky,“ které mají různé v Praze žijící Slovany sblížiti a spřáteliti, zvláště pak společnosť českou s Jihoslovany seznámiti. Vedle toho odbývá týdenní schůze. „Krakonoš,“ akad. spolek severovýchodních Čech, stará se horlivě o duševní potřeby svých krajanů zakládáním knihoven. R. 1886. založil 3 a nově do dne 1. ledna

1887. vypsal konkurs na 4. „Všehrd,“ spolek českých právníků, koná pilné týdenní schůze s programem řešiti praktické případy z práva římského i rakouského. Za českými akademickými spolky zdá se pokulhávati „Mor beseda,“ v níž horlivé snahy nově ustaveného výboru se tříští o netečnosť členstva. — V „Národním divadle“ přichází poslední dobou původní produkce k zasloužené dávno cti. Jestli toho příčinou ředitele Šubrta nový kus „Jan Výrava,“ obecenstvem bouřlivě přivítaný, těžko hádati. Po právu jest ovšem na čase, aby ředitelstvo Nár. divadla si obecenstvo zvyklo na kusy původní. Rychle za sebou střídají se nyní z činoher Šubrtův jmenovaný „Jan Výrava“ a Štolbovo „Vodní družstvo.“ Z domácích oper dávány od měsíce Smetanova „Libuše,“ „Prodaná nevěsta“ a konečně opět dne 5. pros. 19 let k odpočinku odsouzený „Dalibor,“ při jehož prvém i druhém provozování obecenstvo zrovna chtělo nahraditi chválu, která dlouho byla zadržována. Triumf slavila v „Daliboru“ mistrná pí. Arklová, o níž nevíme, jak důvodné propukává mínění, že opustí Národní divadlo, což by ovšem obecenstvo neslo nelibě, poněvadž při každém vystoupení dokonalou uměleckostí se mu hledí zavděčiti. — Ke sblížení Slovanů činí nový krok dr. *Frant. Skrejšovský* svým „Východem,“ v němž, jak z prvého čísla vidno, míní se bráti směrem naprosto demokratickým a již proto myslíme, že nebude míti účinu, jaký by mu redaktor přál. Tím „Východ“ může býti jen novým zdrojem nedorozumění, proti němuž *Holeček* tak horlí pravě: „Sblížení Slovanů překáží nevědomosť a nedorozumění mezi Slovany.“ (Nár. Listy.) — Ostrou kritiku zdejších listů vyvolaly nově vydávané slovenské noviny v Americe v Pittsburgu novým separatismem pravopisným i grammatickým jako maďarsko-slovenská směs, jak název jich sám ukazuje: „Amerikanszko-szlovenszke noviny.“ Takového kroku jen litovati. — Z výstav jmenovati uměl. „Galerii Ruchu,“ otevřenou dne 8. prosince a honosící se mistrným dílem *J. šl. Bayera:* obrazem „Záliv smrti“ (konec Franklinovy výpravy); „Národní Jednota pošumavská“ otevřela vánoční výstavu svých průmyslových i uměleckých výrobků, kteráž nedá se ovšem srovnati s výstavou „národního moravského vyšívání“ před rokem v Olomouci. — Ponenáhlu objevují se poslední čísla časopisů zdejších a každý redaktor zpívá stejnou: „Prosím, ct. p. odběratele, kteří ještě nezaplatili atd.“ Hmotná ztráta a duševní netečnosť našemu časopisectvu neprospěly a neprospějí. *V. V.*

I. Spolkové.

Kruh přátel literatury české v Brně. Předs. prof. *Fr. Bartoš*, místopř. prof. *Dr. Fr. Kameníček*, jedn. prof. *J. Kabelík*. Zprav. *Fr. Jokl*. Podávaje první zprávu o nově zahájených pravidelných schůzích literarních, nemohu nedotknouti se smutného zjevu, že v místě toliké důležitosti, jakým je Brno, podobné schůze literarní již dvakráte, po trvání ani ne půlročním, zastaviti bylo pro nedostatek účasti.

I opodál stojícímu pozorovateli nelze toho příčinu hledati v nedostatku intelligence české v Brně, které mimo slušný počet úředníků českých — jaký při tolika úřadech ve hlavním městě soustředěných tušiti lze — chová učitelstvo pěti středních škol českých, když přece na př. Telč, město poměrně tak malé, vykázati se dovede kruhem literarním, respekt vzbuzujícím. Bližším nahlédnutím dopátrati se lze v české intelligenci brněnské těchto asi příčin onoho nezdaru:

Jedni cítí se povýšenými již nad stanovisko naivně idealního horlení vlasteneckého, jakým se jim jeví snaha literarních kruhů, vzbuzovati v širších kruzích živější zájem pro literaturu českou; druzí třeba, jako literarní konsumenti, skutkem osvědčujíce velmi živý zájem o rozvoj literatury české, přece staví se rozhodně proti intencím kruhů literarních, poněvadž nikterak nebyly — a ani nynější nebude — ve všem velebitelem zavládlé u některých českých básníků jakési oné genialně souverainní negace, tak že přímo nazývají kruh literarní „spolkem na ubíjení české literatury“ — jakož proslovil o nynějším kruhu literarním jeden pán, který jediný ze všech mladších právníků náhodou účasten byl schůze, v níž kárán cynismus poslední povídky Schulzovy, České Magdaleny; třetí druh brněnské intelligence české, kteráž Argovým zrakem politickým prozírá vážnosť všeobecného rozruchu politického, vidí v činnosti kruhu literarního jakýsi malicherný luxus; čtvrtá konečně část intelligence vzdaluje se kruhu literarního ne ze zásady, ale ze lhostejnosti.

Tuto nechuť a lhostejnosť znajíc hlavní příčinou neúspěchu předešlých obou kruhů literarních, sjednala se, podnětem prof. *Bartoše*, užší společnosť najmě z učitelstva středních škol, neučiniti žádného pozvání k novým

schůzím literarním, ale přestati jenom na kruhu i sebe užším oněch, kteří by bez vyzvání odhodláni byli schůzí vytrvale se účastniti.

Ve druhé schůzi, konané 25. list., byly předmětem rozhovoru nejnovější dvě publikace Matice lidu a Libuše: Schulzova novella Česká Magdalena a Lierova novella Hra s ohněm. Plody tyto podnítily velmi pohnutou debattu, jejíž výsledkem přijato toto osvědčení:

V posledním čase vyšla v Matici lidu Česká Magdalena, historická novella od Ferd. Schulze a v Libuši novella Hra s ohněm od J. Liera. — Kruh literarní českého čtenářského spolku v Brně, přihlížeje hlavně k tomu, že obě tyto Matice mají býti čtením pro lid, majíce jej vzdělávati, poučovati a vésti ku mravnosti a lásce k vlasti, nejen že nespatřuje v těchto knihách ušlechtilé této snahy, nýbrž vidí v nich pravý její opak a to s tím větším podivením a lítostí, ježto spisovatel jedné z nich kdysi tak vážnými a krásnými slovy se ozval proti uvedení nemravného románu francouzského do naší literatury. — Vzhledem k tomu, že ani jedna, ani druhá kniha svrchu zmíněná nevyhovuje účelu svému jako čtení pro lid, kruh literarní v Brně osvědčuje své hluboké politování nad tím, že knihy obsahu takového se dostaly do Libuše a do Matice lidu, a vyslovuje oprávněné přání, aby výborové obou těchto podniků příště přihlíželi k niterné ceně literarních plodů, které se v obou těchto Maticích vydávají.

Ve schůzi, konané 6. pros., zaveden rozhovor na základě *Arbesova* článku: Nejpalčivější otázka v literatuře české.

Proti mínění Arbesovu, aby se veškeří spisovatelé sešli v jeden spolek na ochranu spisovatelů, připomíná prof. *Rypáček,* že utvořila se již jednou Jednota českých spisovatelův a přese všecko slavné osvědčování vzala za své po půlletním trvání. Red. *Sokol* myslí, že by se tak vedlo každému novému spolku, pokud nebudou moci spisovatelé naši působiti jen jako spisovatelé a nebudou nuceni, jako dosud, psáti jen ze záliby. Rada *Vl. Šťastný* stěžuje si v tom vzhledě do Svatoboru, že by, maje k tomu prostředky, spravedlivěji měl rozlišovati, kdo podpory zasluhuje. Red. *Sokol* klade posavadní udělování podpor za vinu spisovatelům samým, že nevstupují do Svatoboru, aby v něm měli většinu a tedy vliv na rozdělování podpor; jen tím změniti se mohl také osudný paragraf stanov o stavění pomníkův, aby tak pečováno býti mohlo o nejlepší, jak podotýká prof. *Bartoš,* pomníky, o rozšíření spisů nejčelnějších našich spisovatelů; však na takové odhodlání nesnadno pomysliti, poněvadž spisovatelé naši nemají, jako jinde, ducha pospolitosti, jakož ukazuje pražská Umělecká Beseda.

Na konec promluveno ještě, jakým způsobem bychom mohli spisy dobré odporučovati. I usneseno, aby se dalo do novin jakési prohlášení k venkovským učitelům, aby sami nemohouce se přesvědčiti o způsobilosti té či oné knihy pro venkovské knihovny, doptali se na ni u toho onoho moravského klubu literarního. Při tom stanoveno, aby lit. kruh brněnský v tom vzhledě vešel ve spojení se všemi kluby ostatními.

Z literarních besed přerovských.

Zprav. *J. Bartocha.* Když se ku konci schýlily prázdniny a členové klubu literarního po všech končinách roztroušení znova se shromáždili za svým povoláním do Přerova, záhy pomýšleli na to, aby literarní odbor po delším odpočinku v nový vešel život. Podnětem p. inspektora *Oščádala* svolána byla dne 16. října 1886. prvá schůze, při níž usneseno, by letošní činnosť klubovní rozšířila se také přednáškami vědecky popularními z rozmanitých věd odborných. Prof. *Bílý* potom upozornil na novou publikaci *Fr. Stránecké* „Z pohoří moravského," vyšlou v „Mor. bibliothece," velmi zdařilou a zajímavou jak se stránky národopisné, tak i psychologické; na důkaz přečetl zvláště poutavou kapitolu o „Otčenáščích," jež vyslechnuta napjatě a s pochvalou. Po té následoval volný rozhovor o všelikých novinkách literarních, o rukopisech Zelenohorském a Královédvorském, o novém slovníku naučném, jenž má vycházeti u Otty, a j. Ku konci vyřízeny některé formalnosti nezbytné: předsedou na čtyři příští schůze zvolen p. ředitel měšť. škol *Slaměník* a zapisovatelem prof. *Bartocha.*

Ve druhé schůzi dne 29. října odbývané promluvil prof. *Bílý* o *Dru. Fr Bačkovském* a spise jeho „Zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové; díl I." Spisem tím chtěl vylíčiti Dr. B., kterak se vzkřísila naše literatura počátkem tohoto století a jak se rozvíjela až po dobu nejnovější. O díle tom uveřejněno bylo posudků věcných velmi málo, za to pochval až přes míru, ač dílo sepsáno je tak nedokonale a nedostatečně, že nutno jest ozvati se proti němu z několika příčin důležitých. Námitky hlavní jsou tyto:

1. Nesprávnosti věcné. V úvodě

spisovatel vykládá zbytečně o aesthetice, kritice a jiných pojmech všeobecných, každému vzdělanci známých; do výkladu toho vloudily se i všeliké nesprávnosti: že prý se různí písemnictvo moravské od českého, písemnictvo české vzdělává prý se také řečí latinskou a německou (až do nejnovější doby). Stará doba prý v sobě zahrnuje pravěk (jenž patří do archaeologie!) až do XIV. století; též dobu střední špatně rozdělil a dobu novou začíti měl asi rokem 1750. Nešťastna jest úvaha o romanopisectví. Tham prý netušil, že ve století IX.—XIV. lépe kvetla poesie, než za Rudolfa II (Kterak to mohl věděti, když nebyli ještě známi rukopisové K. a Z.?) Nesmyslna jest výtka spisovatelova na str. 199. o Dobrovském, jež v rozpravě „Über den ursprung des namens Czech" r. 1782. uveřejněné prý „upírá osobnosť Čechovu proto, že zmínka děje se o něm v rukopise Zelenohorském" (teprve r. 1817. objeveném!!). Není pravda, že by císař František z počátku byl nenáviděl národa českého Nevnikly tak záhy do řeči české germanismy a latinismy, jak si představuje spisovatel na str. 24., že „již ve stol. XIII. a XIV. víc a více řeč naši kazily." Právě ze stol. XIV. máme Štítného a Passional, jimž co do ryzosti jazykové daleko široko není rovně. Smělý a nepěkný jest úsudek na str. 26., že čeština „koncem XVIII. stol byla tak zešmodrchána (sic!), tak nepřirozena, nechutna a podivna, že ani neměla práva k životu" Václava Stacha vyličuje spisovatel za skutečného básníka a muže vysoce nadšeného a vzdělaného. Kdykoli se mluví o slovanské myšlénce, nespravedlivě o Dobrovském se mlčí. Vždyť on první položil základ k panslavismu. Nešťastně zvolena za oddíl II. doba od r. 1820.—1848.

2. Malichernosti a zbytečnosti. V úvodě se vykládá definice o literatuře každému známá. Vypisuje titěrné důvody o své bedlivosti při tisku. Nemístno jest anekdotní vypravování Pichlovo o boni—fikaci (str. 20. až 22.); zbytečné důvody, proč se mu nelíbí název „krásná prosa"; duchaplné poznámky na str 754., že chrt jest odrůda psa domácího; na str. 755. místo „berle" že má býti „berly"; předivo že jest „příze," „nech" že jest imperativ od „nechati" atd. atd.

3. Poukazuje a odvolává se příliš často na výroky předchozí nebo následovné.

4. Samolibosť jeví se v jeho spisu nechutná i neslušná. Tvrdí, že podobného spisu ještě není v literatuře české, ani že není naděje na něj; na základě jeho spisu vzniknou prý nové práce; naříká si, že prý málo je těch, kteří by dějiny jeho studovali; mnoho nového, před tím neznámého, prý pověděl (kdežto spis jeho není nic jiného, než citat doložený nebo nedoložený, změněný a prostrkaný); pro všeliké chyby a chybičky prý p. spisovatel pozbyl důvěry ve správnosť všech prací literarně historických vůbec atd.

5. Poklesky jazykové (slohové i grammatické). Tvary vytekl a dotekl patří ke slovesu téci, nikoli tknouti; nelibé tvary odpoči*nce*, věstn*íce* atd.; řeč byla zešmodrchána (!!); Čechy rozvíjí (sic!!) se rychle; nedbajíce, že tím uráží Nečechy; um—íiti, pseudonim a j.

6. Neslýchané plagiaty. Mnohé věci jsou doslovně opsány na několika stranách, jakkoliv o pramenu nedovídáme se nic, jiné zase vhodně i nevhodně rozestrkány a semotam trochu pozměněny. Příkladů nesmírně mnoho, na př. str. 30., 35., 42., 43., 47., 53., 59.—61., 68., 71., 85. (celá), 91., 96., 98., 113., 119., 122., 169., 171., 172. (celá), 180., 181., 182. (Tieftrunk), 184., 188., 190., 191., 192., 195. (celá), 197., 198. atd. atd.

7. Vůbec provedení celého spisu daleko pokulhává za tím, co zoveme literarní historií: Prohlédněme jenom některý oddíl v jeho spisu, na př. „O boji ve příčině prosodie" (str. 91.—110.). Proti prosodii přízvučné nastal odpor od obhájců časomíry; boj ten zahájen Stachem; vykládá se působnosť Stachova hezky obšírně, přechází se na Šafaříka, podává se jeho životopis, mluví se mnoho o Tatranské Muse a básnickém nadání Šafaříkově, potom uvádí se obšírný životopis Palackého, vyličuje se jeho nadání aesthetické a teprve dočteme se pravého jádra nadpisem naznačeného o půtkách prosodických, zahájených spiskem: „Počátkové českého básnictví," vypravuje se něco o tom boji a rozruchu, ale nic o tom, jaký byl účinek spisu toho na tehdejší a pozdější poesii českou, načež ihned se přejde k Fr. J. Raymannovi a básním jeho. Jak Jungmann, Čelakovský a Kollár měli se k boji tomu, o tom nedí se v oné kapitole nic.

Novellistika sestavena je ze samých výňatků ze spisů Rybičkových, Zeleného, Jirečkových a j. způsobem úplně bibliografickým. Článek o idyllismu zpracován jest na základě prací Šmídkových. Jirečkových a j., svého tam spisovatel nepřidal takořka nic.

Prapodivných a hrozných úsudků dočítáme se ve výkladě o básních Čelakovského. Tak prý píseň 76. v „Růži stolisté“ vyličuje místo, „kde a kdy zamilovaní dlí nejraději, a vyjádřen souhlas srdce lidského s přírodou a zároveň i chvála přírody“ (str. 607.). V písni 79. zmiňuje prý se Čelakovský „o večeru a **noci**,“ která jej k písni přiměla (Již ve vísce mezi bory | svatvečer se odzvonil)! V písni druhé vyslovuje prý se básník, že mu jest milo dlíti v lese atd. atd.

Z ukázek podaných tedy souditi dlužno, že pouhé náčrtky a výpisky nelze vyhlašovati a vydávati za díla vědecká, o kterých by nad to nikdo nic nepříznivého nesměl říci. Sloh obyčejný, suchoparný, bibliografický též neprobudí v nikom větší lásku k literatuře naší. Chvály hodna jest pouze nadobyčejná píle spisovatelova, jenž tituly neb údaje časové všechny svědomitě opravil a rozsáhlou měrou excerpoval spisovatele příslušné. Tím však nedá se nahraditi nedostatek přirozené kombinace, aesthetického jemnocitu a tvůrčího ducha, bez kterýchto vlastností řádného díla literarního nelze napsati. Vlastního nepodal p. B. takořka nic.

Po přednášce této s hlučným potleskem přijaté rozproudila se čilá debatta o některých spisovatelských zásadách p. Dra. Bačkovského, jež odsouzeny byly souhlasem všech přítomných jakožto nedůstojné a nepřijatné. — —

K úvaze p. prof. Fr. Bílého, pronesené o mých „Zevrubných dějinách českého písemnictví doby nové“ v literarních besedách přerovských, dovoluji si připomenouti, že „Dějin“ těch nepokládám za opravdové dějiny, jakž objasňuji v „Předmluvě“ na str. IX. a XI., nýbrž toliko za průpravu k nim, ba namnoze skoro toliko za prostou sbírku materialu Běží mi totiž o to, abych jednak opravil chyby, vyskýtající se v literarně-dějepisných pracích o písemnictví novočeském, jednak abych sestavil všechny prameny a pomůcky, jakož i abych snesl material úplně správný a zcela spolehlivý, učiniv si úkolem životním upraviti co možná nejvíce půdu k jakýmkoli pracím z oboru dějin písemnictví novočeského vůbec a zvláště k důkladnému spisu o dějinách novočeského písemnictví. Mínil jsem dosíci toho spisy několika, jmenovitě pak chtěl jsem vydati „Slovník českých spisovatelův a spisovatelek století devatenáctého“ doplňkem k Jirečkově „Rukověti,“ ale nenašel jsem nakladatele a také jinak brzo poznal jsem, že z příčin hmotných nemohl bych ve skutek uvésti to, co jsem si předsevzal. I jal jsem se vydávati místo oněch spisů průpravných „Dějiny“ za účelem, abych vůbec o dějinách českého písemnictví doby nové zevrubně pracovati mohl, třeba že „Dějiny“ ty dějinami opravdovými nejsou a z příčin rozličných ani býti nemohou. Co týče se plagiatů, budiž pročteno to, co pravím v „Předmluvě“ na str. XXV. a XXVIII., aby nebylo mi křivděno.

Dr. Fr. Bačkovský.

Katolický spolek tiskový (předs. gen. vikář *A. Hora*, jedn. českého odboru *Dr. Fr. Krásl*) 25. listop. konal valnou hromadu, v níž jednatel podal zprávu o činnosti v posledním období. 22 prací uveřejněno po 1000 výtiscích, starší spisy rozdávány, tak že rozšířeno přes 20 tisíc knih mezi lidem. Příjmů bylo 5415·8 zl., výdajů 4109·47 zl., zbývá tedy 1306·33 zl jmění.

Mezinárodní sjezd amerikanistů konán 15.—18. září v Turině m. r. za předsednictví archaeologa Ario Dante Fabrettiho. Protektor, král Humbert, vyslal svého zástupce. Schůze věnovány dějinám, archaeologii a jazykozpytu americkému. Přednášeli učenci vlaští, francouzští, španělští, danští a němečtí. Příští sjezd bude v Berlíně.

Srbskou akademii věd a umění v Bělehradě usnesla se zříditi skupština. Protektorem bude král. Členů může býti 25, z nich 8 cizích; čestní členové jmenováni býti nesmějí; dopisujících může býti 30. Tříd bude čtvero: přírodovědecká, filosofická, pro vědy sociální, umělecká. Předsedu, jakož i prvé členy jmenuje král Stát bude akademii dávati roční podporu, tisknouti publikace její zdarma ve své tiskárně, a bezplatně poskytovati shromáždiště.

Boloňská universita, nejstarší alma mater, připravuje se k oslavě 800-leté památky založení svého.

Literarní odbor „Umělecké besedy“ konal 4. pros. valnou hromadu, v níž po různých nesnázích zvolen nový výbor: *J. Holeček* předsedou, *J. V. Frič* místopředsedou, *J. Herben* jednatelem, *A. Madiera* uměleckým referentem, pak *R. Pokorný*, *Primus Sobotka*, *Edv. Valečka*. — 11. pros. předn. *J. Herben:* „O literarní situaci.“ — 19 pros. četl *R. Pokorný* ukázky z nové sbírky básnické, nazvané: „Z hor.“ Na to byl literarní rozhovor.

Klub historický v Praze. 27. listop. předn. *J. Peisker:* „O poměrech agrarních.“ — 11. pros. předn. p. *Papáček:* „O bitvě na Kosovu a její významu v dějinách i v poesii srbské.“ — 16. pros. předn. prof. *V. Tomek* o místopisu některých částí Nového města pražského v 15. stol.

Slavia, liter. řečnický spolek. 2. pros. předn. *K. Kadlec:* „O významu Iv. Kukuljeviće pro Chorvaty.“ — 16. pros. předn. *K. Štěpánek* o Bulgakovu a encyklopaedii ruského umění.

Jednota českých mathemat. v Praze. 14. pros. předn. prof. *Dr. Fr. Studnička* o životě a působení prof. Jakuba F. Kulíka.

Pražská Budeč. 1. pros. předn. prof. *Dolejška:* „O jednotném písmě na školách obecných a měšťanských.“

Širší sbor Matice české. V měsíční schůzi 30. listop. konané pojednal *Č. Zíbor:* „O Rozmlúvanie Petra s Pánem Konr. Hozia z r. 1545.“

Král. č. společnosť nauk. 6. pros. předneseno pojednání prof. *Löwa:* „O Johnovi Bramshallovi a poměru jeho k Hobbesovi.“

Paedagogická jednota. 4. pros. předn. *J. Lepař:* „O národopise rakouském.“

Literarní jednota klatovská. 23. listop. předn. *K. Chlum:* „O pověře a čarodějství se stanoviska kulturního.“ — 30. listop. *P. Al. Klecan:* „O svých cestách Toskanskem.“ — 7. pros. předn. *V. Pech:* „O dějinách a rozvoji světového obchodu.“

Jednota literarní ustavila se v Jindř. Hradci. Úkolem vytkla si nejen podporovati literaturu hmotně, stálým odběrem děl, nýbrž i přednáškami a rozpravami literarními živiti zájem literarního obecenstva. V ustavující schůzi zvolen výbor, načež prof. *Stefek* podal zprávu o básni Čechově: „Ve stínu lípy.“

Podporovací spolek spisovatelů českých zřizuje se v Praze k podnětu J. Arbesa. Ve schůzi, za tím účelem konané, vysloven souhlas s návrhem tím a doloženo, že má býti dříve vyjednáváno s ředitelstvím „Svatoboru“ o přiměřenou změnu stanov, která by záměrům účastníků schůze vyhovovala. Komitétu, v němž jsou Arbes, Sv. Čech, J. V. Frič, Růžička, Turnovský a Vrchlický, uloženo vypracovati stanovy a jednati se „Svatoborem.“

„Sokol podřipský“ v Lužci. 26 pros. předn. *K. J. Kalaš* o staroslovanském duchu v dějinách našich.

Dr. Ant. Stecker, věhlasný cestovatel po Africe, předn. 8. pros. ve dvoraně Hankova domu ve Dvoře Králové: „O Habeši a Habešanech.“

II. Smíšené.

„Krok,“ měsíčník věnovaný veškerým potřebám středního školství vůbec, vycházeti počne r. 1887. v Praze za redakce prof. *Fr. Prusíka.*

V „Exulantech“ *J. Vrchlickeho* **evangelický list „Jednota“ vidí urážku českých bratří a obranu jezovitů.** Kritik *Molitor* probírá drama z různých sice hledisk, největší však důraz klade na to, že dramatem tím Jednota českých bratří spíše potupena než oslavena. Píše tak ovšem proto, že sám jest nekatolíkem, nikoli z důvodů literarních (vždyť jezovity zhanobiti by rád dovolil), nemá tedy jinak úsudek takový velké váhy, avšak jest zajímavým dokladem pro kapitolu urážek, bez jakých málokterý spis belletristický u nás se obejde.

Konkretná logika prof. *Dra. T. G. Masaryka* vyšla německým jazykem ve Vídni u Konegena pod názvem: Versuch einer concreten logik.

Sbírka zpopularisovaných klassiků, všech literatur, počala vycházeti v Paříži. Dosud vydáno něco z *Walt. Scotta, Homer* a *Fénelon.* Jednotlivé svazky obsahují totiž rozbor díla s ukázkami textu samého co možná hojnými. Kritika francouzská neschvaluje docela počínání toho, pravíc, že kazí se tím vkus čtenářů, zvláště mezi mládeží, kteráž mohouc a majíc později čísti celý text, bude již čísti s jakousi předpojatostí a bez prvotného zájmu.

Bibliografické dílo o Puškinu vydal bibliograf ruský *Mejov.* Uvedeny tam spisy životopisné, kritické, překlady atd. — Díla Puškina budoucím rokem (50. po úmrtí) zbaví se soukromého práva vlastnického, tak že budou moci býti vydávána kdekoli ve vydáních jakýchkoli.

„Mondo slavo“ nadepsán úvodní článek římského denníku „Corriere di Roma“ z 9. pros. č. 341. Článek datován v srbském Bělehradě, podepsán jménem „Paulus“; probírá aforisticky literarní a kulturní snahy jednotlivých národů slovanských, vrchole v nadšeném přesvědčení, poněkud ovšem upřílišeně a optimisticky, že obecenstvo evropské pozbývá chuti na pikantnosti a obrací se k literaturám panenským, národové západní Evropy, „vysílení životem změkčilým a zženštilým, fysicky i mravně vyčerpaní plni podivu stojí před nenáhlým, ale jistým pokrokem pleti, rozdělené na deset národův, ale tíhnoucí prý ku své jednotě a svrchovanosti: — pleti slovanské.“

III. Životopisné.

Ant. Baum († $^{2}/_{5}$ 1886.; Čenský: Osv. 12.).

F. Berr (1826.—1886. $^{13}/_{6}$; Čenský: Osv. 12.).

C. L. Frič († 1886. $^{20}/_{7}$; Čenský: Osv. 12.).

Jan Havelka ($^{23}/_{11}$ 1839.—1886. $^{20}/_{10}$; Čenský: Osv. 12.; Hum. L. 45.).

Adam H. Kirkor, znamenitý historik, archaeolog a publicista, spisovatel polský a ruský, skonal dne 23. listop. v Krakově. Narodil se r. 1818. na Litvě. Od r. 1861.—1863. byl vydavatelem vládního „Kurýra Vilenského,“ r. 1864. až 1868. redigoval ruský list „Novoje Vremja.“ Od r. 1875.—1883. vydával nejznamenitější dílo své „Teku vilmskou.“

Frant. Kolár (Turnovský: Svět. 3.). — K jubileu Fr. Kolára (š.: N. L. 345.).

Jan Kopecký († 1886. $^{16}/_{10}$; Čenský: Osv. 12.).

J. A. Kouble (1825.—1886. $^{7}/_{7}$; Čenský: Osv. 12.).

Jos. Jar. Křičenský (1812.—1886. $^{16}/_{4}$; Čenský: Osv. 12.).

Aug. K. Kříž (1814.—1886. $^{19}/_{1}$; Čenský: Osv. 12.).

Jubileum Ivana Kukuljeviće-Sakcinského. Nedávno slavil proslulý chorvatský spisovatel tento padesátileté jubileum své činnosti spisovatelské. Při té příležitosti dostalo se mu četných ovací od veškerých spolků záhřebských a množství telegramů z Chorvatska, Slavonie, Dalmacie a krajů slovinských dokázalo značnou jeho oblíbenosť. Kukuljević narodil se r. 1816.; skončiv studia, vstoupil do vojska, ale brzo vystoupil, aby cele mohl oddati se na činnosť literarní a politickou. Byl jedním z nejhorlivějších podporovatelů hnutí illyrského a spolu s Ljudevitem Gajem razil cestu nové literatuře illyrské. R. 1850. založen jest popudem jeho spolek pro jihoslovanské dějiny a starožitnosti, jehož předsedou se stal. Zabýval se mnoho vydáváním památek historických; zejména vydal: Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, Monumenta historia Slavorum meridionalium a j. v.

V. Kusý (1842.—1886. $^{1}/_{2}$; Čenský: Osv. 12.).

K životopisu K. H. Máchy od *J. Arbesa* podává „Čech“ (283) tuto opravu: V Arbesově popsání života Máchy dočetli jsme se ovšem, že

básník tento poslední útěchu náboženství rozhodně odmítl a též bez zaopatření zemřel; kterak ale srovnává se to s matrikou zemřelých farního úřadu v Litoměřicích z roku 1836., v němž stojí doslovně: Ignatz Macha, jurist (amanuensis) aus Prag wurde versehen und begraben von mir Joseph Pilz, seelsorgerpriester. Uvážíli se dále, kterak v ohledu náboženském, a to v době před r. 1848., přísným býval † biskup Hille, který by byl žádnou měrou nedovolil slavnostní pohřeb ve svém sídelním městě člověku, jenž na smrtelné posteli svátostmi nemocných pohrdnul atd.

J. P. Martinovský (* 12/4 1808.; Hum. L. 51.).

Jan L. Mašek (1828. 28/2—1886. 9/1; Čenský: Osv. 12.).

Jan K. Řezáč († 1886. 26/6; Čenský: Osv. 12.).

Ed. Schöbl (1829.—1886. 24/5; Čenský: Osv. 12.).

A. Šlechta (1810. 14/3—1886. 2/1; Čenský: Osv. 12.).

Lad. Tesař († 1886. 30/10; Čenský: Osv. 12.; J. S.: Lumír 32.).

Prof. **Dr. J. Thomayer** (Zl. Pr. 51.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Jireček, Ke sporu o rukopisy. II. (Osv. 1.).
Ošťádal a Seykora, Ruk. Králodv. i Zelen. (R. l. 8.).
Tadra, K histor. rozboru „Oldřich" RK. (Hl. N. 330. sll.).
Materialy ku věd. posouzení RK. a Z. (Ath. 3.).
Bačkovský, O hmotném nedostatku některých slavných spisovatelů českých (Sv. 51.).
— Z prvého ročního pobytu F. L. Čelakovského v Praze (Nár. L. 334.).
Badeni-Vrzal, Polské písemnictví r. 1886. (Hl. l. 1.).
Čech L., Rozhledy literarní (Orel 1.).
Korec, Znamenitý básník český (Hl. l. 1. sl.).
Malina, Tužby a návrhy (Hl. l. 1.).
Petrů, Črty o deklamaci (Paed. 12.).
Procházka, O filosof. propaedeutice (Paed. 12.).
Vrchlický, Theodor Aubanel, básník provençalský (1829.—1886.; Hl. N. 327.).
Zola, Peníze v literatuře (R. lit. 8.).
Jazyk český ku konci 17. století (Čech 282.).
Tužby a přání (Lit L. 23.).
Ze života Molièrova (Čech 287.).
Kalina, O wynalezieniu pisma słowiań. przez św. Cyryla (Prz. powsz. 12.).
B., Główne kierunki powieści rosyjskiej (Prz. powsz. 12.).
Barth, Iwan Turgeněvs kunst und bedeutung (Deutsche Worte 11.).
Baumgartner, Relig. polemik am vorabend d. 30-jähr. krieges (St. a. M.-L. 8.).
Bolin, Zur darwin. ethik (Ggw. 47.).
Conradi, Das deutsche nationaldrama (Bl. f. litt. unterh. 43.).
Lorenz, Die politik als hist. wissensch. (Deutsche Wochenschr. 44.).
Pesch, Buddha u. Christus (St. a. M.-L. 8.).
Portig, Laokoon u. Niobe (Leipz. Ztg. 85.).
Rosegger, Konrad Deubler, d. bauernphilosoph (Westerm. Monatsh. 11.).
Salomon, Julian Schmidt (Westerm. Monatsh. 11.).
Svoboda, Die kirchenschliessung zu Klostergrab u. Braunau u. die anfänge des 30-jähr. krieges (Ztsch. f. kath. Th. 3.).
Winterberg, Rom in seiner heutigen bedeutung (Uns. Zeit 12.).
Die Bulgaren in ihren volksliedern (Leipz. Ztg 91.).
Beaussire, L'enseignement de la philos. dans l'université de France (R. d. d. m. 78¹.).
Dareste, Sur quelques problèmes d'hist. (Journ. des Savants 10.).
Lévêque, La philos. chez les Grecs (Journ. des Savants 10.).
Vietor, La prononciation allemande (Rev. crit. 46.).
Zmigrodzki, La mère chez les peuples de race aryenne (Rev. crit. 46.).
Cameron, Ossianic ballads (Scott. Rev. 10.).
The Church of Engl. from Will. III. to Victoria (Ath. 3081.).
Bertolini, Clem. XIV. e la soppressione dei gesuiti (N. Antol. 22.).
Livy, Petrarca e Goethe alpinisti (N. Antol. 21.).

V. Díla posouzená.

Andrlík, Škapulíř a talisman (Špaček: Vl. 3.).
Arbes, Ethiopská lilie (Tichý: Lit. L. 23.).
Aristoteles-Vychodil, O duši (Vychodil: Hl. l. 1.).
Bačkovský, Zevrubné dějiny česk. písemnictví doby nové (Bílý: Osv. 1.; Bílý: Hl. l. 1.).
Bartoš, Dialektologie moravská (J. K.: Sv. 52.).
Beneš-Třebízský, Spisy sebrané. Díl V. (B. Č.: Nár. L. 329.).
Bílý, Komenského Labyrint světa (Korec: Obz. 23.).
Coppée-Tesař, Poesie (-Ar.: Sv. 25b).
Červenka, Ztišené vlny (-p: Sv. 2.).
Grim, Výbor z lit. české (Vančura: Ath. 3.).
Havelka, Obrázky ze přírody (-aue-: Lit. L. 23.).
Heller, Bouře života (Vykoukal: Osv. 1.).
Chalupa, Naše ves jindy a dnes (Vykoukal: Sv. 3.; Kubíček: Hl l. 1.).
Jelínek, Slov. sborník (Hl. N. 280.; B. A.: Nár. L. 331.).
Jirásek, Psohlavci (Vykoukal: Osv. 1.).
— V cizích službách (Vykoukal: Osv. 1.).
Klika, Malá zdravověda (-ý: Lit. L. 23.).
Kodym, Ve stínu hor (Vykoukal: H. N. 341.).
Kolár, Mistr Jeronym (M. A. Š.: Sv. 25a).
Kukla, Z ranních stínů (Vykoukal: H. N. 341.).
Lier, Hra s ohněm (Vykoukal: R. l. 8.; Vykoukal: Sv. 2.; Kubíček: Hl. l. 1.).
— Novelly (Čech 279.).
Michajlov A., Kladivem i zlatem (A.: Nár. L. 328.).
Nebeský, Básně (Vrzal: Hl. l. 1.).
Pakosta, Zábavy večerní (Drbohlav: Hl. l. 1.).
Rezek, Sborník historický (Čech 279.).
Řežábek, Zeměp. Sborník (Metelka: Hl. l. 1. sl.).
Sláma, Vlastenecké putování po Slezsku (Vrba: Lit. L. 23.).
Stroupežnický, Zvíkovský rarášek (Marek: Lit. L. 23.).
— Paní mincmistrová (Marek: Lit. L. 23.).
Studničková, Snění a život (Vykoukal: H. N. 341.).
Šimáček, Světozor (Nedvídek: Vl. 3. sl.).
Šmilovský, Spisy výpravné (Bílý: R. l. 8.).
Štolba, Vodní družstvo (M. A. Š.: Sv. 3.; Hud. L. 5.).

Šubert, Jan Výrava (M. A. Š.: Sv. 51.; B. F.: Zl. Pr. 51.; Čech 268.; š-: Nár. L. 324.; -r: Mělničan 23.; Hud. L. 5.; Vrchlický: H. N. 324.).
Truhlář, Výbor z lit. české (Bačkovský: Paed. 12.).
Vrchlický, Zlomky epopeje (-p: Sv. 51.).
— Exulanti (Korec: Hlas 289.; Krippner: Hl. l. 1. sl.)
— Motýli všech barev (-ta: Nár. L. 343.).
Winter, Starobylé obrázky z Rakovnicka (Vykoukal: Osv. 1.).
Zeyer, Vyšehrad (Čech: R. l. 8.).
— Legenda z Erinu (Šolc: Lit. L. 22.).
Almanach bohoslovcův olomuckých (Vrzal: Vl. 3.; R.: Obz. 22.).
Kalendář Ústř. Matice školské na r. 1887. (Vrba: Lit. L. 22.).
O účincích neustálenosti pravopisu českého na školské učivo a naše třetí mluvnice (L. J. K.: Paed. 12.).
Spisy pro mládež schválené výborem pro zkoumání jejich (Kom. 48. sl.).

VI. Knihopisné.

Veselský, Pánové Dačičtí z Heslova. K. H.
Bruchnalski, Studya nad pismami Mikołaja Reja. „Żywot Józefa" w stosunku do literatury obcej. Lwów.
Engeström, Kilka słów o hygienie duszy. Pozn.
Zathey, Młodość Bohd. Zaleskiego. Krak.
Pavlovič, Mala poetika za školu i narod. Novos.
Dreves, Joh. v. Jensteins Hymnen. Prag.
Keferstern, Schleiermacher als philosoph. Jena.
Kist, Drei schosskinder des zeitgeistes: wissenschaft, schule, loge. Mainz.
Klapka, Aus meinen erinnerungen. Zür.
Massaryk, Versuch einer concreten logik. Wien.
Sander, Dante Alighieri. Hann.
Scherer, Aufsätze über Goethe. Berl.
Schlesinger, Die nationalitätsverhältnisse Böhmens. Stuttg.
Schmidt, Charakteristiken. Berl.
Steiner, Grundlinien einer erkenntnistheorie d. Goetheschen weltanschauung mit bes. rücksicht auf Schiller. Stuttg.
Sterzel, Comte als paedagog. Leipz.
Schweisthal, Das princip des schönen. Prag.
Tolstoi- v. Samson-Himmelstjerna, Bekenntnisse. Leipz.
Charvériat, Les affaires religieuses en Bohême au seizième siècle. Par.
Gonse, L'art japonais. Par.
Hanneau, Premiers principes des Beaux-Arts. Par.
Jacquinet, Les femmes de France poètes et prosateurs. Par.
Schopenhauer-Cantacuzène, Le monde comme volonté et comme représentation. Leipz.
Tchédrine, Berlin et Paris, voyage satirique. Par.
Plumptre, The Commedia and Canzoniere of Dante Aligh. I. Lond.
Thakeray's lectures on the english humorists. Halle.
Antona-Traversi, Lettere di P. Metastasio. Roma.

Feuilleton.

Frase.

Napsal *Svatopluk Čech.*

Poněvadž nyní o t. zv. krásné písemnictví nikdo nestojí, odhodlal jsem se zkusiti své štěstí v oboru literatury vědecké a první nesmělý krok, jejž na této nové dráze učiním, bude vydání důkladné české fraseologie. Získal jsem již čilého —

Hle! tu ji máte. Znáte u nás nakladatele, který by nebyl »čilým«? Tu ji máte, jednu z těch nesčíslných frasí, jimiž obohatili jsme v krátké době svůj rodný jazyk měrou netušenou. Myslím, že ve směru tom moderní čeština vyniká nade všechny jazyky evropské. Troufám proto, že moje dílo vyplní citelnou —

Tu ji máte zas! Nelze opravdu napsati jedinou větu českou, aby se do ní nepřipletla některá z těch bezvýznamných, ale nezbytných slohových cet a kudrlinek.

Arci, ona »citelná mezera našeho písemnictví« jest již trochu příliš ošumělá. Ale poněvadž se naši kritikové bez ní naprosto obejíti nemohou, pomáhají si vtipně obratem: »Tentokrát není to planou otřepanou frasí, dímeli, že autor novým spisem svým vyplnil vskutku citelnou atd.«

Naše kritika dobyla si vůbec o rozkvět české frase zásluh nesmrtelných. Neváhám prohlásiti, že posudky literarní jsou pravými zlatými doly pro českého fraseologa, a cit vděčnosti pudí mne vzdáti na místě tomto upřímné, vřelé díky četným pánům referentům a recensentům v Čechách a na Moravě za přehojný material, kterým k dílu mému přispěli. Kéž neochabují v záslužné horlivosti své!

Jak příjemně střídají se začátky: »S dychtivostí saháme po každém novém plodu našeho . . .« »Ohlížímeli se po vábném sadě našeho písemnictví . . .« »Nechceme dopodrobna rozebírati všechny přednosti nového svěžího květu v bohatém slavověnci posvěceného miláčka Mus . . .« »V řadě mladých nadšenců, putujících křepkou nohou k temeni českého Parnasu . . .« atd. — a konce: ». . . neradi věru odkládáme tuto knihu a důtklivě voláme k obecenstvu: čtěte! čtěte!« . . . ». . . můžeme s dobrým svědomím co nejvřeleji odporučiti spis, který je skutečným obohacením naší literatury,« ». . . končíme stručnou úvahu svou přáním, aby nás mladý nadějný autor brzy opět potěšil dílem ještě cennějším, pečlivě vybroušeným i po stránce jazykové« atd.

A mezi trefnými těmi úvody a závěrky nasypáno je štědrou rukou frasí nejpestřejších. S oblibou bývají váženy zejména z oboru textilního: »osnova« nebo »útek« nechybí téměř v žádném posudku a z pravidla najde se také nějaká »červená nit,« která se táhne posouzeným dílem od začátku až do konce. Tato tajemná sympathie k řemeslu tkalcovskému jeví se též v zamilovaných obrazech: »celý výtvor obetkán je kouzlem čisté poesie,« »postavy této básně zdají se upředeny z měsíčních paprskův a růžové mlhy« a v jiných obdivuhodných výkonech kritikářského přádelnictví.

Velmi oblíbeny jsou v posudcích dále: zvláštní »opar«, zlatý nebo růžový, který se vznáší nad poetickým dílem, čistě lidský nebo ryze český duch, který jím vane, plamenný žár, který z něho sálá, »krvavé rubíny« nebo »rosné perly«, které lyrik »navleká na zlatou nit svého verše«, kdežto epik »tesá« postavy své »z karrarského mramoru«, ba leckdy »z oblaků« nebo dokonce »z duhy.« »Zdravý« nebo »rozkošný« humor vystupuje v těch kritikách pokaždé s »rolničkami« a »perná« nebo »řízná« satyra neobejde se v nich bez »krutého biče« nebo »nemilosrdných důtek.«

Forma obyčejně »přiléhá těsně k myšlence«, což zavání povážlivě krejčovinou, a bývá náležitě »uhlazená«, »vybroušená«, »propilovaná«, »vypulérovaná«, »ciselovaná«, což zase páchne rukavičkářstvím, šlejfířstvím a jinými řemesly.

Myšlénka bývá nejčastěji »těžkého zlatého zrna« a »lepě vykrystalisovaná«, tendence »ušlechtilá«, pointa řádně »přiostřená«, líčení »barvité«, mluva »květnatá«, verš »lahodně plynný« a rým »zvonivý.«

Že jsou všechny mladé talenty »mnohoslibné«, všichni starší spisovatelé »velezasloužilí«, všichni za živa odkopávaní a kamenovaní literáti »nezapomenutelní« a — všechny proslovy »vzletné«, ví u nás již každé dítě.

Vůbec známo je také, že začíná každý nekrolog slovy: »Opět urvala nelítostná Morana —« a že končí každá tříarchová literarní kritika prohlášením: »Ostatně bylo by nás nedůstojno, abychom sestoupili na kolbiště, kde čirá zabedněnosť a nízká závisť ohánějí se pobláceným kyjem; nejlepší zbraní proti takovým útokům jest — němé opovržení.« —

Podal jsem zde skrovničkou jen ukázku z nesmírné kořisti, kterou jsem pro svoje dílo ulovil v nivách české kritiky. Ale již tato hrstka stačí zajisté, aby literarní naše kruhy poznaly důležitosť mého podniknutí. Spoléhám při něm zvláště na vydatnou podporu pánů referentův a recensentů.

Naše kritika zkvétá poslední dobou utěšeně; den co den vystupují noví pracovníci na roli té, mladí i staří, světští i duchovní, povolaní i nepovolaní. Pro ty všechny bude moje prakticky sestavená fraseologie skutečným dobrodiním. Nebudou nadále hodinu kousati pápěrku svého brku, aby na konec výsledky pracného přemýšlení shrnuli v banální frasi: »Jemný pel tklivé poesie, rozestřený po tomto skvostném výtvoru básnickém —« nebo: »Opět máme před sebou dílo, oslňující nás skvělými krásami; želíme tím více, že pochybený směr —,« nýbrž vezmou hned k ruce moji fraseologii, vyhledají tam hravě ty »jemné nádechy«, »pochybené směry« a všechny ostatní potřebné ingredience své kritické huspeniny, čímž uspoří si daremnou práci a získají času na věci užitečnější. —

Výbornou pomůckou bude moje

dílo též pro české belletristy, zvláště začátečníky.

Starší mají arci už v malíku ty své »hvězdné runy«, »roztroušená pírka z andělských perutí, plující modrým étherem«, »moře zlatých klasů«, »nach a zlato plamenného západu«, »modrá očka cudných fialinek, vyhlédající ostýchavě za pestrými motýly«, »šumné víry rozkoše«, »žhavou lávu, proudící z rozháraného nitra« atd. Ale ubohý začátečník! Ten cuchá si mnohdy dvě hodiny krásné havraní vlasy, nežli v potu tváři stluče tento originalní začátek své první povídky: »Jarní sluníčko, zulíbavši do nachova jitřní obláčky, vyslalo své zlaté střely na omlazenou matku zemi a proměnilo rosné slzy, perlící se po líčkách rozkošných dítek Vesny, v milliony skvoucích démantů . . .«

Neníli věčná škoda těch dvou hodin a těch krásných havraních kadeří!

Začátečník arci neví, že takové věci odbývají se prostě podle staré, známé šablony.

Takový bloudek mohl by se dokonce dopustit i té pošetilosti, že by hmoždil svou mladistvou fantasii popisem spanilé hrdinky svého prvního romanu.

Jakoby nebyla již dávno každému čtenáři známa od »liliputánských« nožek v »Popelčiných« střevíčkách až po »luznou noc vonných kadeří«, splývající kolem »andělského« obličeje na »oblá, opojně vzklenutá« ramena. Její prstíčky jsou »růžové« — vždy jen »růžové«, jak nedávno správně podotkl Neruda. Její tělo »utkaly grácie z étheru a jitřních paprsků«, v její pleti »snoubí se sníh Himalaje s žárem Vesuvu« a něžný důlek její brady slouží za »skrýši laškujících amorků«. Vrabci zpívají na střeše, že její hrdlo je vždy »liliové«, ústa »malinová«, nosíček »božský«, brvy »hedbávné«, čarovné oko snivě upřeno »v neurčitou dálku« — a že celý její zjev »dýše kouzlem nevýslovným«, o tom nepochybuje žádný poněkud jen zkušený čtenář.

To všechno najde nastávající spisovatel v mé fraseologii pěkně pohromadě. Z ní bude čerpati radu a pomoc v každé potřebě.

Zachceli se mu na příklad sepsati vesnickou povídku, sestaví ji hračkou z mé fraseologie asi takto: »U Procházků je boží dopuštění. Pantáta ve svých starosvětských koženkách přechází prudce po světnici, ač za ním lítají dlouhé šosy jeho starosvětského, třpytnými knoflíky hustě posázeného kabátu. Panímáma s modrým šátkem na babku, ve faldovaté kanafasce s bázní obrací po něm své dobré, modré oči, a Liduška vzlykajíc ukrývá obličej květovaným fěrtouškem —«. Každý zná proč. Slíbila švarnému, ale chudému jonáku pod jabloní za »božími mukami« věčnou lásku a tvrdý otec brání jejich svazku. A ostatní dopíše se již samo.

Humoreska začne nejlépe takto: »Pan Mrkvička — to »pan« nesmí v humoresce nikdy chyběti — sedí ve svém pestrém županu, s vyšívanou domácí čepičkou v otřené lenošce a otáčí palec kolem palce nad objemným břichem, pokuřuje k tomu spokojeně ze staré porculánky s višňovým troubelem a červenými třapečky —.«

A k historické novelle vyhledáte si tento dávno známý úvod: »V den svaté Maří Magdaleny léta Páně 1615. klusalo dvé jezdců od kouřímské brány soumrakem večerním, který jenom nejistě objevoval opeřené jejich birýty a vlající pláště —« Bodejť by nevlály. Pláště a chocholy na přilbách vlajou vždycky, co svět světem stojí a co se píšou historické povídky — —

Ale pro dnešek dosti. Chtěl jsem »laskavé« čtenáře a »krásné« čtenářky navnaditi jen několika drobty z velikého díla, k němuž se chystám, a probuditi snad i činné jejich účastenství. Snad přihlásí se spolupracovníci a přispěvatelé, kteří rozhojní mou sbírku příspěvky z oboru vědy, politiky, slavnostního řečnictví, obecné mluvy atd. Mámeť úžasné množství frasí ve všech oborech, z nichž podám snad někdy jindy ještě malou ukázku.[1])

[1]) Srv. N. L. č. 332.. „Ještě kopa frází," a č. 336.: „Do třetice všeho dobrého."

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. —✕ 1887. ✕— Číslo 2.

List z ptačí perspektivy.

Bý. Od několika let naše písemnictvo rozmnožováno jest přehojnými překlady zábavných spisů z literatur cizích, najmě západoevropských. Zjev ten si vysvětlujeme stoupajícím počtem intelligence naší; známosť jazykův a písemnictev cizích se množí a množí se také ti, kteří si žádají znáti díla, o nichž se po celé Evropě píše a mluví.

Ale jako pohříchu u nás se vůbec pracuje nesystematicky, jak kdo si zmane, aniž se hledí k tomu, co by bylo potřebnější a písemnictvu i národu užitečnější, tak tomu také jest v oboru překladatelském.

Přehlížímeli seznamy překladů, jest nám až žasnouti, jaká hojnosť cizích jmen se v naší literatuře udomácňuje (ovšem jen na krátko a aby za rok, dvě, upadla v zasloužené zapomenutí). Nechtíce býti zlomyslnými, nemluvíme ani příliš o tom, jsouli všecky tyto překlady urobeny z původních jazyků, či nepomáhalli ten onen německý překladatel našemu stírati pot s čela. To však je věc jistá a každý se může o ní přesvědčiti, že jmenovitě z oboru krásné prosy a dramatu se nám nedostává překladu děl klassických, míníme děl, osvědčivších svoji vnitřní hodnotu tím, že u všech velikých národův a pořád se znovu překládají, vydávají a čtou a několika generacemi jakož i jednomyslným soudem kritiky všech národů vůbec se uznávají za díla vynikající nad jiné, za plody duchů zvláště nadaných a vyspělých, a tedy za knihy ceny trvalé, a že se nám jich nedostává v překladech uhlazených, slohovou stránkou vynikajících.

Nedávno koloval novinami seznam 100 knih, které slavný anglický myslitel John Lubbock poznačil za výbor světové literatury, za veleknihy, jichž známosť vzdělanci je nevyhnutelně nutna, za nejlepší díla, jež duch lidský vůbec vytvořil. Kolik z nich máme přeloženo na náš jazyk? Byl který z našich překladatelů povzbuzen aspoň něčím doplniti to, co především našemu písemnictvu chybí a co přece jakožto národ nejen kulturní, ale také duchovně samostatný bychom my Čechové měli míti přeloženo dříve všeho jiného?

Mnozí zajisté budou sahati po jednotlivých číslech této stovky, ale stane se to asi většinou prostřednictvím literatury německé. A toto prostřednictví ohrožuje netoliko česť literatury, ale především její nezávislosť a s ní tedy také duchovní nezávislosť celého národa.

Rozumí se tudíž, že neníli v našem písemnictvu důstojných přetlumočení všech čísel oné stovky, tím méně bude dostatek překladů děl jiných, byť i jejich pověsť byla rovněž světová. Uvedeme tuto na dolíčenou svých slov jen několik jmen. Tak zajisté nemáme úplného překladu předního básníka tohoto století,

lorda Byrona, není důstojného překladu *St. Pierreova* Pavla a Verginie, ani *Manzoniho* Snoubenců, *Swiftova* Gulliwera, *Sterneových* Cituplných cest, ba ani prvotního, *Defoïova* Robinsona. Pohřešujeme *Dickensových* romanů v slušném českém rouše, neméně romanů *Scottových, Cooperových* a j., není přeložen *Ariostův* Šílený Roland ani *Camoensovi* Lusiadé nebo veselohry *Molièrovy*, tragoedie *Racinovy*, písně a ballady *Burnsovy*, básně *Tennysonovy, La Bruyèrovy* Charaktery, Kalevala. *Lope de Vegova* Hvězda Sevillská, neb Otrokyně svého milého. *Calderonův* Statečný princ. atd. atd., dotýkaje se pořád jen literatur západních. Co posud vykonáno na tom poli, to vše nestačí. *Z Byrona* na př. není přeložen Childe Harold, kterouž báseň Dr. Josef Durdík nazývá nejznamenitějším plodem lyrického básnictva vůbec; neníli tedy každý nucen, kdo plynně anglicky nezná, sáhnouti po překladě německém? Jiné práce, na př. Parisina, Korsar a Hebrejské melodie jsou převedeny a to důstojně od Durdíka, Sládka a Lad. Čelakovského, ale v Hálkových Květech a v Musejníku: zůstávají tedy většině čtenářstva nepřístupnými. *Z Longfellova* vroucně toužíme po převodu Zlaté legendy, rozkošných Povídek z hostince u cesty, nebo po Námluvách Milesa Standiše, jakož i po překladu jeho básní drobnějších, o nichž aspoň pěkný rozbor máme z péra prof. E. V. Mourka v Osvětě 1882. Neméně žádoucným jest překlad děl Tennysonových, z něhož pouze Enoch Arden zčeštěn a kterého Angličané kladou po bok Byronovi.

Tak bychom mohli pokračovati od národa k národu, až by jednotvárný tento refrain se omrzel.

V prvních desítiletích tohoto věku uznamenali někteří rozhlédaví vlastimilové potřebu překladů cizozemských klassikův a podle sil svých se snažili potřebě této učiniti zadost. Byl to především kněz *Prokop Ondrák*, který našemu písemnictvu přivtělil Chateaubriandovy Mučenníky, Pierreova Pavla a Verginii, Manzoniho Snoubence a j.; jiní aspoň hřivnou přispívajíce překládali po spise jako *Pichler*, jenž převedl Gulliverovy Cesty, *Fialka*, který zčeštil Oliwera Twista, *Ziegler*, jenž přeložil Fenelonovy Příběhy Telemacha atd., než překlady tyto naší době již nepostačují. Oni činili, co mohli, aspoň správnosti mluvnické dbajíce. Ale od jejich let spisovná mluva po stránce slohové značně se ulahodila a vytříbila a praxe překladatelská stala se svědomitější. Nechceme ť při překladech míti požitek pouze z látky plynoucí, nýbrž žádáme si též požitku formalního. Již Jungmann pravil, že »spravuje a spravovati se musí i překladatel nějakými pravidly,« a stanoví, že jen tenkrát překladatel vykonává svoji práci náležitě a důstojně, »ználi některé dobré překladů vzory, cítíli živě pravdu, krásu a mravní dobrotu v originalu svém vystavenou, máli přirozené vlohy k tomu potřebné a důkladnou znalosť jazykův obojích.«

Tato známosť jazykův obojích stala se v novější době nejbolavější stránkou českého umění překladatelského. Kontrola nad tím, zdali překladatel převádí original pečlivě a věrně na jazyk český, neděje se říkajíc žádná; ale to, co můžeme kontrolovati, známosť jazyka českého, naplňuje žalostí každého upřímného přítele naší národnosti. Ten, jenž rozuměje významu správnosti mluvnické, po třicet let sbíral a sbírati dával rozmetané a ukryté poklady jazyka českého s horlivostí a svědomitostí úctyhodnou a téměř (pro nesnadnosť věci) bezpříkladnou, náš tichý dobrý genius volal už na počátku století výstražným hlasem: »Národnosť nezahyne, milí přátelé, zůstaneme českým národem, dokavad jazyk

český v přesnosti a čistotě zachováme. Věc, látku neboli materii vzdělanosti nám čas podává, ta v naší moci nestojí, a vynaleznemeli či odjinud ji přijmeme, jedno jest: ale kterak ji sobě osvojíme, kterakou formou nadáme, na tom záleží. V jazyku naše národnosť. Bez čistoty jazyka není pravé výmluvnosti, není slovesnosti. Porušení jazyka jest porušení národnosti a **počátek jejího pádu!**«

Možnoli tudíž pokládati za obohacení literatury české překlady, jež řemeslně byvše urobeny, nesnaží se dostihnouti lahody formy originalu, jež si nezakládají netoliko na uhlazenosti své práce, nýbrž ani na nejobyčejnější správnosti mluvnické? Takovým výrobkům zajisté jest vyměřen život krátký a zapomenutí jest zasloužený osud jejich. Sebe milosrdnější mysl od srdce ráda jim dopřeje toho brzkého »odpočinku.« Jen jedné věci při tom dlužno litovati, že totiž tolik času vynaloženo nadarmo, ba v neprospěch národnosti naší.[1])

Jak divně změnily se poměry za několik desítiletí! Kdežto Ondrák a druhové znamenali ve vlastenecké péči své potřebu překladů především klassických děl národních, a dle sil svých se vynasnažili uvolniti zase jedno pouto odvislosti českého čtenářstva od ciziny, s láskyplnou šetrností k jazyku mateřskému si při tom počínajíce: dnes, kdy tyto překlady zmizely z knihkupeckého trhu, jakoby byla vymizela též potřeba jejich.

Což by opravdu nikdo již nepomýšlel na to, čelné plody literatur cizích odíti v nové, skvostnější roucho české? A mělo by opravdu státi se skutkem slovo, že vzdělanec český svým jazykem nemůže nabyti všeho potřebného a žádoucího vzdělání, ba že ani nejslavnějších děl básnických a belletristických nemůže poznati v jazyce svém?

I pokládáme za otázku cti a nezávislosti našeho písemnictva, by se jednak probudila výborná »Poesie světová« z nynějších dřímot a čtenářstvo české toto probuzení provedlo, jednak aby některá z četných »Bibliothek,« »Knihoven« nebo »Sbírek« rozšířila program svůj a si vzala za úlohu vydávati znova klassiky jinonárodní západní a slovanské ve správných, pečlivých a literatury důstojných (pokud ovšem takových nemáme), aneb aby založena byla nová Knihovna klassiků jinonárodních, as jako byla Mourkova před 15 lety. O síly pracovní by nebylo potíže, o odbyt ne obavy; písemnictvu pak takovou sbírkou poslouží se lépe než kolika sbírkami jinými. Neboť — nehledě už k nejdůležitějšímu následku: zmíněnému již vybavení ze závislosti na cizině — na klassických vzorech vytříbí se vkus nejširšího čtenářstva, rozšíří duševní jeho obzor. Čtenář český snáze takto nabude též výborného měřítka pro práce spisovatelů domácích, čímž zase by se položila hráz proti záplavě nezralých a nehotových plodů rozličných »mladogeniů,« kteří sotva odbavili studia a do světové literatury a do života ponahlédli, už si troufají baviti národ, šlechtiti a napravovati jeho vkus sbírku za sbírkou jakořka sypajíce z rukávu (za pomoci rozličných německých pramenů).

Posléz i spisovatelé čeští by tomu byli asi povděčni, kdyby část předběžných studií — četbu světoslavných vzorů — konati mohli na libojazyčných převodech domácích a nepotřebovali se mateřštině své odcizovati i oddalovati i nečtouce děl těch v originale.

[1]) Proto také většina překladů Rodinné bibliotheky Hynkovy propadne svému osudu. Záslužný jinak podnik ten má jen skrovnou cenu literarní. Vyznamenáváť se neobyčejnou barbarskostí k češtině a všecky posavadní stesky redakci a nakladatelstvu činěné byly marny!

Dopisy Vincence Žáka k Al. V. Šemberovi.

XXI.

Drahocenný Příteli!

Zdejší školní pomocník z pekarské ulice, František Fiala, jde do Olomouce dělat konkurs pro čtvrtou třídu nově zříděnej školy v Moravském Novém Městě, a proto mohu té příležitosti použiti, abych Vás několika řádky pozdravil, maje spolu uctivé poručení vyříditi od p. Winarského a manželky.

Nového však nevím nic co psati. Že Oheralův kalendář se tisknouti bude, už Vám známo jest. Já jsem do něho přidal jen tři básničky přeložené.

Ty častokrát sem tam posílané knížky ležejí zas u mně; mám se vyjádřiti znova. Nevím, jaký toho bude konec. Zatím opakuju své díky, že jste Vy se vyjádřil dosti shodně se mnou.

Budeli Vám někde náhodou možná ku prospěchu řečeného Fr. Fialy někde nějaké dobré slovo stratit, učinil by jste mi vděk; neboť jest poněkud můj příbuzný, milovník materského jazyka a zachovalý školní pomocník, tak že bych mu srdečně přál, aby žádané školní místo obdržel.

S nejhlubší uctivostí Váš upřímný ctitel a přítel

V Brně, 1. máje 1844. Vincenc Ziak.

XXII.

Vysoce vážený Pane!
Drahocenný Příteli!

Mysle, že grammatiky, které od lonského školního roku Vám zbyly, pro nově začatý nepostačejí, posílám opět 16 výtisků s prosbou, abyste s obyčejnou ke mně laskavostí o jejich odbyt v posavádní mezi námi umluvenej ceně pečovati ráčil. Poslal bych jich ovšem raděj víc, ale poněváč jich předce nemálo zbylo od roku lonského, proto netroufám si příliš velkou zásilkou Vás obsypat. Pakli odbyt bude větší, doufám, že bez prodlení mi laskavou známosť o tom sdělíte.

Přikládám také 10 výtisků Barušky se stejnou prosbou.

Budeť Vám už povědomo, že p. Oheral po dlouhých obtížnostech, které vídenská censura pro balatky mu dělala, nyní přispěním zdejšího policejného direktora přece už dovolení obdržel svou Koledu vydati; ale dovolení přišlo tak pozdě, že teprva pro rok 1846. spis tisknut bude.

Přál bych, abyste v nastalém roku opět hodně mnoho a hodných žáků měl; já se zatím přičiňuju to maličko činit, co mi mezi našimi dítkami možné a prospěšné se zdá; jak ale letos bude v alumnatě, nevím. Škoda, že p. Šmídek už jiné povolání má. S panem biskupem mluvit jsem neměl tu česť od té doby, co on se do lázní českých chystal. S jakými náhledy asi se vrátil, nelze vědět; Bůh dej, aby s příznivějšími.

Povědomé knížky zas jak by usnuly. Gastl tuším dostal poručení pro letošní rok opět tak tisknout, jak tiskával, ač vůbec povědomo, že jeho tisk se chybami hemží; a ačkoli už dávno stížnosti proti tomu zadány byly. Je to věru smutný stav.

Dovolte mi ještě jednu prosbu. Já jsem asi před 2 měsíci žádal holomouckou konsistoř, aby mou „Barušku a Toma“ mezi knihami, které za prémia se hodějí, konsistorialní kurrendou oznámila, jak se to s podobnými knihami ročně aspoň jednou, obyčejně se všemi v tom roce vyšlými pohromadě, stává. Zdejší konsistoř to ovšem učinila; zdali ale holomoucká, není mi známo, a protož, smimli Vás tolik obtěžovat, prosil bych, račte do konsistorialního kanceláře k tomu panu Červenkovi dojít, a poptat se na tu věc. Pakli se oznámení ještě nestalo, stane se snad později, jen požádejte ve jménu mém, aby se na to nezapomnělo.

Připojuju svou nejuctivější poklonu Vaší paní manželce, a setrvávám jako vždy

Váš upřímný přítel a ctitel

V Brně, 3. října 1844. Vincenc Ziak.

P. S. Ve prázdninách se mi v mej očině povedlo dovedsti, aby onna malá škola, o které jsme už jednou mluvili, povolena byla. Z jara se počne stavět. — Věda, že vozka si rád dává platit dvakrát, ode mně i od Vás, nedám mu zde nic, a proto prosím, nemějte za zlé, že ten plat prozatím odkazuju na účty, které mezi sebou mět budeme, a ve kterých ten plat račte do srážky uvedsti.

XXIII.

Vysoko vážený Pane a Příteli!

Odpusťte, že ačkoli už 13. t. m. od Vás 60 zl. 36 kr. jsem obdržel, počty za pravé nalezna teprva dnes uctivé díky vzdávám. Byla tu as po týden má sestra, dávajíc svou dcerušku sem do učení, a tudy pro všeliké běhání a řídění nebylo lze dle slušnosti Vám odpověděti. Zdali náš přítel nebohý nějaký krok k opětnému zastání sebe učiní, nemohu vědět, an jsem o smutné příhodě jeho teprva slyšel, když on už do Prahy odjel, kde tuším nějaké místo hledati míní. Bůh dej, aby nalezl šťastně. Mně to překvapilo velice; neboť ačkoli mi známo bylo, že už minulého roku školního opletky měl, předce mysle, že všechno urovnáno jest, nikoli jsem se tej pohromy nenadál. Truchlivé následky měti bude ovšem, ale doufám, ne toliké, jak jeho nepřátelé snad žádají. Jakožto muž mysli svej klesnouti nedá, za to ručí jeho rozsáhlý rozum a jeho mravný karakter; po nějaké době k sebrání potřebnej opět svou pružnosť nabude, a potom teprva snad ještě prospěšnějším způsobem učinkovat bude. O zdejším filos. ústavu, jedinou věc podotkna, soudím aspoň, že má už i jiné muže, kteří potřebného vzdělání v mateřštině také se ujímají. I v alumnatu bedlivosť o ni neochabne tak docela; nové statuty domovní přikazujou přísněji než staré bedlivosť tu; jak ale plněny budou, ovšem teprva budoucnosť ukáže.

S novým vydáním mluvnice mi nahání; věru nevím, jak udělat dobře. Vašeho nabídnutí jsem se nenadál, přišlo mi, až když už jsem se s Winikrem tuze daleko pustil, než abych coufnouti mohl bez mrzutosti, a od něho se obrátil k Vám. Musím už buď dojednat s ním aneb od druhého vydání docela upustit, což bych arci nerád. Proto se obmezuju jedině na prosbu o dobrou radu Vaši v otázce, smímli všelico měnit beze škody pro Vaše a p. Exingerovy žáky.

Druhé vydání, vyjdeli, bude snad po mnoho let spolu s prvním ve škole; jedni žáci budou mět to, druzí onno; zdali by nebývalo nejlepe, aby obojí bylo stejné? A přece bych rád něco zdokonalil, i také skutkem okázal, že smíření a jednotění nesvorných stran má srdečná žádosť jest. Ustupnosť zamiluj, jen ta svornosti je matka, to je mé pravidlo; ale rozumím ustupnosť ne z jednej, nýbrž z obou stran protivných, a při tom tuším, že tolik práva mám jak třeba jiný spisovatel. Zkrátka, nebude Vám mrzuto? když 1. sem tam některý (málokterý) příklad zjinačím; 2. když asi na 2 místech ke pravidlům nové poznamenání dodám; 3. když několik anekdot českých vypustě, rozmluvami českoněmeckými je nahradím; 4. když často postavím a e k. p. duša,e, totiž kde se ukázání tej dvojakosti v prvním vydání zapomenulo; 5. když tam, kde se vloudilo *ju*, vaš*a*, naš*a*, zostavím jen *ji*, vaš*e*, naš*e*. — K tomu račte ještě jednou rozvážit, zdali *j*elen místo *g*elen oprava jest neb (jak já myslím) není. Když podrobení se Vaší vůli za ustupnosť uznáte, staň se, jak chcete; jen prosím popilte s odpovědí, neboť vidíte, že ty změny, zvláště mámli místo g psat j, mnoho času potřebovat budou, a že teda se do nich brzo dat musím.

S nejhlubší uctivostí Váš upřímný

V Brně, 20. října 1844. ctitel a přítel.

O kritice.

Píše *P. J. Vychodil.*

IV.[1])

V předešlých článcích věnována hlavně pozornosť vlastnostem, jichž má potřebí kritik, aby jím opravdu směl býti nazýván; souditi bylo o nich lze ovšem jen z díla, které jest mu uloženo, čeho ono po něm vyžaduje. Budiž nyní dovoleno, přihlédnouti blíže k dílu samému, jaké býti má či nemá. Přirozenou

[1]) Viz předešlý ročník „Hl. I."

měrou obě otázky, o vlastnostech kritika a o vlastnostech kritiky, úzce spolu souvisejí: dobrý kritik — sám o sobě — dobře posuzuje, dobrá kritika jest jen osvědčená dobrota kritikova. Jako mi tedy bude potěchou, budouli zásady již vytčené aspoň poněkud správnými uznány, tak vynasnažím se, abych řečeného již neopakoval, nýbrž přímo přidržoval se předmětu nyní určeného, jenžto z předešlého tím lépe bude moci býti objasňován.

Přechodem toliko a jakoby úvodem k následujícímu odbaviti ještě přijde napřed dvé záležitostí, obojího předmětu se týkajících, obojímu však více méně zevnějších a mimotných, ježto samy v sobě ani o tom ani o onom nerozhodují neb aspoň by neměly rozhodovati, avšak opravdu již ve kritice a v obecenstvu, kritikou říditi se majícím, dosti neplechy natropily.

První z nich jest jméno, po případě anonymita kritikova. »Jména« ve kritickém umění dojíti, jména totiž alespoň v jakési obecnosti uznaného, jest velmi nesnadno, mnohem nesnadnější, než dobyti sobě »jména« spisovatelského, již proto, že kritika souvisí se zájmem a úspěchem přemnohých, ať si hmotným, ať si mravním. Kdežto spisovatelského jména nabyti lze jedním dobrým spisem, dlouhé osvědčené práce vyžaduje kritika, aby jen poněkud ochotně kritiku bylo »slovo« ponecháváno. Jinak však lze zase tvrditi, že jméno kritikovo poměrně více váží, než pouze spisovatelovo. Důvod toho hledati jest předně již ve přednosti oboru samého, jenžto výroku svému podrobuje všelikou činnosť, všeliké dílo lidské; dále však také v subjektivné části jeho povahy. Jest pravda, spisovatel několika dobrých děl má jistý příznivý předsudek již ve svůj prospěch i při díle slabším: dále i u něho často autorita může nahraditi leckterý důvod, jehož by po jiném spisovateli požadovali: avšak tu jednak hranice, jichž bez odporu nesmí překročiti, jsou velmi úzké, jednak čím soudnosť čtenářova jest větší, tím méně pouhým výrokem autoritativným se spokojí, zvláště výrokem novým, neobvyklým, jenž sám ze sebe není zřejmý. Značně liší se od toho poměr kritikův k obecenstvu. Velké množství obecenstva soudícího o zjevech literarních jest vlastního samostatného soudu neschopno; z těch ostatních soudu schopných mnoho nemůže neb nechce o ceně díla samo se přesvědčiti, ať již ze příčin jakýchkoli: a posléze mnoho ještě jiných mimovolně řídí a spravuje a opravuje svůj soud soudem kritika osvědčeného, v nějž mají důvěru. Již proto i ti, které kritika jeho stihá, jsouc jím nepohodlna a jakkoli škodliva, byť ho i neuznávali a vysoko necenili, jsou nuceni báti se ho; i může býti takovýto samovládce kritický spokojen, smíli s dobrým svědomím sobě říci: oderint dum metuant.

Ale ovšem s dobrým svědomím! Již jednou podotčeno, jak se »osvědčení« kritikové dělají; častokráte mají o tu »osvědčenosť« větší zásluhy knihkupcové, jejichž díla chválí, než kritik sám. Obtíže tedy, jež naskýtají se na dráze ku jménu kritickému, hrozí jen kritice skutečné, nikoli reklamě: ale i ta odměna, říditi soud mnohých oddaných, měla by kynouti jen práci svědomité; pisatelé reklam kdyby měli trochu studu, styděli by se samých sebe, styděli by se druh druha, a jistě jsou si vědomi, že velí jen slepotě a nesoudnému nerozumu.

Nastává tedy opět otázka, stále se vracející, o sudidlech totiž, po nichž poznati lze, příslušíli tomu neb onomu opravdu jméno kritika, a dále, lzeli v každém případě naň spoléhati, i když neprobere posuzovaného díla s podrobností anatoma a nevypočítá všech vad a předností a důvodů jejich se zřejmostí

mathematika — slovem smíli pronášeti výroky autoritativné, více méně jenom vzhledem ku svému »osvědčenému jménu!«

Viděti, že v tom počátečném stadiu jsou kritik a spisovatel vůbec v okolnostech celkem stejných až na ty obtíže, na které z počátku poukázáno: oba mají se osvědčiti, »ukázati, co umějí;« spisovatel však často rázem dobývá si své pověsti, u kritika jest případ takový mimořádný. Ale u obou rozhoduje soud jiných; jaký soud má rozhodovati o kritikovi, snažil jsem se ukázati v prvé části své rozpravy. Nastávající kritik potřebuje jen příležitosti a místa, na němž by umění svoje rozvinul, spisovatel, byť i z počátku též obyčejně objevoval se pracemi svými v časopisech, může snadno tím si obé zjednati.

Dejme tedy tomu, že oba se osvědčili. V čem na dále bude se lišiti postavení jejich vůči obecenstvu, již pověděno: nastává nyní přímá otázka, jaký význam má jméno kritika takto osvědčeného, jak utváří se poměr jeho autoritativní ku věcné pravdě a k soudu obecenstva, soudem jeho se řídícího.

Že autority též ve věcech lidských jest všude potřebí, zbytečno dokazovati; přirozenosť lidská vůbec jí žádá, zkušenosť obecná to dosvědčuje. Kam až pokaždé autorita zasahuje a kde rozhodovati přestává, řídí se dle povahy různých oborů. Ve kritice ponecháno jí pole velmi rozsáhlé, zvláště ve kritice krasovědné: nehledíc ani k tomu, že různí se tak velice názory základní o pravdě a kráse jen jedné býti mohoucí, různá pojetí, různé výklady, stejnými neb aspoň takořka stejnými důvody práva svého se domáhající různý soud způsobují; o jeho oprávněnosti naposledy přece jen autorita rozhoduje, byť i třeba jen na krátkou dobu, která však zase o směru delší doby rozhodne. K tomu přistupuje důvod o sobě sice mimotný, ve skutečnosti však nejčastěji platný, že ve kritice z rozličných příčin nelze vždy důvodův obšírně udávati, že přečasto, ano nejčastěji potřebí za vděk vzíti rozhodnutím stručně autoritativným, t. j. podlé »jména« kritikova: kdy se tak děje z pravidla, bylo již poněkud zmíněno a bude ještě při rozdílech kritiky později ukázáno. Jestli pak jméno to »osvědčené.« má pravdu a věří se mu; pakli ne, snad má pravdu, ale málo neb nic se mu nevěří, i přidejme k tomu hned, že jméno nepodepsané, posudek anonymní jest asi tolik, co posudek kritika »neosvědčeného«: tedy posudek beze jména — osvědčeného nebo beze jména vůbec — nemá váhy v obecenstvu. Na nebezpečí a nespravedlivosť zásady této — kdyby měla býti vůbec platna — poukázati chci těmito řádky.

Z celé rozpravy naší vysvítá, že autority v uvedených mezích z kritiky vylučovati nelze: zneužíváním nějaké věci — »a které věci nelze zneužiti?« — není věc sama již odsouzena. Zneužívání v našem případě pozůstává v tom, že »jména osvědčená,« hřešíce na osvědčenosť svou, často pronášejí úsudky nespravedlivé, buďto stržena byvše obecným proudem, nebo ze stranné předpojatosti neb i z nedbalosti a nesvědomitosti nebo z nátlaku zevnějšího nebo z jakýchkoli jiných příčin, více méně malicherných. Z dějin literatury známo jest, že každý směr, sebe výstřednější, měl své kritiky, jejichž filosofickému vzdělání třeba všechna česť, kteří však přece v jistých názorech utkvěli a vkus kazili. Toť případ, který ještě nejvíce šetrnosti vymáhá, zakládalli se na upřímném přesvědčení; jiné jsou mnohem méně čestné a mnohem škodlivější, jak denní zkušenosť naše ukazuje. Odvolávati se tu na hrdosť slavného kritika, že jména svého k něčemu takovému nepodá, ne vždy jest radno a pro-

spěšno; svědčí to spíše o svědomitosti a šlechetnosti těch, již tak mluví, ve skutečnosti dopadají věci často docela jinak, a leckdy nebylo by škodilo ani vzhledem k posudkům »osvědčenými« kritiky podepsaným pravidlo: nomina sunt odiosa. Naopak známo, že v intelligenci jsou mužové, vynikající bystrým úsudkem, znalostí věci a širým rozhledem, avšak nemají časté příležitosti psáti; nebo jsou lidé velevzdělaní a soudní, a co hlavního svědomití, avšak nižádnou mocí nechtějí jména svého dáti na buben veřejnosti, k čemuž, jak povědomo, u nás při posudcích, poněkud nepříznivých, náleží kůže řádně již otrlá, někdy nezávislé postavení atd. atd.: a přece byla by škoda, nezjednati slovům jejich přístupu do veřejnosti.

Však netřeba vypočítávati skutků vůbec známých. Rozpravy tyto řízeny jsou za účelem praktickým: jaký jest výsledek úvahy dosavadní? Snad chci vyvraceti pravidlo vůbec platné: každý ať svým jménem ručí za to, co napsal? Nikoli: pak by osobivosť, podvod a pomstychtivosť vládly činitelem v životě národů tak důležitým, jakým jest literatura. Avšak i »jména osvědčená« utíkají se často za pseudonymy, z různých příčin, obyčejně mimoliterarních. Známo, že jsou časopisy světové, uveřejňující všechny nebo většinu příspěvků svých anonymně, aniž proto tratí své ceny. Není zde řeč o statistice literatury, o bibliografii, kteréž ovšem anonymy a pseudonymy jsou velice nepříjemné a nepohodlné, nýbrž jen o ceně prací samých. Budiž tedy i co do příspěvků kritických platno zlaté pravidlo, v průčelí novin se skvějící: Nepodepsané dopisy se nepřijímají — avšak na tom budiž z pravidla, pro obyčejné případy dosti. Nebudiž posuzováno vždy jen, kdo co napsal, nýbrž co a jak napsal. Časopis sám ať zná své spolupracovníky, komu své sloupce otvírá, komu práce svěřuje; on ať za ně ručí třeba jen celkovou cenou svojí; jeho úkolem bude postarati se, aby anonymity, se kterouž v jistých případech pseudonymita je tatáž, nebylo zneužíváno za účely nekalými. Časopis ať postará se, by záruka jeho za každý řádek nepodepsaný byla přijímána, a zárukou tou byla spolehlivosť a cena jeho celková. Jdeť tu především o spravedlivosť stručných pochval neb odsudků; filosofická cena jednotlivých posudků mluví sama, jestli posudek spravedlivý či ne, byť i nebyl podepsán: v obojím případě však anonymita neměla by v očích čtenářstva rozhodovati pranic, poněvadž za pseudonymem neznámým může skrývati se výrok promyšlený do poslední slabiky a v duchu svědomitě odůvodněný, ať již pravý původce jeho jest kritikem »uznaným« či nic — a naopak nade jménem osvědčeným může vytištěno býti lehkomyslné osočení. Opakuji: časopis ať osvědčenou spravedlivostí svou ručí za výroky nepodepsané. Avšak zase to »osvědčení!« Ovšem nějakého důkazu vždy je třeba, a naopak naprosté jistoty a spolehlivosti jako vůbec v lidských věcech, tak ani zde nabyti nelze: i časopis může se zmýliti v některém ze svých spolupracovníkův anebo míti reklamu zrovna účelem: druhé snadno se pozná, prvý případ jest pak zajisté řídký, a konečně correctiv obecenstva čtoucího a při tom soudného velmi snadno nahodilou chybu může napraviti, mnohem snadněji totiž vůči anonymu nežli proti jménu známému a proslavenému. Aby se časopis osvědčil, na to ovšem potřebí času a skutečné součinnosti obecenstva čtoucího s píšícím. Jediné touto zamezí se všeliký absolutismus úsudků, zamezí se jednostrannosť a výstřednosť, jako tím, že časopis převezme zodpovědnosť za úsudky přispívatelů nepodepsaných, ať již »osvědčených« čili nic, jen když dle jeho vě-

domí spolehlivých, zamezí se slepý kultus »jména,« které často nechtějíc pozbyti popularity, plove jen po škodlivém proudě: jest zajisté ve světě mnohem více lidí schopných, soud spravedlivý pronésti, než osvědčených jmen. —

Druhá věc, jíž tuto dotknouti se třeba, jest »redakční exemplář« — Němci říkají obyčejně »rezensionsexemplar.« Jsou to, jak známo, tiskopisy, zasýlané zdarma od nakladatelů redakcím (novin a časopisů) k doporučení; pravím k doporučení, poněvadž sotva který nakladatel asi posýlá dílo svým nákladem vydané časopisu, aby v něm bylo odsouzeno. Redakce pak díla taková buď prostě bibliograficky oznamují neb odevzdávají mimo to spolupracovníkům na posouzenou, dle toho, zdali vůbec o díle zmíniti se chtějí, zdali delšího posudku zasluhuje, zdali oboru jejich se nevymyká, zdali zbývá jim tolik místa atd. atd. Nemýlímli se, jen u nás přihází se též dětinské jednání, že časopisy (u novin děje se to i jinde) ani neoznámí titulu díla zaslaného, které náleží protivnému směru, sepsáno jest osobním protivníkem redaktorovým neb nakladatelovým, vyšlo u nakladatele konkurrenta a pod.

Zařízení redakčních exemplářů má své přednosti i vady. O. sobě literatuře jest prospěšno: nakladateli zajisté redakční exempláře zdarma zaslané hrubě výdělku — mimo zvláštní případy — neujmou, kdežto časopisu mnoho výloh ušetří, an by jinak, nemáli přispívatelův, již by referovali o knihách z vlastních peněz koupených, nucen byl knihy kupovati a pak zajisté obmezil se na nejpotřebnější. Nad to nakladateli referat příznivý jistě nahradí účet za knihu, ba často i pouhé oznámení, ano i referat nepříznivý, neboť i v literatuře rozhoduje někdy pouze, že se »o tom mnoho mluví.« V západních literaturách jest zařízení to také velmi rozšířeno a sorganisováno; v jiných slovanských zemích jest více méně v začátcích, u nás pěstuje se poměrně ještě dosti vydatně, ač ne bez příměsků začátečnických. Nedávno vyskytl se návrh, učiněný německými nakladateli, aby redakce raději pokaždé nakladateli dopsaly o spis, o kterém chtějí dáti referovati, což — soudíc dle projevů časopiseckých — sotva bude přijato: důvod návrhu sám však jest pochopitelný, neboť při tolikém počtu časopisů jejich (o novinách nemluvíc) a tak nákladných dílech vydavatelé mohou již mluviti o jakési oběti, tu a tam snad i ztrátě. Naši nakladatelé jsou tu mnohem chytřejší: nevěnuj každému sebe nepatrnějšímu sešitku sáhodlouhou rozpravu, ovšem nadšeně pochvalnou, víckrát od nakladatele toho nic nedostaneš! Nedávno jistý pražský knihkupec zaslal časopisu tomuto první skrovničký sešitek díla svého, vymiňuje sobě oznámení, inserat a hlavně doporučení díla, jež ovšem dle několika těch počátečných stránek mělo býti sfabrikováno: nedosáhnuv všeho, čeho si přál, zastavil další zásylku: jiné časopisy mohly by asi o podobných zkušenostech vypravovati. Vůbec jsou asi dvě firmy knihkupecké u nás, které co do redakčních exemplářů počínají sobě celkem dosti solidně.

Že se takovým způsobem na kritiku činí nátlak, rozumí se samo sebou. Časopis kritický, kterýž obyčejně nechodívá na dračku, maje platiti za papír a tisk, honorář a ještě k tomu kupovati knihy recensentům, od nichž nemůže žádati, aby k vůli recensím si je sami kupovali, může tím snadno zahynouti, nač ostatně v našich okolnostech knihkupeckých, jež nedávno kdosi nazval kramářskými, bývá opravdu počítáno: mluvím ze zkušenosti. Tedy zbývá buďto vše šmahem chváliti či zahynouti. Svědomitý časopis kritický v alternativě té

ovšem snadno si pomůže a zvolí druhé, poněvadž vybera si prvé již tím samým přestává býti kritickým a ztrácí důvod své jsoucnosti; ocituje se v témže postavení, jako kritik násilně umlčovaný. Leckdo zde poznamená, že mluvím pro domo mea: co do skutkův uvedených ovšem, neboť jak pověděno, mluvím ze zkušenosti; na štěstí však jest obecenstvo časopisu tohoto takové, že věci ty dobře znajíc, obtíže tím vzniklé upřímnou podporou svojí usnadňuje — a v té příčině nemluvím tedy pro domo mea, nýbrž vůbec k obecenstvu, ježto čte dobré časopisy kritické, aby ze skrovného počtu redakčních exemplářův, jaký ten onen časopis kritický oznamuje, nesoudilo hned kvapem, že časopis »nemá vážnosti,« že tedy jest bezcenný: vždyť nedávno stěžoval si jistý měsíčník, že ani zaplacených inseratů některé časopisy mu nechtěly otisknouti! Prostředky agitační, ubíjející, jsou velmi rozmanité!

Nakladatelé k redakčním exemplářům často připojují tištěná doporučení těch spisů, žádajíce, by v novinách nebo v časopise byla otištěna ovšem jakožto posudky vlastní. Posudky, které čteme o nových zjevech literarních v listech krajinských, bývají obyčejně otisky takových příloh. Původně zvyk ten asi vznikl odtud, že noviny nevěnovaly těm zaslaným novinkám žádné pozornosti, buď nechtíce nebo nemajíce lidí k tomu způsobilých; tedy aby jim práce byla uspořena. Cizozemští knihkupcové mají často své měsíčníky bibliografické, ve kterých k oznámením novinek spisovatelé jejich sami připojují jakýsi prospekt, udávající obsah, methodu díla a pod., beze všeho doporučování: takové zařízení lze ovšem jen chváliti, jakož i to, když nakladatelé v prospektech otiskují úryvky z předmluvy nebo z díla samého: čtenář bývá tím poučen, co dílo obsahuje, aby věděl co kupuje. U nás něco takového jest velmi řídké: tu jest samá reklama, která již pomálu nenalezne slov, jimiž by údiv a pochvalu spisů vyjadřovala. Zřídlo přemrštěných panegyriků dlužno zde hledati. Nikdo jistě nezazlí knihkupcům, že hledí spisy svým nákladem vydané všemožně vychvalovati: toť věc čistě obchodnická; trestuhodno však jest, činiti takovým způsobem nátlak na organy kritické a nevyhovíli, je pronásledovati, a ještě trestuhodnější jest, když noviny a časopisy z pohodlí nebo nedbalosti nebo zištnosti takovým nekalým agitacím sloupce své propůjčí. Že i veselé případy se takto přihodí, rozumí se samo sebou. Tak nedávno jisté noviny uveřejnily o jisté větší básni předního básníka našeho posudek pochvalou překypující a brzy potom báseň zavrhly omlouvajíce se, že nedopatřením dána do sazby tištěná reklama nakladatelova!

Všemi takovými a podobnými machinacemi stěžuje se kritikovi a kritickému časopisu nestranné postavení velice. Slzy, kteréž noviny naše prolévají, kdykoli nějaký kritický časopis zanikne, divíce se, čím to asi jest, že žádný se udržeti nemůže, jsou věru slzy krokodili. S takovou reklamou soutěžiti jest ze hmotných příčin nesnadno, i není pak divu, že časopis chtěje mermomocí se udržeti, k nakladateli, jenž mu redakční výtisky posýlá, má se příznivěji v úsudcích svých, začež opět nakladatel ovšem posudky jeho v prospektech s velikou pochvalou cituje atd. atd. Chtěl jsem ostatně, dotýkaje se předmětu tohoto, více méně mimoliterarního, jen upozorniti obecenstvo časopisů kritických, že chceli čísti řádnou kritiku věcnou, musí ji hmotně i mravně podporovati, aby ji učinilo nezávislou.

Posudky.

Slovanstvo ve svých zpěvech. Pořádá, harmonisuje a vydává *Ludvík Kuba.*[1])

Podobné, méně uhlazené útvary nechci dále vypočítávati. Harmonisování tak velkého počtu písní umrtvuje veškeru obrazotvornosť. Pel poesie této práci schází, neboť nepovstaly nápěv a průvod současně ve šťastné hodince.

Až na čestné sice výjimky ze všeho zřejmo, že p. pořadatel, šťastný sice v myšlénce, nezmohl úlohy při jejím uskutečnění.

Na Vaši žádosť, p. redaktore, mám připojiti úsudek o textu — po stránce hudební.

Vyhovím tomu několika slovy tak dalece, že přihlídnu ku vztahu textu k nápěvu. Avšak i tu se ještě obmezím na vztah časoměrný a přízvučný.

Dr. Otakar Hostinský ve spisu »O české deklamaci hudební« (»Rozpravy hudební« č. 9., Praha) horuje po dokonalé, naprosté shodě přízvukové a časoměrné slabik ve slově a tonů v nápěvu. Skladatel hudební, pišeli na slova, netvoří již samostatně rythmy, ale přizpůsobuje se toliko v tomto směru rythmu slov.

Dotýkám se toliko jediného neblahého z toho následku. Jelikož jest časoměrná míra mluveného slova nepatrná v poměru k časoměrné míře hudební: nevynikají i celé rythmické útvary tak jasně a plasticky, t. j. píseň aneb i celá opera zbavuje se toho nejpůsobivějšího zřídla záliby: rozmanitých a bohatých rythmů!

Pan Dr. Hostinský horuje však i po úplné shodě melodického spádu v mluvě a nápěvu. Štěstí, že není ještě hudební harmonie v mluvě: připřáhnul by jistě i v tom skladatele ku slovu, jako ku galeře.

Kam pak sám provedením těchto shod dospěl? K naprosté jednotvárnosti. — Na důkaz podáváme »některé praktické příklady« ze zmíněného spisku. Při těchto příkladech vzpomínáme si, »že co jest (ta shoda) docela přirozeno,« **není zároveň hezké.**

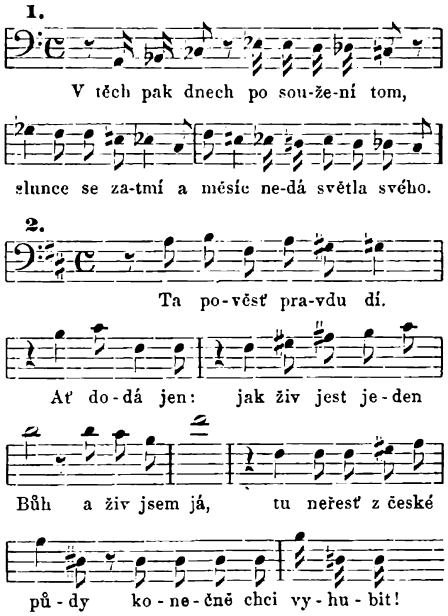

Podobají se tyto příklady vzdor zmíněné shodě (?) našim národním zpěvům? Nikoliv. Obyčejný hudebník řekne: »To jest Wagner,« a není od pravdy daleko. A což slovanský lid, tento výborný skladatel, nešetřil by zcela těch působivých do jisté míry shod?

I ano: ale ne do extremu, jako p. Dr. Hostinský. On cítí, a s ním i hudebníci, kteří nepřizvukují p. Dru. Hostinskému, že tyto shody nejsou jedinou domnělou příčinou veškeré dokonalosti. Ten slovanský lid, skladatel i básník v jedné osobě, ví, že působí čistě hudební útvary i ve spoji se slovem mohutnější silou a že přirozeně kryjí tonový živel ve slově; i neubírá tudíž čistě hudebním útvarům působivosti a nevede okřídlené slovo v zápas marný.

Národní písně všech slovanských národů dokazují, že šetří se ve slovanské hudbě shod spádů melodických, shod časoměrných a přízvučných do těch mezí, jeli tato shoda o sobě aestheticky působivou, a když tím netratí i jiné tvary, poměry aesthetické váhy.

[1]) Viz č. 12. před. ročn. Tam na str. 377. ř. 14. sh. čti: ne „národní“ m. „národní.“

Všimněme si této moravské národní písně:

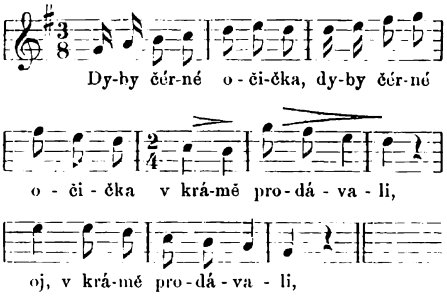

Zřejmo, že jest zachováno v nápěvu poměrně stejné jako při slabikách střídání delších a kratších dob: jest tu shoda časoměrná; taktéž mluviti možno o shodě přízvučné. Avšak z nápěvu vyznívá hudební samostatnosť: není provedena podrobná shoda spádu melodického. Zajisté jest to předností této hezké písně. —

Přehlížíme-li povšechné poznámky o písních jednotlivých slovanských národů, tu přisoudil bych hudební samostatnosť po stránce harmonické moravským písním; na velkém počtu ruských nár. písní patrný jest vliv církevní hudby východní. Polské písně vynikají působivými rythmickými útvary, lužické půvabnými nápěvy.

Hudebně jadrné, a tím moravským písním velmi se blížící, jsou písně slovenské.

Ukázkou podáváme tuto:

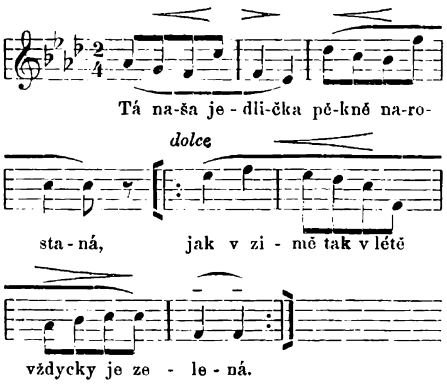

I při zásadném šetření »přirozené shody časoměrné a přízvučné a melodických spádů« není zde odporné jednotvárnosti.

Proto vyznáváme rádi hlavní zásluhu sborníku »Slovanstvo ve svých zpěvech,« že napomáhá raziti cestu příští slovanské hudbě. Chyby, i když mnohdy věcné, přece nepadají tak na váhu. △

Zeměpisný Sborník. Red. *Dr. Jan Řežábek.* Ročník I. Seš. 1.—7. (O.)

Jakožto třetí článek otištěn jest v prvém čísle »Zeměp. Sb.« počátek práce *Dra. F. Augustina* »O klimatických poměrech v Africe.« Sahá pak článek ten v tomto čísle od str. 21. do 32., ve druhém od 49. do 63., ve třetím od 116. do 125. a ve čtvrtém od 162. do 171. V tom jest arci přitištěno šest obrázků k jiným článkům, jichž neodečítáme. Pan prof. *Dr. Augustin* vede si v citačním apparatě svého pojednání upřímněji, než Dr. Řežábek. Hned k nápisu připojuje poznámku, ve které hovoří o pramenech ku pojednání o klimatických poměrech Afriky, a zejména praví, že v novější době vydali v té příčině spisy *Dr. J. Hann,* »Handbuch der klimatologie« (Stuttgart 1883.) a Воейковъ, »Климаты земнаго шара« (С. Петербургъ 1884.), v kterýchžto povšechných spisech o klimatologii jsou zvláštní stati o podnebí africkém. I jinak cituje p. auktor dosti hojně, a to vesměs dobrá díla. Ale docela upřímným přece prof. Augustin v tomto článku není. O Hannově spise učinil totiž zmínku již vytčenou na počátku svého pojednání a pak jedinkrát na str. 57. »Zeměp. Sborníku,« kde se dovolává výpočtů Hannových z 238. strany řečeného spisu jeho, tak že se na pohled zdá, jakoby jinde, maje hojnosť citatův odjinud, Hanna byl neužil, aniž potřeboval. Ale zdání klame, pravda vítězí. A p. Dr. Augustin nemůže nás viniti ze lži, povímeli tuto veřejně, že nejméně tři čtvrtiny jeho práce vybrány jsou ze spisu Hannova. Prof. Hann má ve své klimatografii kapitoly: 1. Klimatographie der tropenzone. *A.* Das afrikanische tropengebiet od str. 236. do 280. 2. Allgemeine charakteristik des tropenklimas od str. 377. do 404. 3. Das klima der »gemässigten zonen.« Die nördliche gemässigte zone. *A.* Klima des subtropengebietes der alten welt od str. 404. do 449. a 4. Die südliche gemässigte zone. *A.* Südafrika ausserhalb der tropen od

str. 609. do 624. Z těchto kapitol p. Dr. Augustin těžil velmi hojně, a to tak, že článek svůj spořádal poněkud jiným způsobem, než ve zřídle jeho se nachází. Hann, rozděliv si Afriku na jednotlivé okresy, pojednává o jejich teplotě a hned při tom o deštích a větrech v těch končinách; Augustin však jedná nejprv o temperatuře po tropické a subtropické Africe, a pak teprv o deštích a na konec o větrech, tam vanoucích. Odtud vyplývá jediná obtíž, srovnávámeli Augustinův článek s Hannovým velkolepým spisem; nicméně můžeme p. prof. A. přesvědčiti kdykoli svým exemplářem »Zeměpisného Sborníka,« že celé stránky jeho pojednání nejsou nic, leč překlad z Hanna, ovšem dle jiného hlediska pořízený.

Není pochyby, že by se prof. Hann těšil z užití svého spisu prof. Augustinem, o němž se ve zprávě o pokrocích meteorologie, podané v publikaci »Geogr. Jahrbuch,« zvláště zmiňuje jako o pracovníku v této vědě.[1]) Tím však méně prof. A. měl příčinu, zastírati pravý stav věcí. A že čtenáři, neznalému literatury odborné, nebude původ článku jeho jasným, prof. A. zajisté ani sám nepopře. Vždyť v pojednání jeho dočítáme se četných jmen učenců, jež prof. A. prostě vybral z Hanna, cituje pod čarou spisy, které uvádí Hann a neuváděje zase k jiným jménům spisů, poněvadž jich Hann nejmenuje. Dokladem toho budiž spis *Dra. Boria* »Les maladies du Sénégal. Paris 1882.« Z toho prof. A. překládá tytéž stránky,[2]) které Hann uvozuje na str. 248.—249. své »Klimatologie.« A tak citují se ve článku též Rohlfs, Nachtigal, Pechuël-Lösche, Pruyssinäre, Mann a j., proto že a pokud je Hann jmenuje. Nepřivádíli se tím Dr. A. v podezření, že ani jiných spisů, v pojednání svém citovaných, nepoznal než jen prostřednictvím Hannova díla, a nepodvracujeli takto víry v samostatné své badání? V tom mohli by pochybovači nabýti posily, kdyby všimli si prací meteorologických vůbec, zejména pak toho, že i jiní spisovatelé před Drem. Augustinem sestavili z Hanna články téhož způsobu jako prof. A.[3])

Na čtvrtém místě podává se v prvém čísle »Zeměp. Sborníku« krátký článek *Dra. Jos. Štolby*. Má předmětem hollandskou osadu přímořskou Katwijk aan Zee a obírá se zvláště průplavem, jímž se Starý Rýn vede do moře, a stavidly, kterými se průplav ten chrání od přílivu mořského. Do článečku toho ($3^1/_2$ strany objímajícího) přidána jest mapka dolního toku rýnského na objasněnou úvodních slov ve článku, jimiž se vykládá roztok hrdel rýnských. Článek založen jest na autopsii spisovatelově, ale mapka jest nedostatečná potud, že v ní marně hledáme některá místa, v textu jmenovaná, ač by tam patrně nemělo chyběti ani jediné. Toť přední úlohou redaktora prohlédnouti v té příčině důkladně, zdali mapa hoví úplně textu.

Řadu větších článků v prvém čísle »Zeměp. Sb.« zavírá krátké pojednání o mongolském městě, řečeném Kobdo, které dle cestopisu *G. N. Potanina* popisuje (na $5^1/_2$ stránkách) redaktor »Zeměp. Sb.« *Dr. Řežábek*. Nebylo by dobře bývalo, pověděti v prvém čísle prvního ročníku zeměpisného časopisu, kdo Potanin jest, kdy konal cesty a kdy vydal popis jejich? Ale snad p. Dr. Řežábek váhal napsati, že podává výňatek z cestopisu, již před 5 lety vydaného?

O »drobných zprávách,« kterými se každý sešit končí, podáme souhrnnou úvahu, až probereme delší články v ostatních 6 číslech »Zeměpisného Sborníku.«

V druhém čísle obsažen jest kromě pokračování článků, již oznámených, na str. 83.—91. jediný v tom čísle cestopisný obrázek z Evropy »Kyjev,« jejž napsal prof. *Em. Fait*, nabyv o tom starodávném městě vlastního názoru.

V čísle třetím čte se nejprve článek *Dra. Ant. Steckera* »Habeš a Habešané« (na str. 97.—109.), jehož dokončení jest v čísle 4. (str. 181.—187.). K rozpravě té připojena jest mapa a 11 vyobrazení, ze kterých na prvý pohled znamenáme, že se »Zeměp. Sb.« nemůže honositi původní snad prací proslulého cestovatele, nýbrž zpracováním německého pojednání, kterých auktor podal na

[1]) „Geogr. Jahrbuch" X. (1884.), str. 81.
[2]) „Sborník zeměp.." str. 54.—55.
[3]) Viz na př. článek *Dra. Jos. Chavannea* „Die vertheilung der niederschlagsmengen (regen) in Afrika" v časopise „Deutsche Rundschau für geographie und statistik," VI. (1884.) jahrgang, str. 241.—246.

veřejnosť drahně v odborných publikacích německých. Tolikéž mapa Habeše a cest Dra. Steckera po něm, již kreslil p. Jos. Brož, pořízena jest v podstatě své dle publikací nenových, ježto se už v *Petermannových* »Zeměp. Zprávách« (Petermanns »Geogr. Mittheilungen«) taková mapa spatřuje r. 1882., a přidána jest také k dílu *Dra. Rohlfsa* (»Meine mission in Abessinien.« Leipzig 1883.), jemuž Dr. Stecker byl na cestách společníkem. Článku Dra. Steckera v »Zeměp. Sborníku,« právě, že jest (krom několika feuilletonů) jediným zeměpisným pojednáním tohoto cestovatele, vydaným také po česku, vadí dle našeho soudu neúplnosť jeho po stránce geografie politické, o které se tu nedovídáme skoro nic.

Po tomto článku následuje překlad z frančtiny, jejž učinil p. *Ladislav Turek* (Dr. Řežábek?) z »Bulletinu de la Société de Géographie« roč. 1885., kde píše cestovatel *de Mailly-Chalon* o cestě své po Mandžusku.[1])

Za hrdým titulem »Půdopis Rusi ve světle nové vědy« píše v dalším článku (na $1^1/_4$ stránce!) prof. *Vojt. Krupka* o kolmé členitosti vnitřního Ruska, o níž arci sem tam mylné bývají soudy. Ale kdo četl nápis článku toho v knihkupeckém oznamu »Zem. Sborn.,« chtivě sháněl se po tomto čísle jeho (3.), poněvadž očekával čehosi tak podrobného, jako jsou práce ředitele Erbena o zeměpise Rusi. V tom se ovšem všichni sklamali!

Druhým vábným titulem v tomto čísle jest »Nikolaj Michajlovič Przewalski.« Oj, to bude asi znamenitý článek, pomyslíš sobě, čta tento nadpis. Vždyť běží o to, vylíčiti činnosť ruského, tedy slovanského geografa, vyznamenaného za vědecké zásluhy nejpřednějšími poctami prvních zeměpisných spolkův evropských! Než p. redaktor Dr. Řežábek, auktor tohoto »pojednání« na $1^3/_4$ stránkách, potvrdí nám zajisté volky nevolky sám, že politický denník (»Národní Listy«) měl o Převalském, jehož návrat z nejnovější cesty po všem vzdělaném světě s dychtivostí neobyčejnou byl očekáván, dle zeměpisného týdenníku »Auslandu« mnohem obšírnější a důkladnější zprávy ve svém feuilletonu, ano že i »Leipziger illustrierte Zeitung« (a po ní náš »Světozor«) zevrubněji o něm promluvili, než »jediný náš odborný list zeměpisný.« Kdy přijde »doba pozdější,« do níž p. Ř. odkládá náležité pojednání o Převalském, netěžko uhodnouti. Nejspíše, až jinde se připraví látka k této budoucí »studii.«

Ve čtvrtém čísle »Z. Sborníku« počíná se obšírné pojednání prof. *Dra. Otakara Feistmantela* »Nástin všeobecných zeměpisných poměrů Východní Indie.« Článek tento není posud ukončen, ač vyplňuje již $3^1/_2$ archu. Proto podotýkáme jen krátce, že jest dle poznámky spisovatelovy rozměřen na veliký popis Východní Indie, jenž, jsa psán po většině dle autopsie znamenitého geologa našeho, prospěje nemálo tomu, kdo bude se zabývati zevrubně tímto polouostrovem asijským. Pohřešujeme však při něm map, kterými by se osvětlovala bohatá topografie, obsažená v pojednání zmíněném. Bez nich článek páně professorův zůstane ležeti ladem, neboť jmen, jím uváděných, nelze nalézti leč v nejpodrobnějších cizojazyčných pracích kartografických. Kdo si obvykl čísti geografické stati tak, jak se jediné čísti mají, totiž s mapou před sebou, ten s povzdechem odloží pěknou jinak práci pana Dra. F., poněvadž tam není žádných map.

Do čtvrtého čísla přispěl zase *Dr. Jos. Štolba,* a to článkem »Bohoslužba Vaudouxova v Haity,« jejž sepsal dle anglického spisu, vydaného v Londýně r. 1884. (Haity or the black republic. By Sir Spencer St. John.)

V pátém čísle píše *Dr. Jar. Vlach* o provincii brasilské, řečené »Matto Grosso.« Ve článku tomto (na 14 stránkách) p. spisovatel věrně uvozuje prameny, dle nichž jej vzdělal. Zejména prof. Vlach podal v rozpravě své výklad cest tří cestovatelů německých Dra. Karla a Viléma von den Steinen a Dra. O. Claussa v těch končinách. Dle citatů Dra. Vlacha však zdá se, že mu ušly jednak zprávy Dra. K. Steinena v časopise »Verhandlungen der berliner anthropologischen gesellschaft,« jahrg. 1885., str. 94.—97., jednak veliký spis téhož auktora »Durch

[1]) Říkati Mandžursko není docela správno. Jméno pochodí od Mandžuův a nikoli Mandžurův. Němci ovšem nemohou psáti Mandžuei, a proto též u nás píšeme zbytečně *r* v tom slově.

Central-Brasilien. Expedition zur erforschung des Schingu im jahre 1884.« 372 str. (Leipzig 1886). Odtud by byl mohl pan spisovatel vyvážiti leckteré zajímavé podrobnosti.

Amerikou obírá se též rozprava prof. *Dra. F. Kameníčka* v témže čísle »O kulturním významě předhistorických národů Ameriky.« I tu nový přispěvatel »Zeměpisn. Sborníku« upřímně ohlašuje, odkud vybral úvahy, otištěné na 9 stránkách pátého čísla. Jsme vždy povděčni za upřímné uvozování pramenů; víměť, čím se spisovatel řídil, dozvídáme se, jaký má rozhled, a nesvalujeme pak ani případné jednostrannosti článku jeho pouze na jeho předpojatosť, nýbrž na nedostatečnou známosť spolehlivých zřídel. Nemůžeme arci zamlčeti, že pan spisovatel spoléhá ve práci své na příliš úzkém podkladu literarním. Což nezasluhovala bedlivé pozornosti při rozpravě o starých národech amerických monumentalní díla *Humboldtova* »Examen critique de l'hist. de Géographie du Nouveau Continent« Paris 1914—1834., »Atlas pittoresque« z r. 1810. a »Essai politique sur le royaume de la Nouvelle Espagne.« Paris 1811 s atlantem z roku 1812.? A proč nevšiml si prof. *K. Peschlova* díla »Die Völkerkunde«? Tam věru hojnosť duchaplných blesků, jimiž se osvětluje ethnografie a ethnologie starých národův amerických. A kterak možná bylo nedbati prací *A. Bastianových,* které obsahují se v jeho díle »Die culturländer des alten America« (I. díl 704 str., II. díl 967, III. dílu I. odd. [1886.] 200 stran)? Marně též tážeme se asi, ze které pohnutky prof. K. pustil mimo sebe spis *Dra. R. B. Brehma* »Das Inka-Reich. Beiträge zur staats- und sittengeschichte des kaiserthums Tahuatinsuyn. Nach den ältesten spanischen quellen« (840 stran), jejž právem všickni recensenti velebí za výborný! P. K. mohl by snad míti jen omluvou, že mu dva spisy, právě jmenované, jako nejnovější publikace nepřišly k vědomosti. Čím však ospravedlniti, že nezná *Gerlandovy* přehledné stati o ethnologických výzkumech v letech 1882. až 1884., jež otištěna jest v díle »Geogr. Jahrbuch,« X., str. 249.—322.? Tu v oddíle o Americe rozebírají se četné práce anglické, francouzské a německé o thematě, o němž, jak vidíme, tak neúplně pojednal prof. K.[1]) Zda těžko tu rozhodovati, lzeli takovou práci nazývati vědeckou!?

Páté číslo »Zeměp. Sb.« zavírá se článkem »Giraudova cesta k jezerům vnitroafrickým« (1883. až 1885.). Vypravuje *Boleslav Trnka* (Dr. Řežábek?) dle francouzského »Le Tour du Monde« 1886. Cestopisu toho, vytištěného dosud na 28 stranách, není ještě konce, ale již postrádáme při něm mapy, bez které jsou jména místní »slova, pouhá slova,« jak říká Hamlet.

V šestém a sedmém (dvojitém) čísle »Zeměp. Sb.« kromě pokračování předchozích článků hovoří se ve zvláštní stati (na $3^1/_2$ stránkách) o »Sopečném výbuchu na Novém Zélandě,« což vyňato jest z londýnského denníku politického »Times.«

Posledními a přece neposledními v dosavadních číslech »Zeměp. Sb.« jsou »Úsudky o národu českém z několika velikých zeměpisů francouzských. Sděluje *Jaromír J. Jahn.*« Tu se na 11 stranách dočítáme posudků, jež o nás Češích pronášejí nejčelnější zeměpisy francouzské, zejména pak díla, jež napsali *Karel Vogel, Élisée Reclus* a syn jeho *Onésim.* Úvahy Éliséa Reclusa o nás oznámil české veřejnosti už před několika lety prof. *Knaus* v »Komenském,« ale v »království« ne všickni odborníci sobě všímají, co vychází v »markrabství,« a tudíž bylo možná užiti článku J. Jahna, který jest vskutku znalcem zeměpisu, jakých bys marně pohledal, k nové a hlučné reklamě pro »Zeměp. Sborník.«

Zbývá uvážiti, pokud články, v dosavadních sedmi číslech »Zeměp. Sb.« otištěné, vyhovují programu tohoto časopisu, jak jej čteme na obálkách jeho i v oznamech veřejných. Z úvah našich patrno již, kolik tu věcí opravdu nových. Že pak »Sborník« neobjímá dosud »všechněch odvětví vědy zeměpisné, ani stránky obchodní nevyjímaje,« sám p. pořadatel

[1]) Zejména jest tam též úvaha o výborném spise markýza *de Nadaillac* („L'Amérique préhistorique.“ Paris 1883.), v němž o starých obyvatelích střední a jižní Ameriky obšírně se rozpráví. — Z díla toho a ze spisu téhož auktora „Les premiers hommes et les temps préhistoriques“ zkompilovali své dílo „Die ersten menschen und die prähistorischen zeiten“ *W. Schlösser* a *Ed. Seler.* (Stuttgart 1884.)

jeho, tuším, ač nerad, vyzná a nezapře. Z mathematického a ze všeobecného zeměpisu fysikalního »Zeměp. Sborník« nepřináší zajisté dosud nic; a byl by přece na omylu, kdo by dle toho soudil, že se v těch odborech neděje nic nového. Naopak, sta tu jest otázek, jež duchaplní badatelé pokoušejí se rozluštiti. O takových pokusech a prácech podávati zprávy jest především úkolem vědeckého listu odborného. Arci práce to klopotnější a nevděčnější, než »skládati« »studie« z jediného pramene.

Leč kdybychom ani nepřihlíželi k těmto odborům geografie, byť nad ostatní důležitějším, a uvažovali jen o tom, co posud v »Zeměp. Sborníku« bylo souvislými články probráno, tož uznamenáme prvým pohledem do něho, že se v časopise tomto zanedbává jaksi Evropa, a tudíž i naše vlasť a oblasti slovanské, o kterých by se mělo psáti se zvláštní zevrubností. Nemíjíme se asi s pravdou, sečtemeli tento podivný úkaz na vrub vnějších okolností, které by při vědeckém listě platiti neměly. Zdá se nám totiž, že rozhodují hlavně laciné obrázky a mapky, kterých lze dostati z odborných publikací francouzských a německých, o tom, co se tiskne v »Zeměp. Sborníku.« Kde jest pak věda a zřetele vědecké? Kde i samostatná redakce?

Při těchto slovech namítáme si sami, že v sedmi číslech »Zeměp. Sborníku« nebylo snad lze rozvinouti, jak se novinářsky říká, všeho programu jeho. Ale zvážímeli, co úvah, zhola cestopisných a tudíž většinou pomíjejících, obsaženo v těchto číslech o Africe a Asii, trváme na tom, že bylo možná podati již lecco z odborů jiných. Tane nám tu na mysli přírodovědecký časopis »Vesmír.« Jaká v něm bohatá zásoba, již od samého počátku jeho, statí a rozprav ze všech oborů přírodovědeckých, a to vždy se zvláštním zřetelem ku zvířeně, květeně a nerostectvu českému! Arci sobě s počátku vydavatel pomáhal překlady, než nevydával jich za »studie« vlastní, jako se děje v »Zeměp. Sborníku.«

Posléze několik slov o »Drobných zprávách,« jimiž se každé číslo »Z. Sb.« zakončuje. Rozeznáváme dvojí takové zprávy. Jedny možná přesnadňoučko vybírati ze všelikých cizích listův odborných, kde jsou měsíční i týdenní rozhledy po novostech geografických; jiné třeba sestavovati ze souvislých statí cizích časopisův a vytýkati v nich zejména, co rozpravami takovými vyneseno na jevo nového. Ku prvým náleží drobné zprávy »Zeměp. Sb.« valnou většinou, ke druhým menšina zpráv těchto. Než ani jedny ani druhé nemají valné ceny, pokud nemáme velikého atlantu českého. Kde že, pro Bůh, máme si vyhledati všecky pobočky konžské, o kterých se tu rozpráví, kde horstva atd.? Mohli bychom též p. redaktoru dokázati, že leckteré zprávy jeho byly novinkami r. 1884. a 1885., ale nejsou r. 1886.! Některé jsou i chybny, jakož doložiti lze samým »Zeměp. Sborníkem.« K tomu obému potřebovali bychom však zase několik sloupcův, a těch nám p. redaktor »Hl. lit.« při nejlepší vůli dopřáti nemůže. Nechceme však ani zamlčeti, že »Zeměp. Sborník« obsahuje několik, ač málo, posudkův o zeměpisných spisech, jakož i udává obsahy některých časopisů geografických. V té příčině bylo by potřebí úplnosti pokud možná největší, jak již uznává se obecně v cizích kruzích odbornických. Leč o tom stačiž zatím tato zmínka.

Zavíráme tudíž posudek slovy znamenitého odborníka našeho, která propověděl k nám v rozprávce o »Zeměp. Sb.«: »Řekněme krátce, že se »Zeměpisným Sborníkem« tak, jak jest, začala u nás zase jedna věc od konce. Dříve sepsati třeba příruční knihu všeobecného a zvláště politického zeměpisu, jakož i vydati veliký zeměpisný atlas, a pak teprve možná zeměpisným časopisem, jako jest »Zeměpisný Sborník,« rozšiřovati a doplňovati látku, v těchto dílech obsaženou! Jinak nutíme zvědochtivé čtenáře »Zeměpisného Sborníku,« aby na porozuměnou obsahu jeho podporovali jiné literatury, odebírajíce díla taková z ciziny.« *Dr. Jindř. Metelka.*

Очеркъ исторіи чешской литературы. Составилъ А. Степовичъ. Съ фотографическимъ снимкомъ съ Краледворской рукописи. Изд. киевскаго слав. общества. Кіевъ 1886. Str. 336.

Každé slovo v cizině o nás pronesené zajímá nás tím více, čím méně o nás cizina

mluví, ani slovanských zemí v té příčině nevyjímaje: vždyť ta slovanská vzájemnosť skutkem tak málo se osvědčuje! Dějiny pak české literatury, jakých sami doma takořka ještě nemáme, v Rusku vydané pozornosť naši jistě u veliké míře povzbudí. Spisovatel osvědčil již častěji, jak pilně všímá si písemnictva našeho: přeložiltě dílo prof. *Dra. Gebauera* »Slovanská nářečí,« některé povídky *Jiráskovy,* vydal studii o některých novějších českých zjevech literarních; a ve všech spisech těch ukázal se upřímným přítelem našich snah literarních.

Dílo toto psáno ovšem pro Rusy, aby měli obšírnější poněkud obraz vývoje literatury naší, než jim jej podati mohl *Pypin* ve své »Historii literatur slovanských« vůbec. Spisovatel vzdálen jest dějiště látky své, nepůsobí naň tedy dojmy denního ruchu literarního, jako na dějepisce, který žije mezi námi. Okolnosť ta má své výhody i své nedostatky: jednak vzdálen jest vezdejší reklamy, může tedy povznésti se nad ni na stanovisko správnější a souditi mnohem věcněji, jednak zase odkázán jest na úsudky domácí, poněvadž nelze mu přece bezprostředně sledovati všech jednotlivých zjevů literarních; oboje platí po výtce o literatuře nové, neboť soud o starší literatuře české historicky jest již více méně ustálen, kdežto v nové nějaký jednostranný proud kritiky, náhodou došed vlády, může zakaliti oko vzdáleného pozorovatele sebe bystřejšího. Že právě u nás povstává z toho nestrannému a spravedlivému soudu nebezpečí nemalé, jest na bíledni: kritika pražská, udávající obecenstvu i cizímu ton úsudku, od několika let, co povolaní znalcové se jí vzdali, není vždy dosti svědomitá a spravedlivá, by cenila dle zásluhy a ne dle jména. Jak se v té věci vedlo p. spisovateli našeho díla, uvidíme později z některých ukázek.

Velmi příznivě spis dojímá tím, že — na rozdíl od našich stručnějších dějepisů literarních — podává hojné rozbory spisův jednotlivých neb aspoň směrů spisovatelských, čímž uvaroval se nezáživnosti, znesnadňující tak nepříjemně četbu našich historií literarních. Doslovných citatů jest mnoho: p. spisovatel cituje v českém originale ruskou transscripcí; za tím účelem úvodem předesýlá některé pokyny Rusovi potřebné (*ou* přepisuje oy, dodávaje, že druhá samohláska dvojhlásky jest zvuk ležící mezi y a в, což nesouhlasí tuším s pravdou, neboť vyslovuje se obyčejně jak psáno). Kde potřeba, přidává překlad.

Celkem sestavena kniha dle praktické *Tieftrunkovy* »Historie české literatury«: vyniká nad ni, jak řečeno, svěžím a zajímavějším podáním látky. Jinak liší se od ní, že vědecké odborné literatury dle moderních historiků literarních nepojal ve vlastní spis, jen přehled její umístiv ve stručném dodatku; též podává přehled české publicistiky.

Z příčiny nahoře uvedené přihlédnouti třeba jen k některým jednotlivostem z doby novější. Ve sporu o Rukopisy, jichž ostatně p. spis. vřele se ujímá, věnuje jim pilnou a zaslouženou pozornosť, doporučuje (str. 5.) theorii *Srezněvského,* pronesenou o podvržených glossách »Mater Verborum«: byť i dokázáno bylo, že glossy (tedy po případě Rukopisy) napsány v 19. stol., ostane přece otázka, zda nebyly opsány z památky starobylé, nyní ztracené? Dle nynějšího stanoviska však po výtce filologického, se kterého Rukopisy napadeny, theorie ta sotva obstojí a pravosti uhájí. Jinak ovšem jest ve příčině niterné ceny a slovanského ducha těch památek, jež p. spis. na konci obšírného rozboru svého klade za jisté znaky pravosti neli Rukopisů, tož aspoň děl samých.

O vlastních spisech doby nové hlavními prameny úsudků p. spisovatelových jsou příslušné články »Č. Č. M.« a »Osvěty,« mimo některá větší díla specialní. Čeho před několika lety pohřešováno u Pypina, jemuž jistá strana u nás před několika lety způsobem až nepřístojným vytýkala, že literarní plody naše zlehčuje a nedoceňuje, to nahrazeno ve spise tomto měrou vrchovatou. Dle účelu spisu, zjednati totiž literatuře české na Rusi přátel a příznivců, věc ta snadno se vysvětluje. Že pak některé zjevy poměrně přeceněny, tak že jiné přece nedoceněny, jest vinou naší kritiky domácí.

Z poznámek jednotlivých, jež případnou čtenáři díla toho, buďtež jen některé uvedeny, podrobný seznam budiž ponechán specialistům; jdeť tu jen o to, aby laskavý čtenář nabyl představy o

rázu záslužného spisu. O prosodii přízvukové praví se (str. 165.), že jest českým veršům příhodnější; praxe ovšem tomu dává za pravdu, zdali theoreticky a vzhledem k podstatě jazyka samého, bylo by lze se příti a bylo již častěji popřeno. Velmi nadšená je stať o »Slávy dceře;« za ukázku zajisté neméně než ostatní byl by se hodil předzpěv. *Václavu Štulcovi* dostalo se přídavku »іезуитъ (!!) и ультракатолическій поэтъ, доказывавшій совмѣстивость патріотизма, католичества и свободы;« v knize vědecké taková slova nepěkně se nesou, byť i ve slavných spisech nebyla neobvyklými; zde vyhlíží to jak úryvek ze sprostých útoků *Nerudových* nebo *Fričových*. Co do katolicismu, vlastenectví a svobody samy tyto dějiny literatury jsou nejlepší apologií katolického kněžstva českého: otroci a protivlastenci nebývají křísiteli a buditeli národů!

Pan spisovatel náleží mezi ty, kteří právem žádají na básnictvu rázovitosti národní, na básnictvu českém tedy rázu česko-slovanského. Z té příčiny ovšem soud jeho o počátcích kosmopolitického směru v básnictvu českém jest právem nevelmi příznivý: zůstaneť vždy platnou omluvou prvotného prudkého odporu básníků vlasteneckých proti směru cizímu již to pouze, že plody, jimiž směr do Čech zaváděn, valnou většinou byly také jinak chatrné. Škoda, že měřítkem národní svérázovitosti nesledoval i plodů pozdějších, dav se zavésti českou kritikou na stranu opačnou: soud jeho o *Krásnohorské* na příklad (str. 233.) byl by pak, obšírněji jsa proveden, dopadl příznivěji, o *Vrchlickém* pak, jemuž věnuje str. 234.—248. (prodlévaje jinak právem poměrně největším nejdéle u sbírky »Duch a svět,« poněvadž v ní jeví se individualita a pokud možno i originalita básníka toho nejvíce), byl by do jisté míry nadšený úsudek svůj zmírnil. Potvrzují mne v přesvědčení tom slova samého p. spis., jimiž zahrnuje soud svůj o ceně básnické činnosti Vrchlického (str. 248.), an dí, že ve Vrchlickém nový směr literatury české dostoupil »крайнаго развитія, такъ што дальше идти уже некуда,« a že tudíž nutně musí nastoupiti návrat na druhou stranu: toť přece v dějinách literarních směrů světových znamená, že jsme tu ve výstřednosti, která klassickým vzorem není a býti nemůže. Naopak byl by více zasloužené pozornosti věnoval *Sv. Čechovi*, o němžto hned potom mluví na str. 249.—255.

Avšak nevykládáme toho p. spis. ve zlé, an řídil se hlasy kritiky české, kteráž od několika let byla pro Vrchlického zúplna zaujata, zmámena jsouc tím imposantním počtem »svazků,« ročně od Vrchlického vydávaných.

Příznivěji snad, dle mé domněnky, mohlo souzeno býti o *Nebeském, Hollém,* ne tak příznivě o *Heydukových* básních epických a sbírkách posledních atd.

Ačkoli tedy soudný znalec literatury české nebude všude souhlasiti s přílišnou chválou, jakou p. spis. vzdává téměř venkoncem literarním plodům českým, přece zase nelze zúplna šmahem připustiti poznámky jeho (str. 268.), že by plody nejnovější neměly vůbec významu světového, vyjímaje snad Vrchlického, který prý oň zápasí. Vinny jsou tím, tuším, více nepříznivé poměry politické, že některá díla naše nepronikla do řady výtvorů světových, ač by toho zasluhovala. —

Vytčeny tu dle žádosti páně spisovatelovy upřímně věci, které ve spise jeho českému čtenáři snad méně budou se líbiti. Předností ve spise jest tolik, že každému Čechu, jenž ruštinou se obírá, dílo smí býti co nejlépe doporučeno; kéž také u Rusů způsobí, proč bylo napsáno!

Tiskových chyb v českých jménech a názvech vytýkati netřeba: každý snadno si představí, jakou asi měl p. spis. práci při sazbě českých vložek.

P. J. Vychodil, O. S. B.

Jan Lier. **Novelly.** II., 2. „Salonní bibl.“ č. XLV. V Praze. 1886.

O Lierově směru literarním pronésti všeobecně platný úsudek není snadno už proto, že četné jeho práce, nejsouce ani co do látky čerpány z jednoho oboru — jestiť Lierovi železniční, malo- i velkoměstský život stejně podajným hmotivem — aniž formou vždy prozrazujíce jednak dovednou a pilnou ruku, niternou

hodnotou valně od sebe se liší. V tom třeba hledati důvod, proč — s patřičným ovšem všeobecného výroku omezením na jednotlivosti — přijati lze za úplně oprávněny i výtky o »pseudofrancouzských kudrlinkách,« o výstřednostech romantismu, i všeliké chvály »zdravého« realismu se všemi přednostmi poutavého vypravování. Z části touto poznámkou, ostatek pak snahou po pravdě jestli že kde, tož v literatuře jistě velmi žádoucí budiž omluven odlišný poněkud od některých pražských kritik posudek náš o tomto svazku Lierových novell.

Ze čtyr novell sem vřaděných třemi málokomu snad autor zavděčil se docela. Čtvrtá — pořadím první — zamlouvá se dojmem pravdivosti líčené povahy. Hop-là. — Jiří, syn železničního ředitele — »měkký hoch, odchovaný v bavlnce, rozmazlený; přihodilo se mu neštěstí, býti jedináčkem otce, majícího pětadvacet tisíc příjmův, a loutkou matky, která z půl milionu věna sladí sobě i synáčkovi život — nosí kočovský účes, rukavice na dva knoflíky, a tváří se i chová jako dobře cvičený sklepník.« . . . — »upletl si liaison (!) s krasojezdkyní cirku, Mlle. Alis, Sauturelle,« vlastně však manželky clowna Nigrina. Otec, nechtěje tomu dopustiti, zaměstnává syna ve vzdálených stanicích, až tento dozvěděv se, že Alison opustila cirkus a žije v bídě, chce ji vyhledati, na cestě však donáší mu Nigrin jeho dítě. Brzy potom zemře a Alison stává se opět jezdkyní. — Nelze však nevytknouti, že dějem jest neočistěný kal denního, lépe však řečeno a výrazněji, francouzského života!

Rokokové dobrodružství — uvedeno málo význačným mottem: »Ce monde n'est qu'une oeuvre comique Où chacun joue. Rousseau« — jakožto humoreska nebo satira na lidi, kteří dle své utkvělé idee hledí na svět, jako pán z Cedersteina, milovník rokoka. Jeho povaha sama o sobě jest důkladně vykreslena; mělyli však styky její se světem vzbuditi smích, minul se spis., vyjma podařené tři stránky na konci, s účinem: ty nahromaděné drobnůstky historické jsou sice dobrým důkazem sečtělosti autorovy, ale novella hustě jimi posázená chutná asi tak, jako překořeněné jídlo. Z několika míst jen toto (str. 19.): »Pán z Cedersteina rozlétl se na koníčku svého amatérství záhy výstředním způsobem za divany a pendulemi, marqueteriemi od Boulla, gobeliny od Bouchera, malbami od Watteaua, Cochina, Lancreta, Le Princea, Patera, Baudouina, Lavreincea, Gravelota, Challea, Fragonarda, zařizoval si pokoje ve slohu Pompadourky, v genre rocaille, ve španělském churriguerru, ve stylu régence, Louis XIV. A odpočívaje sladce každého dne na jiné vybledlé chaise longue, ponořoval se hloub a hloub do zašlého světa magnificence, bel-espritu, galanterie a bergerie, pročítaje memoiry rokokových Don Juanův a rozkošných kurtizán. Učil se znovu tanci z »Le traité sur la danse par M. de Cahusac,« smál se sbírce »Anecdotes inédites du dix-huitième siècle,« vzdělával se z »Dictionnaire de la cour et de la ville,« kochal se v pikanterii »Anecdotes secrètes« i »Avantures parisiennes,« putoval rozjařen skrze »Le parc aux cerfs.« — Jak vidno, zároveň hemží se řeč nápadně francouzskými cizomluvy, snad proto, aby i tímto nanejmíň aspoň rokokovým způsobem novella s rokokovým hrdinou též sama byla provedena »úplně v duchu a stylu rokokovém.« Za tímtéž bezpochyby účelem zpívá několikrát po francouzsku i lady Macfarlane of Kilnwick, jejíž popis na str. 21.: »Jako drahokam na černé podušce aksamitové, tak vynikalo z temného pozadí oratoria překrásné ženské poprsí v jasném, glorifikujícím světle: půvabná hlava s plavým, přebohatým, do stříbrna hrajícím vlasem, upraveným ve vysoké toupé, obličej růžový, veliké mandlovité oči pod vysokým, hrdě klenutým obočím, jemný, lehýnce zahnutý nosíček, tváře a brada s důlky. A hlavinka tato vznášela se na šíji rozkošně modelované, přecházející v nejušlechtilejších konturách ve dvé krásných ramen, jež kypěly ze šatu hluboce vystřiženého; útlé ručinky, v rukávcích à la duchesse až k loktům obnažené spočívaly sepjaté na podušce, nad níž se chvílemi dívčí hlavinka v horoucí skroušenosti modlitby skláněla« — je tak vzácnou perlou řečeného stylu, že by už před sto lety kritik nebyl váhal položiti jej hned vedlé líčně Ariostovy Alciny, kterouž uvádí všem básníkům, tedy i belletristům, za odstrašující příklad básnického malířství.[1])

[1]) Laokoon XX.

— V jednotlivostech dlužno podotknouti, že poznámku: »— svěřil svého koně v opatrování neznámému svatému před vchodem, uvázav ho k brlení, za nímž řečený svatý klidně své dny trávil« — nikdo neuzná za vtip, ani »dým kadidlový« za epitheton tak necessarium kostela, že by se bez něho ani tichá mše neobešla (str. 21.).

Dítě s kozlíka. Pěkný motiv: láska povozníkova k týranému dítěti — značně trpí nudným úvodem, obligatní milostnou scenou (str. 55.—57.), jež vyjímá se zde jako na vrbě fík, a vypočtenou náhodou, jakou náhle z neznámého dítěte vyloupne se vlastní syn — takové náhodové effekty bujely kdysi v dětských povídkách.

Stopy nepropracovanosti zřejmě jeví se v poslední nejdelší novelle. Šlechetný, pro hrabivého podnikatele Chládka horlivě činný inženýr Zoul nabývá lepších názorův o svých povinnostech též vůči dělníkům od vychovatelky Celestiny, kteráž v zoufalé obraně své cti zavraždivši majetníka uhelných dolů, mučitele to »bílých otroků,« byla v Prusku odsouzena k smrti, ale pod cizím jménem žije v Čechách a stává se manželkou inženýrovou. Nedlouho potom poznána byvši od pruského soudního assessora, »dříve než obnovený proces doveden ku konci, uvadla ve vězení,« umírajíc takto za vinu utrpenou. Socialní záhada, kteráž jest ideovým podkladem děje, theoreticky sice rozřešena, ale praktického její provedení postrádá čtenář tím bolněji, čím více toho vinou neodůvodněná změna v povahách inženýra a Celestiny. Zoul, o němž na str. 141. se praví, že štědře podporoval své dělníky »s lehkomyslností dobráckého srdce,« — to už není Zoul z počátku líčený, myslivý duch, jenž i při snaživosti ve prospěch Chládkův dovedl si udržeti lásku dělníkův a jenž nám, odzírámeli od jeho lásky, motivované a živené hlavně smyslnými vněmy (což ovšem zároveň na vrub spisovatelův přičísti dlužno) — tedy jenž nám imponuje, když chladně a s přesvědčením vzdává se výnosné služby. Podobně hasnou čtenářovy naděje, kladené do Celestiny, když slyší, že »provdáním procitla v ní jako ve všech ženách příští matka, zodpovědná svým očekávaným dětem z hřivny, kterou spravovala« (str. 141.). Stafáže neboli oživa děje, jako jsou výjevy na železničním staveništi (str. 69., 70., 99.), podrobný popis obou výletů (str 88., 89., 95., 104. až 108.), rozmluva Chládkova s měšťanem (str. 126.) obsahuje místy dosti vhodné rysy k povahopisu i zajímavé poněkud podrobnosti, jest však pramálo způsobilá nerušiti celkové záliby, poněvadž i rysy i podrobnosti ony netíhnouce za jednotnou ideí, naznačují illusorně širší, rozmanitější děj, než skutečně jest. Odtud ta nelibosť, nepl[illegible] v tomto smyslu jednolitý. B[illegible] prozírá řemeslný úmysl, jenž snad nekdy bývá příčinou odboček děje (str. 143.—148.), kdež spisovatel věrně registruje každý pohyb všech osob v čekárně III. třídy! — Místy vyskýtá se nepravda. Tak na př. dá se silno pochybovati, zvýšujíli přesně filosofické vývody ženský půvab tou měrou, že inženýr nemůže ubrániti se »opojnému vlivu půvabů krásné dívčiny,« když Celestina mluví o vakuu budhického posmrti a o jsoucnosti ústrojného života. Její výrok (str. 94.): »Dobře jest, alespoň na chvilku vírou se potěšiti. Člověk musí ji míti — « a dodatek Chládkové: »Jako nemocný morfium,« buďtež si osobním zdáním Lierovým, jen ať je jako spisovatel nevnucuje osobám, v jichž ústech jsou slova taková lží. — Ačkoli Celestina dle soudu inženýrova »měla srdce za sto jiných a že také cítila stonásobně. A vtělení všech těchto vycítěných předností bylo bytostí pozemskou, bylo ženou, jejíž osobní cit byl zajisté poměrně také nad obyčej mocný!« (!!), a přece činí ostatní její povaha ten »výbuch neodolatelné vášně« na str. 132. nepřirozeným.

Vyslovujíce místo souhrnného úsudku, v němž by málo pochvaly bylo, na konci přání a prosbu, aby spisovatel v dalších svazcích s bedlivou autokritikou vybíral práce pro opětné vydání —, tušíme výsledek této prosby a pronášíme ji proto spíše zřetelem ke čtoucímu obecenstvu: ať, třeba negativně, si poroučí, co rádo čte! *V. K.*

Madlenka. Roman od *J. Sandeaua,* vydaný v „České bibl. rodinné.“ V Praze. 1886.

Francouzské romany jsou pověstny. Ve mnohých se »mluví s lehkovážností, ba skoro s pohrdáním o povinnostech a o rodině. Za to vynášejí se tu vášně,

jimž se svěřuje božské poslání.« Jest roman Saudeauův rázu podobného? — Že není, můžeme souditi již z toho, že slova svrchu uvedená jsou slova Sandeauova (»Madlenka« na str. 171.).

Spisovatel nám vyličuje »reka« takových moderních romanů, Morice, jenž, promrhav v Paříži zdraví i jmění, sahá k bambitce. Avšak autor mu nedá zahynouti, nýbrž posýlá mu spasného anděla v jeho sestřeničce Madlence, jež Morice vrátí životu. Toť celý děj! Jest prostý, beze všech romantických zápletkův, a přece tak bohatý! Spisovatel nevypravuje mnoho příhod zevnějších, tím více však nám popisuje duševní process znovuzrození Moricova. A popisuje nám jej psychologicky správně. Obrod Moricův jest přirozený: Moric jen nesnadno vybředá z neřestné propasti; kolikráte padá zpět. Avšak přece byl zachráněn: po dvou letech prodal bambitky a nakoupil za ně květin pro Madlenku. Byl zachráněn Madlenkou, jež probudila v něm nejprve chuť ku práci, pak lásku k umění, ku vlasti a konečně — k sobě samé!

Toto znovuzrození Moricovo jesti vlastně jádrem celého romanu, jehož hlavní myšlénkou jest: ukázati užitečnosť a vznešenosť práce, zároveň pak i sladkosť její, podnikámeli ji pro osobu milou. Erotika jest zde živlem podřízeným, a přece není to roman suchopárný. Madlenka jasně dosvědčuje, že erotika v romanu nemusí míti hlavní úlohu. Za našich dnů, kdy čtenářstvo jest takořka přesyceno přílišnou erotikou romanovou, jest skoro milo, dostati do rukou roman, v němž láska jest více jen — kořením, jen úponkovitým květem, jenž se ozdobně ovíjí kolem jiné vznešené idee. A takovým romanem jest »Madlenka.« Není snad tak pikantní, jako mnohé romany francouzské: avšak mistrovské líčení niterného života Moricova jest nám milou a užitečnou náhradou. Ostatně docela bez romantičnosti Madlenka také není: Nebohá sirota se stane spásou bratranci, jehož ochraně ji byla umírající matka poručila; jde za ním do Paříže, prosí ho, by se jí ujal a za »sestru« ji vydával, podvoluje se pro něho vytrvalé práci, a s andělskou trpělivostí snáší všechny výbuchy jeho rozdrážděnosti. — Není to bytosť příliš idealní? Madlenka jest ideal, a přece zase jen bytosť pozemská. Krásy nevyrovnané, jíž se obyčejně skvějí hrdinky romanové, nemá; vykonala, co dívka málokterá, avšak měla také výborné pomocnice: pracovitosť, kterou jí vštípil do duše dobrý otec Moricův; lásku, kterou v ní vznítil z prvu tak hodný Moric, a modlitbu, která lásku posvěcovala a pracovitosť utužovala. Pravá, ušlechtilá láska byla motivem jejího veškera jednání; zároveň pak ukázala jí cestu, po níž by Morice z neřestí jeho vyvedla. Jest tedy Madlenka idealem, avšak ne nedostižným. Jest také zjevem mírně romantickým, zvláště ku konci, když na oko přijímá pozornosť Angličanovu, by skrytou lásku v ňadrech Moricových rozplamenila a zároveň povznesla ji až k sebezapíravému — odříkání. A Moric podal důkaz, že jest schopen lásky, která pro blaho milované bytosti se jí — odříká. Odřekl se Madlenky a odešel. Šel naposled spatřit svého rodného zámku, a zatím zůstal v něm navždy; dozví se v něm, že Madlenka nebyla prohrála při o rodný jeho krov, jakož mu tvrdila, nýbrž byla paní jeho i v Paříži: ano slyší z vlastních úst Madlenčiných, že jest milován. —

»Madlenka« tedy poučuje, ušlechťuje, baví; protož jí nikterak nezávidíme, že byla od francouzské akademie cenou poctěna. Kéž jenom jest více takých Madlenek v literatuře i — ve skutečnosti! *Č. J. Ševčík.*

Pan Melichar. Obrázek z „tiché“ pražské domácnosti od *Ignáce Hermanna.* „Pražských figurek“ díl II. V Praze. 1886.

Kdežto jiní spisovatelé pro povídku zabloudí z Prahy až kdo ví kam, a zůstanouli doma, píší »novelly šlechtické,« Ign. Hermann z Prahy nevycházeje, nejraději prodlévá u krbu domácího a tož u krbu nižších tříd, jejichž život nám vyličuje s věrností a podrobností skoro fotografickou, někdy sice až zbytečnou, přece však ne suchoparnou. Obrázkem pražské řemeslnické domácnosti jest i »Pan Melichar.« »Figurky« jeho jsou výrazny a zajímavy. Některé jsou »černé,« jako klevetivá a nesnášelivá švakrová páně Melicharova, paní Poláčková a její »přítelkyně,« do duše protivná »paní Nimrásková;« jiné zase »bílé:« hodná dcerka Poláčkové, Klárka, se svým nesmělým, avšak dobrosrdečným ženichem

Mutěnou, pak dva staří »Švejdové« — poctivá duše řemeslnická p. Pilnáček a jeho starý kamarád, p. Melichar, »figurka« nejzajímavější a nejdůležitější. Pan Melichar býval kupcem, avšak na stará léta rheuma přikovalo jej k lenošce. Než jadrný humor jeho nevyschl; v potyčkách s paní švakrovou vždy mu pomohl k vítězství. Pan Melichar byl jako ořech: drsná slupka, ale dobré jádro. Paní Poláčková měla mu kdysi býti více nežli švekruší, dala však najednou přednosť bratrovi. A přece ji přijal, když ovdověla, k sobě, a Klárku vychoval a miloval jako dítě své!

Spisovatel jest více malířem než vypravovatelem; staví nám před oči obrázek »rázový,« děje prostého a nemnoho nového. Mutěna chodí k Poláčkovým; náhle mu však zamezí cestu 20tisícová výhra paní »z Poláčků.« Onemocní z toho. Avšak do těžké nemoci padne i šťastná majitelka losu, když jí osud 20.000 pro tiskovou chybu škrtl na 200. A nemoc její opět smrtelně zhoršila nemoc Melicharovu, jenž přestěhován byl do vlhkého kumbálku. Pan Melichar dokonal, švakrová se pozdravila a snad trochu napravila, a Klárka došla, po čem toužila.

»Pan Melichar« není obrazem skvělým, avšak jako ta třídu lidu, jíž nám vylíčuje, jest sice »nižší,« srdcem však a zajímavým životem kolikrát předčí nad třídy nejvyšší, tak i »Pan Melichar«: kresba prostá, a přece dobrá a zajímavá, lepší nežli mnohá »genialní« kresba spisovatele z třídy »první.« *Č. J. Ševčík.*

Zrnka pravdy. Sbírka původních bajek, kteréž napsal *Gotthard Černý*, řád. učitel. „Besedy mládeže.“ Svazek 234. Pořádá *Fr. Kučera,* učitel. V Praze. 1886.

Kdo znal naši chudičkou literaturu spisů pro mládež v letech dřívějších, nemůže utajiti svůj podiv nad netušeným její rozkvětem a zdokonalením, jež dokázala úsilovná práce nemnohých posledních let. Máme již hojnosť spisů výpravných, bohatý výběr periodických časopisů, řádnou míru knihoven pro mládež, jež vesměs vynikají nejen svým bohatým, zábavně-poučným a zušlechťujícím obsahem, ale i svou zevnější úpravou. Mezi knihovnami pro mládež jedno z předních míst zaujímají »Besedy mládeže,« jež ve svých 234 svazcích podávají naší milé mládeži četbu ušlechtilou, rozmanitou, všestranně doporučení hodnou.

Svazek 234. obsahuje 78 původních bajek, z nichž skoro polovice psána jest veršem. Bajky v řeči nevázané, vynikajíce čistotou řeči a rozmanitostí látky, psány jsou slohem prostým, snadno srozumitelným, kteréžto přednosti nedostává se bajkám veršovaným, v nichž mnohdy se vyhovuje rythmu a rýmu na úkor slovosledu a srozumitelnosti, čímž obojím se stává obsah mladému čtenáři nejasným. Máli však která povídka poučná vynikati jasností a srozumitelností, jest to především bajka, psaná pro mládež. Podobným veršům, jako jsou: »Ó zlaté dřevo, jestli měkčí trochu, — jak přístupno jest lehce mému snažení!« v bajce »Červotoč,« neporozumí ani čtenář zkušený, neřkuli rozoumek dětský. I vad jazykových, jichž se p. spisovatel v části neveršované pilně vystříhal (až na bajku 34., ve které jablko o sobě praví: »Já pak j s a na nejvyšší větvičce stromu, o z á ř e n jsem více i z a h ř í v á n«), vlondilo se více do bajek veršovaných. Uvádíme jen několik, nesprávností vynikajících veršů bajky 48.: »V tom, co zajíc lhostejným se stavě, — k zlému k u j e plány ve své hlavě, — vedlé zelí hrom tu z a b u r á c e l, — k smrti zděšen div se n e p o k á c e l« (kdo?). I punktace na mnohých místech jest pochybena. V bajce 15. má státi za »slasti« otaznik a za »vlasti« tečka, v 50. za »nechtějte (»nechtěje« považujeme jen za tiskovou chybu) pohrdati« místo čárky dvojtečka, v 54. za »vše zemřít musí« místo středníku čárka. V bajce 56. nemístná jest čárka za slovem »vás« ve větě »o všech vás výtečnosti přesvědčen jsem.« V bajce 58. činí nesprávná punktace několik veršů nesrozumitelných: za »srdce své jí otvírá« jest třeba klásti tečku, za »do sytosti« čárku a za slovy »vece vosa« středník. V bajce »Osamělý strom« jest nesprávno klásti za slovy »na svém místě« středník, an následuje přechodníkový přívlastek. — Chyby tuto vytknuté týkají se jen části veršované a mají dle našeho soudu jediné v tom svůj původ, že p. spis. nepodrobil svou sbírku dosti pečlivé korrektuře; jinak i bajky tyto vynikají vhodně volenou a mnohé i skutečně poetickou látkou, jako na př. bajka »Osamělý strom.« Bajka »Zajíc a osel,«

zdá se nám, by mnohem mocněji působila na mravní cit dítěte, kdyby osel jednal velkomyslně a nedal průchodu své pomstychtivosti.

Co však v celé sbírce nemůžeme p. spis. schvalovati, jest to, že ku převeliké většině bajek připojil své vlastní mravní poučení. Jeli bajka dobra, vyplývá poučení po jejím přečtení samo sebou, subjektivní však moralka spisovatelova ku konci bajky nemile působí na čtenáře a nikdy nemá toho účinku, jako vlastním přemítáním utvořený soud. Podobné subjektivní poučování p. spis. nejen že nebystří důvtipu dítěte a nezdokonaluje jeho soudnosti, ale činí je v přemýšlení pohodlným a v úsudku nesamostatným. Z té příčiny byli bychom p. spis. tou radou, by při nové sbírce bajek, jež bychom naší mládeži z té duše přáli, této ponechal, aby si »zrnka pravdy« v nich obsažená sama hledala a nalezla.

Augustin Svoboda.

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Z literarního spolku plzenského. Spolek započal po desítinedělní prázdnině činnosť svou počátkem školního roku 1886.—1887.

K výslovné žádosti ct. redakce zasýlám sice seznam všech přednášek, zmiňuji se však jen o obsahu přednášek literarních. Jak ze seznamu vidno, převládá i tentokráte realismus, jenž odpovídá názvu spolku přátel věd a literatury, pro „Hlídku lit.“ se však nehodí.

Tak předn. dne 28. září p. *Dr. Löwy:* „O Pasteurově theorii proti vzteklině.“

Dne 4. října p. *Dr. Plíške:* „Jak se vyvinovaly naše názory o zemi.“

Stůj zde výminečně krátký obsah této přednášky:

„První kniha Mojžíšova a kniha Josue (rozdělení Kanaanu) jsou prvními pokusy zeměpisnými. Egypťané činili výzkumy své pouze na suché zemi, kdežto Feničané dle moře svůj známý svět na tři rozdělili díly, což i od Řeků bylo přijato. Hanno Karthaginský podnikl výpravu za sloupy Herkulovy, na západ do Afriky, Hamilkar jel na sever.

Řekové zpracovali již poznatky své zeměpisné důkladněji (Xenofon a Herodot); Homer má jiný pojem o zemi. Že je země kulatá, vyslovil poprvé Thales, Hekates Miletský napsal: γῆς περίοδος. Další perioda je založení říše Alexandra V., otevření cesty do Indie, která se Řekům stala Amerikou. Alexander založil v Asii kolonie, jakož i v Egyptě a jinde, což velmi přispělo k poznání zemí.

Peršané měli mapy, jež se naučili znáti Řekové.

Χαλκεῖον πίνακα zvali takovou desku, na níž vyryty byly země, řeky a cesty.

Ve védách jsou uloženy mnohé poznatky geografické.

Číňané znali pouze země poplatné.

Nejlepším geografem své doby byl Eratosthenes, jenž měřil již dle poledníků, což Hipparchos ještě více zdokonalil.

Římané poměrně málo pro zeměpis učinili; od nich známe cesty jejich legií. Něco učinili též vzhledem střední Evropy, na niž byli upozorněni, když Hannibal přešel Alpy. Později došli až za Dunaj, jak vidno z Tacitova spisu: „De situ et moribus gentis germanicae.“ Orient poznali trochu z cest, jež k vůli svému luxu konali. Nejdokonalejším dílem zeměpisným ze starověku jsou rozhodně Strabovy: γεωγραφικῶν βίβλοι a Klaudia Ptolomaea (ze II. st.) ἡ μεγάλη σύνταξις s udáním zeměpisné polohy a 27 mapami.“

Dne 11. října pokračoval jednatel p. prof. *Čipera* ve svých přednáškách: „O chudinství.“

Dne 18. byla na programu p. prof. *Macha* přednáška literarní, a sice: „O literarních poměrech v naší době.“

Řeč p. professorova zakládala se na debatě z loňského roku: „O akademii věd“ (viz „Hlídku literarní“).

Řečník zmínil hádky o staré naše památky rukopisné a odsoudil je jakožto nejvýš škodlivé našemu národnímu jménu před cizinou.

Dále pravil: „Poesie je strážkyní národa a jeho vůdcem. Mnozí naši poeté myslí, že vykonali dosti, když šetří pravidel metrických. Národní poesie pěstovala se v době probuzení českého národa, dnes vládne v poesii kosmo-

politismus, o němž píše Turgeněv, že „je nesmyslem a kosmopolita v životě národním že je nulou, ano není života mimo národnosť.“ Setřelli spisovatel,“ tak p. přednášející, „ráz národní se sebe, je též nulou. Jak málo látek bere se z dějin našeho národa, jež našly dříve tolik pěvců! Jak hluboce zasáhli v srdce národa: Čelakovský, Kollár, Jablonský, Erben, Rubeš a j.!

Srdce básníkův a národa létala si vstříc, byla si svoje. Náš lid neodcizil se poesii, ale poesie odcizila se jemu; sympathie národa je k zadání, ježto dnešní poesie si jí nezískala. Poměr poesie k národu má býti týž, jako národní hudby k němu.“

To asi byla poslední myšlénka zmíněné důkladné přednášky, s níž až do posledního slova jsme souhlasili. Pan professor slíbil pokračovati v úvaze o poměrech našich literarních.

Dne 25. října mluvil p. *Jar. Šíbl:* „O povolání hereckém.“

Dne 8. listop. přednášel p. *Kundrát,* chemik, o dějinách svitiplynu, o kterémž předmětu pokračoval i dne 15.

Dne 22. listop. podal p. prof. *Braindl* aesthetický rozbor Čechovy básně „Dagmar.“

„Hist.-romantický epos Čechův „Dagmar“ je nejlepší květ básnické tvorby Čechovy. Dagmar, manželka Valdemara Vítězného, žije v nejlepší památce Dánů. Jméno samo znamená v dánské řeči tolik co „panna denní“ a je totožné s naším slovem Drahomíra. Původní jméno hrdinky v Čechově eposu bylo Marketa a byla dcerou Přemysla Otakara I. a Adléty Míšenské, později od Přemysla zapuzené. Zemřela Dagmar po osmiletém manželství r. 1213. Čech čerpal látku ku práci své z pověstí dánských, od nich se však odchýlil. Báseň svou rozdělil na sedm zpěvů.

Zpěv prvý nese název: „Hra o nevěstu.“ Přemysl Otakar vítá na posvátném Vyšehradě poslanectvo dánské, pod vedením p. Strangeho, jenž přichází žádat za ruku dcery jeho Markety. Při hostině je řeč o výpravách křižáckých. Strange hraje v šach s Marketou, kteréžto jméno překroutí v Dagmar. Pak následuje jemný popis loučení dcery s rodiči, jež našlo v Čechu vděčného interpreta, a zpěv první končí cestou do Dánska.

Zpěv druhý „Vineta“ obsahuje utrpení polabských Slovanů, v čemž Čech zápasí s Kollárem. Dagmar se blíží, Valdemar jde jí vstříc. V Bukovci spojeny byly jich ruce. Valdemar nabízí Dagmaře svatební dary a vybízí ji, aby v tom ohledu vyslovila svá přání. Šlechetná Dagmar žádá o tři věci, a to: 1. aby se král slitoval nad biskupem Valdemarem, čtrnáct let uvězněným, 2. aby se ujal rolnictva a 3. nešťastných Vendů. Valdemar vyplní vše.

Zpěv čtvrtý „Gurre,“ pojmenovaný dle svatebního daru Dagmařina, zámku Gurre, obsahuje čarokrásným způsobem popsané výjevy z rodinného života na Gurre, jenž neměl trvati dlouho. Biskup Valdemar, stroje pikle, pohnul krále k boji proti Čudům.

Zpěv pátý „Danebrog“ představuje nám Dagmar opuštěnou a na Gurre uvězněnou působením biskupa, jehož Čech zlobochem líčí. Strange umírá k vůli Dagmaře, již tajně miluje, a Valdemar král se vrací, maje v zajetí Berengaru portugalskou.

V šestém zpěvu „Mořská žena“ opouští král Dagmaru a přidrží se Berengary; nešťastná Dagmar baví se synáčkem svým, vypravujíc mu bájky, což je líčeno způsobem roztomilým. Jakási žena, na moři zajatá, klne Dagmaře, že vzala lidu jejímu svobodu; Dagmar jí odpovídá, a žena kletbu svou mění v žehnání.

Zpěv sedmý: „Dagmar umírá.“ K loži umírající Dagmary spěchá král Valdemar, jenž panošem o tom byl zpraven. Těžce nemocná Dagmar se zpovídá, že zachovala sice králi lásku, v myšlénkách že se však přece zabývala se Strangem. Král přichází, prosí za odpuštění; následuje smíření a smrť. Poslední slova Dagmařina jsou: „Otec, matka, vlasť.“

Vrcholu dostupuje báseň ve smíření krále s biskupem. Ctnosť Dagmařina stkví se v jasném světle vedlé temné postavy Berengařiny. Báseň sama je moderním hist.-romantickým eposem, a ježto opěvuje lásku ženy, může se nazvati eposem ženským, propleteným výjevy lyrickými (písně k dítěti). Charakteristická osobnosť je určitá, znamenitá; ku kráse těla přistupuje krása ducha. Idea lásky jeví se v rozličných postavách, a výslední dojem celé básně je tragický — Dagmar umírá Báseň je vyzdobena episodami, mluva lahodná a květnatá, láskou k vlasti dýchající.

Dne 28. listop. přednášel p. předseda sekretář *Schwarz:* „O otázce spisovatelské v českém písemnictví.“

„Úkaz, že dle stoupající populace,“ pravil p. přednášející, „nestoupá spotřeba děl, má za následek, že nejsou dosť odměňováni ti, kteří se spisovatelstvím obírají. Spisovatelská otázka záleží v najití cesty, po které by se z lůna národa vyvinovala třída lidí, kteří by o du-

ševní jeho spotřebu se starali. Život národní až do konce předešlého století vyvíjel se pouze v Anglii a u národů romanských, jinde byl tlumen. Tam byla otázka spisovatelská rozřešena vlastní silou národa a spisovatelé po císařsku byli odměňováni; u nás a i v Německu bude to ještě dlouho trvati. O téže otázce rozhovořil se Arbes ve zvláštním článku, který upoutal na se pozornosť. On vybízí, by se spisovatelstvu nahradilo, co se na nich zanedbalo. Arbes dí, že jen proto pokulháváme za tvorbou jiných národů, ježto nemáme samostatných spisovatelův. U nás se nedodělá spisovatel výživy spisovatelstvím, a proto si hledí každý něčeho jiného. Nám schází samostatný stav spisovatelský, jenž musí požívati úplné nezávislosti na jiné nějaké existence. Samostatným spisovatelem je, kdo nedbá na nikoho a jde svou cestou v kárání chyb a v ukazování pravdy, kdo je samostatným mravně. Které cesty vedou k napravení? Je to cesta jediná.

U národů velikých dosáhli jistí spisovatelé neodvislého postavení svou silou; — jinak je u národů menších. U nás na př. živí se belletristická četba mnoho překladem z jazyků jiných (viz časopisné feuilletony), práce původní ztrácí ze své hmotné ceny a spisovatel sebe lepší musí se podříditi přání nakladatelův, aby se uživil.

Nejlépe by bylo, by všickni spisovatelé čeští sestoupili se v obecný spolek českých spisovatelů; tím by ukázali, jak jsou mocným živlem v národě a budili by lépe vědomí národní. Zvlášť odborní spisovatelé mohli by zjednati myšlénkám Arbesovým průchodu.

Dnes chce podpory belletrista, dramaturg, vědator, avšak národ nemůže k tomu přihlížeti, an musí působiti jednotně s ohledem na celou produkci a spotřebu. Z fondu státního, k němuž nejvíce přispívá, dostává národ český nejméně; proto by bylo záhodno, by český sněm povolil v tom ohledu jistou položku. Že by města česká ukázala svou obětavosť a nějaká stipendia pro své spisovatelské rodáky založila, to lze očekávati od obětavosti, jež se nejlíp ukázala ve příčině národního divadla První pomoc záleží od národu samého; čím více vnikati bude česká kniha do lidu, tím dříve bude sama sebou rozřešena otázka spisovatelská."

Dne 13. prosince byla na programu přednáška p. ingenieura *Proška*, a sice: „O kráse těla lidského v umění a přírodě."

Dne 20. přednášel p. prof. *Brtnický* tuším o římském Pantheonu, kteréžto slibné přednášce jsem přítomen býti nemohl a nevím ani, nemýlímli se vůbec v názvu.

Dne 3. ledna 1887. slyšeli jsme pokračování p. *J. Šíbla:* „O povolání hereckém;" jako v první přednášce své kladl důraz p. přednášející na odstranění chyb, jež s povoláním hereckým mimovolně srůstají, tak označil jako první podmínku dobrého herce: individualisování. (P. d.)

Přehled činnosti literarního odboru přerovského za rok 1886.

(od 23. ledna do 17. dubna). Zprav. *J. Bartocha.* Ve schůzi dne 23. ledna konané p. učitel *Slavinger* měl rozhovor „O literatuře pro mládež;" vytkl nedostatek samostatných spisů českých pro mládež, a vinu toho přičítal zejména okolnosti té, že spisy toho druhu zřídka kdy odporučují se a posuzují v časopisech literarních. V debattě o tom vzešlé připomenuto, že stesk právě pronesený nemá platnosti všeobecné, ježto vedlé mnohých prací nedostatečných máme z literatury pro mládež také nemálo spisů pěkně i vzorně sepsaných ponejvíce od učitelů při národních školách.

Ve schůzích dne 30. ledna a 6. února jednalo se o sbírce básní *Svatopl. Čecha:* „Pravda a jiné drobné básně." Prof. *Bílý* podal obsah básně, načež promluvil o přednostech jejích; spočívají především v tom, že básník látku známou oděl novým rouchem a novým vtipem ji provedl. Ve volné potom rozpravě ukázáno k některým upřílišenostem, jako na př. k nadobyčejné vybroušenosti přetvářky u šlechty, k náruživému záletnictví mravokárcovu, ku zvrhlosti náčelnice spolku dobročinného a j. Ton didaktický, jakož i převládající allegorie též básni jsou poněkud na újmu, tak že „Hanumanovi" co do ceny se nevyrovnává. Z básní drobnějších poznamenány za zvláště zdařilé: „Skřivánek," „Svlačec," „Calderon" a „Ječmínek."

Dne 20. února p. odborný učitel *Pavel Šimek* vykládal obsah *Jiráskova* romanu: „Psohlavci," jenž došel všeobecné pochvaly.

Ve schůzi příští dne 27. února volně se hovořilo o thematě časovém a velmi palčivém, totiž o pojednání universitního professora *J. Gebauera,* uveřejněném v „Athenaeu," v němž dokazovala se nutnosť nových zkoušek pro pravosť rukopisů Zelenohorského a Královédvorského.

V následujících dvou schůzích, konaných dne 13. a 18. března, vykládal prof. *J. Bartocha* o lyrické činnosti *Elišky*

Krásnohorské, v úvahu vzav tři sbírky lyrických básní jejich, totiž: „Z máje žití," „Ze Šumavy" a „Vlny v proudu." Podav stručný obsah nejdůležitějších básní, upozornil především na jich krásný idealní a vlastenecký směr, mohutný vzlet, vzácnou, vybroušenou řeč, mistrnosť v ústroji nejrozmanitějších veršův a rýmů, jakož i podivuhodnou libozvučnosť (zejména básní „Ze Šumavy"). Palma náleží arci písním „Ze Šumavy," které vynikají zvláštní silou a působivostí tam, kde opěvajíce krásy a děje vlasti, povzbuzují k neunavnému boji a zápasu za drahou naši domovinu. Slabší jsou účinkem i cenou „Vlny v proudu," nemajíce již té horoucnosti mladistvé pro časté reflexe.

Předmětem schůze dne 24. března konané byly nové pochybnosti o pravosti rukopisů Zelenohorského a Královédvorského. Rozpravu zahájil prof. *Bílý.* Podav úplnou a přehlednou historii o tom, kterak rukopis Královédvorský byl nalezen, kterak od odpůrcův jak cizích tak i domácích byl podezírán, od koho a jakým způsobem byl hájen až do nejnovějších časů, přešel k novým námitkám od prof. *Gebauera,* uveřejněným v časopise „Athenaeu," jež především zakládají se na četných odchylkách jazykových. Odchylky ty podává prof. Gebauer za tak závažné, že se domnívá, jakoby nemohly povstati jinak, nežli neznámostí staré češtiny, a tudíž jsou svědectvím proti pravosti obou rukopisů. Zejména pak ukazuje řadu chyb na básni „Jahody." Jiná báseň „Róže" zdá se mu býti též příliš podobnou ku stejné národní písni ruské. V debattě o tom rozpředené většině členů nezdály se důvody zmíněné býti dostatečnými a tak rozhodnými, že by se památky dotčené směly prohlásiti za novověký padělek.

Dne 10. dubna předčítal prof. *Bílý* báseň „Šotek" od *Svatopluka Čecha,* ve „Květech" uveřejňovanou, kterážto v první stati své dotýká se nových potyček o RK., ve druhé pak oceňuje se činnosť našich poslanců na radě říšské. Pérem jemně a důvtipně nabroušeným kritisuje básník jednak neplodnosť rozbrojů, vzniklých o pravosť RK., jednak pochybné úspěchy poslanců českých, konče báseň zvěstí, že nám páni poslanci z Vídně „ďasa domů přinesou."

V poslední schůzi před prázdninami, odbývané dne 17. dubna, rozhovořil se prof. *Krippner* „O moderní lyrice." Zhusta slýchati stesky na moderní lyriku nejen u jiných národů, nýbrž i u nás, že se tak úžasně hojně, avšak i povrchně pěstuje, že se obecenstvo, jmenovitě od básní milostných, odvrací. Lyrika milostná musí vycházeti ze skutečného pocitu a musí vynikati žárem a mohutností, jsouc plastickou, realistickou. Po rozpravě té jal se vykládati prof. *Bílý* o realismu v literatuře. Za starých dob klassických vládnul realismus; za středověku ujal se a převládal romantismus, především u národů romanských; v novější době vzmáhá se naturalismus, ne právě ku prospěchu literatur. Realismus jest počátkem a výsledkem veškery kultury, kteráž vychází od přírody a k ní se vrací. Realismus jest životní pravda, kdežto naturalismus je přirozenosť do romantiky zabíhající, je to pravda, která se neštítí žádného kalu a jej též opěvuje. Naproti tomu čistý realismus jest pravdou pouze v podobě dokonalé. Co krásno jest, nemůže pravdě odporovati, a s tím se má realismus shodovati. Národnosť podporuje realismus, a proto spisovatelé směru realistického opírají se o národnosť. Literatura naše namnoze též jest realistická, čímž se blíží k literatuře anglické. Směrem realistickým psali a píší zejména Němcová (v „Babičce"), Světlá, Šmilovský, Herites, Kosmák, Stašek, částečně Sv. Čech, Vlček, Pfleger a Jirásek. Tímto rozhovorem zakončily se schůze literarní před prázdninami, aby po prázdninách na novo se zdarem ještě větším začaly.

Klub přátel na podporu české literatury v Telči měl valno u hromadu v sobotu dne 8. ledna v Občanské Besedě v Telči. Zpravodaj prof. *L. Čech* přednesl zprávu o stavu literatury za r. 1886, vytknuv zvláštní zjevy v literatuře v roce minulém. O literarní produkci podotkl, že roku loňského nelišila se celkem od dvou let minulých, literarní konsumpce že však rovněž byla nepatrna, při čemž dobře pověděl, že to jest jinde zrovna tak jako v Telči, že totiž literatura se pokládá za pouhý luxus a to luxus v poslední řadě, a spolky literarní za nejzbytečnější spolky na světě. Po zprávě této přednesl jednatelskou zprávu *Al. Petzl,* asi takto:

Klub literarní v Telči byv původně založen k tomu, aby pro členy své z nedostatku knihkupectví obstarával knihy a spisy, vzdal se činnosti této, když příchodem nového činného knihkupce p. Šolce poměry se změnily, a rokem lonským vyvíjel činnosť svou směrem dvojím: jednak odbíral časopisy různé, po druhé pořádal pro své členy poučné před-

nášky, po třetí upozorňoval na dobré spisy české. Časopisy půjčovány byly nejdříve prof. L. Čechem, potom knihkupectvím pana Em. Šolce, za kteroužto službu jemu výbor tímto vzdává povinné díky. Odbíralť pak klub náš časopisy následující: Květy, Lumír, Obzor, Vesna, Literarní Listy, Švanda, Dalibor, Ženské Listy.

V posledním svém sedění usnesl se výbor, že časopisy tyto ještě i letošího roku bude půjčovati do půl leta: jak se potom s nimi naložiti má, to ponechal k rozhodnutí výboru dnes zvolenému, po případě valné hromadě. Časopisy četly se dosti pilně.

Přednášky klubem pořádané těšily se hojné návštěvě a výbor vzdává dnes všem těm pánům, kdož byli přednášeli, uctivé díky. Konaly pak se přednášky tyto v následujícím pořádku: 7. ledna prof. Janoušek: Kulturní obrázky ze života našich předků. — 14. led. prof. Straširybka: O strojích dynamicko-elektrických. — 21. led. prof. Smyčka: O nejnovější básnické škole francouzské. — 28. led. prof. Martínek: O vzniku nerostů. — 11. února p. učitel Tomas: O některých vadách našeho domácího i školního vyučování. — 18. února prof. Beringer: Z dějin Bulharska. — 25. ún. dr Krupička: O mozku. — 4. března prof. Šašecí: O nahodilém a úmyslném falšování potravin. — 11. března pan důch. Petzl: Upomínky z Bosny. — 18. bř. pan JUC. Máca: O socialismu. — 7. dub. p. JUC. Petrof: Démon od Lermontova. — 11. listop. prof. L. Čech: O ničem. — 18. listop. prof. Smyčka: Romanová dílna Ponsona du Terrail. — 2. pros. prof. Straširybka: O novověkém názoru světa. — 9. pros. dr. Krupička: O barvách a jich nevidomosti. — 16. pros. prof. Žanta: O Boženě Němcové.

Když byly naše oba rukopisy Zelenohorský a Královédvorský znovu za padělky prohlašovány, tu výbor shledav zejména některých pánů nedostatečné vědecké přípravy k úkolu tomuto a uznav zejména mužné a vlastenecké vystupování dr. J. Grégra, vzdal mu zvláštním dopisem vřelý dík. Aby pak obecenstvo s vývojem celé otázky bylo seznámeno, konána dne 23. května zvláštní schůze, při níž přednášel prof. *L. Čech:* „O útocích na pravosť rukopisu Královédvorského a Zelenohorského,“ a JUC. Petrof a uč. Gartner přednesli některé epické a lyrické básně.

Usnesení valné hromady, aby klub učinil podobné kroky jako klub přerovský, aby konfiskace Čechovy básně: „Lešetínský kovář“ byla zrušena, výbor provedl tou měrou, že se otázal klubu přerovského na stav této otázky: když mu však bylo učiněno sdělení, že věc tu nelze snadno provésti, že by tu snad třeba bylo zvláštního zákona a že i klub přerovský dalších kroků nečiní, upustil i výbor od dalšího jednání v otázce této.

Ku konci roku minulého došlo vyzvání od literarního klubu brněnského, aby výměnou sdělována byla naše usnešení, úrady, referaty s oněmi jednoty brněnské, kterýžto návrh výbor ochotně přijal.

Výbor měl celkem 7 schůzí, jichž se většina výboru súčastňovala zcela pravidelně.

Členů čítal klub na počátku 57, během roku 5 vystoupilo a sice ve třech případech odchodem, tak že koncem roku čítal klub 52 členů.

Po schválení zprávy jednatelské přečtena byla zpráva pokladní, která vykazuje příjmů 93 zl. 42 kr., vydání 65 zl. 77 kr. Zpráva tato, jakož i zpráva revisorův účtů byla schválena.

Na to přikročeno k volbám. Mezi skrutiniem činěny byly volné návrhy a tu zejména bylo poukazováno a vyslovováno přání, aby výbor klubu literarního přihlížel a působil k tomu, aby jednotlivci dle možnosti dobré knihy české a časopisy odebírali, a aby klub literarní časem ve schůzích i v časopisech upozorňoval na dobré knihy české, kteréžto návrhy přijaty.

Výsledek voleb byl pak následující: předsedou zvolen prof. *F. Straširybka*, místopředsedou správce *Em Srp*, jednatelem uč. *Fr. Gartner*, pokladníkem důch. *Al. Petzl*, literarními zpravodaji prof. *L. Čech*, a prof. *J. Beringer*. Výbor odstupující byl takto složen: předsedou prof. Straširybka, místopředsedou V. Povolný, jednatelem Al. Petzl, pokladníkem prof. J. Beringer, literarními zpravodaji prof. L. Čech a E. Srp.

Jednota literarní v Jindř. Hradci. Mladý tento spolek za dobu velmi krátkou má asi 100 členů. 12. pros. m. r. předn. prof. *Pintner* o básni Julia Zeyera „Čechův příchod.“ Připomenuv staré báje o příchodu praotce našeho do země české a vytknuv, v čem rozcházejí se zprávy starých kronikářů, p. prof. vyložil, jakých zkazek přidržel se Zeyer ve jmenovaném eposu romantickém. Po té podal obsah básně a vylíčil charaktery osob hlavních. Sl. *M. Steinhausrova* zakončila přednášku jeho recitováním sceny závěrečné — Dále adj. *Schulz* vylíčil tíži sporu, jaký vzniká ve člověku, když ocitne se na rozcestí mezi tím, co káže mu rozum a co srdce. Dokladem toho, jak spor ten řeší básník, uvedl pak a recitoval legendu Jar. Vrchlického „Stín.“

Literarní jednota „Jirsík" v Českých Budějovicích založila letošním rokem na památku 800letého jubilea první české korunovace krále Vratislava i na upomínku poslední české korunovace Ferdinanda Dobrotivého, pět knihoven po 80 svazcích.

Literarní jednota klatovská. Prof. *Jos. Ošťádal* přednášel o Jiráskových „Psohlavcích." V úvodě seznámil posluchače s postupnou historií Chodů nebo Psohlavců až do těch dob, v něž spadá líčení Jiráskovo, načež po ocenění a rozboru romanu přečetl některé sceny z něho. — 9. ledna konána valná hromada a 11. ledna schůze výboru, v níž předs. zvolen *JUDr. V. Konětopský*, místopř. prof. *Bl. Prusík*, jedn. bývalý předseda prof. *J. Ošťádal*. — R. 1886. konáno 11 výborových schůzí; členů jest celkem 140.

Literarní jednota v Jičíně 9. ledna konala valnou hromadu, v níž zvolen předs. *Dr. Herkner*, náměstkem řed. *Fr. Lepař*. O činnosti jednoty té přineseme příště obšírnější zprávu.

Literarní odbor Paedagog. jednoty. 9. l. promluvil *Dr. Novák*: „O Vorovkově Poetice."

Slavia, liter. řečnický spolek. 16. pros. předn. *K. Štěpánek*: „O Bulgakovově encyklopaedii ruského umění." — 13. ledna předn. *J. Teige*: „O nejnovějším padělání historie české."

Král. česká společnosť nauk měla dne 15. ledna svou výroční schůzi. Předseda ministr *Jireček* zahájil schůzi řečí, ve které na zvýšenou činnosť vědeckou posledních let poukázal a ku konci sdělil, že nejmenovaný příznivec společnosti, jenž před dvěma roky velikomyslným darem fond k vydávání vědeckých prací v řeči české založil, jemu dnes opět k tomu účelu 5000 zl. doručil. Pak četl hlavní tajemník prof. *Dr. Kořistka* výroční zprávu, dle níž počet všech členů společnosti nyní obnáší 170; v minulém roce konáno 10 sezení řádných a 32 třídných. V sezeních třídných bylo 21 přednášek obsahu historicko-filologického a 60 obsahu mathem.-přírodovědeckého, jež z větší části buď v pojednáních anebo ve zprávách obsaženy jsou. Společnosť ustanovila stálou komisi k vydávání českého archivu historického a vypsala první lhůtu pro cenu na základě jubil. fondu. Knihovna obohacena byla asi 1000 svazky, a společnosť zaměňuje nyní spisy své s 252 jinými učenými společnostmi a akademiemi. V posledním sezení řádném byli následující noví členové zvoleni, a sice za řádné členy Dr. Jos. Kalousek a Dr. Karel Vrba, professoři na české universitě, za přespolního člena A. Potěbna, prof. na univ. v Charkově, za mimořádného člena A. Patera, kustos bibliotheky českého musea, za dopisující členy m. j. Jan Kušta, prof. na vyšší realné škole v Rakovníku.

Společnosť Musea království Českého konala 16. ledna za předsednictví místopředsedy knížete *Karla ze Schwarzenbergu* valnou hromadu. Jednatel prof. *Dr. Emler* přečítal důležitější odstavce jednatelské zprávy za minulý rok. Tuto pojednává o známém lučebném zkoumání rukopisů Královédvorského a Zelenohorského, a dodává stran prvního, že již nyní na základě výzkumu znalců lučebníků k obecnému uspokojení lze říci, že při památce této neshledáno ničeho, co by s neomylně pravými rukopisy věku, do něhož i rukopis Královédv. se klade, v jakémkoliv ohledu se nesrovnávalo. Co se rukopisu Zelenoh. týče, bude se v započatých lučebných studiích domácích pokračovati, nežli se přikročí k plenarním sezením komise a než odevzdá se musejnímu výboru a veřejnosti konečný úsudek znalců. Dále se zmiňuje zpráva o stavbě nové musejní budovy a s uspokojením konstatuje, že dospěla dále, než dle disposicí s počátku učiněných měla. Dále vypočítává zpráva výsledky přírodovědeckého výzkumu Čech, nad míru skvělých výzkumův archivů a obohacení jednotlivých sbírek musejních. Z darců vyniká zvláště cís. ruská zeměpisná společnosť v Petrohradě, která Museu věnovala přes 100 děl tiskových obsahu zeměpisného, statistického, ethnografického a zemědělského. Dále věnovali domácí nakladatelé značný počet svým nákladem vydaných knih atd. Z výkazu o jmění vyjímáme: Jmění Matice české obnáší 103.623 zl. 45 kr., jmění Musea 64.506 zl. 3½ kr., fond Opizův 2601 zl. 86 kr. — Do správního výboru zvoleni opět prof. *Tomek* a prof. *Fr. Studnička*, a na místě prof. Šafaříka, jenž se svého místa vzdal, stavební rada *Hlávka*. Pak předn. prof. *Dr. Fr. J. Studnička* o své nové dešťopisné mapě Čech, a arch. zemský prof. *Dr. Ant. Gindely* o jedné rozepři mezi duchovní a světskou pravomocností v Čechách za císaře Karla VI.

Klub historický v Praze měl dne 16. pros valnou schůzi, v níž předn. jednatelskou zprávu prof. *Emler*. Nákladem spolku vydána v minulém roce sedmá kniha konfirmační, obsahující léta 1410.—1419., jejíž vydání obstaral jednatel. V Pramenech dějin českých, vydávaných z nadání Palackého, tiskne se kronika Pulkavova. Mimo to přepsány pro spolek četné listiny a rukopisy. — Ku konci měl přednášku starosta spolku, prof. *V. Tomek*: „O místopisu Nového města pražského." Po té prohlášen výsledek voleb. Starostou zvolen prof. *V. Tomek*, náměstkem jeho ředitel *Tieftrunk*, jednatelem *Dr. Winter*, pokladníkem *Dr. Čelakovský* a za účetního *Dr. Kalousek*. Ve výboře zasedají: kan. Dr. Borový, Dr. Emler, řed. Gabler, prof. Jireček, prof. Miltner, scriptor Tadra a bibl. Vrťátko. — 16. ledna předn. *S. Peisker*: „O pěstování dějin agrarních v Čechách."

„Svatobor" 6. ledna konal valnou hromadu, dle jejížto zprávy mimo jiné podpory spisovatelům na literarní podniky dáno 1100 zl.: ze spisovatelů těch jediný *V. Řezníček*, jemuž dána podpora na literarní studie ve Kladsku, dosud o výsledcích zprávy nepodal. Činných členů jest 127, mezi nimiž jen 50 spisovatelů. R. 1886. vydáno (mimo zvláštní fondy) 6626 zl. 65 kr., přijato 6953 zl. — Nový pokladník *Dr. T. Černý* ku zprávě *Dra. R. Dvořáka*, který slibuje, že výsledky studií svých uveřejní v nějakém německém časopise orientalistickém, podotýká, že by měl práci svou uveřejniti česky. — Do výboru též nově zvolen *Jaroslav Vrchlický*. — Žádosti o podpory k literarním pracím letos mají zadány býti do 28. února u jednatele *V. Vlčka* (na Vinohradech, v ul. Čelakovského č. 165.).

Umělecká beseda. 9. l. předn. *Fr. Hejda*: „O mimice a fysiognomii."

Matice česká. 11. l. předn. *Fr. Táborský* o Fr. Jar. Erbenovi jako básníkovi.

„Russkij kružok." 29. pros. předn. *N. M. Rudněv* o ruských národních slavnostech.

„Vesna" brněnská. 5 ledna předn. prof. *F. Dlouhý* o novějších zjevech v písemn. našem.

Moravská beseda v r. 1885—1886. měla 2 čestné členy, 9 zakládajících, 132 činných a přispívajících. Činnosť odboru literarního byla v roku letošním poněkud slabší, ale přece uspokojivá. Ve dvanácte schůzích předčítány jednak práce původní, jednak podávány recense vyšlých děl. Z původních prací předčítal koll. *Fr. S. Procházka* básně: „Ve starém krunýři," „Na úrodné půdě" (nyní ve „Světozoru"), „Co lesy zpívají." „Pod korouhví Slávie," „Viděl jsem Tvou duši." „Pojď se mnou, dítě," „Ve strunách," „Nic, leda ruky stisk?" Koll. *Čermák:* „Typický rys z Valašska;" koll. *Vrána:* „Fantasie jakožto socialní mocnosť" a „O zpropitném;" koll. *Skřivánek:* „Liberalismus a socialní reformy." Z překladů čtena Kiellandova novella „Opice" (koll. *Vrána*), H. Čebotarevské novella „Christos voskres" (koll. *Krejčí*) a „Gruzie," úryvek z knihy polské (koll. *Cejnek*). Recense podali koll. *J. Růžička* o sbírce básní Jar. Vrchlického „Jak táhla mračna." koll. *Procházka* o sbírce básní „České květy;" koll. *Cejnek:* „Jak soudí Masaryk o katolicismu vzhledem k novověkému názoru světovému;" koll. *Čermák:* „O stavu kontravers rukopisných;" koll. *MC. Fr. Hradečný:* „O stavu literatury na Slovensku." — Usneseno, aby dobré překlady z ruského byly uveřejňovány, a aby o uveřejnění se postaral literarní odbor.

„Dobroslav" v Hradci Král. 18. pros. předn. *Jar. Vrchlický* o Torquatu Tassovi a jeho rom. eposu „Osvob. Jerus."

Z přednášek universitních pro zimní běh 1887.[1]) V Dorpatě předn.: Prof. *Viskovatov* (pro všechny fakulty): dějiny novější literatury ruské; dějiny literatury srbské a bulharské. — Prof. *Baudouin de Courtenay:* srovn. hláskosloví slovanských a jiných arioevropských (indogermanských) jazyků; jazykozpytná cvičení.

II. Smíšené.

Bádání ve vatikanském archivu o pramenech k dějinám českým věnoval v českém sněmě *JUDr. Čelakovský* nadšenou řeč, v níž průběh bádání těch vylíčil, přimlouvaje se vřele za to, aby dílo se opět započalo.

Počet časopisů českých v novém roce asi o 17 vzrostl. Mimo „Krok," „Čas." „Česká Thalia" a „Slovanské listy," jež vycházejí v Praze, Plzeň dostane dvoje noviny, Hora Kutná, Nymburk a Polička po jedněch atd.

O Gollově spise: Historický rozbor básní RK. atd. podává berlínský slavista *A. Brückner* v „Deutsche Litztg." (49.) posudek, ve kterém vyslovuje souhlas s popěrači pravosti, mluvě o „eine art nationalen vorurteiles" a maje vítězství jejich za jisté.

Horatiova „Ars poetica," přeložená do polštiny od biskupa *Adama Krasińského*, uveřejňuje se ve krakovském „Przeglądu powszechném."

Česká literatura v Americe vedlé rozličných časopisů politických i zábavných rozmnožena nejnověji „Knihovnou českoamerickou pro vědění a zábavu," vycházející v New-Yorku, po dvou sešitech měsíčně. Dosud vyšly: 1. seš. „Lidumil," 2. s. Almanach, 3. s. Naše republika, kritický rozbor soustavy státní a práv lidu.

[1]) Srv. r. 1886. str. 349.

Stručný přehled předních denníků ruských podává berlínská „Schriftstellerzeitung." Dle toho jsou *Katkova* „Moskovskije Vědomosti" rozšířenější, než ostatní noviny ruské dohromady.

„Lužiski Serb," časopis hornolužický, přestal letoším rokem vycházeti — ve prospěch druhého časopisu lužického „Lužice" (red. *A. Muka*).

Jan Hus jest hrdinou historického dramatu dánského básníka *Henrika Scharlinga*. Drama též přeloženo do němčiny.

Ruské dílo v Německu. U Herdera ve Frýburku vyšlo nedávno theologické pojednání *Sergěje Astaškova*, ruským jazykem psané, jehožto předmětem jest „Východ Ducha sv. a nejvyšší hlava církve."

V Turecku zapovězeny po Danteově Commedii také známé Světové dějiny *Schlosserovy*. V Rakousku mimo různé pamflety vlašské zapovězeny spisy *Boccacciovy*.

Srbský přítel Leop. Ranka (slavného dějepisce německého, nedávno zesnulého), byl *Vuk Stefanović Karadžić*, kterému za té příležitosti v „Magazinu" lipském *Dr. H. Penn* věnuje delší zajímavou rozpravu, jmenovitě o filologických hádkách, ve kterých K. zvláště byl podporován naším *Šafaříkem*. Zvláště poukazuje se tu na přátelství s *Grimmem*, *Goethem* atd.

Přehled německé literatury o Danteovi, vzrostlé od roku 1865., ve kterém slaveno centenarium básníkovo, měrou dosti značnou, podává v „Lit. Handweiser" (č. 423.) *Dr. Fr. Hettinger*, sám jsa bystrý kritik předmětu toho.

III. Životopisné.

Prof. **P. Jan Drozd** slavil 4. ledna své 50-leté narozeniny. Katolická beseda pražská oslavila den ten, při čemž kan. prof. *Dr. Vl. Borový* proslovil slavnostní řeč.

J. Havelka (Čas. sp. mus. v Olomouci 11.).

Michal Hórnik (* 1/9 1833.: Černý: Slov. Sb. 1.).

Svetozár Hurban Vajanský (* 16/1 1847.; Fr. Ign. L.: Lit. L. 2.).

Jos. Chmela (Donát: Matice dítek 4.).

P. Waleryan Kalinka, horlivý katolík i nejznamenitější historik polský doby poslední, zemřel v prosinci minulého roku. Narodil se r. 1826. v Miechowě, studoval v Krakově. Na to byl členem redakce „Czasu," pak tajemníkem knížete A. Czartoryského v Paříži. S generalem Zamoyským navštívil Turecko. R. 1867. vstoupil do řádu Resurrektionistů, roku pak 1872. vrátil se do vlasti, žije dílem v Krakově, dílem ve Lvově, kde založil seminář, jehož ředitelem byl až do smrti. Z děl historických zaznamenati sluší „Poslední doby Stanislava Augusta." Poslední dobu pracoval o velikém dílu „Sejm czteroletni." Rektor krakovské university St. Tarnowski, jenž řečnil nad hrobem nebožtíkovým, srovnává jej se slavným Skargou. (Viz Przegląd polski seš. 7.)

Karel Leger (Humor. L. 49.).

Jos. Manes (Východ 1.).

Boženy Němcové večer slavnostní uspořádala Měšťanská beseda v Domažlicích, při kterém přednášela pí. *M. Pittlová* o životě a působení Bož. Němcové.

Čeněk Paclt (Pinkas: Zl. Pr. 3. sl.).
Palacký (Arbes: Ned. l. 5. pros.).
M. D. Rettigová (Bačkovský: Ž. l. 12.).
Oslava **Kukuljev. Sakcinského** (Kadlec: Slov. Sb. 1.).
Skrejšovský (Východ 1.).
W. Szymanowski, polský publicista, básník i dramaturg, chefredaktor „Kuryera," zemřel dne 21. prosince ve Varšavě.
K. Šanda (Tábor 48.).
Velišský (Vesna kutnoh. 23.)
Vrchlický (Polaban 96.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Píč, Několik slov o našich starých rukopisech (Nár. L. 360.).
Valenta, Spory o pravosť našich rukopisů (Nár. i šk. 23.).
-al, Něco z našich literarních poměrů (Čech 291.).
Arbes, Palacký jako divadelní kritik (Ned. l. 5. pros.).
— Poesie a osvěta (R. l. 9.).
Bačkovský, Z prvého ročního pobytu F. L. Čelakovského v Praze (Nár. L. 334.).
Bílý, Slovo k českému vzdělanectvu o Vlčkově „Osvětě" (Mor. Orl 292.).
Blažek, O kvantitě samohlásek slov složených (Uč. L. 1.)
Bulgakov, Ruské umění a jeho zdroje (Slov. Sb. 1.).
Bý, List z ptačí per pektivy (Hl. l. 2.).
Čech L., Nová literarní revoluce (Lit. L. 1.).
Durdík J., O filosofii Heřmana Lotzea (Paed. 1.).
Durdík P., Mládí Ivana Turgeněva (Kv. 1. sl.).
Hanusz, Několik slov o jazyku litevském a jeho literatuře (Slov. Sb. 1.).
Hlavinka, Galileo Galilei (Vlasť 4.).
J. K., Záliba ve zločinu (Ned. L. $^{16}/_{1}$).
Konařík, Krása a krásno u sv. Augustina (Mus. 1.).
Kuba, Za písní maloruskou (Kv. 1.).
Kuffner, Hranice rozumu (Kv. 1.).
Máchal, Vánoční stromek (Zl. Pr. 4.).
Makovička, Kázeň války a míru ve škole i v rodině (Paed. 1.).
Mattuška, O reformách školských císařovny Marie Terezie (Paed. 1.).
Novák, Přísp. ku bližšímu seznání spisů Husových (Sb. hist. 5.).
Pátek, Prostonár. léčitelství (Čech 295.).
Popelka, Jak vznikl jazyk anglický (Obz. 23.).
Struwe, Kritika a kritikové (Ned. L. $^{1}/_{1}$).
Svoboda, Z dob utrpení české ženy [1]) (Posel od Čerchova 3. sl.).
Šafránek, Sokrates a sofisté (Zl. Pr. 5. sl.).
Šolc, Básník a národ (Lit. L. 1.).
Schwarz, Otázka spisovatelská v písemnictví českém (Lit. L 1.).
Truhlář, O některých překladech z antických básníků v době veleslavínské (Krok 1.).
Turgeněv-Durdík, Hamlet a Don Quixote (Zl. Pr. 5. sl.).
Váňa, Kníže Barjatynský o mravných cílech literarního díla (R. l. 9.).
Vychodil, O kritice (Hl. l. 2.).
Zelený, Řeči o řeči (Ned. L. $^{16}/_{1}$ sll.).

[1]) Podány tu zajímavé úryvky z dopisů Boženy Němcové k Václavu Bendlovi.

Praha i Morava (R. Obz. 1.).
Čím se čeští literati živí (R. l. 9.).
Shakespeare vůči církvi katolické (Čech 295.).
Langer, O objawieniu (Przegl. powsz. 1.).
Bohdan Zaleski (Przegl. polski 7.).
Stare dzieje z nowego świata (Przegl. powsz. 1.).
Amyntor, Die misera plebs der erzählkunst (Magaz. 1.).
Antoniewicz, Zur gesch. des humanismus in Polen (Allg. Ztg. 328.).
Borinski, Die dramatiker der deutschen jugend (Grenzb. 50.).
Carriere, Der pantheismus und die moderne wissenschaft (Ggw. 46.).
Conradi, Das deutsche nationaldrama (Bl. f. litt. unterh. 43.).
Dorer, Die emanzipation der frauen und der dichter Calderon (Magaz. 50. sl.).
Hartmann, Angewandte aesthetik (Ggw. 49.).
Heyfelder, Litteraturbericht aus Russland (Magaz. 51.).
Holtzendorff, Der servilismus als zeitübel (Deutsche Rev. 1.).
Nagele, Gesch. des deutschen dramas (Österr. lit. Centralbl. 2.).
Portig, Laokoon u. Niobe (Leipz. Ztg. 85.).
Vondrák, Zur kritik der altslovenischen denkmale (Akad. zu Wien 2.).
Wehl, Ästhetische essays (Bl. f. litt. unterh. 50.).
Bertrand, L'esthétique de Fr. Rude (La nouv. Rev. 23.).
Brunetière, L'influence des femmes dans la littér. française (Rev. d. d. mondes 23.).
Julliard, Un poète national suisse (La nouv. Rev. 23.).
Vogüé, Les livres russes en France (Rev. d. d. mondes 24.).
Caird, Goethe a. philosophy (Contemp. Rev. 12.).
Lilly, Materialism and morality (Fortn. Rev. 11.).
Oswald, Carlyle and Goethe (Acad. 759.).
Whitman, Robert Burns as Poet and Person (Amer. Rev. 11.).
Mary Stuarts Early Life (Athen. 3086.).

V. Díla posouzená.

Adámek, Z naší doby (N. l. 6.).
Andrlík, Škapulíř a talisman (Patera: Bes. uč. 1.; Čech 276.).
Arbes, Kandidáti existence (Vykoukal: Sv. 1.).
Bačkovský, Několik rozprav o Frant. Lad. Čelakovském (Bílý: Lit. L. 1.).
— Z našich dob vlasteneckých (-aue-: Lit. L. 24.).
— Slávy Dcera (Čas 2.).
Balucki-Schwab-Polabský, Novellky a obrázky (P.: Lit. L. 24.)
Beneš-Třebízský, Národní pohádky a pověsti (-y: Nár. L. 336.).
Čech, Evropa (Čech: Lit. L. 1.).
— Čerkes a jiné básně (-ides: Nár. L. 335.).
— Ve stínu lípy (Bartocha: R l. 9.).
Černý, Zrnka pravdy (Svoboda: Hl. l. 2.).
Červinka, Déjiny literatury Srbů lužických (Černý: R l. 9.).
Daxner a Bulla, Slovenské štvorspevy (Ruppeldt: Narodnie noviny 117.).
Dlouhý, Literarní Listy (Choustník 5.).
Dubec, Pod tichými krovy (Bartocha: R. l. 9.).

Fišer, Když je nouze nejvyšší, pomoc boží nejbližší (Prudký: Lit. L. 24.).
Grégr, Na obranu rukop. Z. a K. (X.: Lit. L. 24.).
Hermann, Pan Melichar (Hl. pojiz. 17.; Ševčík: Hl. l. 2.).
— Pražské figurky. II. (Tichý: Lit. L. 24.).
Heyduk, Běla (=: Zl. Pr. 1.; Káduer: Č. pol. 334.; B. Č.: Nár. L. 352.; Haasz: R. l. 9.).
Chalupa, Posl. Přemyslovec (-aue-: Lit. L. 24.).
— Naše ves jindy a dnes (Vítězný: Lit. L. 2.).
Jirásek, Povídky a novelly (Zl. Pr. 5.).
Kalaš, Jaká jest dějinná půda hnutí husitského (-k: Čas. mus. olom. 11.).
Kalenda, Dvě bludičky (-aue-: Lit. L. 24.).
Klvaňa, Nerosty král. českého (ý: Lit. L. 24.).
Komenský-Bílý, Labyrint světa a ráj srdce (Korec: Obz. 23.).
Kráčmer, Dějiny metropol. chrámu sv. Václava v Olomouci (-r-: Čas. mus. olom. 11.).
Krch, Sny májové (Vítězný: Lit. L. 1.; J. V.: Hl. N. 336.; B. Č.: Nár. L. 361.).
Laveley-Kheil, Základové polit. oekonomie (Švec: Mor. O. 298.).
Lier, Hra s ohněm (Vítězný: Lit. L. 2.).
— Novelly (Kubíček: Hl. l. 2.).
Lounský, Zábavy pro chlapce (Noha: Bes. uč. 3.).
Marchal-Cyrillka, Kytička pro vzdělané a spanilomyslné dívky české (Šťastný: Obz. 24.).
Melichar, K dějinám vzdělanosti (Bartocha: Kom. 50.; -aue-: Lit. L. 1.).
Miklosich, Etymologisches wörterbuch d. slav. sprachen (Musil-Daňkovský: Lit. L. 24.).
Mojžíš, Pohádky (Bes. uč. 49.).
Mojžíš a Marhan, Zlaté mládí (Kozánková: Bes. učit. 49.).
Pavlík, Chovanec (Prudký: Lit. L. 24.).
Podlipská, Ráj starého Jachyma (-aue-: Lit. L. 24.).
Růžička, Rozhledy literarní (Choustník 5.).
Sandeau, Madlenka (Ševčík: Hl. l. 2.).
Sardou, Krokodil. Komedie v 5 dějstvích (š-: Nár. L. 358.).
Skopalík, Památník obce Záhlinic (V. H.: Čas. mus. olom. 11.).
Sládek, Zlatý máj (F. S.: Zl. Pr. 5.)
Soukal, Bajky (-aue-: Lit. L. 2.).
Steinich, České ptactvo. I. (-ý: Lit. L. 24.).
Svoboda, Besídka malých (Březina: Posel z B. 47.).
Šercl, Mluvnice jazyka ruského (Prusík: Krok 1.).
Šimáček, Světozor (Nedvídek: Vlasť 4.).
Škrdle, Vlasť (Red. Duch. p. 3.).
Šmilovský, Spisy výpravné. VI. (Vykoukal: Sv. 4.).
Štolba, Vodní družstvo (Kuffner: Kv. 1.; Čech 5.; -š: Nár. L. 334.).
Šubert, Jan Výrava (Kuffner: Kv. 1.; B. F.: Lumír 36.).
Schulz, Latinská babička (-ides: Nár. L. 360.).
— Česká Magdalena (Vítězný: Lit. L. 2.).
Třebízský, Levohradecká povídka (Šnajdauf: R. l. 9.).
Veselý, Paní a dívky české (L. B.: Hl. N. 334.; Čech 277.).
Vlček, Osvěta (Op. Týd. 101.; Bílý: Mor. Orl. 292.; Budivoj 96.).
Vrchlický, Motýli všech barev (-Ar.: Sv. 5.; =: Zl. Pr. 3.).
— Rabínská moudrosť (Šolc: Lit. L. 1.).
— Zlomky epopeje (Čech: Lit. L. 1.).
— Exulanti (B. F.: Lumír 36.; Naše hlasy 49.).
Vychodil, Hlídka literarní (Red. Obz. 1.).
Jubilejní rok sv.-Alfonsiánský (Hlas 295.).
Kalendář české mládeže na šk. r. 1886.—1887. (P.: Lit. L. 24.).
Kytička pro vzdělané a spanilomyslné dívky české J. V.: Čech 290.).
Novoroční dárky z česk. lit. trhu (Cesta po zemích východních, Bibliotheka paedagogická, Nikolauovy obrázky z dějin vlasti, Z mého herbáře, Laciná knihovna; Posel z Podh. 1.).

VI. Knihopisné.

Szczęsny, Wiara i newiara w stosunku do szczęścia osobistego. Lw.
Faber, Postęp duszy. I. Warsz.
Chmielowski, Studia i szkice z dziejów literatury polskiéj. I. II. Pozn.
— Kobiety Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego. 3. vyd. Krak.
Chociszewski, Illustrowane dzieje Polski. Kr.
Ziemba, Piotr Ronsard. Stud. z lit. 16. wieku. Kr.
Życiorysy sławnych Polaków i Polek. Kr.
Верещагинъ, Дома и на войнѣ. Спб.
Голувинскій, Лекціи философіи. I.—III. M.
Сармаковскій, Методика школьной дисциплины. Од.
Чалхушьянъ, Армянская поэзія въ лицѣ Рафаэла Патканьяна. Rostov.
Dilthey, Dichterische einbildungskraft u. wahnsinn. Leipz.
Hallwich, Gindelys Waldstein. Prag.
Harnack, Goethe in der epoche seiner vollendung (1805.—1832.). Leipz.
Kreyher, L. Annaeus Seneca u. seine beziehungen zum christentum Berl.
Lentzner, Über d. sonett u. seine gestaltung in der engl. dichtung bis Milton. Halle.
Muth, Dichterbilder u. dichterstunden. Frkf.
Notovič-Fiedler, Ein wenig philosophie. Berl.
Perlbach, Preussisch-polnische quellen zur gesch. des mittelalters. Halle.
Reichel, Shakespeare-litteratur. Stuttg.
Schmarsow, Donatello. Eine studie über den entwicklungsgang des künstlers. Leipz.
Weber, Stöckls Geschichte d. neueren philosophie. Gotha.
Weymann, Studien über die natur der litotes. Leipz.
Clarens, Écrivains et penseurs. Essais critiques. Par.
Despois, Le théâtre français sous Louis XIV. Par.
Sichler, Histoire de la littér. russe. Par.
Vernes, L'histoire des réligions. Par.

Feuilleton.

V knihovně.

Obrázky z doby, jež podává *V. D.*

III.

V knihovně panoval dnes čilý ruch a chvat. Slavný výbor zaměstnával se rovnáním rozličných dat. Pan Puntiček pořádal knihy.

Obličeje všech přítomných byly neobyčejně kyselé. Zdálo se, že buďto tuto práci dělají s nechutí, aneb obávají se toho, co mělo přijíti.

A měli k tomu své příčiny. Za málo okamžiků měla počíti valná hromada, neboť členové besedy již plnili vedlejší místnosti.

Valná hromada! Čas, kdy veslo vládní mělo býti odevzdáno vůdcům novým — kdy měla nastati nová epocha. — Však také nadělala ve městě dosti hluku.

Ozývali se hlasové, že beseda nastoupila cestu podvratnou, že představenstvo o nic nepečuje, že všemocný pán při ní jest Puntiček, dle jehož prý taktu celý slavný výbor se otáčí. A nedůvěra tato stoupala ještě více. Mluvilo se teď o knihách, o jich nekalém obsahu. Ale bylo to ještě, jak se říká, »pod pokličkou« — v domácnosti, v rodině. Neb jen soused sousedu pověděl svoje mínění, že by to »takhle« nemělo býti.

Ale stalo se něco, co všem lidem jazyky rozvázalo, kdy nevole vstala prudčeji a nesla se městem. Teď voláno veřejně po nápravě, sic — že beseda padne.

Bylo to k neuvěření, a přece pravdivé, do očí bijící, pádné, nad čímž i největší skeptik musel strnouti. Člověk by myslel, že se odehrála ve skutečnosti kapitola nějakého staroněmeckého romanu.

Naše četbychtivá, blouznivá, romantická Vlastimila pustila z otěží rozumu svou neobyčejně rozpoutanou fantasii a provedla juanský kousek: překročila meze rodného města svého, aby tak idealu srdce svého, láskou rozechvěného, následovala, davši v plačtivém psaní vale krovu otcovskému. O tom, jak se to stalo a jak se to zase sběhlo, že starostlivý tatík šťastně zbloudilou dceru svou k rozumu přivedl — není naší úlohou líčiti. My konstatujeme: skutek. Avšak ostuda byla a jazyky se rozvázaly. Tu se hovořilo, že ležela v knihách, že horovala, deklamovala, že to bylo již pozorovati delší dobu. Zvláštní druh maloměstských postav bájil o tom celé romany a smutné naší hrdinky nešetřil. Rozumní litovali a pátrali po příčině, a tu se dokázalo: 1. že Vlastimila čítala romany napínavé, fantastické, směru jedu škodlivého; 2. že knihovník jí nejvíce tyto romany půjčoval a vyhledával; 3. že knihy tyto byly z besední knihovny.

A prapodivná byla konkluse tohoto vyšetřování, že vlastní příčina poklesku Vlastimilina je — knihovna. Ano knihovna, že prý takové knihy odbírá a půjčuje.

Nastalo pátrání poznovu, zdali by tento nález nebyl přenáhlený. A hle, u dívek nalezly se knihy mnohých našich spisovatelů, jež uznány mladému srdci škodlivé, dále nalezly se překlady prašpatných romanů, jež nesly signaturu knihovny besední. Ba jeden otec stihl synka svého, nadějného gymnasistu, při čtení Voltairových povídek, a když mu otec chtěl dáti zaslouženou odměnu, vyhnul se jí synáček skromnou výmluvou, že mu ji knihovník zvláště vyhledal a odporučil.

Veškerá rozhořčenosť obrátila se na představenstvo. Toto, cítíc svoji nevinu v plné míře, obsypalo domluvami Puntička, že prý je sám hladkou řečí přelstil. A Puntiček? Hrál na mučeníka národní věci, mluvil cosi o »Palečku,« o »Humorech,« kamž nově stvořený Kocourkov by patřil. Což mohla beseda za hloupý kousek nezkušené holky? Umínil si, že se své dosavadní záslužné činnosti vzdá a Pokrokov nechá tapati ve tmách dále. —

Jednatel přečetl jména a předseda, přesvědčiv se o dostatečném počtu členů, zahájil schůzi. Vylíčiv krátce působení besedy, prosil, aby ho dále nevolili, neboť mu zaměstnání nedovoluje, by úřad ten dále zastával. Tak učinili i ostatní členové výboru. (O. p.)

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. 1887. Číslo 3.

Písemnictví slovinské roku 1886.

Napsal *Fr. Gestrin*, přeložil[1]) *P. V. Saiver, O. S. B.*

Nejnovější písemnictví slovinské, které v letech čtyřicátých tohoto století rozvíjeti se teprve počalo, v roce předešlém sice nevytvořilo děl ceny povšechné, děl, ve kterých by se po přednosti slovinský duch jevil, dlužno však uvážiti, že v rozměrech tak nepatrných a při prostředcích chatrných, jakými malý národ slovinský vládne, není možno každého dne s Preširnem, Stritarem a Gregorčičem se setkati, a to tím méně, poněvadž boj o jsoucnosť veškeré skoro síly vyžaduje.

Na jih od zelených břehů bystré Drávy až po velebnou, sinou Adrii, od Gorencův až ku friaulské rovině žije bezmála půldruhého milionu Slovinců, po různých zemích rozdělených: všude jsou skoro v menšině. Krajinu vyjímaje, a těžká pěsť sousedů, na nich spočívající, nedovoluje, aby národ tento se povznesl a úplně rozvinul; celý národ slovinský má pouze tři nižší gymnasia a poloslovinské ústavy učitelské; odrost slovinský vychovává se v jazyku i duchu německém, spisovatele neodchovala škola, on musil sám ze sebe počíti slovinsky psáti, poněvadž ve vyšších gymnasiích pouze dvě hodiny týdně se slovinština německy přednáší.

Mimo to třeba uvážiti, že mužům, kteří na poli literarním pracují, často péro jest odložiti a chopiti se obrany práv vlasti stísněné.

Třetí konečně, rovněž závažnou příčinou malých úspěchů literarních jest ta okolnosť, že synové slovinští v daleké cizině působí, od národa vzdáleni, na ústavech cizojazyčných, cizím obklopeni živlem.

To vše třeba uvážiti tomu, kdo chce o písemnictví slovinském psáti, a je dle zásluhy oceniti.

V roce 1886. vycházelo celkem 25 časopisů, ze kterých 8 jest politických, a sice:

»Slovenski Narod,« denník, v Lublani na 20. rok vycházející. »Slovenski Narod« jest listem slovinské strany liberalní: články politické psány jsou po většině chvalně známými žurnalisty *Fr. Pogorníkem* a *D. Hostníkem*. V části zábavné přinesl »Sl. N.« mimo jiné též překlady z českého, a sice Sv. Čecha, Beneše-Třebízského a G. Preissové.

»Slovenec« vychází jako denník v Lublani na 13. rok a zastupoval zájmy strany konservativní. Ze článků hlavně pozoruhodny jsou socialní úvahy far. *J. Belce*. Část zábavná zastoupena též některými překlady z Beneše-Třebízského.

»Slovan,« list zábavný, který přinášel též úvahy politické a seznamoval Slovince s poměry ostatních Slovanů; »Slovan« pěstuje po přednosti myšlénku vzájemnosti slovanské, zvláště česko-slovinské. Jest to jediný illustr. časopis slovinský, který se pilně snaží i po části slovesné i obrázkové podati čtenářům

[1]) Překlad pořízen ze slovinského rukopisu, pro časopis tento napsaného, jako překlad článku o polské literatuře (v č. 1.) byl pořízen z polského rukopisu, a později budou následovati překlady jiných příslušných originalů rukopisných. Budiž to podotčeno jen proto, že z jistých poznámek, tu a tam veřejně učiněných, by se mohlo souditi, jako bychom uveřejňovali překlady, neuvádějíce originalů.

příjemné pobavení a užitečné vzdělání: mezi přispívatele jeho náleží *J. Hribar, S. Gregorčič, Dr. J. Tavčar, J. Trdina* a mnoho mladších spisovatelů. Přinášel, pokud slovné části se týče, pokračování romanu »Janez Solnec« od Dra. Tavčara, ve kterém spisovatel živými barvami opisuje podlé jednání šlechty slovinské ve století 17. Poněvadž dílo jest pokračováním, nechceme dále ho rozebírati. Nejvíce chvály hodny jsou »Hrvaški spomini« od prof. Trdiny; jest to sice také pokračování, avšak poněvadž jsou to více méně části celkovité, pouze názvem spojené, chceme o nich se zmíniti. Prof. Trdina ve prázdninách pilně cestoval po Chorvatsku, kde také býval učitelem, a různé rysy, které z povahy lidu zachytil, složil ve »Slovanu.« Milé tyto obrázky mají blíže seznamovati Slovince se sousedními Chorvaty a ve srdcích jejich vzájemnosť utužovati. Sloh a řeč Trdinova jsou přesny a jasny, a zábavný ton, v jakém obrázky jsou psány, velmi je odporučuje. Vedlé mnohých, z většiny lyrických básní dorostu slovinského Parnassu, přinášel »Slovan« práce Gregorčičovy, ze kterých hlavně pěkná báseň »Blagovestnikom« zmínky zasluhuje. »Slovan« přinesl též několik překladů z češtiny, a sice po většině ze Sv. Čecha (»Endymion,« »Zastavená povaha,« »Signorina Gioventù,« »Výlet v mladosť,« »Malý Napoleon« a j.).

V části obrázkové přinesl pěkné čtyry obrazy Šubićovy, Umění, Dějepis, Přírodopis a Antiku, které v Praze tuším reprodukovány, a vedlé podobizen různých vynikajících Slovanů, reprodukce hlavně českých listův illustrovaných.

V Mariboru vychází na 20. již rok »Slovenski Gospodar,« list sice hospodářský, který o povšechných poměrech politických a společenských pojednává.

V Terstu vychází na 11. rok »Edinost,« list, který hlavně útoky se strany italské na Slovince činěné odráží. Články politické psány jsou z většiny od básníka slov. *Fr. Cegnara.*

V Dolní Krajině, v Novém Městě, vycházely na 2. rok dvakráte za měsíc »Dolenjske novice,« které v obyvatelstvu slovinském v Dolní Krajině národní vědomí budily.

V Gorici vycházela na 16. rok »Soča,« která rovněž jako »Edinost« útoky italské odráží. List přinesl pěkné články z péra nedávno zemřelého prof. *Fr. Erjavce,* o jehož životopise v letošim »Světozoru« *J. Lego* se zmiňuje.

Řadu polit. listů končím »Mirem,« který na 5. rok vycházel v Celovci. Účel, který sobě před pěti roky velezasloužilý buditel Slovinců korutanských, kanovník *Ondřej Einspieler,* stanovil, vyplnil i při stáří svém ku velkému prospěchu Slovinců. V Korutansku, kde před několika lety národní vědomí skoro úplně bylo umlčeno, nastaly nyní poměry dosti utěšené. Lid má nyní přece dva zástupce ve sněmu zemském, a poměry školské také se lepší.

Hospodářské a společenské poměry zastupovalo též několik listů, mezi kterými prvé místo zaujímají »Novice.« Týdenník tento založil zemřelý »otec národa slovinského,« *Dr. J. Bleiweis* r. 1843.; jest to tedy nejstarší časopis slovinský a v ohledu literarním tím důležitý, že »Novice« prvé začaly psáti pravopisem nyní u Slovinců užívaným, který s počátku dosti pracně sobě dráhu raziti musil. S počátku byly »Novice« též listem zábavným, pěstujíce též část básnickou, v poslední době však svůj program omezily pouze na část hospodářsko-řemeslnickou.

Vedlé »Novic« vycházel »Kmetovalec,« list c. k. krajinského spolku hospodářského v Lublani, na 3. rok dvakráte měsíčně, a »Gospodarski list« spolku gorického, jednou měsíčně.

Duchovenstvo mělo tři listy, a sice: »Zgodnja Danica,« list, který jak stářím svým — vycházíť na 40. rok, — tak obsahem svým se vyznamenává, neb ukládá v něm práce své duchovenstvo slov., které, jakož i u nás bývalo, předním jest pěstitelem literatury slovinské. Žel, že není možno chváliti též mluvy listu toho! Monsignore *Luk. Jeran,* redaktor listu, jest starý pán ze školy před »Novicemi« a zachovává týž jazyk, jakým se psalo před třiceti, čtyřiceti léty, čím dojem částečně jest rušen.

Mladší duchovenstvo kol sebe shromáždil »Duhovni pastir,« který na 3. rok v Lublani vycházel.

V Gorici vycházely »Cvetje iz vrtov sv. Frančiška« (»Květy ze zahrad sv. Františka«) za redakce *P. St. Skrabca.* Vedlé dobrých prací bohoslov-

ných přinášel list tento důkladná pojednání jazykoslovná na obálkách z péra redaktorova. Ač pouze po 5 let pojednání tato vycházela, posloužila chvalně pověsti zmíněného redaktora, který nyní jmín jest mezi předními znalci jazyka slovinského. Pojednání tato vzbudila i jinde valné účastenství, tak že sám redaktor »Archivu für die slav. philologie,« *Jagić*, o nich ve svém časopise pojednával. Jen jednoho jest litovati, že totiž úvahy ony byly na obálkách listu »Cvetje« umístěny, čím snadně se státi mohlo, že byly nepovšimnuty a při vazbě odtrženy.

Třetí list byl německý »Laibacher Dioezesanblatt,« jenž přinesl však také tu a tam články slovinsky psané.

Učitelstvo slovinské mělo list »Učiteljski tovariš,« který dvakráte za měsíc vycházel a vloni 36. ročník končil. Přinášel vedlé úvah vychovatelských též literarní dějiny slovinské z péra literarního historika prof. *Josefa Marna*, které potom o sobě vycházely jako zvláštní otisk »Tovariše.« Jen vytknouti třeba výtahu tomuto z »Tovariše,« který jako celek »Jezičnik« se zove, že tu vlastně o literarní historii mluviti nelze, poněvadž pragmatického celku tu vlastně není, spisovatelé jsou jen vyjmenováni, krátce o jich životopisu pojednáno a ukázky z jejich děl uvedeny.

Čím jest učitelstvu krajinskému »Učiteljski tovariš,« tím jest učitelům štýrským »Popotnik,« který dvakráte měsíčně na 7. rok v Mariboru vychází.

Ze žertovných listů vycházely tři dvakráte měsíčně, a sice »Rogač,« prvý rok, »Novi Brecelj,« třetí rok, v Lublani, a »Jurij s pušo,« třetí rok, v Terstu.

O zábavu dítek pečoval »Vrtec,« který na 14. rok jednou měsíčně v Lublani vycházel.

Všechny časopisy zde dosud uvedené přesně sice do úvahy této nenáležejí, dlužno však uvážiti, že pojednávám o literarní produkci malého národa, který vlastně, aspoň v roce minulém, skoro pouze v časopisech své duševní jmění ukládal.

Jedním z nejlepších listů slovinských jest na 6. rok v Lublani vycházející měsíčník »Ljublanski Zvon« redakcí prof. *Fr. Levce*: majetníkem listu jest vedlé redaktora chvalně známý prof. *J. Stritar* ve Vídni a *J. Kersnik*, jeden z nejlepších prosaických spisovatelů slovinských. Tato tři jména sama již jsou zárukou dobrou, poněvadž prof. Levec jest dobrým znatelem literarních dějin slovinských, a Stritar, Boris Miran pseud., výborným básníkem a uznaným aesthetikem. Nejvíce do »Zvonu« přispíval, hned od přenesení redakce z Vídně do Lublaně, výše jmenovaný J. Kersnik. Již v prvém ročníku shledáváme se se spisovatelem tím, dokončuje tu totiž hist. pověsť »Rokovnjači,« kterou bohužel brzo zesnulý J. Jurčič započal. Dále v ročnících následujících má krásný roman »Cyklamen« a v ročníku dalším pokračování předešlého romanu »Před volbami;« dále milé povídky »Luterški ljude« a »Gospod Janez« vedlé mnohých menších prací. O výbornosti Kersnikových děl svědčí nejlépe ta okolnosť, že mnohé přeloženy byly do němčiny, chorvatštiny a také do češtiny. Škoda, že v ročníku minulém jmenovaný spisovatel jen drobné věci uveřejnil. Vedlé jmenovaných spisovatelů zastoupeni jsou *Gorazd* milými svými balladami; Gorazd jest vedlé Stritara a Gregorčiče nejlepším básníkem slovinským; škoda, že Gregorčič »Zvonu« nepřispívá, býval dříve z nejpilnějších.

Ze spisů prosaických dlužno zmíniti se o »Prvem snegu,« který napsal *Jos. Starè* a ve kterém opisuje příhody, kterých se dožil v Praze za pobytu svého na universitě.

Obsah jest asi tento: Mladý úředník v závodě peněžním (Ilovski) zamiloval se do dcery vdovy po úředníku, Elzy. Za prvého sněhu vyjde sobě za město, seznámí se tam s dcerou bohatého měšťana a zapomíná částečně Elzy. Přítel jeho Čermák, který byl nápadníkem sestřenice jeho milenky Elzy, jej napomíná, ale marně. V tu dobu seznámil se s oběma přátely nově do Prahy přišlý student Svetlin; jest uveden do domu vdovy Kolarjevé a pozná Elzu. Na plesu Elza se doví, že Ilovski jí jest nevěrný; Svetlin ji doprovází domů a skoro ze soustrasti se do ní zamiluje. Ilovski, nemaje dosti peněz, sahá do kasy; věc se prozradí, Ilovski jest propuštěn a v bídě zaviněné umírá. Čermák neobstál při zkouškách a končí samovraždou; matka Kolarjeva ranou tou tak jest dotknuta, že brzo se odebírá na věčnosť. Svetlin konečně Elzu odváží, jako choť svou, do vlasti.

Staré podal již jednou obraz ze života pražského ve svém »Vinko,« a třeba říci, že byl šťastnějším ve prvé povídce. Když povídka vycházela, čekal jsem asi tak ku pátému sešitu vždy dychtivě na vyjití nového sešitu, ale potom se věc jaksi spěšně, bez důvodů, končila. Začátek sliboval daleko více, než konec poskytl, tak že celek neuspokojuje.

Jadrným jazykem a duchem národním vyznamenává se již při »Slovanu« vzpomenutý *J. Trdina* ve svých »Bajke in povesti o Gorjancich.« J. Trdina píše jazykem čistým, prostým, který mile plyne z jeho péra, tak že čtoucímu se zdá, že slyší starého dědečka vypravovati pohádky milým vňoučátkům.

Josef Jurčič má ve »Zvonu« pěkný úlomek dějepisného romanu »Slovinski svetec in učitelj.« Prof. *J. Vrhovec* pak milé črty kulturně-historické o životě v Lublani a v Krajině ve stoletích předešlých. Třístoletou vzpomínku P. Trubara, křísitele slovinštiny ve století 16., oslavil *O. Fekonje* pěkným pojednáním »O početkih slovenske književnosti:« *Dr. Fr. Celestin* podal obšírný životopis Vissariona Grigórjeviče Bělínského.

Velmi se zavděčil »Ljubljanski Zvon« čtenářstvu svému pětiaktovým kusem: »Gospod s Preseka.« Dramatika slovinská dřímá ještě, ba skoro úplně spí. Mimo Jurčičova »Tugomera« a několik málo jiných kusů nemají Slovinci na poli tomto nic vzpomenutí hodného. Čemu ovšem není se co diviti, povážímeli, že mimo několik pokusů dilettantských není možno na jevišti lublaňském spatřiti žádného kusu v jazyku slovinském; jest však naděje, že věc se zlepší. »Dramatické družstvo« lublaňské učinilo již kroky přípravné, poslavši nadaného mladého umělce J. Boršnika do Vídně, aby se na tamní konservatoři vzdělal. Lonského roku ukončil jmenovaný své studie, navrátil se do Lublaně a otevřel tam dramatickou školu, ve které se bude slovinské herectvo, ovšem dilettanté z většiny, na vystoupení své připravovati. Tím doufáme, že prvý krok učiněn, aby ve středisku slovinském, Lublani, otevřeno bylo časem stálé slovinské divadlo.

Tím zmínil jsem se o některých příspěvcích »Lublaňského Zvonu,« které hlavně vzpomínky zasluhují; nesmím též zapomenouti pěkných a věcných úvah, tam se nacházejících, z péra *Bábnikova* a svědomitě sestaveném *Lahovu* výpočtu a srovnání údů »Matice slovinské« a »Družby sv. Mohara.« — »Zvon« byl v roce minulém nejlepším listem zábavným.

V Celovci počal vloni ve formě pozměněné na 6. rok vycházeti vědecký časopis »Kres.« »Kres« vycházel dříve měsíčně a byl listem poučně-zábavným; v roce minulém přeměněn byl v list vědecký a vycházel třikráte za rok. Mezi Slovinci má jazykozpyt mnoho pěstitelův, a to důkladných, a »Kres« byl z valné části pokladnou, do které ukládány byly výzkumy jazykozpytné a historické, ač i s jinými odbory vědy zde se shledáváme. Mezi úvahami jazykozpytnými prvé místo zaujímá důkladná úvaha, ve všech čtyrech číslech se nacházející, »Jmenopis konjiške nadfare« od *M. Napotnika,* ve které mnoho jest látky místopisné, se vzácnou pílí snesené a dovedně zpracované. V době boje o pravosti rukopisů našich uveřejnil prof. *Ř. Krek* pěknou úvahu ve »Kresu« o slově Trut ve slovinském Trôt, kde na konec praví: »Hlavní věcí jest, že má české Trut a s ním i RZ. v našem Trôt, jak myslím, velmi vydatnou podporu.« Pilný ze »Slovana« a Zvonu« již známý spisovatel Ond. Fekonja podává delší úvahu o »srbských a chorvatských písních národních,« která se zvláštní znalostí a láskou ku zpěvům těm jest psána. Starší, chvalně známý far. *D. Trstenjak* podává »Črtice iz ethno- in topografije nekdanjega Norika in Panonije.« Professor *Kos* pak »Doneski k zgodovini (dějinám) devetega veka.« Prof. Kos, který při spisování života sv. Methoda dějinami věku devátého důkladně se obíral, složil ve »Kresu« výsledky své práce, kterých ve jmenovaném životopise neupotřebil. »Kres« přinesl ještě mnohé jiné úvahy, kterých zde neuvádím, které však všechny list tento odporučovaly. Žel, že mu letos není možno vycházeti; malý počet odběratelů, 350, byl příčinou, že záslužný tento podnik sotva ve vzniku svém zanikl.

Tím skončena řada časopisův, a nám jest ještě se ohlédnouti po spisech o sobě vyšlých: spisů těch není mnoho, snad se bude zdáti mnohému chudým to slovinské žití literarní; nesmíme však zapomenouti,

že Slovinců málo, a že jim nyní především o knihy školní se starati, aby, až jednou se národ slovinský bude domáhati vyšších učelišť středních, nebylo mu vytýkáno, že nemá dosud potřebných učebnic.

Předem jest se nám zmíniti o dvou spolcích a jejich požehnaném působení, totiž o »Matici slovenské« v Lublani a »Družbě sv. Mohara« v Celovci.

»Matica slovenska,« která pečuje o to, aby střední stav četbou přiměřenou byl opatřen, vydává každoročně spisy své, a sice za nepatrný plat 2 zl., dosti hojné. Dříve vydávala tak zvaný »Letopis,« který obsahoval po většině práce více méně odborné, a o zábavu bylo málo pečováno; to bylo asi příčinou, že »Matica slovenska« mívala málo členů, tak r. 1885. pouze 1400 a několik. Roku lonského rozhodl se sbor matiční vydávati též spisy zábavné a počal překladem *Kraszewského* »Chata za vsí,« v překladě *L. Gorenjce-Podgoriškého,* který pilným byl překladatelem z jazyků slovanských. Spisem druhým, »Matici« vydaným, jest obvyklý »Letopis,« který spořádal *Fr. Levec.* »Letopis« přináší vedlé podrobného vypsání působení »Matice,« jejího jmění a jména údů, čtyry vědecké rozpravy, a sice: »Židovstvo,« napsal *J. Apih.* Spisovatel probírá zmíněné thema s ohledem na dějiny, víru, anthropologii a statistiku s důkladností. Druhé dílo jest od *J. Navratila:* »Slovenske narodne vraže in prazne vere« (pověra a lichá víra), kde spisovatel uvádí mnohé dosud neznámé pověry lidu slovinského a náboženské obyčeje, a srovnává je s podobnými a obdobnými obyčeji ostatních národů slovanských. Celek jest vlastně pokračováním stejnojmenného spisu z roku minulého. Ve třetím pojednání »Ob osebnih imenih pri starih Slovencih,« vypočítává *Dr. Fr. Kos* 367 staroslovenských křestních jmen a příjmění, která sebral v různých starých spisech. »Letopis« uzavírá dušeslovná úvaha *Dra. Fr. Lampeta* »Spomin.« Dílem tímto počal spisovatel pracovati na poli dosud u Slovinců ladem ležícím, na poli totiž filosofickém. Veškery listy slovinské, jakož i všichni čtenáři »Letopisu« s radostí pozdravili dílo učeného spisovatele a vyslovili své upřímné přání, aby na poli tom pilně pokračoval.

Druhá kniha »Matice« opisuje nám jazykem čistým a mluvou plynnou kulturné postavení slovinské metropole ve věku středním a ve prvých stoletích nového věku.

Jmenovaný překlad Kraszewského jest posledním dílem pilného překladatele Gorenjce, který 19. února 1886. zemřel. Obsah znám jest beztoho z překladu českého.

Jako »Matice« o střední stav, tak pečuje »Družba sv. Mohara« o stav rolnický a řemeslnický. »Družba« jest dílem zvěčnělého Slomšeka a ovoce působení jejího jest úžasné. Spolek má přes 31.000 údů, což, považíme-li, že Slovinců není ani půldruhého milionu, jest číslem zajisté značným. »Družba« vydala, za roční příspěvek 1 zl., 6 knih: »Koledar družbe sv. Moharja,« ve kterém vedlé části kalendářní jest pěkná povídka od zesnulého prof. *Fr. Erjavce* a návod »Choďme na poštu« od *J. Vrhovce.* — »Slovenske večernice« s pěknou pověstí jednoho z nejstarších bojovníků za práva národní, *Dra. J. Vošnjaka:* »Trojno angeljsko češčenje,« — »Slovenski pravnik« od *Dra. J. Tavčara.* — »Občna zgodovina« (dějepis) od *Dra. J. Starého.* — »Življenje preblažene Device Matere Marije in njenega prečistega ženina sv. Jožefa« od *J. Volčiče.* — »Šmarnice« od *L. Škufce.*

Jako v letech minulých, tak vydala i letos »Katolická družba za Kranjsko« dobrou knížku »Glasi katoliške družbe,« ve které se střídají s pobožnými písněmi, s rozpravami o víře poučné povídky.

O zábavu dále pečovala »Narodna biblijoteka,« vycházející ve svazcích půlměsíčních v Novém Městě, a přinesla vedlé »Andrejčkovega Jožefa zbranih spisov« mnoho překladů, mezi těmi také druhý otisk »Babičky« od *Boženy Němcové,* kterou již před 20 lety básník *Fr. Cegnar* přeložil.

Týž účel jako »Nar. biblijoteka« má vloni v Mariboru vycházevší »Ljudska knjižnica.« Přinesla mezi jiným *Frankolského* výpravnou píseň ve 20 zpěvích: »Petrovška mati božja« a některé z *Jiráskových* povídek v překladu *Sattlerově.*

V Terstu vydal Dr. sanskrta prof. *K. Glaser* druhý svazek své »Indijske Tolije,« obsahující pěkný převod *Kadidasova* dramatu »Malavika a Agnimitra.«

Pilný spisovatel a básník *A. Funtek* obohatil písemnictví zábavné dvěma spisy. »Prizori iz otroškega življenja,« obsahujících 12 illustr. písní, které jsou určeny, jak název již praví, dětem slovinským, aby odstranily ze slovinských rodin různé spisy německé druhu podobného; druhý jest převod »Zlatorog,« z *Baumbacha,* který opěvuje slovinskou národní pověsť o jelenu »Zlatorohu« a jeho nešťastném lovci. O obou spisech se kritika velmi chvalně vyslovila.

Vedlé děl zábavných vyšlo několik knih poučných a různým stavům určených, tak: »Delavski prijatelj« od *Fr. Podgornika,* ve kterém spisovatel rozebírá názory Proudhona, Smitha a j. a potírá socialismus. — »Človek v pogledu na njegovo telo in dušo« od *J. Lebana.* — »Neposredni davki za vse v dunajskem državnem zboru zastopane dežele avstrijsko-ogerske monarhije« od *R. Šinka.* — »Umetno ribarstvo« od *J. Frankèho.* — »Kratek navod o prvi pomoci pri nezgodah,« napsal *Dr. Al. Valenta.*

Prof. *Dr. J. Sket* sestavil »Berilo (čítanka) za šesti in sedmi gimn. razred.«

»Občna zgodovina« (dějepis) od *J. Jesenka;* věk střední a nový. — Kritika (»Ljub. Zvon« VI., str. 59.) velmi pochvalně o knihách se zmiňuje.

Pokud církevní literatury se týče, objevily se roku minulého tyto knihy:

»Zgodovina farâ ljubljanske škofije« (biskupství), vydal *A. Koblar.* Spisu vyšly 3 svazky, obsahující dějiny fary sv. Petra u Nového Města. Pan vydavatel chce vydati ponenáhlu dějiny všech far krajinských, čímž ovšem valně přispěje i ku poznání dějin krajinských vůbec, kteréžto pole dosud zrovna z největší péče spisovatelské se netěší.

Druhý spis náboženský jest »Mestnofarna cerkev (chrám) sv. Jakopa v Ljubljani« od *A. Žlogara* a *A. Karlina.*

V témže směru vyšel »Duhovni pastir IV. del« od *A. Zupančiče.*

Na konec zmiňuji se též o knížce modlitební pro chlapce a dívky od *Marešiče.* Jest to knížka velmi úhledná a pokud řeči se týče, správná.

V pravdě výbornou knihou jest »Zbornik cerkvenih govorov na slavo ss. Cirilu in Metodu« od *A. Žlogara.* Nejen že obsah jest bezvadný, ale i řeč jest čistá, sloh jasný a zcela vane duch ryze národní. Povšimnutí zasluhují především dvě kázaní v nářečí mezimurském, o kterých posuzovatel ve »Zvonu« takto praví: »Ty zvuky se mi zdají býti posledním ohlasem oněch blažených staroslovenských hlasů, které hlaholily před tisíci lety ve staré Kocelově Panonii a vycházely sv. Cyrillu a Methodu z posvěcených úst.«

Tím ukončil jsem přehled slovinského písemnictví ve smyslu užším, a prosím nepohlížeti snad okem výsměšným na drobné ty slovinské květy. Neupírám, že toho málo, co v roce minulém se objevilo; že to však láska vytvořila, o tom jsem přesvědčen, a sice láska obětovná, poněvadž u národa tak malého jest se spokojiti jen tou trochou »slávy« spisovatelské, ze hmotařských ohledů Slovinci nepíší; a ta sláva sama jest také nepatrná, poněvadž z mála jen zavzníti může úst.

Na konec uvedu ještě některé skladby hudební, které v roce minulém vyšly. Hudbě věnován byl časopis »Cerkveni glasbenik, organ Cecilijanskega društva,« který jako měsíčník na 9. rok vycházel. Vedlé úvah o hudbě a zpěvu přinášel ve své »Muzikalni prilogi« skladby Foerstera, Nedvěda a j.

Mezi skladbami o sobě vyšlými sluší jmenovati umělecké práce osvědčeného skladatele *Dra. B. Ipavice* »Ne vem.« Dr. Ipavica obohatil hudbu slovinskou celou řadou pěkných skladeb v časech dřívějších, a nové toto dílo jeho bylo radostně přijato od obecenstva.

»Ne vem« jest skladbou světskou, ostatní, co vyšlo v oboru hudebním, spadá na pole hudby církevní. Že hudba církevní tak pilně se pěstuje, toho příčinou jest škola hudby církevní v Lublani, která řízena jest dovedným skladatelem Ant. Foerstrem. Z posluchačů školy této uveřejnil v roce minulém *I. Hladnik* své »Velikonočne pesni« a »Slovesna latinska sv. moša v čast presveti Trojici.«

»Te Deum laudamus,« pro smíšený sbor upravil *J. Carli.* »Ljubl. Zvon« píše o skladbě této: »Skladba jest úplně církevní, jasné hudební faktury a pra-

videlné modulace. Pilnému skladateli gratulujeme ku obšírným jeho vědomostem hudebním a skladbu upřímně odporučujeme.«

»Missa in honorem ss. Cordis Jesu,« auct. *J. Pogačnik*. Kritika, mluvíc o skladbě, praví: »O této mši tvrdíme, že jest jednou z nejlepších hudebních skladeb církevních, které vytvořili skladatelé slovinští, a že žádný z nich (p. Foerstera vyjímaje) polyfonie tak uměle a prostě nerozvinul, jak právě pan skladatel.«

Mimo toto vyšly ještě dvě sbírky národních nápěvův, a sice:

»Cerkvene pesmi nabrane med slovenskim narodem,« sv. I., vydalo cecilianské družstvo gorické.

»Narodne pesmi.« Sebral *Kobaridski* a pro čtyry hlasy upravil *H. Volarič*.

Tím jest podán přehled všeho, co v roce minulém se vyskytlo. Jest toho málo, ale přece více, než se Anastasiu Grünovi před mnoho lety zdálo, kdy pravil, že celou slovinskou literaturu možno v uzlíčku odnésti. Není pochyby, že Slovinci, až poněkud volnějšími budou v ohledu politickém, i na poli literarním s větším zdarem budou pracovati.

Posudky.

Obrana základních pravd křesťanských pro školu a rodinu. Sepsal *P. Václav Kopecký*, c. k. gymn. prof., občan Německobrodský, čestný občan Solopiský. Nákladem spisovatele.

Náboženství jest společným všem lidem majetkem, od Boha samého v srdce lidské vštípeným, má tedy právo každý o tento majetek svůj se starati a čistý sobě jej zachovati. Svobody té nyní v plné užívá se míře, avšak jen v jednom, a sice ve špatném směru. Mnozí totiž ne vždy z tříd nevzdělaných, ale právě ti, kteří troufají, že ve světě něco mohou, napadají náboženství, zvláště katolické, rozumujíce o mnohých jeho věcech, jimžto, jak z prací jejich poznati jest, buď nerozumějí nebo ze zášti rozuměti nechtějí. To, co s bídou ve škole do nich vpraveno bylo, dávno vytlačeno jest, a aby později něco četli o víře a náboženství, bylo by copařstvím, hodícím se pro staré baby. Hanbou tedy jest pro vědatora pravdymilovného čísti spisy oné strany, jíž něco vytýkati chce, jemu dostačí nadávky a úsměšky od učenců náboženských, kteří věci té rozuměli podobně možno jako on. Takovéto jednostranné plytkosti uvarovati naději národa, studentstvo, a pro celý život pravé mu přesvědčení zjednati, jest úkolem vyučování náboženství na školách středních. Bohužel, látka jest tak obsáhlá, že není možno v hodinách učebných úkolu tomu dostáti. Jest tedy katechetovi též jinými způsoby si pomáhati, aby náboženství pro studující pravý neslo užitek. Jedním z nejlepších k tomu způsobů jsou nedělní a sváteční exhorty o tom, co ve školách se probírá. Pomůckou výbornou bude katechetovi nahoře udaná kniha. Nápis její sice hlásá, že je to »obrana základních pravd křesťanských pro školu a dům,« ale jest to vlastně 39 exhort k žákům škol středních, v nichž spisovatel vykládá způsobem poučně-zábavným některá jen učení z věro- a mravouky katolické. Se stanoviska tohoto musíme posuzovati ona místa v těchto pojednáních, v nichž některé důkazy nepodány s úplnou vědeckostí.

Celá kniha obsahuje tedy 39 pojednání, z nichž 22 má vztah k věrouce, 14 pak podává některé důležité věci z mravouky. Na konec dány jsou ještě 2 exhorty dodatkem o sv. Aloisiu a o nebi, ač nevíme příčiny, proč je spisovatel nevřadil dle pořádku do řady ostatních.

Spisovatel, jak praví v předmluvě, chtěl výklady svými některé pravdy, o nichž »při výkladu školním pro nezbytnou učiva stručnosť jen málo na obranu uvedeno bylo, jinochům vysvětliti a je přesvědčiti, pobaviti a v dobrém utvrditi.« Úkolu tomuto v některých výkladech dostál plnou měrou, vsul však do knihy své výklady, které nijak nesouvisí s věroukou nebo mravoukou křesťanskou. Tak na př. nevíme, jak se dostaly výklady o bídách pohanských skoro

beze vší applikace na křesťanství do výkladů z věrouky; anebo jakým článkem ve věrouce nebo jaký styk s ní má prosté vypravování života Žižkova? Za velmi důležité pokládáme promluviti o nejchoulostivějších dobách dějin našich, a pravdou jest, že v tom si každý opatrně počínati musí, ale při exhortě náboženské počínal si spisovatel až příliš opatrně. A proč ten nepřirozený pořádek v cyklu, napřed Žižka a pak teprve o Husovi? Exhortu 21. o svobodném zednářstvu podepsal by za pravověrnou též každý zednář, až na klatby papežův, o nichž spisovatel mluví. Nepodáno zde nic více, než dějiny — pokud jich totiž vyzvěděti možno — svobodných zednářův, a sice tak, že jinoch studující při své romantické fantasii mimovolně velikou chuť musí dostati súčastniti se schůzek zednářských, tajemností obestřených; od toho málo by ho odstrašilo pouhé kratičké napomenutí, připojené na konci.

Přes výtky tyto nalézají se hned v prvém oddílu exhorty mnohé velmi krásné, které zajisté, dobře pojaté od studujících, mnoho dobrého by způsobiti mohly. Myšlénky jsou celkem dobře uspořádány a případny. Zvláště dobré pro nucené ctitely dob řeckých a římských jsou četné, pěkně volené příklady z dob klassických národů. Nejlépe se nám líbí z prvého oddílu exhorta o jsoucnosti boží, o velebnosti boží a o materialismu. Zvláště však Matka sedmibolestná a o nejsvětější Svátosti oltářní.

Díl druhý rozhodně vyniká nad prvý jak volbou látky, tak provedením, až na některé náhlé přechody od úvodu k pojednání vlastnímu. Aby čtenářové poznali, jak pěkná themata a praktická pro studentskou mysl v oddílu druhém jsou vypracována, uvedeme některé názvy: »Učenosť a křesťanství,« »Charakter,« »Pracovitosť,« »Láska k vlasti,« »Půst,« »Šetrnosť zdraví,« »Volba stavu« atd.

Z toho všeho poznati jest, že každý, jemuž blaho našich studujících na srdci leží, s radostí knihy té se chopí, očekávaje něco nového, krásného.

Bohužel, pěkný dojem při čtení knihy této zkažen jest bezpočetnými chybami tiskovými, které se skoro na každé straně hemží. Jest sice vzadu přidána oprava, ale jen chyb, které zajisté každý čtenář by si sám opravil; za to ostatní hrubé poklesky, které mnohý smysl ruší, jsou vynechány.

Pak zvláštní ještě neslýchané pohodlí si připravila tiskárna, že na mnohých místech, aby slovo děliti nemusila, počala novým řádkem, nechavši místo pro 3—4 písmeny prázdné.

Nevíme, co máme souditi o tom, že skoro systematicky vynechávána jest první čárka nad *í* při participiích sloves spicí, plačicí, působicí, chrlicí, syčicí, trčicí; tato tři všechna na str. 269.

Za tiskové chyby pokládati nelze, že spisovatel špatně skloňuje; rámě nemá v instr. pl. raměma, důtky instr. důtkami (114.), ne důtky, právnému nálezu m. pravnímu. Bratroma a synoma má býti dual? Spáleniště nesklání se spáleništěte atd., nedůstatek dobře nedostatek. Místo věštebna proč ne obvyklé věštirna? Náramně nedůsledné též jest, že spisovatel jednou píše Boží a hned níže boží, jinde rouháč a níže rúháč, ctnosť a brzo na to cnostný, kovolijecké umění, hned na vedlejší straně kovolitec (218.), v předu knihy Beránek Boží sjímá hříchy, vzadu snímá. Špatné jsou též mnohé vazby časoslov. Nesprávně užito an, ana, ano, str. 126. an nicméně ve hříchu si libují, str. 197. an m. ano. Spisovatel, chtěje co možná podporovati libozvuk, až příliš užívá vsuvného *e*: jak nepěkně zní přese srdce, přese vodu, beze práce, se prací a p. v. *J. Blokša.*

Evropa. Báseň *Svatopl. Čecha.* („Poetických besed" č. XXIX.) V Praze. 1886.

Nezvykle smutně odráží ode břehu mohutná loď »Evropa,« odvážejíc až pod vratníků žehy zástup psanců, kteří slovem, pérem i mečem bojovali za prapor revoluční. Rozličny a různy jsou jejich city, když se loučí s vlastí: trpká ironie, tklivá něžnosť, ostrý sarkasmus, předojemná starostlivosť otcovská, tupá resignace, důvěra ve vítězství myšlénky odbojné, — těmi a podobnými zvuky vyznívá loučení vyhnanců. Zatím velitel korábu a lodní kněz tiše spolu hovoří, užívajíce tak překrásného večera, od něhož kněz reflektuje na krásný večer životní, jaký si velitel uchystal činy svými, blažený zvláště tím, že

po boku vašem anděl chví se bílý,
odvívá s čela každý mrak a stín,
vás obletuje, laská v něžné píli.

Andělem tím míněna jest Angela, dcera velitelova, jenž vypravuje o jejím mládí a osudech své rodiny.

Než tu již se nám (zp. II.) ve spleti lanoví jeví sama Angela, severní krásy tichý zjev, se družkou Gonzagou, u níž »horoucí krůpěj krve cizokmenné tu v kavkazský se přimísila zdroj.« Sleduje půvaby jejich v úkrytě tom lysý lodní kněz; s jakým dojmem, viděti odtud, že chvatně zavírá listy breviáře, an »duch jeho hříšným hemžením se plní opojných vidin, svůdných obrazův,« a on ve fantasii s dívek »rve pestrý šat i závoje i spony« atd. Netuší toho dívky: zrak jejich toužebně těká po palubě, po níž volno se časem projíti psancům pro osvěženou. Nad jiné častěji dovolují se procházky ty vězni mladému, jenž se stal dívkám v nudném životě lodním milou zábavou. Jeť toulavý to dálné Polsky syn, je sláb a raněn, z choroby se křísí a skráň mu zdobí vavřín poety, který však »života jen bídu, hanbu, muku na Parnas zneuctěný divě vlek'.« Pavel — toť jeho jméno — konečně se objevuje — ale tu již po chvilce zvon z podpalubí zve ke stolu. Dívky, odděleny jsouce od mladého zajatce jen zábradlím, použily naskytlé příležitosti a nabízejí mu svou pomoc a přímluvu. On volí — bílou růži z vlasův Angeliných — a dostává ji.

Zpěv III. Mezi psanci tiše hovořícími obrací se obecná pozornosť na Rolanda, mohutnou hlavu, jež jak čelo sfingy vyniká z té směsi. Ve chladné té tváři rysů kamenných, v níž nedočteš se víry, touhy, lásky, v níž zůstavil své hrubé vrásky vyhaslý požár vášní plamenných, přece divoce se nítí tajný blesk a žár. Již pak povstává:

Dnes kyne čin! Buď jarmo střásti žalné,
pochopů zdrtit bídnou kohortu,
neb v krvi klesnout přes paluby lemy —
slavnější smrť to skonu za mřížemi!
Vše uchystáno — spojencem nám zrada —
zbraň poskytne — otevře východy —
až dennice nad mořem svitne mladá,
pozdraví bohdá vlajku svobody! —

Dušený souhlas přijímá návrh. A skutečně když nadejde noc, slyší šeptající dívky odevšad kroky, zmatený hluk, znamení píšťal, zbraní, střelby zvuk, i děla rachot, úpění, jásot. Dívky kvapí na palubu a vidí, že zrazená loď jest děsným bojištěm. Se hloučkem k boji nepřichystaným velitel klade odpor — a klesá. Angela hořekujíc padá též; Pavel ji zadrží a odnáší pod palubu. I Gonzagu, spějící s dýkou v ruce v boj, odvádí, zasažen jsa však kulí, omdlévá. Dozuřil boj, a krví zbrocený krvavou plachtu, rozedranou v cár, pozdvihl Roland: »Vzhůru na stožár svobody svaté prapor červený!«

Zpěv IV. V komnatě pečlivě zamčené Pavel hledí s povzdechem, kterak Angela kvílí nad poraněným, horečně blouznícím otcem, ošetřujíc ho a něžně těšíc; a tu již zapomíná mladistvý básník svých hesel a světoborných úkolů, sní o krásném budoucnu po boku Angelině, přísahaje, že dřív jej ve prach zloba druhů zdeptá, než zasáhne tu její rusou skráň. — Vzešlé jitro pozdravují na svobodné »Evropě« psanci hřímavým jásotem, každý arci po svém způsobě. Poznáváme idealistu Gastona.

Zpěv V. Druhy plynoucí s bezstarostnou rozpustilostí vyzývá Roland, aby dokončili započaté dílo krvavé: naráží však na odpor Gastonův, jenž zavrhuje násilí a vraždu, a rozvíjí názor blouznivého kommunismu. Odpověď Rolandovu charakterisují slova: »Ó věř mi, jenom kamenem a kovem svět obrátíš, ne myšlénkou a slovem . . . Jen rudým křtem se znovu lidstvo zrodí.« Spor přerývají hlasy, by den tento podroben byl vína vládě. Sokové odcházejí, Gaston ujímá se velitelství »Evropy« a koná s druhy přípravy na uhájenou lodi od blížící se bouře. Zatím přivalili psanci s pustou hudbou na palubu ověnčený sud, a za ním přivlekli kněze, připoutaného k bokům polomrtvé Gonzagy se šatem rozedraným. Vystoupil pitvorný stařec, aby podivný ten párek žertem sezdal, byť prý proto i papež uvalil je v klatbu. »Co Řehoř rozloučil, žert lehký snoubí.« V tom rozzuřil se orkan a rozptýlil zpustlou chásku, jen dívka ztepilá a bledý kněz tu pod stožárem zbyli na palubě.

Zpěv VI. Bouřlivý vichor opět vzkřísil Gonzagu k životu; i s knězem vítr po vůli si hraje, loď pak všecka se zmítá semotam. Dívka touží, aby ji — minulé noci zneuctěnou — pohrobila tůň. Kněz však vilně sleduje vnady její, a čím dále ty něžné rysy stíhá, tím toužebněji se oko jeho zžíhá a šíje klesá v těžším vášně jhu. Gonzaga práhne jen po zhoubě.

Květ sbírala jsem včera — šťastné děcko —
noc jedna nelítostná vzala všecko.
Nuž, zemru. Přichyl ucho, zbožný knězi,
slyš moji zpověď na věčnosti mezi.

Kněz však vymlouvá jí dumy zoufanlivé. Snad zítra dospějeme už břehu,

tam s beder odložím ten černý háv,
vypudím z mysli starý řád a mrav,
a ty, má lani, ve pralesa noci
se ke mně přitulíš, jak dcerka k otci.

Gonzaga pohrdá řečí takovou. »Což s oltářů též svatosť zmizela?« Příboj smetl kněze s lodi, dívku zachránil Gaston.

Zpěv VII. V přírodě bouře minula — ale nová počíná v nitru »Evropy.« Roland s vyvrhelem psancův usiluje zničiti Gastona a s ním živel mírný, nerozhodný. Biji ve dvéře kajuty, prolamují otvor, i spatří chorého velitele v náruči Angelině a strážce dojímavé skupiny té — Pavla. Kruté výčitky sypou se naň, že zradil posvátnou věc společnou, spor se zostřuje — dle udaných v básni okolností zdá se býti délka rozmluvy této poněkud nepřirozenou — až Pavla zasul podťatý trám. Roland burácí dále, tu však sevře jej páž Gastonova, jenž pozdě uznamenal dílo sokovo. V zápase lítém Roland podléhá. Tu Pavel, probrav se, vystupuje s Angelou na palubu. Roland již osamotněl, ale nevzdává se; tu hledaje zbraně pro zápas poslední, zahlédl v pozadí šilící dívku, ana se polonahým bokem vpírá do nízkých dveří a v ruce drží pochodeň; přiskočil k ní, i žádá Gonzaga, by sám se pokusil odepříti branku s obrazem kříže — sklad střelného prachu. — Porůzné hlasy jásají, že loď doplula pevniny... A Roland, vypačuje dvéře prachárny, chápe se pochodně, a výbuchem hrozným rozmetána »Evropa,« zůstavujíc po sobě rozmetené trosky a na vlnách prapor červený. —

»Evropa« jest v básnické činnosti Sv. Čechově zjevem tím zajímavějším, ježto ukazuje, kterak básník náš, slovanský po výtce, skvěle zpracovati dovede látku kosmopolitickou, jaká jest básni podkladem.

Smělé koncepci díla tohoto vzdán za tu řadu let, co jest uveřejněno, již často veřejně příslušný hold. Báseň jest založena, jak ukazuje již stručný její obsah, hlavně na nynější sopečné rozpoloze socialní. Méně sice popisuje a rozebírá poměry přítomné, za to však poeticky řeší otázku o cíli a konečných výsledcích snah těch podvratných. Názor básníkův jest asi tento. Střeseli se sebe strana revoluční podřízenosť dosavadní, domůže se arci svobody, ba zvůle, ale pak sporům stran se stranami nebude konce jiného, nežli záhuba všeobecná, ana kde jaká snaha idealnější podlehne hmotnému násilí. Tento spor směrů dvou protivných jest i pružným pérem, jímž ode zpěvu třetího postupuje děj básně v před.

Hojné okolnosti vnější i niterné mimovolně nám připomínají při četbě »Evropy« pozdější básně »Slavie;« souvislosti té dotkl se ve vznešeném vstupu k »Slavii« básník sám. Tu i tam jevištěm jest loď, tu i tam dává bouře mocný obrat událostem, tu i tam čelí proti sobě dvé nesmířených protiv v zásadách a názorech. Společným znakem básní těch i to jest, že děj vypsaný jest nositelem myšlének symbolických; »Slavie« však honosí se tou předností, že básník přesně zachoval dějovou jednotu, v »Evropě« však na úkor dokonalosti aesthetické plyne vedlé sebe souřadně děj dvojí. Avšak láska Angely k Pavlovi tak jest mimo jinotajný směr »Evropy,« že jí čtenář do dobré třetiny básně nemůže nemíti za děj hlavní. Dílí Svatopluk Čech v úvodu ke »Slavii«: »Kdys »Evropu« jsem zočil vrátkou vlnou bez cíle nesoucí hruď sporů plnou,« mluví slova tato, tuším, ve prospěch symbolického výkladu »Evropy.« Pak však jest vytýkati, že první dva zpěvy nejsou ději rázu takového exposicí. Pak jest též podotknouti, že se báseň objevuje býti jednostrannou, nestavíc — kromě passivního velitele — straně revoluční nižádné protiváhy. Ba ni repraesentanti různých směrů mezi psanci nejsou vyznačeni tak, abychom je mohli považovati za reky básně; platí to zvláště o Gastonovi, jenž v děj zasahuje až ve zpěvě pátém.

Půda, na níž vyrůstá vypravování básníkovo, byla nad jiné úrodna rozsáhlejším reflexím a širším popisům: básník však pomíjeje jich, posouvá přesně děj rychle v před. Totě zase předností »Evropy« před »Slavií.« Arci též v naší básni hojnosť jest jednotlivostí přímo velikolepých; než ty všude se jeví z děje vypravovaného vyplývati nezbytně. Z podrobností podobných uvádíme aspoň ve-

lebný choral o stálém rozvoji a přerodu lidského ducha, loučení psanců s vlastí, kontrast »Evropy« s lodí poutnickou, Angelus Dei, scenu dívek s Pavlem, život na lodi, tragický konec Gonzažin. Passus o »pudu, jímž sladké žití mysterium proudí,« jest vzorem, s jak delikatní noblessou lze o předmětě věru tak choulostivém mluviti v básni. Z nejskvělejších stránek »Evropy« jest líceň moře tu za noci, onde za svitání a východu slunce, jindy za bouře.

Sílu a důraz Sv. Čechovy dikce osvědčuje nejlépe charakteristika jednajících osob: dovedeť básník jednotlivé postavy, byť sebe složitější, rysy nemnohými postihnouti velezdařile a s překvapující životní opravdovostí. Co do něžnosti nad ostatní vynikají zjevy dívčí: žel, že právě Angela jest málochybí nejtrpnější postavou v básni. Kam se nesly záměry básníkovy s charakteristikou lodního kněze, nemůžeme rozsuzovati. Již to se nám podobá býti nepřirozeno, že kněz ani slabikou nesahá v ony poměry, jež jsou hybadlem děje. A po těch zprávách, jichž se o něm dočítáme ve zpěvě druhém (zejm. str. 29. sl.), působí Gonzažina slova »zbožný knězi« hodně ironicky. Ať pak už onen »žertovný« sňatek Gonzagy s knězem přičítáme na vrub nepříčetné chasy pusté: odmítnutí zpovědi v tom způsobě, jakým se děje, jest věru až příšerné. Úkol kněžův v »Evropě« byl by co do části nejdůležitější zastal asi též nějaký praobyčejný lodník; básni by ceny neubylo, byť i činem tím pozbavena byla některého místa pikantního, byť i byla odpadla nejedna poznámka nedosti místná, a byť se i báseň byla nedotkla institnce tak svaté, jakou jest zpověď...

Co se tkne formalní stránky »Evropy,« poznamenáváme, že se i tu iamb začasté zaměňuje daktylem: jinak snad netřeba nám v této příčině šířiti chvály. Bylo by snadno zabřísti ve frase, a těch Sv. Čech nemiluje a což hlavního — nepotřebuje.

V—ý.

Drobné povídky od *Gabriely Preissové.* „Zábavné bibl.“ (pořadatel *Karel Šťastný*) dílo CXII. V Brně. 1887. Str. 104. Cena 30 kr.

»Obrázky se Slovácka« se přidružila G. Preissová k oněm nečetným u nás literarním zjevům, kterým hned počátek belletristické činnosti získá sympathii čtenářstva nejširšího a hojnou důvodnou pochvalu. Děj kreseb jejích vzat jest po většině z lidu pospolitého; ráda tu spisovatelka vybírá postavy idealně šlechetné, a kde jí nelze obejíti mravního stínu, má proň vždy něžnou omluvu a dojemný soucit. Povahy podány jsou s řadnou psychologickou prohloubeností a všude jeví se šťastně zachycen i kmenový individualní ráz lidu slovenského. S obzvláštním zdarem vede si Preissová tam, kde ve práci pojímá i život národní. Děj bývá jednoduchý, rozvíjí se přirozeně a plyne klidně; jsa však z pravidla plastickou formulí závažných myšlének ethických, čtenáře povznáší. Prosté, charakteristické dikci pěkně svědčí zde onde svěží přídech humoristický.

Pro ty a podobné příčiny jsme rádi sáhli po 112. díle »Zábavné bibliotheky,« jímž jsou G. Preissové »Drobné povídky.« Čísel podáno tu tré, z nichž nejdelší »Nerovný sňatek.« Starý mládenec, mlynář Zelený, béře si z vroucí lásky za ženu mladistvou, chudobnou Rozárku, již zrádně opustil myslivecký adjunkt. Rozárka necítí se přese všecko pohodlí šťastnou, tím pak méně, když jí zrádný milenec pošle polozoufalý list. Odpověď její dostala se do rukou mlynáře, již dlouho stísněnému nespokojeností ženinou. Pod záminkou záležitostí obchodních odjíždí Zelený do města s úmyslem sebevražedným, zanechávaje Rozárce něžný list na rozloučenou. Když jej Rozárka přečte, vzbudí se v ní teprve láska pravá s nevýslovnou obavou o muže; kvapí za ním, i zastane jej zimničně rozechvělého na břehu řeky. »Co jsem chtěl učiniti, nemohu ti říci, ale nezdálo se mi to těžké za dlouhé blaho tvého života.« Manželství nerovné stalo se přeblaženým. — Opačný poměr manželský vypsán v »Madlence.« Mlynář Pavel vzal si ji s naprostou resignací, za to ona přilnula k muži láskou tolikou, že jí neoslabí ani bolestná zpráva matky Pavlovy, že jest jeho minulosť poskvrněna s bývalou služebnou. Mlynáři namluveno, že dítě zemřelo. Zatím po letech přišla s ním o podporu do mlýna stará žena; Madlenka ponechává je potají ve vsi a ošetřuje nejtklivěji. Mlynář, zvěděv o cestách ženiných, pojal černé podezření o její věrnosti, vyhnal ji z domova.

U matky upadla Madlenka v těžkou nemoc. Pavel, uznamenav křivdu, spěchá ženy odprosit. »Proč jsi nepřivedl Pavlinky? Již se mi po ní, děcku milém, stýská.« — Črta »Příbuzní v sousedství« líčí chudou nevěstu, ana přese všecky kruté ústrky zámožných přátel i proti zákazu mužovu se nabízí onemocnělé sokyni, že jí odkojí nemluvně.

Obsahem povídek Preissové míníme jen ukázati, jak prostinké jsou náměty jejích prací a při tom jak mocně dojemné jest jejich zpracování. Postavy, jakými jsou Zelený, Madlenka, Pavlova matka, Anežka a j. dovede nakresliti jen péro opravdu básnické. Čtenář cítí jejich životní opravdovosť, a v budoucnosť lidu, v němž se rodí povahy takové, mimovolně nabývá důvěry; se druhé pak strany sám se ušlechťuje. Uvažujíce myšlénkové pozadí »Drobných povídek,« nazvali bychom spisovatelku — apoštolkou sebezapření. Smírný závěr jest všude psychologicky odůvodněn. Ve zdravém ovzduší dějovém marně by u Preissové hledal napínavých situací a dráždivých scen, jako ve příčině technické vysokého básnického apparatu; nezatoužíme však po tom, ani po onom. Stránce jazykové prospěla by pečlivější správnosť. Druhou — sobečtější — výtkou bude, že Preissová podala ve sbírce přítomné prací — tak málo.

»Zábavnou bibliotheku« pořádá nyní K. A. Šťastný. Doufejme, že jsouc v rukou tak povolaných, knihovna dospěje tam, kam sahá její cíl a literarní požadavky; zdar záleží arci též na činitelích jiných, z nichž neposledním bude hmotná podpora odběratelstva. *V—ý.*

Jan Výrava. Drama o 5 dějstvích od *Fr. Ad. Šuberta.* V Praze. 1887.

Když se v časopisech loni vyskytla zpráva, že Fr. A. Šubert zadal Národnímu divadlu nové původní drama k provozování, každý přítel českého umění dramatického mohl se z toho upřímně těšiti dvojím právem. Byltě spisovatel už v »Probuzencích« rozhodně osvědčil bohatou žílu dramatickou, a v přesvědčení tom se mohl ještě více utvrditi, kdo srovnal Petra Voka s »Probuzenci« a si všiml vítězného kroku v před učiněného, v díle druhém. Nad to bylo snadno uhodnouti, že Šubert, jsa ředitelem divadla a maje v té vlastnosti některé odpůrce slídivých zraků, nevystoupí na veřejnosť leč po nejbedlivější autokritice. Všeliké však očekávání překonáno přímo sensačním a u původních kusů tím vzácnějším úspěchem divadelním. O ten úspěch zajisté zasloužili se též herci, a jistým dílem přispěla k němu též technika divadelní, výprava a režie. Kdo tedy drama jenom čte a na základě pouhé četby o něm soudí, nemůže býti úplně spravedliv k hodnotě kusu celkové. Spisovatel při svém tvoření měl na zřeteli též jeviště, herce a obecenstvo, čtenář naproti tomu hledí pouze k zákonům aesthetickým a k niterné stránce kusu; jest pak povědomo, že theorie a praxe jen málokdy se nadobro kryje. Z tohoto sporu se vysvětluje asi též různosť mínění a úsudkův, o tomto dramatě pronesených. Ozývá se tu celá stupnice tonů, od nejvyšší chvály až po nejnižší hanu; k této se však mohla spustiti jen žlutá závisť nebo mysl vůbec zakalená pohnutkami, od aesthetiky daleko vzdálenými.

My, jakkoliv nemíníme býti slepými chvalopěvci, pokládáme »Výravu« za dílo vynikající, pro chudé naše písemnictvo dramatické v pravdě potěšitelné, jímž naše dramatické umění obohaceno.

Nechme dílo na se působiti akt za aktem.

I.

V **dějství prvém,** představujícím park a v něm na pravo zámek s přízemním balkonem, vystupují především dvě komtessy původu a příbuznosti jinak nenaznačené, Sylvia a Christina, které dlí u hraběte Rovereda Lanzenfelda již po nějaký čas návštěvou. Laškovná Christina vyzrazuje nám tajemství srdce Sylviina, jež se naklonilo láskou k Jeronýmovi, synu a miláčku bohatého a vůbec váženého sedláka Jana Výravy, který, nechtěje z něho míti sedláka, vymohl si toho, že byl přijat do panské služby za myslivce. Sylvii má sice býti zasnouben hr. Sterneck, rovněž na zámku hoštěný; ale kde je ten podobou a smělým i vznešeným duchem proti Jeronýmovi! Zvláště Sylvii se zalíbilo, když kdysi direktor panských statků, Karmin, nejstaršího syna nemocné vdovy Klenové, jedinou oporu četné rodiny, dával pro zanedbanou týden robotu v řetězích

odváděti do vězení, a Jeroným Klenovi, za pomoci dvou malých bratříčkův a zoufalého bědování matčina se bránícímu, přispěl na pomoc, dráby k zemi strhl, ba i vlastním životem byl hotov zpečetiti svůj skutek . . . Tehdy Sylvie Jeronýma viděla ozářena bohatýrstvím, jak mladého heroa z dávných pravěků . . . Hrabě Roveredo mladému smělci odpustil na snažnou prosbu Sylviinu, hrabě Sterneck však byl při Karminovi.

Za takového hovoru zapomínáme, že žijeme v druhé polovici XVIII. století, kdy nešlechtic a zvláště původu selského sotva za člověka pokládán; vidíme v Sylvii mysl smělou, hotovou snad přetrhnouti pouta stavovských tradic a dovoliti průchod čistému člověctví! Než jen na krátko: co nám tane na mysli, Christina vysloví, tážíc se: »... A což Sylvi — co bude dál?« Odpověď ruší všeliké illuse, Sylvie jí ztrácí už v 1. výstupu náklonnosť, která se jí v mysli naší chystala. »Ani tušení nesmí míti on ani ostatní svět o tom, co mne činí chvílemi šťastnou« — tím řečeno vše a srozumitelně. Panská libůstka!

Jeroným vystoupí sám, jda na tři hodiny do lesa. Než diblík Christina jej zprostí té cesty, slibujíc, že s panem nadlesním už všechno vyrovná. Budou obžinky, jichž dle zvyku na panství Roveredově zachovávaném i hraběcí rodina a přátelé se účastní, komtessy dokonce též tancem s chasníky, a při těch má býti též Jeroným. Na to dívky odkvapí do zámku a Jeroným samomluvem v trochu vysokém slohu projeveným odhaluje své nitro. Přál by si jen jediného slova od Sylvie a byl prý by šťasten v té vzpomínce po všecek život.

Přijde Karmin se svými lidmi a káže chystati k obžinkám. Ten muž není záhadou, karabáčni smýšlení své o lidu robotném dává na jevo výrazy nevolenými a též hraběti má za zlé, že zachází »s těmi chlapy, jakoby mu bez mála rovni byli.« Div prý hrabě sám té holotě ke stolu neposlouží. Kdyby aspoň nějaká bouřka se přihnala nebo liják, aby se ty »selské vrchnosti« musily rozutíkati! Ale však jim to na robotě zas vynahradí! Jest až trochu divno, jak lidumilný pan hrabě takového katanského direktora snese. Než to se brzy vysvětlí: hrabě byl slaboch, u něho sotva vůle nad přirozenou dobrotu se pohne, neřkuli, aby se stělesňovala v činech.

Poslední slova Karminova zaslechl exulant Dvořák, který se byl přišel z Kladska podívat na Novoměstsko do rodné obce, a tu spatřil spoustu, kterou spáchala surovosť lidská na oteckém majetku. Dvořák, za hranicemi vychovaný, přirozeně jest proniknut duchem volnějším, patří na poměry ve vlasti jiným zrakem, než zotročení sedláci, vychovaní v úctě ke svým utiskovatelům: proto slova jeho znějí některým až buřičsky, a jmenovitě povedený typus se nám představuje v rychtáři Matoušovi, dle jehož slov vrchnosť jest ustanovena od Pána Boha a robota od vrchnosti a derechtor jako vrchnosť.

Avšak nelíbali tak všickni ruky, která je bila, jako rychtář Matouš: některým ani nejtužší poroba nezkrušila mysli, naopak podněcovala a živila v nich zarytý vzdor, jenž číhal jen na příležitosť, aby vybuchl v čin. Hle Kyrala, Řeháka, Králíčka, ba i bláznivého Martinka! To nejsou holé plody fantasie, ti lidé žili a žijí v našem venkově podnes. Výborně nám objasňuje stav a smýšlení lidu selského následující rozhovor sousedů s Dvořákem. Dovídáme se lepších zpráv o něm samém, kdo byl a proč sem přišel, a z duše nám mluví, vypravuje o vystěhovalcích na otázku, jak se jim daří, že víru sice zachránili, ale jazyk ztrácejí a tudíž tonou v cizině jak kolébka s děckem v povodni. Myslil prý, »že nová doba císaře Josefa zanítila jiskru nejen ve hlavách učených, ale také v srdcích vesnického lidu, i hledá lid, hledá ducha, sílu — ale nalézá všady jen otroctví.« Kyral jej varuje před rychtářem, ale Dvořák byl pamětliv možných nehod a vzal s sebou patent, že je pruským poddaným, pročež naň nikdo nesmí sáhnouti, dokud se něčím neproviní.

Proti vážnému hovoru tomu, v němž se odbleskuje všecka ta bída, v niž upadl český lid po nešťastné bitvě bělohorské, tragikomicky se nese vyzývání rychtářovo, aby sedláci křičeli Vivát celé vrchnosti a též panu derechtorovi; toto druhé však se jim nelíbí. Ani se dohodují, v tom přichází Výrava. Důležitosť jeho viděti už z toho, že všech zraky k němu se obracejí, všichni sousedé jej vítají.

Toliko Kyral stojí opodál a odpovídá Dvořákovi, kdo Výrava jest; nazývá jej prvním sedlákem na vsi a skoro na celém panství a dí o něm, že maje bývalý zemanský dvůr v Meziříčí, jsa tudíž bohatý a nad to rozumný a poctivý člověk, vrchností jest vyznamenáván. To mu lichotí a tak prý dělá, co vrchnosť ráčí; panský prý to chám! Kyral mluví pln jízlivosti a nenávisti. Než slyšíce Výravu promluviti skoro bychom Kyralovi dávali za pravdu. Hned z prvních slov, že ho vrchnosť k obžinkám ještě zvláště pozvala a jak vrchnosť jest milostiva, zní samolibosť a pýcha. Chvále Dvořákovi, jehož otce znal, syna Jeronýma, jehož prý dal do panské služby, »aby také jednou z Výravy bylo něco víc než sedlák« a Václava, druhého syna, určuje »jen pro ten pluh a brázdu,« dozná u tohoto netušený odpor. Bláznivý Martinek přeruší výstup volaje, an vidí tolik lidstva pohromadě, že as bude funus. Posléz přichází vrchnosť, hlučně jsouc vítána; na rychtářovo: Vivát taky urozený pan derechtor! však neozve se žádný souhlasný zvuk, naopak sem tam smích. Komtessa Christina pošle Jeronýma, by Sylvii ze zámku donesl domněle zapomenutý vějíř.

Spěchaje proň Jeroným potká Bětušku, dceru Kyralovu, jež jej vroucně miluje, sama však nikoliv od Jeronýma, nýbrž od bratra Václava milována jest. Toť patrno z toho setkání a následující sceny s Václavem.

Obžinkový rej jest v plném proudu, když tu zavzní pojednou vojenská trubka a předstoupí setník Charvát s vojáky, hledaje hraběte a Karmina. Tento se brzy dostaví a s úžasem slyší zprávu Charvátovu, že nese patent, kterým císař Josef zrušuje poddanství a uvolňuje robotu. Spolu přináší vyzvání na vrchnosti, aby v nejkratším čase připravila na svých panstvích dvacet tisíc kmenů pro stavbu pevnosti josefovské, při čemž prý lze pěkný groš vydělati. Neboť hlavní dodavatel jest ochoten dáti tomu, kdo by umožnil dodání 5000 kmenů do dvou měsíců, z každého kmene jeden zlatý. V Karminovi se ozve ziskuchtivosť; když pak zví, že patent císařský nabude všeobecné platnosti teprve po půl roce, do té doby pak že vrchnosti je ponecháno na vůli, chceli úlevy lidu poskytnouti hned čili nic, odhodlá se ihned opatřiti sám 10.000 kmenů. Změníť nynější lehkou polní robotu na šest měsíců v těžkou lesní a vydělá tak pro sebe 10.000 zl. Že se to stane na ujmu lidu, je mu právě vhod; aby pak hrabě nezvěděl o nekalých pohnutkách Karminových, to s Charvátem hned důvěrně umlouvá. My tuto slabosť na setníku neradi vidíme; ukazujeť na špatnou povahu. Zakazuje taky hned vojákům, aby před lidem o robotě nikdo ani necekl, jinak že bude co nejpřísněji trestán. Ale ten zákaz se trochu opozdil. Byltě jeden voják, Maršálek, už mezi lidem a tam se podnapil. Když pak v rozkošné sceně řeč se přivede náhodou na robotu, Maršálek chce lidu pověděti o jeho uvolnění. Druzí vojáci mu domlouvají, oznamují mu setníkův zákaz, ale Maršálek trubači se nechce subordinovati. Ten odběhne pro setníka a Maršálek zatím vše vyzradí. Setník přikvapí pozdě, Maršálka může už jen dáti do kozla odvésti. Zpráva jeho bleskem se rozletí, Řehák, Kyral, Dvořák už provolávají Vivát císaři Josefu a nedbajíce krocení rychtářova a Výravova chtí do zámku, by jim hrabě dal přečísti patent. Karmin vystoupivší na balkon jest vítán voláním: Padla robota! Sláva císaři pánu! a na oznámení jeho, že lehká robota od zítřka se promění v těžkou (k čemuž nejspíš hrabě nejspíš byl dal svolení), odpovídají četné hlasy, že chtí slyšeti patent. Marně již Karmin vysvětluje, že teprva po půl létě mají nastati změny: doutnák hrozící zanítiti vzpouru už je tu. Lid nevěří, příkazů Karminových nedbá a jen na zámek chce k hraběti. Výrava jme se krotiti rozrušený lid, upozorňuje na spravedlivosť hraběte, než Kyral mu nedá ani domluviti a jedovatými slovy se ho ptá, stalli se z panské pýchy své už i sluhou jich karabáčníkův, a volá ironicky, aby jen hezky držel s pány, by udělali nejen ze syna jeho, nýbrž i z něho samého kus nějakého toho direktora! »Hej, hej,« končí, »styď se trochu, sousede. My půjdem do zámku!« A vše se tam hrne. Výrava těžce uražený osamotní; slova Kyralova jej ranila do duše. I dokládá se Bohem, že pohany nestrpí.

Takto za všeobecného pohnutí a rozčilení končí první dějství.

Rozhlédnemeli se ještě jednou zpět a povážímeli úkol, který má první jednání čili exposice v ústrojí celého dramatu, nemůžeme než vyznati, že zde máme exposici příkladnou. Poznáváme dějiště a na něm všecky čelnější osoby, jich smýšlení, stav a částečně i povahu. Vše se mezi sebou tře a protivy jasno se odrážejí. Podklad pak, na němž děj se bude vyvíjeti, nevzat z výmyslu spisovatelova, nýbrž tvoří jej idee historické, lidem naším v druhé polovici minulého věku v pravdě hýbající. Nemohloť jinak býti následkem neustálého utužování roboty a útisku lidu se strany pánův i podřízených, než že lid toužebně práhl, až udeří hodina vysvobození. Třebas mnozí hledali spásy v panské přízni — úlevy a volnosti si přáli zrovna tak, jako ony tvrdé, vzdorovité lebky české, které zdobily šíji třeba shrbenou. Toť s dostatek osvětlují četné vzpoury selské; nebyly by se jistě tak často opakovaly, kdyby nebylo bývalo půdy úrodné a zkypřené. Že moment náboženský a též národní spolupůsobil, rovněž historie dosvědčuje. Exulanti měli pořád styk s mateřskou zemí, dopravovali sem potají knihy, vyzvídali poměry, posilňovali a utěšovali trpící, a tajných Bratří a protestantů na tisíce mezi lidem napořád se udržovalo.

Obratně tudíž vetkal spisovatel všecky tyto tři idee v osnovu svého dramatu, a tímto idealisováním děje splnil jeden ze základních požadavkův uměleckého díla, osobám svým spolu takto dodav pravdivosti a životnosti.

Lidumilné smýšlení císaře Josefa mělo na lid ohromující účinek též mravní. Rozdíl mezi jednáním jeho a jednáním vrchnosti nemohl zůstati nepozorován, všeliký útisk se pociťoval dvojnásob těžce, jakožto bezpráví, které sám císař nepřímo za takové uznával. Tím rostla rozkvašenosť, zmáhal se odpor, nabýval odvahy lid. Bylo třeba hoditi veň jenom jiskru, a požár byl roznícen. Spisovatel náš dobře pronikl celou dobu, toť patrno hned z prvního dějství. Jen jedno nestřežené slovo vojína Maršálka, a lid už se rozruší, volá Slávu císaři Josefu, vzpírá se direktoru, táhne k zámku. Lid zde neskládá se z mass zevlujících, bezvýznamných, každé novoty nebo švandy chtivých, jak zhusta bývá v dramatech, zde massy jako v »Tellu« představují v části celek, národ úmyslně a s plným vědomím se bouřící, jho nesnesitelné svrhující, za volnosť se ozývající. Dvořák už je hotová povaha: roznécovatel lidu, kousek Cassia. Z jediné pohnutky vyplývá jednání jeho: z lásky k národu a jeho svobodě. Též Kyral už je hotová povaha: drsný, ponurý a prudký, nepřítel panstva a zpanštělosti, a tudíž i Výravův. Jemu nejblíže stojí Řehák: proti nim Karmin jakožto vzor všech karabáčnických správců. Jest sám, ale za nim stojí hrabě, na jeho straně jest i ostatní panstvo a setník Charvát. Jediný Výrava jest nám posavád záhadou. Přidáli se na stranu panskou či k lidu? Vzrušující moment prvního dějství — Kyralova trpce ironická slova, aby jen hleděl se státi též kusem nějakého toho direktora — napíná naši zvědavosť, jak se Výrava zachová dále. Byl potupen, hlas jeho, radící nejíti na zámek, byl oslyšán — toť pýchu jeho zasáhlo v samém kořeni. Vzpomínáme si bezděky na Shakespeareova Bruta, jenž též Cassiem — ovšem přátelštěji — v hloubi duše a vším možným způsobem vzrušován jest, jen aby ze své posavadní neutrality vystoupil. Caesarovy přízně se zřekl a ke vzpouře se přidal, jež by tím teprve získala váhy a hlavy. (P. d.)

Exulanti. Drama o pěti jednáních od *Jarosl. Vrchlického.* (Č. d.)

Krupius, nechtěje hroznou pravdou přítele svého zdrtiti, dlouho otálí, až konečně donucen byv, zvolá: »Poněvadž nepodávám tělo a krev Spasitele ženě — cizoložnici.« Paní Kateřina se bez ostychu ke svému hříchu zná: vždyť prý svou neláskou, zvláště pak násilným dítek odeváním Dohalský sám toho byl příčinou! Tímto strašlivým klidem ženy své Dohalský div nezšílí, rozlícen chce pak slyšeti jméno svůdce jejího. Když však paní Kateřina na zuřivou jeho otázku s hrozným výsměchem odpovídá: »Toho ode mne nikdy se nedozvíš, nikdy, slyšíš, nikdy!« přítomný Dlask pomůže svůdce vypátrati. Stál prý až do rána na stráži a zahledl jej přes plot lezoucího; nepoznal ho sice, ale snad papíry, které mu při skoku z kapsy vypadly, jej prozradí. Dohalský arci hned poznává vinníka. V tom, co ještě listiny prohlíží, vstupuje do shromáždění v cestovním

obleku Sezima, sám oznamuje, že pana Berky nemohl najíti. Dohalský rozlícen chytne jej za prsa a srazí k zemi. V tom však již přistupuje Berka s bambitkou v ruce: »Zpátky, pane z Dohalic! Sezima Rašín jest moje kořisť — zpátky, ať jej zastřelím jako psa!« Vysvětluje na to své jednání. Sezima byl prý nějaký čas ve službách Valdštýnových a zradil potom pána svého, podav zprávu o jeho vyjednávání se Švédy dvoru císařskému. Nebyti jeho, mohla dnes zdobiti skráně velkého Albrechta koruna česká, a všickni vyhnanci mohli dávno býti doma šťastni. Důstojníci švédského vojska všickni prý přísahali, že zrádce ten padne rukou toho, kdo se s ním setká. Chce jej tedy zastřeliti. Tu paní Kateřina vrhá se před ústí bambitky: »Zabij mne, chcešli, jeho se nedotkneš!« Dohalský, zoufalým bolem, hněvem a studem zmítán, volá: »Ó kleslosti ženy, ó bláto bezedné!« Tu zachrání Sezimu kněz Krupius: »Sezima Rašín je tvůj, pane Berko, ale toto místo posvátné nesmí býti zprzněno krví zrádcovou. Zde asyl je všem, i těm, kdož zhřešili nejvíce.« Na to vyhání oba hříšníky z jednoty a vyřkne nad nimi strašlivou kletbu. Sezima vrávorá ven, paní Kateřina vrhne se za ním: »My se neopustíme, Sezimo!« Načež tento: »Ó díky tobě, díky! My se neopustíme!« Za jejich odchodu Dohalský s pohledem k nebi volá: »Osekal jsi, Bože, všecky větve mé, jsem jako strom holý a bleskem spálený, ale vím, proč jsi tak učinil; chceš, abych sloužil zákonu tvému ze všech sil . . . Líbám tu těžkou, kárající ruku tvou a přísahám státi věrně po boku těch, které jsi mi svěřil, až do smrti; jsem opět silný jako druhdy — jsem silnější — neboť jsem sám!« Berkovi, který v posledním ještě okamžiku Sezimu, an právě práh překročuje, zastřeliti chce, Dlask rychle ruku srazí. Tím končí veleúchvatné třetí jednání.

Vyhnanci ubírají se druhého dne časně z rána, svaté písně prozpěvujíce, do vlasti. Dohalský s několika staršími bratry od průvodu na chvíli se odtrhuje: jdou rozloučit se s nejstarším bratrem, slepým knězem Krocinovským, který pro slabosť namáhavé cesty by nesnesl, a vzít si na cestu jeho požehnání. Krocinovský chce v modlitbách všecky kroky jejich provázeti; vidí sice očima ducha svého věci neblahé, »ale za těmi spatřuje slabý jas a svit, který však roste, roste v zoři. Ta porosí zemi a vykoupí lidstvo jediným přikázaním lásky.« Po jejich odchodu blíží se k jeho domku dva bledí a schvácení cizinci. Je to Sezima s paní Dohalskou, kterým včera následkem kletby Krupiovy nikdo v celé Žitavě noclehu nepopřál. Stařičký kněz, slyše od svého chlapce, kdo jsou příchozí cizinci, vítá je laskavě: jemu jsou toliko lidmi trpícími, dosti mají na výčitkách svého svědomí, ať si u něho odpočinou. Na to odejde na lůžko. Sezima je tomuto blouznivci, jak jej nazývá, za to povděčen a chce zde několik listů napsati. Mezitím čte paní Kateřina jakési psaní, vrhajíc občas na svého milence pohledy, plné hněvu a pohrdání. Když pak on, listy dopsav, za ruku ji béře, ona prudce od sebe jej odpuzuje: a když on jejímu chování nerozumí, odhaluje mu jeho bídáctví, na které prý včera přišla. S hrůzou prý seznává, k jakému padouchovi láskou přilnula. Ukazuje mu list, z něhož se dověděla, že pod cizími jmény v Čechách se zdržoval a na exulanty příspěvky vybíral, které však — si ponechal. Bez rozdílu kdo se mu dal, toho okradl: děti a ženy, žebráky a žebračky. Sezima je zdrcen, prosí za smilování. Omlouvá hříchy ty nesmírnou bídou, do které prý upadl, když ze služeb císařských byl nucen vystoupiti. Těžce prý jej tyto peníze pálí na svědomí. »Jako světlého paprsku chytil jsem se lásky k tobě, ta měla mne očistit a pozvednout, vrátit mi česť muže a důstojnosť člověka... Měj soucit, smilování! Vraťme se do Čech, v potu tváře práci čestnou si vynajdu. Schovej ten osudný list, všem v něm jmenovaným anebo dětem jich dvojnásob nahradím!« A když paní Kateřina se ptá: »Jak věřiti dál, jak milovati?« Sezima odpovídá: »Což neslyšela jsi evangelium lásky z úst toho kmeta?... To je láska milovati i bídné, milovati i zločince! A já, ačkoliv jsem bídný, zločinec nejsem... Neodstrkuj mne, když chci býti lepším, když chci býti tebe hodným.« Paní Kateřina je těmito sliby a prosbami svého milence, z něhož před chvílí hrůza ji obcházela a jejž bídákem a padouchem nazývala, překonána a praví: »Sezimo — já tě

musím milovat!« V tom vchází městský hejtman se šesti strážníky, maje rozkaz vypraviti je ihned za hranice žitavských pozemků. Veškeré obyvatelstvo je prý na ně nesmírně rozhořčeno. Paní Kateřina vrhá se před starým Krocinovským na kolena, prosíc jej za požehnání, které jí kněz, slyše, jak nehodnou a ve hříších bídnou se nazývá, také udílí, dodávaje: »I na tobě vyplní se evangelium lásky!« (Konec jednání čtvrtého.)

V jednání pátém vedeni jsme básníkem do tábora švédského před obležené město Pirno. V táboře tom nalézají se již po delší dobu naši vyhnanci a ztrácejí ponenáhlu naději, že se jim návrat do vlasti podaří. V obleženém městě jest mnoho jejich souvěrcův a vede se jim tam velmi zle. Také dítky Dohalského jsou tam chovány. Čeští vyhnanci, zvláště starý Dlask, bojí se, že švédský general slibů Berkových nedodrží, a nebojí se nadarmo: oznamujeť právě Berka Dohalskému, že general pro neočekávaně tuhý odpor obleženého Pirna proposicí daných splniti nemůže, leč s tou podmínkou, jestliže vyhnanci své zásoby ve společnou špižírnu vydají — švédskému vojsku začíná se totiž potravy nedostávati — a postavili se v šiky, proti Pirnu útočící; jinak prý exulanty ještě tento den z táboru svého vyžene. Dohalský to předkládá svým krajanům na uváženou: bojovati se Švédy proti městu, v němž mnoho jejich souvěrcův úpí — bohužel proti kurfirstu saskému, který posud všem vyhnancům českým upřímným byl přítelem — to jest jediná možnosť do vlasti se vrátiti. Ale marně kněz Krupius je k tomu pobádá, marně Berka nazývá je potomky Žižkovými a Prokopovými; Dohalský sám, sklamav se s nimi ve svých nadějích, nechce jim podruhé k ničemu raditi, ale přání jeho je patrno. Mohl by je sice vším právem upozorniti, že dle úmluvy žitavské, svatým obřadem zpečetěné, zavázáni jsou v nejhorší potřebě společně se Švédy bojovati, ale divným způsobem ani on, ani nikdo jiný tak neučiní. Vyhnanci nechtějí ani zásob svých ve společný majetek vydati, ani po boku Švédů bojovati, proto že, jsouce většinou boje neschopni, špatnou byli by Švédům posilou, a pak museli by proti bratřím v Pirně stříleti; raději chtějí se nazpět do Žitavy vrátiti. Dohalský, ač mu Berka, jsa zmocněn svým generalem, místo plukovnické ve vojště švédském nabízí, odmítá je, dokud svěřený sobě lid do Žitavy nedovede; bolestné jim činí výčitky: »Nejste hodni vykoupení proto, poněvadž váháte sáhnout k meči. Samo vám do klína nespadne, trpte tedy dál, budu trpěti s vámi — ale více pak nenaříkejte. Malátnosť vás zabila a nedostatek důvěry v sebe. Jste lid a národ ztracený.« Vyhnanci ani těmi slovy nedají se od svého úmyslu odvrátiti. Po jejich odchodu má se konati poprava špehů, posledního dne chycených. Právě jsou v poutech vedeni; prvního vidí Dohalský Sezimu a po jeho boku ženu svou. Sezima, obrácen jsa k Dohalskému, praví: »Považuji smrť tu hanebnou za trest zasloužený — ale jedno ti řeknu, že té ženy, kterou jsem strhl v záhubu, nebyl jsem hoden ani já, ani ty... Buď věčný soudce tobě jako mně stejně milostiv; ale já, umíraje, mohu říci, že byl jsem od ní milován.« Po této velice nevhodné řeči odchází na smrť. Zatím Berka rozvázal provazy paní Dohalské a staví ji před jejího manžela. Ten děsí se hanebné smrti, kterou žena jeho zemříti musí; trpí nesmírně. Choť jeho má k němu před smrtí dvě přání: ráda by ještě naposled viděla dítky své. Když pak slyší, že jsou v obleženém Pirně, vrhá se před manželem na kolena a prosí jej vzlykajíc za odpuštění. Vždyť jen přílišná k němu láska uvrhla ji v záhubu; byla žárlivou na jeho velikou horlivosť o blaho jednoty, viděla v tom netečnosť k sobě a nedostatek lásky. Pak jí vzal děti, které tak milovala. V té strašné době, kde byla beze vší ochrany, přišel Sezima a zdrcující svou výmluvností k pádu ji přivedl. Ale hned na to začalo její utrpení. Seznala v Sezimovi bídníka, padlého demona. Chtěla jej na dobrou cestu uvésti, což se jí také podařilo. Špehem prý nebyl; oběšen je proto, že byl zrádcem Valdštýnovým. Připomíná si poslední slova starého Krocinovského, že i na ni, až bude mnoho pykati, vyplní se evangelium lásky. Uvádí pak choti svému na paměť první blažená léta v manželství. Až bude dětem vypravovati o matce, nechť jim řekne, že byla velmi nešťastná, ale že je milovala nesmírně. »A pak uč je milovat vlasť, ať ji milují dvojnásob za sebe

a také za mne, neboť teprve teď jsem přišla k poznání, co to je, třásti se o svou vlasť.« Dohalský začíná slzeti. Ona vidí, že jí odpouští, klesá mu na prsa a žádá jej toliko ještě, aby jí nenechal tou hanebnou smrtí umříti; nechť ji raději svou dýkou usmrtí. Dohalský splní tuto žádosť; zvolav: »Kde se chvěla ústa moje v době štěstí, tam nesmí se tebe dotknouti ruka cizí. Umři tedy očistěna!« probodne ji. Poslední slova její jsou: »Všecko je odpuštění a láska.« V tom ozve se vítězný hlahol polnic a pokřik válečný; Pirno padlo. Nyní se obležení bratří mohou s našimi vyhnanci společně vrátiti do Žitavy. Brzo na to kněz Krupius přivádí Dohalskému dítky jeho. Hošík se ptá: »Kde je maminka?« Dohalský odpovídá: »Tiše — jest zrovna jako druhá vaše matka, vlasť — zase ztracena a přece nalezena v srdcích, vzdálena a věčně oplakávána!« (Konec jednání pátého.)

Jak z pověděného obsahu patrno, oplývá naše drama hojností úchvatných míst, a těmi zajisté nutno si vysvětliti, proč na jevišti s tak mocnými účinky se potkává. Za valnou část své působivosti děkují ovšem »Exulanti« časovosti mnohých vlasteneckých myšlének, které zvláště nyní, kde tolik prudkých bojů téměř každodenně o práva jazyka našeho nám sváděti a tolik na nestatečnosť národní si naříkati jest, v nás mocný ohlas vzbuzují a zároveň — citelné mnohdy nedostatky dramatu zakrývati pomáhají. K těmto úchvatným scenám řadím především místo, kde Dohalský, aby dětem svým jazyk otců zachoval, choti své násilím je odnímá. (»Zachovat svým dětem jazyk otcův, jest skutek vznešený a velký, jehož dosah, ženo, nechápeš.«) Kdo by dále ubránil se hlubokému dojmu, čta nebo poslouchaje slova Dohalského, kde líčí knězi Krupiovi svůj bol, když v Praze, za žebráka jsa přestrojen, lid český bídným, tupým, nadobro zmalátnělým byl shledal! A což teprve, když bratřím běží o návrat do vlasti, kterého sobě toliko se švédským vojskem dobyti mohou, a bratří zdráhají se na čas spojenci vojska toho se státi — jak mohutnými slovy hřímá jim do duše, předpovídaje jim brzké zahynutí v cizině, jestliže jako dosud jen stále trpěti, vzdychati a leda snad náboženské hádky pěstovati budou — zatím co dítky jejich jazyk otců svých zapomínají! Než snad Vrchlický, vloživ tyto vlastenecké myšlénky, lásku k jazyku mateřskému, do své látky, ji příliš zmodernisoval a jakéhos anachronismu se dopustil? Námitka tato odpadne tomu, kdo vzpomene si, že v 16. a na počátku 17. století zvláště bratří čeští to byli, kde jazyk našich otců největší lásky a péče docházel. Jsou však v našem dramatě ještě jiná místa, která myslí naší mocně zachvívají. Upozorňuji v té příčině na onu velepůsobivou scenu třetího jednání, vzbuzenou ve shromážděné jednotě knězem Krupiem, když podávaje přítomným chleba a vína, od paní Kateřiny náhle se odvrací; dále na konec téhož jednání, kde Dohalský vida, jak žena jeho ke hroznému hříchu svému před celou jednotou směle se přiznává a bez ostychu na milence svého, ač právě bídným zrádcem usvědčeného, se věší, slibujíc mu, že ho neopustí — Dohalský nesmírným bolem, hněvem a studem do nejhlubších základů bytosti své otřesen a téměř zdrcen jsa, najednou se vzmuží a k nebi pohlížeje, těžkou kárající ruku Hospodinovu líbá a zvláště nyní ze všech sil obci jeho až do smrti sloužiti chce!

Pěkně působí také ve čtvrtém jednání odchod vyhnanců do vlasti za velebných písní a loučení jich se slepým knězem Krocinovským, a snad bychom ještě leckterou krásu nalezli, doufám však, že jsem na přednosti našeho dramatu již dosti upozornil. Postupme dále. Jaká jeví se nám v »Exulantech« základní idea? Jsou zde vlastně myšlénky dvě, které celým dramatem se táhnou, tu ve větší, tu v menší síle vystupujíce a leckde v sebe zasahujíce. Jedna z nich vtělena je v osudech pana Dohalského a choti jeho, a lze ji asi těmito slovy vyjádřiti: Muž vznešené povahy, pro vyšší cíle ze všech sil pracující, jeli manželem ženy, která ušlechtilým jeho snahám lhostejnou zůstávajíc, jej toliko pro sebe a dítky požaduje, dostane se dříve či později s chotí svou do příkrého sporu, jehožto konec může býti ztráta lásky ženiny, ba dokonce, jestliže za takových poměrů do rodiny prohnaný záletník se vetře, i pád její; jeli však žena šlechetným citům přístupna, brzo trpce pyká svého hříchu a

může těžkým utrpením se očistiti a odpuštění dosíci. Myšlénku takovou dramaticky zpracovati je pokus zcela moderní, se zvláštní zálibou nějaký čas u Francouzů pěstovaný, kde rozliční ti Dumasové a Sardouové, řešíce téměř napořád v dramatech různé problemy manželské, když byli dříve heslem »Zab ji!« (ženu nevěrnou) se řídili, pojednou stali se hlasateli evangelické lásky a křesťanského odpouštění, hledíce padlé hrdinky své co možná očistiti. Zdali arci tím Vrchlický je omluven, že takovouto manželskou nevěru do života velepřísných bratří českých položil, jiná je otázka, k níž později se pokusíme odpověděti. Druhá — velmi vzácná — myšlénka vtělena je zde v osudech českých vystěhovalcův a zní asi takto: Lid, který k dosažení cílů nejvyšších váhá chopiti se činův odhodlaných a rekovných, zůstávaje malátným, nerozhodným a různými ohledy odvraceti se dávaje — lid takový oněch cílů nikdy nedosáhne.

Jaké jest ideí těchto dramatické zpracování? Vizme exposici — první jednání. V paní Kateřině poznáváme hned na počátku ženu nešťastnou. Když ji vidíme naříkati a plakati, proto že manžel její ve svých pracích o návrat českých vyhnanců jí a dítek ustavičně zanedbává, cítíme s ní upřímnou soustrasť. Je mlada dosud a plna života, stálá téměř samota ji musí těžce trápiti. Vždyť nemusela z Čech jako jiné ženy do ciziny prchati, je rozená Žitavanka, žije tedy ve svém domově a nedovede oné nesmírné touhy Dohalského a ostatních vyhnanců po vlasti pochopiti. Víru českobratrskou sice vyznává, ale více ústy než srdcem; odříkavý a sebezapíravý život v jednotě není podlé její povahy. Blahu jednoty a tudíž také obětavým pracím svého manžela, ku prospěchu jednoty podnikaným, zůstává celkem lhostejnou; žárlí spíše na jednotu a vlasť českou, že jí muže, kterého by tak milovala, odnímají, v srdci jeho žádného místa pro ni nenechávajíce. Měla by se arci, aby na tuto svou opuštěnosť poněkud zapomněla, tím horlivěji s dětmi obírati, je učiti, dbáti, aby jazyka českého nezapomínaly atd. Ale pohled na tyto dítky, jak bez otcovského dozoru jako stromky v lese rostou, ji bolestně zraňuje. K jazyku českému srdcem nepřirostla, v nábožných cvičeních jednoty, jako jiné ženy bratrské, upokojení nenalézá, myšlénkami, že manžel pro blaho něčeho, co i jí drahé jest, pracuje, při své povaze obírati se nemůže. Je tedy velmi nešťastnou: my cítíme, že manžel její klade na její povahu přílišné požadavky, a bojíme se, jestliže záhy všeliké výmluvnosti neužije, aby ji o svém jednání jako nejvýš chvalitebném a zároveň o své lásce k ní přesvědčil, aneb ústupků nějakých povaze její neučiní — bojíme se úplné roztržky manželské. Jak si tu vede proti ní Dohalský? Netuše, jak velice pro stálou jeho nepřítomnosť se trápí, když při svém návratu chladnou ji zastane, vytýká jí, že není hodnou dcerou vlasti a jednoty bratrské, že je na jeho cesty žárlivou, že je sobeckou, a když ona mu výčitkami opláci, vytýká jí dále, že nedbá o děti, ba staví jí dokonce před oči andělskou povahu své první ženy. Tím arci choť svou, která je si vědoma, že jen z lásky k němu na jeho cesty žárlila, těžce urazí; když pak jí posléze násilím dítky odnímá, které jí v opuštěnosti jedinou byly radostí, vytržena je také láska z jejího srdce na dobro. Vše je tedy až dosud řádně psychologicky odůvodněno. I druhá základní myšlénka je v exposici šťastně rozpředena; dovídáme se, že čeští vyhnanci mají velikou naději do vlasti se vrátiti — ovšem pomocí švédských zbraní, k čemuž však někteří nejsou valně nakloněni. Z hlavních osob záhadnou zůstává v prvním jednání toliko povaha Sezimova, ač ovšem z některých slov jeho tušíme, v jakém světle se asi co nevidět nám ukáže. Právem tedy myslím, že exposici nazvati můžeme zdařilou. (O. p.)

Crty Litevské. Napsal *Edvard Jelínek.* „Salonní bibl." č. XLIII. V Praze. 1886.

Řadou obrazů s nadšením a citem pojatých a neméně dovedně provedených podává nám spisovatel zkušenosti, vědomosti a dojmy, jichž hojným obcováním s litevskými Polany a častým u nich přebýváním o polské Litvě nabyl. Jsou to zkušenosti a dojmy veliké, jež pohnouti dovedou nitrem lidským a srdce mužovo celé a zúplna zaujati soucitem vřelým ku vlasti té a jejímu národu. Čtouce o tom, kterak pan Sčensný Litvu miloval, o bílém mazuru, o kontuši pana Krištofa, o polské pohostinnosti, jak se jeví vy-

pravováním o panu Karlu Radziwillovi, u pana Henryka a p., zamyslíme se bezděky, srovnávajíce náš ubohý národ se svými bratry Poláky teď neméně ubohými, přece však o mnoho šťastnějšími. Nahlédnuvše do komnat a rodinného života národní šlechty polské, nabýváme teprve jasného vědomí o tom, čeho jsme my sami pozbyli, ba cítíme teprve bolestně, kterak jsme se již i tam ocítili, že ani mrazivá přítomnosti nahota takořka nestačí, aby nám velikosť našich ztrát a zbědovanosť i skomolenosť naši náležitě před oči postavila. My již málokdy na to pomýšlíme, čím jsme byli a čím jsme, přivykli jsme bídě své bezmála tak, jak odsouzenec šibenici přivyká. — A na tom právě, že se podařilo spisovateli několika duchaplně vybranými a obratně provedenými rysy vytknouti rázovitou a neskomolenou posud povahu národa polského v jeho širých vlastech litevských, zakládá se cena těchto črt. V Čechovi ozve se Slovan, any takové obrazy před ním se rozvinují, a uzná rád, že skladatel prstem svým dotkl se strun jeho srdce. Se slovanskými snahami spisovatelovými a s jeho studiemi v oboru tom shoduje se i vnější úprava slohová i mluva »Črt Litevských« způsobem ovšem potěšitelným. *Lev Šolc.*

Katolický spolek tiskový v Praze.

Několik již let jest v Praze spolek, jehož účelem jest lid náš, zvláště venkov, zaopatřiti četbou, ze které by v trudných chvílích svých čerpati mohl zábavu a také poučení pravé, jež by ho sílilo ve víře, mravnosti a ve vědomí národním. Přehlídnemeli spisy dosud vydané, tu s potěšením musíme svědčiti pravdě, že úkolu svému spolek ten dosud čestně dostál, vydav mnoho spisů dobrých jak zábavných, tak i poučných. Spolek tento za roční příspěvek 1 zl. vydává každoročně údům svým pod názvem »Hlasy katol. spolku tiskového« pět knih povídek anebo spisů poučných.

Prvním číslem ročníku 1886. jest cestopis *Dra. Fr. X. Kryštůfka* »Cesta a pouť do Egypta a svaté země.« Spiskem tím, jak praví p. spis. v předmluvě, chce »ukázati krajanům, že cesta do svaté země není nebezpečnou ani přeobtížnou ani drahou a že na této pouti duch jak náboženský, tak i všeobecně lidský se vzdělává a velikého rozhledu i přehledu světa nabývá.« Úloze této vytknuté jadrným popisem cesty skvěle dostál. Pěkné popisy krajů východních, zvyků egyptských a svaté země mile pobaví též každého, kdo jen snad v duchu pouť tuto podniknouti chce.

»Pro pokoj duše.« črta z doby slávy a úpadku od *Boh. Brodského,* jest 2. číslo. V črtě této představuje p. spis. čtenářům dva bratry z doby válek švédských — kterážto doba však velmi málo znatelna jest ve vypravování, — z nichž jeden v nenávisti kainovské všemožnými piklemi zničiti chce bratra rodného, konečně však pravou křesťanskou bratrovou láskou, která odpouští i nejhorší úklady, přiveden ku poznání, pro pokoj duše své se kaje. Talentu p. spis. upříti nelze, ale propracovanosť, jistota mu dosud schází. Charaktery nejsou úplně jasné a pevné. Mnoho na některých místech mluví sám za osoby jednající. — Od téhož spisovatele jest též číslo 4. »Pomsta Lollardů,« opět črta, v níž skutečně mnohdy jen načrtnuto, co by jasně a určitě mělo býti vylíčeno. Nejasný jest též zjev bludaře proroka, lid svádějícího. Jazyk v obou těchto pracích jest bezvadný.

Rozhodně lepším jest případný obrázek z našeho lidu od *A. Dostála* »V Americe.« Chlalupník Kubias ze zlosti, že oklamán od tchána o věno, přichytl se pití a zanedbával hospodářství, až takořka ocitl se na holičkách. Poněvadž by nerad byl žebrákem v domově svém, chce odejíti do Ameriky. Hned při tom upadá do rukou nepoctivého agenta, u nás nyní tak obyčejného, který, chtěje ho tím jistěji vylákati, usiluje svésti ho k nepoctivosti, aby totiž sestry své oklamal o jich podíly otcovské; ale tu se ukáže pravá poctivosť našeho lidu nezkaženého, toho se dopustiti nechce. Za tuto poctivosť řízením Prozřetelnosti boží odměněn jest tím, že starosta na obci mu vymohl kousek země, pusté sice, ale k dočasnému užívání bezplatnému. Kubias, přestrašen nebezpečenstvím cesty, o kterém se dočetl, s radostí dobrodiní obce přijímá a utvoří si na tomto pozemku svou Ameriku, kdež pilností svou též opět se povznese. Osoby jednotlivé jsou velmi případné.

Dostál znám jest již přemnohými

pracemi svými jako dobrý náhradník Třebízského.

Posledním číslem ročníku jest dosti objemný obrázek od *Ed. Brynycha* »Kříže a kalichy.« Část I. »Hvězda jitřní.« Obrázkem tímto, jakož i jinými pracemi, týmže spolkem uveřejněnými, osvědčil se spisovatel vedlé dobrého kazatele též dobrým vypravovatelem. — Jmenovaný obrázek nepodává nám sice děj úplně jednotný, nýbrž pěkně znázorněný pestrý život ve smíšené vesnici, kde žijí katolíci s protestanty. Osoby zobrazeny velmi pěkně a přirozeně s té i oné strany se všemi chybami i přednostmi, jaké na lidu našem viděti můžeme. Zvláště případná jest postava poctivého Budárka, ševce. Doktor Nedbal jest odstrašujícím příkladem zběhlého, pokaženého studenta, který při své nedoučenosti o všem věděti a do všeho rýpati chce. Spravedlivě na základě pramenů podány jsou hádky o víře. Kniha tato velmi poučná jest pro náš lid. Upozorniti však jest nám spisovatele na některé poklesky jazykové, mezi jiným zvláště na nesprávné, příliš časté užívání supina. Klade to sice spisovatel do úst lidu, ale ten právě supinu se všemožně vyhýbá. Jak nepěkné jest na př. na str. 44. »učit říkat modlitby není děti nábožensky vychovávat.« *J. B*

Z českých mlýnů. Humoresky *Karla Tůmy.* Illustroval Karel Thuma. V Praze. 1886. Příloha „Humor. listů.“ Str. 397.

Mnozí spisovatelé se domnívají, že humor všechen záleží ve frivolních poznámkách, buď víry, mravnosti nebo jednotlivých stavů se týkajících. Však zdravý dosud humor je v českém lidu a jenom nutno spřáteliti se s ním, sbírati jej a pobaví čtenáře všech druhů vzdělání. Důkazem toho jsou humoresky, čerpané z českých mlýnů. Kolik vyvedeno »taškařic« ve mlýnských šalandách od chasy mlynářské od pana otce počínaje až do práška? Kolik historek vypravují do roka ve mlýnech krajánkové, sekerníci, kolik provedeno lekrací s veselými mleči?

Pan spisovatel čerpal humoresky z jistého určitého kraje, jak dosvědčuje věnování: »všem přátelům starého českého humoru našim lešetinským mlynářům;« což kdyby po celých Čechách byly sebrány a vydány?[1])

V přítomné knize podáno humoresek 59 a jedna báseň »Ve mlýně.« Děj se otáčí ve všech buď v šalandě nebo v nejbližším okolí mlýna: osobami jednajícími nejvíce páni otcové nebo mlynářská chasa. Mnohé jsou ovšem k mlýnu takořka za pačesy přitaženy a stejně by se hodily do historek loveckých, selských, ale dostavše mlynářské zabarvení, vřaděny jsou do »českých mlýnů,« na př. »Tak dlouho chyboval, až trefil,« »Čertův zajíc« a mnohé jsou také již známy z anekdot jako »Když se prášek vydaří.« »Prach jako prach.« »Pila a Holandr« atd. Některé nás připomínají na blahé doby pánů derektorů, jež znali páni otcové bráti na mušku.

Všechny baví, k čemuž obrázky četné a vydařené napomáhají, bez nichž by mnohý vtip ani nebyl dosti jasný a rázný. Mluva je správna, výrazy z mlynářského života.

Při veškerých téměř plodech literarních u nás musíme bedlivý pozor dáti, jak ta neb ona kniha také by působila v ohledu mravním; humoreskám »Z českých mlýnů« to vysvědčení dáti musíme, že až na mdlé výstřelky jsou bezvadny. Poněkud nemístná je frase (str. 35. a jinde) na dotvrzení třeba malichernosti, »na to můžete vzíti hostii.« Také frivolností písma sv. a výroků posvátných zavání »vtip« tento (str. 62.): »Psáno jest: Vejdi do života a ne do klobouku mého.« Trochu rohatý je vtip ve »Vodní otázce a kalhotách« na str. 206.

Obrazy jsou téměř všechny pěkné a na malé výjimky s dostatečným šatem pro slušného člověka, v čemž nebývají čeští malíři mnoho vybíravi.

Humoresky tyto lze odporučiti jako zábavné čtení, a také českým venkovem a zvláště pány otci byly souhlasem a podporou všestrannou přivítány. Výprava je slušná.

Miroslav Zkcumal.

[1]) „Z českých mlýnů“ vyšly r. 1886. a v „Ohlasu z Podhoří“ r. 1887. píše feuilletonista také jednu mlynářskou humoresku, dokládaje, že by s velikým vděkem se potkalo, kdyby všechny humoresky byly sebrány a vydány.

Různé zprávy.

Z literatury chorvatské. Každý upřímný přítel slovanského písemnictví zajisté potěší se nejnovějšími publikacemi „Matice chorvatské“ v Záhřebě, která současným rozkvětem svým budí nejkrásnější naděje. S radostí prohlédli jsme výroční zprávu a statistiku Matičnou, z níž se dovídáme, že má daleko přes 6000 členův, a že si buduje krásný, vlastní palác, jenž má býti útočištěm domácích spisovatelů. Hle, toť výsledek jedva desítileté, úsilné práce na poli národním u národa, čítajícího pouze $1\frac{1}{2}$ milionu duší! — Jest tomu sice již 44 let, co „Matice Záhřebská“ trvá. Roku 1842. vzniknuvši ze soukromého kruhu „Čitaonice illyrské,“ měla s počátku jen 38 členů, mezi nimi ovšem vydatných, a ačkoliv teprve na sedmý rok (od r. 1835.) národní obrození trvalo, přece již nadšená píseň a živé slovo mladého Chorvatska pravé divy tvořilo. Intelligence počala se kupiti okolo jediného liter. spolku v zemi, a když prvá kniha „Osman“ nesmrtelného Gundulića vyšla, celý svět divil se krásné poesii jeho. Zapomněltě národ chorvatský sám, že přede dvěma, třemi sty lety měl duchaplné básníky, jejichž plody vyjímaly se důstojně i vedle Tassův, Ariostův a Petrarkův, a kteří vyrovnali se mnohým slavným básníkům jiných národů novověku. — Převratem r. 1848. otřeseny byly i základy „Matice;“ vydány sice cenné knihy a ještě důležitější časopisy („Kolo,“ „Neven“), avšak spolek sám začal pod útiskem absolutismu zmírati. Již sice r. 1850. snažili se vlastenci, aby osvětové ústavy, jako „Matice,“ „Národní museum,“ „Akademická knihovna,“ „Čitaonica,“ „Národní dom“ a „Hospodářské družstvo“ se svými fondy a sbírkami sjednotily se v jediné „Družstvo osvěty a vědy,“ avšak nastalá politická era učinila všemu konec. V národě zaniklo všechno nadšení pro národní literaturu. S materialismem rozmohl se i servilismus. Z mnohých druhdy nadšených vlastencův a mužů jinak duchaplných stali se sluhové a obrancové cizích idcí a zásad. Byrokratismus, dříve v Chorvatsku neznámý, slavil pravé orgie, potlačiv úplně za pomoci nezvaných cizozemských hostí otčinu hrdého, čilého a svobody milovného Chorvata. V té smutné době okolo svatého ohně na oltáři vlasti stálo jen několik obětavých strážců: přes vlastní nebezpečí však dovedli obhájiti slovanskou ideu, která se v Chorvatsku „illyrismem“ probudila. Pak nastal onen moment, jemuž i jiní velcí a bohatí národové neunikli. Nastal zápas mezi interessem a ideou. Většina intelligence, bohužel, přilnula k interessu: šla za chlebem. Avšak jako každá krásná a nadšená idea dříve nebo později zvítěziti musí, tak konečně i doutnající oheň vlastenectví a národní svobody opětně pronikl. Roku 1861. rozprášilo slunce svobody mlhy, jež tísnily život národní, a nově probuzený národ hotovil se odvážně k důstojné duševní práci. Rázným dokladem tohoto obratu jest, vedlé jiných utěšených zjevů, zdar „Matice chorvatské,“ která jest literatuře chorvatské pravou svatyní. —

Poslední její publikace vyhovují všem požadavkům, jaké kladou se knihám v civilisaci nejpokročilejších národův, o čemž svědčí jak niterná cena, tak bohatá výprava příslušných spisů belletristických i poučných. Z prvých zvláště vyniká krásné vydání básnických plodův „illyrského“ poety *Luky Botiće* († 1863.), pěvce to ryze národního a nad míru sympathického. Rodiště básníka toho je nedávno Slovanstvu vrácený starochorvatský Spljet v Dalmacii, kolébce všeho Chorvatska, a vydání spisů tohoto básníka je tudíž tím významnější. Životopis jeho sepsal slavný národovec dalmatský, čestný kanovník *M. Pavlinović*, a rozbor aesthetický básní jeho podal osvědčený již v oboru tom *Dr. Fr. Marković*. Otištěna je tu překrásná epická báseň „Pobratimstvo“ (z r. 1854.) a jiné dva eposy „Biedna Mara“ (z r. 1861.) a „Petar Bačić“ (z r. 1862.). Jmenovitě prvá a druhá báseň náleží k pravým perlám „illyrské“ poesie, které i největšího básníka Chorvatů — *Petra Preradoviće* — naplnily obdivem. Zvláště báseň „Pobratimstvo,“ v níž fotograficky věrně vylíčena povaha národa, a jež proniknuta je ideou jednoty Srbův a Chorvatů, nemine se zajisté blahým účinem i v budoucích generacích dvoujmenného národa. Čtouce tyto plody ze zašlých, vlasteneckých dob, bezděky pociťujeme touhu, abychom v souborných vydáních čísti mohli i ostatní pěvce „illyrské“: Demetra, Niemčiće, Blažka, Bogoviće a j., kteří by vesměs i před přísným soudem evropské kritiky čestně obstáli.

Z belletrie vydán „Maticí“ dále třetí svazek sebraných spisů *Šenoových*, obsahující zčeštěné již romany: „Ilijova závěť“ a

„Selská bouře," z nichž poslední náleží k nejlepším pracím zesnulého romanciera. — Současné krásné písemnictví representuje se novým spisem známého již i u nás romanopisce *Jenia Sisolského* (vlastně: Eugena Kumičiće). Týž náleží od několika málo let (od r. 1879., kdy vydal roman „Olga i Lina" v duchu Zolově psaný) k nejplodnějším a nejobratnějším romanopiscům jihoslovanským: zvláště vynikají práce jeho „Jelkin bosiljak" (zčeštěno), „Začudjeni svatovi," „Primorci," „Gospodja Sabina" a j. Na prospěch domácí literatury sešel již s kluzké dráhy Zolovy, a ponořil se úplně v kraj a lid svého překrásného rodiště; v líčení přímořského života je nedostižitelný a plnou měrou originalní. V nejnovějším romanu svém „Sirota," „Matici" vydaném, z něhož četli jsme již rozkošnou ukázku v pamětném listu, vydaném na oslavu 50letého jubilea obrození chorv. literatury — líčí S. úchvatně boj národa chorvatského v Istrii s výbojným živlem italským: události a osudy mladé osiřelé dívky isterské, hrdinky romanu, která je representantkou tohoto národního zápasu, vylíčeny jsou s dovedností, důstojnou výše moderního romanu Zvláště poetická krajinomalba je u tohoto nadaného romanopisce tak velkolepa, že možno říci, že podobného zjevu v literatuře jihoslovanské posud nebylo. (O. p.) *Josef Kouble.*

Z Prahy. (Činnosť akademická.) Nepokládáme za zbytečné promluviti o snahách, které na ten čas hýbají srdcem a myslemi akadem. studentstva českého v naší Praze, části to české intelligence. dokonávající duševní své zbrojení pro zápas v životě veřejném. Máť české studentstvo významnější postavení v národě, nežli studentstvo ostatních národů. České studentstvo. skupené okolo těžce vymožené „almae matris" ze všech koutů našich vlasti nejvíce z prostého lidu, jest nejčilejším živlem soustřeďovacím tužeb a potřeb národu. Tu zdá se nám býti na čase, aby v dozrávajících mladících poměry se poznávaly, názory tříbily, aby po čase přípravy vědomě vkročili na pole vyměřené. Velikých cílů jim vyměřovati netřeba, nýbrž jen skromně přispívati mají a tím více posilovati se pro budoucnosť. Neboť oni jsou nadějný květ vlasti a její veliká naděje.

V čem pak záleží skutečná nynější příprava našich akademiků? Za velikými účely sjednotili se skutečně rozehřátí a nadšení událostmi roku osmačtyřicátého (v r. 1849.) v „Akademický čtenářský spolek," kde vedlé pospolitého vzdělávání i národní vědomí síliti a utužovati se mělo. Ušlechtilosť, krása, vědychtivosť, které jsou zárukou ušlechtilosti, krásy, síly, vědychtivosti národa, byl prvotní účel, za nímž se sešli. Nechceme jmenovati mužův, odkojených těmito ideami, ale jest jich řada nenepatrná. A nyní? Naříká se do úpadku, členy spolku dobře cítěného. I vídenský akad. spolek na únorové letoší hromadě na úpadek tento poukazuje. Kde kořen zla a kde prostředky k nápravě? Nepřísluší souditi v pouhém referatu o činnosti akademické o věcech těchto, a prohodíme-li něco, jest to dojista dobře míněno, a doufáme, že nám nebude se bráti ve zlé.

Mnoho akademikův, a z části nikoli předpojatých, vzdaluje se spolku, poněvadž jim neskýtá toho, čeho od něho čekali. Pravda, že odebírá se ve spolku veliká síla časopisectva, ale to není všecko. Právě toho, po čem nadšená, mladá duše touží, je tam málo, málo vědy (najmě cizojazyčné), málo niterného života, mnoho planého a neužitečného formalismu a při tom zmrtvělosť a zmalátnělosť, chabosť a netečnosť, málo zápalu pro čisté idealy. Snad těžký vzduch moderní nezdravoty usmyslil si zahnízditi se do nejjařejší části nevelikého našeho národa, do dorůstající intelligence jeho? Separatismus a sobectví přinesly mnohým záhubu — doufejme, že rozžírající jejich moc zde mine se s úspěchem. „Spolky," dí jeden náš vlastenec, „jsou předůležitým faktorem v životě národu našeho, jednak vydatně podporujíce materialní zájmy jeho, jednak pěstujíce společenskou stránku jeho, povzbuzujíce a tužíce vlastenecké smýšlení a statečnosť občanskou." Akademický spolek má tedy tužiti statečnosť akademickou, buditi ospalé, nabádati váhavé, podporovati pilné občany akademické. Tak shodne se „akadem. čtenářský spolek" s účelem svým, vytknutým při založení a obnoveným při svého založení 25leté památce v r. 1874. Avšak není zcela neúrodna, třeba v hlavním proudě trochu malátná činnosť „akad. čtenářského spolku." Roztřepen jest na mnoho jiných spolkův a akademických odborů, z nichž mnohé čile si vedou, ale nedostačují, aby repraesentovali činnosť všeho „akadem. čten. spolku." První místo přísluší literarnímu a řečnickému spolku „Slavii," který v týdenních pravidelných schůzích vykazuje se programy poučnými, probíraje zájmy buď české, buď jinoslovanské. Z posledních přednášek jmenovati sluší „O padělání české historie novější" a „O J. Novikovu a ruských zednářích minulého věku." K němu druží se akadem. spolek „Řip" svou

horlivostí v zakládání knihoven na českém venkově, „Všehrd“ svými úvody do praktického života. Většina však — tak zvaných krajinských spolků — jsou svým osamocením málo významny. Akademici jistého kraje sejdou se ve spolek za účelem, který se netýká společných zájmův „akad. čten. spolku,“ a tak sice spolky rostou, ale síla místo koncentrace se tříští. Sem patří „Krakovec,“ spolek akad. západních Čech, „Budivoj,“ spolek akademiků z okolí Č. Budějovic, „Sázavan,“ „Dobroslav,“ spolek akad. z okolí Král. Hradce, „Štítný,“ spolek jihočeských akad., „Radbůza,“ „Spolek akad. chrudimských,“ „Jizeran,“ „Krakonoš,“ spolek akad. severovýchodních Čech. Kromě toho jest „Spolek českých akademiků židův“ a spolek akadem. evangelických „Jeroným.“ Vedlé nich trvá „odbor šermířský“ a „odbor pěvecký,“ který pořádáním „Slovanských koncertů“ chvalné pověsti si nabývá. Tolik o činnosti duševní. V materialní příčině pěknou myšlénku, vzniklou v r. 1874. za jmenované příležitosti uskutečňuje podporami měsíčními chudých členův „akad. čtenářského spolku.“

Všimneme si ještě „Moravské Besedy,“ spolku akademiků moravských. I na „Mor. Besedě“ lpí trapná chmura malátnosti. Snad i tu schází pevná vůle opravdové snahy. V dýchánku panském (členském) dne 20. ledna hovořilo se o stavu „Mor. Besedy“ a s politováním uváděna netečnosť členstva a nevšímavosť Moravanů nečlenův, a trpce přijata slova, že členstvo od „Mor. Besedy“ čeká zábavy! A přece má býti „Mor. Beseda,“ jak „Akad. čten. spolek“ pro Čechy, Moravanům průpravou a posilou ke práci, která je čeká mezi krajany moravskými! Pěkná myšlénka, i dámy zváti do svého kruhu v „dámských dýchánicích,“ programy svými neuspokojuje. — S Moravany druží se slovenská brať svým „Detvanem,“ s láskou obírajíc se svou pohrdanou slovenčinou.

Zprávu tuto zakončujeme slovy prof. Krejčího, promluvenými o slavnosti jubilejní před 13 lety: „Již teď pravým vědeckým snažením, neunavnou důmyslnou pracovitostí, vy všickni, kteří máte účastenství ve vědeckém ruchu studentstva našeho, zahanbujete a odzbrojujete odpůrce vysokého učení českého; vám pak vyvolencům, kteří v sobě cítíte síly a povolání, celý svůj život věnovati vědám, ukládá vlasť velečestnou povinnosť, dostoupiti na vrcholy vědeckého výsluní, an jedině tak stanete se účastni onoho velikého ruchu všelidské osvěty, který zjedná nejenom prospěch a oslavu národu našemu, nýbrž i onu platnosť v areopagu lidstva, kteráž jedině ujišťuje výminky důstojné bytosti každého národa.“ *V. V.*

I. Spolkové.

Kruh přátel literatury české v Brně. Zprav. *Fr. Jokl.* Ve schůzi dne 3. ledna prof. *Kabelík* zavedl rozpravu o chauvinismu, zvláště v literatuře. Slovo samo původ vzalo od Chauvina (chauve = lysý), hrdiny Scribeovy hry „Le soldat laboureur,“ starého vojína z válek Napoleonských, který, jako typus těchto starých gardistů, chová pro každý čin svého velikého císaře nezměrný, žádného odporu netrpící obdiv a spolu s tím horoucí úsilí po nových podobných činech ke slávě vlasti. A v tomto smyslu horoucí snahy zveličiti slávu i moc národa, jeli třeba, i na úkor národů jiných, ať ve vzhledě jakémkoli, přešlo slovo chauvinismus také k národům ostatním. Tento chauvinismus, pokud jest vřelou, nevýbojnou láskou k vlasti, jest chvály a úcty hodný. Zvláště přirozeným jeví se ve Francii, slavné dějinami, velké ideami a krásnou literaturou. Proto také mohl zde vybočiti v pohrdání vším jinonárodním.

Podobný účinek jako na Francouze, měly války Napoleonské i na Němce; jejich šťastný pro Německo výsledek prvně podnítil naděje v budoucí velikosť matky Germanie. A rychleji než politická moc spolu s vědou a literaturou rostla nadýmavosť Němců, tak že konečně po netušeném pokoření nenáviděného soka Francouze mní se býti předním representantem čeledi arské Dnes ovládá tento německý chauvinismus veškeru produkci duševní tou měrou, že upadá v byzantinismus.

Jak prospěšným jest národu chauvinismus, dokazuje již sama existence Maďarův. U „rytířského“ tohoto národa, nemaje skutečného podkladu historického, a opíraje se jenom o — lže, sklesl chauvinismus na hnusnější ještě než u některých Němců manii vyhlazovací vůči národům sousedním.

V každém jiném národě vyvinul se do jisté míry chauvinismus.

Nám nevýbojným Čechům vytýkají odpůrci naši chauvinismus od dob našeho probuzení. Však je viděti u nás onen zjev, podobný „škodlivé bylině“ (jak vytýkají někteří moderní naši „vlastenci,“ jimž nadšení vlastenecké jaksi je nepohodlným), je viděti u nás onen chauvinismus, který národy nás obkličující na takový stupeň moci povznesl?

My nejen nejsme přemrštěnými vlastenci, než naopak nejsme svými: ani životem společenským, ani divadlem, kde nejméně vládne česká literatura dramatická, ani literaturou. Tedy nezasluhujeme výčitky nadýmavého chauvinismu, ale měli bychom si vytýkati spíše nedostatek národní hrdosti, kterým hyneme.

K tomu se připomíná, že v žádném jiném národě není strany takové, jako u nás, která by svému vlastnímu národu vyčítala chauvinismus. Je to u nás zjevem smutným a svědectvím o malé idealnosti. Vždyť u nás národnosť i barbarstvím byla nazvána.

Dále se dokládá, jak pruským duchem psány jsou německé knihy pro lid, kdežto u nás ani o nejslavnějších dobách naší minulosti se neví.

V téže schůzi referoval red. *Sokol* o *Fr. A. Šubertově* dramatě „Janu Výravovi," jež mělo skvělý úspěch na Národním divadle.

„Jan Výrava" zdá se býti jaksi dramatem lidu českého, představuje nám lid ten, jakým byl v době největší poroby. Je to obraz účinný nejen charaktery osob, než i dějem přiměřeným, tak že divák i čtenář s povděkem na něm spočine.

Méně dokonalou jeví se osoba Jana Výravy, a sice: 1. v hrdinovi samém, 2. v ději dramatu.

Vada v hrdinovi. Jan Výrava není sedlákem jako ostatní, je zemanem, a tedy není týrán, jako oni. Proto přirozeně nemůže také tak cítiti, jako oni. Jsa pak nad to i miláčkem toho panstva, není ani takovým odpůrcem jeho. Zkrátka, mní se býti povýšeným nad ostatní lid rolnický. Tím také se stává, že není vůdcem lidu, jakým by měl býti, že z uražené pýchy, že jej Karmin nazve „selským chámem," nevede jeho, ale je sám veden, ač i to náhodou. Z té vady vysvětluje se také nerozhodnosť v jednání Výravově, která je velmi na úkor niterné síle a dramatické příčinnosti, za to však herci dává příležitosť rozvinouti talent v nejrozmanitějších situacích.

Vada v ději. Drama z dějin utlačenosti mělo nás uvésti hned na počátku do tehdejších hrozných poměrů, mělo počínati takovým momentem, jaký by hned s počátku vzbuzoval v nás přesvědčení, že lid ten nemohl jinak jednati. Ale na místě toho vidíme velikou slavnosť, kterou lidumilný hrabě lidu svému dal vystrojiti. Tato vada základní se zvětšuje, když sedláci se dovědí o patentu císařském, začnou se z toho veselí bouřiti. Ale divák je na rozpacích, proč tak činí, ze hněvuli, nebo snad — z opilosti, která beztoho lidu se tím vyčítá. Tím je interes diváků nebo čtenářů zkalen.

Další vadou děje, ač jen relativní, jest, že autor, chtěje podati charakteristický obrázek z té doby, nahromadil ve svém dramatě mnoho, jinak pěkných, úloh, které pro menší divadlo jsou kamenem úrazu, jelikož musí býti velmi dobře provedeny, k čemuž nedostává se menšímu divadlu sil.

Avšak absolutní vadou děje jest, že na pět aktů je příliš krátkým, z čehož potom drama se zdá na některých místech zdlouhavým.

Všecky tyto vady nejsou však přece na újmu účinnosti ani dobrotě dramatu, kterému zbývají ještě mnohé krásné přednosti. Tak předně všecky osoby jsou charakteristické, rázovité, až do detailů vykreslené; charakter Výravy samého je z nejvděčnějších úloh pro dobrého herce.

Řečí snaží se autor vystihnouti mluvu tehdejší doby, což se mu také namnoze podařilo. Ostatně je řeč předností dramatu, jsouc dramaticky jadrnou i úsečnou, v čemž u nás do poslední doby mnoho zanedbáno.

Ve schůzi dne 17. ledna prof. *Šílený* referuje o nejnovější sbírce básní *Vrchlického:* „Motýli všech barev."

Již v úvodní básni charakterisuje Vrchlický svou nynější poesii, která proti předešlým jest ladna, jasna: Vrchlický stal se básníkem optimismu. Jak ukazují další básně, podnítila v básníkovi tento optimismus láska k ženě i dítěti. Sbírka celá skládá se ze dvou oddílů, mezi něž vloženo Intermezzo: „Písně o mé dceři."

Z prvního oddílu zdají se referentovi býti nejlepšími básně „Dvě sestry" (t. j. hudba a píseň), „Krajina," dále básně věnované příteli malíři Liškovi při jeho odchodu do Říma, a Tom. Canizzarovi, v nichž se vyslovil Vrchlický, jak soudí o idealech a kráse básnické, o povolání umělcově, básníkově. — Intermezzo drobnějších básní, věnovaných básníkově dceři, nazývá se cenným příspěvkem k naší literatuře dětské. — Celkem básně oddílu prvého jeví se ref. lepšími, nežli básně druhého oddílu, kde se nejvíce zamlouvá „Pohádka," „Canzona Sardellova," „Český Ahasver" a „Kytice."

Opíraje se hlavně o tuto sbírku, ref. mluví o básnickém tvoření Vrchlického: 1. O čem básní Vrchlický? Nejčastěji bývá mu podnětem k básním krása v přírodě, pak láska, v níž shledává poslední dobou štěstí své.

2. Jak básní Vrchlický? Ve formě jednohlasně přiznává se mu palma (sic! *R.*).

3. Vrchlický je výrazem své doby, a proto jeho přednosti, po případě i vady lze pochopiti jen s hlediska naší doby, směřující hlavně k reflexi realismu, naturalismu. Bezmezná obrazivosť Vrchlického slučuje v sobě romantismus s naturalismem, dávajíc se vésti zásadou, že umění má jíti za krásou, ať ji nalezne kdekoli.

Naproti tomuto názoru referentovu podotýkáno, že zdá se divným, ano někdy i směšným, jak básník tak „moderní" pěje neustále o Panovi a pod. bozích, neváhaje jimi naše lesy oživovati.

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* Ve schůzi šesté dne 27. listopadu konané p. red. *Bayer* vykládal o moravských Valaších jednak ze své vlastní zkušenosti, jednak podlé spisů Kuldových a Bartošových. Nejdříve vytknul hranici valašského nářečí, promluvil o původě Valachův, o jejich povaze, zvycích a obyčejích, o kroji a stravě, o socialních poměrech, o rolnictví a průmyslu valašském. Dotknuv se také historie, zmínil se o tom, kterak Valaši, zalíbivše si učení husitské, bratrské a později protestantské, činně vystoupili na jeviště válečné za války třicetileté jakožto souvěrci a spojenci Švédův; jak i později za bouří uherských udatně si počínali ve sboru portášů proti rotám loupežným. — Vedlé ethnografie však může ze života valašského nemálo kořistiti mythologie, jak z jednotlivých úsloví lidových, tak i z ohromného množství pověr, pořekadel, her a zábav, které pro nedostatek škol a vzdělání podnes mezi lidem se dochovaly.

Ve schůzi sedmé dne 4. prosince prof. *Kubelka* zahájil rozhovor o *Lierově* novelle „Hra s ohněm," uveřejněné v 6. čísle letošního (XVI.) ročníku „Libuše." Z obsahu důkladně probraného vynímáme toto. Tuma, hrdina této novelly, prof. při bradčanském gymnasiu a spisovatel, stal se poručníkem osiřelých šesti dítek Dolanských; upadl u velkou zádumčivosť za jejíž příčinu pokládá nemožnosť, aby napravil všechny křivdy, na rodině Dolanských od něho spáchané. Na žádosť přítelovu (Lierovu) vypravuje provinění své asi takto:

Tuma zahořel prudkou láskou ku sličné dívčině sedmnáctileté, která do Prahy přibyla s divadelním vlakem a pro lepší vzdělání v Praze na dále zůstala. Tuma, jakkoli zcela jí byl neznám, obratně se k ní a k průvodčím jejím přitočil, a již ji s očí nespustil. Představil se jakožto Emil Uher, učitel frančiny, za něhož byl i pro dívku ponechán. Ač Růžena — tak se jmenovala dívka — z prvu jej odmítala, přece později se mu naklonila láskou vroucí a sama mu dodávala mysli, aby požádal o ruku její. Tu však náš hrdina pojednou se leká lásky její (proč? nevíme, to uslyšíme teprve na konci novelly), ale nemá dosti síly, aby styky své s děvou přerušil. Teprve náhoda přinutila jej s Růženou se rozejíti. Setkal se totiž v divadle s matkou Růženinou, svou láskou ze studentských let. Napsal Růženě výpověď ze svého učitelování a „se strhaným úsměvem zoufalce vložil tuto ničemnosť do obálky a svěřil poště." Od chvíle té jal se žíti samotářsky; stranil se lidí a vyjížděl o prázdné chvíli na potulky do okolí pražského. Tu kdysi od jednatele obchodního na železnici zvěděl, že rodinu Dolanských stihla krutá nehoda — Růženka prý sešílela. Po cestě ještě setkal se zvláštní náhodou s paní Dolanskou, která mu zprávu tu dotvrdila, řkouc, že Růženka jest v Hodkovičkách v ústavu choromyslných. Tu teprve počínal si Tuma sám jako choromyslný; na padesátkráte putoval do Hodkoviček za Růženkou, a vždy marně. Zatím zvěděl kdysi na zpáteční cestě, že matka Růženčina zemřela (svou vlastní a podivnou vinou) a šest dítek Dolanského osiřelo. Aby je zachránil, přihlásil se jim za poručníka; bývalý záletník stal se nyní poručníkem Růženčiným. — Tu mu hledí přítel Zero sofisticky dokázati, že jednání jeho nebylo právě nepěkné; na cestě zpáteční z Kunratic do Prahy sejdou se s nakladatelem Lexou a skritisují naprosto literarní spolky a kritiky, zejména moravské. Po té divné episodě teprve dovíme se, že Tuma jest ženat, čím všechny skutky jeho dřívější nabývají významu zcela jiného. Muž asi 37letý, vzdělaný, professor a spisovatel, pěstitel mládeže . . . vzdychá, trápí se láskou nedovolenou jako 18letý mladík. K té postavě p. Lierovi nelze mnoho gratulovati. Avšak nyní děj plyne rychle. Tuma stane se figurkou, s níž jeho přítel Zero jedná dle libosti. Pošle Tumu s chotí, z venkova se vrátivší, do Španěl se uzdravit, poněvadž nesmí se střetnouti s Růženkou již ozdravělou, aby se snad choroba domnělá nevrátila; Růženka dostane se za Dra. Adamce, který donesl onu blahou zprávu a zamiloval se do Růženky již v Hodkovičkách. Též Tuma ve Španělích

na duchu i na těle se zotaví. Tak se vše dosti šťastně končí. — Charakteristika hlavního hrdiny Tumy jest nezdařilá; Tuma je třeštílek z pouhé slabosti všeho schopný; ráznosti a odvahy v něm není žádné, a na konci jest pouhou loutkou přítelovou. Jediným rázným a dobrým jeho skutkem jest, že se ujal sirotků Dolanských. Že by novella celá byla směru frivolního, jak nedávno kdesi pověděno, nelze tvrditi; neboť i Tuma představen jako člověk více citem než rozumem ovládaný a na konec od spisovatele přísné kritice jest podroben. Spíše dá se vytknouti za vadu způsob, jakým novella složena jest. Když přečetl čtenář dvě třetiny a poznal pobloužení a pokání Tumovo, tu se najednou dovídá, že ten obstárlý Adonis jest ženat; dovídáme pak se toho slovy velmi charakteristickými: „Zapomněl jsem laskavému čtenáři pověděti, že můj přítel je ženat. Ano, již pět let, od podzimku r. 1879.“ Tu každý jest arci překvapen, ale jednání Tumovo zjeví se každému k víře nepodobným.

Stinnou stránkou novelly jsou reflexe, jimiž se buď počínání Tumovo na některých místech omlouvá, nebo kde se proti stávajícímu pořádku brojí; jsou zhusta rázu kynického nebo skeptického, jakoby z omrzelosti, přesycenosti a legernosti vzešlé. (Str. 1., 11., 95.). Zejména nelibě se dotkne každého účastníka venkovských vlaků divadelních, když se doví, že mnohým pánům v Praze jest pouze na obtíž a posměch; čte se totiž na str. 16.: „Přibyl nějaký divadelní vlak. Můj přítel jich nemiloval. Obyčejně setkal se v pasáži prvního pořadí s lidmi, kteří se ho důvěrně ptali, jsouli dobře na galerii. Vedl je na pravé schody a tam nalezl opět kohosi, jenž chtěl do druhého pořadí. Jedva že toho nahoru doprovodil, otázán tam někým, nalézáli se v přízemí. Když unaven chtěl konečně na své místo, vyskytla se dole ještě nějaká červená suknice s bílým fěrtochem a pestrou šněrovačkou, s níž přítel ochotně běžel zase až na druhou galerii. Po všem provázení pak se opozdil, a mohl posléze teprve po prvním jednání vsednouti jako do kupy sena mezi dvoje balonovité, škrobené šaty. Bavíval mne dosti často humoristickým líčením takových trampot.“

Že se nehodí novella zmíněná do sbírky pro lid ustanovené, zřejmo dále z toho, že se v ní každou chvíli setkáváme nejenom se slovy, nýbrž i celými větami cizími, zvláště francouzskými, které čtenáři méně vzdělanému dovedou zprotiviti celou knihu. Podáme tuto jen ukázku zcela skrovnou: dentista, automaticky, servietta, honoraciorové, malkontent, reconnaissance, silhouetta, problem, mechanicky, péri, gourmandský, misanthropický, misogyn, erupce, kommercialní instinkt, konvenienční, recidivita, diabolický, distance, bongré, malgré, pince-nez, biologie, psychologie, interes, fauna, zoolog. fáze, metafysická špekulace, reflektivní, organismus, impuls, horizont, avatara, nirvana, transfigurace, hypothese, etappa, paradoxon, vibrace, diskuse, beaux restes, positivista, entomolog, ressort lepidopter, transcendentalní, ignorant, praedestinace, en vogue atd. atd. Zkrátka, celá novella se slovy cizími jen hemží. Avšak i celé věty francouzské jsou do ní vpleteny bez překladu českého, na př.: Tout comprendre c'est tout pardonner (str. 11.). On revient toujours à ses premiers amours (str. 61.). Vous seules variez la scène de nos goûts et de nos erreus (str. 124.); velikánský titul francouzské knihy na str. 8. Konečně nezřídka čteme tu narážky na věci lidu našemu zcela cizí, z cizích dějin anebo pověstí vzaté, ba celé výklady učené, jež snese jen člověk všestranně vzdělaný, na př. na str. 7., 61. (narážka na Schoppenhauera misogyny a materialismus). 78. (Prometheova muka), na Armanda de Rancé, zakladatele trapistův, o jablku Eridině; na str. 96.—99. celý filosofický výklad. Též Tumův list, v němž jinak barvami velmi poetickými vylíčeny jsou krásy Španělska, sotva se hodí pro obecenstvo nejširší, na jakéž v „Libuši“ počítáme.

Ještě z jiné příčiny „Hra s ohněm“ pro „Libuši“ se nehodí. Je totiž rázu polemického, majíc namířeno na kritiky moravské a slovenské, jež nemilosrdně tepe a vylíčuje za lidi obmezeného rozumu, kteří neporozuměvše vzletu básnickému, zhanobují díla poetická svými kritikami. Některé útoky spisovatelovy obveselí mysl soudného čtenáře, na př. na str. 84. a pak na str. 107.—113. To jsou věci, které pro obecenstvo nejširší mají pramálo zajímavosti a ceny. Celkový tedy úsudek jest, že dílo podobného směru do „Libuše“ nenáleží.

Jednota literarní v Jičíně. Zprav. *J. V.* Jednota naše nemohla roku minulého vyvinouti takové činnosti, jak si toho přál výbor. Vadil tomu hlavně nedostatek vhodných veřejných místností, neboť mimo sál „U města Hamburku,“ jenž je zároveň síní taneční, v němž se hraje divadlo a pořádají výstavy, nelze nikde s úspěchem vystoupiti. Však staví se již sál druhý, tak že Jednotě nebude na dále třeba spokojiti se tím, co zbude po jiných.

Veřejné schůze Jednota konala čtyry,

dvě v době postní, dvě na podzim. V prvé přednášel prof. *Servít* o Čechově „Dagmaře," probral zevrubně její obsah, podal rozbor aesthetický a předčítal jednotlivé pěkné vyňatky, připomenuv nejdůležitější data o životě Sv. Čecha, této chlouby naší poesie. Dále prof. *Vlček* referoval o Heritesově znamenitém díle „Psáno pod čáru," z jehož obou dílů podával tu stručný obsah, tu doslovně předčítal úryvky, v nichž způsobem velezdařilým tepou se všelijaké zlořády našeho života národního, zejména chatrný odbyt českých knih, skrovná chuť ku čtení, tak že leckterá dáma četla jen jednu povídku, z níž zapomněla obsah, na titul se ani nepamatujíc, prachatrná znalosť naší tak rozkvetlé poesie, naše měkkosť, podajnosť, ostýchavosť, kde třeba vystoupiti se vší ráznosti a sebevědomím. Nelze dosti doporučiti spisu toho, by burcoval tak mnohého ospalce a netečníka. Že Herites uhodil tu na pravou strunu, viděti již z toho, že přes 40 členů Jednoty hned spis ten zakoupilo.

Při druhé schůzi advokát *Dr. Lohař* obral si za předmět své přednášky našeho neohroženého K. Havlíčka, vylíčil podrobně jeho život, jeho činnosť literarní a publicistickou, předčítal úchvatné partie o slavnosti „Vzkříšení na Rusi," řízné vyňatky z „Tyrolských elegií," jakož i některé epigramy. Mimo to prof. *Borč* četl dvě drobnější humoristické „Povídky Malostranské" od Nerudy.

Při třetí schůzi prof. *Paulus* seznámil obecenstvo se životem a spisy Wintrovými, předčítaje vhodné vyňatky z jeho „Bakaláře Rakovnického." Na to professor *Kubín* podal stručný obraz dějin českého tance, opíraje se o prameny písemné.

Při čtvrté schůzi posléze prof. *Sýkora* měl dlouhou a obšírnou přednášku „O skle," o jeho výrobě, barvení, leštění atd., užívaje při tom i experimentů, tak že to posluchači namnoze seznali názorně.

Mimo to při všech schůzích byla čísla zábavná, hudební, deklamace — zvláště zdařilá Čechova „Žižky" a „Tiché dušičky" od Krásnohorské, velice charakteristické pro naši nesmělosť, i když se opíráme o plné své právo, majíce zásluhy skutečné. —

Litovati jest, že výbor Jednoty schází se jen zřídka, návrh, aby se scházel každý týden probírat rozhovory nových vyšlých spisů belletristických, nedošel u většiny sluchu.

Hlavní těžiště Jednoty spočívá v šíření českých knih, jichž odebrali členové roku toho téměř za 800 zl. Je to arci částka značná, než povážímeli, že město naše čítá přes 8000 obyvatelův a že je všech členů jen 215, není to mnoho. Vždyť člen platí měsíčně 20 kr. a vybere si koncem roku, nebo hned jak doplatil, za 2 zl. 40 kr. knih, tedy za právě tolik, co splatil. Členové přispívající, a těch je poskrovnu, platí 4 zl. ročně, dostávajíce též za plné 4 zl. knih v ceně krámské. Arci dlužno dodati, že nejeden člen odebere knih za více, třeba za 10 zl. — Do nového výboru, jenž zvolen byl dne 9. ledna 1887., lze se nadíti, že se přičiní jak o rozmnožení členů, by jich bylo aspoň 300, tak o horlivější účasť členů v přednáškách a zábavách.

Konečně budiž ještě připomenuto, že Jednota věnovala jako Svatováclavský dar Ústřední Matici, že darovala knihy několika okolním potřebným knihovnám spolkovým, jakož i matičnému gymnasiu v Uh. Hradišti. Vedlé horlivého našeho starosty, advokáta *Dra. Herknera,* nemalé chvály zasluhuje prof. *Dr. Vaňous,* jenž se stará o finanční stránku Jednoty s bedlivostí vskutku vzornou.

Knihovní spolek třebíčský 30. ledna konal valnou hromadu, dle jejížto zprávy má spolek údů přispívajících 53, činných 55, zakládající 2, celkem 110. Knihovna má přes 800 svazků. Ve čtyřech posledních měsících půjčeno přes 2500 svazků. Vydalo se 316 zl. 70 kr., dluhů jest 83 zl. 43 kr.

Jednota literarní v Jindř. Hradci. Ve schůzi, která dne 23. ledna za velmi hojného účastenství se konala, s potěšením vzato na vědomosť, že počet členů Jednoty v době poměrně krátké prvé sto již převýšil. V téže schůzi předn. ředitelka sl. *Pavalova* o „Všedním životě" od K. Legera. Vyložila nejprve způsob pochybeného vychovávání mládeže, z níž pak nutně vyspívají charaktery všední, nemající smyslu pro nic ušlechtilého ani tenkráte, když i samými okolnostmi k tomu jsou vábeny. Po té obsahem zmíněné básně doložila pravdu své úvahy, dokázavši, že lidem vzdělání mělkého jen všední život může býti údělem. — 13. února předn. prof. *J. Heš* literarní vzpomínku na Václava Šolce.

Spolek pro podporování chudých filosofů v Praze. V ročníku XV. přednášeti slíbili proff.: *Dr. Thomayer* o dědičnosti nemocí, *Dr. Z. Winter* o českém kuchařství v XVI. stol., *Dr. V. Kurz* o individualitě života lidského, živočišného i rostlinného, *Dr. J. Král* o scenerii divadla antického, *Dr. Rud. Dvořák* o postavení ženy v koranu.

Slavia. 3. ún. předn. *Gustav Ehmig* o životě a působení Fr. Škroupa.

Král. č. spol. nauk. 24. ledna předn. prof. *Winter* o křižovnickém zboží před válkou 30letou a po ní. — 7. ún. předn. prof. *Dr. Rezek* o zápiscích Viléma Slavaty nově objevených. — 10. ún. předn. *K. Kadlec* o J. Novikovu a ruských zednařích minulého století.

Klub historický v Praze. 22. l. předn. *J. Peisker* o pěstování historie agrarní v Čechách.

Jednota českých filologů. 26. ledna a 11. února předn. *Dr. Zubatý* o vývoji dramatu indického a poměru jeho ke dramatu řeckému.

Russkij kružok. 27. ledna předn. *Mejsnar* o družeskoj svjazi Kolcova s Bělinskim. — 3. ún. předn. *F. Doubrava* o žizni Gogolja i jeho litěraturnoj dějatělnosti. — 10. ún. předn. *MUDr. Pavel Durdík:* „Co přimělo Puškina vyhledávati smrť?"

Umělecká beseda. 22. ledna předn. *J. Herben* o ruském romanu A. Michajlova: „S zolotom i molotom." — 30. l. předn. *J. Smola* o podolských a podokalských převoznících. — 5. ún. předn. *Fr. Chalupa* o lit. činnosti Ferd. Čenského, F. Brožíka a J. Bohuslava Miltnera.

Akad. místní obor „Nár. jednoty pro severozáp. Moravu." 27. ledna předn. *Josef Dumek* o cestách po Rusi a Německu.

Société française. 15. ún. předn. prof. *L. Schmidt* o novém kuse A. Dumasa „Francillon."

Spolek českých učitelek v Praze. 19. ledna předn. prof. *Winter:* „Obrázek z kulturních dějin."

II. Smíšené.

Jubilejní fond pro vědeckou literaturu českou založen darem nejmenovaného dobrodince a spolupůsobením *J. Jirečka.* Dle spisku o tom vydaného, jenž obsahuje příslušné listiny, jest účelem fondu honorovati vědecké práce (původní i přeložené), zvláště práce o starobylosti české, podporovati tisk díla, by cena mohla býti nižší a dílo tak více rozšířeno. Pohříchu nevešlo založení dosti záhy v širší známosť, tak že prvá lhůta k žádostem (do 31. ledna) zdá se býti příliš ukvapena.

Vrchlického „Soud lásky," který censura divadelní již jednou zakázala hráti, ani letos v opraveném znění nepřipuštěn na jeviště.

Novelly Prospera Meriméa, přeložené Bedřichem Fridou a vydávané podruhé (v Ottově sešitové „Salonní bibliothece"), státním zástupnictvím zabaveny.

O Rukopisech našich uveřejňuje francouzská „Revue critique" článeček, zaslaný z Prahy, napsaný od *F. Jokla.* Výsledek úvahy spisovatelovy jest, že nález luěby, byť i dopadl příznivě, nezmůže ničeho proti nálezům ostatních příslušných věd, že prý tedy památky jsou nepravé. Příliš mnoho, dle soudu našeho, plýtvá článeček výroky o „vlastenecké zaslepenosti," „zaslepené vášni" a pod. — Taktéž nepříznivě soudí v polském „Przegl. powsz." (č. 2.) *Ant. Kalina.*

K časopisům, jimž hrozí nebezpečí zániku, druží se dle soukromých zpráv také belletristický měsíčník „Květy," o nichžto v loňském ročníku jsme přinesli obšírnou zprávu.

Kalendářův okolkováno v říši rakouské r. 1887. 1,241.866 proti 1,255.825 roku 1886. — Novin vycházelo r. 1886. 91,861.774 exx.

Jan Výrava, Šubertovo drama, přeloženo *Edm. Grünem* do němčiny a vydáno v Lipsku, ale beze vší zmínky, že přeloženo z češtiny.

V Německu se sestoupil zvláštní spolek, který si obral za účel vymýtiti z německé řeči všechna cizojazyčná slova. Spolek ten pracuje hlavně v listu „Zeitschrift des allgemeinen deutschen sprachvereins," má na 4000 spolupracovníkův a 57 vedlejších odvětví. Známo, jak až směšně opisovány byly jednotlivé frase, jenom aby cizím slovům se vyhnulo. A co se děje u nás? Novější spisovatelé, hlavně novellisté, právě v tom mají největší zálibu co nejvíce cizích slov užívati, ano celé věty vkládati do textu — snad na ukázku učenosti a v jiných řečích znalosti. *A. D.*

Německému spisovateli ruských dějin literarních, A. Reinholdtovi, vyslovil lipský akademický spolek slovanský uznání a dík za knihu jeho.

Pozoruhodno, co dí „Literaturblatt" (Donauwörth) r. 18. č. 1. o knihovnách pro lid. Vypočítávaje některé popularní sbírky, dokládá, že je proti tomu, by všechna díla klassická i neklassická bez výjimky pro lid ve vydání byla upravována. Spíše prý jsou škodliva než užitečna, lid jim nerozumí a spisy se pro lid ani nehodí. — Také u nás bychom si nepřáli už k vůli šíření mravnosti a náboženského citu, by díla slavených velmistrů pro lid byla upravována, na př. mnohé básně Jar. Vrchlického, ač i naše knihovny, lidu jenom věnované, dosť přinášejí věcí, jež se do sbírek těch docela nehodí. *A. D.*

Nemravné spisy trestají se jinde poněkud přísněji, než pouhým zabavením, které stává se pomálu již jen reklamou. Tak na př. jistý pařížský romanopisec odsouzen porotou pro některá neslušná místa romanu svého ke 2 měsícům vazby a k pokutě 1000 fr. Dánský jistý romanopisec zase odsouzen pro několik nemravných míst romanu svého k pokutě 400 korun.

Čtenář Zolova „Germinalu." V tunelu v St. Germainu nalezena byla dne 15. ledna mrtvola asi 20letého muže. Kola parního stroje oddělila mu zcela hlavu od těla. V kapse elegantního zimníku nalezeno bylo následující psaní: „Drahá matko! Právě jsem dočetl poslední svazek jednoho díla Zolova. Jeli svět skutečně tak špatným, jak Zola jej líčí, pak jest to potupou dále v něm žíti, a raději volím smrť. Chardes Valon." V krvavých prstech pravé ruky držel sebevrah ještě nový výtisk Zolova romanu „Germinal."

III. Životopisné.

Karel Adámek (N. a Šk. 2.).

Dr. K. S. Amerling (Kovářiček: Slavín 9.).

Fr. Brožík (1844.—$^{27}/_{1}$ 1887.; Ruch 5.).

Marie Čelakovská, roz. **Ventová** (Peckovský, Milenky českých spisovatelů: Klat. 1.. 6.).

F. Čenského ($^{29}/_{5}$ 1829.—$^{30}/_{1}$ 1887.; Š.: Sv. 11.; Ruch 5.; Turnovský: Hl. n. 32.; Hl. 26.) poslední prací (nedokončenou) byla oprava České mluvnice pro Němce, kterýžto spis vyjde brzy v Těšíně.

J. Dobrovský (Blokša: Matice dítek 5.).

Frant. Hajniš ($^{31}/_{3}$ 1815.—$^{30}/_{12}$ 1885.; Čenský: Slavín 9.).

Václav Hanka (Ath. 5.).

Jan Havelka (Pam. archaeol. 7.; Řehák-Kamenický: N. a Šk. 1.).

Životopisný náčrtek ze života nezapomenutelného biskupa **J. Valeriana Jirsíka** (Sedlický: Posel od Čerchova 6.).

Valeryan Kalinka (Slov. Sb. 2.; R. l. 10.).

Prof. **Dr. Josef Kalousek** (* $^{2}/_{4}$ 1838.; Hum. L. 8.).

Kazimír Kantak (Slov. Sb. 2.).

Josef Jiří Kolár (Arbes: Sv. 11.).
Jan Lam (1838.—$^{3}/_{8}$ 1886.; Slavín 9.).
Prof. **J. B. Miltner**, red. Památek archaeologických († $^{31}/_{1}$ 1887.: H. n. 34.).
B. Molnár (1856.—1886.; Dörfl: Slavín 9.).
Památce **Boženy Němcové** (Pittlová: Posel od Čerchova 5.).
G. Preissová (J. H.: Sv. 10.).
A. S. Puškin ($^{26}/_{5}$ 1790.—$^{29}/_{1}$ 1837. st. l.; Pokorný: N. L. 34.; Rom. Podhorský: H. n. 34.).
D Rajković (1825.—$^{28}/_{7}$ 1886.; Slavín 9.).
J. V. Sedláček (Srb: Slavín 9.).
Na pomník **P. Mat. J. Sychry** sešlo se u společnosti, zřízené za tím účelem na Zelené Hoře u Zdáru, do 26. pros. pouze 551 zl. 62 kr.
V. Szymanowski (Slov. Sb. 2., R. l. 10.).
Daniel Adam z Veleslavína (Matice dítek 6.).
MDr. Zit (1850.—$^{1}/_{2}$ 1887.; Hl. n. 32., 34.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Gebauer, O chemické a mikroskopické zkoušce RKho (Ath. 5.).
Jak cizina soudí o t. zv. obhajování RK. a RZho (Ath. 5.).
Kalina, W sprawie autentyczności rękopisu królodworskiego (Przegl. powsz. 2.).
Gestrin-Saiver. Písemnictví slovinské r. 1886. (Hl. l. 3.).
J. T., Listinné příspěvky k církevním dějinám českým (Čech 28. sl.).
Koubie, Z jihoslovanského písemnictví (R. l. 10.).
— Z literatury chorvatské (Hl. l. 3. sl.).
Kvapil, Z polského písemnictví (R. l. 10.).
Melichar, O knihách pro lid (N. a Šk. 2. sl.).
Mrštík, Z ruského písemnictví (R. l. 10.).
Novák, O humanismu a překladech z jazyků staroklassických v lit. české (Šk. a Ž. 1. sl.).
Ott, O osudech právních studií při universitě Karlo-Ferdinandské (Právník 1.).
Roháček, Tanec se stanoviska římského a nynějšího práva (M. O. 18.).
Ryba, V čem se shoduje a různí čtvrtý zpěv Kollárovy „Slávy dcery" s „Rájem" v Danteově „Božské komedii" (R. l. 10.).
Špaček, Česká literatura paedagogická a náboženství (Vl. 5.).
Tumpach, Zvěsti z krajů bratrských (Vl. 4.).
Verner, Listy o dětské literatuře (Kom. 6.).
— Paběrky z dětské literatury (Kom. 2.).
Vrchlický, Poesie italská r. 1886. (H. n. 32.).
Lístky literarní (Pěstoun 1.).
Zdravá a nezdravá četba (M. O. 23.).
Jan Hus. Historické drama od Henrika Scharlinga (-u: N. L. 35.).
Badeni, Indyjska teozofia w Europie (Przegl. powsz. 2.).
Tarnowski, O dramatech Schillera (Przegl. polski 8.).
Boriński, Eine christliche aesthetik (Grenzb. 2.).
Ernst, Litterarische allotria (Deutsche Schriftstellerztg. 51.)
Gutberlet, Der goldene schnitt in mathem., natur u. kunst (Nat. u. Offenb. 1.).
Heinrich, Der ungarische Faust (Ung. Rev. 10.).
Marholm, Das christentum in d. skandinavischen dichtung (Balt. Monatschr. 8.).
— Henrik Ibsens neueste dramen (Ggw. 1.).
Pfalz, Über den einfluss des erlernens fremder sprachen auf die entwicklung der muttersprache (Magaz. 5.).
Sembrzycki, Über masurische sagen (Altpreuss. Monatsschrift 8.).
Schott, Die poesie der Turk-Tataren Russlands (Preuss. Akad. 53.).
Thilo, Die sittenlehre Jesu (Ztschr. für exakte philos. 1.).
Trautner, Ist Zola sociaiist (Magaz. 5.).
Wollerner, Aus der polnischen litteratur: Tragedya myśli od Nossiga (Magaz. 6.).
Das ethische in Goethes Faust (Hist.-pol. Bl. 98[12].).
Ein kapitel deutscher lyrik (Grenzb. 2.).
Iwan Turgenévs briefe (Balt. Monatschr. 8.; Deutsche Rundsch. 1.).
Böhmische krönungen (Allg. Ztg. 362.).
de Récy, La critique musicale au siècle dernier (Rev. d. d. mondes 1.).
Valbert, La légende de Caspar Hauser (Rev. d. d. mondes 1.).
Hamilton, Heathendom a. Christendom (North Am. Rev. 12.).
Continental literature in 1886 (Ath. 3088.[1]).
Panzachi, E. Rénan drammaturgo (N. Antol. 1.).
Il valore del sillabo (Civ. catt. 876.).
Sala y Villaret, Opiniones religiosas de Spencer (Rev. de Esp. 449.).
Salmeron, El progresso y el pauperismo (Rev. de Esp. 449.).
Valera, Apuntes sobre el nuevo arte de escribir novelas (Rev. de Esp. 448.).

V. Díla posouzená.

Adámek, Z naší doby. II. (Pivoda: Kom. 4.; M.: Učit. nov. 3.; Dr. A. S.: Lit. L. 4.).
Andrlík, Jedináček (-aue-: Lit. L. 3.).
— Škapulíř a talisman (Hrnčíř: Kom. 1.).
Arbes, Idylly utrpení a bídy. Ethiopská lilie. Kandidati existence. Sebrané spisy. Miniatury (Vykoukal: Osv. 2.).
— Kandidati existence (-ides: N. L. 39.).
Aušteckỳ, Beseda učitelská (Špaček: Vl 5.).
Bačkovský, Několik rozprav o F. L. Čelakovském (Bačkovský: L. L. 4.; Posel z B. 1.).
Bauer, Črty cestopisné (-aue-: Lit. L. 3.).
Bayer, Mor. bibliotheka (Miřiovský: Ned. L. $^{13}/_{3}$).
Bohušovský, Z naší vesnice (Českobr. l. 2.).
Bubník, Rozdílnou drahou (Choceňský: Uč. L. 6.).
Coppée-Tesař, Poesie (Šolc: Lit. L. 4.).
Čech. Čerkes a jiné básně (Č.: Lit. L. 3.).
— Evropa (Vejchodský: Hl. l. 3.).
Červenka, Ztišené vlny (-ides: N. L. 34.).
Dubec, Pod tichými krovy (Horský: Lit. L. 3.; Bartocha: Rozhl. l. 9.).
Grim a Pelikán, Výbor z lit. české (Ath. 4.; Krok 1.).
Hejtmánek, Z hor (-i-: Učit. nov. 4.).
Herites, Maloměstské humoresky (Vykoukal: Sv. 10.).
Hermann, Pražské figurky. II. (Vykoukal: Sv. 9.).
Herzog, Sedmero hlasů hříšníka ku pokání volajících (Hl. 31.).
Hraše, České školství ob. na Broumovsku (Polab. 7.).

[1]) Obvyklý to přehled roční literarní produkce evropské, v němž letos českému písemnictví věnováno poněkud více místa, než jindy.

Jelínek, Črty Litevské (Šolc: Hl. l. 3.; Vykoukal: Osv. 2.).
— Slovanský Sborník (Przegl. powsz. 2.).
Jirásek, Psohlavci; V cizích službách: Johanka; Z malých cest; Povídky a novelly (Fr. Bý: M. O. 19., 26.).
Kneidl a Marhan, Početnice pro měšť. školy chlap. (Č. šk. 4.).
Kopecký, Obrana základních pravd křesť pro školu a rodinu (Blokša: Hl. l. 3.).
Kozák, Čtení prostředkem vyučovacím a vzdělávacím (Posel z B. 5.).
Krch, Sny májové (Haasz: R. l. 10.; Zvěřina: Posel z B. 4.).
Leger, Tři povídky (-l: Zl. Pr. 10.; Pozděna: H. n. 40.; -ides: N. L. 31.; Kvapil: Kv. 2.).
Lhotský, Vyučování ve třídě elementarní. II. (Wagner: Č. šk. 5. sl.).
Mattuška, Život Bolesl. Jablonského (Novák: Šk. a Ž. 1.; Čas 5.).
Meliš a Gottwald, Rozhled (R. Uč. L. 6.).
Mokrý, Povídky a drobné kresby (-v: Zl. Pr. 9.).
Nebeský, Básně (Č.: Lit. L. 3.).
Nerada, Báby i baby (Bílý: R. l. 10.).
— Žerty hravé i dravé (Rozhl. l. 10.).
Pakosta, Otcové a děti (Mergl: Vl. 5.).
Pivoda, Zpěvník školský (Č. šk. 6. sl.).
Preissová, Drobné povídky (Vejchodský: Hl. l. 3.).
Procházka, Různé zvuky (Pozděna: H. n. 40.).
Raušar, Obrázek z dob robství Srbska (H. n. 40.).
Řezníček, Pod praporem naděje. Nár. beseda (Vykoukal: Osv. 2.).
Shakespeare, Othello (B. F.: Zl. Pr. 10.).
Skřivan, Slovník k Caesarovým pamětem o válce Gallské (Šuran: L. fil. a paed. 5.).
Sládek, Zlatý máj (M...č: Kom. 4.; Šk. a Ž. 2. sl.; Posel z B. 6.).
Smetana a Zelený, Malý čtenář (Verner: Posel z B. 6.).
Stránecká, Z pohoří moravského (Vítězný: Lit. L. 3.)
Stroupežnický, V panském čeledníku (B. F.: Lumír 3.; Nemo: Ruch 4.).
Škoda, Homerova Ilias (Viravský: L. fil. a p. 5.).
Šubert, Jan Výrava (Bílý: Hl. l. 3. sl.).
Schulz, Attické tvary slovesné (Šuran: L. fil. a paed. 5.).
— Česká Magdalena (Vykoukal: Sv. 12.).
Thůma, Kreslení pro zábavu dítek (Benýšek: Posel z B. 6.).
Tůma, Z českých mlýnů (Zkoumal: Hl. l. 3.).
Veselý, Paní a dívky české (Strahl: Posel z B. 3.).
Vlček, Osvěta (Op. Týd. 101.; Budivoj 96.).
— Samohrady (Vykoukal: N. P. 32.).
Vorovka, Stilistika a poetika (Paed. 2.; Posel z B. 2.; Č. šk. 1. sl.).
Vrchlický, Exulanti (Obz. 3. sl.).
— V sudě Diogenově (Šolc: Lit. L. 3.).
Vychodil, Hlídka literarní (Hl. 24.).
Zavadil a Lašek, Památky král. horn. města Hory Kutné (S.: Učit. nov. 3.).
Zeyer, Libušin hněv (Vrchlický: Ned. L. $^{30}/_{1}$; -š: N. L. 31.; Sládek: Lum. 5.).
Zítek, Drama rodiny pana Daniele (Vítězný: Lit. L. 4.).
Katol. spolek tiskový v Praze (Blokša: Hl. l. 3.).
Praktické vyučování řeči české na škole národní (Pivoda: Kom. 5.).

VI. Knihopisné.

Baracz, Bajki, fraszki, podania przysłowia i pieśni na Rusi. Lw.
Kosiba, O uczuciach sympatetycznych. Tarnop.
Воскресенскій, Свѣтъ и тѣни русской словесности. Спб.
Голубинскій, Умозрительное богословіе. М.
Ефстафіевъ, Новая русская литерат. въ отдѣльныхъ очеркахъ замѣчат. писателей. 1. 2. Спб.
Шумахеръ, О жизни и дѣяніяхъ имп. Александра II-го. Спб.
Alberti, Ohne Schminke. Wahrheiten über das moderne theater. Dresd.
Blümner, Leben u. sitten d. Griechen. 1. Lpzg.
Gurlitt, Gesch. d. barokstiles, d. rococo u. d. klassicismus. Stuttg.
Neuwirth, Studien zur gesch. der miniaturmalerei in Oesterr. Wien.
Stern. Der Gottesbegriff in d. ggw. u. zukunft. Zürich.
Gréard, L'éducation des femmes par les femmes. Par.
Janmot, Opinion d'un artiste sur l'art. Par.
Jeanroy-Félix, Nouvelle histoire de la littér. franç. pendant la révolution. Par.
Darnton, Religion and life. Lond.
Richardson, American literature 1607—1885. New-York.
Thorne, Modern idols. Studies in biogr. and criticism. Philad.
Assirelli, La famiglia e la società. Mil.
Guerra, Studi critici. Roma.

Feuilleton.

V knihovně.

Obrázky z doby, jež podává *V. D.*

(O.) Pan Puntiček však odmítal výtky od sebe, že by on měl na svědomí, co fama ve městě povídá. On navrhoval knihy, jež veřejné listy chválily jako klassické, a tím, kupuje je, plnil svoji povinnosť vůči národní cti a hrdosti. Přiznal se, že mnohé sám nečetl, že důvěřoval pouze kritikám.

Na to přijata resignace představenstva tichým mlčením. Jindy bylo děkováno činnosti jeho.

Přikročeno k volbě.

Poněvadž však hned před volbou byli kandidati vyhlídnuti, jichž charakter poctivý a snaha šlechetná — dali záruku

pravé působnosti osvěty, odbyla se rychle a hladce.

Nově zvolený předseda děkoval za důvěru a sliboval, že se té důvěry hodným býti vynasnaží.

»Prve však, nežli se svého úřadu s dobrým svědomím ujmu,« hovořil, »musí nastati jakési změny. Paragraf první našich stanov zní: »Účelem toho spolku jest vzdělání, mravní uvědomnění a vlastenectví mezi všemi vrstvami šířiti, a to půjčováním dobrých knih, přednáškami a zábavami.« Nechci sice uvalovati na dosavadní činnosť besední žádné viny, ale to musí každý uznati, že směr, jakým se brala značně od účelu, vytčeném v paragrafu prvním, se odchýlil. Tím jsme nabyli trpké zkušenosti a dokladu, čím jsou knihy špatné duši mladé a ohnivé. Protož první povinností naší jest kupovati knihy dobré, obsahem ušlechtilé. Avšak jak se přesvědčíme o hodnotě knih? S obavou musí se kupovati kniha a s obavou dávati do rukou dětem našim — neboť kritika často o knihách pěje andělské chvalozpěvy, mluví o procítění, o vybroušení, o psychologické hloubce — vystavuje je za vzor, za díla klassická, avšak jádro tohoto, až k výsosti vychváleného děcka, jest trpké a hořké, a pro srdce dorostu našeho nejvýš nebezpečné. Kritika tato jest jaksi kupovaná — kamaradská, a tudy nespolehlivá, nejistá. My musíme odbírati list, který stoje na stanovisku čistě nestranném, objektivně, bez ohledu na osobu posuzuje a referuje o knihách nových, na přednosti jich ukazuje, je k odběru vybízí — knihy směru špatného na pranýř staví a před odbíráním jich varuje. List takový bude nám vodítkem a zárukou blahoplodné činnosti v našem společenském životě. Budemeli dle toho pak jednati, obavy naše se rozptýlí, a knihovna nabude cenných a dobrých spisů.« —

Pochvala přerušila další jeho slova.

»Aby beseda naše,« mluvil pak dále, »šťastně brala se za cílem jí vytknutým, nutno jí obratného, přičinlivého knihovníka. Knihovník jest jaksi mistrem, který dává hotovou látku k duševnímu spracování. On musí u výběru knih pro osoby dle stáří, dle vzdělání, dle pohlaví pečovati, aby jedenkaždý dostal to, co se pro něho nejlépe hodí. On jest rádcem a učitelem pro čtenáře, neboť jim dává pokyny, jak ve volbě knih si mají počínati. V této věci doufám, že nově zvolený knihovník (nám známý p. učitel) jak náleží nám vyhoví . . . Nastávající pak činnosti spolkové volám srdečné zdař Bůh!«

Po té se obrátil ještě knihovník ku přítomným členům.

»Majíce tak krásný a vznešený cíl,« promlouval, »před sebou: šířiti pochodeň vzdělanosti mezi lidem naším, učiňme ten kvítek vděku a chuďasům půjčujme knihy bezplatně. I chudina touží po milých chvilkách, když umdlena prací ku krbu svému se vrací. Že čte a že by četla více, pevně vím — a že jí těžce vydělaným grošem přijde obtížně vykoupiti si chvilku milé zábavy, dovedeme oceniti všickni.« —

Návrh knihovníkův byl jednohlasně přijat.

Po několika méně důležitých návrzích byla schůze rozpuštěna . . .

* * *

Zavítal jsem letos do knihovny pokrokovské. Zahleděl jsem se do jejích svazků. Mnohé, z těch bývalých objemných děl, zmizelo, tak že povstalá mezera byla by dosti citelná, kdyby nebyla již vyplněna dobrými a užitečnými spisy.

Pohlédl jsem tázavě na knihovníka. Usmívaje se, ukázal mi na zvláštní oddíl, kde proskribované knihy byly srovnány.

»Tam jsou uloženy k zaslouženému odpočinku!«

Oddíl ten nesl nápis: Knihy špatné.

Radoval jsem se, že jest ještě dosti dobrých českých knih, a že přece nebude tak zle, když hlídka literarní bedlivým okem stříci bude lid náš před záplavou spisů hanebných a jemu četbou dobrou ukazovati bude cestu k pravé osvětě a vzdělanosti!

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. 1887. Číslo 4.

Divadlo.

O jeho kulturním a ethickém významě.

Studie *V. Vítězného.*

I.

Člověčenstvo jest jediné veliké příbuzenstvo, jež dědičně prostupují jisté názory a idee, kterých nepostrádá ani kdo na nízkém stupni vzdělanosti stojí, ani kdo bystrozrakem proniká všecko, co věděti lze. Jen formy názorův a ideí jejich se různí. Jako na př. má vzdělaný svět názor o právu, má jej dojista i divoch, ale jak u vzdělanců rozhoduje se právo zákonem, ustaveným na citu lidskosti, tak rozhoduje u divocha zvyk, obyčej, libovůle tyrannova či pohlavárova; jako vzdělanec i divoch má názor a idee náboženské i mravní, má jakýs takýs názor světový a umělecký cit. Tyto city vyvíjely se u starých pohanských národů ponenáhlu a měrou nestejnou, až dosáhly, jak vůbec na pouhém stanovišti lidskosti možno bylo, vrcholu u starých Řekův a potom u Římanů, což ani u nich se nestalo, dokud nezaujali pevných a stálých sídel a trvale v nich nezajistili své jsoucnosti. Ovšem již za boje o trvalou existenci proniká ten onen cit původní mocněji a žádný více než náboženský. Neboť člověk cítě závislosť na vyšší bytosti, vidí potřebu štěstí i bídu s ní sdělovati. Vedlé náboženství vynikne záhy zvláště v tužších bojích o život v uměních užitečných či řemeslech, která mu pomáhají uhájeti se nepřátel. Teprve když zabezpečil své žití, obrací se člověk jaksi bedlivěji k sobě, začne si upříjemňovati život vzděláním a zábavou. A čím více vzkvétá blahobyt, tím utěšeněji rozkvétají zdroje vzdělání a zábavy — vědy a umění.

Výhradní stanovisko vědy jest vzdělání, ač nelze upříti, že svým horlitelům v rovné míře skýtá i zábavy. Za to umění klade se do bratrského spojení se zábavou, ba pokládá se samo sebou za zábavu. Mínění toto však ocituje se v odporu s hlasy znalcův a umělecké kritiky. »Umění nikterak nemá účelu baviti, jak často se hlásá od lidí, kteří v umělci vidí jen prostředek svého vyražení; tak souditi mohou peněžníci, kteří suchopar svého počtářství paralysují návštěvou divadla, ale neusoudí tak, kdo poznal svět hlouběji —.«[1] Umělecké dílo plodí aesthetickou zálibu, která dojímá i povznáší, která baví i vzdělává. Kde vzdělavací živel utláčen jest zábavou, tam možno tvrditi, že umění ocituje se ponenáhlu na scestí, tam život blíží svému křivému pojmu »užívání,« tam zábava činí se povoláním, ač není věru »nic osudnějšího, než když národ učinil si zábavu povinností a povoláním.«

II.

Nejúžeji stýká se pojem vzdělání a zábavy v divadle. Divadlo, stánek drama-

[1]) T. G. Masaryk: O studiu děl básnických

tického umění, nejvyšší to formy umělecké, nabývá sloučením těchto pojmů významu nejširšího, řekli bychom všelidského. Vedlé náboženství křesť. jest divadlo přední kosmopolitickou propagandou humanismu. Jako však kosmopolitismus svůj základ má a kořen v lásce užší, přátelské a národní, tak divadlo pro širší své postavení vyžaduje silné a vydatné půdy skromnější, půdy národní. Národní protříbeností a čistotou pojištěn mu dosah širší a zdar vnější. Nezřídka divadlo s rozekvetlým dramatem bývá měřítkem vzdělanosti národní. »Divadlo jest ovoce vzdělanosti, a jakož ovoce vždy zárodkem jest nových plodů, tak i divadlo, pocházejíc ze vzdělanosti, opět vzdělanosť plodí,«[1]) jsouc takto jaksi klassifikací vzdělaného národa. A skutečně, jak dějiny mluví, jest divadlo zvláštním zjevem vzmáhající se osvěty a klesání jeho spadá s klesáním národa. Divadlo jest projevem životní síly národní a theorie nepřeceňuje váhu jeho, v tom smysle o něm mluvíc.

Historický vývoj divadla větší částí přitakává našim vývodům. Divadlo soustřeďuje všecky výtečníky, ono žádá genialních umělcův a rozumných i vytříbených pozorovatelův i posuzovatelů. Básník, hudebník, malíř, sochař, herec spojenými silami pracují o zvelebení divadla. Bdělým rukám kritiky divadelní svěřeny jsou ohromné massy různého obecenstva se svými mnohdy nezřízenými vášněmi, které kritice připravují úkol často přenesnadný, aby je udržela v rovnováze a řídila užitek a požitek uměleckého tohoto ústavu. V úkolu svém nezřídka ocituje se kritika v odporu s obecenstvem, jehož záliba od uměleckých cílů často se různí, jakož Goetheův životopisec *Lewes* k »Egmontu« připomíná: »Zamilované kusy obecenstva neobstojí vždy před kritikou a miláčkové kritiky nelahodí obecenstvu. Tím ovšem neděje se křivda kritice jako moralce, jsmeli zaujati pro pomilování hodné hříšníky.«

[1]) Divad. ochotník, III. 5.

III.

Dramatická forma úzce souvisí se životem lidským. Ve věku děckém jeví se dramatická síla hrami, jež jsou důkazem vrozeného napodobování. Tento napodobovací cit bývá rostoucím rozumem zatlačován, praktické potřeby zastiňují jej, ale zřídka kdy utlumují zcela. Po většině propukává znova a provází pak člověka po všecken život. Vedlé citu napodobovacího nabývá ponenáhlou zkušeností půdy smysl pozorovací, který rovněž k dramatu směřuje. Cizí činy, cizí situace jsou dobrou školou vlastního jednání a možný nedostatek zkušenosti životní nahražuje nám názor, tož divadlo, předvádějíc nám situace, řešíc záhady v životě sice možné a dílem i obyčejné, ale ne každému přístupné.

Již tento docela přirozený postup by dostačil, aby lidstvo si utvořilo drama. Než nikoliv tuto, nýbrž cestou jinou sledujeme vývin dramatu. U všech národův, u kterých drama samostatně se vyvíjelo, shledáváme půdu náboženskou východištěm dramatických snah. Veřejné obřady náboženské, majíce samy sebou jakýsi přídech dramatický, daly vzniknouti dramatu pohanskému, popředně starořeckému, i dramatu křesťanskému (mirakulím a mysteriím). Záhy ovšem k motivům náboženským pojily se i národní, jako na př. u Řeků k Dionysiovým slavnostem družily se národní motivy, čímž stávaly se divadelní hry řecké ponenáhlu mohutným výrazem národní jednoty. A jako v pohanském jeví se i ve dramatě křesťanském záhy živel národní, jenž buď rozhodného nabývá vrchu (v Anglii), buď podřizuje se motivům náboženským (ve Španělích), buď vrací se na půdu neutralního pohanství (ve Francii).

Z pohanských národů došli vzděla-

nější aspoň k umělému dramatu, u méně vzdělaných zůstalo drama na primitivním stanovisku obřadův a zábav s mimickým ústrojem a gesty. Nad jiné vyniká drama indické, zastoupené dvěma zachovanými znamenitými plody: »Sakuntalou« a »Urvasi.« Proti indické zajímavosti a vřelosti stojí drama čínské, které Home[1]) nazývá »mdlým a neinteressantním.« Nerušený klid nebeské říše, život Číňana, prostý rozruchu, zná pouze jedinou stránku duše, jíž věnuje pozornosť a v níž hledí si dokonalosti. Jesti to úcta k otci, matce, pánu, klidná, bez vášně. Jinak Hellen, veliký ve svém činu, veliký ve své vášni. V Řecku vrcholí pohanský svět, v Řecku jeví se člověk ve vší své pravé, nepokryté lidskosti. Proto uhýbáme se od ostatních národů, kteří sotva k začátkům dramatu dospěli a potrváme u výtvorů řeckých, napřed u tragoedie, »nejspanilejší dcery genia hellenského.«[2]) potom komoedie.

Vývin v dramatě řeckém postupoval takto: Terpandrův choral ku poctě bohů pěný obměnil Arion v dithyramb Dionysiův, kterýž Stesichorovými episodami rozšířený Thespis přetvořil v drama. Zápas v poctě rozjařeného a rozjařujícího boha vína ustálil se v dialog, který fantasie oživovala, vášeň a rozčilení z jeho daru přirozeně vedly k akcím (mimice). Řek byl si vědom své duševní ušlechtilosti a síly a věděl, že bohům za všecko jest zavázán a proto hleděl jim dokázati, že darů jejich si i váží i dobře užívá — on básnil a vědu s uměním pěstoval, jako z předností tělesných při hrách těžil a zápasech. Z pouhého recitování hymnův a písní vešlo se v antistrofické přednášení různými osobami, a tak uvedeni jsou herci v dialogu. Thespis má přední zásluhu o dokonalejší představení dramatických plodů, k němuž se druží Frynichos, slavnější Aischylos, Sofokles a Euripides, hlavní zástupcové tragoedie. Když heroismus řecký chladl a život všední na lid doléhal, vzmohla se komoedie se zástupci staršími Eupolem, Cratinem a Aristofanem a pozdějšími v látkách lehčích, rozmarnějších, vypočítaných ne tak, aby povzbudily a nadchly, nýbrž rozjařily obecenstvo, Menandrem, Difilem a Filemonem. Komedie tato, zvaná novou, má na sobě znak úpadku, ale jak zvláště věc zkažená se nejdříve ujímá, tak ujala se komoedie tato v Římě, který tou dobou ode dlouhých bojův ustával a oddával se požitku a zábavě.

Řecké divadlo uvedeno do Říma již rokem 240. před Kr. Liviem Andronikem a domáhalo se platnosti ponenáhlé, ale jisté. Původní řecká živosť brala rychle za své a v 1. stol. po Kr. potuchl na divadle každý ušlechtilejší směr. Tragoedie Řím vůbec neměl, a tragoedové jako Naevius, Ennius, Pacuvius, z pozdějších Seneca, jsou buď slabí napodobitelé Řeků, buď beze zajímavosti a básnické ceny. Ale i básnické komoedie Plautovy a Terentiovy zvrhly se ve fraškovité »atellony« a »mimy,« zjevy to čistě římské, kde básnické nedostatky nahražovány žerty oplzlými a scenami znemravňujícími.[1]) Lascivní gesty hercův a omamující výbava divadel[2]) byla náhradou za niternou cenu kusů. Takto sprostými výjevy bavil se lid římský, když už nad ním visel Damoklův meč záhuby, a hledal úkoje ve zvířecí zábavě, když pohroma za pohromou se naň valila. —

Drama středověké utvořilo se zcela svobodně z křesťanské bohoslužby, zvláště z velikonoční slavnosti vzkříšení, bez upomínky a vlivu starého dramatu. Pouze v Italii jeví se spojitosť her středověkých (commedia dell' arte) se starými

[1]) Geschichte der menschheit.

[2]) Frant. Velišský: Život Řekův a Římanů.

[1]) Ov. Trist. II. 494., Juv. Sat. VIII. 187., Hor. Sat. I. 10, 6.

[2]) Hor. II. Ep. II. 187.

(atellana) nejen charaktery a počtem osob, ale i jinými živly. Názory náboženské se přeměňují, křesťanství nabývá i zde rozhodného vrchu, nemohouc však dokona smazati pohanských zvyků (o novém roce a zvláště o masopustě). Z pohanských činitelův umělých nad jiné působil duch Terentiův a Plautův s rostoucí vážností latiny, pronikaje zejména biblické kusy básníků středověkých. Drama středověké bylo jen průpravou ke dramatu věku nového, které vrcholí ve jménech: Shakespeare, Calderon, Corneille! Stupně, po nichž kráčelo, tvoří zázraky (mirakule), boje mučenické (mysterie), allegorické moralisování, nad nímž konečně vítězil realní život národně politický. Do poslední fase vývinu vstoupilo drama, když živel národnostní se utužoval a proti jiným národům se přiostřoval, jakož se jeví za vlád Filipa II. ve Španělích, Alžběty v Anglii a Ludvíka XIV. ve Francii. Neboť »divadlo s opravdu národním dramatem, jaké mají Hellenové, Angličané, Španělé a Francouzi, může povstati a kvésti jen za rostoucí mohutnosti národní.«[1])

Krátce jen ještě naznačíme postup dramatu po sobě u národův a obrátíme se pak k účelu dramatu a tím divadla. Pojíme také drama s divadlem, poněvadž drama život představujíc, samo na jevišti pouze žije a všecka výprava divadla jen za tím se nese účelem, aby drama věrně se představilo obecenstvu. —

V Anglii záhy ujalo se divadlo, z počátku ovšem latinské. Ve Vita Tom. Bekketa k r. 1182. chválí se Londýn hrami mučenickými. Dokud však jazyk anglický byl v podruží latině a frančtině, bral se vývoj dram. her velmi zvolna ku předu. Teprve když Eduardem III. (1327. až 1377.) dostalo se mu práva, bralo se i básnictví rychlým krokem ku předu, a zvláště drama dostoupilo nepřekonané dosud výše. Greenem a Kit Marlovem (1564.—1593.) začaté umělé drama dokonal veleduch Shakespeare (1564. až 1616.). jehož živlem jest skutečnosť, realnosť; z následovníků jmenovati slušno Ben Jonsona a Fletchera; po nich vynikli Davenant († 1668.) a Shadwell († 1692.) jako hájci dobrého vkusu proti nemravným veselohrám, kterážto střízlivosť u Angličana posud je dobrou ctností. Z 18. a 19. věku jsou přední pěstitelé dramatické poesie Adisson, Garrick (i výtečný herec) a j.

Proti vážné práci anglické stojí zde lehký duch francouzský s celou řadou výplodů ceny nestejné, ale národními živly cele proniknutý. Zárodkem národního dramatu francouzského jest tenzona (zápasní píseň) básníků provençalských, jež utvářela se ve »hry provençalské,« jež zastoupily pozdější »mysterie a mirakule,« »morality« přičinily pak značný pokrok ke frašce — vlastnímu francouzskému dramatu (první fraška »De maître Pierre Pathelin«). Humanismus přivedl Francouze do kolejí umělých a ovládal všecku tvorbu básnickou až do revoluce. Dobu květu značí tré jmen: Corneille, Racine, Molière, předchůdcem jejich a jaksi otcem klassického dramatu byl Jodelle, poslední z pověstné »plejady humanistů.« Z revoluční doby vyniká Voltaire, z porevolučních romantiků Victor Hugo, Dumasové, Scribe, de Vigne a Sardou. Musa dram. brala se tuto cestou povždy lehkou, rozsívajíc rozpustilosť a nemravnosť, sloužíc smyslnosti. Výtky této jen málo básníků dramatických je prosto. —

Drama španělské má počátek dosti pozdní. Teprve druhá polovice 15. stol. vykazuje začátky dramatu, které se však rychle vyvíjelo a vrcholí v Lope de Vegovi († 1635.), Calderonu († 1687.) a Molinovi. Po nich pak následoval rychlý a hluboký úpadek, probuzený teprve revolucí francouzskou a romantickým směrem, který potlačil krátkou vládu klassicismu, pře-

[1]) Max Koch: Shakespeare.

jatému ok. pol. 18. stol. z Francie a vykazuje několik jmen, jako Bretona de los Herreros (velmi plodného básníka, který sepsal přes 200 kusů), J. E. Hartzenbusche († 1880.) a popularního J. Zorillu (* 1827.). V dramatě španělském jeví se směr bezúhonný a čistý, podmíněný nemálo motivem, na němž se španělské drama buduje, totiž ctí. Ethický motiv tento dodává dramatu španělskému velebné vroucnosti, již zejména plody Calderonovy dýší. —

Ostatních národů nevzpomínáme, poněvadž buď podléhali nebo podléhají buď vlivu anglickému, buď francouzskému a jejich činnosť jest jen odleskem, třeba někdy i samostatným, tohoto neb onoho. Takto jeví se divadlo německé, které svého rázu teprve nabývá, takto jeví se divadlo naše i polské; divadla ruského nelze vůbec připomínati, poněvadž, jsouc jaksi státním monopolem, stlačí umění politickým nad to absolutismem, ač s druhé stránky nedá se upříti, že plody dram. básníků ruských jsou samorostlé, ryzí, v pravdě ruské (viz Gogolova »Revisora,« nejlepší snad veselohru ruskou).

»Neodolatelný postup světových dějin nepohybuje se v přímé čáře, nýbrž ve kruhu, tak že za nějaký čas vrací se zase ku předešlému východišti svému, a tu pak zdá se, jakoby věci kráčely nazpět.«[1]) Netrváme při pouhém zdání, nýbrž držíme se skutečnosti. Jako v duševním rozvoji jednotlivce není míru, tak ho není na kulturním velikém poli člověčenstva. On se valí jako vlna, hned výše se, hned níže, ale neodolně postupuje ku zdroji pravdy, dobra, krásy. Poklesek a blud střídá se s jasným vědomím vytčeného cíle, úpadek a květ dotýkají se bez ustání. Střídání toto nejnápadnější jest v umění, v básnictví a zvláště v dramatě. Krátký přehled vývoje nás o tom dokonale poučuje. Po úpadku antiky zjevil se moderní květ, který teď přešel v široký bezbarvý proud — známka to, jak se zdá, opětného budoucího úpadku. V moderním světě proti antickému změnilo se pouze stanovisko a forma. Podklad náboženský dožil se v tuhém ovšem zápasu převratu křesťanstvem, forma duchu času přizpůsobena. Z toho vidíme, že též kultura opět a opět se vrací, však v jiné vždy způsobě, a co zaměstnávalo hlavy starých, hýbá i myslemi nových. Vysoká důležitosť divadla u starých potrvává až dosud, snahy nejednoho národu jdou za tím předně, aby květem dramatu nabyly jaksi světového posvěcení, aby divadlem dovršily svůj úkol.

[1]) J. Malý: Naše znovuzrození, IV.

IV.

Všeobecným pohledem tímto přecházíme k účelu a účinu divadla. Všimnouti jest si obého tím více, poněvadž básnictví dramatické vysoce se velebí a národové téměř horečně závodí, aby se předstihli ve výpravě budovy a výbavě hry samé. Všeobecný zájem o divadlo přivádí k úhrnnému soudu: Divadlo má lidstvu pomáhati dosíci cíle. Co jest cílem lidstva? Cíl jednotlivce. A cílem jednotlivce, »člověka není štěstí, cílem člověka je ctnosť, která uzavírá v sobě plnění povinností, mravní dokonalosť a vznešenosť.«[1]) Člověk za dlouhých věků nahromadí si více prostředků pro svůj účel. V první řadě stojí umění s uměním dramatickým v čele. »Umění má vyjadřovati nejvyšší idee, má je vzbuzovati, síliti a k platnosti přiváděti.«[2]) Hellen — aspoň s počátku — chápal vysoký tento účel. Bohové a vlasť byli mu vším. Chtěje uměním dokázati svou schopnosť a dovednosť, své vlohy, které mu bohové dali, oslavil zároveň takto uměleckým snažením svou vlasť. Umění jeho bylo páskou všem společnou, společné divadlo, spojené s národními

[1]) Kraševský: Paměti neznámého.

[2]) Fessler: Kirchengeschichte.

hrami, stávalo se mohutným výrazem národní jednoty. Hrami a divadlem »pěstil se skutečný panhellenismus, vědomí vzájemné souvislosti se utvrzovalo. Jako Hellenovi z Homera, tak i s divadla vanul mu veskrz národní neporušený duch; on viděl své národní reky v důrazných útvarech před sebou: historie i život veřejný v divadle se soustřeďovaly, tak že ústav tento býval vždy nejznamenitější, právě idealní ozdobou života řeckého.«[1]) Divadlo řecké je zvláštní zjev síly a mohutnosti národního ducha. Řek pozíral k němu s vřelou úctou, on odměňoval divadelní umělce nejen tleskotem, nýbrž i veřejnými poctami a úřady. S divadla lil se zápal a nadšení do žil národa, ono budilo jejich vědomí a pojilo vrtkavé živly zvláště v kritických dobách a pomáhalo uhájiti svobody proti silným vetřelcům, dokud vedlo si s onou vážností a vznešeností uměleckou, jak toho ryzí úkol jeho vyžadoval. Ale jako sebe světější věc všední a stává se hříčkou klesající doby, nýbrž lákavou podporou bezuzdnosti a porušenosti, tak dálo se i s divadlem řeckým, a to právě v době politické zkrušenosti, kdy pomoci jeho bylo nejvíce potřebí. Výsměšně dává začátek zvrhlosti třetímu velikému tragikovi Euripidovi Aristofanes, volaje:

[1]) Durdík: Kallilogie.

Kterou vinen on není neřestí?
Svodnice uvedl na scenu,
ženštiny v svatyni rodící,
dívčiny se bratry ložnící,
řečníce, že prý nežíť je žíť.[1])

Ale Aristofanes sám není bez viny. Svými komoediemi útočil sice s dobrým úmyslem na nešváry ve státní správě a veřejném životě, ale urychloval tím s celou řadou následných komoedův úpadek mravní i politický. odekrývaje chyby a slabé stránky osob ve veřejném postavení, nýbrž posměchy si tropě z osob nejváženějších. Zlatá slova jeho

... neřesť dlužno jest básníku krýť,
ne vynášeť a v divadle hráti; nebo jako je učitel k tomu,
aby chlapečky ve ctnosti cvičil, tak jsou básníci pro muže zralé.
Proto máme jen šlechetné mluviť — [2])

zůstávají jen slovy a účin jejich zůstává planým. Od hanobení slavných mužů, ve službě vlasti sestárlých, přešlo se k bohům, v jejichž neúctě následovatelé Řeků, Římané, vysoko vynikli nad své mistry, uvedše takto nejvyšší spoustu mravní podvalením jednoho sloupu pohanské společnosti, po němž i druhý — láska vlastenecká — utonul v kalných vlnách mravní rozervanosti.

[1]) Žáby.
[2]) V. 1053.—1056.

Nový, znamenitý český básník,

na nějž nebylo posud kritikou náležitě upozorněno.

Píše *Jan Korec.*

(Č. d.) »Martin dráteník« (»Zl. Pr.« 1886.) jest obrázek sice jen drobounký, ale tak plasticky a tak roztomile vypracovaný, že každého mile pobaví. Selku rozhněvanou na hospodáře, že přišel pozdě k obědu, usmíří právě namanuvší se dráteník roztomilým vypravováním, jak také kdysi s ženou se pohněval a zase usmířil. Z této prostinké látky vytvořil Jakubec překrásný obrázek. Postava hospodáře, na bohatý svůj lán se dívajícího, pravdivě, psychologicky velmi správně podaný hněv selky, jež s počátku krátce jen muže osloví, pak ale výmluvnosti své uzdu popustí a na konec v usedavý vypukne pláč. postava Martina dráteníka

s tím kloboukem ohromným, jehož okraj při chůzi se klátí »jak houba obrovská, jak křemeňák, jenž rosou přetížen se po okraji třese,« jeho prostá chaloupka a za ní ta políčka píď jemným květem lnu se modrající — vše to podáno tak názorně, jako bys to viděl. A řeč tohoto dráteníka, plynoucí z dobráckého srdce slováckého a jakousi nikoliv nepříjemnou povídavostí mile dojímající, poslouchá se jako u Homera nějaké vypravování stařičkého Nestora.

»Nový sad« (»Osvěta« 1881.) líčí lásku Mařenky z Moklína s Antošem z Hlohova. Láska ta zhatí se však sporem o občinu, který vedou Hlohováci s Moklíňany. Ve sporu tom drží Antoš s Hlohováky proti Mařenčinu otci, starostovi Moklínských. Vinna jest však trochu též jich obou tvrdohlavosť a vzdorovitosť, jak Antoše, tak Mařenky. Děj sám není sestrojen tak, abychom na něm pozorovali to, čeho k udržení čtenářovy pozornosti nutně jest potřebí, totiž stupňování, krisi, obrat a náležité rozuzlení. Konečný smír přivoděn příliš náhle a smrtí tkalcovou, jak nám se aspoň zdá, slabě motivován. Mimo to láska milenců a spor o občinu nejsou jak se patří sloučeny v organickou jednotu, nýbrž běží parallelně vedlé sebe, tak že máme vlastně děje dva. Povídka vyniká tedy ne tak komposicí, jako spíše výbornou charakteristikou a bohatým, realisticky vypracovaným detailem, kterážto poslední přednosť má však zase tu chybu v zápětí, že tím pozornosť čtenářova od hlavního děje odvádí se stranou k podrobnostem a tím se rozptyluje. Jednotlivosti jsou tedy pěkné, ale celek jest rozvláčný a unavuje. Na konci zabírají po našem mínění smrť a pohřeb tkalcův příliš mnoho místa. Obrazy a přirovnání jsou vesměs originalní a případná. Metrum jest celkem správné až na tuto nápadnou výjimku:

přihnali se jakoby bábě včera.

Rým však nebývá vždy na pravém místě a řeči se pro rým často činí násilí. Nejasných míst jest dosti mnoho. Pořádek slov jest místy nepřirozený, určité sloveso často se vynechává, čímž se stává řeč jaksi trhanou a celý sloh neohebným. Snaha podati vše s realistickou věrností, zavedla často básníka až za tu mez, kde přestává aesthetická pravdivosť a nastává trivialnosť a naturalismus, jenž všechnu poesii z umění vyhání. Pravdiva zajisté jsou slova Schillerova:

Der schein soll nie die wirklichkeit erreichen,
und siegt die natur, so muss die kunst entweichen.

Vytčené nedostatky vysvětlují se tím, že práce tato jest z prvních prací básníkových, právě tak jako

»Nosila klobouček« (»Ruch« 1886.). Tuto povídku klademe nejníž. Všechny krásné vlastnosti dříve vytčené jakoby při této práci básníka byly opustily. Schází tu děj, schází charakteristika, schází bezmála i sama poesie, na jejíž místo nastupuje často prosa a trivialnosť. V souborném vydání mohla by tato práce, v níž, abychom se tak vyjádřili, bonus dormitat Homerus, raději býti vypuštěna.

(O. p.)

Posudky.

Časopis katolického duchovenstva. Organ vědeckého odboru Akademie křesť. v Praze. Red. *Dr. K. Borový.* Ročník XXVII. 1886.

»Časopisy jsou tepny v těle jednotlivých národů, dle jichž tlukotu souditi můžeme o životě národa v té které době.« Jeli pravdivou myšlénka tato, vyrčená jedním z předních literatů polských, pak zajisté v časopisech vědeckých, které přes půl století jsou pokladnicí vědomostí

předních našich učenců, zarámován bude jasný obraz veškeré vědecké činnosti v našem národě v tom aneb onom odboru. U nás takovými veterany, plnými krásných upomínek, na jejichž čelech však vepsány jsou též mnohé útisky prožité, jsou »Čas. Musea království českého« a »Časopis katol. duchovenstva,« čili, jak prvotně slul, »Časopis pro katol. duchovenstvo.«

Čilý a nadšený Vinařický s velikou odvahou vymohl, že pomocí a pod záštitou arcib. konsistoře r. 1828. počal vycházeti »Časopis pro katol. duchovenstvo,« který pak po sedmileté přestávce (r. 1852. až 1859.) opět vzkřísen pode jmenem nynějším »Časopis katol. duchovenstva.« Vzácného u nás tedy dožil se již stáří, zajisté proto zasluhuje plné úcty každého přítele literatury naší. Za dobu tuto u nás dlouhánskou mnoho a mnoho mu bylo přestáti rozličných útrap a úštipkův, ale ze všech opatrným vedením svých redaktorův a přátel dosud vyvázl. Váhou svou Vinařický způsobil, že časopis jím založený uprostřed bojů pravopisných, tištěn pravopisem analogickým a že při něm upuštěno od obvyklého dosud švabachu. Novoty tyto s počátku neslibovaly časopisu tomuto dlouhého trvání, ale otec jeho, Vinařický, který vlastně ani redaktorem nebyl, chvalného již požívaje jména, získal hned s počátku mnohé vzácné pracovníky jak kněze, tak i z laiků. To bylo příčinou, že časopis přes mnohé úsměšky se udržel, ano čím dále tím větší vážnosti nabýval, až konečně se stal jaksi tribunalem vší vědy theologické u nás až na naše doby. Mezi přispívateli a pracovníky do časopisu tohoto nalézáme všechny kněze vlastence z doby probuzení, a od ní až po naše doby není skoro žádného kněze spisovatele, jenž práce své do »Časopisu« by nebyl uložil. Zásluhy největší zůstávají však Vinařickému, který nejsa redaktorem (teprve od r. 1860. se jím stal), nejen pérem, ale všemožně i jinak ho podporoval, ano při životě udržoval. On pohnul Jungmanna, by napsal nadšenou předmluvu k ročníku prvnímu. Též Vinařický byl příčinou, že Čelakovský a mnozí jiní nekněží, s nimiž byl spřátelen, do »Časopisu« psali. Čelakovský vedlé jiné básně uveřejnil v r. I. vznešenou báseň »Buď vůle Tvá.« Mimo něho též Chmelenský a Picek mnohé v »Časopisu« uveřejnili básně; zvláště poslední z nich. Hanka a J. Jireček napsali pěkná pojednání do několika ročníků. Konečně mimo Dundra a malíře Gurka, prof. V. Svobodu i ředitel Zoubek do r. 1865. uveřejnil vědecké pojednání.

Co do látky nebyl »Časopis duchov.« s počátku listem pouze theologickým, jak již z toho poznati lze, že uveřejňoval též básně. On jediný vedlé »Musejníka« udržoval se na výši doby své jako časopis obecně vzdělávací a vychovatelský vůbec, dokud škola a církev po zákonu sloučena byla. Nalézáme v něm tedy mnohé vzácné články paedagogické, v nichž rozličné významné probrány jsou otázky. Znám jest všeobecně nadšený článek horlivého vlastence faráře Frant. Slámy: »O škodách, plynoucích z německého vychování české mládeže.« Vedlé vychovatelských pokynů Vinařického uloženy jsou též články mnohých jiných kněží, výtečných té doby paedagogů. Vedlé toho obsahují první ročníky »Časopisu« mimo vzácné a zajímavé články bohovědecké, které nám ukazují zásady a pokrok theologie, též mnohé články, týkající se věci čistě národních, zvláště literarních. Později, když povstaly jiné časopisy odborné, obmezil se »Časopis« na část theologickou, všímaje si při tom v rozličných zprávách života národního. Zvláště po vzkříšení svém od r. 1860. stal se úplně vědeckým. Od té doby uložen v něm celý ruch vědecký až po naše doby, a tu opět mnohé jsou články Vinařického, Douchy, Sušila, Borového, Procházky a všech těch ostatních pěstitelův a zasvěceců theologie v rouše českém. Zmínky hodny jsou též svědomité zprávy a referaty, krátké sice, ale řízné o všech dílech českých a též důležitějších, zvláště k vlasti naší se vztahujících dílech cizojazyčných.

První ročník 1828. redigovali tři, a sice: *Dr. M. Tomek,* prof. katechetiky na vzorné škole v Praze, *V. Procházka,* farář. a *I. Mráz,* spiritual. Od r. 1829. až 1830. redakce se změnila, a sice *Tomek,* již kanovník, zůstal a jemu přidán *Dr. V. Václavíček,* též kanovník. Poslední z nich redigoval též ročník 1831.—1832. Od roku 1833. chopil se časopisu nadšený *V. M. Pešina,* kanovník, a redigoval ho až do r. 1847. Pak převzal redakci *Jirsík,* jsa již kanovníkem. Poslední ročník »Časo-

pisu česk. duchovenstva« redigovali *Fr. Havránek,* křižovník a *Dr. Ed. Tersch,* prof. Netečností a jinými okolnostmi se stalo, že r. 1862. zaniknul, až teprve vzkříšen opět snahou zakladatele svého, Vinařického, který pak sám od roku 1860.—1866. redigoval. Roku 1866. připojil se k němu *Dr. Klement Borový* a společně vedli ho do r. 1868. Od té doby až po naše časy s velikou obětavostí udržuje ho na výši osvědčený učenec Dr. K. Borový sám.

Že pod osvědčenou redakcí záslužného učence i poslední ročník zůstal tribunalem vědy theologické u nás, chceme aspoň krátkými slovy čtenářům ukázati.

Prvním článkem ročníku 1886. jsou statistické zprávy o světě katolickém pod názvem: »Nynější stav katol. misií a hierarchie vůbec,« v němž *Dr. Skočdopole* velmi zajímavé čtenářům podává data o rozdělení církve, o počtu katolíkův a hierarchie na celé zeměkouli. Známý spisov. *Ed. Brynych* píše zajímavě o lehtivé sice a přece v nynější době indifferentní důležité otázce: Zkouška z náboženství a poučení snoubenců.« Pro každého syna Cyrillomethodějského zajímavým jest obsáhlé historické pojednání *K. Konráda:* »Počátky křesťanství na Slovensku.« Na základě nejnovějších pramenů slovinských objasňuje spisovatel počátky a vývin křesťanství u bratří našich na jihu. Chybou jest, že na některých místech přestává spisov. na pouhém vyčítání dat. Chlouba kněžstva moravského nyní žijícího a jeden z nejpilnějších pracovníků časopisu tohoto, *Dr. M. Procházka,* ku slávě své zkoumáním dějin Cyrillomethodějských mu vzešlé i v ročníku tomto zasadil novou hvězdičku v kritickém a s úsečností vědeckou podaném pojednání: »Byli sv. Cyrill, apoštol Slovanů, biskupem.« Článek tento jest vlastně jen poznámka ku kritice Dra. Polívky v čís. 1. »Athenea« r. 1885., v níž on, odvolávaje se na ruské učence, pravdivosť episkopatu sv. Cyrilla popírá. Dr. Procházka však na základě nejstarších pramenův a nejnovějších výzkumův otázku předloženou kladně odpovídá. Pokusem dogmaticko-archaeologickým jest článeček *Al. Žáčka*: »O vyobrazení tří božských osob.« Pro duchovní správu kněžskou důležit jest pěkný, pěkným jazykem psaný článek *J. Kousala:* »Kněz v trestnici,« který podává zajímavá data a pokyny ze života v trestnicích. *J. Janda* přeložil z frančtiny »O původu řeči pohřební.« V pojednání tom biskup Freppel ukazuje, že původ řeči pohřební hledati jest v samé přirozenosti lidské, která ráda tíseň svou projevuje. Jako první ukázku řeči smutečních podává nám některá, ano nejkrásnější místa z proroků starozákonních. K veliké již nyní literatuře o životě socialním našich dob zařaditi jest »O socialní otázce« od *Dra. Hlavatého.* V přednášce té, která skutečně též pronešena byla v katol. jednotě pražské, poukazuje spis. na dva zlé extremy v nynějším životě socialním, totiž: liberalní kapitalistický oekonomismus a demokrat. socialismus, a dokazuje, že jen na základě křesťanství úpadek napraviti lze. O čem nynější vědatoři, neznabozi neradi slyší nebo rádi by popřeli, dokazuje tradicemi národů předkřesťanských prof. *Syllaba* pojednáním: »Víra ve vzkříšení těl v tradicích předkřesťanských.« Nejdelší prací a při tom velmi zajímavou jest historický článek *Dra. A. Vřešťala:* »Církev a císař na všeobecném sněmu Lyonském.« v němž pěkně se osvětluje spletitá doba Fridricha II., císaře. »Filosof a křesťanství« jest nevelmi zdařilá úvaha, kterou vyvolalo vydání »Konkretné logiky« od Dra. Masaryka, v níž spis. polemisuje proti některým myšlénkám Dra. Masaryka. Pilný přispívatel do »Časopisu,« prof. *Jan N. Soukup,* do tohoto ročníku přispěl článkem: »O politické činnosti proroků starozákonních.« Proroci jako vyslanci vlastního krále Israele, Boha, mnohdy rozhodovali ve věcech politických ku štěstí národa. Případné a praktické v nynější době jest: »Cholera a její léčení,« kdež se udávají první příznaky cholery a další její vývin, a zvláště pak methoda léčební, dle jesuity *A. S. Fiorowiche,* přel. od *P. T. Šobra.* Jako o jiných vědách, tak i o theologické scházejí nám dosud knihy příruční, pro posluchače vys. škol, s radostí bychom tedy uvítali »Základnou theologii,« již k tisku chystá *Dr. Jan Procházka,* ze které pěknou ukázku uveřejnil v »Časop. kat. d.,« totiž »O jsoucnosti boží.« *Josef Pazderka,* chtěje svět nadchnouti

a připraviti na sbírky pro oloupenou Propagandu, vypisuje její blahodárné působení ve článku: »Působnosť Propagandy.« Z dat zde uvedených poznati lze, kolik asi ústav ten přispívá kollejemi svými k civilisaci nejen mezi pohany, ale i v Evropě. O čem asi se jednává na dioecesalních konferencích, poznati jest z přednášky neunavného *B. Hakla,* kterou měl v konferenci Královéhradecké. Nadpis její jest: »Proč má kněz církevnímu umění rozuměti a je podporovati.«

Mimo tyto větší články jsou v »Časop.« některé menší, ale důležité a praktické pády a dotazy velmi případně většinou od redakce řešené. V každém čísle na konci uveřejňují se zprávy literarní a referaty o všech hlavních zjevech literarních u nás i cizích národů.

Z tohoto všeho seznati můžeme, že »Časopis« náš všem cizojazyčným na roveň se postaviti může, a přece s bolestí viděti můžeme, že mnohý z kněží našich dosud hledá rady u rozličných pramenů cizích, ale náš »Časopis katol. duchovenstva« marně bychom na stolku mnohého hledali. Zdaž nám to ku cti slouží, soudiž každý sám! *Jan Blokša.*

Záhady dějepisné. Rozlušťuje *Fr. V. Sasinek,* vydává *Fr. A. Urbánek.* Sešit II. „Jornandes a Slované.“ V Praze. 1886.

»Záhad dějepisných« č. 2. obsahuje úvahu: »Jornandes a Slované« od Fr. V. Sasinka. Až potud hojných zpráv Jornandesových (žil o. r. 552.) o Slovanech nebylo si všímáno tou měrou, jakou snad zasluhují. U nás badání o zprávách těch zahajuje Sasinek, který jim převelikou důležitosť připisuje.

Dvojí směr znamenati nynější dobou možno u vypisování starých dějin slovanských. Staří spisovatelé, a to i autority na slovo brané, učí, že Slované do krajin tak zvané Germanie teprve později se přistěhovali. Naproti tomu novější badatelé jak čeští tak i někteří němečtí tvrdí, že Slované jsou skuteční prabydlitelé Evropy střední, tvrzení pak toto opírají o doklady hlavně archaeologické. Známo, že hlavním zástupcem toho směru jest u nás nyní *Dr. Wankel:* z německých spisovatelů pak na př. nyní *Hugo Schumann* ve spise svém: »Die burgwälle des Randowthales und ihre bedeutung für die geschichte u. geographie der heidnischen Pommern« pokud se Pomořanska týče stejného výsledku se dobadává.

Fr. V. Sasinek zase z pramenů historických totéž dovoditi se snaží. Má Slovany za prabydlitele veškeré střední Evropy a určuje hned jejich sídla. Tak i ve spise tomto určuje sídla Slovanů, jež Jornandes trojím jménem nazývá Veneti, Sclavi a Antes, a dochází k těmto výsledkům: Staří Germani a Illyři, Markomané, Vandalové, Durynkové (u Sasinka Duřinci) byli Slované: tedy na západě hranicí Slovanů byl Rýn, na jihu od blízkosti Rýnu až k Prešpurku byl pomezím slovanským Dunaj, Pannonie však a Illyrikum rovněž také byly obývány Slovany. V těchto končinách bydlili Slované tak zvaní Veneti; Sclavini bydlili pak v západní, Antes ve východní Scythii. Pomezí Sclavinie šlo od Baltu po Visle k jejímu zřídlu, odsud Bílou horou k Prešpurku, odsud Dunajem k Pontu. Severovýchodním pomezím Antů byl Don. — Konečný pak výsledek Sasinkův jest tento: Pravlasť Slovanů táhla se od oceanu Atlantického až za ústí Visly, od Rýnu až k Donu, od Adrie až za Černé moře.

Toť obsahem spisu p. Sasinkova. A že tomu skutečně tak, snaží se p. spis. dokázati, odvolávaje se na všeliké prameny. Než každý uzná, že tu dlužno býti nanejvýše nepředpojatým a opatrným. Tak jako v archaeologii může se velice omýliti archaeolog i sebe proslavenější, podobně i v historii snadno dostati se lze na scestí, poněvadž druhdy možno si vykládati prameny tak i jinak, a poněvadž kolikráte spisovatelé staří psali ne z vlastního přesvědčení, nýbrž jen z doslechu, věcí jest přeobtížnou ve všem a všudy dobadati se pravdy.

Rovněž i ve spise p. Sasinkově zdá nám se, že vyskytují se přílišné důsledky, a že úsudek jest někdy příliš náhlý. Tak na př. slova na str. 7. o Markomanii, a na str. 9. o Venetech zakarpatských nevím, přivedonli koho k tomu závěrku, k němuž p. spis. se dobírá. — Dále s výkladem etymologickým jednotlivých slov těžko se mnohdy srovnati. Vyznává p. spis. sám na str. 27., že etymologie jest kulhavá práce, ale přece libuje si v ní velice. Slyšme jen výklad jednotlivých slov;

Alazoni, lazoni, po lazech bývající; Ister, Bystrý; Peucini, Bučinové; Galindae, Holinové; Sargatii, Zarohatci; Chertobalus, Čertův val; Scarabantia, Caravantia, Červanka = Vesperinum = Vesprim atd. atd. Výkladův etymologických takových jest zde hojnosť veliká. Zvláštností p. Sasinkovou jest, že píše Jín (Inn) a Sedmohradsko.

Výrazy: Šafařík západní Slovany pohází za Vislu a za Karpaty (str. 2.); o původě thrackém Agathyrsů jednal i Šafařík; co však potom o nich napsal, jest nesmysl. Dle svého způsobu metá s nimi sem i tam po Evropě jako vichor s plevou (str. 29.); dále slova hrdousiti (str. 11.), povídali (str. 18.) v odpovědích na námitky atd. dlužno co nejrozhodněji odsouditi. Do vážné mluvy historické se nikterak nehodí. Neškodilo by také, kdyby p. spis. o Šafaříkovi mluvil více s povinnou šetrnou slušností. Netvrdíme sice, že úsudek Šafaříkův jest vždy neomylný, ale zásluhy jeho u nás jsou neocenitelny; za dob tehdejších pak žádný více konati nemohl. Praví sice p. spis., že má velikou úctu k Šafaříkovi, jakožto krajanu svému a vznešenému učenci (str. 1.), že by byl však podlé těchto slov jednal, není viděti.

Celkem o spisku tomto p. Sasinkově vyznati dlužno, že vítaným může býti všem, kteří se nejstaršími dějinami slovanskými zabývají. Pochybnosti všeliké nezmizí ovšem ještě tak brzy, avšak nalézti tu lze mnohý pokyn, mnohou poznámku, kterou bedlivě vážiti jest. Budemeli míti více takových spisů jakožto průpravu do dějin starých Slovanů, snad konečně odhalí se přece tmavá záclona, která posud staré slovanské dějiny zastírá a zahaluje. *Jan Tenora.*

Samohrady. Roman od *V. Vlčka.* „Osvěta" r. XIV. (1884.) č. 6.—12., r. XV. č. 5.—12., r. XVI. č. 4.—12.

Máme před sebou roman socialní, o němž od spisovatele v oboru tom osvědčeného pracováno s pílí velikou a s vážností, jaké dílo takové žádá, nejméně tři roky. Doba, ve které děj vypsaný se odehrál, jest asi šest neděl na jaře r. 1872, před povodněmi a záplavami, jež roku tomu v našich krajinách tak neblahou paměť zjednaly. Místo děje samého jsou Samohrady, sídlo knížat Samburgů, kteréžto letní zátiší spisovatel položeno si myslí snad někde v jihozápadních Čechách, ve krajině dle domnění starších dějepisců našich památkami na velikého knížete Sáma provanutými. Mimo vypravování vlastního děje odehrávají se události v Praze, v jiných krajinách českých, ba i za hranicemi tohoto království. Z temného pozadí ozývá se politický rozruch bouřlivého roku 1848, a ryk válečných nepokojů r. 1866. — Děj, zasahující z komnat nejvyšší šlechty až do bídných chatrčí lidu pracujícího v cihelnách, je způsobilý, aby obsáhl veškerou společnosť českou a uvedl ji na jeviště v plné rozmanitosti jejích zjevů nenezajímavých; i dodává tím všemu vypravování tolik rázovitosti, že roman ten bez rozpaků nazvati smíme romanem českým. Zvláštností toho děje, jež romanu veliké ceny umělecké dodává, jest jeho neobyčejně dovedné a umělé zapletení, jevící se v tom, že vypravování nepostupuje nikoli po způsobu kronikářském od roku k roku, jak čas uplývá, nýbrž mnohem spíše právě po dramaticku vyhrne před námi oponu z nahodilého skupení lidí, jež se sešlo na Samohradech na jaře r. 1872., a vzájemnými styky, způsobenými nahodilým sběhem okolností, povoláním, povinností, náklonností, vášněmi, přátelstvím a jinými hybadly duší a povah lidských, objeví v nich několikero pásmo rodin, jejichž děje ode dávna do sebe zasahujíce, nyní prodlením asi šesti neděl tak se zapletou a rozpletou, že osoby na počátku sobě zcela cizí ukáží se býti krajany sobě blízkými, že ze mnohého starého tajemství náhle rouška se strhne, že děje napolo v nepaměti pochované ve svých účincích náhle znovu působí, tu roztrhujíce, co na věky sobě určeno bylo, tam spojujíce, co na vždy rozrůzněným se zdálo, a toliko v tom se shodujíce, že všechny se nesou za jedinou velikou a vznešenou ideou, kterou z rozmanitých stran v rozličném světle okazujíce, konečně pospolu k vítěznému konci přivedou. Děj našeho romanu zapleten jest asi ze sedmera pásem. Nejdříve uvedena budiž hrdá aristokracie, Felix, kníže Samburg a manželka jeho Lydie, jejichž dcera Daniela čili Dana hraběnka Treulandová se svým zemřelým synem Lajošem a nevěrným manželem, hrabětem Treulandem, stojí v popředí

děje. Proti rodině Samburgů jest příkrou protivou Vrbický, nájemce knížecího dvora Podbořanského, muž smýšlení rozhodně svobodomyslného, zástupce práv lidu, pokroku a osvěty, probuzené u nás revolučním r. 1848. Dcera jeho Libuše, jako řeholnice Methodie zvaná, jest hrdinkou celého romanu a středem veškerého děje. Samohradský mlynář Drahorád, jsa zástupcem prostého lidu venkovského, jednak postaven jest proti Samohradskému panstvu, jednak proti Vrbickému, jsa rozhodným zástupcem smýšlení konservativního. Dcera jeho Božena, později choť lékaře Samohradského Ludikara, přítelkyně Libušina, a její manžel jsou prostředníci všech důležitých zájmů, na nichž děj zosnován jest. Čtvrté pásmo počíná se praktickým architektem Hodanem, jenžto zradiv Libuši v lásce, jest příčinou, že se stala řeholnicí. Jeho manželka Augusta, sestra lékárníka Lahody, spřátelí se s Boženou Ludikarovou, a tříletý syn její, Jaroš, přítel Ludikarovic Vlasty, zastává důležitý úkol vůči hraběnce Daně Treulandové. Pravým opakem praktického Hodana jest idealní lékárník Lahoda, majitel letního sídla Selanky na Samohradech, kdež onemocněv neštovicemi, před nimiž utíkali z Prahy, stane se příčinou příchodu řeholnic Methodie a Nepomuceny. Své místo má i Domin, zástupce nejnižší třídy lidu a zla ze surové bídy se rodícího. Děti jeho jsou sběhlý student Bartík, jmenem Narcis, hraběnce Treulandové osudný, Vojtová, žena dělníka z cihelny, a Macinek ve službě u panstva Samohradského. Konečně jmenujeme mlynáře z Radimského panství a bývalého poručníka Vrbického, Blánku, jehož dcera, Helena Blankova, lapila do tenat mimo mnohé jiné muže studenta Bartíka Domina, lékárníka Lahodu i hraběte Treulanda, a takto, jsouc poněkud odstínem Zolovy Nany, v ostré protivě k velebné Methodii, jest zastupitelkou zásady nemravné. Jako nitka vine se zápletkami tohoto děje idea lásky v rozmanitých zjevech a odrudách svých. Od obecné, těkavé a sprosté lásky smyslné, v níž se brodí herečka Helena Blankova se svými oběťmi, postupujeme k idealní, ale sklamané první lásce nešťastných mileneů, Lahody a Libuše, odtud ku spokojené lásce manželů Ludikarových, zejména Boženy, z níž rodí se láska mateřská, ve které Jaroš i Vlasta se sluní, a jež po smrti Lajošově tak mocně u hraběnky Dany se probudí. Z této lásky již valně očistěné vypučí pak u hraběnky Dany, pod blahodějnými paprsky lásky v rozmanitých její zjevech jiných onen rajský květ čisté, nezištné a obětavé lásky ku bližnímu, jenž byl u Methodie, z lásky sklamané milenky a z lásky k otci nešťastnému již dříve tak rozkošně vypučel. V této hrdinské, sebe obětující a právě křesťanské lásce ke všem lidem, zejména k nešťastným a bídným, která, kamkoli se obrátí, i z nenávisti a nepřátelství lásku ploditi umí, která láskou se mstí, zlé dobrem splácí, právě křesťansky trestajíc, jak Methodie dokázala, dovršena jest základní myšlénka našeho romanu, jež v podstatě vyslovena jest slovy Kollárovými: »Láska, totiž pravá, ne ta bájná, nikdy sama jedna nechodí.« — Pomnímeli, že podobným postupem také Sokrates ve Platonově »Hostině« vyvinul vznešený pojem oné lásky nebeské, jíž duše lidské za ideami tíhnou, budeme oprávněni tvrditi, že spisovatel vypravování své zbudoval na myšlénce velebné a velikolepé. Především a nejúčinněji zná se k idei té Libuše Vrbická, jinak velebná sestra Methodie. Je to povaha ve pravém slova smyslu hrdinská. Po svém nešťastném otci zdědila vzlet ducha s urputnou pevností ve předsevzetích, která však přirozenou měkkostí a něžností povahy ženské při ní se změní v trpělivosť neúmorně laskavou. Tak stalo se ode dávna úkolem jejím, útrpnosť míti s jinými, a sama trpíc, aby dobře činila bližnímu svému. Hlavní znaky její bytosti, přírodou bohatě nadané a proto nevšedně samostatné, jsou velikomyslnosť a vysokomyslnosť. Hned za dětských let už jest moudrou přítelkyní svým spolužačkám a spolužákům, všecky, jak pro své poměry rodinné, tak duševními dary svými úctou naplňujíc. Vlídně přijme přátelskou lásku Boženy Drahorádovy a za nedlouho vykoná první čin vysokomyslný, pohnuvši neustupného otce Boženina, mlynáře Drahoráda, by dal dceru svou do Prahy na vzdělání, čímž nejen touze Boženině nejhoroucnější zadosť učinila, nýbrž i veškerému štěstí budoucího života jejího základ položila. Nemine mnoho let a Libuše opět z velikomyslné obětavosti

vyslyší blouznivou lásku chudého studenta Hodana, pozdějšího architekta, uvede ho laskavostí svou na pravou cestu zpět, od samovraždy ho zachránivši; a když potom Hodan, jsa již stavitelem a vystřízlivěv, nevěstu nešťastnými pletichami nepřátel o většinu bohatého dědictví připravenou, hotov jest opustiti, ona, majíc voliti mezi svým otcem a ženichem, opustí ženicha, obětuje lásku svou a přidrží se otce svého. Ovšem touto ranou srdce její vykrvácelo, stavši se napotom neschopno po světsku milovati muže. Žila jen otci svému, a když i ten jí byl odňat vězením, upadla v horkou nemoc, za níž ošetřována byla jeptiškami. Dobrodiní, jehož od nich zakusila, pohnulo ji tak, že se ustanovila život svůj posvětiti tomuto lidumilnému, ale těžkému povolání. Z bývalé vážené slečny Libuše Vrbické stane se šedivá sestra, řeholnice Methodie, a to řeholnice výborná. Zapomenuvši na sebe a svou minulosť, žije pouze pro úlevu přítomného zla i neštěstí lidí bídných a trápených. Zapomněla hleděti nad sebe a kolem sebe, a hledí napořád jen pod sebe a před sebe. Jako pravá řeholnice odvykla všemu pohodlí a blahobytu, v němž vyrostla; za to přivykla všem námahám a trudům, naučila se bdíti, spáti, cítiti a jednati dle rozkazu řádu, naučila se pohrdati svou dívčí krásou a klidně vydávati se v nebezpečenství nakažlivých nemocí, nevšímati si toho, co soudí o ní lidé zlomyslní a lehkomyslní, hledíc jen povinnosti své, naučila se snášeti nejbolestnější křivdy, nevděku, a od lidí urážlivě ji podezírajících za všecka její obětavá dobrodiní, odcházeti s klidným a jemným »Pochválen buď Ježíš Kristus!« Ale tím také dostalo se jí do rukou zbraně tak mocné, že nechtíc poráží nepřátely své a vše okolí své ovládne svou nebeskou dobrotou. Tak lékárníka Lahodu, jemuž druhdy soudruhové pro nenávisť jeho k jeptiškám přezděli Prokop Vlasatý, nepřekonatelnou trpělivostí a laskavostí přece vždy zdrženlivou, jíž ho v nemoci ošetřovala, pohne tou měrou, že z nepřítele jeptišek stane se horlivý ctitel jejich a milenec Libuši Vrbickou i v podobě sestry Methodie zbožňující. A přece Libuše věděla dobře, že v Lahodovi ošetřuje švakra svého zrádného a nevěrného ženicha, architekta Hodana. Panstvu knížat Samburgů, kteří byli nesmiřitelní nepřátelé nešťastného otce jejího, splácí tím, že předně ošetřuje vnuka jejich, malého Lajoše Treulanda, když ochuravěl neštovicemi a vše od něho prchlo, i vlastní matka jeho. Když se potom v Daně ozve náruživě cit lásky mateřské, Methodie jest, jež se stala jedinou její přítelkyní, věnujíc jí péči i lásku nejoddanější. Za to dostane se jí té odměny, že ji nejprve kníže Felix a potom kněžna Lydie podezřívá v pýše své z hanebných úskokův a nepřátelských pletich proti rodině knížecí, hlavně proti Daně. Kníže Felix, přesvědčiv se o své křivdě, vymůže propuštění Vrbického z doživotního žaláře, kam pro vraždu vsazen byl, vymůže i její propuštění ze řádu, i kněžna Lydie pozná svůj omyl a lituje i odprošuje; v tom i Lahoda činí jí nabídnutí ke sňatku. Methodie-Libuše zachrání několikráte zoufalou Danu od samovraždy, vyhojí choré srdce její, obětuje se starobě otce svého, obětuje sebe v nebezpečí povodně — za kněžnu Lydii a Danu, a když vykonala tak všecka hrdinství obětavé lásky křesťanské, zasažena jest smrtí násilnou, a nespustivši se ani o stupínek s výše vznešeného smýšlení svého — na smrtelném loži podá ruku Lahodovi, v odměnu za čistou a věrnou lásku tohoto muže v lásce trpce zkoušeného.

Toť jest charakter Methodie-Libuše, od spisovatele tak velikolepě pojatý a dokonale provedený.

Neméně vznešenou postavu, ale zároveň zajímavý, ba neobyčejný problem psychologický vytknul sobě spisovatel a se zdarem provedl ve hraběnce Daniele čili Daně Treulandové. Úkol tuto provedený přirovnali bychom nejlépe k obtížné a nebezpečné operaci, na níž závisí blaho významné osoby, sklíčené těžkou nemocí, která ji vzdaluje všeho působení společnosti lidské prospěšného. Takovou chorobou sklíčena jest i Dana hraběnka Treulandová. Matka její, kněžna Lydie Samburgová, jest vtělená pýcha aristokratická, každý pohled její jest rozkazem, a každé hnutí vůle její vyplněno je dříve, než na tváři se zračilo. Ona je sluncem svého dvora, středem svého aristokratického okolí. Ostatní svět ví sice o ní, ale ona neví o něm. Tato pýcha přešla

přírodou i vychováním na Danu; ona zná cenu svou, ví o své kráse, o svém neobyčejném vzdělání, všecka přání se jí vyplnila, vdala se, jak na ni slušelo, a není nespokojena; že pak choti svému porodila hezkého synáčka, Lajoše, všickni jí vykládají za velikou zásluhu. Tak žije úplně klidna několik let, neznajíc lásky a necítíc jí potřebu, a o synáčka se nestarajíc hrubě více, než jiné dámy jejího řádu. Lajoš však náhle onemocní neštovicemi a sestra Methodie zatlačila mu oči dříve, než se Dana o povážlivosti nemoci dověděla. To byl první řez, jímž mělo zatvrdlé a pýchou obrostlé srdce její vyléčeno býti z velkopanské choroby. Ale řez ten byl hluboký a zasáhl srdce tak, že hrozilo vykrváceti. (O. p.)

Čerkes a jiné básně od *Sv. Čecha.* „Poet. Bes." XXX. V Praze. 1886.

Čechovy básně jsou z oněch několika oas, k nimž rychlý chod literarní produkce a volný postup literarní spotřeby — jenž ostatně dosti často a ne neprávem bývá nevšímavým k domnělým krásám v tomto oboru — vždy znova se vrací a vrátí, aniž se báti třeba, že by »neprospíval, když nejde v před« —: onen najde vzory, tento skutečnou krásu.

Nejcennější epická báseň v tomto svazečku a z nejlepších plodů Čechových vůbec jest »Čerkes.« Obsah je tento:

Lesnatými svahy, úvaly
kozáci dva volně klusali.
Jeden, stařík vrásčitý a sivý,
seděl vzpřímen jako horská jedle,
druhý skloněn, mladík zádumčivý,
jako ve snách kolébal se v sedle.

Jeli bez hovoru. Po chvíli starší dojat jest tichou náladou velkolepého okolí, vzpomíná, kterak před málo roky vše bylo oživeno dýmem četných aulů, šumnými sbory dívek a v mýtinách té zdřímlé doubravy mihaly se hrdé postavy Čerkesů, nyní už nadobro přemožených. Proto nyní tak mrtvo v horách, pobaviš se leda s vlastním hlasem: pozoruje, že druh jakoby ani neslyšel. Otázán byv od staršího na příčinu, rozhovořil se o svém žalu. — Jeda kdysi kolem vsi českých vystěhovalců, spatřil v lese lepou dívku.

Od té doby v českou dědinu
vydupal můj koník pěšinu;
po stínu znal chatu Javorovu
a dceř jeho po laskavém slovu.

S počátku doufal v lásky štěstí; Ludmilin úsměv, pohled laskavý, zamávnuté v dálku pozdravy, zdálo se, že tichou přízeň věstí. Však odcizila mu ji náhlá, nevysvětlitelná změna — zachází často do lesa a těká po horách. Posléze odešla z domu jednou za svitání, a starý Javor

marně celý den jí čekal,
poptával se, po vršinách těkal;
dlouhá, strašná noc se v hory skryla,
Ludmila však s hor se nevrátila.

Proto kozák tak smuten: réva družná od prsou mu vzata a červ upomínky hlodá v nich. — Bez hovoru dál kozáci jedou. Zatím

Tma již čirá na úvalu dně,
s obou stran pak husté vršky lesa
výš a výš' až hvězdná po nebesa
černají se divě, posupně.

Náhle za balvanem v listů směsi zablesklo se, rána houkla v lesy; kůň se vzepjal; těsně kolem čela junákovi kule zafičela. Oba kozáci pádí na místo, odkud zavzněl výstřel, a po zuřivé půtce zajímají opovážlivého smělce — Čerkesa.

Jako z mramoru jsou rysy krásné:
z černého jen oka vzdor i vztek
divě blýská, záští neúhasné
a kol rtů, z nichž zuby svítí jasné,
pohrdlivý hraje úšklebek.

A když starší kozák v úžasu a zlobě se táže, kde že se tu vzal, vypravuje své osudy. — Když zbytky národu jeho, ztenčeného dlouholetým bojem s ruskými podmaniteli, stěhovaly se k souvěrcům do Turecka, on jediný zůstal.

V zemi té, z níž vyštvali nás v bídu,
nedopřeju cizí chátře klidu,
pomstě zasvětím svůj kinžal skvělý —
živá kanla [1]) za svůj národ celý!
Přeslechl jsem druhů prosby, hanu —
přísahu jsem složil na koranu.

A pomstu vykonával neúprosně, nedbaje proseb, odmítaje dary. Jednou v zoufalém zápasu usmrtiv kozáka, na nějž dobře nebyl zaměřil, omráčen zůstal na bojišti. Když procitl, spatřil dívku, any oči její plny slitování na něj hledí. Byla to Ludmila. Vlastní rouškou jemně obtočila mu schromenou pravici, potom denně přicházela ošetřovati ho, a Čerkesovi sen zašlý v rozkoších lásky znova nad hlavou křídlem zašuměl. Nicméně však, pamětliv jsa přísahy, když ozdravěl,

[1]) Krevní msta.

probodl ji kinžalem - . Nedomluvil, zaúpěl: mladý kozák vrazil mu dýku do prsou.

Starší kozák, nad Čerkesem skloniv
šedou hlavu, čelo zakabonив,
hlasem, plným trpké pohany,
druhu zašeptal: „Byl bezbranný!“

Ale Čerkes s díkem přijímá smrtnou ránu; vždyť zemře ve své domovině. Jen ještě prosbu má na srdci:

Pohřeb čestný bojovníku přejte:
v rodné půdě hrob mi vykopejte,
ruce rozvažte, ať ležím v něm
hrdina jak volný; stranou k Mece
obraťte tvář moji, na mé plece
složte štít i pušku s kinžalem, —
— — — — — — —
Pak hrob nízký vyrovnejte zemí, —
ať tu zaroste, ať navždy němý
v noci ďaura zvěstí nepoleká,
že tu Čerkes na den soudu čeká!

Růžemi když jitra hory vzplály,
kozáci mu pod vysokou strání
šavlemi hrob chladný vykopali,
pohřbili jej čestně — podle přání —
a dál k Nov'rossijsku klusali
lesnatými svahy, úvaly.

Obsahovou kostrou ovšem nelze znázorniti dojmu, jaký působí četba živého celku. Látku přinesl si Čech ze své cesty po Kavkaze r. 1874. A lzeli už v »Upomínkách z východu« vycítiti básnickou perspektivu na krajinu a lid, nikoli ovšem v neprospěch spisovatelův: jest »Čerkes« jakoby mnohoznačným, všestranně dle požadavků básnického krásna uceleným souhrnem z dojmů, jež ve vnímavé mysli zanechala velikolepá příroda kavkazského horstva a jeho oživa — kozáci, čeští přistěhovalci — a z upomínek na poslední dny hrdinného, nešťastného národa čerkesského, jenž r. 1864. po 70letém odporu byl podlehl Rusům. Velevhodně právě za tímto účelem podán jest děj, k němuž dojmy a upomínky ony jsou připoutány, většinou ne slovy básnikovými, nýbrž uveden úvahou staršího kozáka, a proveden v podstatě vypravováním mladšího kozáka a Čerkesa; jen spojení těchto prvků ponechal si básník. Takto, položiv těžisko děje do vypravování jednajících osob, utajil svou osobnosť, jež by jinak v lyrických a historických reflexích probleskovala na ujmu epické nálady, a zároveň sám spojiv obojí vypravování a oživiv, vytvořil báseň vzorně epickou a přece zase tak mile nebo mohutně působící právě vložkami lyrickými a vzpomínkami historickými. Psychologicky neodůvodněno zdá se býti toliko, když zajatý Čerkes, ne příliš lichotivě byv osloven od starého kozáka, bez odporu otvírá »knihu svého života.«

Následující báseň jest obraz Žižkovy povahy a snah, zachycený ve chvíli, kdy slepý hrdina chystá se z kořene vyvrátiti nevěrnou Prahu a upouští od svého úmyslu, byv uchlácholen výtečnou řečí Rokycanovou: uchlácholen, neboť řečník působí — jakož jinak za stávajících okolností nebylo ani možno — všemi důvody hlavně na citovou stránku Žižkovu, tak že po úchvatné peroraci:

Jsili Žižka, jak jej v srdci máme,
jsili boží hrdina, jenž zbraň
nepřátel jen vlasti, víry láme,
jemuž nadšení jen tyčí skráň
pro národa česť a svaté snahy —
vstup co přítel do plesavé Prahy! —

velmi přirozenou vidí se divná citů proměna v líci vůdcově.

Tři ostatní básně týkají se více méně poslední války rusko-turecké. »Zimní noc« a »Handžár« vyjádřují názor básníkův o jejím dosahu pro ideu Slovanstva, a nadšený zápal, v jehož lesku mizí

poesie chmurná vděků planých
jak motýl noční křídel otřepaných —

za to však cítí básník, jak nad temenem mu krouží

ohromnou perutí, pln jaré síly
Slovanstva orel bílý. —

Poslední jest »Na hrob Havlasův.« Havlasa, jsa

jedním z těch, jimž tísní prsa smělá
jak pouto otročí kruh českých hor,
jimž teskno v otčině, kde obestřela
vše mdloba mrákotná jak těžký mor,

účastnil se roku 1877. jako dobrovolník v ruském vojsku války na Kavkaze, bojoval v památné bitvě u Avliaru a zemřel v listopadu téhož roku horečkou v Alexandropoli. *V. K.*

Jan Výrava. Drama o 5 dějstvích od *Fr. Ad. Šuberta.* (Č. d.)

II.

Kdežto však u Shakespearea mezi prvním a druhým jednáním uplyne noc a Brutus v této po dlouhém přemýšlení se rozhodne obětovati dobru vlasti svůj

klid, snad i svůj život a Caesara republice nebezpečného odstraniti (»Musíť se jeho smrtí stát!«): zde mezi prvním a druhým jednáním není přerývky časové žádné, což za přednosť nepokládáme. Když se opona vyhrne, Výrava jest ještě na jevišti — jsa teprv na odchodu. Od zámku přiběhne Kyral a volá naň jmenem všech, aby šel mezi ně, že hrabě nechce s jiným mluviti, leč s ním. V tom, že to vyřizuje Kyral, který jej před chvílí potupil, cítíme jakési zadosťučinění Výravovi; Kyral zapomněl už svého hněvu, prospěch věci vítězí nad všelikými osobními city. »Bůh nás volá ku svobodě — a ty chladným zůstáváš?« — dí k Výravovi, ale v tom ještě vře uražená pýcha. Ani na pobídku Dvořákovu nezmění svého úmyslu, stojí při vrchnosti. Jiné tvářnosti nabývá situace příchodem Karminovým. I ten volá Výravu, aby šel mezi lid, ale ovšem jej upokojit, jinak prý dá do něho střílet. Již toto slovo Výravu zaráží. Než svolí přece domluviti lidu, aby neudeřil na zámek, ač jest přesvědčen, že lid toho ani neobmýšlí. Karmin používá příznivé chvíle a žádá, aby při jednom lidu domluvil také o té robotě. Na námitky Výravovy, že je žádoucno lidu patent přečísti a takto mu pověděti pravdu, Karmin sice přiznává, že robota po půl roce má se uvolniti, ale o přečtení nechce ani slyšeti. Lid prý by, věda to, přestal robotovati hned a jemu — vrchnosti prý záleží právě teď na tom, aby se robotovalo poněkud více. Z této svéhlavosti nemůže pojíti nic dobrého. Karmin prospěch svůj stotožňuje s prospěchem vrchnosti, tuto nastrkuje a tato ho neprohlédne. Že Karminovi záleží na tom, aby právě teď se robotovalo více a dluh na panství právě jen lidem a v tuto dobu se zhladil, toť kamenem úrazu, odtud vyroste bouře. Výrava nevěří Karminovi, i žádá proto hraběte, jenž právě na balkon vystoupí, hledaje Karmina, aby dal slovo, že děj se co děj, lidem se stane po právu. Tento slíbí. Konečně máme tedy příležitosť hraběte Rovereda poznati blíže. Trne hrůzou, nepodařili se Výravovi lid ukrotiti. Karmin jej utěšuje, po případě navrhuje násilné potlačení vzpoury. I slyšíme rádi od hraběte, že raději povolí úplně, jen aby nebylo vzpoury. Však brzy bude moci proměniti slovo ve skutek, neboť Výravovi se vyjednávání nedaří, lid klade dvojici: buď patent anebo pozdvižení, a pro druhé pracuje zvláště Dvořák, který hned celý jeho nárys podává a na to bije, že nezůstanou sami, nýbrž za nimi že povstane celé panství, celý kraj. Když Výrava se vrátí se zprávou, že hrabě chce dovoliti do patentu nahlédnouti, ale až za týden (což ovšem má býti projevem síly, že totiž pán se nepodrobí choutce poddaných, ale v pravdě jest nebezpečným projevem slabosti), Dvořák, Kyral, ba i vlastní syn Václav Výravu získávají vzpouře. Ale ten zkrátka je odbývá, že krvavé vzpoury se nesúčastní. Dvořák právě volá, kterak o člověka jediného Bůh neroztříští vůli svou, a znovu podněcuje ke vzpouře, an tu Karmin vystoupí s mušketýry a káže naň vystřeliti. Výrava však vida, jaký následek by ten čin mohl míti, předstoupí před Dvořáka a Karmina varuje. »Ty — ty — Výrava — se jich proti mně u vrchnosti zastáváš!« zvolá tento, a Výravu přede všemi nazve zrádným chámem. Co nedovedli sousedé, dovedl dvěma slovy Karmin. Toho se Výrava nenadál; dlouho není schopen slova a ustrnulý tu stojí, až posléze v jádru bytosti své otřesený zvolá: »On mě pohaněl, potupil, on mě nazval zrádným chámem!« a nedbaje popichování Kyralova, po chvíli opět se ozve: »Není místa po kraji, kde bych nebyl ve cti. A on mě pohaní. Já chám — já chám!«

Ctižádosť je známou mohutnou pružinou lidského jednání; co uražená pýcha dovede, obyčejně se ukazuje na ženách. Než jeli přílišné sebevědomí, plynoucí z darů ducha, ryzosti povahy i bohatých statků pozemských, podporované vážností sousedův a vyhýčkané dlouholetou přízní vrchnosti, základem a veškerou podstatou bytosti mužovy, pak věru »nebezpečno drážditi lva.«

Ale snad můžeme i šlechetnější spolupohnutku podkládati náhlému obratu ve smýšlení Výravově. Poznáváť zajisté, jak krátké a vrátké nohy má ta přízeň vyšších; mohlali se taková bezprávná pohana státi jemu, oč méně podstatných příčin má asi bezpráví, páchané na jiných? A tak se mysl jeho ocítá na váhách; nebyti syna Jeronýma, snad by už ani vůbec neváhal přidati se k ostatním. Ale i ten ohled zmizí, kdy hrabě vystoupí se Sterneckem

a Karminem a odpovědnosť skládaje na tohoto, dovoluje mu zatknouti aspoň Dvořáka, a Martinek, do té půtky se vmísivši na pomoc Dvořákovi, panským drábem jest zabodnut. Krev rozzuří lid; s Výravy padá i poslední váhání: vyzývá hraběte, aby uvěznil direktora a prohlásil, že nežádá více poddanství a roboty. A když ten tak neučiní, naopak sám hroziti počne, že záhy zvědí, věč se proměnila jeho mírnosť, — Výrava volá do zbraní, přeje si jen míti syna Jeronýma po boku. Poslové po krajích mají vypravovati o stalé vraždě a ohně na horách zvěstovati na šíř a dál, že povstali na poražení roboty. Vše odchází se ozbrojit s výkřiky: »Na pány! Na vrchnosti! Zdráv buď Výrava!« Jediný Dvořák zůstane na jevišti kleče a úchvatnou modlitbou Hospodina vzývaje o pomoc.

Děj v tomto druhém jednání, jakož patrno, se hodně posunul v před. Kdežto v jednání prvním lid si přál pouze přečtení patentu, nemysle ještě na následky, jaké může míti odepření té žádosti: v druhém dějství lavina jednou v pohyb uvedená mohutní a roste, zosnuje se úplné vzbouření, a to hlavně tím, že Výrava se mu postaví v čelo. Ejhle, zásluha Karminova! Jak ze zla se druhdy rodí dobro! Výrava sám už se nám objevuje v plném světle: jsme s touto povahou v jasnu. Láska k vrchnosti nezaslepila mu oči pro právo lidu, ale přítelem násilí není, jako vůbec lid náš jím není. Výrava jednoduše neměl ještě příležitosti, aby nadobro odkryl barvu, ukázal jádro své bytosti. Teprve kollise, v níž se ocitl následkem nových poměrů, nutí jej voliti mezi lidem a vrchností. K lidu jej víže povinnosť přirozená; vyrostlitě z něho, zná jeho útisk, cítí zároveň bezpráví na něm páchané a vidí jeho právo. K vrchnosti jej poutá její k němu přízeň a ideal jeho života: aby Jeroným se stal pánem. I má ovšem povinnosť, znaje laskavosť a osvědčenou mnohdykrát dobrotu svého pána, hájiti své vrchnosti proti všeliké přenáhlenosti a křivdě poddaných. V těchto okolnostech jest mu nesnadno voliti: zde sourodáci, byť i poddaní — tam vrchnosť a syn. Konečně přidá se na stranu lidu, ale nikoli z ryzí pohnutky, nýbrž **z uražené ctižádosti** (a nad to chce míti syna u sebe). V tom vidíme jeho tragickou vinu. Oč šlechetněji jednal Brutus, vole mezi přítelem a vlastí!

Na ostatní povahy toto jednání nijakého světla nového nevrhá. Jen hrabě po dvakráte vystupuje, ale pokaždé tak mdle a chabě, že není možná, aby si získal sympathií čtenářových. Výravovi slibuje, že lidu učiní po právu, buď jak buď, a slovu nedostojí. Moha vzpouru ukrotiti snadno a Karmina prohlédnouti netěžko (kdyby jen se důkladně pozeptal, jak se věci vlastně mají s dodávkou těch kmenů!), moha také osvědčiti svoji chválenou dobrotu tím, že nepovolí, aby dluhy, jím ve Vídni v zimě nadělané, byly zhlazeny útiskem lidu, jehož se sotva odvážili méně chválení pro svou dobrotu šlechtici, a to právě ve chvíli, kdy císař dává lidu úlevu: milý hrabě nechá dělati Karmina co chce a jako Pilát si umývá ruce, pravě: »Všecka odpovědnosť padá na Vás.« V charakteristice hraběte se nám nesrovnává nijak, že nám jej spisovatel dává pořád nazývati dobrým, ale této dobroty neukazuje nikde činem, vyjímaje snad případ s vdovou Klenovou, kde však povolil vlastně prosbám Kristininým. Roveredo jest slaboch ven a ven.

Tážemeli se posléze na vzrušující moment druhého dějství, najdeme jej v tom, že Výravou se dostane vzpouře myslící, prozřetelné a vůdčí hlavy. Spolu jsme zvědavi, jak se vystrojí věci s Jeronýmem, bez něhož Výrava nic nechce býti. »Mým Jeronýmem dána bude svoboda našim dědinám,« volá. Uvidíme.

III.

Na počátku třetího dějství zvony bijí na poplach, ohně hoří po horách a vzbouřenců přibývá pořád více. Dle řeči polekaných komtes a hraběte už i všechny cesty ze zámku jsou založeny ozbrojenými sedláky. Hrabě vyčítá Karminovi to, čím jest sám spolu vinen, že totiž udělal osudnou chybu; tento však doufá, že vzbouření zmaří úmysl císařův zrušiti robotu. Jelikož pak jest věc jistá, že se zámek bez pomoci cizí neudrží proti vzbouřencům, hrabě Sterneck potokem v oboře se přebrodí a na koni za ním puštěném spěchá do Plesu nebo do Hradce pro pomoc, a aby ta tím jistěji přišla, setník Charvát odjede do Hradce za týmž

účelem. Bídná povaha ta mluví, jako nejryzejší poctivosť, že přeje lidu, ale ne rebellíím, že nepořídiv s poselstvím míru, přijede s poselstvím ohně a bodákův, a sám přece spolčil se hned s Karminem ze ziskuchtivosti a zavinil s ním rebellii. Když oba odjedou, Karmin s rozkoší říkajíc ďábelskou opevňuje a mužstvem opatřuje zámek, Výravovu Jeronýmovi určiv místo nejnebezpečnější, k čemuž hrabě po nějakém váhání dává svolení, když jej Karmin ujistil, že jest hraběti věren. Jeroným, předvolán byv, sám si nepřeje nic více, než aby svou věrnosť mohl osvědčiti na místě nejnebezpečnějším. Zatím doplížila se Bětuška do parku pod balkon, aby Jeronýma aspoň uviděla; to její lásce stačí. Kdy však tento — nyní už ve službě obranné — vystoupí na balkon, dávaje do komnat rozkaz stříleti z oken, udeřili sedláci na zámek: nedá jí to a zapřede s ním hovor; na otázku, co tu hledá, praví mu, že se starý otec jeho po něm ptal, doufaje, že zámek opustí a k němu se přidá. S jemnými narážkami ho posléz upozorňuje, aby se vždy dobře podíval, než na někoho vystřeli, zda nepoletí koule na otcovu hlavu nebo do jeho srdce. Tím ovšem nitro Jeronýmovo je rozechvěno, až volá k Bohu, aby ušetřil jeho smyslů. Teď slyšíme první synovské zvuky z jeho úst a první slovo proti Karminovi. Jeho rozjímavý monolog: Nebes mír po celém nejbližším vůkolí — zdá se nám opět zníti slohem příliš vysokým na sebe vzdělanějšího a sebe hezčího mysliveckého mládence. Tu přichází starý Výrava sám. Jeroným diví se, kterak se odvažuje sem a že přichází pro něho. Namítá mu, že jej učil vrchnosť ctíti a nyní ji nazývá vrahy, a odejíti nechce, že by se stal zrádcem. Nedivíme se mu; slíbilť hraběti do očí, že zůstane — a nyní by měl nectně utéci? Proto přemlouvání otcovo zůstává bezvýsledným. Neměl by však říkati otci, aby děkoval Bohu, že má syna na straně vrchnosti, který jej bude moci uchrániti od záhuby, jíž propadnou ostatní. Jsoutě to slova tuze sebevědomá, jež kdo ví budeli moci splniti a oslabují jaksi dojem plynoucí z kollise povinností, v níž se ocitl. Teprve kletba otcova, a tož kletba strašlivá, přiměje Jeronýma k tomu, že odhodlá se státi nevěrným, vlastně, jak k sobě dí, hledati při první ráně smrť. Žádá si jen okamžiku ještě, aby totiž mohl napsati několik řádek Sylvii na rozloučenou, a pak slibuje hned sejíti dolů. Otec důvěřivě odejde — ale syn, místo aby aspoň teď v slově stál, jme se mluviti monolog, v němž znova rozvažuje to, co již otci na jisto slíbil a vzpomíná laskavosti hraběcí a lásky Sylviiny. V tom vejde na balkon tato sama; jakás obava, že by Jeroným je mohl opustiti, vypudila prý ji sem. Nastává žáruplná scena milostná — Sylvia netají déle citů svých a Jeroným, tona v slasti, vášnivě obejme a políbí Sylvii. Přizná se, že zde byl otec a že svolil opustiti zámek. Očekáváme, že Sylvie, znamenajíc hrozné postavení Jeronýmovo a nemajíc už dosti síly, aby přervala okovy společenského předsudku a Jeronýma chotěm svým učinila, neb aspoň nevdajíc se věrna mu zůstala, ano vyznávajíc mu přímo, že za krátko ji Sterneck odvede, přinese v oběť svou lásku a sama Jeronýma vyzve, aby šel, kam jej volá zákon přirozený, do boje po bok otcův: ale tím bychom se zmýlili v této dívčí povaze. (P. d.)

Motýli všech barev. Básně *Jarosl. Vrchlického.* „Salonní bibliotheky“ č. XLVI. V Praze. 1887.

V prologu charakterisuje Vrchlický povahu dosavadní básnické produkce své. Písně z doby mládí přirovnává k motýlům zlatým, po letech hráli prý si u hlavy jeho jen černí motýlové beznaděje, nyní vylétají prý z duše jeho motýlové pouze modří. Literarní historie měla by k této charakteristice asi svou námitku. Sbírka rozdělena jest ve dva oddíly, mezi něž vložil básník intermezzo, věnované své dceři.

Oddělení prvnímu, lyrickému, poskytly námět látky, jež, ač je Vrchlický častokráte již opěl s líce i rubu, docházejí tu většinou nového pojetí a zpracování; jsou to zvláště láska, myšlénky o umění i umělcovi a příroda s rozmanitými svými vztahy. — Neustálený názor, značná dávka antiky, někdy až rušivě působící, nestejné propracování, smělá, nádherná, místy však suverenně pohodlná forma jsou vlastnostmi i přítomné sbírky básníkovy.

Zmíníme se místněji toliko o číslech, jež nás tu světlou, onde stinnou stránkou svou zvláště zaujaly.

»Struna lásky,« jíž první část jest zahájena, vyniká pěknou pointou. Báseň »Doma« dojme čtenáře tím mohutněji, čím řídčeji se Vrchlický látky podobné chápe. Básník vyzývá tu píseň svou, by rozepjala jeho sny a tužby na duhu zlatotkanou, ježto se vrací do své otčiny, kde úsměv každý, jak v modlitbě by anděl pohnul rtoma, kde jest básníkově duši jak ve svatvečer lásky. Z tohoto nadšení, vzniceného vroucností pěvcovou, však značně by ochladl, kdo by si vzal k srdci, co po několika stránkách píše Vrchlický Em. Liškovi při jeho odchodu do Říma. »V svět spěješ zářný, jiný, nám zanecháš tu stíny a všední shon.« Báseň končí:

Co velké buď ti modlou,
však na prostřednosť podlou
vznes hromný kyj!

Ve vzletné jinak, trochu sentimentalní básni »Cestou« ukazuje Vrchlický opět své známé nevrlé polemické ostny. »Dvě sestry« jsou charakteristikou hudby a písně nadšenou sice, obrysů však neúplných. »Snítka hlohu« v umělcově dílně přivádí básníka k závěru,

Na ňadrech přírody že všecko leží,
ta umění že zdroj a cíl je pravý.

Jak viděti, změnil se Vrchlického názor o cíle umění od té, co vydal »Sonetty samotáře« opětně, sotva však ve svůj prospěch.

Nemalou předností Vrchlického básní, ke kterým čerpá látku z přírody, jest citová bezprostřednosť, z pravidla prostá ješitného umělkování; za to se ve prácech tohoto druhu častěji, nežli kde jinde opakuje. K »Balladě,« vyznačující se pěknou dikcí, druží se »Symfonie luny.« Básník táže se luny:

Ó kněžno, pověz, komu svítíš, komu?
— — — — — — — —
Svět ztratil duši, přeludů víc není.

Měsíc odpovídá:

Nechť prázdný svět a hluchý, bez úkoje,
byl krásný jednou, dokud znal svůj cíl,

záře jeho jest prý vzpomínkou zlatých těch dob. A by nás obeznámila s tím pravým světa cílem, luna vypravuje, kterak honívala sbory Najad, zrazujíc jejich úkryty faunům, přechází ke kentaurům, elfům, Pukům, k době rokokové, kdy lidé prý byli vážní na oko, potají však pilili sladkých her lásky, dotýká se maškarád a serenad...

Teď svět je žalář — lidé v něm jsou psanci.

S dobou naší luna není spokojena a popisuje ji málo poeticky a ještě méně lichotivě. Básník dokládá:

Je luna jako píseň v lidské žití,
ta musí plát a píseň musí zníti.

Zdlouhavý »Večer na Vltavě« tlumočí básníkovu touhu po Šumavě. »Zapadajícímu slunci« jest hyperbolická apotheosa se starou reflexí. »Písně o mé dceři« počínají svěží básní »Ve volné chvíli,« v níž nevíme, jak si pěvce představiti, když o sobě praví: »A já jsem dnes tak božsky, božsky líný.« Ve přítomném intermezzu byl básník tu a tam už nedaleko hranic prosy, nejednou sklamala slibná exposice naše očekávání, za to však opravdová vroucnosť nikdy tu nezachází ve plané citlivůstkářství. »Legenda tříkrálová« má za podklad myšlénku přece jen trochu více, než smělou.

Druhý oddíl knihy obsahuje básně epické, neb aspoň objektivnější dílu prvního. Idea »Romance,« vrcholící v apostrofě k pěvci: »Čím v píseň tvou je lidský ret, jenž volá nám jen hraj?« ocitá se opět ve sporu s tak mnohou myšlénkou, již Vrchlický jinde pronesl o úkolu básníkově. Zcela opačného soudu byl též mudrc, jenž první místo přiřkl onomu ze »Tří pěvců,« jenž

jistě srdce vložil v zpěv svůj vždycky,
— — — jeho zpěv byl lidský!
Ti dva snad rovněž velcí mistři byli,
však sobě hráli jen a sebe ctili,
ten třetí jiným srdce v oběť dal
a proto největší jest zpěvu král.

S úžasem jsme četli, jakou píseň vkládá Vrchlický v ústa dceři Jeftově v den před její vznešenou smrtí. Ke družkám truchlícím promlouvá: »Ó vizte, pouze to můj žel, že bez muže jdu spat,« a proto vybízí je, aby jen milovaly dokud čas, »ať Jahve v tom či Bála moc.« Což jinak pojal a zpracoval motiv tento Byron!

Z »canzony Sordellovy« vane věrně sladkobolný dech potulných milostných pěvců; nižšímu jejich braku a otrlejšímu posluchačstvu svědčí »Romance o siru Tyruelovi a donně Ginevře,« jejíž smutnou

vlastností jest bezcitné nechutenství; dle toho jest už i vnější výprava. Pěkná, byť ne nová myšlénka podána jest úsečně v »Růži Saadiho« elegantněji, nežli v řízně pointované »Zlaté ruce.« »Legenda o střídmosti« vypravuje o mnichu, jenž ze džbánku svého hojně dopřával navštěvujícímu jej gnomu z hor; odměnou dostává se mnichu dlouhého věku a čtenáři naučení, že

> víc střídmostí se zmůže,
> než kropáčem a všemi exorcismy.

»Zpěv duchů nad mrtvým Donem Juanem« jest deklamace směru tak epikurejského, že chvatně obracíme list k básni »Pod kaštany,« jež oplývá zdařilou plastikou, zasazenou v rámec krásné líčně přírodní. V »Romanu« vylíčeno jest velmi něžně nedorozumění mezi dvěma dušemi se milujícími, »od nichž štěstí ptáček prchl polekaný.« Aby prý se vrátil, »třeba tiše čekat, jej modlitbou a vzdechem nepolekat.« Nevěděli jsme, že se teď modlitby už lekají netoliko jistí pěvcové moderní, nýbrž i kollegové jejich opeření. »Starodávná romance« vyznívá starodávnými vzdechy: »Co jsme? kam spějem? a co víme?« »Českým Ahasverem« usoudila kletba nebeská býti dudáku Švandovi. Když prý byl v nebi souzen, unikl z jeho dud zvuk tak účinný, že »na svatou z dálky světec kýv', kol andělíčků pestré tlumy smích sotva tlumí, sám Bůh to nezřel jaktěživ.« Celý ráj prý se roztančil v mžiku, ba i proroci a vyznavači dali se strhnouti v polku a menuett. Nu ať žije česká veselosť! Dojem básně »Faun a básník« ruší se neprůzračností reflexe.

»Pohádka,« »Chios,« »Uzdravená,« »Kytice« a »Idylla ze svatební cesty« jsou z nejzdařilejších básní Vrchlického. *V—ý.*

Exulanti. Drama o pěti jednáních od *Jarosl. Vrchlického.* (Č. d.)

Mnohem méně uspokojuje jednání druhé. Nadpis jeho mohl by stručně zníti: »Pád ženy Dohalského.« Jak je psychologicky z její povahy odůvodněn? Sezimu viděla paní Anna Kateřina ve svém životě dvakráte. Poprvé přijímala od něho zprávu o příchodu svého manžela. Hned při tomto prvním setkání chová se k ní Sezima příliš důvěrně. Paní Dohalská drzosť jeho slabě odmítá, pokládajíc snad od nynějška důvěrníka svého manžela za domácího přítele, který si více smí dovoliti! Při druhém setkání (ještě v 1. jednání) vděčí se Sezima paní Dohalské tím, že neposlouchá rozkazu manžela jejího, aby totiž obě dítky ihned odvedl; jest prý příliš šlechticem, než aby muži proti ženě pomáhal. Že by Sezima v jednom anebo druhém výstupu v paní Dohalské nějakou lásku byl probudil, nikde se nedovídáme. Na počátku druhého jedn., kde po odchodu Dlaskově paní Dohalská samotna o svém nešťastném stavu rozjímá, uvádějíc si na paměť, že Dohalský lásku ze srdce jejího sám si vyrval, ani jednou myšlénkou nezalétá k Sezimovi, ačkoli, kdyby nějaká k němu láska v ní byla vznikala, zde o tom zmíniti se bylo by zcela nevyhnutelno. A jak se k ní chová hned na to Sezima? Věren jsa heslu svému »jen rozhodně,« s nímž hodlá nad paní Dohalskou jedním rázem vítězství dobyti, staví se hned od počátku, jakoby o tajné její k sobě lásce jistojistě byl přesvědčen. Když pak ona jej šíleným nazývá a jemu odejíti káže, sice že o pomoc volati bude, Sezima s neslýchaným sebevědomím vede si svou dále, namlouvaje slabé ženě, že jej hned od té chvíle milovala, co přestala milovati Dohalského; vždyť »srdce ženy nemůže býti bez lásky — z popele lásky k němu (t. Dohalskému) vzlétá moje zářící a unese vás do nebes.« Paní Dohalská je tou jeho vášní všecka opojena a brzo podlehá. V každém střízlivém posuzovateli vzbudí tato scena silné pochybnosti. Bezděky voláme: Tak lehce klesá snad žena ve francouzských dramatech anebo romanech, kde takové kouzlo ohnivé výmluvnosti cizoložných milenců se připisuje; že by však žena a matka z českobratrské jednoty od takového muže, k němuž dříve žádné zvláštní náklonnosti necítila, pouhým toliko vášnivým vyznáním lásky ihned k nejhoršímu hříchu přivedena býti mohla, to, myslím, bije ve tvář všeliké pravděpodobnosti. Mohlo by se snad namítnouti: Vždyť však paní Dohalská náležela toliko dle jména jednotě; vskutku víra tato u ní žádných kořenů nezapustila, bylať beze všeho náboženského přesvědčení, té pevné kotvy, která by ji byla v pokušení od pádu zachránila. K tomu odpovídáme: Paní Kateřina na jednotu arci se hněvala a žárlila, že jí manžela stále odvádí, nic-

méně však nebyla bez zásad náboženských. Když ji na počátku jedn. prvního Sibylla do bratrské modlitebny vyzývá, paní Dohalská odpovídá, aby vzala, chceli jí tu lásku prokázat, děti její s sebou; ona však že tam nepůjde, byla by prý tam jen tělem přítomna, ne duchem; a to prý by bylo rouháním Hospodinu. A tato žena byla zároveň matkou dvou dítek, jež, jak nás na více místech ujišťuje, velmi milovala. Jeli možná, aby se v ní před pádem myšlénka na tyto tak milované dítky mocněji nebyla ozvala? Jeli dále možná, aby tato žena a matka, v přísné víře českobratrské vychovaná, kde takový hřích největší hrůzu vzbuzoval a nejkrutějšími tresty stíhán byl, ničemnému záletníku v náruč proto klesla, že »divné kouzlo hárá z očí jeho a slovo jeho křídla má a ji unáší?!« Jak jest tu čistá památka toho velepřísného družstva náboženského pokálena! Ale netoliko zhola nedostatečná motivace psychologická nás zde zaráží; celá ta scena naplňuje nás nevýslovným odporem. Sezima jeví se nám hned ve svém monologu dokonalým padouchem. K ženě svého pána a přítele, který jej byl po prvním setkání ihned svým důvěrníkem učinil, zahoří sprostým, smyslným chtíčem a chce se jí stůj co stůj zmocniti. (Že mu neběží o to, co později paní Dohalské namlouvá, aby totiž láskou k ní byl očistěn, spasen a vykoupen, jde netoliko z celého jeho monologu velmi světle na jevo, nýbrž ještě nazbyt stvrzeno jest mrzutým jeho výkřikem [str. 48.], když Sibyllou domů náhle se vracející jsou překvapeni.) Čekali bychom, že snad myšlénka na ono šlechetné jednání Dohalského bude jej od jeho ohavného pokusu poněkud odvraceti. Ale nikde ani stopy sebe menšího boje s touto myšlénkou u něho nepozorujeme, ba — toho bezedného bídáctví! — svého dobrodince Dohalského nazývá dokonce hlupákem, že mu tak velice usnadnil, ženy jeho se zmocniti. A tomuto bídníku, tomu vyvrheli lidstva, synu tmy a zrady, jak sám sebe, když už je kořisti své jist, nazývá, choť vznešeného vlastence, muže skrz naskrz ušlechtilého, který v nejvyšší míře sympathií čtenářových si dobyl (v jedné kritice pražské nazván jest Dohalský člověkem praobyčejným!), slepě na krk se věší, nazývajíc jej ohnivými slovy svým milencem, tykajíc mu dříve, než on sám, ač drzosť vtělená, se toho odváží, a volajíc, když on blížících se kroků se leká: »Ticho, zavru ti ústa polibením!« Právě proto, že máme Sezimu ještě v čerstvé paměti jako svrchovaného bídníka, dotýká se tato scena našich citů velmi odporně. A tento náš odpor musí ještě velice vzrůsti tam, kde Dohalský s plukovníkem Berkou domů přicházeje, pln šetrnosti, aby ženu svou ze spánku neprobudil, opatrně do hořejší jizby se ubírá a také Sibyllu k opatrnosti nabádá, kdežto zatím žena jeho právě s ničemným milencem svým na něm nejohavnější zradu páše! — Ale i jinak ještě toto nešťastné jednání není bez vady. Ve 2. výstupu vyznává o sobě paní Kateřina: »Cos tam druhdy na dně se chvělo slabým plamínkem, láska k Dohalskému:« a přece v 1. jednání (str. 30.) bolestně si stěžuje manželu svému, že je ženou milující a proto nešťastnou. Co je tedy pravdivo? Či paní Dohalská svým citům sama nerozumí? — Když ve výstupu 7. Sezima ve zmatku komnaty obou žen si splete a do ložnice paní Dohalské zabloudí, tak že úplný pád Anny Kateřiny jen pouhou náhodou jest zaviněn, — to jakožto nedramatické se stanoviska aesthetického rovněž musí se odsouditi. —

Následující jednání třetí je nejúchvatnější. Nalézáme zde mnoho působivých vlasteneckých míst, koná se zde za velebné písně českobratrské přijímání, načež následují ony pohnuté sceny, při nichž divák je zajisté mocně otřesen. Přihlédnemeli však pozorněji, brzo opět najdeme nemilé vady. Paní Dohalská přiznává se s vyzývavou lhostejností před celou jednotou ke svému hříchu: »Ano, jest to pravda, co řekl kněz Krupius. Můžeš mne zabít, chcešli, ale pravda je to!« Dohalský: »Pak důkazův ovšem netřeba!« Ale hned na to jest jiného mínění: »Já tomu ještě nevěřím, já musím míti důkazy tvého zločinu.« — Na konci jednání Berka zdvihá bambitku a chce Sezimu zastřeliti. V tom srazí mu ji Krupius, proto že nesmí býti prolita krev na místě božím. Za chvíli Berka, ač dobře slyšel slova Krupiova a sám je věrný přívrženec jednoty, zdvihá znova bambitku a chce střeliti. Tu vrhá se před Sezimu Anna Kateřina, avšak hned na to

ji Krupius odstrčí. »Sezima Rašín je tvůj, pane Berko, ale nikoliv zde na místě posvátném, které nesmí býti zprzněno krví zrádcovou.« A na to vyřkne nad oběma hříšníky strašlivou kletbu. Proč prokliná Krupius budoucí život Sezimův? tážeme se udiveně. Vždyť přece zná přísahu všech důstojníků švédských a sám doznává, že Sezima propadl trestající ruce Berkově; chce toliko jako kněz zabrániti, aby místo boží nebylo znesvěceno. Měl by tedy souditi, že Berka Sezimu mimo modlitebnu zastřelí. Ale Krupius dobře ví, že Berka přísaze své nedostojí a Sezimu venku, proto že by to nebylo tak působivé, nezastřelí; ví dále, že i třetí jeho pokus, Sezimu, ještě než z modlitebny vykročí, zastřeliti, zase někým bude zmařen. To vše Krupius divným způsobem předvídá, a proto také veškeren příští život Sezimův proklíná! Jaký tedy dojem na soudného diváka působiti musí ono trojí zdvihání a srážení bambitky? Laskavý čtenář odpoví si, doufám, k této otázce sám. (O. p.)

Vlasti a Tobě. Roman dívčího srdce. Píše *Berta Mühlsteinova.* „Libuše" r. XVI. č. 7. V Praze. 1886.

Ve formě listů psaný roman tento podává nám obraz mladé dívky, jejíž národní vědomí utuchlo v pensionatu pražském, až opět v otcovském domě probudilo se a vzrostlo v nadšení pro vlasť působením Jarého, absolvovaného právníka i syna přítele dívčina otce. Svazek básní Jablonského — se založenou básní »Vlasti a Tobě« — jejž p. Jarý, opouštěje rodinu Radovu, dívce na památku dá, vyjeví jí, že k ní — jako i ona k němu — měl náklonnosť. Aby bol svůj nade ztrátou touto dívka před rodiči zatajila, pilně pracuje pro vlasť v kruhu vlastenek malého města. Zatím požádal za její ruku tamější professor, k němuž dívka nelne láskou — ale přes to chce se státi jeho chotí a pomáhati mu vzdělávati dívky národu i vlasti . . . Konečně však srdce vítězí nad vlasteneckým zápalem — nemá lásky pro professora. a té on žádá! I rozešli se — — dívka pak po krátkém čase, jejž ztráví u přítelkyně, stane se vychovatelkou na zámku hraběte libočanského. Tu setká se s Jarým, s nímž odchází pod tichý krov rodinný.

Toť prostičký děj romanku. obírajícího se otázkou, jaké postavení náleží ženě ve společnosti lidské. Různé postavy našeho romanu různě soudí o úkolu ženy: jinak mladý, světa nezkušený, blouznivý idealista Jarý a prof. Střela, jinak praktický, vážný pan rada, jinak snivé šestnáctileté děvče — jinak žena »životem otužená.« Ta okolnosť, že hrdinka naše posléze v objetí chotě uchyluje se v tichou domácnosť, zanechavši marných snů, nasvědčuje tomu, že spisovatelka za první úkol ženy klade domácnosť, ač se o tomto právě úkolu autorka jinak velmi málo zmiňuje, ba slabě se ho zastává. — Daleko by nás to vedlo, kdybychom se chtěli rozepisovati o různých těch náhledech a důvodech, jež pro anebo contra se uvádějí. Celkem správné myšlénky o povolání ženy pronášejí jednotlivci — ovšem každý se svého stanoviska. Otázky ty spíše jen podány než rozřešeny.

Co se týče formy. složen roman ze 30 listů, jichž nepřirozený rozsah zaráží. Listy na 9—10 str. zřídka vidáme. Jinak forma tato spisovatelce naší velmi prospěla, aby vylíčila do nejmenších záhybů niterný život hrdinky romanu; psychologický vývin děvy mistrný. Naivní — snivá, blouznivá dívka — dlouhým životem a mnohými zkušenostmi dospívá v praktickou ženu. Její postava idealní, krásná I jiné postavy pěkně nakresleny; zvláště líbí se nám nadšený vlastenec Jarý — i prof. Střela.

Celek — až na zevnější formu, jíž by patřila větší pozornosť — činí příznivý dojem. *A. V.*

Nikudy ven. Roman *Dickensa* a *Collinsa,* vydaný v „České Bibliothece rodinné" (r. III. sv. 10.). V Praze. 1887.

Skutečně »nikudy ven«: Matka omylem vzala z nalezince místo svého dítěte — cizí. Domnělému synu odkázala veškeré jmění svoje a ten, když poznal blud, krátce před smrtí poručil je pravému jeho majetníku, po němž však nikde ani památky. A přece byl tak na blízku! Kudy ven z tohoto bludiště, ukázala láska, již choval Vendal, obchodní společník nepravého Wildinga, k Markétce. Láska ta vedla strýce Markétčina ke zločinu a zločin do kanceláře švýcarského notáře, kdež pravý Wilding nalezen v osobě — Vendalově.

Tajemství dodává romanům zvláštního půvabu a romanopisci také hojně, ano někdy až příliš hojně užívají tohoto dráždidla. I tento roman obestřen jest závojem tajemství, přece však, ač nemálo napíná, nerozčiluje; čtenář jest veden z bludiště cestou dosti sice dalekou, přece však ne zmotanou. Anglické romany jsou pověstny »epickou šířkou,« která u našeho romanu není tak velika. Osoby jsou skoro vesměs ušlechtilé a sympathické, avšak idealismus jejich není upřilišován. Jediný Obenreizer jest duší zvrhlou; avšak také postaven jest do stínu a čtenář hned s počátku cítí odpor proti němu. Romantická a milencům přející čtenářka bude zvláště koncem uspokojena. Dočte se, jak Markétka hrdinně vysvobozuje svého miláčka z alpské propasti, avšak miláčka se srdcem utichlým: a přece vidí Vendala opět a vidí jej Markétčiným snoubencem, jenž jenom zdánlivě mrtev byl. I spravedlnosti jest učiněno zadosť: Obenreizer hyne pod alpskými ledovci, pod nimiž chtěl pochovati Vendala. Také nikde není hřešeno naproti mravním citům anebo zásadám, a tak všechno dohromady vzato, díme s dobrým svědomím, že toto dílo anglické Musy jest dílem ušlechtilým. *Č. J. Ševčík.*

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník VI. Vydavatel a redaktor *Ignát Herrmann.* V Praze 1887. Sešit 1.

Slované tedy i Čechové jsou milovníky humoru. Veselá mysl česká zračí se hlavně v národních písních, přísloviích, říkadlech atd. V těchto pomnících ducha lidového seznáváme, jaký humor lid náš miluje. Jest to humor kypící svěží, spokojenou myslí, jakáž jen ve svědomí, srdci čistém původ svůj má. Docela rozdílný jest to humor od toho, s jakým se shledáváme v rozličných merendách, saloních kalendářích Palečkových, jarmarečních písních a škvárech podobného druhu, hledajících vtip, žert v oplzlostech, skomoleninách slov, ve slovech německých atd. Takový humor v literatuře české již dávno z kompetentních stran byl odsouzen a proto o něm netřeba více mluviti. Prohlédněmež si již raději první číslo »Švandy dudáka.«

Na první stránce po zdařilých několika verších *J. Nerudy* z nových »Prostých motivů« zahajuje šestý ročník »Švandy dudáka« redaktor pěknou zimní úvahou »Sněží nám, sněží...« Další humoreska *K. Šípka* »Z vánočního oznamovatele« byla by dobrou, kdyby nesnižovala posvátnosť Štědrého večera na dobu smyslnosti, záletu. O následující *Štolbově* humoresce »Na zapovězených cestách« poznamenáváme, že nápis její odpovídá jejímu obsahu. Škoda, že Štolba zneužívá svého lehkého, plynného slohu, by nám líčil jak dvacet let ženatý pan Hrdý vyjel si do mořských lázní do Ostende (kde prý koupají se dámy i páni společně. Str. 5.), by si tam počínal jako nějaký dobrodružný »Don Juan« Nejlepší bez rozpaku jest kratičká humoreska *Čechova* »Osudný novoroční dar.« Každý čtenář na konci jejím s chutí se zasměje, jak pan Bulka donucen byl zaříditi si knihovnu.

Z četných žertovných žertů i v příloze »Švandovy dudy« obsažených mnohé se podařily. Není však vtipem na str 8., když kterýsi vtipkař praví: »Povídá se, že Duch sv. sestoupil na apoštoly atd.« Duch sv. skutečně sestoupil na apoštoly; proto nač ono slůvko »povídá se?« Za ryzosť češtiny ručí jméno redaktorovo, známé z různých jeho zdařilých spisů. Podobněž i obrázky jsou slušny. Kdyby celý »Švanda dudák« psán byl takovým duchem jako Herrmannovy články »Sněží nám, sněží,« »Bodří Pražané« a Čechova humoreska, byl by chvály hodnější. *J. V.*

Různé zprávy.

Z Kieva. Neobyčejně důležita, zajímava a plodna jest činnosť vydavatelská *A. Suvorina.* Její stopy jeví se velkým množstvím všemožných spisů, které stále vycházejí. Upozorníme na některá vydání, obzvláště, která všeobecně jsou přístupna:

1. Дешевая библіотека. Tento výtečný podnik představuje velkou řadu nepřetržitě

vycházejících knih, různé velikosti a různé ceny. Stůjtež zde některé: Známý roman *A. Pogorelského* „Монастырка“ (300 str. malého oktavu, cena 25 kopejek). — Roman *Narežného* „Бурсакъ“ (375 stran, stojí 35 kop.). — Veselohra *A. Gribojedova* „Горе отъ ума,“ s životopisem a obrazem básníkovým (160 str., cena 10 kop.). — Známá „Письма русскаго путешественника“ od *Karamzina,* s jeho vyobrazením i s illustracemi (cena 1 rubl, přes 700 str.). Konečně ještě uvádíme vydání ku podivu laciné spisů největšího básníka ruského *A. S. Puškina:* 10 svazků s illustracemi stojí 1 rubl 50 kop. Za toto vydání musí ruské obecenstvo býti velmi povděčno A Suvorinovi.[1]) Vůbec v „laciné bibliothece“ vydáno mnoho spisů, jak z minulého století (díla Lomonosova, Bogdanoviče a jiných), tak i novějších (Danilevského. Kochanovské a j.). Díky A. Suvarinovi, může ruský čtenář snadno dostati spisy Marlinského, Solloguba, Kukolnika, Polevého, Venevitinova, Karamzina i mnohých jiných, bez nichž by představa o literatuře ruské nebyla úplná.

2. Дорожная библіотека. Knihy tohoto vydání jsou již dražší a vzácnější, a jsou též pro jiné obecenstvo psány. I dle obsahu liší se valně od knih „дешевыхъ,“ jsouce často méně důležitého obsahu. Ostatně i mezi knihami „cestovními“ jsou takové, které mají dosti velký význam v ruské slovesnosti, na př. známý „Тарантасъ“ od *V. Solloguba* (330 str., cena 1 rubl), neb „Полинска Саксъ,“ povídka *G. Družinina.*

Ještě několik slov o vydáních „для народнаго чтенія“ (popularního čtení). Na Rusi ve mnohých městech vydávají se tak zvaná „народные чтенія,“ s obrazy temnými, ustanovená pro lid pracující, pro řemeslníky, sloužící, kupecké pomocníky a jiné. Takovému čtení se u nás velmi daří; pořízení jeho obstarává obyčejně hlouček paedagogů. Podobných spisků vydáno již velké množství, za cenu dosti mírnou, pracovním třídám přiměřenou (5 až 10 kopejek za knížku o 30, 50 i více stránkách). Vydávání takových spisů nalezá se mnohdy pod ochranou více méně vážených osobností. V Oděse je obstarává „Славянское Общество“ V Kievě pořizuje se toto čtení třemi společnostmi: dvěma paedagogickými a jednou lékařskou, a potkává se s velkým úspěchem. Čtou se věci pouze literarní (na př. Пѣсня про купца Калачникова, od *Lermontova,* neb Тарасъ Бульба, Гоголя, Кавказскій пленникъ, od *L. Tolstého* a pod.), věci historické, přírodovědecké nebo lékařské. Z knih pro národní čtení vydaných u nás v Kievě, upozorníme na následující: 1. О глистѣ обыкновенной и трихинѣ (31 str. s 5 illustracemi, cena 10 kopejek). 2. О Кіевской старинѣ. 3. О Жуковскомъ. 4. О присоединеніи Крыма къ Россіи a jiné.

Z knih, v jiných městech vydaných, zaznamenáváme také některé: 1. Пѣсни объ Ильѣ Муромцѣ, (70 str., 7 vyobrazení, cena 5 kop.) vydané komissí „по устройству народныхъ чтеній,“ založenou na nejvyšší rozkaz při ministerstvu vyučování. 2. Сыновьея Св. Владимира. Vydala tatáž komisse (Cena 10 kop.). 3. Архангельскіе китоловы, s dvěma krásnými illustracemi (Cena 20 kop.). 4. Петръ Великій, dle spisů Puškinových (Cena 5 kop.). 5. Кольцовъ и его пѣсни, s 2 obrazy, a mn. jiné.

Народная библіотека Маракуева. Tyto knížky jsou velmi čisty a nedrahy. Uvedeme některé: Сельское огородничество (10 kop.). Безпріютный, povídka (Cena 5 kop.). Юліанъ Милостивый, od Flobera (Cena 8 kop.) a jiné.

Изданія Московскаго комитета грамотности, s illustracemi. Na př. Пѣвцы, povídka od Turgeněva, stojí 4 kop. Разсказы о севастопольской оборонѣ, od L. Tolstého, stojí 20 kop., a jiné.

Изданія Петроградяскаго комитета грамотности, s illustr. Na př. Аленькій цвѣтокъ, od S. Aksakova (10 kopejek), Прихожій, povídka od D. Grigoroviče (10 kop.) a jiné.

K popularním knihám dlužno také počítati spisy G. Remezového (na př. Русскіе самоучки), podobně i nevelké historické povídky Petruševeného, Pavloviče, Sipovského (jako Куликовская битва, s illustr. za 10 kop.) a jiné.

Slovem: popularnímu čtení jest u nás trvání zabezpečeno.

A. Stěpović,
přel. *P. G. Schössler, O. S. B.*

[1]) Dne 29. ledna t. r. bylo tomu 50 let, co Puškin zemřel. Z té příčiny vyšlo na Rusi mnoho vydání spisů tohoto básníka, za rozličné ceny: za 2 ruble 50 kop. sedm svazkův, i za 3 r. a jiné. Nám nejvíce se zalíbilo překrásné a velmi správné vydání, dle rukopisů básníkových upravené, „Společností pro poskytnutí pomoci nuzným literatům a učencům.“ Celé dílo obsahuje 7 svazkův, a vyniká nádhernou a vkusnou úpravou. (Cena 6 r.)

Z literatury chorvatské. (O.) Na rozhraní belletrie a poučné prosy stojí jiný Matičný spis prof. *Cariće:* „Kresby z námořního života," jichž vyšel díl druhý, obsahující: „Cesta přes Středozemní moře a Atlantik." Jako cestopis je dílo toto velmi cenné, líčíc život bodrých námořníků chorvatských a národní povahu jejich. Knize dodán výklad námořnických terminů, geografická mapa a velmi zdařilé illustrace.

Konečně z oboru poučného vydány dva spisy, a sice *Dra. Kišpatiće* druhý díl jeho spisu: „Z rostlinného světa," v němž líčí dějiny a význam kulturních rostlin. Sloh spisu vyniká elegancí a vkusem, cena jeho pak zvýšena četnými illustracemi a geogr. mapou o rozdělení kulturních rostlin po světě, nakreslenou rodákem naším Dr. B. Jirušem. — Druhý spis je čtvrtý svazek „Světových dějin," obsahující druhý díl „Dějin římské republiky" (od obou Gracchů do bitvy u Actia), jejž sepsal dle nejlepších spisů *Dr. P. Tomiće.* Knize přidána výborná mapa „Středozemního moře s vůkolními zeměmi od návratu Pompejova z Asie do bitvy u Actia."

Přehlížejíce tuto literarní činnosť jediného spolku, nedivíme se, že těší se tak živému účastenství se strany národa, maje přes 6200 členův, a že jmění jeho veškeré, číslemli se vyjádří, obnáší okolo 100.000 zl.! Přičtemeli k tomu jmění akademie (800.000 zl.) a jiných osvětových spolků, literarních a vědeckých, má malý národ chorvatský — díky přesné organisaci a obezřelým vůdcům národního ruchu — více než jeden milion ve svých vlastních rukou ke kulturním účelům.

Zvláště „Matice" dobře pochopila úkol svůj, dávajíc za roční příspěvek 3 zl. členstvu knihy mnohdy v trojnásobné ceně, a podporujíc všemožně spisovatelstvo, které nalezá v ní bezpečné nyní útočiště.

Pro letošní rok chystá opětně 6 knih, a sice pokračování „Světových dějin" (dějiny římských císařů, prací *G. Manojloviće*), pátý svazek *Šenoových* „Povídek," prof. *Kišpatiće* bohatě illustrovanou knihu „O hmyzech," výtečného stylisty a cestopisce, kanovníka *A. Vebera* illustrovaný cestopis, v němž líčena cesta do Cařihradu a Cařihrad sám, dalmatského belletristy *Sergija A.*, jehož črty „Perom i olovkom" velice se líbily, delší povídku z dubrovnického života „Ksanta," a konečně spis slavného *Ivana Kukuljeviće Sakcinského:* „Životopisy znamenitých mužů chorvatských" z minulých věků, jímž K. jaksi oslavuje padesátileté jubileum své blahodárné literarní činnosti. — Ve sbírce římských a řeckých klassiků vydá „Matice" čtvrtý svazek, obsahující Ciceronovy vybrané řeči v převodu A. Vebera, a v dalších dvou svazcích vyjdou Herodotovy dějiny v převodu *Dra. A. Musiće. Dr B. Lorkovića* a *Dr. Fr. Vrbanića* pořádají „Bibliotheku pro chorv. obchodníky," vydávanou zvláštním Matičným fondem, a Dr. A. Musić vydá chorvatsko-slovinský slovník differencialní pro slovinské členy „Matice," aby Slovinci k hlavnímu jazyku jihoslovanskému, srbsko-chorvatštině, těsněji přilnuli.

Zmínímeli se ještě o rozsáhlém „Sborníku národních písní," k němuž material poslední dobou tak ohromně vzrostl, že redigování jeho nedospělo ještě ku konci, a jenž asi 10 let vydáván bude — naznačili jsme v hlavních rysech činnosť „Matice," která na jihu slovanském náleží k nejpřednějším liter. spolkům vůbec. *Josef Kouble.*

Z Prahy. Nejnovějším úkazem jak politickým, tak literarním jest — nespokojenosť. Zůstaneme u této: Všichni literarní činitelové si naříkají — básník, nakladatel, recensent, obecenstvo, a každý po svém způsobě. Strana produktivní těžce želá toho do netečnosti konsumentův a konsumenti naříkají si do bídných poměrů materielních na jedné straně a do slabosti plodů literarních na druhé. A vskutku! Zázračná moc literatury, která dovedla vzbuditi národ a roznítiti v něm v době předbřeznové oheň a nadšení až k revoluci stoupající, náhle klesla, vytratila se. Národ je vyspělejší, střízlivější, literatura zdá se mu býti více hračkou než potřebou. Co domohl se českých škol, literatura přestala mu býti školou a stává se čím dále tím více pouhou libůstkou, ba mnohdy luxem neodpustitelným. Jsou tu ovšem ještě zbytky pokolení starého, ale to se ponenáhlu umlčuje pokolením novým, které umí jenom posuzovať a odsuzovati Z toho však vzniká velké nebezpečí netoliko literatuře, ale všemu našemu národnímu životu. Nesoudné obecenstvo vymyká se literatuře trpce kritisované, ale nevrhá se snad cizímu živlu do náruče — jak rozčilené hlavy všemu světu namluviti chtějí —, nýbrž upadá do formalismu, který dusí a hubí všecek vyšší vznět, všecek vyšší duševní život. Ano slyšeti nářek mnohých rozumných hlav, že přestřízlivé a přepraktické mladší pokolení bez rozmyslu poddává se ne-

stoudné negaci všeho, co jindy srdcem hýbalo i myslí. Pessimismus nespokojenosti prý přechází v nihilismus, jímž se časopisectvo pražské tou dobou a po něm věrně i venkovské horlivě zabývá. Rozčilenosť stoupá tou měrou, že každou trochu vědomější s běžnými názory nesrovnalou a třeba i všetečnou otázku poněkud vyhlašuje za vlastizrádný projev, potírání starých předpojatostí za neodpustitelný hřích na předcích. Ale nutno jurare in verba magistri? Slušno zakrývati staré nesrovnalosti a nové neshody planým, tak zvaným vlasteneckým křikem? Spravedlivo nepřemýšleti a odsuzovati? Nový tento směr v literarním a národním našem životě propukl novým rokem letos, směr reformatorských otázek životních a skepse, kterou chce dospěti ke pravdě. A ačkoli počíná si mnohdy všetečně a všetečnosť jeho nazývá se přímo zločinem na posvátné národní věci, mníme přece, že, udržíli se, přispěje značně k protříbení názorů ve veřejném životě a, vzmůželi se, přičiní nemálo, by odstranil se titěrný, ano bláznovský formalismus, aneb aspoň negativně přispěje, aby v rozsápané strany rozdělený národ opět se spojil v jeden mohutný šik, který vědomě a mohutně bude čeliti budoucnosti, ještě s dostatek nezajištěné. Každý — nejvíce časopisectvo se svými nářky o tísni a hrozivém úpadku — cítí, že to tak dále nemůže jíti. Výkřiky po opravě houstnou. K názorným, jako „— není času, není peněz. Obojího jest vůbec na mále a obojí nutno utratiti v hostincích a plesových síních, kdež musí býti hlučno, abychom si mohli říci, že jsme —“ posupně se mlčí a přikyvuje hlavou, ale při navrhnuté opravě vstává nesvár a kypí vášeň, že prý jest dobře tak, jak jest, a rozvážnosť, umírněnosť, soudnosť utápí se v nadávkách. Tolik o boji v publicistice. Obecenstvo pak bezdůvodně — aspoň z části — naříká si do hmotné tísně, cele proti pravdě do planosti a bezcennosti literarních plodů. Jest hojnosť literarních podniků slušných a dobrých, které těmito frasemi hynou, a o nápravu se strany vinníků dbá se velmi málo. — Podnět k této nepokojnosti a nespokojenosti, kterou jsme popsali, zavdalo prý popírání pravosti Rukopisů. Může býti. Ale tvrditi tak nelze! Jediný rozhled po národním našem životě snad by k tomu také postačil. Látky k rozhořčenosti je všude hojnosť. Co do rukopisné otázky samé, ona daleko není ještě rozhodnuta, ano jest v ní zmatku jako nikdy. Přenáhleně nadšená žurnalistika vlastní si i zde hlavní slovo, ale nedokazuje než babylonský zmatek ve všem obecenstvu. Osobuje si jaksi právo vrchního soudu ve vší věci, ale nesmí se hájiti nežli hanou, porážejíc i věcné poznámky protivníků pošklebkem. Předskakuje vývody zkušební komise rukopisné a dříve než komise vynáší svůj soud, orteluje protivníky. V pravdě chemická zkouška proff. Bělohoubka a Šafaříka na Rkp. závadného a proti pravosti svědčícího nic nenašla, ale prof. Gebauer po soukromých experimentech s Rkp. prohlašuje, že chemická zkouška pravosti ani podvrženosti dovoditi nemůže, a podává dva nové důvody, které čtenářům „Athenaea“ jsou známy: V písmeně N ve verši „Neklan káže vstáti k vojně“ i chemiky komisí povolanými nalezenuta berlínská modř (z r. 1704) a v úřezcích listů Rukopisu kolmých prázdné okraje, ač prostý požadavek by byl, aby chybící litery byly proříznuty. Jeho otázky jsou tedy asi: Kdy a od koho dostala se berlínská modř do písmeny a jak se vysvětlí neproříznuté při kolmém řezu litery? Dokud se poslední pochybnosti nevyvrátí rozumně a věcně, třeba otázku rukopisnou tedy považovati za nerozhodnutou a nedbati křiku nepovolaných soudců. — Zbývá nám krátce zmíniti se o některých veřejných přednáškách. „Spolek českých mediků“ pořádá ve prospěch podpůrného fondu cyklus veřejných přednášek z oboru věd lékařských. Se spolkem mediků závodí „Spolek filosofů“ s těmito přednáškami, určenými pro obecenstvo nejširší, které oznámeny v listě tomto minule. Z odbytých přednášek všimneme si poněkud pořádaných filosofy. Přednášku Thomayerovu nalézti mohou čtenáři doslovně v „Lumíru“ se zajímavými poměry dědičnosti intelligence a zvrhlosti potomků proti předkům, což několika příklady dokládá. Dr. Winter po všeobecném úvodě o vlivu pokrmů na člověka a připomínce o významu jídel kulturním, podává ukázky z kuchařské knihy Bavorovy (z r. 1591.). Práci obšírnou o kuchařství staročeském vůbec uchystal do „Osvěty,“ která ji v brzce přinese. Kurz „O individualitě,“ zmíniv se duševní samobytnosti, přechází k fysické individualitě, t. j. nedělitelnosti organismů, veda si tuto přírodovědecky, ne filosoficky. Účasť obyvatelstva pražského je dosti vřelá, a velká dvorana „Měšťanské besedy,“ kde se přednášky odbývají, bývá naplněna — zvláště damským světem. Úkaz to potěšitelný! Ton přednášek je popularní, lehký, obecenstvo ochotné a pochvalou obyčejně neskrblivé. *V. V.*

I. Spolkové.

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* Ve schůzi IX. konané dne 18. prosince 1886. prof. *Nábělek* zahájil rozmluvu o názvosloví řemeslnickém tím, že poukázal, kterak řeč česká od úpadku se vzmohla a zvelebila tak, že pěstujeme jí vědy a umění, což nás naplňuje jaksi sebevědomím. Avšak řeč řemeslníkův a průmyslníků vůbec zůstává poněmčena ještě dosud, a zejména řemeslníci, kteří pracují z kovu a ze dřeva, nástroje a výkony prací jmenují jen po německu, ovšem velmi zkomoleně. Tak na př. zámečník má verštat, vercaik, smíthomr, foršlókhomr, honthomr, ponkhomr, sechomr, ksembhomr, špichomr, nýthomr, kraichomr, šrotmashomr, hantfail, forfail, šlichfail, holbšlichfail, messrfail, ramfail, pulírfail, faiercange, špiccange, flochcange, šponcange, failklobn, reifklobn, šraufenklupny, durchšlok, holcmásl, dorn, lochpaitl, a tak to jde dále; nejinak to vypadá s věcmi zhotovenými: šilt, šlishák, trukr, nus, aufsecpanty, kraicpanty, šuprygl, špraicháky, šticnkégle, šanyry, veksl, študlfédr, fédršteft, forsacplech, šubr, frklaidunk atd.; výkony: hochovat, létovat, švaifovat, šlichtovat atd. U jiných řemeslníků to vypadá též tak; jmenovitě uvedl některé názvy stolařské, jako pily: krocek, ercek, lochsék, laupsék, šlicék, fukssvanc; hoblíky: cánhúbl, tuplhúbl, šlichthúbl, grunthúbl, folchhúbl, ksimshúbl, štáphúbl, hulkérhúbl, runthúbl, nuthúbl, planhúbl, kitfalchúbl; pak knihařské, jako: presknecht, presbengl, popnšér, frgoldpres, šnaitmašina, pinsl, heftládl atd.

Příčinu toho vidí jednak v úpadku řeči samé, zvláště pak v tom, že řemeslníci vyučivše se, odcházeli na zkušenou do hlavních měst, nejvíce do Vídně, neb i v městech německých řemeslu se učili a odtud s vědomostmi nabytými i názvy nástrojů si přinášeli s sebou domů a vštěpovali je svým učňům; náklonnosť k cizotě pak pomáhala udržeti ty názvy. Že by národ český názvů vlastních neměl v řemeslech, nedá se mysliti, vždyť jako národ zemědělný bez řemesel se neobešel, a i v době dřívější, kdy nástrojů snad tolik nebylo, jako nyní, sotva postačilo jen kladivo, sekera, píla, dláto, hoblík, nebozez, pilník, kovadlina, měch, jehla, šídlo a několik jiných jmén nástrojův až posud zachovaných. Co krásných českých názvů shledáváme u rolníků, mlynářů (ve mlýnech staršího způsobu), tkalců. Názvy ty jsou pozoruhodny, ukazujíce tvořivosť jazyka a ve mnohých příčinách i způsob, jak by mohla tvořiti se jména nová, kde jich není.

Z rolnického názvosloví stůjte zde některá jména. Pluh a jeho části: vodič, kolečka, nápravka, zhlavík, záosky, pohůnek, zděrka, stolička, svořínek, zřídel, potykač, radlice, deska u radlice, ruchadlo, splaz, srubice, kleče, rozpínka, otka, krojidlo, vláky; na branách podbranky, dešťky, zuby. — Části vozu jsou až na některé česky pojmenovány: voje, snice, nápravy, podjížďka, rozvora, klanice, svořeň, závozník; kolo má hlavu, špice; věnec je z loukotí, na hlavě jsou pásy; žebřiny a žebříky od sebe drží rozpěrák, v nich jsou mečíky: na konci voje nahoře jest káčerek —; lihy, desky, hnojnice, košiny; části cepu jsou: cepovice a cep; na cepovici i na cepě jsou shlavky a obě spolu drží svorka; na kosisku jest ručka a kosa připevňuje se zákobkou a klínkem. Na koně dává se podklad, pak chomúty s uzdou a opratěmi; chomút má kleště, v nich jsou žabky, v nich zase závlaky, jimiž připevněn řetěz podprsník, a na něm visí jiný řetěz držák; dále patří k chomútu svršek, podpínka, pobočky, a to na jedno nebo na půl druha neb i na dvě oka. Při uzdě jest udidlo, náčelek, náhubek, podhubek, podkrčník a j. Do stodol rolník obilí sklízí a klade ve vrstve; omlátilli, shrnuje na posád a věje; tu má přední, prostřední obilí, pozadek, shonky, ohrabky, plevy; obilí mele a má výražku, snědou mouku, oděrovou, otruby, oděry. Hospodyně peče chléb a napřed v díži rozmočí nátěstku, pak zadělá na kvas, mísí kopistí, válí, hněte, sází pecny, udělá i chlebovníky, podplamínky; někdy ovšem utopí i mlynáře, nebo má zákalec; chléb odpadne, bylali pec náhlá nebo slabá, jest kůrka tvrdá, střída měkká. Jestliže pecny se slepily, jsou na nich slepičky. Hospodář skrojí pecen a má skrojek; krájejí se pak krajíce, skývy, až zůstane nedokrojek.

Po žních strniště se zvrhuje, k setí se oře, a to obyčejně do skladu neb i rozhoru; na obratích, na kráčině se obrací, seje buď navrch nebo pod brázdu, sází se zelná nebo řepná přísada, zemáky okopávají, kopčí. Selka jmenuje mlezivo mléko sladké, kyselé kyšku; smetanu, tvaroh, tvarůžek, syrovátku, sýr, podmáslí, máslo. Kolik jmén mají jídla, pečivo a formy na ně! Rolník pojmenuje si i části svých stavení; tak ve stodole má podvalu, oplotu; u vrat jest běhoun, v běhouně čep; vazba sestává z podkrokevnice, podsednice, krovu . . . Kolik významů rolník užívá při

chovu dobytka a drůbeže, při pěstování konopí, lnu a přípravy na přízi; při sušení a vaření ovoce! Každá věc, každý výkon má své zvláštní jméno případné, a to buď dle místa: náhubek, náčelek, závozník; anebo dle podoby: káčerek, žabka, stolička; nebo dle účelu: rozpěnák, držák, svorka; nebo i dle jiných okolností: pohůnek, splaz, běhoun. —

Jak viděti, jest názvosloví rolníkův až ku podivu přesné. Umějí rolníci pojmenovati mnohé věci, pocházející od různých stolařů, kovářů, kolářů, tesařů, sedlářů, bednářů, pokrývačů, zedníků, hrnčířů, krejčích a jiných řemeslníků.

Mlynáři mají lopační kolo, palečník, čelník; ve zřídeli jsou ramena a na nich věnec; hřídel čepem leží na zhlavíku, obit jest sdeřmi; podvala, skládání, svorové sloupy, police, jež drží vřeteno, a to spodní částí točí se v pánvě; na vřeteně jsou kolečka, váček třírohý, odrážky; vrchní částí jest kuželice, na jeho špici kypřice, na níž se točí kámen běhoun. Dále ve mlýně uslyšíme jmenovati koš, rýholec, kupky na sděři; v běhouně sovu, zubaté pachole, moučnici, pytlíky s hrdélky, remlíky, žibrovačka, moučníky, kváskovnice, sochor, oškrd, špičák, zámětník, křížové dláto, remiše atd. Tkadlec má stav, osnovadla, kružec, cívečky, člunek, brdo . . .

Sebrati všecky názvy, promysliti je, bylo by s velikým prospěchem tomu, kdo by chtěl obírati se s terminologií řemeslnickou; mnohý název, který dřívějším sběratelům ušel, byl by nalezen, jiné by se mohly tvořiti dle těchto, jelikož pouhé jich překlady namnoze nestačí a nemohou se ani zdařiti tomu, kdo těch nástrojů nezná a neviděl, jak a nač se jich potřebuje. Překlady byly by snad lepší z angličiny, kdež terminologie řemeslnická podobá se terminologii našich rolníků.

Myšlénka, napraviti mluvu řemeslníků, není nová. Od počátku tohoto století zabývali se jí naši učení mužové, mezi jinými *Jungmann,* zvláště *Pressl, Ammerling;* **Frant. Špatný** přes třicet let pilně sbíral názvy řemeslnické, vydal slovníky technologické a spisy. Časopisy též přinášely terminologii. Časopis musejní od roku 1831., 1833. . . ., „Květy," „Česká včela," „Světozor" (1834. a později). I za doby nynější pěstují terminologii časopisy odborné, jako: hornické, stavitelské, „Listy průmyslové." Spisy, týkající se názvosloví, máme již více než od padesáti let, a přece řemeslníci užívají jmen německých. Názvy ty jsou v knihách, ale ne v ústech řemeslníků. Má to tak zůstati dále? Jest vůbec náprava možná, když více než půlstoleté úsilí mužův učených nejeví účinku očekávaného? Bez opětné práce zůstalo by tak i do budoucna. Čekati, až by snad uvědomění národní tou měrou pokročilo, že by řemeslníci sami štítili se názvů německých, bylo by asi nadarmo; vždyť je známo, že stavitelé na př., byť i byli si odbyli českou techniku, přece užívají německých významův, aby s řemeslníky sobě podřízenými snáze se domluvili bez obtížných výkladů. Školy odborné též asi v té věci obratu nezpůsobí, poněvadž českých takových škol jest příliš málo; ti pak, kdož z nich vyjdou, přizpůsobí se velké většině, aby se dorozuměli. Školy řemeslnické pokračovací též neučiní v tom obratu, poněvadž není jejich úkolem probírati názvosloví; jsou tam učeníci různých řemesel pospolu, a kdyby i chtěl učitel zabývati se názvoslovím, tedy nemůže, jelikož nástroje na př. kovářské nebo zámečnické nebudou zajímati krejčího. Kdyby učeň i přinesl si domů některé názvy české, sotva jich užije proti pomocníkovi a mistrovi. Nespomohlo by též ukázati řemeslníkům na slovníky, pro ně vydané od Špatného; řemeslníci jsou lidé směru praktického: názvy německé jim neškodí, a oni proto peněz za slovníky nedají, kteréž ostatně by jim ani neprospěly. Aby kdo hledal v těch slovnících názvy české, musil by znáti jazyk německý spisovný, a sice dobře: neboť názvy, jakých řemeslník užívá, jsou zkomoleniny a někdy není snadno domysliti se, jak slovo to neb ono zní ve spisovné řeči německé, jakouž je tištěn slovník; zajisté nenajde ve slovníku krocek = gerade säge, trápor = drehbohrer. Dále sotva bude každý název ve slovníku již dobrý, a to v těch slovech, která jsou jen překlady názvů německých: mají se slova taková k těm, jaká by měla býti, jako germanismy k průpovědem ryze českým. Němci skládají slova, Slované tvoří jedna předponami, příponami jiná, na př. různé hřebíky: cvoček, podkovák, šindelák, svořen, záosek, závozník; v němčině jest všude -nagel s určovacím slovem. Počeštění řeči řemeslnické má tedy patrně velké obtíže.

Pan referent však doufá, že by přece bylo možno práci tu vykonati, a sice tímto způsobem. Napsati názvy řemeslnické pro každé řemeslo zvláště tak, jak je řemeslníci sami vyslovují, zkomoleně německy, vedlé česky a ve třetí rubrice ve spisovné řeči německé. Názvy ty by musily seřaděny býti

dle toho, jak nejvíce jich se užívá a řemeslníkům dodány zdarma, a sice tak, že by snad v novinách byly uveřejněny, opisovány a rozdávány. Ve vsích že by tu práci mohli obstarávati páni učitelé, jsouce nad jiné obětaví a požívajíce autority; ve městech by takové seznamy názvosloví mohly dodávány býti spolkům, aby si je jednotlivci opisovali a šířili: mohly by se snad hektografovati a rozdávati. Názvy ty musily by znova býti sbírány u řemeslníků, jednak aby se mohly napsati, jak oni je vyslovují, jednak že by snad tím způsobem našel se tu a tam dobrý význam český. Byla by to práce vlastenecká; neboť mluva řemeslníků zajisté není ku cti naší milé řeči. Práce více než padesátiletá, o níž byla zmínka, byla by povšimnuta a nesla by ovoce; Čechové by i v té příčině byli v čele jiným národům slovanským, kteříž by zajisté následovali dobrého příkladu. Avšak pracovati by se mělo zdarma a dobře!

Po důležité rozpravě té nastala čilá debatta, v níž od několika přítomných dosvědčena obtíž a překážky, s kterými zápasiti bude těm, kdož o vlasteneckou práci tu se pokusí. Vhodně podotčeno, že o práci tu měly by se děliti a k jednomu cíli svorně působiti sdružené síly: společenstva řemeslnická, učitelstvo, školy průmyslové a pokračovací. Za důležitý pramen českých názvů dlužno dále pokládati české cenníky, v nichž uloženo jest nemálo dobrých významů českých. Kruhy povolané měly by si palčivé a nemálo důležité otázky této všimnouti bedlivě a pokusiti se opravdově o způsob, jakým by i na tomto poli emancipace naše vykročila ze záhubného vlivu cizího. Proto by velmi bylo vítáno a záhodno, kdyby časopisy odborné neb i politické rozpravu tuto buďto celou nebo z části otiskly.

Literarní jednota v Klatovech. 15. ún. předn. *JUDr. J. Hirsch* o některých novějších výzkumech z geologie. Pokud se původu planet týče, objasnil oba panující náhledy, a sice starší — že vulkanicky povstaly planety, a novější — že planety ponenáhlu se vyvíjely skládáním pevných látek. Odůvodnil, proč druhý náhled zdá se lepším — poněvadž to způsob přirozený, nezakládající se na žádném násilném převratu. Dále: „Pojem času, jeho stanovení a poměr k pojmu věčnosti hmoty.“ Napřed učinil definici času a dokázal, proč nemožno nám pojem věčnosti chápati, názor o ní je vždy jen subjektivní. V dalším jasně vysvětleno, jak naučil se člověk čas měřiti, z prvu rozdílem dne a noci, později působností slunce, jež tvoří čtyry roční časy, až konečně došlo ku řádnému rozdělení časovému v roky a učiněn základ kalendářů. Potom vylíčil vady jednotlivých oprav oku až do té doby, kdy zavládnul všeobecný omlad zavedením roku obyčejného a přestupného. Historicky pak doložil, zdali zásluhu o opravy kalendářů přičítati dlužno Juliu Caesarovi a Řehoři XIII., nebo v té době žijícím učencům. Obě přednášky byly velmi poutavé a udržely velmi četně shromážděné členstvo v napjetí nejvyšší mírou. — 1. bř. předn. *Dr. A. Mašek* o nemocech nákažlivých. — 8. bř. prof. *Bl. Prusík* o světové řeči nebo J. M. Schleyerově volapüku.

Literarní jednota v Jindř. Hradci. 13. ún. předn. prof. *Heš* o Václavu Šolcovi. Pak učiněn návrh, aby literarní jednota v některé své schůzi důstojně oslavila památku spisovatele Pravdy, což přijato se souhlasem. — 6. bř. předn. sl. *Mar. Dudova* o „Dagmaře“ Sv. Čecha.

Literarní jednota v Jičíně. 27. ún. předn. řed. *Lepoř* o Vrchlického „Exulantech.“

„Matica Slovenska“ vypsala cenu 300 zl. na dvě pověsti slovinské, a sice 200 zl. za povídku obsahující aspoň 16 tisk. archův, a 100 zl. za povídku obsahující aspoň 5 tisk. archů. Látka buďž vzata ze života nebo dějin slovinských. Spisy cenou poctěné budou otisknuty Maticí a spisovateli se vyplatí obyčejný honorář 25—40 zl. za arch. Rukopisy buďte zaslány do 1. října 1887. odboru matičnímu.

Pode jménem **„Towarzystwo literackie imienia Adama Mickiewicza“** ustanovil se ve Lvově spolek za předs. *Dra. Pilata*, který sobě za účel vytkl vydati spisy jmenovaného básníka a učence, jakož i veškery události k životopisu Mickiewiczovu se vztahující.

Slavia. 2. bř. předn. *K. Kadlec* o N. J. Novikovu a ruských zednářích minulého věku.

Russkij kružok. 2. bř. předn. *A. Doubrava* o ruské poesii

„Rudolfinum.“ 6. bř. předn. *Dr. Otakar Hostinský* o významu uměleckého průmyslu.

Umělecká beseda v Praze. 26. ún. předčítal *Ant. Klose* ukázky z nových dosud neuveřejněných prací mladších básníků: I. Georgova, Dra. J. Haasze, Josefa Jakubce, Petra Jasmína, B. Kaminského, Fr. X. Svobody, A. Škampy a své. — 5. bř. předn. *J. V. Frič* zlomek epické básně „Drahomíra“ a část své nové časové frašky. *A. Klose* ref. o básních J. S. Machara (Rouska) „Confiteor...“

Akad. čten. spolek v Praze. 3. bř. rozmlouváno o některých novějších projevech časopiseckých, týkajících se českého studentstva.

Klub historický v Praze. 19. a 27. ún. ref. *Vavř. Dušek* o spisech: Rambaud, Geschichte Russlands; Caro, Geschichte Polens; Kostomarov, Russkaja istorija. — 6. bř. ref. p. *Papáček* o spise Stěpovičově „Očerk češskoj literatury.“

Spolek historický. 17. ún. předn. *F. Tadra* o Václavu Šárovci, odpovědníku zemském (1530.—1535.; srv. H. n. 51.). — 18. bř. předn. *A. Řezek* o sektě Grilově na Hradecku.

Král. č. spol. nauk. 21. ún. předn. *Fr. Prusík* příspěvky ku kritice textu Dalimilova. — 7. bř. předneseno poj. prof. *Šimka* o Balbinově „Bohemia docta.“

Dámský odbor Ústř. Mat. školské v Karlině. 9. bř. předn. *S. Podlipská* o vývoji nár. jazyků a o vychování české mládeže.

Beseda učitelská v Praze. 25. února předn. *Jar. Zdeněk* o staročeském orloji na radnici staroměstské.

Širší sbor Matice české. 1. bř. *Dr. J. Novák* pojednal o gramatice české Matouše Filomena Benešovského r. 1577. a Benedikta z Nudožer r. 1603.

Spolek českých akademiků-židů. 26. ún. předn. *Dr. Arn. Kraus* o založení Prahy v pověsti a poesii.

Spolek **„Ochrana zanedbaných a opuštěných dívek“** uspořádal cyklus přednášek: 4. bř. *L. Píč* předn. o ženách slovanských; 12. bř. *J. Toužimský* „dojmy cařihradské;“ 19. bř. o Kateřině II.; 28. bř. *Fr. Pivoda* o podmínkách krásného zpěvu; 2. d. *Dr. Kahlík* „z rodinného života Marie Teresie.“

Nár. jednota severočeská na Smíchově. 13. bř. předn. *J. Veselý* o významu české národnosti a českého práva.

II. Smíšené.

Komise pro chemické zkoušení **Rukopisu královédvorského** 26. února konala poslední schůzi. Obšírné zprávy obou znalců *A. Bělohoubka* a *V. Šafaříka* odevzdány předsedovi *V. V. Tomkovi.*

Literarní statistika. Cís. patentem ze dne 27. května 1852. bylo rozkázáno, že musí každý vydavatel dáti jeden výtisk každé tisknuté knihy do administrativní knihovny ministerstva vnitřních záležitostí. Od 1. září 1852. pak byla k „Wiener Ztg.“ příloha, která uváděla došlé knihy; mimo to byl též koncem roku vydáván celoroční přehled produkce literarní, který však r. 1855. vycházeti přestal. Lonského roku vydal podobný přehled, a sice za r. 1883., *Dr. Ernst Mischler* u Höldera ve Vídni pod názvem: „Die literaturstatistik in Oesterreich;“ v díle přihlíží se jen ku produkci rakouské bez uherských zemí, a knihy chorvatské a srbské uvádí pod jedním názvem. Z obou přehledů z roku 1855. a 1883. vysvítá toto: Knih vyšlo: německých r. 1855. 1598, r. 1883. 1999; českých r. 1855. 183, r. 1883. 862; polských r. 1855. 115, r. 1883. 329; chorvatských r. 1855. 29, r. 1883. 144. Dle procentového poměru bylo děl básnických německých 10·02%, českých 51·15%, polských 35·56%; přírodopis, mathematika a medicina měla v německých 15·92%, v českých 3·13%, v polských 8·21%. Ovšem že data, hlavně Slovanů se týkající, nejsou správna, tak na př. Slovincův ani neuvádí.

Neruda a „Posvátná kazatelna.“ O Nerudově satiře na „Zbožné kalendáře“ („Žerty hravé i dravé“) míní *Ant. Šnajdauf* (Rozhl. lit. str. 327.), že „nahradí několik ročníků „Posvátné kazately“ (sic m. kazatelny). Kdo by byl hledal v Ant. Šnajdaufovi takového znalce naší homiletické literatury!

„Smotra“ se zove nový měsíčník, který letos počal v Záhřebě vycházeti. Redaktorem jest *M. Grlović*, známý spisovatel chorvatský. Redaktor oznamuje ve prospektě, že bude v listě svém uveřejňovati články buď latinkou, buď cyrillicí psané, dle toho, jakým písmem psané jemu zasýlány budou. Snaha tato, sblížení se Chorvatův a Srbů, jest chvalitebná, neboť vzájemné, více tradicionalní záští obou kmenů působí v cizině, hlavně ve městech německých, kde obojí mládež studuje, mnoho nepěkných obrazů.

Dne 14. února t. r. slavili Chorvaté stoletou památku úmrtí slavného filosofa a mathematika **Rugera Boškoviće.** *Dr. Fr. Rački* přečítal životopis jeho a prof. *Marković* vytkl jeho záslnhy o filosofii. Bošković osnoval hvězdárnu v Milanu, kde též zemřel.

Janežičův slovník. Dědicové vzpomenutého spisovatele se odhodlali vydati druhé vydání potřebného tohoto německo-slovinského slovníku. Práce předpravné a doplňovací řídí prof. *Ant. Bartl*, kterému šest spolupracovníků pomáhá.

Dr. Fr. Rački, kterého „Jihoslovanská akademie věd a umění v Záhřebě“ na nová tři léta za předsedu zvolila, nebyl od císaře potvrzen. Rački byl od založení akademie jejím předsedou.

Slovinci jsou velmi vděčni ku svým mužům vynikajícím. Vloni počali sbírati na pomník poslance *Raiče* a letos již novou sbírku uspořádali na pomník prof. *Fr. Erjavce* († 13. ledna). Družstvo sv. Mohara, které mnohé spisy Erjavcovy uveřejnilo, přispělo samo 500 zl.; příspěvky dostoupily již skoro na 1300 zl.

Smutnou vzpomínku pětadvacetiletou slavili dne 23. ledna Bulhaři ve Středci. Před 25 lety totiž, v listopadu 1861., zemřeli otrávením dva bratři Miladinovcové Dimitrij a Konstantin v žaláři cařihradském. Bratři Miladinovcové vydali sbírku „Bulgarski narodni pěsni, sobrani od bratja Mil. Dim. i Kon.“ (Zagreb 1861., str. VIII a 538.) Vláda povolila 3000 franků na nové vydání vzpomenutého spisu.

Znamenitého národního pěvce měli před nedávnem v Záhřebě. V Kulen Vakufu žije jakýsi Mehmed Kolak-Kolaković, který jest nejlepším pěvcem písní junáckých v mohamedánské části bosenské. Dr. Marjanović se s ním seznámil na svých cestách po Bosně a upozornil naň p. Kostrenčiće, tajemníka „Matice hrvatske,“ který pilně sbírá národní písně. Kostrenčićovi se podařilo přemluviti Mehmeda Kolaka-Kolakoviće ku návštěvě Záhřebu, kde před členy Matice své písně, z velké části nové a neznámé, přednášel.

V Paříži vycházejí dva polské listy „Tygodnik“ a „Kuryer.“ Poláci mají v Paříži též svůj spolek „Czytelnicu polskou.“

Kalendářů v Německu vydává se ročně asi 9 milionů v exemplářů. Rozšíření tomu přeje zvláště to, že nejsou kalendáře obtíženy kolkem kalendářním.

III. Životopisné.

Prof. **Fr. Bartoš** slavil 16. bř. své padesátileté narozeniny. 14. bř. Literarní odbor brněnského spolku čtenářského uspořádal slavnostní večer; mimo jiné vhodné přednášky a produkce předn. professor *Dr. Fr. Kameníček* o zásluhách oslavencových. Telegramů došlo ku slavnosti 96, dopisů 130. Brněnský biskup, Dr. Frant. Bauer, poctil oslavence zvláštním listem blahopřejným. — V přerovských besedách lit. měl slavnostní přednášku red. *Fr. Slaměník*, v lit. odboru „Paedagogické jednoty“ pražské *Dr. J. Novák.* (Srv. Herben: Lit. L. 6.; Obz. 6.)

Jan Baumrukr (M. T.: Učit. nov. 10.; M. T.: Pos. z B. 9.).

Frant. Brožík († 27/1 1887.; Lit. L. 6.; Chalupa: Rozhl. l. 11.).

F. Čenský (Zl. Pr. 12.; Lit. L. 5.; Sv. 11.; Chalupa: Rozhl. l. 11.).

Josef Gottvald (-išť-: Učit. nov. 11.).

Fr. Gregora (9/1 1819; Lit. L. 6.).
Prof. **Dr. J. Hlava** (Zl. Pr. 11.).
Václav Horáček (Učit nov. 11.).
Al. Indrák (Hořava: Kom. 11.).
Josef Ign. Kraszewski zemřel v Ženevě 19. bř. Narodil se ve Varšavě 26. čce. 1812. Studoval ve Vilně, žil pak na Volyni, v Žitoměři, jsa stále literarně činný. Roku 1859. přestěhoval se do Varšavy, kde vedl (až do r. 1862) redakci Gazety codzienné, již nazval Gazetou polskou. Roku 1863. usadil se v Drážďanech. Počátkem r. 1884. zatčen a odsouzen pro vlastizradu. Koncem r. 1885. odebral se do Italie.
B. M. Kulda (Matice dítek 7.).
Š. K. Macháček (Truhlář: Krok 2.).
Několik listů spisovatelův a vlastenců českých k **Ant. Markovi.** (Č. Č. M. 1.).
J. B. Miltner (Lit. L. 6.; Pam. archaeol. 8.; Zl. Pr. 12.; Slavík: Sv. 13.; Chalupa: Rozhl. l. 11.).
Jan Neruda (Tyšler: Malý čt. 5.).
Puškinova smrť (N. L. 57.).
Ottilie Sklenářová-Malá (Arbes: Č. Thalia 6.).
J. J. Strossmayer (Staniš: Jarý věk 3.).
Václav Šolc (Humor. L. 6.).
Josef Štolba (Č. Thalia 3.).
MUDr. J. Zít (1850.; Lit. L. 6.; Zl. Pr. 12; Salmon: Sv. 12.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Chabrov, Na obranu Rukopisů proti novým útokům (Č. V. 9.).
Truhlář, O účelech padělků musejních (Ath. 6.).
Dostojevský-Mrštík, O Puškinu (R. l. 11.).
Durdík, K 50leté smrti A. Puškina (Zl. Pr. 12.).
— O metafysice (Krok 2.).
Grešl, Řím v zrcadle básní Juvenalových (Kr. 2.).
G. N., Inseraty a historie (H. n. 70.).
Hrubý, Něco o poesii (Rozhl. l. 11.).
Kabelík, O chauvinismu, zvláště v literatuře (Obz. 5.).
Kraus, Tandarois a Tandarius (Č. Č. M. 1.).
—l, Z divadel slovanských (Rozhl. l. 11.).
Müller, Z německého písemnictví (Rozhl. l. 11.).
Nováček, Kašpar Hauser (Ned. L. 6/3).
Pachmajer, Maďarská literatura v r. 1887. (Rozhl. l. 11.).
Patera, Staročeské glossy 13. stol. v kap. knih. v Olom. (Č. Č. M. 1.).
Pivoda L., Také kapitola o dětské literatuře (Kom. 11.).
Polívka, Jihoslovanská akademie věd a umění (Ath. 6.).
Popelka, Polyfem v nár. podání slovanském (Zl. Pr. 14.).
Salvini, Úvahy o Shakespearových postavách (Č. Thalia 6.).
Sasinek, O církevním dějepise Slovanů (Čech 62.).
Turgeněv, Alex. S. Puškin (Čas 5.).
Turnovský, Nové drama „Jan Hus" (N. L. 30/2).
Vítězný, O divadle (Hl. l. 4.).
Vrchlický, Názory pana Sarceye o divadle (H. n. 53.).
Winter, O českém kuchařství za starodávna (H. n. 62.).
Zíbrt, Kukačka v národním podání slovanském (Č. Č. M. 1.).
— Jak se připíjelo po staročesku (H. n. 74.).
Zkoumal, Dle kritiky (Čech 42. sll.).
Zoubek, O Komenského polemikách theologických (Č. Č. M. 1.).
Listy krasovědné. I. (Ruch 7.).
Nevědí, kde ruce přiložiti k dílu (Op. Týd. (20.—22.).
Nové drama „Jan Hus" (H. Scharlinga; Č. 47.).
Tužby a přání (Lit. L. 5.).
Vývoj českého živlu, zvláště v Praze, před r. 1848. (Pos. z B. 8. sl.).
Kalinka, Trzeci maj (1791; Przegl. pol. 3.).
Popiel, O wolności nauczania (Przegl. powsz. 3.).
Krutorogov, K petdesetletnici smrti Puškina (Slov. 4.).
Berg, Die träger der kultur (Magaz. 9. sl.).
Happel, Über die bedeutung der völkerpsychologischen arbeiten Adolf Bastians (Ztschr. für völkerpsych. 1.).
Lehmkuhl, Das duell (Stimm. a. M.-Laach 2.).
Novakovič, Ub. d. entstehung mancher volkslieder (Arch. f. slav. philol. 4.).
Oertel, Slavische reste in Sachsen (Leipz. Z. 7.).
Peschkau, Ein- u. ausfälle (Magaz. 10.).
Rösch, Volkspoesie u. volksgesang (Leipz. Z. 13.).
Sturm, Die ungarische literatur in den letzten 50 jahren (Ung. Rev. 1.).
Waldeck, Eine gesch. Russlands in biographien (Allg. Ztg. 46.)
Wülker, Eduard Bulwer u. s. werke (Anglia 3.).
Wundt, Ub. ziele u. wege der völkerpsychologie (Philos. Stud. 1.).
Zabel, Balzac u. d. frazös. naturalismus (Westerm. Monatsh. 2.).
Deutsch-böhmische briefe (Grenzb. 6.).
Über aufgabe u. pflichten der katholischen presse (Katholik 1.).
Carrau, Le déisme anglais au 18. siècle (Rev. d. d. m. 3.).
Daniel, La Bible et le Râmâyana (L'Univ. 3/1).
Hulst, Le progrès en philosophie (Ann. d. l. philos. chrét. 2.).
Jusserand, Le roman au temps de Shakspeare (Rev. d. d. m. 3.).
Sarcey et Chantavoine, Le monvement littéraire (La nouv. Rev. 3.).
Taine, Napol. Bonaparte (Rev. d. d. m. 4.).
de Vorges, Saint Thomas d'Aquin et la science moderne (Rev. du monde latin. 2.).
Devas, Shakespeare as an economist (Dubl. Rev. 1.).
Bonghi, Le nostre commedie del sec. 16. e un dramma francese del 19. (N. Antol. 2.).
Chiarini, La società inglese al tempo di Shakespeare (N. Ant. 4.).
Livi, Napoleone all' Isola d'Elba (N. Ant. 2.).
Colorado, La literatura española en 1886 (Rev. d. Esp. 451.).

V. Díla posouzená.

Adámek, Z naší doby. II. (-p.: Sv. 14.).
Andrlík, Desátníkův chovanec (Blažková: Uč. l. 7.).
— Pod chudým krovem (Verner: Kom. 12.).
Beran, První čítanka pro žáky hluchoněmé (Malý: Pos. z B. 7.).
Borový, Časop. katol. duchov. (Blokša: Hl. l. 4.).
Braun, Boha i vlasť (-aue-: Lit. L. 5.).
Bubník, Rozdílnou drahou (Morávek: Uč. l. 6.; Izrsk: Učit. nov. 9.).

Čech, Čerkes a jiné básně (Bartocha: Rozhl. l. 11.; Kubíček: Hl. l. 4.).
Červenka, Ztišené vlny (Zl. Pr. 13.).
Dickens a Collins, Nikudy ven (Ševčík: Hl. l. 4.).
Doss-Korec, Myšlénky a rady katolickým křesťanům (R. Obz. 6.).
Grégr, Na obranu rukop. Královédvorského a Zelenohorského (pp: Čas 6.).
Grlovic, Smotra (Kouble: Rozhl. l. 11.).
Hanel, Říšské i právní dějiny německé (Dr. Fr. N.: Ath. 6.).
Herrmann, Šcanda dudák (Vyhlídal: Hl. l. 4.).
Homer-Škoda, Ilias (Hrubý: Rozhl. l. 11.).
Hora, Rukověť konversace česko polské (Táborský: Lit. L. 6.).
Jiránek, Pomněnky z cizích luhů (Záhorský: Česká šk. 8.; Bes. uč. 7.).
Jirásek, Povídky a novelly. II. (-ides: N. L. 52.).
Klika, Kapesní kalendář české mládeže na šk. r. 1886/87 (Mírný: Kom. 10.).
— Malá zdravověda, Diagramy a obrazy (Jandl: Pos. z B. 10.; Mírný: Kom. 9.).
Klvaňa, Nerosty království českého (Dědeček: Česká šk. 8.).
Kodym, Pod lipami (-aue-: Lit. L. 6.).
Kolár, Královna Barbora (-p: Sv. 14.)
Kopecký, Ze života ptáků (-ý: Lit. L. 5.).
Kovářiček, O činnosti Jednoty bratří českých na poli kulturním (Březina: Pos. z B. 9.).
Kozák, Čtení prostředkem vyuč. a vzdělání (Pos. z B. 2.).
Leger, Poslední rusalka (Vítězný: Lit. L. 6.; -ides: N. L. 45.).
Lhotský, Vyučování ve třídě element. (Č. šk. 5.).
Lounský, Zábavy pro chlapce (-il: Nár. a šk. 5.).
Ludikovský, Vojenský tělocvik pro školy obecné a měšťanské (Jandl: Pos. z B. 8.).
Máchal, Příspěvek ku hláskosloví řeči polabské (Krok 2.).
Mojžíš a Marhan, Zlaté mládí. II. (Verner: Kom. 12.).
Mühlsteinova, Vlasti a Tobě (Vrzal: Hl. l. 4.; Vítězný: Lit. L. 5.; ides: N. L. 62.).
Nečas, Knížka pro malé čtenáře (Verner: Kom. 12.).
Neruda, Báby i „baby" (Tichý: Lit. L. 6.).
— Žerty hravé i dravé (d.: Ruch 8.).
Novák, Paedagogium (-aue-: Lit. L. 5. sl.).
Ostoja, Szkice i obrazky (Kvapil: Rozhl. l. 11.).
Pivoda, Zpěvník školský (Č. šk. 6.).
Pohunek, Satan a jeho říše (Obz. 6.).
Popelka, Listy školské správy a Lit. věstník (Verner: Kom. 12.).
Procházka, Různé zvuky (-n-: Zl. Pr. 11.).
Rosický, Květiny letní (Dědeček: Č. šk. 9.).
Sadovský, Knihovna učitelská (Hl. 57.).
Šasinek, Záhady dějepisné. II. (Tenora: Hl. l. 4.).
Shakespeare, Othello (B. F.: Lum. 6.).
Soukup, O rukopise Štítného Jindřicho-Hrad. (Red. Krok 2.).
Světlá, Jitřenka (Vítězný: Lit. L 5.).
Svoboda, Skloňování cizích jmen v češtině (P.: Zl. Pr. 14.).
Tille-Metelka, Statistika mocnářství rakousko-uherského (Kameníček: Lit. L. 6.).
Truhlář, Výbor z literatury české (Vančura: Ath. 6.).
Veselý, Paní a dívky české (Smola: Učit. nov. 8.).
Vlček, Samohrady (Šolc: Hl. l. 4. sl.).
Vrchlický, Motýli všech barev (Vejchodský: Hl. l 4.; Č.: Lit. L. 6.).
Vrchlický a Dvořák, Svatá Ludmila (Novotný: H. n. 56.).
Wiesnerovo Pohádkové album (-ský: Lit. L. 5.).
Zeman-Weinfurt, Budečská zahrada (Klk: Zl. Pr. 12.).
Zeyer, Libušin hněv (B. F.: Zl. Pr. 12.; M. A. Š.: Sv. 11.; Č. Thalia 3.; Růžička: Rozhl. l. 11.).
Zítek, Drama rodiny pana Daniele (-č: N. L. 49.).
Replika Lierova a odpověď Vítězného stran novelly „Hra s ohněm" (Lit. L. 5.).

VI. Knihopisné.

Korzeniowski, Catalogus codicum mss. musei principum Czartoryski Cracov. Crac.
Konarski, O religii poczciwych ludzi. Krak.
Wierzbowski, K. Warszewicki (1543—1603) i jego dzieła. Warsz.
Zaborski, Darwinizm wobec rozumu i nauki. Krak.
Jurčič, Zbrani spisi. 3. Lubl.
Nerat, Popotnikov koledar za slovenske učitelje 1887. Lubl.
Vakaj Vekoslav, Jugoslovani v zlati Pragi in slavnem Velegradu. Potopisne črtice. Maribor.
Krilan, Pojezije. Gorice.
Besser, Der Kosmos und die ewigen ideen. Heidelb.
Biese, Grundzüge moderner humanitätsbildung. Leipz.
Borelius-Jonas, Blicke auf den ggw. standpunct der philos. in Deutschl. u. Frkr. Berl.
Fischer, Lessings Laokoon u. die gesetze der bild. kunst. Berl.
Gierke, Der humor im deutschen recht. II. Berl.
Krek, Einl. in die slav. litteraturgesch. II. Graz.
von der Linde, Kaspar Hauser. Wiesb.
Mach, Die willensfreiheit des menschen. Paderb.
Nehring, Altpolnische sprachdenkmäler. Berl.
Ostermeyer, Strafgesetz u. moral. Hambg.
Richter, Wahrheit u. dichtung in Platons leben. Hambg.
Rümelin, Die berechtigg. d. fremdwörter. Freibg.
Steiner, Grundlinien einer erkenntnistheorie der Goetheschen weltanschauung mit bes. rücksicht auf Schiller. Stuttg
Tewes, Schule, universität, akademie. Graz.
Wasserschleben, Die drei metaph. fragen nach Kants Prolegg. Berl.
Zeisberg, Über das rechtsverfahren Rudolfs von Habsburg gegen Ottokar von Böhmen. Wien.
Bernier, Du caractère de l'epopée dans la légende des siècles. Par.
Denis, La comédie grecque. 2. Par.
Metzger, Révolution française. Lyon.
Moland, Molière, sa vie et ses ouvrages. Par.
Ulbach, La vie de Vict. Hugo. Par.
Vallat, Thomas Moore. Par.
Mémoires pour servir à la vie de M. de Voltaire, écrits par lui même. Par.
Busk, The folk-songs of Italy. Lond.
Gerard, Byron re-studied in his dramas. Lond.
Mar, Money and civilisation. Lond.
Raymond, Ballads of the revolution and other poems. N. Y.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. —✕ 1887. ✕— Číslo 5.

Žurnalistika a kriminalita.

Píše *Josef Kousal*, duchovní správce c. k. trestnice v Plzni.

Krvavá literatura byla by vděčnějším thematem, je však to již poněkud otřepané, a mimo to byla tomuto špinavému odvětví v krásném umění knihtiskařském v poslední době citelná zasazena rána, tak že krvavé romany nenalezají již takého odbytu, jako asi před desíti, patnácti lety, což připisuji jednak vyššímu uvědomění našeho lidu, jednak energičtějšímu vystupování kruhů vzdělaných a kompetentních vůbec proti tomuto nešvaru a hojnému zásobování lidu četbou zdravější, hlavně však nedostatku peněz v lidu, jenž při láci obilní a cukrovarnickém nezdaru musí si mnohému odvykati, čemu v dobách lepších si uvykl.

»Žurnalistika a kriminalita,« toť novější thema, aspoň pro mě, jenž se vím pamatovati pouze asi na dva případy, kdy se ho naše české listy mimochodem dotkly.

Co jest žurnalistika a co jest kriminalita?

Žurnalistika jest odvětví písemnictví, jež se obírá předměty a zjevy z doby přítomné, zjevy, jež nás více méně jen na okamžik interessují. Čím více pak shání se po zjevech a událostech interessantních a jimi snad na úkor pravdy čtenáře baviti se snaží, tím více slouží své kapse, a tím méně svému pravému povolání a úkolu. Žurnalistika má nás seznamovati s údaji nejen našeho nejbližšího okolí, ale i světa nejvzdálenějšího, s příhodami nejen potěšitelnými a příkladnými, ale i špatnými a výstražnými. Toto špatné musí se však podati tak, jak jest, a není ani úlohou ani povinností ani právem žurnalistiky, černé k vůli interessantnosti omývati. Černoch zůstane černochem, i kdyby se sebe více omýval, zločin, špatnosť, hřích zůstane špatností a hříchem, kdyby se sebe líp v redakci vyšperkoval; avšak nestane se černoch snesitelnějším, po případě i svůdným v elegantním kabátě? Dáti divochu elegantní kabát, není nic pochybeného, obléci však zločin, hřích v pláštík omluvy, neb i snad nevinnosti, šperkovati způsobem feuilletonistickým, novellistickým něco, co se ošperkovati vlastně nedá a ani nemá, vzbuzovati umělým líčením zločinu na tváři čtenáře úsměv, kdy srdce se bouří a diktuje odpor, krátce: psáti o zločinech tak, jak to některé noviny v rubrice »soudní síň« a jinde dělají, je, nejmírněji řečeno, pochybené.

Co je kriminalita? Vezmemeli slovo toto ve smyslu, v jakém je zde potřebujeme, řekneme: Kriminalita jsou veškeré zjevy na poli zločinství. Není odůvodněn stesk starých lidí, že bývalo druhdy lépe a že se nepáchalo na světě tolik zločinův a hříchů. Zločin-

ství je tak staré, jak člověčenstvo, a není nijak statistickými daty dokázáno, že by zločinů nápadně přibylo; čeho však přibylo, to je způsob zločinů, neboli jinými slovy: zločinství se zvětšilo ne quantitativně, nýbrž qualitativně. Byly doby, kdy stačilo lidem desatero božích přikázaní, mezi nimiž sedmé: »nepokradeš« zdálo se ještě zbytečným, jak dějiny na př. národa israelského, ovšem dokud byl ještě na poušti, dosvědčují. Dnes zaměstnává se 18 paragrafů (171.—189.) zločinem krádeže a podvodu, a právníci nemohou ani do těch všechny způsoby krádeže směstnati. Což pak teprve podvody; mnoholi tady vynalezla rafinerie lidská rozličných specií?

Vinu této rafinerie nese: 1. jednostranné vzdělání rozumu a zanedbávání srdce, které vychovává chytráky, ale při tom ničemy, 2. nevšímání si prostředků náboženských v celých massách lidu, 3. konečně pokrok v přírodních vědách, jenž mimovolně vráží člověku zločinnému sám prostředky ke snadnějšímu a úspěšnějšímu vykonání nejodvážnějších zločinů, tak že můžeme vším právem říci: Nová doba splodila nové zločiny. Proto je však tím větší povinností všech přátel a povolaných ochranců zákona, mravnosti a bezpečnosti, podnikati hotové výpravy proti této moderní rafinerii v zločinství. Kdo je tím povolaným, nemohu a nepotřebuji při této příležitosti vykládati, že je to vedlé vlád v první řadě tisk a žurnalistika zvlášť — kdo by o tom pochyboval? Vidíli národ, že trestní zákonník jeho nevyhovuje, obsahujeli nesmysl a urážku ostatním národům, jako na př. onen anglický zákon, vedlé něhož zločinec pro zločin spáchaný na cizí půdě nesmí býti vydán, pak je jeho povinností, postarati se svými zákonodárnými tělesy o jiný; vidíli obecenstvo, vidíli vláda, že z tiskařského lisu vycházejí věci, které laškovně pohrávají si, anebo docela i podporují (listy anarchistů) největšího a společného nepřítele národů všech — zločinství, proti němuž se musí energicky a svorně na celé čáře postupovati, pak je povinností svrchu jmenovaných, takovou potištěnou hlízu zničiti jednak konfiskací, jednak nevšímavostí.

Předmět tento je však příliš rozsáhlý, než abych jej chtěl všeobecně pojednávati; podávaje tím zároveň jakýsi rozvrh, podotýkám, že se mi ton mnohých časopisů nelíbí a že vedlé nemravného a bezbožeckého směru, jenž dojista není podporou veřejné bezpečnosti a mravopočestnosti, je to zvláště lehkomyslnosť, karnevalská téměř rozpustilosť, s jakou se rubrika »Ze soudní síně« píše a s jakou se věci, se zločinem spojené, veřejnosti podávají. Známo, že větší listy mají pro soudní síň zvláště placené spolupracovníky, kteří, chtějíce postoupiti na feuilletonisty nebo literaty vůbec, beze znalosti lidského života v jeho kloakách, lépe řečeno: bez vážnější přípravy a úvahy, co je zločin a jaké jsou jeho smutné následky, cvičí se v rozmarném tonu, vědouce, že většině čtenářů se to bude zamlouvati, že chefredaktor s ním bude spokojen a že se tak psáti musí, aby list byl interessantním. Majetník listu neptá se: »Co je v článku,« nýbrž: »Jaký je na pohled,« zvláště pocházíli z péra stálého spolupracovníka.

Kdyby znal takový pán, jenž píše »Soudní síně« do novin, lidi, kteří tu na lavicích obžalovaných sedí, jich předešlý život, kdyby znal, co je na ta místa přivedlo, kdyby znal život lidský vůbec trochu důkladněji, nechal by žertu, uhodil by se do prsou a zvolal by: »Kdo ví, nesedělli bych tady též, kdybych byl vyrostl v týchže poměrech!?« Naopak, kdyby uměl uvážit

bídu a zármutek, jejž zločin, o němž referuje, způsobil poškozeným a jich rodinám, vystoupil by s celou opravdovostí a bylo by z každého řádku zjevno, že mu běží o něco jiného, než o vyplnění rubriky. — Nuž co je, co hodlám té jisté žurnalistice vytýkati?

Předně byla mi nápadná ta důkladnosť, s jakou novinářští referenti o soudní síni píšou, a ne jednou řekl jsem sám u sebe: »Tohle mohli vynechať.« Tak jsem četl ve známé aféře Tisza-Eszlárské v jednom časopisu celou anatomii ženského těla: ptám se: »Patří to do denních listů, jež se vykládají veřejně v hostinci a jež se čtou v domácnostech nejen od starých tatíkův, ale i od jejich synků?« Řekne někdo: »Takové noviny čtou jen vzdělanější, a těm to neškodí.« Není to pravda; o novinách se nikdy nemůže říci, komu přijdou do ruky. Mimo to: neškodí něco podobného též tomu vzdělanějšímu?

Jiná důkladnosť:

»Bylo to jednoho krásného odpoledne,« tak začínají tuze často denní listy svou soudní síň, »sluníčko vzešlo svátečně nad Prahou. Každý, kdo měl srdce v těle a pár šestáků v kapse« atd. Pak následuje per longum et latum, jak si vyšli též on a ona, jak byli šťastni, jak tancovali u Sekyrků, jak »ona« nevěrnice zahořela láskou k švarnému synu Martovu, jak »v něm« usadila se černá nenávisť a žárlivosť, a konec konců: těžké poškození na těle neb úkladná vražda a několikaletý žalář. Co pak záleží na několikaletém žaláři, jen když je začátek pikantní!

A jak je ten nešťastný milovník, resp. úkladný vrah, líčen! Musím se přiznati, že dokud jsem byl venku v duchovní správě, zvláště však dokud jsem byl studentem, vždy jsem míval útrpnosť s takovým »nešťastníkem,« a mnohdy, odkládaje noviny, zvolal jsem: »Chudák!« Novinářští referenti ti to umí, ti by pobláznili ještě zkušenějšího, než já byl!

Zvláště vyniká nechvalně v tomto a i v jiném ještě ohledu jistá žurnalistika vídenská. Známo jest jméno Francesconi. Kdo pobláznil vídenské ženské, než žurnaly? Ony to byly, jež referovaly denně, jak se p. vrahovi Francesconimu daří, jak spal, co papá, z jakých damských sympathií se těší, jak chudáčka vídenské damy navštěvují atd. Toť se rozumí, že tu musila býti hned podobizna, úryvky ze života, jeho milostné známosti a vůbec vše, co by z Francesconiho mohlo udělati hrdinu dne a vídenskému publiku švandu. Žurnaly popletly vídenským ženským hlavy v té míře, že chtěly orodovati až u císaře pána za hezkého zločince; a nebyly prý to jen demimondy, byly prý mezi nimi i hodné.

Tak si počínají žurnaly, jichž povinností je šířiti osvětu a mravnosť. Za mrzkou cenu okamžité interessantnosti jsou s to, aby udělaly z úkladného, loupežného vraha hrdinu dne! Byly ovšem listy, jež se proti tomuto nemoralnímu bagatellisování zločinu ozvaly, avšak co je to platno? Zde pomůže jediná konfiskace a ovšem především trochu jiný tiskový zákon.

Hrdina vídenských kuchařek a panských, Hugo Schenk, přijde ještě na řadu.

Vraťme se k novinářské důkladnosti!

»Do soudní síně vstoupí individuum,« tak píše doslovně referent jednoho listu, »z jehož tváře je viděti, že je u sv. Václava jako doma. Důvěrně změří si soud, se smíchem pohlíží kolem sebe. Soudce: »Vy jste obžalován, že jste dne toho a toho vloupal se do uzamčeného příbytku N. N. s úmyslem krásti, a byl byste tam se nacházející věci jistě odcizil, kdyby vám v tom majetníkem překážka učiněna nebyla; dále že jste bodl« atd. Obžalovaný se smíchem: »Slavný soude, to všecko je lež, já hledal jen přístřeší; a co se toho bodnutí týče, to nebylo tak zlé.«

Soudce: »To jste hledal pěkně přístřeší — s nožem v ruce a revolverem v kapse!« — »Ale vždyť jim povídám, že to nebylo tak zlé. On se do mě pustil, a tu jsem si pomyslil: vuřt jako vuřt!« — »Co pak jste dělal s revolverem?« — »Já se chtěl zastřelit.« — »Jak pak jste se chtěl střelit, když revolver nebyl nabitý?« Obžalovaný se směje. Soudce: »Ono je vám to k smíchu?« — »Teď mně to je k smíchu, ale tenkrát jsem si to chtěl jistě udělat.«

Tak to jde ještě chvilku dál, na konec pak: soudce nerozuměl jeho špásování a vyměřil mu čtyrletý žalář. Obžalovaný se smíchem oznamuje, že trest přijímá. O zadosťučinění, o mravní kleslosti zločince navyklého, jenž padl tak hluboko, že nemůže již hloub, něco o příčině jeho nynějšího bídného stavu, o něčem, co by znělo jako napomenutí a výstraha, ani řeči. Člověk hodný nechá se buď unésti citem falešné humanity, anebo naopak dostane proti každému zločinci nepřekonatelnou antipathii a domnívá se, že je při takovém individuu vše ztraceno; zavírá před každým, kdo pobyl v kriminale, dvéře, a odsuzuje i ty, kteří by se chtěli polepšiti (a ubezpečuji, že je víc takých, než těch, kteří na polepšení nemyslí), k opětnému zločinu, an mu práce nepopřeje, i když by ho potřebovati mohl. Tak jedná hodný; člověk prostřední, jenž ku spáchání zločinu má všecky schopnosti a známky, jenž však posud neklesl, ježto poměry v životě jeho se dle toho neutvořily, podobným líčením stává se jaksi otrlým, nevidí v zločinu to, čím on skutečně jest, a ulevuje si třeba ve slovech: »Proč mu nedají práci,« anebo: »Však ono mu tam nebude zle« atd. Zločinec, anebo člověk špatný vůbec, vidí v odsouzeném hrdinu, sympathisuje s ním, ujímá se ho, v duchu mu tleská a myslí si: »Já bych jim to také tak pověděl.«

Jiný obrázek:

Nedávno četl jsem sáhodlouhý referat ze soudní síně o 13letém děvčeti, jež shodilo jiné, mladší, děvče s druhého poschodí na dlažbu, aby se zmocnilo jeho náušnic. Jisté noviny německé přinesly všecky otázky soudcovy, jakož i odpovědi onoho netvora. Jaká apathie zračila se v každém slově! I samého žurnalistického referenta přešel smích; co však se mi nelíbilo v tomto případu, byla ta okolnosť, že všecky zbytečné odpovědi se se zbytečnou svědomitostí registrovaly, a to takové odpovědi, jež soudní síň nemusily a neměly nikdy přestoupiti. Podobně odpovědi člověka spustlého, jemuž jde v první řadě o to, by se dostal do kriminalu, nepatří do novin.

Kdo by si na to všecko, o čem bych v tomto okamžiku chtěl mluviti, vzpomněl!? Uvedené případy mají jaksi repraesentovati celou řadu ukázek z novinářské soudní síně.

Některým čtenářům zdáti se bude úsudek můj snad někde upřílišený; avšak ubezpečuji, že by každý, kdo by se zločinstvím měl pár let co činiti, se mnou souhlasil. Je mnoho, ba snad většina lidí, kteří opravdu z podobných referatů žádné moralní ztráty nebo škody nemají; nesmíme však zapomenouti, že noviny čtou nejen velcí, ale i malí, nejen vzdělaní, ale i nevzdělaní, kteří nedovedou si učiniti samostatný úsudek a kteří berou věc tak, jak ji od novináře podanou do rukou dostanou. Je mnoho lidí, kteří čtou noviny od zadu, nejdříve oznámení, za která se u nás sami novináři styděti začínají, pak denní zprávy a konečně soudní síň, s níž a nanejvýš s feuilletonem bývají u konce. Tací lidé nečtou noviny pro poučení, nýbrž pro zábavu; na zábavu se má vzíti zřetel, po mém rozumu, na prvním listě pod čárou, nikoli však v denních zprávách, jež nejsou dnes skutečně, až na nějaké to jmenování aneb utlačování, ničím jiným, než registraturou pro vraždy, podvody, švindle a sebevraždy.

Je toho věru dosť, když se otiskne vše, co den dal; choditi pro sensační vraždy, katastrofy, klášterní a jiné škandaly do cizozemska,[1]) je přílišná novinářská horlivosť, jež nezasluhuje chvály, nýbrž odsouzení, odsouzení tím rozhodnějšího, jestliže se pachtí po pikantnostech, a nemáli je, si je dělá s tím úmyslem, zítra — budeli to museť býti — odvolati, co dnes uveřejňuje. — Také novináře charakterisuje výrok jednoho z nich, jejž jsem sám měl potěšení slyšeti: »Mordy a pikantní zprávy musí býti, nejsouli, musíme si je dělati.«

(O. p.)

[1]) pravidelně, aby se nemusilo odvolávati někam do země antipodů.

Posudky.

Svatovítský Rukopis. K vydání upravil *Adolf Patera.* „Památek staré literatury české" č. 9. V Praze. 1886.

»Matice Česká.« odhodlavši se vydávati »Památky staré literatury české,« posloužila podnikem svým znamenitě nejen dějinám literatury české, ale i českému jazykozpytu. Od r. 1876., kdy objevilo se prvé číslo »Památek.« vydáno po tu dobu devět namnoze předůležitých památek staročeských, a mezi vydavateli jich patří p. Patera ku předním. Bylyť od něho vydány dosud památky dvě, »Rukopis Hradecký« a »Svatovítský.« a s potěšením se dovídáme, že chystá opět k tisku »Žaltář Klimentinský.« Vydání p. Paterova mají jednu důležitou vlastnosť, že totiž podávají věrný otisk rukopisu, a tím právě zjednal si p. Patera zásluhu o český jazykozpyt. Jest litovati, že se neřídili tou zásadou všichni vydavatelé »Památek:« zvláště toho litujeme při vydání »Kroniky Dalimilovy,« tak důležité památky jazyka staročeského.

»Rukopis Svatovítský,« obsahující básně »Alana.« »Sedmero radostí panny Marie,« »O smrtelnosti,« »Nanebevzetí p. Marie,« »O sedmimezcietma blázniech,« »Anselma,« »Katona« a j., vydán byl z části již v Hankových »Starobylých Skládáních,« ale pouze v transkripci a namnoze chybně. I jest velmi záslužno, že podniknuto bylo vydání nové, upravené dle požadavků nynější vědy. Rukopis jest opisem předloh starších, a to opisem mnohdy chybným. Tyto chyby p. Patera ve svém vydání v poznámkách opravuje; opravy jeho jsou většinou správné, ale přece tu i tam vloudilo se pochybení. Mnohdy opravováno jest i to, co v rukopise jest správno. Tak na str. 2. pany měněno nesprávně v pan*ie*; str. 48. ſeſtr opravováno libovolně v s*e*ster; str. 83. zawſſye, t. j. za vše (adv.) měněno chybně u v z a v š e; str. 85. ſwyetu měněno ve svět*a*; str. 96. gme ſye měněno ve jm*ě*; str. 153. newyſtupy, t. j. nevystúpí měněno v nevystúp*ie*, a zase przyeſtupye neopraveno: str. 170. az gyelyz, t. j. časová spojka a ž j e l i ž měněna dokonce v a ž J e ž í š; str. 181. zez, t. j. známá spojka ž e ž měněna v ž e f: str. 183. místo rukopisného zawynenye podkládáno písaři neprávem zawynyenye a pod. Naproti tomu zase na mnohých místech, kde patrně jest písařem pochybeno, oprava se nestala. Tak na str. 25. místo rukopisného oſm má se patrně čísti osm*i*; str. 26. zwyedyew jest chybně místo z v ě d ě; str. 51. wlozyz m. v o l i ž: str. 77. podkolenye m. p o k o l e n i e; str. 83. marzie m. M a ř í; str. 88. ſwyetloſt zuornie m. s v ě t l o s t i zuornie; str. 118. zyſka m. z í s k a l; str. 180. dy m. d i e: ib. poznaſſ snad místo p o d á š a pod. Jinak jest text podán se vší pečlivostí.

K textu připojil p. vydavatel úvod, ve kterém jedná o jednotlivých skladbách rukopisu, dále slovníček a k některým skladbám také latinské jejich prameny, velice vítané každému, kdo se zevrubněji obírá staročeskou literaturou. Ale slovníček neuspokojuje. Velmi záslužnou práci byl by p. vydavatel vykonal, kdyby byl podal slovník zevrubný nejen při »Ruk. Svatovítském,« ale i při »R. Hradeckém;«

místo toho podán jen význam obmezeného počtu slov méně známých, což pro odborníka jest zbytečno, pro laika pak se toto celé vydání nehodí. Ale i takto třeba ve slovníčku mnohý význam opraviti. Chci upozorniti jen na některé věci. Slovo ostřieci dostalo se tam zajisté jen nedopatřením. Chybný význam podán při slovese brněti, vztahující se k verši 621. »Sedmeré radosti p. M.«: mnohý jazýček brnieše. To sloveso známo jest ještě ze dvou jiných památek staročeských: na 'nom již železa brnie Alex SV. 1394., Josef pak silně prstem svým tepieše v ten kotlík, až brnieše Živ. Jos. »Mus.« 1862., 220. Ze všech těch míst jest patrno, že význam staroč. brněti jest sonare zníti, zvučeti. Druhá věc, které se chceme dotknouti, jsou číslovky čtvrtýnáste a pod., které p. vydav. pokládá za číslovky základné = čtrnácte. Jsou to však číslovky řadové, tedy čtvrtýnáste = čtrnáctý, a zachováno jest u nich ještě původní sklonění, jaké jim dle původu a složení jejich vlastně náleželo. Vždyť doloženy jsou i jiné pády kromě nominativu, který se ovšem vyskýtá nejčastěji; na př. v druhemnazte letě Hrad. Rad. 489., t. j. v druhém náste, nč. ve dvanáctém; v dewatichnazt knihách Pass. 392., t. j. v devátých nást, nč. v devatenáctých a j. Třetí konečně věc, o které se tu zmiňujeme, týká se verše: rúcha přieliš na všěch mých lidech ot nafyeczy i ot nachu veliké drahosti stáchu Sedm rad. 677. Hanka, vydávaje tuto báseň ve II. díle »Starob. Skládání,« nevěděl si patrně s tvarem nafyeczy rady; v textu na str. 80. vytiskl naječi, ale ve slovníčku udal k tomu nom. našec, deminutivum prý slova nach. Ten výklad Hankův přijal také Patera. Že správný není, jest na prvý pohled patrno. Rukopisné nafyeczy sluší zajisté čísti náſěči, k čemuž zní nomin. náſěč fem., a znamená to slovo robu damaškovou, s vráženými (snad zlatem) figurami. Srovnej ruské slovo naſěčka (= eingehauenes zeichen, damascirung). Vedlé toho jest ovšem ve staré češtině slovo náſěč ještě ve významu ascia.

P. Patera s velikou pílí pátrá po neznámých ještě památkách staročeských, a píle jeho odměněna byla již mnohým zdarem; v posledních letech není jediného svazku »Časopisu Č. Musea,« aby v něm nepodal nějakou novou památku. Aby píle jeho i dále s týmž zdarem se potkávala, přejeme mu z plného srdce.

Jan Pelikán.

Duch stepi. Báseň *Bohdana Zaleského.* Přeložil *R. Pokorný.* V Hustopeči. 1887.

Dříve než se zmíníme o překladu, promluvíme o originale i jeho autoru.

B. Zaleski ($^{14}/_{2}$ 1802.—$^{31}/_{3}$ 1886.), slavík ukrajinský, jak Mickiewicz pěvce tohoto případně charakterisoval pro neobyčejnou líbeznosť a lahodu jeho písní a dum, jest jedním z nejoblíbenějších básníků polských, jedním »z wiernych Bogu i Polsce.« Většinu života ztrávil ve vyhnanství, lkaje nad pádem drahé otčiny. Jakožto básník je nejsubjektivnější lyrik, jenž duši svou zůstavil ve verších: lyrika jeho je lyrika citu. Látku k básním skýtala mu vlasť — Ukrajina. Vedlé ní opěval Boha, Slovanstvo, Polsko... a celý svět. Vše, co napsal, vyznačuje se čistotou i ušlechtilostí —; jeho písně jsou písně víry, naděje i lásky. Mnohé z nich staly se majetkem národu... K větším jeho básnickým pracím náleží nejlepší plod musy jeho, historicko-filosofická báseň »Duch stepi,« v níž líčí se rozvoj člověčenstva od Adama až do nejnovějších dob. Obsah její jest asi tento:

Matka Ukrajina dala duši pěvcovu ještě před narozením rusalkám, aby ji vypěstily vlasti i lidu. Na pokyn »Páně — staň se!« duše se vtělila. Leč vlasť Ukrajina je tak tmava, nehodami sklíčena, že duše touží po nadpozemské své otčině. Vítr stepní — dech Boží — ve vzdušné loži nosí pěvce, odhaluje duševnímu jeho zraku nejhlavnější body dějin člověčenstva (I.—VIII.).

Adam blaze žije v ráji, pýchou však padá; vášněmi zaslepené lidstvo potopou Bůh vyhladí... vyvolí pak lid israelský, jenž však, rovněž jako pohané, naplní míru nepravostí. Kristus vykoupí lidstvo na kříži, jenž záhy všude hlásán... Národové barbarští udeří na znemravnělý Řím..., jemuž lepší časy nastaly, když náměstek krále králů tu mocně vládl, oblažuje svět — i Slovanstvo — naukou spásy. — Křižácké výpravy se nezdařily... Východní církev se odtrhla Tataři a Turci znepokojují Evropu...

Objevení Ameriky... vynalezení tisku, prachu způsobí veliký obrat v dějinách... Hrdý rozum, vzpírající se proti víře, přivede reformaci a revoluci, jež otřese mravnými základy lidské společnosti... Polsko, dříve tak slavné, šíji sklání před »modlou — carem.« Zhřešivši tělem, pyká tělem... Bůh smiluje se nade krásnou, zkroušenou kajicnicí —: báseň končí věšteckým opěváním vzkříšení Polska (IX.—XVIII.). Co následuje, je dozpěv, jenž, rovněž jako předzpěv, obsahuje lyrické výlevy duše básníkovy. Jsou to vzpomínky na vlasť, mládí — a reflexe povšechné.

Co se týče básně vlastní, i tu převládá lyrika rozhodně, ač epika byla by na místě. Nevyrovnané krásy jsou ona místa, kde básník dotýká se světlých stránek historie člověčenstva, blahého života v ráji a j. Hudebná forma, lahodná dikce snoubí se tu se subjektivními veselými city pěvcovými, jež tento tak mistrně líčil. Vznešená postava Spasitelova dovedně zobrazena ve zpěvu IX. — Didaktický směr zřídka se jeví. —

Avšak látku tak rozsáhlou, historii člověčenstva, nedovedl básník spojiti v jednotný, niterný celek. Vnější spojení nenahradí niterného. Slabé spojení je, když básník myšlénkami svými pojímaje veškeru historii lidstva, jaksi sám celou historii — veškery doby — prožívá; zůstaneť přece jen pozorovatelem — vnějším — rozvoj lidstva se děje mimo něho. Slabé rovněž je pojidlo, jež mají sprostředkovati verše, opakující se počátkem jednotlivých zpěvů básně, buď:

> Vítr stepní, dech to boží,
> vzdušnou točí mojí loží
> do kola kol osy svojí —
> nový obraz jinde strojí...

(jako v č. IX., XII., XIII., XVII.), buď:

> Duch můj spočal. Snil jsem sladce —
> v snění — jako ve pohádce
> duševní zas oko těká
> dívy — kouzly do daleka...

(X., XI., XIV., XV., XVI.)

Ovšem uznati jest veliké obtíže, spojiti v menší básni jednotlivé hlavní body dějin lidstva v celek tak, aby děj jeden přivodil druhý, jak se to na díle uměleckém požaduje. Jakési spojení docíleno na př. mezi č. IX. a X. Jakým však svazkem souvisí na př. revoluce francouzská s pádem Polska?... Zaokrouhlenosti při látce tak obsáhlé nedopracoval se ani Zaleski, ani jiní básníci, již rovněž pokusili se básnicky znázorniti rozvoj lidstva... Již z té příčiny nelze nazvati báseň naši, jak tomu mnozí — i p. překladatel — chtějí, arcidílem: je pěknou básní, v literatuře polské jednou z přednějších, překrásnou v jednotlivostech, ale chybí jí jedna vůdčí — základní myšlénka, jež by veškery části spojovala v ladný celek. Není v ní postavy, kolem níž by se děje kupily a k ní, jako k centru, směřovaly. O jednotě času i místa nelze ovšem mluviti!

Nemalou však předností básně jest ušlechtilý její ráz. Nezkažený, čistý vzduch vane od počátku do konce; psánať se stanoviska, jemuž rádi přezdívají »zpátečnictví.« Muž tak hlubokého náboženského přesvědčení, jaké vidíme u Zaleského, nemohl pojíti dějiny jinak, než jak je pojal. Způsob ten jest jediné správným Jak již z předzpěvu zřejmo, vidí básník blaho člověčenstva v pokoře, v pevné víře v Boha, ctnostném životě i dětinné oddanosti ke Tvůrci... naopak příčinu všech běd, útrap i svízelů, jež kdy na lidstvo seslány, shledává v pýše, hrdém rozumu, bezuzdných vášních tělesných. Odtud vysvětliti si lze onu trpkou ironii, s níž mluví o revoluci (str. 58.). Že však si nevede strannicky, viděti z veršů předcházející stránky. V té příčině ušlechtilému pojetí historie, jaké nalézáme u Zaleského, dáti je přednosť před oním, jež vidíme v novějších plodech: maďarského poety, pessimisty *Madácha,* v básni »Tragoedie člověka,« a sicilského básníka, materialisty nejhrubšího zrna, *M. Rapisardiho,* v básnické tvorbě »Palingenesis.« Tito tutéž látku se stanoviska opáčného zpracovali.

Zbývá několik slov o překladu. V té věci chváliti jest předně upřímnou snahu p. překladatelovu, seznámiti české obecenstvo s dobrými a ušlechtilými plody musy sbratřeného s námi národu; převodům takým rozhodně dáti přednosť před překlady skladeb lascivní musy francouzské i italské.

Zvláště však chvály hodna jest vytrvalá píle a neunavná práce, již básník věnoval překladu tak ušlechtilého díla. Překlad byl tím obtížnější, ježto autor

v básni celé — zvláště pak v předzpěvu i dozpěvu — zůstavil své nejsubjektivnější city, jimž neporozumí, leč kdo dobře seznámil se s niterným životem, charakterem i poesií pěvce. Pan Pokorný pracoval delší dobu na převodu, jak sám v úvodu praví. Překlad byl hotov již r. 1878., kdy ve *Vymazalově* »Slovanské poesii« hojně ukázek z překladu toho umístěno. Po letech však znovu vrátil se básník ke svému převodu, srovnával jej s originalem, podrobil četným změnám, tak že nynější překlad je skoro úplně nový, vybroušený, mnohem dokonalejší prvého, daleko lépe vystihující text původní. Rovněž bedlivěji přiblíženo ke správnosti jazyka českého, metrice věnována větší píle, dikce básnictější, mluva plynnější. Vůbec prvý překlad, srovnán jsa s druhým, zdá se podoben spíše parafrasi, ne zcela bezvadné. Uvádíme tu na př. verše, jimiž Ukrajina oslovuje rusalku, hned na počátku básně.

Vedlé překladu ve *Vymazalově* »Slovanské poesii« znějí:

Pěstuj, Rusálko, mé dítě,
mlékem dum a květů šťavou
napájej ho (sic!) na úsvitě.
Století mu s luznou slávou
do snů vdechni na obrázky;
nechať pestře jako v báji
malebně mu rozkvétají
všecky mého lidu zkázky.

Opravený převod zní:

Pěstuj, rusalko, mé dítě!...
Mlékem dum i květů šťavou
mdlé poj tílko k letu hbitě!
Století s mou pěknou slávou
v snech mu spřádej na obrázky!
Barvou zlatou, modrojasnou,
duhou ať kol něho krásnou
rozkvétají lidu zkázky.

Doslovný překlad těchto veršů zněl by: »Pěstuj (rusalko) mé děťátko, napájej je mlékem dum i květů šťavou, ve snech mu maluj pěkné obrázky mé věkové slávy, by rozkvetly kol něho všecky mého lidu zkázky, psané zlatem a lazurem.«

Podobně kterékoli verše bylo by lze uvésti na doklad, že překlad, jak jej máme nyní před sebou, daleko předčí nad převod dřívější.

Bylo by si přáti, by jen podobně ušlechtilé, dobré plody cizích literatur byly překládány, a sice rovněž tak bedlivě, jako pořízen převod »Ducha stepi.«

A. V.

Samohrady. Roman od *V. Vlčka.* (O.)

Myšlénka, že by Lajoš byl nezemřel, kdyby ona sama ho byla mateřsky ošetřovala, a vědomí, že zanedbala nejsvětější ze svých povinností způsobem nenapravitelným, zatřesou nitrem Daniným tak, že rozum její ze zdravé míry přivedou. Lajoš tane jí na mysli ve dne v noci, slyší a vidí ho všude, a svědomí stále mocněji se ozývá. Když jí v bolesti té dojdou zprávy o nevěrnosti jejího manžela, první krok, jejž učiní v zoufalosti, jest, že Lajoše dá pochovati ne na Radimském panství hraběte Treulanda, nýbrž v rodinné hrobce knížat Samburgů na Samohradech, kam také sama se odebéře, puzena jsouc bolestí svou. Jedinou její útěchou je zde hrob Lajošův a Hodanovic Jaroš, jehož si oblíbila, když ho poprvé před bytem Ludikarovým spatřila, v domnění chorobném, že se jí vlastní synáček zjevil. Tak seznámí se s doktorem Ludikarem a jeho pomocí i s Methodií. Tak u Dany, jež stonala nedostatkem lásky, učiněn první, šťastný krok, aby se naučila milovati; při čemž ukázal spisovatel podivuhodný takt a moudrosť vší chvály hodnou, začav touto těžkou operací probuzením citu lásky mateřské. Neboť co zbývalo jiného u osoby vychováním na scestí zavedené, jež lásku k rodičům znala jen ve průjevu povinných forem uctivých, jež přátelství znala jen ve sdělování citů radostných a blahých, nikoli také v útěchyplném sdílení strastí a žalu, jež lásku milenky nepoznala než ve vyplnění svých čestných požadavkův a v uspokojení svých a matčiných ješitných přání, lásku manželskou pak jen potud, že se stala matkou a že pan manžel zdvořilostni povinné, ale plané manželské něžnosti ji zasypával? Tu nezbývalo, než rozervati a rozryti srdce to, chladným tukem obrostlé, a bolestmi velikými proniknouti až ku samému jádru přírody; k tomu posloužiti mělo násilné a neukojitelné probuzení lásky mateřské. Ale aby to možno bylo, nesměla Dana odnikud moci očekávati splnění této přirozené touhy a ukojení lásky mateřské. Lajoš zemřel, — podruhé Dana nesměla matkou se státi, a jen v Jarošovi jako v obraze neustále spatřovati měla, jakého to přebohatého pokladu citů milostných pozbyla. Tím jest motivována nutnosť nevěrnosti hraběte

Treulanda a zálety jeho zrovna v době té, aby se mezi ním a Danou roztrhla a rozsedla propasť nepřeklenutelná. Svůdkyně byla po ruce ve slečně Blankové. Když se Dana Narcissovým dopisem o hanebnosti této dověděla najisto, ošklivostí, kterou k manželu svému od té doby pojala v míře nesmiřitelné, láska její mateřská zvýšena ve pravé blouznění a zármutek její v šílenství. Když pak majíc násilně odvezena býti ze Samohrad a pryč od hrobky Lajošovy, v chorobném rozčilení vyběhne za husté chumelice do tmavé noci, aby se rozžehnala s jeho hrobem, a jdouc za šalebnou vidinou své pochmurné obraznosti, konečně v hustém lese zabloudí a již myslí, že ve tmavé noci, v zimě a sněhu zahyne: tu najdou ji lidé dobří, hledající družina, a pomocí Ludikarovou zachráněno jest tělo její. Ale zároveň v duši její udála se rozhodná proměna. Ona byla žena osudem zlomená a tím z pýchy své vyléčena; vše, co měla, bylo pro ni bez ceny, ba otráveno jedem a žlučí: nezbylo ani nejmenšího citu libého v otráveném nitru jejím: a tak »její srdce bylo nakypřeno, aby se v něm ujati mohlo símě lásky k lidem.« Operace byla provedena, bylo třeba počkati, jen co by dozuřily nejkrutější bolesti, aby nastati mohlo hojení a léčení. Srdce bolestí rozsápané tone s počátku v němých mrákotách mdloby a vysílenosti, než se nadobro vytrhne od půdy, do níž dlouholetým zvykem kořeny hluboko zapustilo, než stane se lhostejným k manželu a ku své rodině. V tom kanou do srdce na smrť raněného první krůpěje oživujícího balsámu: otevrouc oči, Dana vidí se v bytě Ludikarově, laskavě ošetřována jsouc paní Boženou a paní Hodanovou: ráno ji těší obě dítky Jaroš a Vlasta; tím prolomena nadobro hráze velkopanské pýchy. Dana zjedná si docela nový kruh přátel, a když za nedlouho seznámí se s Methodií, v níž vidí ideal obětavé dobročinnosti, začne srdce její tlouci novým životem. Snížena jsouc před sebou tak, že závidí nejchudší ženě dělnické v cihelně štěstí mateřského, začne i v chudobě znáti lidstvo, začne v lidech všech ctíti člověka: tak naučila se lásce k lidem. Když pak slečna Blanková i do Samohrad přišla a frejířství hraběte Treulanda až před oči manželky se odvažuje, hanobíc ji přede vším světem, tu nechce přežiti hanby té a pomýšlí na samovraždu, nebo jak by jinak sešla s očí toho světa. Když Methodiinou láskou a obezřetností zachráněna byla, kněžna Lydie pak, zaslepena jsouc podezíráním svým, Methodii urážlivě zapudí a dceři káže, aby volila mezi ní a přítelkyní Methodií, Dana rozhodne se jíti za Methodií. I odhodlá se vstoupiti do kláštera a tam skrýti potupenou česť manželskou, a hotova jest i podruhé k samovraždě, shledavši, kterak již i lidé o ní si povídají. Methodie překazí záměry její hříšné, a spečetivši věrnosť a oddanou lásku svou k Daně smrtí svou, vyléčí chorobné srdce její a vrátí tak životu účinnému bytosť již již zoufalosti propadlou. — V srdci pýchou zděděnou a jednostranným vychováním zatvrdlém probuditi obětavou lásku k lidem a ku všemu světu, toť idea, na níž zbudována jest povaha Daniely hraběnky Treulandové. I rozřešil spisovatel úkol svůj — až na to, že konec vypravování všecken poněkud ukvapen a stěsnán jest — způsobem uznání a podivu hodným. — Zajímavý, ale zároveň velmi nesnadný úkol psychologický vytkl sobě spisovatel v osobě tříletého Jaroše Hodanovic, jenž pro svou podobnosť se zemřelým Lajošem vzbudil pozornosť hraběnky Dany. Jemu totiž připadla úloha plamen lásky mateřské ve hraběnce Treulandové zoufalstvím přitlumený a jako žhavě doutnající rozdmychati ve plamen mocně planoucí, na klíčící lásku mateřskou pomocí své družky Ludikarovic Vlasty ihned vštípiti přirozenou lásku ženy k dětem, z níž pak snadno láska ku šťastným matkám a rodičům, k lidem a k celému božímu světu se vyvine. Jaroš jest hoch tříletý, živé letory a nadání ovšem řídkého, čímž nevyčerpatelnou zásobu jeho otázek ze předmětu na předmět nesouvisle skákajících a jeho rozkošně naivní rozůmek vysvětliti dlužno. Ludikarovic Vlasta jest pětiletá, a hraje si s patrným uspokojením na usedlou a moudrou jeho přítelkyni, která s velikou pozorností naivní beztaktnosti svého mladšího soudruha napravuje, jsouc mu radou i poučením všude nápomocna. Úkol tříletého Jaroše pod vedením obratného lékaře Ludikara jest pro náš děj důležitosti rozhodné, jelikož jeho působením na hraběnku Danu v duši její utýrané

obrat k lepšímu nastal. Záleželo tedy skoro vše na tom, jak spisovateli se povede vylíčiti povahy malého hrdiny svého romanu. Neboť jakmile by dětské žvatlání Jarošovo jen dosti málo stalo se mělkým, nezábavným a pravdě nepodobným, jakmile by dosti malá pochybnosť vznikla ve čtenáři, že by dítě to takovým jednáním svým na duši pyšné hraběnky Daniely, jež před tím nikdy se člověkem rodu občanského nehovořila důvěrněji, tím méně s malým klučinou toho druhu se bavila, dojem tak mocný bylo učiniti mohlo: ihned by tím skutkem zmizely dalekosáhlé vývody, jež na zdaru tohoto neobyčejného pokusu založeny jsou. Že pak není věcí snadnou v romanu tak rozsáhlém, jako Vlčkovy »Samohrady,« kde veliká část hovoru připadá malému Jarošovi, vmysliti se vždy případně v záhadnou činnosť duše dětské, uzná každý ochotně, kdo blíže si dětí všímá, a svědčí o tom i to, že málo je básníkův a spisovatelů těch, kteří by se toho odvážili; a odvážilli se kdo, že nemnohému se to povedlo. Vzpomeňme si jen na trapné sceny dětské, jimiž mnohdy i velikáni v oboru básnictví obecenstvo častují, na př. na rozmluvu malého Karla s otcem Tellem v Schillerově »Vilému Tellu,« kde dle našeho mínění básník se s přirozenou naivností duše dětské daleko minul. Proti tomu rádi uznáváme, že jsme v počínání Jarošově a Vlastině, jak spisovatel je líčí, ničeho závadného neshledali při vší těkavosti, nesouvislosti a naivní prostotě v otázkách i odpovědích, jimiž Jarošova dětská mysl se jeví. Leda by snad nějaká matka zkušená své podivení zatajiti nemohla, jak hošík tříletý tolik věcí znáti a tak hovorným býti může? V tom případě však nutno věřiti spisovateli, o němž nemůžeme věděti, zdali vskutku dítě tak nadané nebylo mu modelem, a jenž i jinak volnosť má duševní vlohy svých osob stanoviti dle svého zdání a dle potřeby, pokavad ovšem proti obecným požadavkům pravděpodobnosti se neprohřeší. — O ostatních osobách, vystupujících v tomto romanu, tvrditi lze, že vylíčeny jsou zdařile všechny, a že jen diviti se můžeme množství a rozmanitosti všech typů těch, v nichžto český svět, jak nedávno byl a posud jest, s radostí poznáváme. Felix kníže Samburg, manželka jeho Lydie, hrabě Treuland a choť jeho Dana, komorná její Ida, knížecí důchodní pan Pelunka, inspektor Tatoun, Dr. Stern a komorná Henriette Kutscher, matka Heleny Blankové, lékárník Lahoda, architekt Hodan a choť jeho Augusta, doktor Ludikar a manželka jeho Božena, velebné sestry Methodie a Nepomucena, smělý Vrbický a vytrvalý Drahorád a dcery jejich Libuše a Božena, rodina velkostatkáře Salusova a rytířové z Vardů, starý tulák Domin se svým příbuzenstvem, syn jeho Bartík (Narcis), slečna Blankova, sluha knížecích stájí Macínek, dělníci Vojta a Čapek, Sadil přívozník, Nekola hajný, Košata zahradník na Selance, se svou ženou Lídou, postillon starý Tydlidát se svým věrným hnědoušem a m. j. — vše to jsou postavy rázovité a jako ze života vzaté. — Děj sám uměle zapletený protkán jest zajímavými episodami, jimiž nám spisovatel do minulosti nazírati dává, a zdařilými líčeními krajin, událostí a zjevů přírodních, jimiž barevnosť kulis a jednání herců nahraženo jest, aniž mechanicky po způsobu samostatných odstavců vloženy jsou, nýbrž organicky ze všeho vypravování vyrůstajíce, postupně v jasný obraz se skládají. Z episod vytýkáme dějiny lásky Libuše Vrbické a další osudy její přede příchodem do Samohrad, dějiny lásky Ludikara a Boženy, a nešťastné lásky Lahodovy ke slečně Blankové. Z líční pozornosti zasluhuje znamenité vypsání průběhu neštovic, v díle I., povodeň na jaře r. 1872. na konci díla, a z oboru psychologických kreseb vidina blouznivá, za kterou Dana jdouc za noční nepohody zabloudí, rozmluva dělníků Čapka a Vojty o lesní panně a Smrti, kterou spatřovati míní v Daně, stojící v noci nade břehem cihelny, a smutné splnění toho znamení; sen Lahodův za nemoci (r. XV., str. 1045.), příhoda Dominova s drahocenným prstenem, jejž hraběnce v lese odňal (r. XVI., str. 849.) a j. Skladba neboli komposice našeho romanu kromě zapletenosti děje výše popsané vyznačuje se i tím, že vhodným uspořádáním protiv působnosť vynikajících osob znamenitě se zvyšuje. Proti Felixovi knížeti Samburgovi a manželce jeho Lydii, kteří jsou jako vrcholem společnosti v naše vypravování pojaté, a zastupují pýchu nejvyšší šlechty, stojí se strany jedné smělý liberal Vrbický,

se druhé strany opatrný konservativec mlynář Drahorád. Dana, hraběnka Treulandová, princezna Samburská, jest jako skutečným střediskem děje; neboť ve prospěch této velmožné paní konání všech osob směřuje; spolu zastupuje ona lásku mateřskou. Methodie, dcera Vrbického, vtělená to křesťanská láska ku bližnímu a k lidstvu, jest idealní hrdinkou našeho romanu, zastupujíc jeho mravní ideu a jsouc na vrcholu jeho vznešené tendence. Božena, dcera Drahorádova, zastupuje ideu lásky manželské, a jest působivou prostřednicí nejrozmanitějších živlů tohoto romanu. Proti těmto třem ženám konečně i proti knížatům Samburgům přikrou protivu činí Helena Blankova, zastupujíc jednak zásadu zla i nemravnosti, jednak nejnižší třídu lidu proti přepychu aristokratickému.

Mohli bychom tedy skupení schematicky naznačiti asi takto:

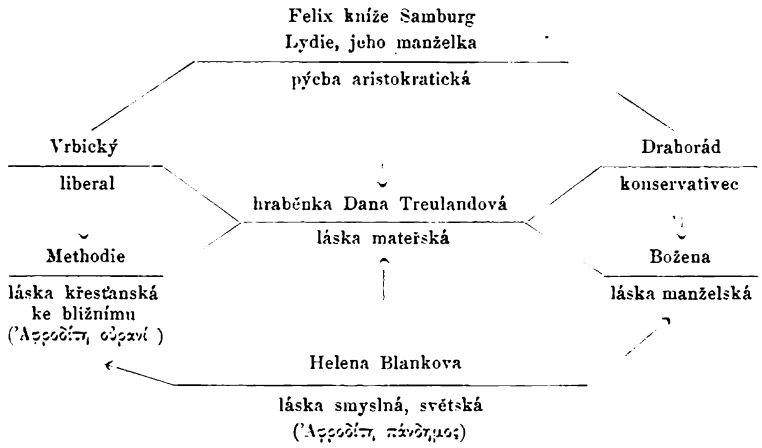

Kromě toho bedlivějšímu čtenáři i jiné ještě skupiny osob naproti sobě položených se objevují. Tak na př. položeny jsou proti sobě osoby Hodan a Lahoda, Libuše a Blankova, neboť praktický Hodan zahrál si se vznešenou Libuší, kdežto probnaná Blankova zahrála si idealním a nesmělým Lahodou. I jinak Methodie postavena jest proti Blankové: Methodie všude dobro i požehnání plodí, ač ji osud a náhoda zkoušejí a zle pronásledují. Blankova proti tomu, ačkoli štěstí na ni se usmívá a každá náhoda ji přeje, všude jenom zlo plodí, jsouc všude příčinou neštěstí. Božena kráčí šťastně cestou střední, nestižena pohromami osudu, a přece ctnostná. Proti šelmovi a šibalovi Dominovi starému stojí poctivý a věrný Tydlidát. — Tak i na duši Daninu, zoufalostí přemoženou, působí se se dvou stran: Je to blahodějná moc přírody, hýbající jejím srdcem pomocí dětské naivnosti Jarošovy, jednak svrchovaná moc rozumu a vůle hrdinsky vycvičené, jevící se ve křesť. sebezapírání sestry Methodie. Podobných skupin, svědčících o důkladném rozmyslu a rozvržení látky, bylo by lze bedlivějším pátráním nalézti ještě více. Co se týče aesthetického vyrovnání mravního sporu, třeba jen podotknouti, že i při ukvapenosti konce, výše zmíněné, ničeho postrádati ani vytýkati nelze. Methodie-Libuše, ačkoli vnější poměry uskupily se konečně tak, aby i na tomto světě náhrady dosáhla za svá utrpení, nesmí a nemůže s výše moralní idee, již zastupuje, ani o stupínek se spustiti, a proto její záhuba jest neodvratná. Takovou obětí bylo srdce Danino ode zoufalství vykoupeno, bylo uzdraveno a životu vráceno, aby ve šťastných okolnostech svých símě křesťanské lásky ku bližnímu a k lidem trpícím, veškerou rodinou svou, zlých předsudků nyní navždy zbavenou podporována jsouc, blahodárně šířiti mohla.

Hrabě Treuland, vraceje se od dostaveníčka s Helenou Blankovou na zámku Stražovském překvapen byl náhlou bouří, která i v Samohradech tolik neštěstí způsobila, a přišed k úrazu, když se pod ním splašil kůň, zaplatil tak s dostatek svou lehkomyslnosť, nehledě ani k tomu, že navždy pozbyl lásky své šlechetné choti. Co pak se na konec Heleny Blankové týče, o níž se na konci ničeho určitého nedovídáme, jednal v tom spis. zcela správně a moudře: taková osůbka se jednoduše pustí, jako se pouštívají poběhlice při poklesku lapené, an strach, jejž vytrpěly, dostatečným pro ně trestem jest. Helena Blankova po svém dobrodružství posledním nestojí nám za to, abychom se o další osudy její starati měli — vzala odplatu svou.

Připomenemeli ještě, že i mluva, jíž roman ten sepsán jest, právem slouti může nejvybroušenější a nejelegantnější češtinou, kde spisovatel mimo přesnosť slohovou a ryzosť jazykovou i zlozvukům s pečlivostí vzornou vyhnouti se hleděl, a uvážímeli, s jakou moudrostí a rozvahou spisovatel, jenž předním zastancem strany pokroku a osvěty v našem národě býti právem se chlubí, s jakou umírněností do úvahy vzal otázku tak nesnadnou, jako řeholnictví ženských, a jak vznešených a idealních zásad se úvahou tou dopracoval, velebným obrazem Libuše-Methodie čtenářům svým jich doporoučeje, pak asi nebude bezdůvodným zdáti se tvrzení, že »Samohrady« svými p. V. Vlček nejen vytvořil dílo umělecké ceny trvalé, nýbrž i literaturu naši novým výborným romanem nejen česky psaným, nýbrž i podstatou ryze českým šťastně obohatil. *Lev Šolc.*

Mistr Jeronym. Histor. drama o 4 jednáních. Dramatických děl *Josefa Jiřího Kolára* svazek I. V Praze. 1886.

Děj tohoto dramata ve stručnosti jest tento: V I. dějství dovídáme se od sousedů v hospodě popíjejících, že král Václav IV. pomocí zrádných konšelů staroměstských a návodem bratra Zikmunta byl od některých pánů jat a uvězněn. Jeronym vrátí se ze svých cest po Palestině a poznává všecek stav věcí: mimo jiné též, že Hus obeslán byl do Kostnice a tam se též odebral.

V II. jednání shledají se Jeronym se Zuzanou, dcerou lazebníka král. lázní, a milenkou svojí, o niž se také uchází přepodivná figurka, rytíř Don Onofrio Schinchimurra, licenciat Bononského učení, a k níž není lhostejný ani král Václav. Do sladké harmonie obou milenců přimísí drsný ton příchod matky Jeronymovy, Kedruty, představené kláštera bekyň. Jeronym je synem z tajného manželství jejího s Janem z Jenštejna (sic!), který později se stal arcibiskupem pražským. Kedruta podezírá ctnosť Zuzaninu a přemlouvá ji, aby se stala bekyní, Jeronymovi pak nabízí všecek majetek svůj, jen aby se odtrhl od kacířův a vstoupil do katol. stavu kněžského. Obé však je marno, ba Jeronym vyčítá matce, že k majetku tomu přišla krádeží. S kletbou na rtech matka opouští syna. Na to se dovídá Jeronym, že naň vznesena kletba, nedostavíli se do 8 dnů do Kostnice před sněm, že Hus navzdor glejtu císařskému je uvězněn a že zástupy žoldnéřův a lidu hrnou se k Betlemské kapli, aby ji zbořili. Jeronym spěchá ihned k obraně Betlema s měšťany a studenty.

V III. dějství zvěstuje se nám, že Betlem byl zachráněn, ale Jeronym při tom raněn, dále že otec Vrenův nikdy nedovolí, aby Jeronym a Zuzana se stali manžely. Papušek, šašek krále Václava, vymýšlí lesť, jak tohoto osvoboditi. Jeronym má se obléci v klášterní roucho, Papuškem dáti zavésti do vězení Václavova a tam místo Václava zůstati, aby tento v zakuklení Jeronymově mohl prchnouti. Jeronym odváží na to svůj život a Václava takto vysvobodí. Ten spěchá především k lázni královské, kde zatím pod okny Zuzaninými milostně vrkající Schinchimurra usnul, a žádá, aby jej rychle Zuzana převezla, jsouc výborná veslařka. Král při tom trochu po studentsku Zuzanu líbá a posléze převezen jest na Vyšehrad; šašek jeho zatím v kukli Václavem zde odhozenou oděje spícího Schinchimurru, a sice právě v čas; neboť už jsou tu biřici stíhající krále. Baltazar, jich náčelník, dělá špatné vtipy na král. milosť. Ku podivu znal krále tak špatně, že zaň pokládá Schinchimurru přese všecko vysvětlování tohoto. Ovšem měl tento Schinchimurra vedlé ostatních »ctností« i tu nešťastnou vlastnosť, že byl králi tuze

podoben. A tak nepomáhá nic, Baltazar se omluví slovy: »I ty svatá Maří Majdo! Pak musíme sáhnout na Vaše nejmilostivější kyčle« a velí biřicům: »Chopte se co nejponíženěji našeho nejmilostivějšího pána a krále!!« Tito poslechnou.

Čtvrté dějství nemá nic více děje, než kterékoli předchozí. Král už sídlí na Vyšehradě, přijme nemilostivě zrádné měšťany a vzloží na ně pokuty, klášter bekyň káže zrušiti a láskou se zase nakloní své choti Žofii. Vystoupí Jeronym; král nabízí mu za své zachránění rytířství a statek Kundratice, a když toho ani onoho nechce přijati, slíbí mu za choť vynutiti na tvrdošijném otci Vrenovu Zuzanu. I obešle otce a dceř. Než přijdou, jsme svědky, jak bekyně prosí krále, aby kláštera jich nerušil. Představená Kedruta trpké slyší výčitky, ano vše, co proti Václavovi podniknuto, u ní se uradilo a jejími penězi odboj podporován byl. Než tato dobrovolně prý kláštera neopustí, nýbrž raději ve troskách jeho zahyne. Propouštěje ostatní bekyně, Václav Kedrutu pozdrží, a takto se s ní a Jeronymem sejdou u krále otec Zuzanin, Vren a jeho dcera. Král se pokouší přiměti Vrena k tomu, aby svolil ke sňatku Zuzany s Jeronymem, ale tento odpírá a posléze vyzradí, že Jeronym a Zuzana jsou — bratr a sestra! Dříve totiž, než Kedruta se stala milenkou Jenštejnovou, byl si ji oblíbil Vren jakožto dceru chudého svobodníka. Kedruta zdála prý se Vrenu upřímně oddána býti, avšak lehké mysli byla vždy, a tak ještě než se spolu spojili sňatkem manželským, obdařila jej Kedruta dcerou. K té však se přestala znáti rovně jako k Vrenovi, když poznala zhýřilého pána z Jenštejna. Všichni jsou tou zprávou ohromeni, nejvíce však Jeronym a Zuzana, neboť oni jsou již delší dobu — manžely! Hus před odchodem do Kostnice prý je o půlnoci v betlemské kapli dle obřadu církevního zasnoubil a sňatek jejich požehnal. Zuzana zoufalá odhodlá se vstoupiti do kláštera bekyň, jejž jí k vůli Václav zachovati slibuje, a Jeronym, pohnut jsa zprávou o upálení přítele Husa, odebéře se do Kostnice, aby tam pravosť jeho učení dosvědčil a ji — budeli třeba — smrtí zpečetil. Král tuší, že plamenný duch Jeronymův tím rozhodnutím chvátá na smrť plamennou.

Každý uzná, už dle tohoto obsahu, že »Jeronym« nenáleží k nejlepším plodům autorovým, ba mistra »Moniky,« »Magelony,« »Žižkovy smrti« a j. děl v tomto plodě snad ani nepozná. Už látka sama stala se nakupením neslýchaných smělostí sexualních odpornou. Co dnes už v tomto oboru naše písemnictvo vyrábí, je víc než naturalistické a Zolovské. Ani vymyšlením původu Jeronymova, ani jeho manželstvím se sestrou neprospěl znamenitému muži tomu, ba nepřítel českého národa by nám ho takto vykresliti nesměl! Ostatně porušuje autor pravdu historickou i jinde: za příklad jen uvádíme, že nechává Husa odjeti do Kostnice, mezi tím co Jeronym cestuje po svaté zemi, kdežto ten z ní se už vrátil r. 1407.! A ten ubohý král Václav, jak ten tu vypadá! Spisovatel při něm žalostně barvami šetřil: královského na něm krom oděvu není ani coul. V povahokresbě jindy jsa mistr, Kolár tuto jedině oběma ženským povahám byl milostiv; místy též Jeronym se pozvedá k výši sobě dle historie přiměřené, tož kdy brání Betlema nebo se zastává Husa a za ním jíti se odhodlá: ale jinde zase bychom nepoznali, že Jeronym byl vlastně duch Husa ku předu pudící, že učeností a výmluvností budil podiv v Paříži, Jerusalemě, Budíně, Vídni, Kostnici — všude, kam přišel; zvláště pak mu pramálo svědčí milostný poměr jeho, jímž je tak vznícen, že v rozhorlení přísahá i na králi Brutem se státi, kdyby ten ze Zuzany chtěl udělati Lukrecii, »a králové v Čechách zahynou!« (str. 40.). Episodní figurky, jako šašek, měšťané a j. jsou zdařilé, až na nešťastného Dona Onufrina Schimchimurru, který není — ať užijeme slov Havlíčkových — ani kabát ani vesta, ani žába ani pulec. Potrhlosť a duševní obmezenosť jsou přední jeho význaky, a bujná hříčka rozmaru dala mu život.

Hledímeli k ději se stránky techniky dramatické, nebudeme rovněž tuze spokojeni. Děje je málo a zauzlení žádného, leč bychom pokládali za zauzlení Vrenovo a Kedrutino zdráhání svoliti ke sňatku Jeronyma se Zuzanou, vědouce, že jsou bratr a sestra.

Odkládáme knihu nespokojeni. Předmluva na kus nepřiléhá, ale je pěkná

vzletně vlastenecká. Provozovati drama toto bylo censurou zapovězeno, ale ne, jak spisovatel v předmluvě myslí, pro vlasteneckou jeho tendenci, nýbrž asi spíše pro jeho habitus mravní. Ostatně předpokládáme, že by se na vlasteneckém jevišti neudrželo, ba nebylo by asi ani příznivě přijato. Takovéto zpracování české historie nelze bohudíky našemu obecenstvu předkládati: jak jinak si počínával spisovatel druhdy! *Fr. Bý.*

Ze života ptáků. Přátelům přírody sestavil *Karel Kopecký.* Urbánkova „Bibliotheka paedagogická" sv. 116. V Praze. 1886.

Ptáků každým rokem u nás ubývá nerozumným jich pronásledováním. Mámeť sice zákon k ochraně ptactva, než cíle žádoucího jím dosud přece se nedošlo. »Více však, než přísně provádějíce zákon, dokážeme, pilně o ptactvu poučujíce a budíce lásku k němu.« Za tím účelem sestavil p. spis. neobjemný spisek tento za pomůcku učebnou i vychovávací pro rodiče a učitele mládeže. Na 48 stránkách probral p. spis. slohem zajímavým veškeré učivo, jež by vychovatelům po stránce této na dítky působiti pomáhalo, vhodně a názorně je uspořádav. Vypisuje nejprve všechny přednosti ústrojů tělesných, jimiž ptáci nad ostatní živočišstvo i nad člověka samého vynikají: mluví o bystrém zraku ptačím, srovnávaje oko ptačí s okem lidským, nad něž ono svou dokonalou akkomodací daleko vyniká; udává příčiny dokonalosti letu ptačího, jež jsou jednak v ústředí, kterým se pták v letu pohybuje, jednak ve zvláštní úpravě jeho těla, zmiňuje se o nezdařených pokusech strojů létacích, jež vedly k podrobným výpočtům a analysi letu ptačího; dokonalému pohybu ptáků jest přiměřeno jich dokonalé dýchání, dokonalosti pak okysličování krve odpovídá pak ona nedostižná, neobyčejná čilosť a vytrvalosť ptáků; při veliké práci tělesné, při veliké spotřebě látek jeví pták též velkou potřebu náhrady, totiž potravy; z nedostatku potravy snaží se p. spis. vysvětliti stěhování ptáků, dopřává však místa i náhledu těch přírodopisců, kteří vysvětlují stěhování ptáků za následek pudu, společného všem ptákům stěhovavým. Promluviv konečně o zpěvu ptačím, přechází k vylíčení pospolitého života ptáků: mluví o stavbě hnízd, o snášení vajíček, nahlíží i za pevnou, vápenitou skořápku vajíčka ptačího, pozoruje ptáky při hnízdění a odchovávání mláďat, udává statistickými daty, vyňatými ze spisu *Fričova* »Evropské ptactvo,« jich rozšíření a i způsob, kterým scházejí se světa.

Každým řádkem pak vzbuzuje stále živější zájem pro ubohé pronásledované opeřence, činí je našimi miláčky a nás jejich ochránci; neboť zajisté každý, kdo spisek tento přečte, učiní heslo »Chraňme ptactva!« jímž p. spis. končí, i heslem svým. *Aug. Svoboda.*

Jan Výrava. Drama o 5 dějstvích od *Fr. Ad. Šuberta.* (O.)

Sylvie jest nejen necitelně sobecká, ona jest přímo protivně ukrutna. Teprve když uslyší z úst šílícího láskou Jeronýma, že nechce dbáti kletby otcovy, ano jí dosvědčí, že jest hotov dopustiti na otce i smrť z vlastních rukou svých, jen když zůstane ještě na krátko poblíž ní a potom — se bude moci kochati památkou lásky — hraběnky Sterneckovy: teprve teď Sylvie zvolá: »Můj, můj — na věky, na vždy (sic!) můj!« obejme jej prudce a políbí jej. Jak si při tom myslí ono: »na věky« a »na vždy,« nerozumíme! My nad tuto milostnou scenu trapnější, neladnější si mysliti neumíme. U Sylvie nic z toho, co je znakem čisté, pravé dívčí lásky, záchvat jakési smyslné vášně, necitelná sobeckosť, a u Jeronýma zaslepenosť bez rozvahy, láska šílená a n e m u ž n á.

Mysl čtenářova jest těmi ostrými dissonancemi rozčilena a ráda by té nevolné tíhy se zhostila. I přichází, sotva Sylvie odkvapila, otec v pravý čas. Slyší s úžasem, že Jeroným za ním nepůjde, jíti nemůže, hlava div mu netřeští ze slov synových, že prý nikoho nezradí — a sotva vyraziv ze sebe, že ovšem nikoho krom svého otce, který naň složil všecku naději svou, strhne pušku, vystřelí na syna a odkvapí. Na výstřel se dostaví hrabě, a vida Jeronýma ležeti krvácejícího, myslí, že je mrtev. Ten však vstává, jsa pouze raněn; i ptá se hrabě, kdo naň vystřelil? »Můj otec!« odvětí Jeroným, a opona spadne.

Výstřelem otcovým rozechvění čte-

nářovo dostupuje vrcholu, ale jím zároveň jeho nitro se očistí; nevolná tíseň je svírající mizí — uznáváme, že otec nemohl jinak jednati, kdy syn tak se zapomněl. Což teprve, kdyby otec věděl vše to, co ví čtenář, proč tedy na př. Jeroným neopouští zámek, že ne již z mužného přesvědčení, ne že by zrušil dané slovo, nýbrž z nerozvážné, šílené lásky k nehodné komtesse, která dovede dobře jedněmi ústy vyslovovati, že si ho nemůže vzíti, že se stane chotí buď Sterneckovou nebo jiného šlechtice a že Jeroným jest na věky její.

Tragická soustrasť s Výravou se nás zmocnila. Čin jeho jest mohutný a Výrava jím té chvíle jest velikým. Avšak něco tu vadí: Výrava tresce více synovu neposlušnosť k otci, než to, že tento chce bojovati proti lidu, z něhož pošel, a proti svobodě, za niž se zdvihá. Ta příliš osobní, sobecká pohnutka tlumí velikosť a mohutnosť toho činu tak, že k obdivu nedospějeme.

A kde je zatím vzbouření? Sedláci čekají, až Výrava přemluví syna, jehož po svém boku si zamanul, a až — panstva dojde pomoc! Na jevišti se žádný z nich ani neobjeví mimo Výravu. To není stupňování děje hlavního, vyšinutí protiv mezi panstvem a lidem na vrchol, ani příprava k překvapující peripetii, kde hlavní děj tak hlučně započatý episodami se dá zatlačiti v úplné pozadí, ba odsouditi v nečinnosť. Právem se ptá jistý recensent, kde je toho důvodná příčina, že Výrava tolik usiluje, aby syn Jeroným přešel do tábora vzbouřenců, proč byla součinnosť této jinak bezvýznamné osoby s nimi tak nezbytna, a proč posléze i vzbouřenci tak utkvěle na to naléhají, aby právě Výrava jim stál v čele, resp. proč nic nepodnikají krom zapálení panské stodoly, když vědí neb aspoň tuší, že zámečtí poslali pro vojenskou pomoc a čekají, až Výrava si dovede syna? Výrava sám, ten pyšný Výrava, že před synem kleká, aby ho jen k sobě dostal, nijak se nám nelíbí. Brutus obětoval bez klekání syny své, kdy kázala vlasť.

IV.

Nejslabší že jest jednání čtvrté, pravíme hned z předu. Děj se zde posunuje tolik na zad, že mníme býti v jednání druhém. Scena představuje rybník za vsí, obklopený olšemi, vrbami a keři. Ukryta pod stromem sedí nešťastná Kyralovic Bětuška, zpívajíc píseň Osiřelo dítě. Poblíž má stráž druhý syn Výravův, Václav. Slyše Bětušku zpívati předstoupí a hovoří s ní. Znovu se přesvědčujeme, že Václav vroucně miluje Bětušku, ta že však lne láskou k Jeronýmovi. Záhy však Václava hledají Kyral a dva sedláci; rádi by zvěděli, kde Výrava prodlévá, antě už čas, aby útok započal. I jde se tudíž Václav podívat k zámku, neníli otce tam. Jen odejdou, Výrava z jiné strany se přiblíží k rybníku. Vysýlá za synem opět kletbu a tož kletbu tak děsnou, až mráz projíždí tělem, která však s aesthetického ani oteckého stanoviska čtenáři se nevidí oprávněnou. Přivedlť se Výrava sám do své situace, chtěje syna míti v panské službě, a nynější neposlušnosť synova jest jen důsledek a trest za vinu vlastní. U rybníka se Výrava setkává s Bětuškou posud neodešlou, a ta na něm vyzví, že střelil po synu. Toť těžká rána pro citupinou milující děvu; bolem přemožena jsouc vyčte Výravovi, že si Jeronýma napřed sám tak vychoval a potom jej z hněvu nad tím vychováním zabije! To posléz uzná i Výrava, než neodpouští synu, že když on, starý otec, pravdu poznal a mu kázal přivětiti se k lidu a k otci, Jeronym vzdorně a zrádně pozůstal v zámku. Takto si namlouvá, že spravedliv byl trest, stihnuvší syna.

Poslední slova samomluvy zaslechne Kyral, hledající Výravy, a s drsnou, bodavou jizlivostí se mu vysmívá, že má tak podařeného synka, jenž dal přednosť masným hrncům a panským koláčům před tatíkem, a ten že tu teď stojí jak opelichaný kohout, kterému snědly slepice všechen chléb.

Ani to nepohne Kyralem, že Výrava neposlušného syna zastřelil. Toť prý ho ke všemu i bláznovství chytlo a Bůh jeho panskou pýchu potrestal hůře, než se kdy nadál. Posměch Kyralův Výravovi dodá. Zdrcen potácí se k vodě, s jejíž vlnkami měsíc si tak klidně pohrává, a v níž jistě není bouří, která by rázem ukončiti mohla jeho srdcervoucí strasti, a aspoň posměchu jej zbavila. V osudné chvíli nejvyšší zoufalosti Výravovy vrátí

se štkajíc Kyralova dcera Bětuška. Táže se Výravy, víli jistě, že syna zabil, že není toliko raněn. Tím nevědomky vlévá útěchu v rozbouřené srdce Výravovo; i odejdou pryč od mámivého rybníka. Na jich místě objeví se na jevišti ženy vzbouřenců a zle láteří na muže své i muže sousedek svých, že se opovažují proti vrchnosti se zdvihati a na rodiny přivozovati nedohledná neštěstí. Jedině stará Moravcová, písmářka a vlastenka, které muž zemřel v poutech na zámku a syn od zámeckých drábů chycen a vydán vojenským úřadům, vyvrací jim statečně jejich rozumy, ale marně. Ženy hledají Výravy a našedše jej domlouvají mu ostře, aby od vzbouření upustil; než tentokrát už nejsou samy, také mužové jejich a s nimi Dvořák se objeví a nedbajíce řečí ženských přemlouvají znovu Výravu, aby se neoddával zoufalství, nýbrž právě teď vedl je proti jich vrahům, aby sebe a syna pomstil. Slovo pomsta zazní Výravovi libě vhod: »Povedu k pomstě, povedu.« volá, přidruží si syna Václava a Dvořáka, a za nadšených řečí počínají jednati. Zapálí dvůr a s hrozbou, že ze zámku nesmí zůstati kámen na kameni, hrnou se naň. Výrava v čele třímaje prapor.

Jsme tedy konečně opět tam, kde jsme byli na konci jednání druhého. Výrava již již všeho nechávající zase přemlouván a podněcován jest, aby se postavil v čelo a pohnutka k odboji (pomsta) tentokrát jest ještě méně mravně oprávněna než byla první — pohanění Karminovo, uražená pýcha. Pomsta zajisté, i když jest vyvolána podstatnou příčinou, není výronem šlechetných citů: zde však nemá Výrava proč se mstíti. Že sám zabil syna, že ten je v panské službě a nechce zraditi daného slova — to vše padá na vrub otcův. Kdyby Jeronym byl chtěl prchnouti, mohl snadno a nejednou, nikdo ho nestřehl a nezdržoval; zámku brániti se uvolil beze slova omluvy, naopak ochotně. Hrabě asi by mu byl dovolil bájiti zámku na místě méně vyzývavém, jen kdyby byl za to žádal. Proč tedy se chce Výrava mstíti? Proč se nestaví z přesvědčení o těžkém stavu lidu, o potřebě úlevy a osvobození jemu v čelo, tím spíše když už ztratil syna, jenž jej s panstvem pojil? Že ho Dvořák získává vyhlídkou na pomstu, tomu konečně se u Dvořáka nedivíme; spíše tomu, že nechává ostatní mařiti čas nic činěním a hledáním Výravy. Odhodlání Výravovo nebudí tudíž ani nyní obdivu, protože nevyprýštilo z mravní povinnosti, z pohnutek šlechetných, jako mu obdivu nezískalo odhodlání první, kde jsme naň byli mravně rozhořčeni, že přáním praosobním zdržuje zdar celku. Kdežto panstvo jedná, se chystá na obranu a pro pomoc posýlá, lid musí nečinně státi a čekati, až Výrava uprosí syna.

Trochu méně lyriky a více mužné vysosti a jasné síly duševní — toť naše přání Výravovi v tomto dějství.

Děj hlavní stál opět nepohnutě a tudíž ani neposkytuje příležitosti k obratu v něm. Že však obrat nastane, nastíněno zprávou, kterak prý slyšeti z dálky klusot koňský — nepochybně pomoc vrchnosti. S jakým asi bude ten obrat spojen výsledkem, každý už napřed tuší.

V.

Ovšem dovídáme se na počátku pátého jednání, jež počíná o něco dříve, než se IV. skončilo, že je vzbouřenců na osm set. Praví to písař hraběti, který se nemůže dočkati pomoci. Karminu slyšeti jest od něho trpké výčitky. V tom na zámku zpozorují záři z požáru panského dvora a slyší hluk blížících se sedláků. Vše rychle se chystá k palbě. Ale než Výrava vyzve zámecké, aby se poddali, přibyl už hr. Sterneck se zprávou, že pomoc vojenská tu bude za okamžik. Karmin tím vzpružený vyřítí se s několika lesníky na Výravu, než zaplatí to smrtí. Z toho v lidu jásot; sedláci vrhnou se na zámek, zlézají balkon, rány z pušek padají s obou stran — v tom zavzní vojenské trubky a za chvíli setník Charvát vyzývá sedláky, aby složili zbraň. Když Výrava k vojákům volá, aby se k nim přidali, že jsou jejich bratří a aby jim dopomohli ku právu, Charvát odpovídá surově, že jim dopomohou zatím k ranám a železům. Zmatek přivodí jednak Kyral, jenž přiběhne uřícen s novinou, že kyrysnici napadli vesnici a že třeba tam spěti na pomoc, jednak ženy, které zdržují muže od útoku. Konečně se vzbou-

řenci vyrvou ženám i vojákům a pospíchají na pomoc do vsi. Za nimi Charvát, ubezpečiv hraběte, že je tu dosti pomocného vojska.

Kdy všichni se vzdálí, vystoupí Jeroným a lituje, že koule otcova netrefila lépe; býti od otce proklet, viděti, jak spěchá do boje, kde naň číhá záhuba, a sám dleti u těch, kteří jej zabijí — to rozrývá jeho duši; nepoznáváme však jasně, prohledlli již či ne. Mimovolně stává se svědkem, jak skončila pozdviž. Vojáci totiž přivádějí před hraběte spoutaného Výravu, Dvořáka, Kyrala, Králíčka, Václava a j., průvod pak zavírají bědující ženy. Nastává scena plná rozčilujících dojmů, se stupňovaným dramatickým žilobitím. Setník Charvát s protivnou jizlivostí »pánům sedlákům« domlouvá, aby měvše dosti kuráže k rebellii nebáli se ani soudu. Právem a hrdě však Výrava se v odvět ptá, kdo z nich že se bojí soudu, na kom Charvát vidí strach před smrtí. A když ženy a lid počnou prositi za milosť, Výrava — teď už celý muž — rozhořčen se obrací proti nim. Charvát však velí ticho a ohlašuje na základě cís. patentu, že poddanství tímto dnem se zrušuje docela, robota až do jejího odstranění uvolňuje, vinníkům pak že nejtěžší trest se promíjí. Ký div, že lid propukne v jásot a Výrava zvolá, kterak nyní rád svůj život dá v oběť za tu vymoženosť? Netušil však, že ho čeká horší trest než smrť. Neboť krajská vláda ustanovila za trest vzpoury, aby z každého vzbouřeného statku a čísla jeden muž dospělý byl vřaděn do vojska, strůjcové vzpoury pak mají před vrchností i lidem zmrskáni býti každý stem ran, běžíce ve vojsku ulicí. Mlčky vyslyší všickni tato slova, jen Výrava zděšen žádá, aby mu uložili každou pokutu jinou, pobrali jmění neb i hlavu mu sťali, jen aby ho ušetřili bitím. Prosí znovu, pro milosrdenství boží prosí, by nedopouštěli té potupy naň, Výravu. V té chvíli je nám líto Výravy, zapomínáme rádi všech jeho slabostí a promíjíme mu, když i na kolena kleká, aby ho raději zastřelili než tak jej zneuctili, na vždy zhanobili. Hraběte jako by tu ani nebylo. Charvát chladně odmítá prosby Výravovy a káže vojákům započíti. Jako zuřivý lev vrhne se tu na setníka Výrava, jest však povalen k zemi. V tom přikvapí Jeroným a lká o milosť otci. Ten spatřiv jej živa, nezastřelena, děkuje Bohu — ale hned na to vzpomene, že je posud v panské službě, že stál proti němu, kdy otec na zámek hnal, a znovu jej proklíná. Vojáky kol sebe odhodí a opět k Charvátovi se béře a když i tentokrát marně, ba když vojáci dostanou rozkaz, mocí jej vésti ulicí, obrací se úpěnlivě k Bohu, by nedopouštěl, aby na posměch byl vydán před lidem. Vše již jest hotovo, Charvát velí, voják dá Výravovi holí ránu první přes záda — — Výrava vzkřikne a chvále Hospodina mrtev klesne k zemi. Vše trne hrůzou. Jeroným se vrhne na Charváta, avšak vojáci jej probodnou. Sylvie vidouc mrtvolu Jeronýmovu a slyšíc poslední jeho k ní S Bohem, vrhne se na ni s pláčem. Pak položí ze svých prsou růži na jeho prsa, rozhlédne se hrdě vůkol a vyznávajíc veřejně svou lásku k němu slibuje zůstati jeho po všecek život. Možnoli jí věřiti? Bětuška zase jme se těšiti Václava: dle všeho si z lásky k Jeronýmovi oblíbí nyní tohoto. Ostatní vzbouřence smrť Výravova vykoupila z trestu; Charvát jim jej promíjí sám od sebe, beze slova hraběte Rovereda.

Tak končí toto dějství, nejkratší co do rozsahu, dějem však nejbohatší a nejpestřejší. Neboť co se od 1. dějství chystá: vzpoura proti panstvu za účelem osvobození lidu od poddanství a stížené na šest měsíců roboty: zaburácí teprve zde a smete především Karmina, který tu bouři vyvolal. Útok na zámek, zamýšlený až v II. dějství, rovněž se provádí teprve zde, ovšem trochu pozdě, neboť vojsko už je na blízku, dojde a sedláky hned odzbrojí. Výrava a ostatní náčelníci jsou jati, patent osvobozovací se přečte. Výrava raněn jest mrtvicí z potupného trestu, syna Jeronýma na obranu spěchajícího probodnou vojáci, ostatním se trest promine: možnoli si přáti bystřejšího proudění dramatického?

Spisovatel jakoby s úmyslem byl si ponechal hlavní effekty a celé jádro dramatu až na konec, kdežto jiným bývá páté dějství nejtvrdším oříškem, kamenem úrazu, poněvadž se byli — ať tak díme — už vyčerpali v předešlých aktech.

Bez nebezpečí a ujmy na jiných místech ovšem se to státi nemohlo; třetí jednání následkem toho musilo položiti těžiště své v děj episodní, čtvrté pak utrpělo nejvíce; hlavní děj v obou jen zvolna se vleče vpřed a místy odpočívá na dobro.

Neslušno by však bylo zavírati oči před nesnázemi, jež měl spisovatel, zvoliv si tuto látku k dramatu. Točiť se zajisté všecek děj toliko okolo toho, že hrabě nechce dáti hned patent přečísti, ale lid na přečtení tom okamžitém trvá, ač věda, že za půl roku osvobození od poddanství nastane tak jak tak. Karmin sám to Výravovi praví. Děj tedy není důležitosti obecné, národní, nýbrž jen místní, a to podřízené. Okamžité přečtení patentu jestiť zajisté už jen příčina k boji malicherná, když obsah jeho znají. Stojí tudíž zde vůle proti vůli, vzdor proti vzdoru. Ale ten vzdor bychom si nevysvětlili u panstva dle všeho tak dobrotivého a oblíbeného, nebyti zde Karmina panstvem krytého. I pokládáme za znamenitou obratnosť dramatickou zpracování tak choulostivé látky, aby nám vše se stalo věrojatným, vidělo možným. Toho docílil spisovatel zaplet do děje dodávku kmenů ke stavbě pevnosti Josefovské; tím děj hned nabývá jiné váhy a tvářnosti. Neboť aby lid v době, kdy jinde se prohlašují úlevy, tuto měl pracovati tíže a to jen pro nízce sobecký zisk Karminův, který za svým účelem neváhá využitkovati lid i podváděti panstvo zároveň, toť může rozpěniti krev i mírnému, toť skutečná příčina k odboji, a ta jej opravňuje mravně. Netušeně rychlé vzplanutí vzpoury vysvětluje se zase smýšlením a náladou lidu v druhé polovici XVIII. věku, povědomou nám už z výkladu prvního dějství. Spisovatel prodchl látku ideami té doby lidem hýbajícími. —

Podobně jako rozvoje dramata, nelze bez jistých přání nechati ani charakteristiky některých osob, především Výravy samého. Že Výrava není pravým hrdinou dramatickým, každý asi cítí. Schází mu na to dostatek pevné vůle, svobodné odhodlanosti, čistoty pohnutek a vytrvalosti. To neustálé kolísání mezi vůdčí energií a zoufalou resignací, ta nadvláda citův osobních nad city pro obecné dobro, posléze nové vzrušení k činu docílené nadějí v pomstu a tož pomstu neoprávněnou — to vše nemůže propůjčiti Výravovi sympathie trvalé. Veliká chvíle v něm nenašla pravého muže, a odtud nezdar celého tak velkolepě zosnovaného podniku hned v zárodku. Ani přečtení patentu není jeho zásluhou; méně lidumilná vláda nemusila vyhlásiti osvobození lidu. Zásluhou vzbouření jest toliko pád zlého demona panstva i lidu, direktora Karmina. U Výravy nikde neviděti to, co před svou smrtí praví, že byl totiž ochoten obětovati život za svobodu lidu, že by byl osvícený vlastenec. Uražená pýcha jej postavila v čelo lidu, a pomsta jej coufajícího zmalátnělého opět vzkřísila. Ctižádosť však se aspoň na oko ráda skrývá za jinými ušlechtilejšími a tudíž více imponujícími vlastnostmi, sama na drama — aspoň jak zde patrno — nestačí. Odhodlání Výravovo nebudí podivu, protože nevytrysklo z mravních povinností Výravových k lidu, z pohnutek vznešených, a sympathie naše opět se dusí, když nové praosobní přání klade nade zdar celku. Neboť kde mají rozhodovati idee vyšší, tam nemá se spolu ozývati sobeckosť, tam dlužno se povznésti k oběti a nad všeliké, byť sebe přirozenější a tudíž zdánlivě omluvitelné slabosti. Kam se takto děje tragická soustrasť?

To už lid jedná z čistších, šlechetnějších pohnutek; jím vše nenávisť k porobě, láska k svobodě, tomuto nezbytnému přívlastku důstojnosti lidské. Aby Výrava nad lid vynikl, k tomu nedospěl, ač v povaze jeho neuvědomělé dřímá vše, čeho třeba ku tragické velikosti.

Za to vedlejší povahy mnohé jsou obmyšleny šťastnou podobou. Mimo Karmina na straně panstva Christina a snad i Sterneck, na straně lidu Maršálek, Rychtář, Kyral, ženy jsou zjevy plné života. Dvořákovi vadí, že mnoho mluví a málo koná, nad to hladce se vymkne ze všeho trestu za pobuřující řeči své; i nemůže si vymoci naši přízeň, ač to jeho úkolem Hrabě je nulla, setník Charvát a Sylvie dokonce se nedostanou do srdce čtenářova; Jeronym má od otce nerozhodnosť, kolísavosť, dobré jádro, ale nedostatek činorodé vůle. Za přednosť hrdin dramatu pokládáme, že vnitřní zápasy jejich, z nichž čin se rodí, čtenáři se neutajují.

Přes všecky vady a vadečky jeho scenický úspěch kusu jest úplný, rozhodný. Plyne částí značnou z elementarní síly, spočívající v mohutných projevech lidu, z effektních protiv, výjevův a závěrů jednotlivých aktů jakož i z ideí socialních, náboženských a národních děj prodyšujících a jej zevšeobecňujících. Kdyby drama stěsnáno a zúženo bylo na tré neb aspoň čtvero aktů, aby hlavní děj volně, bujně a nepřetržitě prouditi mohl ke svému ústí, Výrava pak osvícenějším vlastencem se jevil a následkem toho z pohnutek šlechetnějších tragické viny se dopustil, i nejpřísnějších aristarchů mračnopozor by se musil na dobro vyjasniti a ve chvále díla býti štědřejším než jest. *Fr. Bílý.*

Exulanti. Drama o pěti jednáních od *Jarosl. Vrchlického.* (O.)

Od čtvrtého jedn. začíná interes náš značně chabnouti. Básník naši pozornosť příliš mocně připoutal k osudům Dohalského a jeho ženy, tak že tím snahy a naděje vyhnanců byly valně do pozadí zatlačeny. A toto napjetí, s nímž jsme až dosud děj na Dohalského rodinu se vztahující sledovali, jest koncem třetího jednání silně natrženo. Sezimovi, na něhož v předešlém jednání zase novou hanebnosť jsme slyšeli, každý přirozeným citem spravedlnosti veden jsa, z celé duše by přál, aby ničemnosť svou zaplatil smrtí až příliš zaslouženou a my abychom se s ním více setkati nemuseli. Anna Kateřina, s jejížto nešťastným stavem v prvním jednání upřímnou soustrasť jsme cítili, v posledních dvou jednáních, kde ničemnému padouchovi s neslýchanou lehkostí v náruč klesla, ke hříchu tomu se zpupnou drzostí před manželem se hlásí a s tím vývrhelem dále cizoložiti chce (»Sezimo, my se neopustíme!«), připravila se také o všecky naše sympathie, a my s odporem čekáme, až nemilosrdný básník nám je opět na oči předvede. Štěstí, že je tu ještě druhá idea (naděje vyhnanců), která v této nouzi musí vypomoci. Není ovšem i toto čtvrté jednání bez pěkných výjevů. Bratři do vlasti, po které tolik let v cizině se natoužili, v pevné důvěře za velebných písní se ubírající, Dohalský s několika staršími s nejstarším bratrem, slepým knězem Krocinovským se loučící, a proroctví tohoto kněze — to jistě mysli vlasteneckého čtenáře a diváka hluboce dotknouti se musí. Přeškoda, že dojem ten brzo rušen je těžkými vadami. Když Sezima s paní Dohalskou od slepého Krocinovského laskavě jsou přivítáni, praví Sezima: »Aj, lidské slovo a lidská tvář po tak dlouhém čase.« A nedlouho na to vyčítá svému milenci Anna Kateřina: »Jako stín následovala jsem tebe a s tebou všecko snášela: slyšel jsi slovo reptání nebo výčitky z mých úst?« To přece vypadá tak, jakoby od kletby Krupiovy Bůh ví jak dlouhý čas byl uplynul a oni nesmírných útrap po ten celý čas byli zakusili! A zatím, vezmemeli si minutu na uváženou, seznáme s úsměvem, že ten celý čas, po který všecko spolu snášeli, jest — den a noc! Ale něco takového bude snad básníku našemu zdáti se směšnou maličkostí! A stejně nepatrnou by asi uznal druhou výtku. Když Sezima s paní Kateřinou do domku Krocinovského přicházejí, mluví a chová se paní Dohalská tak, že odnikud na nějakou změnu jejího smýšlení o Sezimovi nemožno souditi. V bytě Krocinovského, když Sezima ku psaní sedá, vyndá najednou list, pohrouží se v jeho čtení, při čemž ob čas žalně štká a pohledy plné hněvu a opovržení na Sezimu vrhá. Slyšíme pak, že na tom listě, který předešlého dne nějakou náhodou (opět!) se jí do rukou dostal, zaznamenána je svrchovaná ničemnosť Sezimova, která Annu Kateřinu největší ošklivostí naplňuje: jak totiž pod cizími jmény v Čechách se zdržoval a na exulanty peníze vybíral, ale tyto si ponechal a tak mnoho ubožáků nejhanebnějším způsobem okradl. Jak si vysvětliti, že paní Dohalská, když na to již včera přišla a to jako blesk jí ozářilo cestu, kam se řítí, když pro toto jeho bídáctví, jak praví, o několik let za poslední noc sestárla, že teprve teď, kde patrně list ten již podruhé čte, Sezimovi své opovržení vyslovuje? Než ani na tom není dosti. Sezima těžkými výčitkami své milenky překonán jsa, přiznává se ke svému bídnému jednání (»Ano, jsem bídník, máš pravdu«), ale snaží se nesmírnou nouzí, ve které prý tehdá se nalézal, je omluviti. Musilo prý to býti, byl k tomu nucen okolnostmi, a pak

stalo se to všeho všudy jen dvakráte! Jakže! ptáme se s nevolí, tak mluví dramatický hrdina?! Na to pokračuje: »V té době jsem se seznámil s Dohalským a spatřil tebe... Jako světlého paprsku chytil jsem se lásky k tobě, ta měla mne očistit a pozvednout, vrátit mi česť muže a důstojnosť člověka... Nezavrhuj mne, když chci býti dobrým.« Slibuje pak, že bude k ní jako ku světici zírati atd. Když však jeho milenka nemůže mu ještě věřiti, jej ještě milovati, připomíná jí, zda neslyšela evangelium lásky z úst toho kmeta, který jim tak ochotně přístřeší poskytl. »To je láska, milovati i bídné, milovati i zločince! A já, ačkoli jsem bídný, zločinec nejsem... Věř pouze v moji lásku! Tak vyhostěni odevšad, budeme v sobě žíti život nový, jen láskou snesitelný, až smrť nás vyvede z toho bludiště, kde jest dobro nedostižným přeludem a láska zločinem.« A jak zachová se po těch slovech Anna Kateřina? Odvrací se sice od něho, ale ruku mu podávajíc, volá: »Sezimo! Já tě musím milovat!« Zdá se, že Sezima, bolestnými výčitkami paní Dohalské překonán jsa, jde do sebe a svého ničemného jednání upřímně lituje. Čekáme tedy, že bude ku své milence mluviti úplnou pravdu, ale mýlíme se. Vždyť lže jí do očí, pravě, že spatřiv ji, lásky k ní jako světlého paprsku se chytil a jí očistit a pozvednout se chtěl atd. Seznali jsme dříve, že to byl pouhý smyslný chtíč! Taková láska, jak ji líčí v bytě Krocinovského, mohla se v něm ozvati (byllí jí vůbec schopen, o čemž velmi pochybujeme) teprve tam, kde jako usvědčený padouch z jednoty zdrcen odchází, a paní Dohalská přece nepřestává jej milovati, ano příští život s ním sdíleti chce (konec 3. jednání). Zde tedy nemluví pravdu, i nevíme také, mámeli věřiti ostatním slovům jeho, kde slibuje, že úplně se polepší. Pohostinství Krocinovského rád užil a vřele mu za ně děkoval, ale po jeho odchodu nazval jej posměšně blouznivcem; brzo na to velebí zase jeho evangelium lásky, když prosí, aby jej paní Kateřina dále milovala. Zkrátka, povaha Sezimova je plna nedůsledností a podivností. Když slyšíme, jak tento člověk celému světu trpce vyčítá, že jest v něm dobro nedostižným přeludem, nevíme věru, co si máme mysliti. Jakoby on byl někdy po tom dobru se namáhal! A jak je slovy jeho ono nejvznešenější evangelium křesťanské lásky znesvěceno! Vždyť aby milenku svou k dalšímu cizoložení přemluvil, na ně se odvolává! — Jakým konečně názvem chování paní Dohalské, kde několikonásobného bídníka, když jí byl slíbil, že se polepší, musí prý dále milovati? Při těchto slovech bouří se v nás veškeren cit. Nedávno vyslovila mu své největší opovržení — a nyní? Možná sice, že jsou takové ženy, které poznavše ve svém milenci nejhanebnějšího padoucha, když jim takový slib učiní, jej nepřestávají milovati; ale takové povahy nepatří na jeviště. —

Neuspokojivé v leckteré příčině je také jednání p á t é. Naši vyhnanci v táboře švédském před obleženým Pirnem malomyslněji a začínají se obávati, že se jim asi návrat do vlasti pomocí švédského vojska nepodaří. Tu slyší od plukovníka Berky, že musí, chtějíli ochrany švédské dále požívati, zásoby své ve společný proviant vydati a s vojskem jejich proti Pirnu útočiti. Bratři to odmítají. A přece ve třetím jednání slyšeli jsme, že přemluveni byvše nadšenou řečí Dohalského, ku proposicím p. Berkovým beze vší výhrady přistoupili, tím jaksi příslušníky vojska švédského se stali a se zavázali, že v nejnutnější potřebě také bojů se účastniti budou (viz str. 61., 62., 64.). A smlouvu tu tenkráte také posvátným obřadem zpečetili! Divno tedy, že ani Krupius, ani Berka, ani sám Dohalský jim toho nepřipomíná. Vymlouvají se, že jsou boje neschopni, jsouce většinou lidé starší, a špatnou by tedy byli posilou Švédům — jakoby toto vše již tehdá nebyli věděli! Toliko jeden, který před chvilkou Krupiem nadšen byv, zvolal: »Jsme již zde, bojujme!« po chvilce si vzpomene, že proti bratřím v Pirně přece střileti nebudou. Sám Dohalský jeví se nám zde podivně nedůsledným. Nechce přátelům svým, poněvadž jednou ve svých nadějích se byl sklamal, podruhé raditi. Vyhnanci v jeho chování vidí, že pozbývá vůdce jejich odvahy a důvěry, on mínění toho nijak nevyvrací. Nuže, ptáme se, v čem sklamal se Dohalský? Že vyhnanci zásoby své ve společný proviant vydati a proti Pirnu bojovati mají, kde

mnoho bratří jejich úpl. a tak že by snadno do vlastních bratří střileti mohli? Či že švédský general. nepřistoupili exulanti na tyto podmínky, co nejdříve z tábora je vyhnati chce? Kam se podělo jeho plamenné nadšení, kterým dříve každou sebe těžší oběť návratu do vlasti přinésti chtěl? Oč hrdinněji vede si přítel jeho Krupius, který, třebas samojediný, neváhá odhodlaně hlásati: »Buď se Švédy vítězství a návrat do vlasti, nebo bez nich hanebné zahynutí.« Když sám kněz bratrský k takovému boji vyzývá, proč největší dosud hrdina svým krajanům k tomu raditi váhá, an přece věděti musí, že nerozhodným jeho chováním tito ještě více zmalomyslnějí? Proč teprve tenkráte, když bratří z tábora již chtějí odcházeti, svou nerozhodnosť odkládá, trpké jim čině výčitky, že nejsou hodni vykoupení, malátnosť že je zabila atd. Vždyť přece měl by tato slova i na sebe obrátiti! — Jiná vada naskytá se tam, kde Sezima švédskými vojáky k popravě veden jsa, k Dohalskému mluví, že té ženy, kterou strhl v záhubu, nikdo z nich nebyl hoden. »Buď věčný soudce tobě jako mně stejně milostiv, ale já umíraje, mohu říci, že byl jsem od ní milován!« Tato vychloubavá řeč Sezimova před samou smrtí je náramně nevhodna. Vždyť se přece, jak básník nám jinde povídá, za své hříchy kaje! Proč má býti Bůh Dohalskému, muži veskrze šlechetnému, stejně jako Sezimovi milostiv? Že tento bídný zlosyn nebyl lásky paní Kateřiny hoden, rádi mu věříme. Ale proč také Dohalský? Namítne se nám: Vždyť to je pouze mínění — a to mylné — Sezimovo, který nezná Dohalského jako my? Ale to je nová chyba básníkova, že do poslední chvíle nechává Sezimu v nevědomosti o tom, jakému to muži ženu svedl, že tedy nemá ani ponětí o veškeré hrůze svého zločinu. A k tomu ještě ta odporná chlouba, že byl od ženy jeho milován! To je pokání a polepšení jeho, když před samou smrtí ještě na novo chce srdce Dohalského rozdrásati? Než vždyť sama Anna Kateřina, která jej přece nejlépe mohla znáti, o něm choti svému praví, že byl již na cestě k dobru, jeho smrť je prý dosť velikým pokáním! Jeli tomu tak, proč mu básník neposkytl příležitosti, aby nás skutkem o svém polepšení přesvědčil? Ale slov paní Kateřiny nesmíme bráti příliš doopravdy, proto že brzo na to sama si odporuje. Když totiž manžela svého na kolenou za odpuštění žádá a on pln bolesti a nevole na ona chlubná slova Sezimova ji upozorňuje, praví choť jeho: »Ó nevěř mu, viz mne umírající bolestí!« Má jej tedy podlé toho za schopna, že by ještě před smrtí lháti dovedl! A my zajisté ani na okamžik neváháme podobně o něm souditi, dobře vědouce, že lež byla druhou jeho přirozeností. Ale horší je ještě něco jiného. Básník nám chce patrně vylíčiti, že se Anna Kateřina velkým utrpením po boku bídného milence za svůj hřích dosti očistila. Také Sezima již ve 4. jedn. nám hlásá, že jest vykoupen její láskou, a nyní z úst jejích opět slyšíme, že láskou chtěli se oba vykoupiť a očistiť. Z čeho, tážeme se, chtěla se Anna Kateřina očistiť? Ze spáchaného cizoložství. A čím chtěla očistění dojíti? Cizoložným životem (!): neboť jak mohli bychom jinak společnou jejich pouť nazvati? Obrala si arci při tom paní Dohalská za úkol zbytky dobra ve svém milenci buditi a křísiti, a šlo prý to (str. 103.); to však je velmi slabou omluvou, neboť sebe šlechetnější účel nemůže býti hříšnou cestou posvěcen! Jest tedy očista paní Dohalské v samém základě pochybena. Nesmí nás tu nikterak mýliti Dohalský sám, který hluboce dojat byv jejím utrpením, tklivými prosbami, vyznáním, že jen přílišná k němu láska ji uvrhla v záhubu, zvláště pak vroucím vlastenectvím, k jehož poznání teď přišla (»Uč děti naše milovati vlasť« atd., viz obsah!), očistu její za dostatečnou pokládá (»Umři tedy očistěna!«). — A proč má vůbec Anna Kateřina umříti? Proto že, jak praví plukovník Berka, vina Sezimova jest i vinou její! Ale vždyť Sezima nebyl ani špehem, nýbrž oběšen je toliko jako zrádce Valdštýnův — tak aspoň Anna Kateřina svému choti sděluje. Kde je tedy vina její? Či pokládají Švédové Sezimu, který do jejích rukou nějakou náhodou (opět!) upadl, proto schválně za špeha, aby mohli také jeho družku do této viny spolu strhnouti a ji usmrtiti, proto že básník chce se obou již zbaviti?

Jsem s posudkem svým u konce. Dalo by se ještě leďaco říci, na př. o ději, že je místy velmi hubený a nahrazován

dialogem, o slohu, který někde trochu nízký, jinde opět méně správný je, ba i germanismu se neštítí. Chci však již toliko konečný úsudek svůj v několik slov shrnouti: Vrchlického »Exulanti« vynikají mnohými působivými scenami; jeví však i ve dramatickém provedení i ve kresbě povah mnoho těžších i lehčích vad, které celkový dojem činí velmi neuspokojivým. Diviti se musíme tedy, kterak mohlo býti toto drama nazváno velmi zdařilým obohacením našeho divadelního repertoaru! *P. K.*

Sokové. Obrázek z vesnice. Sepsal *J. R. Snieders.* Urbánkovy „Knihovny pro lid" č. XIII. V Praze. 1887. Str. 144.

Třináctý sešit Urbánkovy »Knihovny pro lid« vyplňuje Sniedersova povídka »Sokové.« Obsah její jest tento:

V klidné dědince Habříně žil bezdětný zeman Antonín Zásmucký s manželkou Annou. Ku podpoře a potěše vzali si tito starouškové neteř Anežku, jež pro svou krásu jak tělesnou tak duševní nazvána ode družek »Růží habřínskou.« U starouška Zásmuckého byl pasákem Tomeš Fiala, z kterého časem stal se šafář, a konečně ženich Anežčin, přese všechno to, že byl šibal a špatná povaha od kosti, a »Růži habřínské« odporný. Z veliké obliby Zásmuckých těšil se též chudý, poctivý pastevec Vojtěch Hájek, vynikající obzvláště láskou k rodičům. Byl pravým opakem T. Fialy. S Anežkou znal se od dětství; seznámili se na rozsáhlých pastvinách, rozložených před okny zemanského stavení. Milovali se jako bratr a sestra. Ačkoli Vojtěch Tomšovi ničím nezavroubil, přece stíhal jej Fiala všemožně, ba i toho docílil, když onemocněli oba manželé Zásmučtí, že Vojtěch musel se odstěhovati z chaty, která byla vystavena na pozemcích zemanových, ačkoli zeman o tom nevěděl. Příčina záští tohoto byla, že Fiala se obával, aby Vojtěch nebyl jeho sokem u starého zemana, vlastně sokem v jeho dědictví a u Anežky. Než konečně po delších oklikách dobro vítězí nade zlem. Vojtěch si béře Anežku a zlý Tomeš zešílí, maje utkvělou ideu, »že císařem čínským.« Vojtěch s mladou žínkou ujal se nešťastníka i jeho matky, mnoho vytrpěvší již dříve od vlastního syna Tomše.

Jak vidno, děj povídky jest prostinký a nevynikající novotou látky. Účelem povídky této jest, vylíčiti idyllický život venkovanů. Na mnohých místech spisovateli podařilo se tak (při líčení her), ale opět jinde pro tuto svou snahu jest p. spisovatel rozvláčným.

Hlavní osobou »Sokův« jest Tomeš Fiala, kolem něhož se vše jako kolem osy otáčí. Povaha jeho jest celkem zdařile provedena. Než konečná šílenosť jeho není dosti motivována. Takový dareba, jako byl Tomeš, který toužil po statku Zásmuckého a po Anežce, jako prostředku ku dosažení jeho, pochybujeme, že by si vzal nezdar svých plánů tak k srdci, až by zešílel. Vojtěch nám připadá lehkověrným a málo energickým, jakouž vlastnosť zvláště u venkovských hochů postřehujeme, jichž on repraesentantem. Zásmučtí a p. farář jsou zdařilými typy z venkovského života. Podobně i tichá »Růže habřínská.«

Sniedersovi snaží se psáti správně česky, a viděti, že mu mluvnice česká a brusy nejsou cizími, jako mnohým našim předním spisovatelům. Než při vší píli jeho našli jsme přece některá nečeská rčení.

Shrnemeli úvahu svou, tož jest nám říci, že povídka psána duchem křesťanským a že lid, jemuž určena, četbou její pobaviti se může. *J. V.*

Dvě povídky od *Fr. Heritesa.* „Libuše" r. XVII. č. 1. V Praze. 1887.

»Poslední,« tak nazývá se první z povídek, líčí nám dojem, jejž způsobil první výkřik novorozence v rodině p. důchodního Kaliny, jenž má více dcer již na vdávání. Ledově přijat příchod novorozencův na svět; ale ledovosť přijetí změnila se v lítosť a v lásku: novorozenec byl mrzáčkem, jemuž sestry, když umřela hlava rodiny, vši péči věnovaly. Ručními pracemi vydržovaly Kazimíra — tak se nazýval mrzáček, jehož narození — jak i jméno mělo naznačiti — přineslo prý neštěstí do domu — na studiích, začež tento neopustil sester, dosáhnuv dosti výnosného postavení.

Episodicky vpletena láska Kazimírova k Olze, dceři zbloudilé sestry Kazimírovy, Petrušky.

Věrně tu líčen život neštěstím stížené rodiny, všemi opuštěné, pomluvami

bílé pleti zasypané, jež pilnou prací a vytrvalostí dobyla si pěkného postavení. — Proti této idealní rodině líčena maloměstská společnosť se svými slabými stránkami krásným kontrastem. Humor jadrný.

Ještě jednodušší je stavba druhé práce Heritesovy, vlastně povahopisného obrázku »Pan kancelista Novák.« Muž dobrého srdce vezme k sobě dvě malé dítky po nešťastném bratru. Tento krok rozvede jej se zasnoubenou mu slečnou kontrolorovou, jejíž hrdá matka nechce slyšeti o tom, aby kancelista dítky po bratru u sebe měl. Šlechetná povaha p. Novákova vzdá se raději milenky, než aby opustila nešťastné děti. — Brzy na to sejde se Novák s neblahou ženou bratra svého, jež svedena boháčem, opustila muže i děti. Stará láska Novákova obživne — chce s ní žíti pod touže střechou — vyjevuje jí lásku: ale pozdě, ona umírá!... Pan Novák podruhé seznámí se s kontrolorovou, již pojme za choť.

Jak již v povídce předešlé, tak zvláště v této dbá více básník povahokresby, než umělecké stavby děje, jenž prostě plyne od počátku až do konce bez většího zauzlení, bez napjetí. — Za to povahy kresleny zdařile. Postava pana kancelisty je velmi sympathická. Čistá, idealní jeho povaha nikterak — jak asi zamýšlel básník — většího lesku neziskala tím, že jsa jat lichým milosrdenstvím k neblahé ženě bratrově, odpouští jí — ba lásku jí vyjeví. Pěkná slova, vybraná, jimiž skutek její omlouvá, že jinak jednati nemohla (str. 152.—162.): ale špatná žena jimi není očistěna. Stavbě kresby nebylo by uškodilo, kdyby scena ona byla vynechána — aspoň u čtenáře nezanechá onoho dojmu, jaký jí autor docíliti chtěl.

Jinak povídky tyto ničím nevynikají nad podobné práce Heritesovy, ačli nestojí co do ceny básnické za mnohými. — Humor je vlastním polem Heritesovým — a k tomu se tu nenaskytla tak často příležitosť.

A. V.

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Kruh přátel literatury české v Brně. Zprav. *Fr. Jokl.* Ve schůzi dne 31. ledna prof. *Šujan* referuje o *Herbenově* „Čase“: Z poměrů našich politických i literarních vynořily se dobou novější některé zjevy, mírně řečeno, nepěkné. Proti nim odhodlala se bojovati mladá generace, najmě moravská omladina pražská, a založila za tím účelem „Čas,“ list věnovaný veřejným otázkám. Ref. s počátku s nedůvěrou pohlížel vstříc tomuto podniku, ale nyní zdá se mu dle vyšlých tří čísel časopisem velmi dobrým. Hned úvodní článek, přes některé názory přemrštěné, založen je na opravdovém studiu historického vývoje našeho. Touž prozíravosť jeví i články ostatní, zvláště krásný a velmi důležitý článek „O reorganisaci akad. spolku“ a část kritická i směs, ač tu i tam, jako zvl. při Bačkovském, zabíháno na pole osobní. Články „Z mravní pathologie společnosti české“ zdají se ref., až na některou upřílišenosť, správným názorem na společnosť naši. Celkový úsudek ref. jest, že lze „Čas“ jako dobrý časopis vřele doporučiti.

Naproti tomuto mínění referentovu podotýkáno, že články: „Naše dvě otázky“ a „Z mravní pathologie“ se stanoviska idealního, na jakém vždy naší intelligenci státi jest, vůbec neměly se objeviti na veřejnosti. Duch, jakým se nesou ony dva články, svědčí spíše o pathologickém stavu jich autorů, kteří davše se ve svém vzdělání směrem cizím, úplně odporujícím idealnímu slovanskému názoru na život národní a společenský, a ve svých chatrných zkušenostech života veřejného vše domácí mníce býti nicotným, připravují půdu národnostnímu materialismu, ba nihilismu, jaký nevyhnutelně národ náš by zahubil. Jiné články listu jeví se býti velmi slušnými, zvláště velmi krásná je kritika Vrchlického „Exulantů.“

Schůze dne 16. února. — Prof. *Bartoš* přednáší o své nové sbírce národních písní. Zmiňuje se nejprve o rozdělení kmenů moravských, pravě, že zvláštní charakter každého kmene moravského jeví se také v písních jeho. Tak Hanáci nemají žádné ballady a pořídku jen písní. Flegmatické povaze jejich nedostává se vůbec nálady básnické. Z národní měkkosti, něžnosti a zároveň zbožnosti

Lachů plyne zvláštní ráz písní, které namnoze jsou podobny písním duchovním. Ze srdečnosti a něžnosti této vyplynuly překrásné a melodiesní jejich písně lyrické (Aničko dzievuško). Slováci jsou temperamentu cholerického, vášnivého. Tato jejich vášnivosť jeví se i v písních. Vášnivý lid bývá i podnikavý, snadno vznětný, prudký, odtud při jeho zábavách teče velmi zhusta krev a odtud také u něho časté látky balladické, jakých klidný Hanák obyčejně postrádá. Také obrazotvornosti jsou Slováci velmi čilé a živé, a jejich básnické nadání je velmi značné. Na Slovácku vyvinula se jakási celá škola básnická, neboť tradice techniky básnické přechází u nich z pokolení na pokolení. Ze Slovácka dostalo se také prof. B. nejvíce písní, zvláště ballad. Jediná 18letá zpěvačka z Velké zpívala na 300 písní. Jest tam také mnoho básníkův a básnířek písní prostonárodních, samouků, básnících více méně po způsobu poesie kramářské.

Na to podává prof. B. některé zajímavé ukázky ze své nové sbírky, zvláště některé překrásné ballady.

K tomu připomenuto, že básníci naši nestudují, jak by mohli a měli, zvláštního rázu poesie prostonárodní, a proto také mizí vůbec ráz z naší poesie umělé.

Schůze dne 28. února. — *Dr. Kameníček* promlouvá o nové učebnici „Statistice mocnářství rakouského“ od *Tilleho* a *Metelky*. Kniha tato sice znamená velký pokrok proti knihám předešlým, jak také bylo lze očekávati od spisovatelů v oboru zeměpisu jmen tak dobrých, jako právě Metelky a Tilleho, nicméně má i některé dosti značné vady a nedostatky. Všeobecný podiv způsobilo, že spisovatelé na jednom místě své knihy užívají ještě Crhovského názvu „Moravci.“

Po té prof. *Dlouhý* předčítá list *Lierův*, který byl zaslán redakci „Lit. Listův“ odpovědí na kritiku „Hra s ohněm,“ a obsahuje jaksi mínění spisovatelovo o umění básnickém. Lier přirovnává umělce k jabloni: jabloň nevydává ovoce snad proto, že chce, nýbrž jen proto, že jest jabloní.

V rozhovoru o tomto listě vytčeno, že Lierovy novelly již proto se nehodí pro širší kruhy, že užívá přes příliš mnoho slov francouzských, často celých vět. To, co nám v novellistice své podává Lier, nejsou naše poměry a lidé, to jsou fantasmagorie. Obecenstvo naše ovšem se od takové literatury odvrací a odtud pak trpí i dobré věci, jako na př. „Květy,“ které ohlašují, že by musily zaniknouti, kdyby se jim dostávalo takové podpory, jako dosud. Proto s jiné strany dáváno na uváženou, nebyloli by záhodno, aby kruh literarní šířil české knihy (ovšem po přísném výběru) nejen mezi své členy, nýbrž i mezi zdejší rodiny (ovšem na způsob pražských Stálců), ve kterém směru ponejprve vystoupiti by mohl při podniku „Vesny,“ která zařídí po Velikonocích jakýsi bazar knih. Při té příležitosti stěžováno si také do toho, že úplně nám schází kolportáž, které se všichni naši solidní knihkupci vyhýbají, kdežto kolportery německými se u nás jenom hemží. Chybou našich nakladatelů také je, že si nevšímají známých krámků, ve kterých se prodávají staré knihy ve velkém množství, jako na př. „Magelona“ a pod. Kdyby takové knihy byly menšího objemu, šly by náramně na odbyt, poněvadž lid náš s láskou velikou čte, ovšem spisy psané slohem pro lid. U nás by se mohly tisknouti některé knihy velmi lacině, kdyby se u nás tak dělo, jako v Němcích: jakmile došlo právo spisovatelovo na knihu, jako je tomu u nás u mnohých spisovatelů, na př. Čelakovského, Tyla atd., vyjde hned několikeré vydání laciné.

Slavnostní schůze na oslavu padesátých narozenin prof. **Frant. Bartoše** dne 14. března tak hojně navštívena byla vybraným obecenstvem, jmenovitě také damami, že nestačila ani malá dvorana besedního domu. Průčelí ozdobeno bylo podobiznou oslavencovou ve skvostném rámci, velmi vkusně vyvedenou štětcem akad. malíře Šichana. Když byli přítomní nadšeně uvítali oslavence, překvapilo jej salonní quartetto překrásnými, jím sebranými písněmi, načež bývalý žák jeho, *Dr. Kameníček*, měl vzletnou řeč slavnostní, provázenou nadšeným souhlasem, ve které dovozoval, že právě my, kteří jsme poznali tolik příkladů, že mužové nezměrných zásluh o vzkříšení národa našeho doznávali za svého života jen nevděku, máme tím více příčin projevovati těm, kteří nyní mezi námi žijí, co nejskvěleji uznalosť svou, poněvadž mužové oni ze skromnosti zásluhy své spíše ukrývají. A mužem takovým, jehož jméno každé srdce vlastenecké nejen z našeho úzkého kruhu, než i všude jinde v širých vlastech českých vyslovuje s úctou, je také prof. Bartoš, neunavný podporovatel všech podniků národních, znamenitý vychovatel, vroucí přítel studující mládeže a věhlasný spisovatel. Zvláště jeho činnosť spisovatelská je důležitosti vzácné, poněvadž je specialitou našeho národu, jakou

nám jiní národové velcí záviděti mohou. Úkol, jakého se podjal: prozkoumati veškeren duševní život našeho lidu moravského, aby mohl podati národu našemu úplný obraz jeho individuality, provedl posud způsobem věru genialním. Práce tyto budou neocennými jazykozpytci, národopisci, kulturnímu historiku i, hledíc k písním, básníku i hudebníku. Za tuto práci musíme pak býti prof. Bartošovi i proto vděčnými, že ji provedl, kdy již „proximus ardet Ucalegon," ano kdy již do toho našeho dobrého lidu moravského rozlízá se zžirovina ideí oné moderní vzdělanosti, která nečiní člověka lepším, ale rafinovanějším.

Když pak byl prof. *Uličný* svým něhyplným způsobem zapěl některé krásné písně ze sbírky Bartošovy, a prof. *Klusáček* skvostný podal požitek umělecký svým nevyrovnaně dramaticky oduševněným přednešením arabesky Heritesovy „Na osamělém statku," ujal se slova prof. Bartoš, dovozuje s obvyklou svou skromností, že nezasloužil si této oslavy (což ovšem vyvolalo odpor v posluchačstvu), prohlásil, že on jedině konal svou povinnosť oproti své milené vlasti, a tu že konati máme všickni, aby nebyl výjimkou, kdo ji plní, nýbrž kdo jí nedbá.

Po té přednesl ještě *Dr. Koudela* blahopřání čtenářského spolku, načež Dr. Kameníček přečetl telegramy, kterých již k této předchozí slavnosti ze všech končin došlo přes 50, a ze kterých zvláště zaslaný z Prahy od některých bývalých žáků prof. Bartoše vzbudil bouři potlesku: „Oslavujíce padesáté narozeniny našeho učence, oslavujeme nejen jeho neunavnou činnosť vědeckou a spisovatelskou, ale také vyslovujeme hlubokou úctu a vděčnosť milovanému učiteli svému, jenž vedl nás ne k pessimismu oněch slabochů, jimž věnovati se práci národní znamená mařiti síly úsilím zcela záporným, ale jenž budil v nás víru v budoucnosť národa našeho a lásku ku vlasti a práci za vznešenými idealy dobra, pravdy a krásy."

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* Schůze XI. dne 12. prosince 1886. věnována volnému rozhovoru. Předně uvažováno věcně o kritice moravské, na kterou se v Čechách s některých stran vedou stesky, které se druhdy přiostřují v jizlivé a vášnivé útoky. Rozbírána otázka, zdali kritika moravská v pravdě dostačuje požadavkům kritickým, neníli přece jen úzkoprsá, koniášská atd., či co jiného jest příčinou její? Než ať se věc brala s té neb oné stránky, nepopíratelno zůstává, že kritika moravská jest objektivnější nežli pražská; kritikové moravští jsouce vzdáleni od autorů, nemajíce s nimi stykův osobních, nepodléhají také všelikým vlivům, jaké mívá v zápětí známosť osobní; posuzují bez předsudkův osobních dílo samo o sobě, nikoli však s ohledem na osobní poměry spisovatelovy. Kamaraderie jest jim většinou cizí a tudíž i následky její; nerozplývají se chvalami ani nezlehčují hanami, vyjdeli spis od osobnosti sympathické nebo nesympathické; vady se vytýkají spisům obyčejně jen odůvodněné, jak to káže slušnosť a povinnosť k pravdě, ke spisovateli, k národu. Proto hřímání proti „koniášské" kritice moravské a všeliký nevěcný boj proti ní pochází z pohnutek osobních, nekalých a obyčejně od osob potrefených. Kritika, kteráž odhaluje pravdu, tak jak jest, třebas i někdy trochu trpkou, neubíjí literatury, jako trpký lék neotravuje nemocného; spíš ubíje literaturu reklama, jejíž účel jest na místě předním obchodní a sobecký, který se neohlíží na prospěch písemnictva a národa, nýbrž na prospěch kapsy. Nakladatelé nezkoumají vždy, jestli dobré, co přijímají v náklad, ale chtějí z díla vydaného těžiti. Jaké má následky takové nezřízené a nepečlivé vydávání knih, toho se nedbá. Však i spisovatelům samým záležeti musí na obecenstvu kritickém, které dovede rozeznati klam a pravdu, sice by přestal rozdíl mezi spisovateli dobrými a špatnými, a měli bychom jen spisovatele dobré (toho by si zajisté přála každá literatura!). Tu však asi sami spisovatelé by se poděkovali, kdybychom si dilettanta vážili právě tak, jako slavného umělce. Anebo snad jen literatura má tu výhodu nedoceněnou proti všem ostatním uměním a zaměstnáním lidským, že v ní nelze chybiti?! Tu by tedy dobrý kritik právě tak měl pravdu jako špatný, a ten, kdo ze svých subjektivních příčin spis chválí, mluvil by právě tak pravdu jako ten, kdo tentýž spis ze svých důvodů subjektivních haní. Ne tedy kritika objektivní, nýbrž kamarádské reklamy jsou škodlivy a vedou nás tam, kam spějeme: k literarnímu úpadku. Arci bez výjimky nelze tvrditi, že každá kritika moravská je správna, a sice proto jen, že pochází z Moravy; naopak na Moravě někdy příliš ostře se vystupuje, ale i tu jen z pohnutek věcných a důvodných. Ostatek vážná kritika moravská má také četné a vzácné příznivce v Čechách, ba těch je většina. Že by se pak na Moravě jen hanělo, je drzá lež. Naopak u nás dobré

knihy spíše a radostněji se oceňují, než někdy v Čechách. Potřeba jen čísti moravské časopisy a pozná se hned všecka prolhanosť pánů stýskalů. To spíše moravští spisovatelé a moravský život národní by si stěžovati mohl do české nevšímavosti a vrchnopanskosti.

Po té hovořeno o četbě pro naše rodiny, o četbě pro lid a o nezdravém, smyslném směru některých spisovatelův. Ukazováno zejména k tomu, jak se rozmohly smyslnosť, naturalismus a kult nahoty v posledních letech v naší literatuře a jak se podkopává takovouto literaturou smysl pro vše vyšší a v pravdě krásné, jak se ode čtenářstva už hledá jen francouzská pikanterie, z čeho vznikají nářky na obecenstvo a národ. Nepovažuje se však, že část viny nesou ti sami, kdož nyní naříkají, vtipkují a funusové lamentace vedou. Nepovažuje se, že Francouzů je 35 milionů, nás o třicet méně, že duševní konstituce a rozvoj národa našeho jest jiný než u Francouzů, že my máme jinaké starosti než oni. Proč není anglická a německá literatura tak porušena a porušiti se nedává? Neruda, ještě více však Vrchlický, budou kdysi odpovídati z frivolnosti v naší literatuře tak povážlivě rozmohlé.

Ve schůzi XII. dne 29. ledna 1887. měl *Dr. Kahovec* důkladnou a velmi poutavou přednášku rázu theoretického o bursách vůbec: o jejich vzniku, rozvoji a důležitosti od nejstarších do nejnovějších dob. Ukazoval k jejich důležitosti pro národní hospodářství a k významu jejich i pro národ náš, jak bychom čeliti měli obchodu cizímu, abychom nebyli vyssáváni od ciziny tím, že odcházejí peníze od nás.

Ve schůzi XIII. dne 12. února a XIV. dne 19. února p. inspektor *Oščádal* zahájil rozhovor o tragoedii »Miladě« od *V. Vlčka*. Úvodem historickým seznámil posluchače s dobou, v níž odehrává se děj tragoedie: s úpadkem to státu českého. Počátkem 16. století lid ujařmen a u všech stavů byl v opovržení. Král Vladislav, slaboch na duchu, snadno dal se pohnouti od rádců svých i k takovým činům, které zemi české na prospěch býti nemohly. Tak zejména dal se přemluviti od Albrechta z Kolovrat, nejvyššího kancléře českého, že r. 1503. vydal krutý mandat proti bratřím českým, čili pikhartům. Tou dobou začíná děj našeho dramatu.

I. jednání. V městečku jakémsi sbíhá se mládež k zábavě, ale bez Milady, ode všech milované, nikdo se nechce z místa hnouti. Milada však vymlouvá se, že tentokráte nemůže se súčastniti zábavy, proto že matka spí. K domluvám Miladiným odejde konečně mládež za svou zábavou, jediná Veronika zůstane u Milady, kterou miluje nade vše. Táže se Milady, proč bývá zádumčiva. Milada vymlouvá se vyhýbavě divnými předtuchami, jež by ráda zatajila matce. Veronika poněkud upokojena odkvapí. V tom vejde matka, zarmoucená nad budoucností dceřinou; ráda by viděla dceru svou zaopatřenu, provdánu; Milada však odpírá tomu, dokud prý se nedostaví pravá láska; neboť ženichové dosavadní nezasluhovali lásky její. Při té rozmluvě zastane je Šimon, bratr český, a oznámí jim smutné poselství o krutém mandatu, proti bratřím vydaném. Zvěstí tou Milada se rozčilí a hlásá vzpouru proti rozkazu královskému: národ utiskovaný má povstati k obhájení církve a svobody bratrské. Udiveně naslouchají Šimon i matka slovům Miladiným a chlácholí ji. Po jejím odchodu zjeví matka Šimonovi své tajemství: Kolovrat jest otcem Miladiným, žádá tedy Šimona, by dodal Kolovratovi prsten, po němž on pozná, že bývalá milenka jeho s dcerou dosud jsou živi; však musil by také zvěděti, že dcera jeho v církvi bratrské jest odchována, tak že ustrna nad krví svou, dal by se snad obměkčiti, aby mandát odvolal. Tím doufala matka Miladina prospěti zároveň celé jednotě. Šimon slibuje přání Miladino ve skutek uvésti — v tom ohlašuje zbrojnoš Vacek veřejně mandat královský; Milada nazývá jej mrzkou lží a prosí Hospodina, by nedal takto zlobě šlapati ctnosť (I. výjev u konce). Šimon vešed k matce Miladině, oznamuje novinu, že k panu Albrechtovi z Kolovrat, na blízkém hradě meškajícímu, poslal Antoše. Veroničina ženicha, s listem. Milada zvěděvši o blízkosti Albrechtově, přibíhá sem rozčilena; chováť úmysl tajný, dojíti k němu a ujati se bratrstva. V tom strhne se hluk a sběh lidu na náměstí: vdově Markétě upálen muž, proto že se nechtěl odříci víry bratrské; vdova nešťastná bezmála si zoufá nad neblahou budoucností svou a svých dítek. Milada výjevem tím v nejhlubších útrobách dojata, prosí Hospodina o sílu a rozhodne se k činu: jíti neprodleně ke Kolovratovi

a zachrániti bratři od záhuby. S úmyslem tím svěří se jako tajemstvím jediné Veronice.

II. jednání. Kolovrat na hradě rozmlouvá s Bohuslavem rytířem, synem svého hostitele; chce vypleniti všechno kacířství, především bratry. Hodlá národ sjednotiti prostředkem jakýmkoliv a za cenu jakoukoli. Bohuslavovi nechtějí se líbiti ohnivé hranice, na nichž mají bratři dojíti ohněm lepšího přesvědčení, ale ani bratři se mu nelíbí, kteří s trpělivou odevzdaností na hranicích páliti se dávají. Raději s mečem v ruce měli by hájiti svobody své. Tu dostane Kolovrat list s prstenem: pozná jej a veliká nejistota trápí duši jeho; chce vypátrati stůj co stůj matku i dceru; proto káže stíhati Antoše. V tom žádá o předpuštění dívčina; Kolovrat maje v úmyslu jíti na lov, nechce jí zprvu předpustiti, ale k domluvě Bohuslavově tak učiní. Milada předstoupí a jako Judita slovy věštěckými hledí jej zastrašiti od záhubného díla. Ale když uviděla, že snaha její na zmar, jme se prositi z úzkosti o milosrdenství bratřím. Ale tvrdý Kolovrat ani tím není pohnut; naopak dotírá na dívku chytrými otázkami, až nabude neklamné jistoty, že před ním stojí dcera jeho; však ani ona ani Antoš, zatím přivedený, nechtějí mu zraditi, kde by našel matku Miladinu. Poručí odvésti Antoše do mučírny a mučiti jej dotud, až by skrýš matky Miladiny vyjevil; Miladě povolí do večera lhůtu na rozmyšlenou, zdali dovede jej k matce či ne. Zatím Bohuslava zajímá dívka spanilá i zmužilá; proto chce nad spásou její bdíti.

III. jednání. Veronika do večera marně očekává svého snoubence Antoše a matka Miladina z úzkosti o svou dceru rozhodne se odejíti na hrad se Šimonem. — Zatím na hradě Milada jako zoufalá přemítá, jak by matku zachránila, nevidí však prostředku žádného. V rozervanosti té namane se jí myšlénka děsná: zavražditi Albrechta. S počátku trne hrůzou; ale když uslyší od Jiříka, že Antoš usmrcen pro zatvrzelosť a mlčelivosť svou — spřátelí se s hroznou myšlénkou, kterou ve spásonosný čin má proměniti její pravice:

Z té ruky vyjde volnosť bratrstvu,
bratrstvem světu mír i svoboda:
Již nebude se chvěti ruka má!

Setkavši se s Bohuslavem, vyprosí sobě od něho dýku pod záminkou, jakoby chrániti chtěla své osoby v nebezpečí, načež odhodlána k činu odkvapí.

IV. jednání. Bohuslav dojat povahou i osudem sblíží se s Miladou tak, že se dostane ve prudký spor s Albrechtem, chtěje hájiti svobody osobní i volnosti její víry. Kolovrat rozzuřen vzdálí se, aby přiměl otce k potrestání zpurného syna. Bohuslav pak, přijav od Milady vyříditi poslední vzkaz matce její, odejde ujistit se věrností hradské čeledi, aby mohl zabrániti záměrům Kolovratovým. V tom Kolovrat se vrátí rozezlen a ještě více jsa smělostí Miladinou popuzen, znovu přisáhá vyhladiti bratrstvo a Miladu uvrhnouti do žaláře. Tu Milada dýkou jej probodne, volajíc:

Tvá krev je prolita, by po zemi
přestali téci krve proudové,
nevinné krve, v níž ty's brodil se!

Bohuslav, aby nepadla do rukou pochopům rozvzteklenym, odvede Miladu tajnou chodbou ze hradu. Zatím přijde na hrad matka její se Šimonem a od umírajícího Kolovrata zvědí, že vlastní dcera stala se vražednicí otcovou.

V. jednání. Milada v uhlířově chatrči nešťastna: hrůzou chvěje se nad svým činem, ale tím větší hrůza pojme ji, když se doví od matky sem přispěchavší, že zavraždila vlastního otce. Matkou jsouc proklata, zločinem svým zdrcena, žádá si smrti a hořem neskonalým omdlí. Matka bolem dceřiným dojata, chce zachrániti dceru, i vydá se v ruce stíhatelů, ku vraždě se přiznávajíc. Jest od nich ubita, ale obětí svou neodvrátila záhuby od Milady; stíhatelé odvedou Miladu na soud. U soudu přimlouvají se soudcové všichni za milosť, ale Milada odmítá ji, aby křížová cesta její do nekonečna nebyla prodloužena. I žádá za jedinou milosť možnou: za smrť. Sudí tedy vyřkne nad ní výrok smrti.

Podav takto podrobný obsah, pan referent zahájil rozhovor o aesthetické stránce této tragoedie. Pochválena pečlivá stavba dramatická, uhlazená a cele přiměřená dikce; smýšlení bratří českých věrně vystiženo; líbí se snaha básníkova, Miladou podati obecenstvu našemu jakousi českou pannu Orleanskou, jakož i neméně vlastenecký duch celou tragoedii

provívající. Z vad vytknuta především neurčitosť osob: Miladě vadí, že se nemůže opírati o historickou jsoucnosť ani o tradici národní, a proto nemůže býti českou pannou Orleanskou. Podobně je s rytířem Bohuslavem. Mohutný účin, který se prýští z historie nebo tradice národní, tuto odpadává. Jiná vada plyne už z volby látky. Tato ospravedlňuje výjev jinak drsný a trapný, kde matka nematersky klne dceři i za to, co ona z nevědomosti učinila (že zavraždila v Kolovratovi svého otce). Také pohřešuje se žádoucí hojnosť a rozmanitosť děje. Že náboženská idea tohoto kusu se nespojuje spolu s národní, jakož i že smrť Miladina nemá nijakých jiných následků, nežli že se rytíř Bohuslav stane bratrem, vadí rovněž účinnosti dramatu. Ze všeho viděti, že je práce tato nejmladší ze znamenité trojice Vlčkových tragedií: Milady, Elišky Přemyslovny a Lipan. Že kus přes vady tuto vytknuté má cenu znamenitou, viděti z osudů jeho: nebudeť většího českého města, kde by Milada nebyla provozována bývala, a o témž svědčí potřeba třetího vydání.

Literarni jednota v Jičíně. 25. bř. předn. prof. *Hrubeš* o spiritismu a prof. *J. Vlček* o V. Vlčka „Samohradech," jimž vytýkal nevhodný konec smrtí rekyně přivedený. — Red. *J. Lepař* přirovnal v referatě svém Vrchlického „Exulanty," které klade na prvé místo mezi dramaty jeho, k Schillerovu „Don Carlosu," nad něj je stavě, proto že podařilo se prý Vrchlickému spojiti hrdinu rodinného s politickým.

Lit. jednota v Klatovech. 7. a 15. bř. předn. *Bl. Prusík* o volapůku. — 29. bř. *Al. Klecan* předn. o dojmech z cest po Italii. — 5. d. předn. *V. Ondrák* o prorokování povětrnosti. — 17. d. předn. *Al. Čtvrtečka* o životě a působení Frant. Pravdy. — 19. d. předn. *J. Hirsch* o některých novějších výzkumech geologických.

Lit. jednota v Jindř. Hradci 16. d. uspořádala slavnostní večer na počesť Fr. Pravdy, žáka tamnějšího gymnasia.

Král. č. spol. nauk. 21. bř. předn. *A. Patera* o nově nalezených legendách o sv. Kateřině a sv. Markétě; *Fr. Prusík* o Šimonu Hájkovi a jeho „Tabula barbarolectica."

Jednota českých filologů. 22. března předn. *Dr. Polívka* o nepravých glossách v „Mater verborum."

Spolek českých učitelek v Praze. 9. bř. předn. *Bronislava Foustkova* ukázky ze svého „Alba žen a dívek," vybraného ze spisů V. B. Třebízského.

Jednota československá v Praze. 24. bř. předn. *A. Bělohoubek* o chemickém prozkoumání Rukop. Královédv. (viz *N. L.* 84.).

„Ognisko polskie." 1. d předn. *E. Jelínek* o J. I. Kraszewském

Klub historický v Praze. 20. bř. předn. *Jan Bor:* Co znamenalo slovo „župa"?

Jednota českých mathematiků slavila 24. bř. 25. rok svého trvání. Předn. *G. Blažek* o vzniku Jednoty českých mathematiků; *A. Seydler* o životě a vědecké činnosti R. J. Boskoviče (viz N. L. 84.).

Damský odbor Ústř. Mat. školské na Vinohradech. 30 bř. předn. *Fr. Šembera* o panně orleanské; 14. d *Jan Vdůa* „z legendarních dějin Ruska."

Karlinský damský odbor Ustřední Matice školské. 30. bř. předn. *J. Vrchlický* o pessimismu v novém básnictví a jeho zástupcích.

Slavia. 17. bř. předn. *J. Papáček* o Ilje Muromci dle písní ruských. — 23. bř. předn. *K. Štěpánek:* o zajímavém zjevu nejnovější literatury ruské.

Umělecká beseda. 18. bř. předn. *Josef Holeček* o realismu.

Měšť. beseda malostranská. 27. bř. předn. *Fr. Dvorský* o Karlu Starším ze Žerotína.

„Vesna." 6. d. předn. *Fr. Dlouhý* o nových zjevech literarních.

II. Smíšené.

O lučebné zkoušce **Rukopisu Královédvorského,** vykonané prof. *V. Šafařík* a *A. Bělohoubkem,* docházejí tyto zprávy (srv. Osv. 4.): 1. Pergamen Rukopisu Královédvorského má ráz pergamenů nepochybně starých, jakých se užívalo ve věku XIV. a XV. 2. Linkování, i co s ním souvisí, nerůzní se ničím od pergamenů z věku XIV. a XV. 3. Rezavé písmo Rukopisu Královédvorského mikroskopicky a mikrochemicky souhlasí s podobným a zrezavělým písmem rukopisů XIV. a XV. věku. 4. Červené písmo běžné i červená úvodní písmena Rukopisu Královédv. nerůzní se po stránce mikroskopické ani po stránce mikrochemické od písma podobného jiných rukopisů starých z věku XIV. a XV. 5. Inicialky Rukopisu Královédvorského co do svého tvaru, co do svého rázu mikroskopického i co do chemického složení barevné hmoty (s jedinou, avšak vysvětlitelnou výminkou), nacházejí se v souhlasu s inicialkami rukopisů stáří svrchu připomenutého.

Pražský **výbor ku prozkoumání spisů pro mládež** (předseda *Jos. Sokol,* jednatel *Jan Dolenský*) uveřejňuje seznam spisů schválených od prosince r. 1886. až do konce února t. r. v některých časopisech paedagogických (viz na př. „Besedu učitelskou," „Učitelské listy," „Komenský" a j.). K titulu každého spisu přidána stručná motivace schválení.

„Brousek," část to písemnictví našeho na pohled již dávno překonanou a zbytečnou, opravdu však opět potřebnou, počínají pěstovati některé časopisy, na př. „Obzor" (*Frant. Bartoš:* „Česká hodinka"), „Učitelské listy" („Brousek").

Ku prozkoumání **vatikanského archivu** povolil český sněm 3000 zl., říšský rozpočet 5000 zl. Z Prahy odebere se tam v říjnu univ. skriptor *F. Tadra.*

Díla Galileiho vydána budou italským ministerstvem vyučování ve 20 svazcích.

Otčenáš zbaveného rýmy. „Nedělní listy," příloha „Hlasu národa," ze dne 27. bř. 1887. v rubrice „Hlasy z obecenstva," která se odporučuje „ct. obecenstvu k hojnému inserování," uveřejňuje toto duchaprázdné nechutenství: „Gérandele náš, jenž jsi v Saint-Mérehouldu, jméno Tvé buď velebeno, říše Tvá nechť se zvěční, upotřebení pastil Tvých ať se rozšíří po celé zemi; dej našim chorým průdušnicím a plicím blahodárné pastily své; odpusť nám naše viny, že jsme pastily Tvé dosud zneuznávali, jakož i my (ačkoliv proti vůli) odpouštíme všem Tvým konkurentům..." atd. V budoucích číslech může pak takový časopis deklamovati a naříkati, jak se kazí vkus českého lidu a pod.: příklad bude míti sám ve svých sloupcích.

Ruský ústav, jenž bude míti knihovnu pouze slovanskou, a ve kterém konati se budou přednášky o dějinách a slovesnostech slovanských, zařízen bude co nejdříve v Paříži.

Fotografie použilo jisté newyorské knihkupectví k pojištění rukopisů, které chová u sebe pro encyklopaedii vydávanou, místo pojištění peněžního. Dalo totiž veškery rukopisy ofotografovati ve zmenšeném formatě a jinde je uložilo, aby pro případ nehody nepřišly zcela na zmar.

III. Životopisné.

Fr. Bartoš (Šlaměník: Kom. 15.; Mor. nov. $^{13}/_{3}$; Novák: Pos. z B. 11.).

J. Burdych (Učit. nov. 13.).

Ferd. Čenský ($^{29}/_{5}$ 1829.—$^{30}/_{1}$ 1887.: Zelený: Osv. 4.: Kv. 4.; Naší ml. 3.).

B. Fr. Hakl (Ježek: Sv. 17.).

V. Klobas (A. V.: Učit. nov. 13.).

J. A. Komenský (Nár. a šk. 8.).

J. I. Kraszewski ($^{28}/_{7}$ 1812.—$^{19}/_{3}$ 1887.: Kv. 4.; Chalupa: Sv. 17.; Zl. Pr. 18.; Tarnowski: Przegl. polski X.: Kvapil: Rozhl. l. 1.: Lit. L. 8.; N. L. 80.; H.: Pos. z B. 14.).

J. M. Kulda (Blokša: Matice dítek 7.).

J. Machek (Kom. 16.).

K. H. Mácha (Arbes: Slov. Sb. 3.).

J. Nechvíle (Učit. nov. 14.; Pos. z B. 11.).

Pětadvacetiletou památku úmrtí **Boženy Němcové** oslavila 19. března literarní jednota v Jindřichově Hradci akademií, při níž o životě *B. N.* předn. paní *Jul. Legová.*

Jan Petřík (Učit. nov. 13.).

Dr. Fr. Adam Petřina ($^{24}/_{12}$ 1799.—$^{27}/_{6}$ 1855.; Zl. Pr. 16.).

V Kutné Hoře zemřel 27. března spisovatel **P. Josef Mírumil Pohořelý** (nar. r. 1805.), farář novoveský.

Fr. Pravda (Vojt. Hlinka) (* $^{17}/_{4}$ 1817.; -r: Zl. Pr. 15.; Blahovec: Hlas 87.: Op. Týd. 30; Pos. z B. 15. sl.: Holík: Čech 89. sl.).

M. R. Pressler (Rittich: Háj 2.).

Mistr Protiva (Anněnkov-Přehořovský: Lit. L. 8.).

K oslavě **A. S. Puškina** (1837.—1887.; Štěpánek: Slov. Sb. 4.; Schulz: Hl. z J. Hr. 2.).

Frant. J. Řezáč ($^{6}/_{1}$ 1819.—$^{25}/_{12}$ 1879.; Hejtmánek: Bes. uč. 14.).

Fr. Sušil (Blokša: Mat. dít. 8.).

Karel a Václav Tham (Jeviště 5.).

Fr. Zákrejs (Č. Thalia 7.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Bělohoubek, O chemické a mikroskopické zkoušce rukopisu Královédvorského (Osv. 4.).
Gebauer, O chemické a mikroskopické zkoušce Rkého (Ath. 7.).
Chemická zkouška? (Čas 5.).
Arbes, Ze života českého básníka (Slov. Sb. 3.).
Bělinský-Mrštík, O Gogolovi (Rozhl. l. 1.).
Červinka, O souboji a smrti M. J. Lermontova (Kv. 4.).
Durdík P., Ruský dramatický spisovatel A. Palm (1812.—1885.: N. L. 87.)
J. V., Revise školních knihoven r. 1828. (Pos. z B. 12.).
Kousal, Žurnalistika a kriminalita (Hl. l. 5. sl.).
Kovářík, O významu reformatora Dra. M. Luthera v děj. vychov. (Paed. 3.).
Kozák, Slovo o zápiskách vzdělaných paní vůbec, a o vychování dítek zvlášť (Pěstoun 3.).
Kralovický, Šátek v milostných písních nár. (Podřípan 16.).
Kuba, Běloruská národní píseň (Slov. Sb. 3.).
Lepař, Kterak učiti na šk. ob. o velikosti a úpadku někdejší velemocné říše římské? (Bes. uč. 10.).
Pelikán-Opatrný, Příspěvek ke kritice a výkladu textů staročeských (Listy filolog. 1.).
Pokorný, Čtvero ruských básnířek (N. L. 95. sl.).
Polívka, Příspěvek k historii středobulh. jazyka i písemnictví (Listy filolog. 1.).
Riaño-Špecingrová, Španělská literatura v r. 1886. (Rozhl. l. 1.).
Rosůlek, O vědeckém vzdělávání řeči české (Naší ml. 3.).
Řehák, Ku dvacetipětiletému jubileu prostonárodního vychovatelského časopisu (Učit. n. 13.).
Světlá, Tužby (Rozhl. l. 1.).
Svoboda, Volfgang Zelender, neobrožený opat v Broumově (Čas. kat. duch. 3. sl.).
Vítězný, Poetická kapitola (Vychov. 3. sl.)
Vrchlický, Nové drama Ibsenovo (Ned. L. $^{10}/_{4}$).
— Dilettantismus v nové literatuře (Rozhl. l. 1.).
— Leconte de Lisle, Victor Hugo, Alex. Dumas syn (H. n. 96.).
Vykoukal, Z naší novější beletrie (H. n. 98.).
Zeman, O literatuře pro mládež, prohlédajíc ku knihovnám žákovstva i k mladým čtenářům (Pos. z B. 11. sl.).
Zíbrt, O nynější nár. české písni (Otavan 8.).
Zubatý, O vývoji indického dramatu (L. filolog. 1.).
Šlechta v literatuře české (Českobr. l. 4.).
Parádní dílo Puchmajerovy školy básnické (Čas 5.).
Bronikowski, Słowo o stosunku Kochanowskiego do Ronsarda (Przegl. powsz. 4.).
Pieniążek, Kilka uwag o pesymizmie w nowelistyce współczesnej (Przegl. powsz. 4.).
Tarnowski, Józef Ignacy Kraszewski (Przegl. polski 4.).
Vychodil, Literatura czeska 1886 (Przegląd powsz. 4.).
Abel, Moderner religionsunterricht (Magaz. 12.).
Alberti, Zur pathologie der deutschen litteratur (Magaz. 14.).
Anschütz, Joh. Kepler als exeget (Ztschr. für kathol. theol. 1.).
Beissel, Jubiläumsausstellung d. k. akademie der künste zu Berlin 1886 (St. a. M.-Laach 2.).
Bleibtreu, Die Jungfrau v. Orleans (Magaz. 14.).

Brasch, K. L. Michelet, der letzte Hegelianer (Westerm. Monatsh. 3.).
Bulle, Die dichtung der zukunft (Ggw. 13.).
Felsing, Die claque (Gartenlaube 13.).
Fuld, Blicke in die deutsche criminalstatistik (Uns. Zeit 3.).
Held, Der seelenkult (Magaz. 13.).
Hey, Slavische ortsnamen im deutschen gewande (Leipz. Ztg. 20.).
Heyfelder, Graf Leo Tolstoi als romancier u. volksschriftsteller (Magaz. 13.[1]).
Kohut, Untergegangene sonnen (Magaz. 12.).
Langhorst, Eine moderne offenbarungstheorie (St. a. Maria-Laach 3.).
Marsop, Traumlyrik (Ggw. 12.).
Peschkau, Bahnen der zukunft (Magaz. 14.).
Portig, Ed. v. Hartmann als aesthetiker (Bl. f. litt. unterh. 12.).
du Prel, Ein wort üb. d. spiritismus (Vom fels zum meer 8.).
Prutz, Der gegenwärtige stand der Wallensteinfrage (Uns. Zeit 3.).
Salomon, Zu Puschkins gedächtnis (Ill. Ztg. 2278.).
Scherr, Die jesuiten (Vom fels zum meer 8.).
Panlatinismus, panslavismus, panteutonismus (Allg. Ztg. 52.).
Zur biographie Mirabeaus (Allg. Ztg. 58.).
Augustin-Thierry, Le palimpseste (Rev. d. d. mondes 2.).
Bentzon, La satire de l'esthéticisme (Rev. d. d. mondes 2.).
Frary, Le mouvement littéraire (Nouv. Rev. 5.).
Gladstone, The greater Gods of Olympos (Ninet. Cent. 3.).
Mayhew, The surname „Shakspere" (Acad. 774.).
Lioy, Il naturalista Agassiz nella vita scritta da sua moglie (Nuova Antol. 6.).
Muscogiuri, Nel centenario del poeta L. Uhland (Nuova Antol. 5.).

V. Díla posouzená.

Andrlík, Dědictví siroty (-aue-: Lit. L. 8.).
Bačkovský, Několik rozprav o F. L. Čelakovském (Jindrová: Lit. V. 3.; Vondruška: Čas. kat. d. 3.).
Bielek-Kukučin, Slovenské Besiedky (Lit. L. 7.).
Čech-Heller, Květy (Lit. L. 8.).
Čech, Evropa (Bartocha: Rozhl. l. 1.).
Dolenský, Poklad (Mellanová: Bes. uč. 11.).
Gregorčič-Pakosta, Básně (Pozděna: Hl. n. 78; -n-: Zl. Pr. 19.).
Grégr, Na obranu rukop. Královédvorského a Zelenohorského (Prusík: Zl. Pr. 15.).
Hattala a Patera, Zbytky rým. Alexandreid staročeských (Mýčenín: Ath. 7.).
Heyduk, Běla (Čas 5.[2]).
Hejtmánek, Z hor (-aue-: Lit. L. 7.; Špaček: Česká šk. 10.; Věk: Pos. z B. 15.).
Herites, Dvě povídky (Vrzal: Hl. l. 5.; ides: Nár. L. 71.; V. K.: Českobr. l. 6.; Vykoukal: Sv. 17.).
Holeček, Rozmanité čtení (Vykoukal: Sv. 16.).
Hraše, České školství obecné na Broumovsku, N.-Městsku a Trutnovsku (Benýšek: Pos. z B. 14.).
E. J., Pro shodu česko-polskou (Vykoukal: Sv. 17.; (Čas 5.).
Kolár, Mistr Jeronym (Zákrejs: Osv. 3.; Fr. Bý: Hl. l. 5.).
Komenský-Šmaha, Brána věcí otevřená (Šnajdauf: Rozhl. l. 1.).
Kopecký, Ze života ptáků (Svoboda: Hl. l. 5.).
— Obrana základních pravd křesťanských (Krásl: Čas. kat. duch. 2.).
Kozák, Čtení prostředkem vyučovacím a vzdělávacím (-aue-: Lit. L. 8.).
Krakovský, Staroušková (Zákrejs: Osv. 3.).
Krásl, Blahověst (Vacek: Čas. kat. duch 2.).
Krejčí, Cvičení pořadová pro školy a spolky (Jandl: Pos. z B. 11.).
Krch, O kulturním významu svatých Solunanův (Vondruška: Čas. kat. duch. 3.).
Krystůfek, Boj monarchické Evropy s revolucí francouzskou (P.: Čas. kat. duch. 2.).
Kukl, Simulatores (Zákrejs: Osv. 3.).
Kulda, Posv. kazatelna (Krásl: Č. k. duch. 2.).
Ladecký, Česká Thalia (Vrba: Lit. L 7.).
Lenz, Mariologie Arnošta z Pardubic (Čech 72.).
Lier, Arabesky a novelly (Vykoukal: Osv. 3.).
— Novelly (Vykoukal: Osv. 3.).
Litoměřický, Pacientka (Zákrejs: Osv. 4.).
Lokay, Vzorný manžel (Zákrejs: Osv. 4.).
— Nezvaný host (Zákrejs: Osv. 4.).
Lunear, Dynamit (Zakrejs: Osv. 4.).
Machar, Confiteor (-p: Zl. Pr. 15.).
Mojžíš, Pokladnice mládeže (Kálal: Pravda 11.).
Nečas, Knížka pro malé čtenáře (-aue-: Lit. L. 7.).
Neruda, Žerty hravé i dravé (d: Ruch 8.).
Pakosta, Zábavy večerní. VII. (Mergl: Vl. 7.).
Pátek, Brtnice Trhová a zboží brtnické (Ill. 74.).
Patera, Svatovítský Rukopis (Pelikán: Hl. l. 5.).
Pohunek, Satan a jeho říše (Fr. D.: Pastýř duch. 6.).
Pohořelý, Ruch nynějšího času s upomínkou na budoucnosť (Vondruška: Čas. kat. duch. 3.).
Pokorný, Paleček (Skřivan: Vl. 7.).
Ratolístka, Živnostenské účetnictví pro pokračovací školy řemeslnické (K. St.: Učit. nov. 17.; Brož: Česká šk. 11.; A. Sch.: Pos. z B. 15.).
Rezek, Sborník historický (Šembera: Rozhl. l. 1.).
Rosický, Květiny letní (Polák: Vesmír 7.).
Ruth, Bouře v zátiší, Sestřenka, Zpověď, Ztracený život (Zákrejs: Osv. 3.).
Snieders, Sokové (Vyhlídal: Ill. l. 5.).
Smutný, Pro péro sokolí (Zákrejs: Osv. 4.).
Stroupežnický, Kristof Kolumbus (Zákrejs: Osv. 3.).
— V panském čeledníku (Zákrejs: Osv. 3.).
Šimáček, Pomluva (Zákrejs: Osv. 3.).
Šlégl, Bible (Zákrejs: Osv. 4.).
Šmilovský, Spisy výpravné. VI. (Tichý: Lit. L. 8.).
Štolba, Vodní družstvo (Zákrejs: Osv. 3.).
Šubert, Jan Výrava (Zákrejs: Osv. 3.).
Šubert-Borovský, Čechy (Sv. 17.).
Vlček, Eliška Přemyslovna (Zákrejs: Osv. 3.).
— Osvěta (Opav. Týd. 101.; Budivoj 96.; Korec: Hl. 83.).
— Milada (Oščádal: Hl. l. 5.).
Vorovka, Stylistika a poetika (Bílý: Rozhl. l. 1.; Pos. z B. 11. sl.).
— Poučení o zkouškách učitelské způsobilosti

[1]) O příslušných spisech, u nás nyní vesměs vychvalovaných, soudí spisovatel dosti nepříznivě, zvláště po stránce mravní.

[2]) Ukázka z kritiky: „Heydukovy práce novější . . . jsou vesměs bezcenné" (str. 125.). Když totéž pověděno námi na Moravě, bylo zle . . .

pro školy obecné a měšťanské dle nového předpisu ministerského (Černý: Česká šk. 11.).
Vrchlický, Soud lásky (Zákrejs: Osv. 4.).
— Exulanti (Zákrejs: Osv. 3.; Krippner: Hl. l. 5.).
— Rabínská moudrosť (Zákrejs: Osv. 3.).
— Sny o štěstí (Č.: Lit. L. 7.).
— Nové básně (Haasz: Rozhl. l. 1.).
Zaleski-Pokorný, Duch stepi (Vrzal: Hl. l. 5.).
Zeyer, Sulamit (Zákrejs: Osv. 4.).
— Libušin hněv (Zákrejs: Osv. 3.; Flekáček: Vl. 7.).
— Rokoko. Sestra Paskalina (-ides: N. L. 84.)
Urbánkova knihovna pro lid (Černý: Česká šk. 10.).

VI. Knihopisné.

Gall, Poputnina mladu i neizkusnu kroz družtvo i život. Zagr.
Mažuranić, Lišće. Crtice. Zagr.
Bojevi Crnogoraca s Turcima. Novos.
Bauer, Die kapuziner und die schwedische generalität im 30jähr. kriege. Brixen.
Bautz, Grundzüge d. christl. apologetik. Mainz.
Bleibtreu, Geschichte der englischen litteratur im 19 jahrh. Leipz.
Bölsche, Die naturwissensch. grundlagen der poesie. Leipz.
Büeler u. Meyer, Italienische chrestomathie. Zürich.
Döllinger und Reusch, Bellarmins selbstbiographie, lateinisch und deutsch.
Fischer, Goethes Faust nach seiner entstehung. II. Stuttg.
Frantz, Geschichte d. christl. malerei. 1. Freib.
Gietmann, Parzival, Faust, Job und einige verwandte dichtungen. Freibg.
Gindely, Zur beurteilung Wallensteins. Eine antwort. Prag.
Kratz, Das weltproblem und seine lösung in der christl. weltanschauung. Karlsruhe.
Lübke, Kunstwerke und künstler. Bresl.
Meyer, Homer und die Ilias. Berl.
Schmeding, Victor Hugo. Ein beitrag zu seiner würdigung. Braunschw.
Schwegler, Geschichte der philosophie. 14. Stuttg.
Semler, Goethes wahlverwandtschaften und die sittliche weltanschauung des dichters. Hamb.
Windisch, Georg Curtius. Berl.
Faguet, Études littér. sur le 19. siècle. Par.
Ferray, Histoire de la philos. en France au 19. siècle. Spiritualisme et liberalisme. Par.
Fournel, De Jean-Baptiste Rousseau à André Chénier, études littéraires et morales sur le XVIIIe siècle. Par.
Gibier, Le spiritisme fakirisme occidental. Par.
Janmot, Opinion d'un artiste sur l'art. Lyon.
Rosne, Surian. Pensées et discours inédits. Par.
Beaufort, The abbé Liszt. Lond.
Muller, Sacred books of the East. 25. The laws of Manu. 29. Rules of vedic domestic ceremonies. Lond.
Lang, Books and bookmen. Lond.
Phillimore, Studies in ital. literature. Lond.
Siddons, A cyklopaedia of 4200 words obsolete and modern, occuring in the plays of Shakespeare. Wash.
Casella Nunzio, La posizione giuridica del Sommo Pontefice. Studii. Nap.

Feuilleton.

Brkové péro.

Podává *A. D.*

Pokročilý svět přihlédá jenom k účinkům a výsledkům, nevšímaje si nástrojů, jimiž cíl byl podmíněn. Kritikové rozebírají pitevním nožíkem každou řádku, čtenáři uvažují o kapitolách. censura »pase« po věcech, jež nesměji světla božího spatřiti; avšak nikdo se netáže, jak a čím byl spis anebo článek napsán. Ať brkem anebo výrobkem ocelovým s »R.« ať tužkou nebo dynamitem, inkoustem červeným anebo černým, toho si nikdo nevšímá, po tom se nikdo neptá. Jenom to, co je černé na bílém, platí.

Já bych byl vždycky pro péro brkové z mnohých závažných příčin. Slyším někoho, že mluví o zpátečnictví a tmářství, o nepřízni pokroku a vymoženosti věku; buďsi; mluvte si, kdo co chcete, péro brkové bylo mnoho lepší, a kdyby se jím dosud psalo, oč že by to s českou literaturou docela jinak vypadalo! — Opět se někdo směje a poznámky činí, ale hned každého vyvedu, až na věc důkladně posvitím.

Stěžováno si všeobecně, že se nyní příliš rychle a bez rozvahy pracuje, a hleďte, to by vše nebylo, kdyby spisovatelé psali brky. Ocelové péro jenom třeba chytiti a již letí po hladkém papíře. Ne tak rychle s brkem. Spisovatel než počne psáti, musí si dříve péro udělati nebo poopraviti, musí špičky přiříznouti a vyzkoušeti, a co při těchto pracích předběžných zbývá času ku přemýšlení a uvažování! Již počne, ale péro je dosud příliš tlusté, znovu třeba přiostřiti je, a při tom možno rozvažovati o začátku celého díla.

Spisovatelé prý nyní často ško-

brtnou, a všeho toho nebylo by, kdyby psali brky. Ocelové péro tu a tam zadrhne, a jeli to na př. v kritice, hned je nářek v Israeli. Brkové péro jede hladce a jenom lítá. Takovým pérem by měli tedy psáti všichni kritikové, by jenom hladili, všichni dopisovatelé o slavnostech a schůzích, všichni referenti, by nikdy neškobrtli a péro se nezarylo hluboko do papíru.

Ocelové péro píše jednak příliš jemně, jednak tuze tlustě; brk zvláště se širokými nožičkami jednostejně důkladně podává písmo silné a rázné. Lzeli tedy železem aneb ocelí rozličné falše psáti, brk jde stále dle pravdy, a co jím na papír položeno, to trvá a s plným svědomím může býti hájeno. I kdyby někdo chtěl něco nepravého psáti, brk si postaví hlavu, a kdyby přece pisatel násilně vkládal do písma lež, kaňka udělá konec písmu.

Ocelové péro když delší dobu odpočívalo na stojánku nevytřené v dlouhých (!) vlasech, zrezaví, a pak Bůh pomozi tomu písmu. Pan spisovatel prodlévá v cizině, postěžuje si někde v Lipsku do českých nakladatelův, a když se vrátil, vezme rezavé péro a — český spisovatel — píše, vlastně škrábe své spisy švabachem pro lipského nakladatele, což je rozumná docela věc. Kniha by beztoho musila putovati pro skvostnou vazbu do Lipska, aspoň uspořeno poštovného. Brkové péro nezrezaví nikdy: majitel jeho nerozšiřuje slávu českého národa německými spisy, by o nás také Němci zvěděli.

Rád bych věděl, jak možno železné péro před početím dopisu »milovanému příteli,« »nejdražší přítelkyni« kousati, a kousání péra při dopisech zvláště těm nejmilejším a nejsladším je něco obligatního, jako v pátek buchty s mákem. Jen brkové péro lze příjemně okusovati, trhati a pod nosem si jím, za příčinou vybavení nových myšlének, šimrati.

Pro výbornosť a rozhodnou přednosť brků ta také mluví okolnosť, že si spisovatel při tučných honorárech může zakousnouti do brku a fantasií se vmysliti v porci onoho opeřence, který brk ten v křídle nosil a vůbec hloupých lidí jednoho pohlaví znakem je. Takový duševní požitek je velikým dobrodiním spolu pro všechny písaře vysokých i nízkých úřadů. Může něco podobného způsobiti péro ocelové?

Viděl jsem již několik pomníkův a ještě více obrazů, kde velikáni byli vyznačeni s pérem v ruce, jak právě zapisují některou myšlénku na kovový nebo kamenný pergamen; ale jaké vždycky ono péro bylo? Povždy brkové. Ergo naši předkové a vůbec slavní mužové psali brkem skvosty děl nesmrtelných: chcemeli býti jejich hodnými následovníky a slávy jejich aspoň stínem, musíme psáti brky, třeba by v jiném ohledu naše následování pokulhávalo.

V Anglii prý jest na každém stole veliký brambor, kam k vůli zachování zastrkována péra železná: a jaké pak může míti spisovatel myšlénky, neustále se dívaje na prorážený se všech stran brambor? My známe jen jednu bramborovou válku s milým sousedem spojencem, brambory jsou u nás odznakem něčeho hloupého, a jak kdybychom ještě na stole je měli k vůli ocelovým pérům?

A nebylo řezání brků pěkným »vedlejším« výdělkem učitelů? Podnes se pamatuji, jak mně bylo líto pátého brku, který jsem musil dáti panu učiteli od seříznutí čtyř per. Správka byla ovšem zadarmo, jenom huby jsme trochu dostali. Kdyby podnes brková péra na všech školách byla zavedena, učitelové a professoři žákům brky řezali a pátý od práce dostávali, jak by byl jejich plat zlepšen a o kolik — set žádostí byl by sněm chudší! — Brkové péro by působilo také blahobyt.

A tak summa summarum ocelové péro, jímž ovšem také tyto řádky jsem psal, mnoho zlého působí, ostré kritiky píše, k souchotinám duchovním spisovatele dohání, cizotu zavádí, špatné myšlénky přivádí, o požitky mnohé spisovatele připravuje. Brk naopak.

Mravné naučení:

Pišme brkem každé dílo,
podaří se nám až milo.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. 1887. Číslo 6.

Z našich knihoven pro lid.

Píše *Miroslav Zkoumal.*

Bylo již několikráte veřejnou kritikou na to poukazováno, že by se do knihoven, pro lid určených, neměly dostávati časem plody, jež se do podobných sbírek hodí co nejméně, jimiž mravnosti neposlouženo, buď křiklavé episody drasticky čtenářům předváděné nebo dokonce pro těžký sloh pro lid se nehodící.

Máme na mysli tři nejrozšířenější knihovny, jež za tutéž cenu pět až sedm svazků, při jedné i vázaných, slibováno. »Matice lidu« vychází již 20 let a podala děl 120, »Libuše« nastupuje ročník sedmnáctý, a nejmladší »Přítel domoviny« vychází na třetí rok. Abychom některé nevhodné práce z knihoven těch uvedli, jichž kritika neodporučila, po paměti připomínáme si »Naše staré obrázky« od *Fr. Dvorského,* »Na cestě křížové« od *K. Skály,* »Za utrpení předků« a »Pod praporem naděje« od *Fr. Řezníčka,* »Cyril a Metoděj« od *Jana Svobody,* »Z hanácké vesnice« od *O. Bystřiny,* »Dva barikádníci« od *J. Arbesa,* »Poslední poustevnice« od *K. Světlé* a jiné.

Ovšem vedlé prací nedokonalých, nevhodných nalézáme v knihovnách také plody opravdu umělecké, obsahem i směrem velmi dobré a formou pro čtenáře velevhodné: avšak nesmíme pro tyto spisy dobré zapomenouti na nevyhovující požadavkům všeobecným anebo dokonce škodné buď obsahem, buď směrem.

V poslední době byli jsme zvláště poukázáni na dvě publikace v těchto knihovnách, a to čtenářským spolkem v Brně, třetí pak přičiňujeme z vlastního popudu. Hlavně prý hřešeno ve spisech těch proti mravnosti. Uznávajíce třeba uměleckou cenu jejich, nemůžeme přece nikdy mlčením je pominouti nebo snad odporučiti, uraženali v nich tak aneb onak mravnosť. Nebude se tedy úvaha naše tak říditi toliko posuzováním stránky syntaktické, umělecké komposice atd., jako mravnosti, pokud jí nešetřeno v patřičné míře.

Pozornosť brněnského čtenářského spolku obrácena k »České Magdaleně,« dějepisné novelle ze XIV. století od *Ferd. Schulze* (»Matice lidu« r. XX. čís. 6.) a »Hře s ohněm,« novele od *Jana Liera* (»Libuše« r. XVI. č. 6.); my pak těmto připojujeme ještě »Dvě bludičky,« novelu od *Al. Kalendy* (»Přítel domoviny« r. II. č. 5.). Tedy dvě novelly s jedním *l* a jedna s dvěma *ll.*

Přikročme blíže k jednotlivým novelám.

»Česká Magdalena,« dějepisná novella ze XIV. věku. Než podáme stručný obsah, zmíníme se krátce o pramenech historických. Nechceme upírati, že děj pro »Českou Magdalenu« je opravdu historicky dokázán: v minulosti mnoho se stalo; ale tážeme se, je to užitečno a prospěšno ze starých archivů vytahovati děje nemravné a předkládati je čtenářům jako pikantní povídku? Není dobře mnohou stránku, která k celkovým dějinám žádného vztahu nemá, spíše pominouti, než ji znovu ohřívati?

Uvádíme minulosť k poučení, následování, a jaký užitek plyne z vylíčení některé milostnice polského krále? Pražádný. Nedávno bylo dokazováno v literatuře pro mládež, že z mnohých od-

strašujících příkladů čtenáři spíše se chybám učí a navádějí; nejinak ve spisech pro lid. Jediné místo více uchvátí čtenáře, než celý děj, a to zvláště, když obsah čerpán z neklamné historie.

»Česká Magdalena« je rovněž příkladem odstrašujícím, který však spíše pokazí, než napraví.

Obsah v hlavních rysech je následující:

Král polský Kazimír III., jsa návštěvou u českého krále Karla, prohlíží si památnosti a znamenitosti města Prahy. V klášterním kostele na Slovanech spatří krásnou ženu, k níž dle své těkavé a vilné povahy zahoří hned láskou. Domeš, oddaný sluha, má pánu svému vyhledati novou milostnici, městskou vdovu Kristinu po Mikoláši Rokycanském. Tato kdysi odmítla ruku Domšovu; králův sluha chce se vymstiti na bývalé milence. Kristina, veřejná frejířka v Praze, která mnoho šlechticův o jmění a česť připravila, dala si ku hrám na náměstí vystavěti lešení hned naproti královským. Život jí zevšedněl, touží po koruně královské. Sotva se o náhledy své s oddanou Aluší sdělila, přichází Domeš. Avšak Kristina nechce býti toliko královou milenkou, ale jeho ženou — polskou královnou. Kristina se líčila, by krásnou byla. Krále polského při hrách zaujala docela do svých tenat. Dostavil se do domu jejího, ale Kristina jenom jeho chotí si býti přála. Slíbil, že do Krakova s ním pojede. Příbuzný Kristiny, pan Menhart, poctivý měšťan, činí jí ostré výčitky. Nic nepomohly; Kristina odchází do Polska za králem.

Ani zde nechce býti královou milostnicí, jakých Kazimír mnoho na hradech měl, ale jenom chotí. Biskup odepřel druhý sňatek. Pravá choť králova, Adelhaida, byla střežena s dětmi na Zarnovci, odkud ji později Jindřich, landhrabí hesský, vysvobodil. Pater kvardian oddal v kapli ženatého krále s Kristinou podruhé, k nemalému pohoršení celého národa. Kristina jako polská králová vymohla si družinu polských šlechtičen, s mužem vytrhla do války proti nepřátelům a všude majestátně se repraesentovala. Jedna ji stihla nehoda; líčidla zhoubně působila na kráse paní Kristiny. I vlasy počala ztráceti a hlava jí strupatěla. Tyto nedostatky pražský apatekář vlásenkou zastřel.

Domše velice bolelo, že Kristina polskou královou se stala. Chtěl, aby jenom Kazimírovou milenkou byla. I umínil si, že polský trůn očistí; chtěl zabiti Kristinu, ale spatřiv, že je prašivou, citelněji potrestati bývalou milenku zamýšlel. Sdělil králi, co na Kristině byl shledal. Vymínil si však, aby mohl veřejně nález svůj odhaliti. Tak se stalo při veřejných hrách. Kristina byla svržena s královského trůnu, vyvezena na hranice a s těžkostí se do Prahy dostala, kde do kláštera s Aluší byla vstoupila.

Majíce na paměti účel »Matice lidu,« vzdělanosť a osvětu do nejširších vrstev národa pomocí prostonárodních knih poučných šířiti, přistupujeme k jednotlivostem. Prostí čtenáři na venkově dovídají se, že Kristina »svěží, jemným ruměncem zářící tváří, ušlechtilými rysy svými převyšovala mistrovské malby světic na oltářích« (str. 11.). Nad takovým smělým porovnáním pozastaví se mnohá selská hlava, jejíž fantasie nedosahuje toho stupně, by třeba nejmilejší děvče ke světicím porovnával. Také nezná »pleti, která dává tušiti okouzlující údobnosť celého plně urostlého, pružného těla« (str. 11.).

Velmi pohoršivá je scena na str. 12. a 13., za niž by se ani Zola nemusil styděti, ač p. spisovatelem »Magdaleny« bylo bráněno »Nánu« překládati do češtiny. Císař Karel ukazuje vzácnému hosti klášter sv. Kateřiny pro panny, jimž přidal probošta a čtyři kněží, »aby pro ně sloužili mše.« Kazimír stěžuje si, že dal vystavěti několik klášterův, ale že jsou téměř prázdny. »U mne v Polsce bylo by velice na uváženou, kdybych mnichy a řeholnice chtěl zavříti do společného kláštera.« Panovníci se žertu tomu smáli a Kazimír dodal: »Snad abych nyní zkusil naplniti kláštery podlé návodu Tvé císařské Milosti v tomto klášteře Kateřinek.«

Takovým nejapným vtipům by se Karel, otec vlasti, jak my ho z dějin známe, smál nejméně, ale buď by frivolní poznámky Kazimíra, známého frejíře, ignoroval, anebo řízným způsobem odmítl.

Také podivno asi čtenářům na venkově, »že kratochvilné hry s damami náleží k pravému životu dvornímu a rytířskému.« Nevíme, proč čtenáři »Matice

lidu« dovídají se o četných milostnicích Kazimírových: Hele, Gernšce, krásné Maretě, Zosii, Julče a mnohých jiných, jež polský panovník, manžel a otec, hlava národa, na hradech k ukrocení »vichru vášní« zavíral. Proč líčen tak dopodrobna »spustlý rodinný život králův cizoložný« tak věrně a poměr jeho k rozličným »záletnicím« »s vnadami,« »obnaženým ramenem« atd. popisován tak markantně? Co odpoví prostý čtenář, vida hýřivý, prostopášný, pohoršlivý, hříšný život králův? Když pán, hlava národa, proč bych také nedělal podobně já?

Kazimír byl Adelhaidě, pravé manželce, věren, »jak se tomu říká v církevním slohu. Ale jest nesmysl, nerozum vázati svou vůli, svůj vkus, potřeby své ducha v jedné krátké chvíli po celý dlouhý život« (str. 24.). Věrnosti slohu církevního nerozumíme: co však následuje, jest urážkou svátosti stavu manželského, které soustrasť s královou a rozhořčení národa nad druhým sňatkem ženatého krále nenahradí.

Jako špatný a povržení hodný charakter Kazimírův, tak ničemná povaha záletné Kristiny, veřejné frejířky, líčena do všech odstínů živými barvami neřekneme za příčinou pikantnosti, jako pro věrnosť historickou (!) a k všestrannému označení charakteristiky (!). Kristina se »záletnou krásou« a »záletnickým uměním« i samého Karla má v podezření, »že vedlé svých škaredých (!) královen pěstuje lásku někde jinde« (str. 44.). Nová to urážka Karla a manželek jeho.

K ošklivosti nutká scena, kdy Kazimír »do hebounkého pospíchá objetí milostné paní.« Kristina totiž »jala vnadami veškerou jeho mysl, že jich užití pokládá za vrchol všeho štěstí a vší slávy na světě« (str. 55.). Místo to nepotřebuje výkladu. Až hnusno jest opakovati všechny »milostné návrhy« královy, »by mohl přivinouti sobě Kristinu a okřáti sladkým dechem jejím, zaplesati dotknutím se její božské bytosti« a »pokochati se okouzlující krásou, užíti její milostnosti« atd.

Kazimír, který »nepoznal, co to jest úcta a šetrnosť k ženské ctnosti, co to je posvátnosť svazků manželských, co to je vědomí hříchu spáchaného na bezbranné cudnosti,« spočívá posléze na »vlnících se ňadrech« a v »sladkých loktech.«

Aby rozšiřovatelé »Matice lidu« věděli, jaké knihy lidu odporoučí, ač neradi uvádíme tato místa, vrcholící na str. 66.: »Při tomto pohybu plný půvabný živůtek a šíje její objevily se v nejdokonalejší plastice své.«

Čím je šlechetná povaha p. Menharta oproti nevěstce polského krále? Na které straně je protiváha? Jako stín ztrácí se v povídce ctnosť a šlechetnosť před chlipností a vilností.

Kristininy neřesti v Praze páchané překonány jsou v Polsku tropenými prostopášnostmi na trůně královském. I těm dostává se pikantní líčně a příliš názorného líčení. Násilnictví hýřivým Kazimírem biskupu učiněné, potupa svátosti stavu manželského, v kapli krakovské před pěti věky stropená, má býti záživnou stravou tisícům čtenářů »Matice lidu.« Když biskup nepovolil králi, »pater kvardian,« jejž Schulz líčí jako »postavu, jížto modlitby a posty šly tak výborně k duhu, že ubohá duše v sádelné obrubě odpočívala jako v nejhebčích poduškách« (str. 92.), zastal úřad nejvyššího pastýře, oddav ženatého krále s pražskou frejířkou. Co tomu říkala papežská stolice? Kazimír prý vyslal posly do Říma, jimž dal »místo všech omluvných a prosebných listů s sebou pro jistější účinek tisíc florentských dukátů« (s. 100.). Biskup na svůj žalobný list dostal prý pokynutí, »aby Kazimíra krále zbytečně nedráždil, nýbrž jeho štědrou náklonnosť k církvi blahovolným a shovívavým způsobem udržeti a rozmnožiti se snažil . . . který činí více dobrého než zlého . . . rázným je šiřitelem křesťanství« (str. 100.). Velice by se nám p. spis. zavděčil, kdyby nám citoval dějepisný pramen, kde tyto zprávy vůbec a dopisy apoštolské stolice čerpal. Tážeme se znovu, proč to vše v »České Magdaleně?« K potupě církve (viz Schulzova »Johánka«).

Ještě mnoho bychom mohli citovati »pikantních« míst, ale přestáváme na líčení života krále Kazimíra s milostnicí (vlastně frejířkou) Kristinou, kdy se nemohl »vymaniti z opojného objetí svůdné Pražky« (str. 117.), tak že nechával »na měkkých ložích a u plných korbelů hynouti polskou sílu« (str. 117.). »Utonul v osidlech krasa-

více,« »objímal hebkou šíji rozmařilé ženštiny« a »pásl se na vnadách čarodějné záletnice.«

Celá kniha je plna svůdných výrazův a frasí, jako: »hluboce vystřižený živůtek,« »záletní páni,« »milostná dobrodružství,« »vnady milostnice,« »zrádná milenka,« »cizoložný život,« »obnažené rameno,« »záletná krása,« »hebounké objetí,« »hluboko obnažená hruď,« »vášnivé pohledy,« »záletnické umění,« »milostné návrhy,« »svůdný zjev,« »vnadné postavy,« »záležy,« »vnadný,« »kypra hruď,« »sladké lokty,« »horoucí vášeň,« »ohnivé objetí,« »nevěstka,« »záletnictví,« »cizoložství,« »vášnivý záletník,« »cizoložná manželka« atd. Slovo »milostnice« v rozličných odrudách v povídce shledali jsme vícekráte než třicetkrát.

Co nám je po umělecké stavbě, pointě, slohu, jadrné řeči atd. v povídce tak »svodné a vnadné?« Na některých místech není po slovesech pohybu náležitého supina. »Odkvapil rozloučiti se« (s. 69.), »přišel mě oddati« (str. 86.), »pádil potřiti vzpouru« (str. 117.).

Dejme tomu, že »Česká Magdalena« jest odstrašujícím příkladem spustlého života a že pochybeno u příliš věrném líčení. Kristina odchází do kláštera, ale místo její u krále hned obsazeno »dvacetiletou, krásnou židovkou Ester« (str. 155.). Tak výstražné povídky nekončí.

»Česká Magdalena« je parodií jakousi hříšné a pokání činící Magdaleny světice. Avšak jakou měrou rozdělen život »České Magdaleny?« Hříchy její líčeny na 148 a pokání na 7 stranách, král však zůstává nadále ve hříších svých. Kdo vnucuje pokání Magdaleně? Niterné poznání života marnivého? Nikoliv, ale prašivina na hlavě a lišeje na tváři. Kristina nezasluhuje ani toho názvu Magdaleny.

Právem odsoudila brněnská beseda čtenářská »Českou Magdalenu« a my nemůžeme leč litovati správu »Matice lidu,« že podobný spis do prostonárodní knihovny se dostal. Takové čtení odporoučeti nejen že by bylo šířiti nemrav, před takovými knihami musí každý vlastenec, který zná venkov a čtenáře pod střechami doškovými, varovati, a objevení se jich v české literatuře odsuzovati. (O. p.)

Nový, znamenitý český básník,

na nějž nebylo posud kritikou náležitě upozorněno.

Píše *Jan Korec.*

(O.) »Zimní pohádka« (»Osvěta« 1882.) jest pro kritika tvrdým oříškem. Jest tu více pěkných věcí: Jest tu několik pěkně zpracovaných obyčejů našeho lidu, jsou tu pěkně vypodobeny city dívky, jež nemůže zapomenouti na svého mrtvého milého, jest tu velmi pěkná pohádka (cesta Haniččina do nebe), jsou tu pěkné obrazy zimní a jarní přírody, jest tu velmi plasticky vypracovaná postava staré matičky, která v řeči, v níž vzpomínky na vlastní mládí, reflexe o časích bývalých a nynějších a představy nahodilými podněty způsobené s podivuhodnou psychologickou pravdivostí se střídají, své dceři přimlouvá. Láska bledé, smutné Haničky k mrtvému milému, ty její tajemné tuchy a nálady, v nichž domnívá se viděti ducha svého milého, ta tajemná bílá hora s tím černým lesem a temnou chvojí v úbočí, která na duši Haniččinu tím tajemným, nevysvětlitelným způsobem působí, ten tajemný poutník, jenž odtud za Haničkou chodívá, to tajuplné spadnutí uschlého věnečku se svatých obrázků, což Hanička vykládá si za jakési znamení, ta její cesta za duchem v tajemném pološeru svaté noci vánoční, ten sněhulák, o němž postrašené děvče družkám na přástce shromážděným vykládá — to vše dodává této práci jakéhosi rázu balladického. Balladická jest tu místy i

příroda. Ale škoda, že vše to není zpracováno v jeden umělecký celek, že tu není náležité jednoty. Skutečnosť, živly balladické, pohádka, obrazy přírodní všelijak se tu proplítají a splývají v sebe tak nejasně, že jednotná vůdčí myšlénka čtenáři se ztrácí a pozornosť jeho se rozptyluje a unavuje. Pohádka, v níž vykládá se Haniččina cesta do nebe, jest sama o sobě zajisté velmi pěkná a může býti nazvána velmi zdařilým napodobením našich pohádek národních; ale nemůžeme najíti těch logických a uměleckých nitek, jimiž by její počátek a konec souvisely s tkanivem básně ostatní. Jest to část úplně samostatná, která by se z celé básně docela dobře dala vyjmouti, aniž by tím celek utrpěl. Kdyby byl básník svou látku trochu více soustředil a celou tu báchorku raději vynechal, a za druhé kdyby v dikci byl býval úsečnější, mohla z básně býti pěkná ballada. Takto však to není ani ballada ani pohádka, nýbrž jakési mixtum compositum. Sloh jest podobný jako v povídce »Nový sad«: poněkud neohebný a trhaný. Nejasností dosti mnoho.

Na jednu přednosť však upozorňujeme: příroda jest tu všude oduševněna. Básník dovedl do ní vždy vložiti přiměřenou náladu. Ba zdá se, jakoby tu příroda byla jakousi tajemnou bytostí, která na osudech lidských má své účastenství a s nimi i harmonicky chce cítiti. V oddílu čtvrtém celá příroda dýše dojemnou poesií vánoční a na konci raduje se s lidmi z nového života a z příchodu jara. Život a, ať tak dím, nálady přírody jsou tu v harmonickém spojení s city a náladami bledé Haničky, tak že se skoro zdá, jakoby básník jednu a touž myšlénku byl chtěl parallelně vyjádřiti způsobem dvojím, jakoby vedlé ballady dívčího srdce byl chtěl podati i balladu přírody. Tomu nasvědčuje i počátek a konec. Počátek básně zní:

Bílý svět, kraj pohádkový,
srdce zhaslé bílé rovy,
slunce v obzor jižní padá,
a již země, panna mladá,
věnec hází dolů s hlavy
a za sluncem do dálavy
volá, pláče, a kde jaký
pošle za ním všecky ptáky,
pošle, toužíc: Bodejž zhasne
to tvé oko žhavé, jasné! (?)
Ono zhaslo, a ti ptáci —
žádný se k ní nenavrací.

Srdce chladné, umořené,
v svadlých květech pohozené,
chmura krajem — listí padá
jako s dívčí tváře vnada.

A konec? Když okouzlena jarní krásou Hanička novému milému v náruč klesne, zakončuje básník celou báseň těmito slovy:

Více duch můj nevykreslí.
Slyším, země oddychla si:
„Nuže vizte! Tak jdou časy!“

V nejnovějším jeho obrázku z kraje »Až na onen svět« (v 3. seš. letoších »Květů«) poznáváme zase Jakubce se všemi jeho přednostmi. Z příhodečky prosté dovedl Jakubec opět vykouzliti překrásný obrázek. Vše, co krásného jsme pověděli o »Evě cikánce« nebo o »Martinu dráteníkovi,« mohli bychom prostě opakovati též o práci této.

Přehlédnemeli ještě jednou posouzené tuto práce Jakubcovy a sestavímeli je pořádkem, v jakém je autor skládal (»Zimní pohádka,« »Nosila klobouček,« »Nový sad,« »Obrázek s pouti,« »Eva cikánka,« »Martin dráteník,« »Na rybníce,« »Až na onen svět«), pozorujeme na nich s radostí stálý pokrok. Srovnejme jen na př. obrázek »Nosila klobouček« s »Evou cikánkou« nebo s obrázkem »Na rybníce«!

Ze všech těchto básní, jakož i z kratších jeho veršů lyrických vyznívá vřelá láska básníkova k přírodě a k našemu venkovu. To jest charakteristickou

vlastností jeho básnické individuality. »Zoufám někdy,« tak píše sám v listě poslaném jednomu z mých přátel, »že jsem na vždy odloučen od venkova a přírody, k níž jsem celým srdcem přilnul, a s bolestí tuším, že dříve, nežli vyspěju k nějaké dokonalosti, vyčerpám se ze vzpomínek, jež nahraditi nikdy už mi popřáno nebude. Co bych za to dal, kdybych mohl aspoň půl roku nebo jen několik měsíců pobyti na moravské Slovači, nebo v Domažlicku, nebo jen pod Krkonoši! Však co platno toužiti! Dokud síly stačí, budu se přičiňovati« atd. Což nenajde se v Praze někdo, jenž by spolek »Svatobor« na toho nadaného, snaživého, za nejlepšími cíli se nesoucího básníka upozornil? Zajisté že by Jakubec přízně »Svatoborovy« více byl hoden, než lidé, kteří nám svým psaním literaturu jen kazí a ku »Svatoboru« tak se zachovali, jako na př. Václav Řezníček!

Z drobných veršů Jakubcových jmenuji tuto: »S Krkonoší« (»Osvěta« 1882.), »U prázdného hnízda« (»Květy« 1882.), »Večerní vzpomínka« (»Květy« 1882.), »Psaníčko« (»Ruch« 1880.), »V plesu« (»Květy« 1884.), »Za myšlénkou« (»Osv.« 1882.), »Touha« (»Osv.« 1884.), »Elegie« (»Světozor« 1882.), »Po denním trudu« (»Osv.« 1884.), »Venkované při návštěvě Národního divadla v zimě 1884.« (»Zlatá Praha« 1885.), »K velkému životu« (»Osv.« 1885.). Všecky se nám líbí jak svou formou, tak i — což zvláště připomínáme — svým obsahem. Není tu žádných prázdných, laciných frasí, které se sice pěkně čtou, při kterých se však nic nemyslí a nic necítí, zkrátka nejsou to ty bezmyšlénkovité rýmovačky a hříčky, kterými se nyní tak mnoho našich mladých lidí baví, nejsou to ani ty zženštilé zvuky, jimiž lyra i některých starších našich básníků nyní zaznívá: jsou to zvuky vážné, plynoucí z duše vážně, zároveň však idealně naladěné, a budící respekt! Čtěte si na př. jeho báseň »K velkému životu!« Taková báseň váží u mne velmi mnoho, neboť vidím tu myšlénku, cítím vřelý cit, kochám se v čistém básníkově nadšení a ctím jeho povznešené stanovisko ethické. Uvádím tu aspoň druhou část této básně:

Jest velká žití síla,
a kdo žít neumí, životu marně spílá.

Té moci nezdolné, jež ještě blízká
je přírodě, své světím nadšení.
Ten zápal ctím, jenž v ruku meč nám vtiská,
ač ruka jej vždy v rádlo promění.
Tou silou, která jiskry v křemeni
a v mrtvé duši nové vzněty loudí,
tou plémě vyrůstá jak osení,
jež udupati na vždy chtěli bloudi —
hle, nyní povstává a vrahy svoje soudí.

Tu sílu, rode můj, vzpruž tuhou prací,
s osudem krutým stále ve sporu.
Po sklamání se vzdor a síla vrací;
jen nepovoluj, lide táboru!
Shrň těsněji se kolem praporu,
mlat maje za zbraň, kosu za sudlici —
svou prací oděn — v světa prostoru
zas píseň vyšli starou, vítězící!
Již tedy vzhůru, kdo jste boží bojovníci!

Touha jest překrásný, k srdci promlouvající výraz touhy po rodném kraji, v němž básník prožil šťastnou dobu mládí, do nížto nyní, kdy jeho duch »jak starý kmen, jenž v zemi tvrdne, pod tíží trapných dnů se ohýbá,« rád vzpomínkami zalétá.

Na konec zavděčíme se snad čtenářům, sdělímeli několik dat životopisných. Jakubec narodil se r. 1858. ve Lhotě Hlásné u Jičína v Čechách. Obecnou školu navštěvoval v Ostružně, sousední vsi, pobyl pak v Němcích v Libwerdě u Friedlandu, pak navštěvoval čtvrtou hlavní třídu v Jičíně a vstoupil tamtéž na gymnasium, jež absolvoval r. 1878., načež se odebral do Prahy na fakultu filosofickou. Ve čtvrtém roce universitních studií postižen byl těžkou a nebezpečnou chorobou, jejíž následky

potrvaly, tak že byl nucen na radu lékařů zanechati zkoušek, a nastoupil r. 1882. do služby obce pražské, kdež ješt posud zaměstnán.

Jeho sebrané povídky z kraje vyšly právě v »Salonní bibliothece.« Buďtež mu při prvním jeho kroku do veřejnosti tyto naše řádky přívětivou průvodkyní!

Divadlo.

O jeho kulturním a ethickém významě.

Studie V. *Vítězného.*

(Č. d.) Obrovská říše římská povstala z vlastenectví, jím mohutněla a se držela. Ale patriotismu římskému oslabovala se vzpruha vzrůstem říše a zevní zabezpečeností. Nadšení malátnělo a poklesalo. Národ dlouhými boji domohl se blahobytu, ale zároveň se unavil a ochabl i obracel se tudíž přirozeně po prostředcích, jimiž by okřál, chápal se věd a umění, počínaje si v tom poněkud jinak, než Řekové. Říman byl hrubší, abychom tak řekli, tělesnější, nehleděl jako Řek k úplné harmonii ve svém vychování, stránka tělesná, smyslná vynikala na úkor duševní. Odtud patrno, že umění nepěstil pro vděk bohům a ušlechtění svého krasocitu jako Řek, nýbrž že hned prvotní účel římského umění přichyloval se více k zábavě. Tak i hry dramatické do Říma uvedené v zájmu uměleckém dosti rychle pozbývaly umělecké duševnosti a vybujely za obecné pokleslosti mravní v době pozdnějších císařů v potřebnou a nevázanou zábavu. Repertoir vrhal se na látky nižší a nižší, až brodil se společností nejzvrhlejší. Obecenstvu výjevy nejsprostší lahodily, ono mělo v nich největší rozkoš, káravé hlasy mužů zachovalejších zanikaly v divém jásotu rozvášněného množstva, jehož choutkám i tyranští caesarové bezmocně se poddávali. A lid, který kdysi rozdával panství, úřady a legie, všeho se zříkal a jen dvé věcí úsilovně žádal: chleba a her v cirku.[1]) Neboť Řím kultem císařů zotročený nejen bohy povrhal[1]) a mravností, nýbrž i lidskostí, pase se s rozkoší na krvi zápasníků v areně.

Přiznati jest, že divadlo římské skýtalo věrný obraz života společenského v Římě, ale účel jeho naprosto byl bludným. Spíše s pravdou jest, co tvrdí satirikové a křesťanští polemikové, že »jeviště římské časně zasvěcené Venuši stalo se školou vilnosti a cizoložstva.«[2]) A výsledek toho? Úpadek veleříše římské.

Odtud, z doby pokleslosti římské, přešel do církve názor o divadle a soud její za různých fasí divadla mírnil se a přiostřoval, ale zůstává v podstatě týž do našich dob. Neboť církev nehledí tak k theorii, jako se domáhá praktických výsledků, kterými divadlo spíše odstrašuje než povzbuzuje, přivozujíc místo mravního ušlechtění pohromu duševního, ethického života. Proto varovala věřící přede hrami a herci, zvláště kleru přikazovala se zdržovati světských her, které »mravům jsou nebezpečny.«[3]) Spisovatelé vidí v komoediích zásadnou zhoubu mravní[4]) a nebezpečnou návnadu »ke smyslnosti, která jako jedovatý kořen plíží se všemi

[1]) Juvenalis, Sat. 10.

[1]) Firmicus Maternus volá k pohanům: „Coenam de coelo fecistis."

[2]) J. Jung, Leben u. sitten der Römer, I. 4.

[3]) III. sněm turonský can. 7. (r. 813.), po něm conc. Trid., Mediol. I. (1568.), Coloniense (1860.) a j.

[4]) Bossuet: „Morum depravatio ad certam regulam firmumque principium in comoediis redacta est."

smysly.«[1]) Přes to nelze vytýkati církvi, že nechápala prvotního ethického i aesthetického významu divadla, ano ve středověku na její půdě vzniklo a vyspělo v divadlo moderní. Záhy dopřála z intencí mravních divadlu místa ve chrámích, kde věřícím znázorňovaly se pravdy víry a nevzdávala se dohledu na divadla, když se zesvětšťovala představeními poutníků palestinských, kteří takto diváctvu vysvětlovali, co zažili na svých cestách. Místa v kostele začala církev hrám divadelním odpírati, když upadly v nedůstojnosť, ano v rouhání (jako na př. když Bůh ocital se před obecenstvem ve průvodě malých i větších čertíků).

Mravní myšlénka jeví se ve všech církevních hrách, k níž ve školách humanitních přidal se i účel paedagogický, který zvláště náš Komenský vysoce cenil, žádaje takto nejen pochopení řeči, nýbrž i ducha antického k podpoře mravnosti v mládeži.[2]) Tu však drama, vyznívajíc rhetorikou a didaktikou, bylo na cestě jiné, než na cestě čistě umělecké dle moderních požadavků. Přirozený postup ve vývoji dramatu byl od jednoduchých prostonárodních her k mysteriím a mirakulím, kterým scházel hlavní požadavek umění, idee; požadavku tomuto začaly vyhovovati teprve mravní hry, morality, které vedlé ideí určovaly přísněji i charaktery. Moralitami konečně přestoupilo se k modernímu dramatu, které vymezovalo ponenáhlu své umělecké stanovisko i své účely.

V moderním dramatě rozšířil se obor látek proti starší náboženské jednostrannosti, sáhlo se do realního života proti allegorisující duchovosti, jako antický postaven i moderní člověk do středu, individualita do boje se všeobecností, svědomí jednotlivce do rozporu s platnými zákony mravními (u Shakespeara). Účel dramatických her se ozřejmil velikými tvorbami pravých básníků, s tvorbami těmito vstoupil do divadla pravý duch umění, který mezi ostatními umělci divadelními šířil vědomí uměleckého povolání. Divadlo moderní vytklo si účel nejvyšší: Býti člověku školou, aby se poznal, což Shakespeare[1]) vyjadřuje slovy: »Účelem dramatické hry bylo a jest držeti takořka přírodě zrcadlo, ukázati ctnosti její vlastní tvář, posměchu jeho vlastní obraz a věku i ztělesněné době jich podobu a výraz.«

Širokým však a obecným účelem svým divadlo nabylo významu obecného. Proti době starší, kdy bylo přepychem v palácích králův a velmožů, stalo se ponenáhlu všem ústavem vzdělavacím v běžném smysle. Dobrodiní jeho měly se účastniti i nejnižší vrstvy, ono má býti nejvyšším a nejpřístupnějším ústavem uměleckým a pro národ »samostatným živlem národního vzdělání.« Dramatické hry jako vrchol umění mají způsobovati theoreticky nejvyšší zálibu, dle praktických pokynů císaře Josefa II.[2]) »ušlechťovati vkus a mravy,« a takto positivně přispívati ke kultuře národův. Ale nemožno, by poklad sebe skvělejší, svěřený rukám velikého a přerůzného obecenstva, udržel se napořád v původní ryzosti a čistotě, nemožno, aby skvělé poslání divadla nebylo přikalováno choutkami rozmanitého diváctva. Dojem aesthetický, za nímž jde dramatická báseň,[3]) nezamlouvá se massě, která úsilovně žádá ještě více, která chce i při umění smyslnou lahodu. A povolností spisovatelskou a divadelní správy dá se dosíci všeho: Hojného obecenstva i jeho zábavy. Na tom záleží zdar našich nynějších divadel a tím zalíčen i úkol divadla.

[1]) Calmet.

[2]) Zoubek: Komenského „Diogenes.“ „Osv.“ 1872.

[1]) Hamlet, III. 1.

[2]) Klaar, Das moderne drama, str. 307.

[3]) Jungmann, Slovesnosť.

»Umění jest útlá květina, která u všech národů se krásným květem rozvíjí toliko na půdě náboženské a odtud teprve přestupuje do života.«[1]) Vrcholem tohoto přestupování byl Calderonův nábožensko-mravní heroismus a Shakespearův realismus. Ale i tento vrchol po obou velikánech se vlní ustavičně francouzskými komoedy, německými i ostatními napodobovateli a dospívá naší dobou k povážlivému sklonu. Nádhera divadelních budov, možno říci, roste, ale duchovnosti, niterné ušlechtilosti ubývá zvláště uvedenými na scenu novějšími výplody ceny více než pochybné. Účin her divadelních nerovná se nikterak výpravě divadla a požadavkům, které plynou z jeho účelu. V obsahu volá se po látkách národně realních, čehož na jevišti českém posud marně se kritika domáhá, a kde se skutečně ujímají, tam jimi poklesá umění. Soudy o nynějším stavu divadla valně se různí. Každému a zvláště českému posuzovateli má záležeti na nepokryté pravdě daleké upírání a prosté blouznění, poněvadž »upíráním nemůže se skutečnosť odestati, jakož i blouzněním a sensualismem nikdy pravdy nezničíme.«[2]) jest nám před jinými stříci se blouznivých frasí, poněvadž jsme v ustavičném boji za svou existenci a svobodu i politickou i kulturní. Ruské divadlo nad jiné zachovalé charakterisuje *Dr. Pavel Durdík*[3]) takto: »V Petrohradě stalo se dramatické divadlo rejdištěm uličního kankánu i necudností anebo školou blýskavých frasí a donquixotských bojů proti civilisačním socialním poměrům, v nichžto popírá se umění, aesthetika, poměr dětí k rodičům a vyličuje se hanebnosť v růžových barvách i tak, že divák neví, máli sympathisovati se stranou dobrou či s darebáky; ve ctnosti nevidíš ctnosť, nýbrž hlouposť, ve zlu vidíš jen chytrosť, a po hře nemůžeš si dáti jasné odpovědi, bylli hrdina kusu člověk poctivý nebo darebák; jest to už tak narafičeno, že diváku musí mizeti přísná meze mezi dobrem a zlem, mezi ctností a darebáctvím.« Obecenstvu širšímu, které vyhýbá se vážným kusům umělecké ceny, podávají se jako kaviar frivolní frašky, balety a operetky, což všecko vypočteno jest »na obraznosť, dráždění pohlavního pudu a nízké chtíče, jež tak snadno vítězí nad důvody rozumu.« Pro nás je to tím smutnější pravdou, poněvadž náš jediný stánek umění dramatického nevážně zaplavuje se plody zkaženějšího ještě divadla francouzského, které od svého vzniku přebrodilo mnoho kalných vod, aniž dosáhlo žádoucí očisty. V nejkritičtějších momentech za francouzské revoluce »každého večera otvíraly se lidu pařížskému brány 25 divadel, kde vedlé pohanských hrdin Bruta a j. průvody papežův a papežek, mnichův a řeholnic tvořily jádro představení. Nic svatého a lidem ctihodného nebylo na divadle ušetřeno: s největší sprostotou, jíž peru ani vylíčiti nelze, byly všecky dobré mravy v posměch uváděny, každá nepravosť zvelebována.«[1]) »Tu dýchá všecko pohoršení, všecko jest pohoršením.«[2]) Slyšme ještě jiné hlasy: »Jestiť to smutnou známkou našeho času, že na divadlech ponejvíce takové kusy se líbí, které pikantní, veškeren dobrý mrav v posměch uvádějící předměty divákům před oči staví, ovšem v přestávkách s baletním tancem.«[3]) Ve smysle pak státníků *Washingtona* a *Franklina*, kteří na divadlo velmi střízlivě pozírali, dí spisovatel *Josue Quincy:* »Jeviště jest štěpnice nepravosti a roztrušuje své zlé símě široko a daleko s nejsmutnějšími následky.«[4])

[1]) Fessler, Kirchengeschichte.

[2]) Dr. Pavel Durdík, Divadlo na Rusi, v „Osvětě" 1872. — [3]) Tamže.

[1]) J. K., Stát bez Boha.

[2]) Gaume, IV., str. 76.

[3]) Stát bez Boha.

[4]) Talmage, Ohavnosti moderní společnosti.

Ano, nepředpojatě se doznává,[1]) že »jest na pováženou, že převládají v dramatech látky o znectěných pannách a ženách, které se mstí na tyrannech, o přátelích, kteří lásce obětují věrnosť a česť.«

Nejsouli výtky tyto neklamným svědectvím, že divadlo ocitá, ba octlo se již na scestí? Jsouli nepravy? Zda neobhájilo by se divadlo samo přeskvěle? Vždyť má »kol sebe všecko kouzlo genia umění, básnictví, malířství, řečnictví! Tolik prostředků k účinkování na člověka, tolik otevřených cest k působení dobrého a k povznešení charakteru lidského nemá vedlé divadla žádný veřejný ústav, žádná universita, žádný chrám. A přece postavme účinkování nejslavnějšího divadla na světě a účinkování nejzapomenutějšího kostelíka vesnického před spravedlivý soud a rceme, kde spíše hledati charakter a čisté srdce, zda v nejslavnějším divadle či v zapomenutém kostelíčku?«[2]) Ale náš konečný soud nejde tam, aby se divadlo snad odvrhlo jako dvojsečná zbraň, proto že jest nebezpečná, nýbrž že třeba divadlo omyti, očistiti, na důstojný stupeň povznésti, sehnati s prken frivolnosť, hleděti, aby užitek jeho vítězně vyvážil škodu případnou, aby správa divadla jen rukám nejčistším se svěřovala a jako ústav veřejný jen nejsvědomitějším charakterům, mužům nejvzdělanějším, v nichž se nedusí smysl pro velikosť, dobro a krásu výdělkářstvím anebo péčí o vezdejší chléb.

V.

Přecházíme k divadelním umělcům: básníku, hudebníku, herci. Úkol stavitelův, sochařův, malířův dokonává se vystavením budovy a výzdobou její a ustaluje se obrazem stálým, který méně soudnému obecenstvu stává se svým časem všedním, neskýtaje mu překvapující novosti, kterou mu denně podává dramatický básník, hudebník a zvláště herec. Tito tři zastupují jeviště se stránky umělecké, oni s duchové stránky nejrozhodněji působí na divadlo, oni jsou vůdci méně soudného diváctva, jeho povznešením a ušlechtěním, jeho pohromou.

Čeho jest spíše čekati? Po umělci žádá se[1]) velkých citů, vášnivosti, velikému umělci nezbytna jest smyslnosť, on vymyká se ctnostem občanským a ctností je mu jediná ctižádosť. Skromnosť, která jest v »privatním životě ctností začasté skoro nedocenitelnou, jako jsou neskromnosť, pýcha a nadutosť nectnostmi, zvrhává se (při umělci) v ostýchavosť, nesmělosť a bázlivosť, a kde tyto vládnou, není nikdy dostatečné pružiny umělecké.«[2]) Bałucki propovídá ke charakteristice umělců: »Je to species lidí nejnevděčnějších, nejdomýšlivějších a nejsobečtějších.« Proti tomu ovšem vynikají nejednou výtečnou vlastností, vysokým duchem a silou vznášeti se nad nízké vášně. Ale jsou lidmi. Proto jen vzděláním a rekovným sebezapíráním mohou obě protivné strany ve své duši udržovati v rovnováze a tak nejen svým slovem anebo zvukem, nýbrž i osobním příkladem táhnouti za sebou věřící davy.

Úkol dramatického básníka důležitější jest než jeho druhů ne snad umělečtějším stanoviskem. On dodává herci zcela material, jejž s hudebníkem věrně vyměňuje, nejsa vázán než svou povinností. On jest bez odporu »apoštolem, jejž vyšší vyslaly mocnosti, by duchem svým pracoval ku povznešení a zdokonalování člověčenstva, ku mírnění protiv ve smýšlení lidském, ku zjemňování srdcí tvrdých, ku probuzení udatnosti ve slabých, ku vlévání soucitu a lásky k nešťastným do srdcí zatvrzelých.«[3]) On učí,

[1]) Koch, Shakespeare.

[2]) Talmage, Ohavnosti.

[1]) Masaryk, O studiu děl básnických, str. 15.

[2]) Arbes, „Květy“ 1886., II., str. 536.

[3]) Stroupežnický, Novelety.

oceňuje a káře, co ujde škole, zákonu i náboženství, on oslaví vznešené, velké skutky a ve prach sdrtí převrácenosť a pošetilosť lidskou. Vznešený stav básníkův byl také vždy řádně oceňován. Řekové odměňovali své výtečné dramaturgy nejvyššími úřady, náš věk vděčí se jim slávou a věnci a klade plody jejich právem na prvé místo tvorby básnické, ale jen pokud povolují svému tvůrčímu duchu. Ale dávajíli se strhovati choutkami obecenstva — nedíme oprávněným požadavkům —, klesá duch jejich do podřízené řemeslnosti, oni nejsou více vůdci lidu, nýbrž povolnou loutkou, která pracuje bez uměleckého zápalu, aby se massám zavděčil. Tu pýcha jeho přestává, kde ochotně hoví povelům nízkých vášní: »Hleď, abys byl pikantním, pikantním a zase pikantním a kusy jako z jednoho brda, z téhož divadelního flašinetu jen jen sypal, ale probůh zůstaň nevšímavým pro vše, co hýbe světem, jako na př. ty fadní, otřepané otázky národní, otázky osvěty nebo svobody, otázky reformní, otázky socialní bídy, otázky zásvětní — to by mohlo na divadle velmi špičatě vaditi. Takové kusy ti evropská divadla pohodí. Nechať vedlé tebe národ slábne, otčina klesá, svoboda zmírá a hlad vesele rudým praporem mává — ty znej pouze čtyry postavy: nevěrnou manželku, nevěrného muže, záletného mladíka a kompromitovanou dívku, a za žádnou cenu nespouštěj se zlatého pravidla: »Čím sprostější, tím genialnější!«[1]) Naše doba jest velmi tolerantní, ona odpouští ráda i blud v umění, není upjatá proti dojmům sebe nižším, jen lahodíli smyslům. Ten čas již přešel, kdy idealní mládež dýkou bránila své mravnosti proti nešetrným krádcům, kdy vlasť vyhnanstvím zbavovala se oplzlých pěvců, spíše štve do ciziny umělce pravé a čisté.

Námitka, že divadlo by stihla pohroma materialní, jest bezpodstatna Lepší míti hlouček zachovalého obecenstva, než otvírati množstvu bránu k záhubě. Neboť požadavky jeho budou vždy nižší a nižší, až sklesnou do bahna pohanských mysterií, čehož si zajisté ani nejtolerantnější soudce nepřeje.

Působnosť hudebníkova jest omezenější a bez gest ji provázejících dovedla by rozhodně posvěcovati diváka. Výkon hudebníka není tak povolně názorný a dojem jeho bývá vždy spíše ušlechtilý, než smyslný. Material jeho je méně ohebný, ale na diváka působí pravidelnou očistou. Ale hudba není vrcholem divadla, jest jen pomůckou, jest jen hudbou svatební básně dramatické, kdež slaví se na jevišti její sňatek dramatickým představením, kde začíná úkol herců.

Jako Gogol v listech svých a vedlé něho mnozí uvozují, že »drama žije jen na jevišti, bez jeviště je jako duše bez těla.« Ale jinak můžeme říci, že slovo básníkovo je nehybnou hmotou, jejímž duchem jest herec. On dokonává úlohu básníkovu a uměním svým oživený jeho výtvor divákovi předvádí. Úkol jeho není snadný. On má s básníkem a za básníka mysliti a diváku nelíčenou pravdivostí imponovati a oduševnělostí svou ho povznášeti. K tomu třeba mu mnoho výtečných vlastností i tělesných i duševních. Tělesné vyčítává zhruba Lessing:[1]) »Pěkná postava, okouzlující výraz tváře, mluvící oko, půvabný krok, příjemný a melodický hlas.« S duševní stránky žádá se bystrá chápavosť, hluboké studium psychologické, čistý, bezvadný charakter. Avšak vlastnosti těchto nevážily si a neuznávaly všecky lidské věky stejně. V Řecku při vznešeném úkolu divadla chápal se i význam herců, jimiž s počátku byli buď básníci sami, buď nejváženější občané. Jeviště bylo trůnem umění, které pěstili

[1]) Zákrejs v „Osvětě“ 1886., I., str. 57.

[1]) Hamburgische dramaturgie v sebr. spis., sv. XI. Ankündigung.

toliko mužové, ženám zůstalo jen hlediště k obdivu. Smyslnější Řím chtěl na jevišti ženy a měl je. Umění herecké bylo od počátku v Římě v nevážnosti, společenské postavení herců bylo nečestné; byliť vybíráni z otroků a nazýváni »personae inhonestae,« umění jejich »munus turpe.« Soukromá jejich vážnosť s klesající mravností stoupala, rozmařilému lidu římskému stávali se se svým uměním potřebou, ano, zvláště herečkám stavěny již za živobytí sochy a pomníky (jako pověstné Basille v Tauromeniu na Sicilii, Tertii, milence Verrově a j.), tanečnice pompejské byly zbožňovány. Ale za pocty žádalo obecenstvo povolnosť a dovolávalo se v době úpadku pravidelně na konci představení, aby herečky, bez tak ne příliš cudně zahalené, se mu naprosto obnažovaly,[1]) což se dálo za divého jásotu publika. S herečkami mařili lidi patriciové zděděné jmění, herečkami zásobovali císaři svůj harem, římské paní je napodobily, a tak prosákl všecek lid hereckými způsoby, že zdušena jest všecka mravnosť a energie, již hravě smetly valící se se všech stran bouře.

Za náboženského převratu, kdy křesťanství domohlo se platnosti, přejato mínění toto do církve, která věřící od herců varovala a do svazku církevního nepřijímala. Mínění toto tak se sesílilo a stalo se jaksi platným předsudkem do posledních dob. Zda právem? Více než kdy jindy slyšeti hlas: »Umění dramatické je vysoce ctěno a lidé, kteří je vykonávají, dáni jsou do klatby.«[1]) Hleďme po příčinách. Jedna jest v historii římské, jiné v jejich uměleckém charakteru, který postupně vysvětlíme. (O. p.)

[1]) Jung, l. c.

[1]) Josef Kuffner, O divadle Číňanů, ve „Květech“ 1886.

Posudky.

Číňana Konfucia život a nauka. Napsal *Dr. Rudolf Dvořák.* I. Život Konfuciův. „Sbírky přednášek a rozprav“ serie III., č. 6. V Praze. 1887.

Nejprve uvedeny na pravou míru různé náhledy o době, kdy Konfucius žil, pak vypsán zevrubně celý jeho život. Konfucius narodil se r. 551. před Kr., a vedením dobrých učitelů dospěl tak daleko, že sám ve 22. roce svého věku byl učitelem hledaným. Později zastával úřad politický s úspěchem kromobyčejným. Vynikalť nejen učeností všestrannou, ale i ctností a spravedlností vzornou. Svými nepřátely byv donucen vzdáti se úřadu politického, byl žádán jinými knížaty, aby u nich podobný úřad zastával. Odpůrcové Konfuciovi dovedli však osočováním úmysly knížat zmařiti.

Konečně po 14letém pobytu mimo Lu vrátil se opět do svého domova, aby tam byl rádcem knížete Ngai-kunga. Poznav však, že nemá žádného vlivu na události veřejné, věnoval se zcela theoretickému studiu literatury, obyčejův, obřadův a hudby. Do této doby spadá též veškerá jeho činnosť spisovatelská. Konfucius zemřel r. 479.

Spisem tímto seznámeni jsme nejen se životem Konfuciovým, ale i s různými poměry národu velmi vzdáleného, a proto nám dosti neznámého. *P. G. Schössler.*

Mluvnice světomluvy volapük. Dle „učebných listů“ Dra. Mořice Obhlídala a se svolením jeho na jazyk český upravil *J. M. Bakalář,* kaplan v Břeclavi. Ve Velkém Meziříčí. 1887. Str. 25.

Divná shoda! Původcem volapüku — katolický kněz, prvním patentovaným učitelem volapüku v naší vlasti — katolický kněz. Kdybychom nevěděli, že stav a úřad katol. kněze poskytuje dosti zaměstnání velepotřebného a veleprospěšného, řekli bychom prozatím,

že práce ta pochází od někoho, kdo neměl nic chytrého na práci. Ostatně o věci rozhodne budoucnosť.[1])

Tři povídky. Ve verších napsal *Karel Leger.* V Kolíně. 1887.

Leger, jeden z nejoblíbenějších mladších poetů českých, všeobecnou sympathii čtenářstva získal si povídkami »Všedním životem« a »Přeludy,«[2]) uveřejněnými v »Poetických besedách.« Látku k nim čerpal ze všedního života maloměstského i venkovských statkářův. Jimi počal nový směr v básnické produkci Legerově; k témuž druhu básní náležejí i »Tři povídky.« I ony nasvědčují tomu, že básník šťastně volil pole své poetické činnosti, jež v nejnovějším plodu musy své, »Poslední rusalce,« ke svému neprospěchu opustil. Básník náš je bedlivým pozorovatelem venkovské i maloměstské společnosti, v jejímž středu žije; i vybral si ze společnosti té několik postav, na nichž zkouší ostří své satiry a kousavosť ironie. Děj v povídkách jeho bývá z pravidla chudičký, ale povahokresba případná, do podrobnosti provedená... Vše to znamenati i ve zmíněných povídkách.

»V kostele« s večerem kloní se nad nebeklíči dvě kmotřičky, klepny, když právě vejde mladá vdova, jejíž ret ve zbožné modlitbě chvěje se: a ústa »zbožných kmotřiček« chvějí se — v pomluvě ubohé ženy, v jejímž bolu vidí samu přetvářku a ve slovech modlitby čirou lež. Báseň končí trpkou ironií:

... a jedna (klepna) druhé ptá se: „Zda jste viděla?
Hle, ve krajkovém límci skvost má drahý, skvělý,
ten za života muže nikdy neměla.
Jak drahokamy v něm se zablyštěly!
To démanty jsou jisté!“ — Blíže kloní hlavy. —
„Vše falešno je na ní. Nejsou věru pravy
ty diamanty velké!“ —
Slzy to jen byly,
jež v krajkovém se límci maně zachytily.

[1]) Vydavatelé mluvnice volapüku i prakticky chtěli tuším ukázati, jak se vžili do světové řeči a češtinu zapomněli; skvíť se na obálce spisku tohoto věta: „Volapük oblíbily sobě již všechny dílové světa...“

[2]) Jen mimochodem tuto poznamenáváme, že v žádném posudku o této básni nebylo poukázáno k tomu, jak nápadnou — ať již nahodilou, ať úmyslnou podobnosť má jmenovaná báseň Legerova s básnickým plodem polského poety *Pseudonyma Alkara*, „Titanem“ totiž, jejž přeložil Pr. Sobotka ve Vymazalově „Slov. poesii.“

Báseň tuto, jež nad obě jiné povídky přítomného svazečku pravdivostí, živostí vyniká, čítáme k nejlepšímu, co Leger dosud napsal... Postavy klepen výborně vystiženy: jsou to postavy plny života. Dialog jejich, jenž tvoří většinu básně, mistrně podán... Ze vložek, jež básník v rozmluvu tetiček vpletl, prosvítá čistý, idealní charakter nešťastné vdovy. — Báseň krátká — ale váží!

V povídce »Na osamělém dvoře« nakreslil nám básník exemplar moderního statkáře venkovského — starého mládence — jenž ve svém prosaickém životě zachoval si vzpomínku na nevinnou děvu, jíž kdysi v mládí v osamělé chatrči zachránil před potupou zpité luzy... Dlouho na to děvy té neuzřel, až pojednou poznal v ní záletnou koketku, choť přítele svého, jimž po plesu nabídl svůj povoz a nocleh na vlastním dvoru.

Báseň tato, plná jadrného humoru i satiry, je smělým kusem básnické produkce Legerovy musy... Plny humoru i pravdivosti jsou sceny, kde starý sluha dobírá si pána svého, mládence »se splesnivělou hlavou,« že si přivezl slečinku..., kde stará hospodyně oznamuje pánu, že okamžitě chce odejíti, nechtějíc žíti s »mladou hospodyní,« již si pán přivezl.

Většinu básně tvoří monolog starého mládence, jenž z rána, hodlaje navštíviti hosti, jež z plesu na noc do svého dvoru si byl přivezl a uhostil..., finti se jako mladý hejsek, aby učinil příznivý dojem na krásnou paní... Shledav svůdnou paní samotnu, blahem opojen, nemotorně splétá jí vlas... muž tak »chladný... a moudrý«... Básník zachoval všude meze slušnosti... Co se týče jednotlivosti, je trochu pravdě nepodobno, že by starý mládenec, odvážeje s sebou z plesu přítele i s chotí na svůj dvůr, jen tak náhodou, ani nevěda, byl ztratil cestou přítele... a že by tento celou zimní noc byl ztrávil u cesty noclehuje, aniž se mu co stalo.

Nejdelší, ač celkem nejméně zdařilou básní je »Labe.« Básník pokusil se o menší veršovaný roman... Ale dokázal tím, že dosud není s něj.

V prvém zpěvu kreslí nám Leger postavu blouznivého, nejvýše nepraktického p. Lubasa, jenž, dosáhnuv plnoletí, ujal se zděděného po otci statku, jejž do té

doby spravoval nenáviděný poručník. Mladý hospodář, dle pravidel, jež pochytil ve škole i v listech, modně chce zaříditi statek. Velkolepé má plány v hlavě: rozsáhlé změny provádí na svém dvoře. Divé proudy Labe hrází chtěje skrotiti, ničím nedá se odstrašiti; leč vlny Labe pohltí peníze i námahu marnou. — Pan Lubas nad to jat v síť nelítostné koketky, své sestřenice, dcery poručníkovy, jejímž choutkám slouží, za kratinkou dobu přijde o statek... i ubírá se znovu do Prahy na studia.

Statek zakoupí poručník, odevzdá jej dceři, kdysi milence Lubasově, jež však stala se chotí notářovou. Ale ctižádostivá žena, jsouc nespokojena titulem paní notářové, přinutí muže, by ucházel se o poslanectví, by stala se paní poslancovou. Protikandidatem notářovým je Lubas, jenž záletem u svůdné koketky, ženy notářovy, promešká vhodnou chvíli. Sklamán koketkou, hyne ve vlnách neskroceného Labe. Paní poslancová hostinami a marnotratností přijde o statek, jejž opět zakoupí spořivý, vypočítavý poručník... — Báseň — druhý zpěv — končí satirou na náš politický život.

Vadou hlavní přítomné básně jest, že děj roztříštěn, první zpěv nesouvisí s druhým. Dle našeho skromného zdání koncem prvého zpěvu báseň skončena; je tu zcela samostatný celek. Má svého hrdinu, nosiče společné myšlénky, pana Lubasa. Nezdar jeho plánův — oklamání jeho milenkou, je jeho pád mravní .. Více nečekáme.

Ve druhém zpěvu nepodržena ani základní myšlénka prvního, ani hrdina nezachován: pan Lubas ustoupil do pozadí. Zálet jeho u svůdné paní je pouze vpleten episodicky v děj hlavní, který se otáčí okolo paní notářové — nositelky nové, samostatné myšlénky zpěvu druhého. Zpěv tento přidal snad Leger jen proto, že chtěl zmrskati svižným bičíkem satiry naše společenské i politické poměry. Zvláště dotýká se různých těch komoedií, jež se odehrávají při volbách poslanců lidu. Slaboch notář, pouhá loutka v rukou ctižádostivé choti, přinucen ku kandidatuře — muž k poslanectví úplně neschopný... a při volbě zvítězí, anžto protikandidat, z Prahy — Riegrem odporučený — zameškа příhodnou chvíli záletem... Toť onino statní naši kandidati poslanectví!

Konstrukce básně tedy nezdařena!

Co se týče jednotlivých postav, vidíme v Lubasu exemplar nepraktického, ze škol vyšlého hospodáře, snílka, jenž chce býti vzorem rolníků... novomodních. Nerozvážné práce, jež naloží na zkrocení Labe, marná snaha, upoutati na se záletnou koketku, připraví jej brzy o statek... Svůdná, rozmařilá i ctižádostivá sestřenice dobře využitkuje ke svým choutkám pana Lubasa, a později i slabého manžela — notáře. — — Proti všem těmto jmenovaným postavám stojí praktický, vypočítavý poručník, otec záletné koketky. — Pěknou figurkou maloměstskou je redaktor i křikloun J. Mandelinka, jenž při nadšení vlasteneckém pamatuje především na svou kapsu.

Zdá se jen, že Leger líčí venkov trochu jednostranně, nespravedlivě, vole schválně pro své povídky postavy velice neutěšené a líče pouze temné stránky duševního života. Společnosť venkovská i maloměstská, jak nám ji Leger představuje, jest velice politování hodna... V té věci, myslíme, že by si básník náš mohl všimnouti maloměstských povídek Heritesa, jenž nám prosou líčí pestřeji venkov i postavy z malých měst. Všímá si i dobrých i špatných stránek života maloměstského. Humor a satira Heritesova loudí smích na ret čtenářův, jindy naplňují srdce bolem, ale vždy povznášejí, osvěžují, občerstvují, skýtajíce naději v lepší budoucnosť... Naproti tomu sžíravá ironie a kousavá satira Legerova, nelítostně tepouc po způsobu Juvenalově vady a poklesky, málo podává naděje, že by stav se zlepšil. Druhdy čtenáře skoro roztrpčí proti společnosti lidské a světu. Je v tom cosi pessimistického.

Sloh Legerův jest originalní, zvláště v povídce »V kostele« diviti se jest dovednosti stylistické. Verš zvonivý a lahodný, dikce jadrná... konkrastně působí k častým ironiím a satiře. *A. V.*

Maryla. Starodávná selanka od *A. Jiráska.* „Kabinetní knih.“ sv. XX. V Praze. 1887.

Souhlasem obecným pokládá se Alois Jirásek za nejlepšího pěstitele romanů historických a každé jeho dílo novější

jest jasným dokladem této pravdy. Nejinak i »Maryla,« kterou nazval starodávnou selankou. Je to sice obrázek jen dvou sousedních rodin vladyckých z Hradecka, nicméně zachyceny na něm rukou obratnou též obrysy osudů země české vůbec za oněch blahých dob, které po hrozných bouřích husitských, po Zikmundovi neblahé paměti králi českém a po všelikých zmatcích dalších nastaly, kdy správcem království českého stal se moudrý a rázný pán český Jiří z Poděbrad a spravoval zdárně korunu sobě svěřenou za nedospělého krále Ladislava Pohrobka od r. 1451.—1457., kdy sám po náhlé smrti Ladislavově byl vyhlášen králem. Z těch dob »za krále Holce, kdy byla v Čechách za groš ovce,« vykouzlil Jirásek obrázek svůj plný půvabu a pravdy.

Stařičký, avšak dosud čilý duchem i tělem, vladyka Ondřej Buchovec z Buchova a na Domkově hodlal klidně stráviti zbytek svých let na tvrzi Domkově, kterou spravoval velmi pečlivě pro svého bratrovce Zbyňka Buchovce, který maje v sobě mnoho horké krve táborské, hejtmanil kdesi v Polsku v boji proti křižákům. Šedivý Ondřej arci za mladých let nejednou potýkal se slovem jakožto žák v učených hádkách ještě za slavného mistra Jana Husi, později pak jako bojovník táborský mečem statně se oháněl pod samým bratrem Žižkou — však ty časy dávno již minuly a šedivý kmet pomýšlel nyní na klidný odpočinek poslední a s bratrovnou Eufemií, pannou 40 let, ut ipsa dicit, zažíval pokojných časů v neustálé čilosti tělesné i duševní. Ale dnes rovnováha mysli jeho mocně byla vzrušena; jak by také ne?! Zdál se totiž ve spánku p. Ondřejovi sen: »viděl čápa, an nejprve k východu letěl a pak se náhle na půlnoc obrátil,« a to dle snáře neomylně znamenalo pád s vysoka a mrzuté noviny. Mrzutosť a rozčilení páně Ondřejovo se zvýšilo, když uslyšel též sen panny Eufemie, která slyšela ve spaní mnoho cvrčkův; o cvrčcích pak dokládá snář: »cvrčkové mnozí bylili by slyšáni v některém příbytku: mnoho klevet a rozličných svárů mezi obyvateli bude v tom domu.« Nehoda tak jistá dlouho nedala na sebe čekati: za chvíli vešel komorník soudu pražského a ohlásil p. Ondřejovi půhon od souseda jeho mladého, nedávno teprve přibylého, jak se hlásalo, hrubě učeného p. vladyky Jana Rozvody Šonovského ze Šonova, s kterýmžto sousedem nejbližším pan Ondřej nežil o dobré vůli. Měltě panic Šonovský vedlé učenosti také tu vlastnosť, že bystře lidi prohlédal a neušetřil slabostí jejich ve svých vtipech. Ano povídalo se o něm, že spisuje doma jakési libros klevetarum, v nichž skoro každý a zvláště prý panna Eufemie zle byla zapsána. Jinak o panu Rozvodovi nedalo se nic špatného říci; na mladá léta svá osvědčoval důvtip i rozmysl v hospodářství podivuhodný. Tvrz jeho Šonov za bouřlivých let předešlých dostala se do rukou násilníka Koldy Náchodského, jehož služebník vdovu i s mladičkým Rozvodou vyhnal do světa a sám zle hospodařil s majetkem cizím; teprve když p. správce Jiřík úplně skrotil Koldu ze Žampachu a na Náchodě, opuštěn byl i spustlý Šonov od nekázané chasy a panic Šonovský vystudovav a v boji s Koldou zvláštní statečností vyniknuv, navrátil se do majetku otcovského. Opravil tvrz i hospodářství s takovou zkušeností, až i p. Ondřej tomu se podivil a rád by byl se sousedem žil v přátelství. Ale tomu vadila neblahá okolnosť: doubrava mezi Šonovem a Domkovem, která patřila k Domkovu, pokud p. Ondřej pamatoval. Ale na Šonově byli starší dva pamětníci: Celba Jenčar, bývalý zbrojnoš nebožtíka otce Rozvodova, jenž nejednou s Turky hrdinsky se bil a do zajetí se dostal, a stařičký Vaněk Křivous, toulavý dudák; ti oba tvrdili a zejména Celba chtěl přísahati, že za jejich mládí doubrava bývala Šonovská. O toto svědectví se opíraje, pohnal panic Šonovský p. Ondřeje před zemský soud pražský o tu doubravu a z toho p. Ondřej prudce rozhněval se na Šonovského, domnívaje se, že jej chce mladý p. Jan znalostí práva obelstíti o majetek spravedlivý. Spor byl pro p. Ondřeje zvláště proto nebezpečný, že p. Ondřej ani listinou ani svědky nemohl práva svého dokázati, kdežto Jan Rozvoda na průkaz práva svého měl dva svědky. V této nesnázi přispěl p. Ondřejovi na pomoc Tiburcius Čelechovský ze Sobíšku a na Děvčikopách, vladyka v právech obzvláště sběhlý, neboť samými přemi pozbyl již Děvčikop a Sobíšek pouze nájmem držel, jenž u soudu i křivé huby

nabyl — kterážto věc osudnou mu byla v lásce, že nikde najíti nemohl nevěsty, ač statek jeho nevěstina věna jako soli potřeboval vladyka ten poslední dobou rád by se byl sblížil s Domkovskými, proto že ve staré panně Eufemii kynula mu s naději na značné věno přežádoucí nevěsta, která jinak sama již velmi ráda byla by zaměnila svobodu panenskou za jho manželské. Pan Tiburcius tedy jako na zavolanou dostavil se na Domkov a uslyšev, oč se jedná, ze trojí příčiny ujal se půhonu jakoby vlastního: předně byl to jeho živel a po dlouhé době naděje na slušnou při, za druhé mohl si provedením pře u p. Ondřeje získati náklonnosti a dobyti jedním rázem nevěsty a do budoucnosti snad i doubravy pro sebe, a za třetí mohl se tak i pomstiti na Šonovském, který se o něj už několikráte ježkem otřel. Aby půhon dobře dopadl, bylo především třeba, by p. Zbyněk z Buchova — neb on byl majetníkem Domkova a na něho byl půhon vydán — k půhonu se dostavil aneb aspoň plnou moc poslal a potom aby svědci nepohodlní byli odstraněni. Pan Tiburcius staral se horlivě o obé. Napsal psaní pro p. Zbyňka a doručil spolehlivému poslovi, odeslanému ke dvoru krále polského, tak že buď plná moc, buď sám pan Zbyněk musil se dostaviti před určenou lhůtou. A vskutku p. Zbyněk sám přišel dříve, než se byli nadáli. Omrzeloť se mu živobytí válečné a proto uchýlil se z Polsky na tvrz otcovskou, aby tam s poklidem prožil ostatní dny. Přivezl mnoho drahocenných darů pro strýce a sestru Eufemii a kromě toho vzácný živý poklad — Marylu, děvu to sličnou, v táboře vojenském vyrostlou, a proto napolo mužatku a zdivočelou, avšak srdce dobrého, nezkaženého. Děva ta byla p. Zbyňkovi takořka vlastní dcerou, jakkoli byla sirotkem, od přítele na bojišti umírajícího jemu svěřeným. Příjezdem osob těchto nastal arci nový ruch na Domkově a pře o doubravu vstoupila do netušené fase. Pan Zbyněk horkokrevný, statný vojín, jemuž byl meč nade vše, byl by raději vše rovnal mečem nežli slovem a souděním pohrdal; proto mu pře nepřirostla tuze k srdci, zvláště když i Šonovský při prvním setkání dosti se mu zalíbil svou přímostí. Ale novou zápletku způsobila vlastně Maryla, jíž jednotvárný život na tvrzi nebyl hrubě po chuti. Setkavši se zabloudením na Šonově s mladým panem Jenem, pocítila k němu zvláštní přízeň, tak jako panic k ní. Scházeli se do doubravy sporné nejdříve náhodou, potom úmyslem a zahořeli k sobě láskou tak, že nechtěli déle žíti bez sebe. Schůzky jejich však vyslídil neunavný p. Tiburcius, vyzradil p. Zbyňkovi a p. Zbyněk rozlítil se z pokoutnosti té na p. Jana hněvem velikým. Pohanel jej veřejně před vladykami v Náchodě, kam se sjeli, uslyševše o smrti krále Ladislavově, a to byla voda na p. Tiburciův mlýn. Beztoho se strachoval p. Tiburcius, aby se nevyrovnali po dobrém; nyní tomu zabráněno, jakož i lásce mladých lidí velká nesnáze zavalena. Ale mládí překážek se neleká; zvláště Maryla měla trapné chvíle na tvrzi, jsouc neustále hlídána pannou Eufemií, závistivou a na p. Šonovského z míry rozhorlenou. Nemohouc dusného života toho snášeti, umluvila se s panem Janem, ustrojila se co nejlépe a tajně odběhla za zimního večera do doubravy, kde na ni čekal p. Jan. Došedše do Šonova, vsedli na koně a s dvěma pány vladykami Veselickými schválně objednanými zajeli do kostelíčka dobeninského a dali se tam oddati. Když na Domkově nebylo Maryly a nikde po ní stopy, tu p. Zbyněk snadno se domyslil, že jest asi na Šonově, domnívaje se, že byla od panice unesena. Strašně se rozzuřil a chtěl únos ihned sám potrestati; nic nezmohl u něho p. Ondřej, dokládaje, že by se dopustil pychu zemského a že by na hrdle byl pokutován. V p. Zbyňkovi vzkypěla vojenská krev a ta volala po krvi. Bez odkladu, kde kdo byl, musil se ozbrojiti, a na pomoc přizván byl bojechtivý p. Straka z Nedabilic z bývalé chasy Koldovy; p. Tiburcius dobrovolně přidal se k výpravě. Pan Zbyněk sám ihned sehnav oblehací nástroje a na vozy naloživ, kvapil před Šonov. Avšak i na Šonově nezaháleli. Pan Jan, předvídaje cosi zlého, svolal své lidi a na kvap obsadil a opevnil tvrz co nejlépe, Celbu Jančara pak vyslal k Veselickým o pomoc. Než pomoc došla, objevil se pan Zbyněk s hojným lidem svým i Strakovým před Šonovem a dal vyzvati p. Jana, by unesenou Marylu navrátil. Když p. Jan se zdráhal, řka, že

Maryla jest jeho manželkou, chystal se již pustiti útok na tvrz, když v tom ukázala se na cimbuří Maryla, prosíc o milosť strýcovu; dosvědčila, že jest ženou Janovou a vyznala, že sama za ním uprchla. Tím rozhněván, avšak zároveň do duše byl uražen p. Zbyněk; nenadálť se, že by Maryla za všechno jeho dobrodiní mohla se mu tak odměniti; s pohrdáním odvrátil se od prosebnice a odvedl od Šonova zahanben svůj lid; na zejtří všechny věci Maryliny odeslal na Šonov — a propasť mezi Domkovem a Šonovem jak se zdálo — zela ještě větší, než před tím. Kdosi však přece došel cíle svého; jednak Maryla s Janem byli spokojeni, že jsou svoji — jednak pan Tiburcius dočkal se dvojí radosti. Pře jeho přičiněním rozhodnuta byla ve prospěch Buchovcův, an obratně p. Tiburcius odstranil oba svědky Šonovského: toulavého dudáka vyvábil do světa zvěstí o smrti králově a Celbu Jenčara zajal při obléhání Šonova a ve svém zajetí podržel dotud, až vypršela lhůta půhonová. Tak připadla doubrava Buchovcům, a tím osmělen p. Tiburcius požádal p. Zbyňka za ruku sestry jeho, panny Eufemie. Pan Zbyněk ani p. Ondřej nebyli tím valně potěšeni — tušili, že jen jakýmsi úskokem Tiburciovým zvítězili ve sporu — rozmlouvali tu věc též panně Eufemii: ale ta stůj co stůj chtěla se již dostati pod čepec, naříkala dotud — až dostala svolení ke svatbě. Svatba hlučná byla vystrojena — avšak radosti pravé mnoho na ní nebylo. Tím tišeji a chmurněji bylo po svatbě na Domkově: žiliť tam jen dva páni starší a potěchy žádné neměli; jenom časem o budoucího krále se hádajíce, trochu se rozjařili: přálť si p. Zbyněk krále polského, kdežto p. Ondřej za nejlepšího k úřadu tomu pokládal p. Jiříka z Poděbrad, a p. Zbyněk chtěj nechtěj totéž uznati byl přinucen. Když nastával čas voliti krále, umínili si též oba Buchovcové do Prahy zajeti a volby se účastniti. V Praze i p. Zbyněk výmluvnými slovy ohnivého M. Rokycany tak byl dojat, že nikoho jiného nebyl by volil, než p. Jiříka z Poděbrad. A když dne 2. března r. 1458. jak pod obojí, tak i katolíci svorně prohlásili za krále p. Jiřího, tu též páni Buchovcové, radostným nadšením uchváceni, setkavše se s mladým Rozvodou Šonovským, jej objali a navždy se smířili. Musili do hospody Rozvodovy v samém dvoře králově (neboť Rozvodův strýc Horušanský byl služebníkem Jiřího) a tam setkali se s milou Marylou: nová radosť obapolná — byl to dies faustus, jak pravil pan Ondřej. Z Prahy pak odjeli společně a p. Zbyněk odstranil i poslední příčinu bývalého hněvu: přesvědčiv se z řeči Jenčara Celby i dudákovy, že doubrava náležívala Šonovu, navrátil ji z dobré vůle na věčné časy p. Rozvodovi Šonovskému. Přátelství ovšem trvalo na dále, ba ještě se vzmáhalo: docházeliť Buchovcové často na Šonov, rozmlouvajíce jednak o bývalých dobách v Čechách, jednak o válkách Poláků s německými rytíři, až konečně došlo i na ony proslulé libros klevetarum, ve kterých prý p. Rozvoda semlel okolí celé. Nuže co byly ty klevety? Byly to zápisky o všelikých pamětihodných příbězích v zemi české, jak je byl p. Rozvoda slyšel vyprávěti od toho neb onoho souseda: o slavných bojích pro pravdu a jazyk český, o porážkách Sigmundových a křižákův atp. Tím arci vymizel i poslední stín nedůvěry ze srdce p. Zbyňka a přátelství sousedské jen se utužilo. — Poněkud arci trudněji bylo novomanželům Čelechovským, nenadavším se toho obratu a vypadnuvším z lásky. Žili o samotě, užírajíce se zlostí a závistí, a p. Tiburcius neustával přemýšleti, jak by šťastného vladyku před soud pohnal. (O. p.)

Josef Bartocha.

Básně. Sepsal *Š. Gregorčič.* S přivolením básníkovým dle vydání druhého přeložil *Vojtěch Pakosta.* V Praze. 1887. Tiskem a nákl. Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Str. 160.

Kněz Šimon Gregorčič (* 1844.) jest z nejsympathičtějších zjevů v současném písemnictvu slovinském. Již prvotiny jeho, při nichž jméno i osoba básníkova byly skryty, přijímalo čtenářstvo nadšeně a hmotný úspěch, jakého se dostalo prvnímu vydání jeho »Poezijí« svědčí výmluvně, že se stal Gregorčič miláčkem nejširších vrstev národa svého. — Vydání druhé, rozmnožené, dle něhož jest pořízen náš překlad, vyšlo r. 1885. v Lublani.

Básník dal sbírce průvodem tato slova:

Poèt, le malokomu znan
leží po svetu razmetán;
da kip njegov bi vam podál[1])
raztresene sem nde zbral —
ne vseh! . . . a kdor pregleda té,
spozná mu glávo in srcé!

Kolik skromnosti v úvodním verši prvním, tolik jest pravdy v posledním; poznáváme z knihy autora ven a ven, ale přidáváme zrovna, že ve světle tak přeskvělém, jakým ozářena jest jen gloriola básníka povolaného i vyvoleného. Gregorčič jest lyrikem hlubokého ducha a citu vroucího; tvorba jeho jest svérázná, samostatná, jen zde onde uznamenati vplyv poesie Prešernovy a Petöfiho. Největší zdar má Gregorčič v nejvlastnějším živle svém, ve zpěvech vlasteneckých. S oprávněnou hrdostí opěvuje básník krásu své domoviny a líčí ji tak luzně, že se nedivíme, proč tak teskně touží »v planinski raj:« předojemně tlumočí neštěstí vlasti utýrané (zvl. »Na potujčeni [= odcizené] zemi«), s utrpením otčiny roste i jeho láska k ní (Domovini), protestuje mužně proti násilí nepřátelskému (Soči), pohled do budoucna plní jej obavou, ale naděje přece vítězí. Nejcharakterističtější ve příčině té jest mohutná báseň »V popelnični noči.« Básník uděloval popelec: znak smrti napsal na čelo sobě, pyšným, nesoucitným, bohatým velikánům, i drobným dětem; pobožné davy se střídaly, co zatím za dveřmi stál tiše chudý lid čekaje skromně, až by mu pán vykázal místo.

A teprve kdy volný vchod
je pustil za práh svůj,
já mučenníkův poznal rod,
ach, byl to — národ můj!

Tu odložil jsem popel hned
a klekmv ruce spjal,
k nebesům vroucně oči zved'
a hlasně zavolal:

O vzmuž se, dobrý lide můj,
vstaň z prachu snížení,
den popelce den není tvůj,
tvým dnem je vzkříšení! —

Ovšem, máli se slovo básníkovo státi skutkem, třeba sebezapíravé oběti, nesobeckého idealismu a nade vše neoblomné práce, netoliko pokud ji velí stav:

„Kor môre, to móž je storiti dolžan!“ —

[1]) „abych vám obraz jeho dal.“

Proto jest autor myšlénkám těmto nejhorlivějším, energickým apoštolem.

Básně rázu všelidštějšího provívá většinou nálada pochmurná. I z těch jest mnohá pravou perlou poesie (zvl. »Pozabljenim« [= zapomenutým]); jinde však nahromaděno jest temna až na úkor pravdivosti. Vizme na př. báseň »V mraku.« Básník vyzývá slunce, aby zapadlo za hory, proč že by plálo ještě dále, když sirotám zde svítíš jen a hřeješ lid, jenž nešťasten!

Kdo pohlížel by v stráň i dol,
jež svírá bída, pláč a bol,
v svět klamstva, strastí, poroby,
plu sirotkův a siroby.

Dokud mi zář tvá, sluníko plá,
mé srdce klidu nepozná,
mou duši trápí jen tvůj hled
vzpomínkou vlastních, lidstva běd.

Neméně truchlivě vyznívají básně subjektivně. Gregorčič se sice nerad zabírá v titěrnou sentimentalnosť bez příčiny, podstaty a účelu; všecky ty vzdechy za uplynulým mládím, výlevy opuštěnosti, slova o niterných sporech . . . to vše, cítíme, jsou výslední tony trpkých osudů životních, v něž nám zejména »Moj črni plašč« podává tklivý náhled: — ale i v této řadě prací ocitáme se zavdy již na kraji strohého pessimismu (»Člověka nikár!«). Tím mileji arci dojímají nás čísla, jež jsou ovanuta jemným humorem.

(O. p.)

Drama rodiny pana Daniele. Roman od *Em. Zátka.* Ottovy „Laciné knihovny“ (red. Ot. Mokrý) seš. 22.—26. V Praze. 1886. Str. 319.

Doba pobělohorská jest našim mladým spisovatelům neobyčejně lákava: kollise dvojí vznešené idee podává zručnějšímu péru příležitosť, aby docílilo účinu mohutného, a práce z doby té znamenité jest usnadněna tím, že naše belletrie se všech stran již snesla — po svém arci způsobě — potřebnou látku kulturní. Z té příčiny však zvyšuje i soudné čtenářstvo vůči dílům takovým své požadavky; syto jsouc pessimistických nářků, rádo by konečně zaslechlo zvuky smírné, dějinným pragmatismem zajisté více oprávněné. Ovšem práce tohoto druhu, majíli míti jakousi literarní důležitosť, vyžadují u původce rozsáhlého rozhledu,

přesného, nepodjatého soudu a umělecké práce i míry. To tanulo nám na mysli, když jsme zvědavě brali do rukou knihu Zítkovu.

Obsah její jest takový. Vypovězenec pan Daniel Rubeš z Výskova, nemoha odolati touze po rodině své, vrátil se r. 1622. do Prahy: nepřátelé jeho podkládali však návratu jeho význam politický, zajali jej a uvěznili, a když neoblomně stál k víře protestantské, byl přese všecky prosby manželky Perchty utracen veřejnou popravou. přičiněním zejména hejtmana zemského Černína, jenž svým časem zabral též Danielovo zboží. Hlavu popravencovu na potupu vyvěšenou sňali v noci syn Pavel a dcera Salomea, jejíž něžně oddaný snoubenec, setník Jindřich Losel, vydatnou jim přispěl pomocí. Když však Salomea hlavu odnášela, pronásledoval ji syn Černínův až do domu. Čin vzala na sebe paní Perchta a mladý zhýralec, ač slyšel přiznání od samé Salomee, způsobil, že zajata byla matka se synem, aby si tak pojistil přístup k dívce, k níž vzplanul divokou vášní. Snaze jeho dařilo se tím lépe, když přičiněním starého Losela, který nikterak nepřál sňatku synovu s pikhartkou, Jindřich byl poslán do Vídně s úřední zprávou. Nežli odejel, zůstavil Salomei za opatrovníka věrného Bendu s dcerou. Mladý Černín, vydávaje se za Jindřichova důvěrného přítele a nabízeje opuštěné děvě platnou pomoc v záležitosti matčině, docházel k ní častěji; Benda však ji záhy upozornil na pravý cíl záletníkových návštěv. Utrpení Salomeino vzrostlo a dostoupilo vrcholu povážlivého, když odmítla žádosť starého Losela, by se vzdala Jindřicha a opustila Prahu; útěchou jedinou jí bylo, že se se vším svěřila milenci listem. Zatím i nepohodlného Bendu mocí odstranil mladý Černín, jehož jednání dosáhlo násilnosti tak drzé, že v Salomei uzrála myšlénka pomsty. Úmysl též provedla zabivši smělého vilníka na loži svém. Tou dobou propustil soud Perchtu s Pavlem, celou však rodinu odsoudil do vyhnanství. Salomea sama psala starému Černínovi o skutku svém i otrávila se, matka sešílila u její mrtvoly, Pavel odešel do ciziny, Jindřich přikvapil do Prahy právě v den Černínova pohřbu.

Spisovatel nazval dílo romanem: na to se nám děj jeví býti nedosti bohatým a překvapujících událostí, napínavých situací a vůbec účinů technických neposkytuje se tu více, nežli v obyčejné novelle dějepisné. Že práce přes to vše dorostla značného objemu, způsobila její celá rozloha a slovesné provedení.

Zítek vypravuje všude ze široka. Již v exposici a dějovém zauzlování vede si nad potřebu obšírně, což ještě více vadí v oné části díla, jež má býti rázným stupňováním děje. Čtenář touží všude tu viděti postup událostí, zatím však jest mu předem projíti obsáhlý referat o episodách vedlejších, někdy i dosti malicherných; touží spatřiti rázovitý čin, zatím však jest mu předem vyslechnouti dlouhé, ne vždy psychologicky prohloubené meditace osob jednajících. Jiným stavidlem, o které se proud dějový zaráží a rozplývá do široka daleka, jsou vlastní spisovatelovy myšlénky a úvahy. Nerušíli se prostředkem tím úměrnosť, každý zajisté — ovšem positis ponendis — milerád jej uvítá; známo, kterak jím na př. Šmilovský přidával prácem svým mohutné působivosti: avšak jaká tam všude případnosť, umírněnosť, jaká filosofská hloubka! Těchto vlastností mají sentence Zítkovy věru poskrovnu; jedny jsou opisem myšlének všeobecně známých, jiné jsou mlhavy, byť mnohoslovny; jedněm vadí přílišné nadsazování, druhým věcná nesprávnosť. Tak na př. slova, jež autor pronáší o náboženském umění našich předků (strana 15. sl.), o osudu (str. 26., 202., 239.), věty, jež klade v ústa Vargasovi o ženské ctnosti (str. 190.) buďtež místo jiných ukázek dokladem, jak jest choulostivo zahrávati s pomysly nepochopenými. — Jest tuto upozorniti ještě na jednu vadu závažnou. Perchta selže, že sama odnášela hlavu Danielovu, ale cestou ji ztratila. Ač zvěděl pravdu z úst samé Salomee, mladý Černín lež tu udává otci. Při výslechu se matka zaříká: »Ať nejsem spasena, nemluvímli pravdu« (sic) a přece lež svou opětuje. Že takovéto zauzlování děje jest spíše laciné, než umělecké, jest na bíledni, jakož i to, že jím vznešenosť oběti Perchtiny povážlivě trpí. Soudu toho nemění ani omluva podivné jakés moralky, že prý »jsou hříchy, které po-

svátnými se stanou svým účelem« (str. 133.). — Ze zmíněné rozvláčnosti probírá se spisovatel až ke konci práce; rozuzlení jest už úsečnější, vzbuzujíc také hned živější účasť čtenářovu. Připojený doslov uvítá rád nejen onen druh čtenářstva, jehož hlavní starostí jest »jak to se všemi dopadlo,« nýbrž i ten, komu jde o vystižení umělecké ceny díla: tlumíť se epilogem tím aspoň částečně tolikerý zvuk rozervaný, jímž vlastní děj vyznívá; ostatně častěji v díle svém autor zdařilou střídou výjevů něžných s drsnými osvědčil dobrou snahu o účinnou stavbu práce své.

Stránky slovesné nelze nazvati případnou ani správnou. Řeč oplývá zvláště ve vzhledě skladebném poklesky, nad jaké by spisovatel český přece již konečně měl býti povznesen. Co do slohu všude se nám jeví přesytá květnatosť, výraz převroucnělý, plno rčení obrazných, plno subjektivního lyrismu, žel, že většinou frasovitého. Způsob ten zaráží již, kde autor vypravuje nebo medituje sám, natož tam, kde jím jednostejně mluviti dává všem osobám jednajícím na úkor svéráznosti jednotlivých povah. Charakteristice vůbec věnoval Zítek jinak péči všade zračitou, ale přes to zaznamenati jest nejednu neshodu a neucelenosť. Se zvláštní zálibou prodlel při osobě Salomeině; neprospěl však její líčení ani jejími monology a stálými úvahami, ani hojným přímětem reflexí vlastních. Po všem tom, co se událo v rodině Rubešově, nechápeme dlouhé neprohlédavosti dívčiny vůči mladému Černínovi. Přechod od trpnosti Salomeiny ke scenám, v nichž zasahuje v pásmo dějové zrovna vraždou — jejímuž kluzkému popisu by dobře svědčilo více tmy — a sebevraždou nazvati jest přece poněkud náhlým, bychom i krvavým činům těm samým chtěli dáti za omluvu onde básnickou spravedlnosť, tuto důvody psychologické. Daniel jest postava skutečně ctihodná; tím nepřirozenější za vypsaných podmínek jest ona dlouhá řada výčitek hejtmanu Černínovi. Láska Perchtina k choti i dětem je vlastně v á š n í, jakož viděti odtud, kterak zachází se svým náboženským přesvědčením a s pravdou; spisovatel o ní praví, že m i l o v a l a »se zápalem milenky a oddaností o t r o k y n ě.« Mužnému sice Jindřichovi málo sluší divadelní sentimentalnosť. Pavel vylíčen jest velmi neurčitě. Nejvíce však niterných odporů jest nakupeno v povaze Loselově a Černínově; rozbor zaváděl by daleko. Benda Janičár připomíná příliš živě Celby jenčara z Jiráskovy »Maryly.« — V charakteristiku pražského lidu a ve drastický popis řádění cizinského vmísil se snad nejeden anachronismus. — Ani karrikatura P. Melchiora, ani troufanlivá poznámka na str. 183. nesvědčí o zvláštní lásce autorově k Jesuitům. Pro bližší informaci by snad některého čtenáře zajímalo, odkud jest zpráva, že by kdy jaký P. Gelasius byl kázal, kterak pohané »všichni do pekla přijdou a na věky jsou odsouzeni.« (!)

Stránka historická jest dílu Zítkovu pouhou tenkou obrubou; a co podáno tíží zase a zachmuřuje ducha čtenářova, málo světla i tepla, málo upokojení, smíru i naděje; v té příčině byli jsme, tuším, oprávněni od spisovatele očekávati více.

Slibné nadání Zítkovo, jeho opravdová umělecká snaha i zručnosť, zřejmá pilná práce a jiné dosti u nás řídké vlastnosti dobré, to vše nás oprávňuje k naději v dílo cennější práce přítomné.

V—ý.

Satan a jeho říše. Rozmarná studie, již z rozličných kousků sestavil a všem příznivcům Satanášovým v upomínku věnuje *Fr. Pohunek.* V Praze. 1887. Str. 72. VIII°.

Staropohanské štěstí, svoboda a lidskosť. Napsal *Frant. Pohunek.* V Praze. 1887. Str. 52. VIII°.

První spisek není přísně dogmatickou rozpravou o existenci pekla a zlého ducha, ani aestheticko-literarní studií o satanu a různých jeho podobách, jak se jeví v dílech světové poesie u Dantea, Miltona, Byrona, Goethea, a nověji též u nás (Twardowski, Šotek), a pokud vzhledem k idei a jejímu provedení se srovnává nebo nesrovnává s názorem křesťanským, — nýbrž je to právě »rozmarná studie« ač celkem vážně psaná. Namířil ji spisovatel proti poetickým velebitelům satana a najmě proti několika básním Vrchlického, jejichž zmatené pojmy o andělech vůbec a o zloduchu

zvláště rozbíra, podávaje důkaz, že neobstojí se stránky logické — Vrchlický ve svých pozdějších plodech snad na účet svého renommé nápadně často dopouští se pokleslků proti logice kontextu a svých názorů — tím méně se stanoviska náboženského.

Autor, veleznámý čtenářům »Vlasti« svou literarní zvláštního způsobu kritikou, řadí okolo svého thematu nejedno jadrné zrnko buď vlastních myšlének, anebo z »Apologie« *Weissovy*, ne tak logickým postupem vědeckého důkazu, jako spíše volně a nenuceně vyvíjí myšlénku za myšlénkou, tu úžeji onde méně k thematu přiléhající, ale nikdy ne zbytečnou. Tak nejsou na př. celku nikterak na újmu odbočky: o zednářích, o překladech spisů básnických, o přepjaté humanitě, o lítosti, o citu plné bezcitnosti. Sloh touto rozmanitostí jen získal a vyniká tím jasněji vedle suchého výčtu starověkých tradicí (str. 41—53.), jenž poněkud unavuje.

Spisek pozůstává ze tří statí. V 1. jedná spis. o satanu dle všeobecné víry a dle pojmů, jaké o něm mají někteří básníci moderní, z našich Vrchlický a Mužík, oproti poesii Calderonově, Danteově, Miltonově, kteří zobrazili satana dle názorů založených na positivní víře křesťanské (str. 3—38.) — Druhá stať (39—53) jest historický důkaz, čerpaný z tradicí středověku, o jsoucnosti pekla a věčném trvání jeho. — 3. Důkaz ze svědomí, doložený ze života vynikajících neznabohů a stvrzený rozumem, jenž zároveň vyvrací námitky proti věčným trestům. (54—72.)

Pojednání samo pěkně se čte a kromě básnické kritiky upozorňuje časově vhod na život posmrtný. Neboť prý »za našich dnů není mezi pravými vzdělanci nejmenší pochybnosti o tom, vedeli na neklamných výsledcích přírodních věd znenáhla se budující povšechný názor v svět na scestí a do propasti, nebo na výsluní pravého a s rozumového stanoviska jedině oprávněného života realního. — života, který nehledá imaginarní spásy v domněnkách a přeludech, jakými sobě temné věky minulé vypomáhaly, nýbrž v ryzí lidskosti, která neodkazuje k životu mimo život, nýbrž koná svou povinnosť v pravý čas — dokud se totiž nenaplní neúprosný zákon přírody a člověk nepřestane žíti...« (*Arbes* v pojednání o Máchově Máji. Květy 1886. II. 203.)

Všestrannou zajímavostí předmětu doporučuje se též druhá brožurka téhož spisovatele, vyšlá nedávno jakožto zvláštní »poopravený a místy rozšířený otisk z letoší Vlasti.« Jedná o staropohanském štěstí, svobodě a lidskosti, jak se de facto zračí v literních památkách klasického starověku naproti idealní gloriole, jakou obepřádají antickou kulturu zvláště básníci, a potom též jak tmavým stínem se býti jeví tato trojice vedlé světla nauky křesťanské a jejího trojpaprsku štěstí, svobody a lidskosti.

Básnická idealisace antiky není nová. Už klasická perioda německé literatury má ve svých koryfejích nadšené velebitele starověku. U nás dotyčné idee teprve novějším časem našly ohlasu. Jako Schiller ve svém idealním vzletu bolestně touží, že už nevrátí se »die götter Griechenlands« a jejich doba, tak po stu letech náš Vrchlický slyší nad troskami starověku jakoby věštbu Sibyllinu:

Mrtva země jest a věčně kleta,
Pán teď zhynul, mrtev jest duch světa.
(Duch a svět: Ohlas.)

Ovšem dokud básník epickou látku čerpá z nefalšované historie antického starověku anebo nanejméně jí neodporuje (»Caligula a Philon«), nedá se mu zásadně nic namítati, jen když v postavách lidí a bohů zúmyslně nehledá pouhé bláto a kal nebo nevtěsnáváli do antického rámce děj, ku kterémuž moderní slušnosť nerada půjčuje nositele; když však básník v reflexích o »svaté Helladě« vidí, že s ní »v dálku zmizely« lidstva mladosť, »jeho božství tucha, úděl krásy, dětské veselí,« ano i opěvá v ní ztracený a — ať přímo či nepřímo vysloveno — křesťanstvím potlačený ideal blaha, volnosti a ušlechtilého snažení: tu jest velmi záhodno, poukázati aspoň všeobecně na ideu takových básnických útvorů, kterak se před soudem historie rozplývá v nic i se svým zvučnoslovným obalem, jako mizí lesklá mydlina dechem větru. Není tedy nevhod authentickými rysy, jakými skutečně jsou výroky vyňaté z klassické literatury, byť jen načrtnouti obraz klas-

sického starověku a místo nejasných dosaditi takto přesné pojmy k užitku obecenstva: ovšem že i básníkovi, jemuž ostatně ne vědomosť o pravém stavu věcí, ale vůle schází, nebude neprospěšno věděti, idealy že rodí jen pevná půda, mlha pouhé fantomy.

Za takovým asi účelem spisovatel dovozuje, kterak víra v nezlomný osud, v závisť bohů vůči lidem a vědomí nezničitelné osobní viny úmorem dusilo niterné štěstí v antickém starověku, tak že život na zemi za trest, smrť pak za zisk považována, ať si už kdo život posmrtný popíral anebo věřil v podsvětné živoření (str. 9—21.). Proti velebené svobodě klade bývalý tenkrát despotismus v rodině a otroctví posvěcené na právní ústavu (21—27.). Staropohanská lidskosť jeví se ve zvláštním světle úvahou, kolik lidských práv měly novorozené děti jsouce vydány zvůli státní neb otcovské, a kolik ženy; — že milosrdenství za chybu považováno a odtud bídný osud chudiny; konečně zápasy gladiatorské a kruté zacházení s otroky oprávňují výrok *Tacitův:* apud imperitos haec humanitas vocatur, cum pars sit servitutis (27—42). — Končí vřelým doslovem o niterné podstatě a účinech evangelia se zřetelem k staropohanským zásadám a poměrům.

Spisovatel nevystupuje jako nepřítel staroklassické osvěty, vyslovuje svým spiskem toliko pravdu, aby se na ní chválilo jen co chvály zasluhuje, pravdu to dávno uznanou ač ne vždycky plněnou. Jak snadno na př. stává se, že chvála udílená popředně formalní ušlechtilostí klassické literatury bráva se též o antickém životě, zvláště jsouli světlé jeho stránky šíře vyličovány na úkor temným. A přece docílené touto methodou nadšení pro klassický starověk, neníli zúrodněno světlým kontrastem evangelia, dovede zploditi jen idealy o zevní kráse místo snahy po pravdě a ctnosti, a sny o »ryzí lidskosti« člověka od přírody k zlému nakloněného. Odtud také pochodí v Německu dnešní reakce proti staroklassickým studiím na gymnasiu.

I tato idealisace — nazvali bychom ji vědeckou — z části je uvedena spisovatelem na pravou míru, a zamlouvá se v této příčině jeho způsob psaní — an některé vředy tehdejší společnosti více naznačuje než vyličuje, učiniv tím četbu spisku možnou a doporučitelnou každému věku; — větší část úlohy zbývá však důkladné, se stanoviska křesť. pojednané kulturní historii klassického starověku, jíž dosud postrádáme. *V. K.*

Cesta Švýcary do Vlašských Benátek léta Páně 1884. „Zábavné bibliotheky“ dílo 108. V Brně. 1886.

»Zábavná bibliotheka« předsevzala si vedlé povídek přinášeti také spisy poučné, by nejenom bavila, ale také poučovala. Tomuto chvalitebnému slibu dostála plnou měrou udaným cestopisem, který nejenom čtenáře pobaví a se zajímavou cestou obeznámí, ale také cestujícím jest výborným návodem a ukázkou nepředvídaných překážek.

Krásy hor švýcarských, stoupání železnic do vysokých skal, popis Benátek a života jeho jsou velmi trefnými episodami cestopisu krátkého sice, ale pestrého a myšlének plného. Škoda, že nešťastné cholerové vykuřování bránilo cestovateli hlouběji do Italie vniknouti.

Mluva je vesměs správna, jadrna, popisy prosté, avšak přece půvabu plné. Úprava, jako celé »Bibliotheky.« vkusna. Spisovatelovo jméno není udáno.

M. Zkoumal.

Různé zprávy.

Z přednášek universitních pro letní běh r. 1887. **V Praze.** Ř. prof. *Hanel:* Říšské i právní dějiny německé; Encyklopaedie práva; Germanistická cvičení. M. ř. prof. *Čelakovský:* Dějiny práva v zemích českých (pokračování). Ř. prof. *Zucker:* Právní filosofie; O filosofii a historickém vývinu práva trestního. Ř. prof. *Talíř:* Statistika říše rakousko-uherské. Ř. prof. *Durdík:* Dějiny filosofie řecké; Psychologie, zvláště hledíc ku potřebám paedagog. Ř. prof. *Lindner:* Základové novověké paedagogiky; O prakt. filosofii.

M. ř. prof. *Masaryk:* Dějiny filosofie. III. Nový věk. M. ř. prof. *Hostinský:* Dějiny aesthetiky a theorie umění; Aesthetika umění hudebního; Rozbory vynikajících uměleckých děl různých oborů.[1]) Ř. prof. vládní rada *Tomek:* Novější dějepis uherský (od smrti Matiáše Korvina). M. ř. prof. *Emler:* O nejstarších dějinách rakouských a pramenech jejich; Cvičení palaeografická. Ř. prof. *Goll:* Úvod k lat. epigrafii; Dějiny velkých koncilií 15. století. M. ř. prof. *Bezek:* Dějiny doby Napoleonovy od 18. brumairu do r. 1815.; Dějiny věku šestnáctého se zvláštním zřetelem k zemím rakouským. Ř. prof. *Kalousek:* České dějiny doby starší: O podvrženinách v pramenech dějin českých. Ř. prof. *Jireček:* Státy balkánského poloostrova v poslední době před tureckým dobytím; Počátky republiky dubrovnické; Výklad nejstarších listin jihoslov. M. ř. prof. *Palacký:* Evropa. Statistika průmyslová, obchodní a intellektualní: Rakousko, zeměpisný obraz: Historického zeměpisu I. díl. (Starý svět.) Ř. prof. *Kvíčala:* Výklady z oboru mythologie a etymologie. M. ř. prof. *Král:* Dějiny staré komoedie attické s výkladem Žab Aristofanových; Metrický rozbor lyrických částí dramat Sofokleových. Soukr. doc. *R. Novák:* Římské řečnictví v době císařské. Ř. prof. *Hattala:* Podstata nauky o tvoření kmenův arijských vůbec a slovanských zvláště; O rýmovaných legendách staročeských vůbec a nejnověji nalezených zvláště. Ř. prof. *Gebauer:* Soustavná mluvnice jazyka českého: Výklady z mluvnice všeobecné. Soukr. doc. *Polívka:* Cvičení staropolská: Četba a výklad žaltáře Florianského (dle vydání W. Nehringova 1883.); Četba a výklad děl Jana Kochanowského; Četba a výklad komoedií Marina Držiće a Nikoly Nalješkoviće. M. ř. prof. *Jarník:* Molière a jeho díla: Vybrané části francouzské skladby. Soukr. doc. *Zubatý:* Zvukosloví jazykův indoevropských: Výklad Kālidāsova dramatu Vikramōrvaçijam. S úvodem o dramatické literatuře indické. Soukr. doc. *Kořář:* Ethnologie a jazykozpyt: Všeobecná mluvnice (jazyková filosofie). Soukr. doc. *Mourek:* Historie literatury německé za doby reformace. Soukr. doc. *Kraus:* Gotská mluvnice a výklad biblí Ulfilovy. Soukr. doc. *Dvořák:* Arabština: Četba a výklad arabského romanu o Adamovi a Evě na základě arabského rukopisu knihovny mnichovské; Aethiopština: Četba a výklad aethiopského překladu téhož na základě vydání Trumppova: Pro pokročilé: *a)* Výbor písní Ší-kingu (čínština), *b)* Sa'diův Bustán (perština). Pokr. četby zimního běhu. Seminář filosofický: Ř. prof *Durdík:* Cvičení seminarní. M. ř. prof. *Masaryk:* Locke (pokračování). Seminář paedagogický: Ř prof. *Lindner:* Cvičení seminarní. Seminář historický: M. ř. prof. *Emler:* Čtení a výklad pramenů dějin rakouských doby Přemysla Otokara II. Recense prací seminarních. Ř. prof. *Goll:* Výklad pramenů. Recense písemn. prací. Seminář filologický: Ř. prof. *Kvíčala:* Výklad Lucanovy básně Pharsalia a recense latinských prací písemných; Výklad zlomků z básní Solonových a recense řeckých prací písemných. Proseminář filologický: M. ř. prof. *Král:* Proseminarní cvičení řecká. Soukr. doc. *R. Novák:* Proseminarní cvičení latinská. Seminář pro slovanskou filologii: Ř. prof. *Gebauer:* Čtení evangelia zografského a cvičení staroslovenská (starobulharská): posuzování písemných prací seminarních. Seminář pro filologii romanskou: M. ř. prof. *Jarník:* Výklad provençalských textů dle Bartschovy Chrestomathie provençale. Lektor *Kolář:* „Krymské znělky" a báseň „Farys" A. Mickiewicze, s náležitým výkladem věcným a mluvnickým: Báseň „Pobratimstvo" L. Botiće, s náležitým výkladem věcným a mluvnickým: „Taras Bulba" od M. V. Gogola, s náležitým výkladem věcným a mluvnickým. Lektor *Brábek:* Mluvnice jazyka maďarského, spojená s praktickým cvičením: Slavismy v maďarské křesťanské terminologii. (Přehled dosavadních prací o tom: Miklosich, Asbóth, Jerney a j.) Lektor *Kraus:* Praktická cvičení německá. *a)* Překládání Heysovy novellky „Zwei gefangene," *b)* překládání Heritesových „Malo-městských humoresek." Lektor *Sládek:* Čtení a překlad Shakespearova „Macbetha." Lektor abbé *Fauvin: a)* V romanském semináři: Dějiny francouzské literatury XVI. věku (pokračování a překlad „Noci na Karlštejně," veselohry od Jarosl. Vrchlického; Základy skladby mluvnice francouzské a cvičení slohová a v deklamaci; *b)* Čtení veřejné: Základy skladby francouzské a Dějiny francouzské literatury v XIX. století (pokr.). Čtení a výklad vybraných článků z Godefroy a překlad činohry „Syn člověka." — **V Berlíně.** Mimoř. prof. *A. Brückner:* Dějiny polské literatury v 19. stol.; Staroslov. hláskosloví;

[1]) Místo poslední přednášky oznámil prof. *Dr. O. H.* (dle „Dalib." 16): O nynějším stavu hudby dramatické.

Ruská cvičení. — **V Černovicích.** Ř. prof. *Kalužniacki:* Četba staroslovanských textů; Ku kritice domněnek o vzniku a vývoji glagolice; Přehled literatury západních Slovanův od nejstarších dob až na konec 16. stol. Ř. prof. *Smal-Stocki:* Děje ruthenské literatury novější; Ukrajinští spisovatelé; O ruthenských rukopisech; Četba ostrožské bible dle chrestomathie Ogonowského. — **V Lipsku.** Ř. prof. *Leskien:* Mluvnice jazyka starobulh. (církevn.); Cvičení v četbě starobulh. textů; Dějiny staročeské literatury; Četba z litevského národního básnictva. — **Ve Lvově.** Ř. prof. *Pilat:* Dějiny polské poesie ku konci 18. a v prvých dvou desítiletích 19. století: Výklad několika vybraných památek jazyka staropolského: Písemná cvičení v polské literatuře. Ř. prof. *Ogonowski:* Dějiny ruthenské literatury v 16. a 17. stol.; Srovn. skladba staroslovanštiny a ruthenštiny; Písemná cvičení a ústní disputatoria. Mimoř. prof. *Wojciechowski:* Dějiny slovanských národův až do r. 1000.: Četba důležitějších pramenů ku středověkým dějinám národů slovanských. Soukr. doc. *Kalina:* Mluvnice staroslovanská; Cvičení ve slovanské filologii. — **Ve Štyrském Hradci.** Ř. prof. *Krek:* Srovnávací hláskosloví staroslovanštiny; Filologická cvičení. — **Ve Vídni.** Ř. prof. *Jagić:* Mluvnice ruská v dějinné souvislosti se staroslovanštinou; Literarní dějiny Jihoslovanův až do konce 16 stol.: Cvičení ve slovanském semináři. Soukr. doc. *Leciejewski:* Hláskosloví slovanské dle nejnovějších bádání; Život a díla J. Słowackého. Soukr. docent *Strekelj:* Dějiny dalmatsko-slov. literatury; Bulharská epika lidová. Učitel *Glovacki:* Ruština; Četba bájek Krylova se zřetelem k ruskému přízvuku. Učitel *Menčík:* Skladba česká se cvičeními; Tvarosloví se cvičeními; Řeč a literatura 16. stol.

I. Spolkové.

Kruh přátel literatury české v Brně. Zprav. *Fr. Jokl.* Schůze dne 28. března. Prof. *Fejta* referuje o *Zeyerově* básni „Příchod Čechův" („Poet. besed" číslo 26.).

Hned na počátku uvádí nás básník in medias res, jak Čech zjevuje se v houštině. Líčí jej jako bohatýra, jenž kypí zdravou silou. Od takového hrdiny očekávali bychom hrdinnou mysl, skálopevnou povahu a rázné činy. On však vystupuje jako sentimentalní mladík, jenž pro lásku k děvě zapomíná svého poslání a maří čas horováním a bloužením milostným. Teprv na zříceninách této lásky vzchopí se a pevnou rukou chce vybudovati chrám nový, velebnější, zasvěcený lásce k vlasti. Blouznivcem ještě větším líčen Lech.

Lépe provedena povaha bílé druidky Etnéy a sivooké Charpy. Luzná postava Etnéina vyniká z osnovy básně jako jemný, z hebounké hvězdné pavučiny utkaný zjev. Hned při prvním setkání dobývá sympathií čtenářových. Jak miloněžnou je v lásce své, tak velebnou i ve své hrdosti, pravá kněžka druidská: když při sporu o ni mezi oběma bratřími Čechem i Lechem vyřkne Charpa nad ní kletbu, vztýčí se v celé své kráse i obětuje sebe samu.

Věštkyně Charpa jeví se v celé básni strážným duchem rodu Bohomyslova, opatruje malé pachole, povzbuzuje k míru a věští mu slavnou budoucnosť. Přilnula cele ke přírodě; duše její stala se sídlem písní a spolu s nimi i bohů, kteří vyvolili si ji kněžkou. Ač Charpa plane nenávistí k Labáře, přece odpouští jí, spatřivši její zoufalosť. Žalostným hněvem podnícena při sporu obou bratří na Řípu, proklela nevinnou původkyni jeho Etnéu, však vidouc ji nad tímto prokletím umírati, vrhá se na hranici, aby držíc na klíně bílou Etnéu s ní uhořela. —

Dle nadšeného předzpěvu a něžných výjevů v prvním zpěvě zdálo by se, že literatura naše je obohacena novou skvostnou básní epickou, již by lze bylo postaviti po bok Čechově Dagmaře. Ale hned druhý zpěv nás nepříjemně burcuje z tohoto přeludu. V něm kupí se příliš mnoho dějů fantastických, jež nesrovnávají se s epickým klidem, odporujíce nad to povaze slovanské i skutečnosti, jak viděti ze dvojího sporu i souboje o ženu. —

Usmíří nás báseň? — Někteří kritikové snaží se nás k tomu přemluviti. Ale jak je to možno při osudu Etnéině? Čím provinila se? Čím rozladila věčně platné zákony mravní a přírodní? Snad svou ryze idealní láskou ke zbožňovanému muži? Čím byla ponoukána, aby ve květu mladosti vrhla se v náruč smrti? Jak je možno, aby dívka obětovala plamennou lásku mámivým snům a víře v nestálý osud? — Básník snad chtěl takovým prostředkem rozťati gordický uzel sporů v básni vzniklých.

Mimo uvedené případy jsou činy ostatních osob duševně odůvodněny, vášně jejich důmyslně pojaty a virtuosní dovedností provedeny, jako na př. duševní boj Kolanův než

upadne v osidla svůdné Labáry, žal Bohomyslův, že žárlivostí dal se zaslepiti až ke vraždě bratra. Zvláště úchvatné je počínání Labářino než spadne do propasti.

Z toho vidno, že těžiště básně Zeyerovy nelze položiti ani do děje, ani do charakterů, ale do krásných popisů, plastické líčně a zdařilých přirovnání. Jsou v básni mnohá místa, za kteráž musíme býti vděčni: výronům lásky básníkovy k porobené vlasti, plným žalu nad pádem slávy české, ale také růžových nadějí do budoucna.

Z popisů vyniká svou původností popis českého pralesa, moru, velebného zjevu Charpina, popis noci, posvátné jeskyně druidské, krajin českých, jež je viděti s Řípu, smrti Etnéiny a Charpiny. Z přirovnání vyniká přirovnání rozvášněné duše člověkovy k lesní studánce.

V choulostivé otázce o prabydlitelích země české přidržuje se Zeyer názoru nyní se zakotvujícího, že Čechové jsou autochthony. Upadá tu přece však v chybu, na jiných stranách vytýkanou, že totiž volí látku cizí: poněvadž skromná pověsť málo mu poskytovala materialu, „zašel do soumraku báje," jak sám praví. Popouštěje tedy uzdu fantasii, jež ho vedla tam, kam obyčejně, do tajemných oblastí, jde v nauku druidskou.

Hledíc k formě vnější, jsme spokojeni, čtemeli báseň po tichu, ale běda, počnemeli čísti na hlas: po několika verších upustíme od toho pro obtížný chod, a celý soud o rythmu zní: chaos. Nejvíce vyskytuje se metrum daktylicko-trochejské s předrážkou.

Mimo bezrythmosť zaráží nás jaksi bezrýmosť. Rým je náhradou za přesnou zákonnosť rythmu. Poněvadž přízvučný verš sám v sobě formalně dokonalosti nemá, byl přibrán ještě jiný živel, aby ji doplnil. To je smysl výroku, že rým je náhradou za to, čeho nynější verš postrádá.

V rozpravě na to zavedené trpce stěžováno si do smutného úkazu, kterak básníci naši i tam, kde uznají nějakou domácí, vlasteneckou látku, hodnou milostivého spracování, i tam jednají nešetrně s bájemi slovanskými, přetvořujíce je libovolně a úplně na úkor ducha i názoru slovanského. Příčinu toho úkazu možno v jistém smyslu hledati v tom, že básníci tito úplně přesytili ducha svého vnadidly plodů cizokrajných, tak že stali se jaksi blasovanými pro onu prostoduchou něžnosť národní poesie slovanské, jejíž krása nemá na světě sobě rovné. Ano toliká jest jejich krása, že jen neznalosť jazyků slovanských je příčinou, že skuteční velcí básníci jinonárodní valem nespracovávají látek slovanských. —

Po té rozhovořeno se o tom, neměli by klub literarní podati žádosť k výboru čten. spolku, aby učinil spolkovou knihovnu přístupnou širšímu obecenstvu, či nebyloli by možno zříditi půjčovnu knih po případě čítárnu lidovou. Zároveň odporučováno pořádati v zimní saisoně veřejné přednášky pro lid ve velké dvoraně besedního domu. Myšlénka tato se vřelým se potkala souhlasem. I sneseno se, aby literarní klub ve příčině zřízení knihovny a přednášek dohodl se s výborem spolku politického, který již myšlénku tuto také již byl vzal v úvahu. —

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* Ve schůzi XV. 26. února rozhovořil se prof. *Nábělek* o lyrických písních srbských. Národní písně srbské záhy byly známy i za hraničemi své vlasti. Vlach *Forti* cestoval po zemích jihoslovanských a studoval při tom národní poesii srbskou. Vydal prvou sbírku písní srbských, jež byla doplněna Dalmatincem *Lovričem*, a této sbírky doplněné povšimnul si především *Herder*, známý apoštol humanity; mnoho písní přeložených uveřejnil ve svých „Stimmen der völker in liedern." Nejpilnějším však sběratelem písní, pohádek a pověstí srbských byl *Vuk Stefanović Karadžić* († 1864.). Sbírek jeho zvláště všímali si slavní linguisté němečtí *Bopp, Humboldt, Grimm* a j., všude s pochvalou nemalou o nich se zmiňujíce. Záhy obrátili k nim pozornosť i Francouzi, Angličané a Vlaši, tak že za nedlouho písně srbské přeloženy byly skoro do všech vzdělaných jazykův evropských. Se stanoviska jazykového chválili při nich učenci němečtí zvláštní čistotu a krásu, v níž vedlé mohutnosti a pevné vůle junácké obráží se také něžnosť a jemnosť způsobem pozoruhodným. Toto na srozuměnou pověděv, p. referent vylíčil posluchačům písněmi život rodiny srbské od mládí až do hrobu; zvláště upozornil na příkladnou lásku bratrskou a sesterskou, jakéž u národů jiných neshledáváme. Semotam prokmitá z písní také prostá filosofie lidová, veselosť a vtip. I žalozpěvy nad umrlými dojímají prostým, hlubokým citem.

Ve schůzi XVI. dne 5. března professor *Neoral* dal posluchačům poněkud nahlédnouti do duševní dílny Sv. Čecha. Ukázal, kterak Čech pracuje snadno, lehce, ale na

každé práci dává si záležeti, piluje, všímaje si mnohdy maličkostí, které by čtenářovi snad nepatrnými se zdály.

Ve schůzi XVII. dne 26. března za volného rozhovoru mluvilo se o chemické zkoušce Rukopisu Královédvorského a o dopisu Dra. Bělohoubka v „Osvětě;“ též o českých rukopisech po Švédsku roztroušených a o blízkých sedmdesátých narozeninách (17. dubna) velezasloužilého spisovatele Fr. Pravdy.

Ve schůzi XVIII. dne 2. dubna prof. *Bartocha* promluvil o *Jiráskově* starodávné selance „Maryla,“ kterýž referat otištěn na místě jiném.

Spolek přátel věd a literatury v Plzni. Dne 10. ledna zahájen byl večírek spolkový přednáškou nad jiné důkladnou. Na základě nejnovějších francouzských pramenův a spisů strhl prof. *Klostermann* nezaslouženou roušku nimbu s muže, jejž nahodilé a neurovnané poměry národa francouzského povýšily před celým světem na státníka a vlastence první třídy. Muži, kteří sloužili vlasti, aby jí mohli vlásti, neimponovali i při skutečných zásluhách nikdy mnoho, aspoň ne trvale; že by byl však Gambetta ve vlastním svém lidu o nimbus slávy tak brzy přišel, vzdor elektrickému osvětlování novinářstva Gambettovského směru, to věru překvapilo. Pan prof. odhalil vlastenectví Gambettovo v celé nahotě, an poukázal na německé osobnosti, jimiž se muž ten za své vlády otočil a jež na něho rozhodný měly vliv. Obecenstvo bylo p. prof. za studii tak cennou velmi povděčno.

Dne 17. ledna přednesl pisatel těchto řádků stať: „Žurnalistika a kriminalita,“ již „Hlídka literarní“ na úvodním místě přináší.

Dne 24. ledna ukázal nám neumavný badatel dějin města Plzně, professor *Strnad*, obraz společenských poměrů zmíněného města ve středověku. Pan prof. podjímá se práce velezáslužné, když s vrozenou svou vzornou pílí bohatý archiv plzenský probírá. Spolek přátel věd a literatury odměňuje jej bouřlivou pochvalou vždy, kdykoli ve spolkovém večírku ze vzácných svých vědomostí váží.

Dne 31. ledna, 7. a 14. února byly na programu vědecké přednášky *MDra. Kreisingra:* „O sídle duševní činnosti“ a prof. *Kytky:* „O měření času“ (po dva večery).

Dne 21. února předn. *JUDr. Šikl*: „O mravu, právu a státu“ a 28. února mluvil a experimentoval chemik p. *Kundrát:* „O vodě.“

Dne 7. března slyšeli jsme vzletně mluviti prof. *Pelíška:* „O vzniku soustavy sluneční.“

Dne 14. a 21. března naplnily se místnosti spolkové velmi četným obecenstvem, jež vyslechlo cestopisný referat prof. *Wünsche:* „O pramenech Tigrisu“ a jej bouří potlesku odměnilo. Jeť p. prof. jako cestovatel a ještě více jako zábavný vypravovatel cest svých v národě našem znám a je téměř zbytečným podotýkati, že zmíněné dvě schůze spolku patřily k nejzajímavějším.

Dne 28. března předn. předseda, zemský poslanec *Schwarz:* „O ruské společnosti“ a dne 18. dubna prof. *Brtnický* o Zeyerově „Legendě z Erinu,“ kteréžto přednášky, ana programu „Hlídky lit.“ více odpovídá, tuto krátký podávám obsah:

Pan prof., než k vlastnímu předmětu přistoupil, podotkl jemně, nač jsme i my nejednou poukázali — na nedostatek přednášek literarních, jež se u srovnání s hojným počtem vědeckých, v činnosti spolkové ztrácejí. Dále zmínil se p. přednášeč, že poslední rok splodil u nás na poli literarním poměrně více, nic však nad jiná léta vynikajícího; ano, že kdo chce čísti na př. Vrchlického, sáhne raději ke starším plodům tohoto básníka. Mimovolně vzpoměl jsem si na slova kritika „Hl. lit.,“ jenž též na zimničnou činnosť Vrchlického poukázal a u přirovnání tohoto básníka ku předním poetům jiných národů myšlénku vyslovil, že Vrchlický sice formu svou zdokonalil, v letu svém básnickém však nezalétá výše, ač je v nejkrásnějších letech mužství.

O Zeyerovi pravil p. přednášeč, že vyhledává někdy věci příliš bizarní a že díla jeho ovívá nádech sentimentalní. „Legenda z Erinu“ patří k lepším pracím jeho a v národním divadle se líbila. Děj spadá v pohanskou dobu druidův, odehrává se v Irsku (Erin) a je bohat na to, čím tehdejší doba byla bohata — na rytířskou hrdinnosť a báječné divy. Obsah je znám čtenářům z posudku svou dobou podaného.

Dne 30. dubna uspořádal spolek ve velkém sále „Měšťanské besedy“ slavnostní večírek ku poctě zvěčnělého nestora písemnictví polského, při kteréžto příležitosti zpěvácký spolek „Hlahol“ přiměřené skladby zapěl. Pozvaný host, red. „Slovanského Sborníku“ *Ed. Jelínek* z Prahy, známý pěstitel vzájemnosti česko-polské, promluvil k památce Kraszewského dle referatu místního listu asi takto:

Józef Ignacy Kraszewski byl muž činu, muž železné vůle a práce. Za myšlénkou pevně

pojatou a ku blahu národa jeho se nesoucí kráčel pevně a národu svému milému sloužil až do posledního dechu. Když před 8 lety oslavována po vlastech slovanských 50letá činnosť spisovatelská J. I. Kraszewského, nikdo nenadál se toho, že tak brzy rozloučíme se s milým pracovníkem na půdě slovanské. My Čechové znali jsme Kraszewského již od let čtyřicátých, kdy Dr. Fr. L. Rieger, nynější vůdce národa, překládal některé jeho spisy do češtiny. I odtud z Plzně vyšel nejeden dobrý překlad spisů Kraszewského. Není možno za jeden večer podati obraz činnosti Kraszewského: nutno se omeziti jen na nejnutnější.

Józef Ignacy Kraszewski narodil se ve Varšavě v době Napoleonských pochodů, kam otec jeho se uchýlil. Otec jeho byl sudím. Jiskru božské poesie vdechla do něho pramáti jeho. Gymnasijní studia konal v Bialé a Tribunalském Lublíně, universitní pak ve Vídni. 16—17 let stár připravoval se již opravdově ku pracem pozdějším v oboru grammatickém a umění slovanského.

V jednom dopisu své milé matce napsal Kraszewski: „Toužím se proslaviti. Nevede mne k tomu však marnivosť, ale touha rozšířiti slávu jména polského: chci národu svému napsati aspoň 200 užitečných knih.“

Málo kdo dostál tak svému slovu, jako Kraszewski: po 50 letech neshledáváme však 200 slíbených knih, ale celých 600. Něco podobného dovedou vykonati jenom lidé darem zvláštním obdaření.

Když r. 1830. zavřena byla universita vilenská, přesídlil se do Borovce k Urbanovským, kde seznámil se s dívkou, kterou r. 1838. za manželku pojal. Kraszewski rozvinul činnosť svou na poli nevšedně širokém, psal romany, básně, pojednání aesthetická, archaeologická, ba i filosofická. August Koňský napsal o něm v letech 1880.: „Kdybychom měli papír, který Kraszewski popsal, polepili bychom jím velké město kterékoli gubernie vnitř i vně. Kdybychom měli péra, která Kraszewski vypsal, mohli bychom doletět až do nebe. Kdybychom slyšeli ten hlas, kterým ve svých spisech mluví, tu hlas ten přezvučel by nespravedlivosť celého světa. On naučil čísti vrstvy národa polského knihu polskou a vytiskl svými spisy knihy francouzské ze salonů šlechty polské, on naučil spisy svými lid polský přemýšleti o postavení jeho.“

Mnohé university a akademie věd, uznávajíce záslužnou jeho činnosť, jmenovaly jej čestným svým členem. — Kraszewski byl mravokárcem a ušlechtitelem svého lidu. Ve spisech svých dbal více na myšlénku a tendenci, než na formu a luštil nejrůznější otázky, jako otázku selskou, otázku židovskou, nejpalčivější to ránu života polského, vnikal do kruhů šlechtických, které pro lid svůj sklaněl a rozněcoval všeobecný zájem pro umění a literaturu. Též literaturu dramatickou obohatil nejedním dílem.

Mluvili se o činnosti Kraszewského, máme na zřeteli obyčejně jeho činnosť romanopiseckou, ale pole působnosti jeho bylo velice široké a obsáhlé, jak jsme již z předu byli pravili. Novým zjevem v literatuře polské byly korrespondence vynikajících mužův a žen v 17., 18. a počátkem 19. století; cestopisy své sám illustroval. Neobyčejný jeho talent redaktorský objevil se, když redigoval vědecké „Athenaeum,“ sídle sám na vsi 60 verst vzdálené od města, kde „Athenaeum“ vycházelo.

Krátce před r. 1863., kdy začal vycházeti „Dzienik polski,“ povolán byl Kraszewski za jeho redaktora, a po 6 nedělích předstihl tento list všechno časopisectvo polské. Když pak r. 1863. vypuklo povstání, odebral se za hranice, aby se vyhnul možnému pronásledování. Bloudil světem, až se usadil v Drážďanech, kde domníval se najíti nejbezpečnějšího útulku pro sebe. Tři plná léta nedalo mu to však klidně se práci vědecké a literarní věnovati, za to po 3 létech vzpružil se neobyčejně a pěstoval především nové odvětví literatury: „Korrespondence zahraničné,“ jichž vydal během 20 let více jak 18.000. Korrespondencemi těmi vrhal nové myšlénky mezi lid, dával iniciativu k nejrůznějším podnikům.

V době té shlédl Kraszewski Čechy a přilnul k národu našemu a věci české velice vřele a jal se působiti ku vzájemnému sloučení Polákův a Čechů slovem i skutkem. Při vyhoření Národního divadla českého rozepsal do všech končin Polsky vřelé listy, v nichž vybízel rodáky své, že povinností jejich jest bratrský národ náš podporovati dle všech jejich sil. Sbírky, k vypsání jeho pořádané, vynesly Národnímu divadlu přes 9000 zl.; kromě toho pořádáno bylo ve Lvově divadelní představení jeho přičiněním v týž dobrý účel.

K oslavě 50leté jeho činnosti v Krakově vyslána i z Čech deputace, mající v čele svém Em. Tonnera. Sedláci polští přinesli mu z oněch míst, které tak vřele miloval, ale k nimž přiblížiti se nesměl, po hrstce země. Také dítky polské súčastnily se slavnosti a zaslaly oslavenci

přes 8000 blahopřejných listin. Se zaroseným zrakem děkuje, pravil: „Pane, propustiž služebníka svého; neboť nejkrásnější den života mého spatřily oči mé!“

Po té vrátil se do Drážďan, kde po dvou letech stihla jej pohroma. Byl zatčen k rozkazu železného kancléře, do Berlína, pak do Lipska před senat a po odsouzení svém do Magdeburku byl zavezen. Ani tím nebyla zlomena jeho síla, i ve vězení nedal si pokoje a psal dopisy i knihy, které tištěny byly, aniž by kdo věděl, že psány byly německy nebo francouzsky. Smutný v té době spatřujeme úkaz, že přátelé jeho jeden po druhém jej opouštěli a malá jen hrstka pracovala o jeho propuštění; teprve spanilomyslná královna italská vymohla mu 6měsíční dovolenou. Stařec nad hrob sklácený, o veškerý majetek, který nebyl právě malý, připravený, uchýlil se do San Rema, aby zde ztrávil poslední dny svého života. Ale ani tu nenstal od práce, ještě odtud zasýlal spisy, které však všechny vyznívají již smutnou předtuchou blízkého konce. V posledním svém dopisu referoval ještě o novotinách italské literatury.

Ale ani tu nedalo si neštěstí pokoje, aby nepronásledovalo ubohého starce. Dne 9. března otřásla se zemětřesením půda tak silně, že nad Kraszewským sřítil se strop a stařeček vynesen býti musil do zahrady, kde v boudě na rychlo sbité ztrávil tři dny. Když pak třetího dne zemětřesení se opakovalo, uchýlil se na půdu volné Helvetie, kde domníval se sebrati ještě vetché své síly.

Dne 16. března stihl Ženevy, dokonale již umořen, kde dokonal také plodný svůj život.

Pan Jelínek četl na to velice krásnou elegii za Kraszewským a připojil k němu hluboká slova: „Připojuji k tomuto pohrobnímu žalmu Polsky tak jako v Praze: Buď chválen a slaven také v zemích koruny svatého Václava!“

Budoucí pondělí dne 9. května byla na programu fysiologická přednáška *MDra. Kreisingra.*

Literarní jednota v Jičíně. Zprav. *Jos. Vlček.* Dne 27. ún řed. *Fr. Lepař* předn. o Vrchlického „Exulantech,“ podávaje, vyjma jednání druhé, obsah dosti zevrubně. Pochválil spisovateli, krátce se zmiňuje o ostatních jeho dramatech, že obral si látku domácí, vyslovil však zároveň politování, že živel ten nevystupuje dosti v popředí, že živel milostný zejména v jednání druhém spracován tak nesympathicky, ba až odporně, jak pravdě nepodobno je poklesnutí paní Dohalské, ženy českobratrské, jež se dá tak snadno svésti takovému prohnanému, prohlanému padouchovi, jako je Sezima. Nedramaticky tu také užito několikráte náhody. Též sloh je místy nízký, ba sprostý, až zaráží; nešetřeno také všude jazykové správnosti. Stručně připomenuv, že „Exulanti“ poněkud upomínají na Schillerova „Dona Carlosa,“ p. řed. vyslovil přání, by Vrchlický, obíraje si předměty domácí a pilně a svědomitě tříbě, podal nám díla dramatická bezvadná, což při bohatém jeho nadání snadno se může vydařiti. Přes četné nedostatky „Exulanti“ jeho jeví proti dřívějším dramatům přece jenom pokrok.

Ve schůzi druhé prof. *Hrubeš* vykládal o vzniku a podstatě spiritismu, uváděje některé toho druhu případy a pokoušeje se o jich výklad V závěrku odsoudil počínání většiny spiritistů, kteří bývají prohnanými podvodníky.

Dále prof. *J. Vlček* podávaje stručně obsah nejnovějšího zdařilého romanu V. Vlčka „Samohradů,“ vytkl zejména, jak vznešenou a velice milou povahou jest rekyně jeho, Libuše, šedivá sestra Methodie, jak skutkem provádí velebnou ideu lásky ku bližnímu v celém svém okolí, nakloňujíc si takto i své odpůrce, hrdého knížete Samburka i jeho choť kněžnu Lydii; zvláště pak pro hraběnku Danu se stala pravou dobrodějkou. Zmíniv se i o obrazném výrazu „Samohrady,“ kde šlechta i jiní ve svém způsobě života se sami zobrazují, podotkl, že může vzniknouti pochybnosť, zda tragický konec Methodiin a jejího trpce zkoušeného otce Vrbického je nutný, jeli s dostatek odůvodněn tím, co předchází, byloli nabídnutí idealního Lahody skutečným zlehčením Methodie, jeli stav manželský pro ženu, byť idealní, snížením, zahozením! Celkový soud o „Samohradech“ byl vůbec pochvalný, neboť doporučoval je obecenstvu vřele jako četbu, která čtenáře povznese a zušlechtí, nejsouc vypočítána toliko na effekt.

Král. č. spol. nauk. Ve schůzi pro filosofii, filologii a dějepis 7. bř. přednesl prof. Dr. Emler nejdříve pojednání mimoř. člena prof. *A. Sedláčka* z Tábora, v kterémž zprávu podává o někdejším archivu Olešnickém, který nyní přenešen byl do státního archivu ve Vratislavi. Ve zprávě této vyličuje prof. Sedláček, jakým způsobem tento archiv ponenáhlu vznikal a vzrůstal, a vyčítá jednotlivé oddíly jeho, podávaje při tom obsah listů každého takového oddílu. Dle vypsání prof.

Sedláčka byl jádrem archivu tohoto rodinný archiv poděbradské větve pánů z Kunstátu, který se nejdříve choval v Poděbradech, potom na hradě Litickém, odkudž roku 1495. do Olešnice, kteréžto knížetství synům krále Jiřího knížatům Münsterberským též náleželo, přenešen, kdež až do poslední doby zůstal. Již dříve spojeny byly s archivem rodinným pánů z Poděbrad též následující archivy nebo i listiny jednotlivých rodů nebo statků českých, totiž pánů z Častolovic, z Lichtenburka, rytířů Čouchů ze Zásady, z hradů Veliše, z Kunětické Hory, ze Žleb, Polné, Rychnova, Všejan, moravských pánů z Kunstátu, kláštera vizovického na Moravě, pánů ze Šternberga, později pak hlavně písemnosti kladské a slezské.

Potom přednesl prof. Dr. K. Jireček zajímavé pojednání prof. *J. Šimka* „Balbín a jeho Bohemia docta," jenž ve stati své položil tresť krásných a vlasteneckých myšlének, které se v znamenité této práci Balbínově nalézají, vytkl stanovisko a motivy, jež Balbína k sepsání práce té vedly, a sestavil pomůcky, jichž při tom užil.

Ve třídní schůzi historicko-filologické 21. bř. prof. *Fr. Prusík* četl o Šimonu Hájkovi a jeho „Tabula barbarolectica." O muži tom, jenž jest otcem Dra. Tadeáše Hájka z Hájku, známo bylo dosud jen po skrovnu zpráv (srv. Jirečkovu „Rukověť"). Nám se podařilo pátráním zjistiti ještě některá o něm data, jimiž se dřívější zprávy doplňují nebo poopravují. Šimon Hájek narodil se v Praze kolem r. 1480.; otec jeho přistěhoval se do Prahy bezpochyby z některého z 10 Hájků v Čechách; r. 1509. stal se Šimon bakalářem, načež byl správcem školy (rector scholae) u sv. Michala (r. 1515.); roku 1519. přijal městské právo v Starém městě Pražském, aby mohl nabyti statku, v nějž ho pouštěla počestná vdova Kateřina Kaňhová, s níž téhož roku vešel ve „smlúvy svatební." R. 1523. stal se měšťanem Nového města Pražského; r. 1551. u vysokém věku zemřel, asi dne 27. října, an 29. t. m. byl pochován. — Šimon Hájek byl velice horliv o ryzosť a správnosť českého jazyka, za kterým účelem napsal mluvnické dílko, nazvané „Tabula barbarolectica," první to soustavný „Brus" jazyka českého. Dosud se mělo za to, že sepsal dvě díla, z nichž prý jedno uvádí Matouš Collinus, druhé cituje Blahoslav. Než jak zřejmě poučuje Včelínův přepis, jejž chová zdejší archiv městský, jediný to známý exemplář díla Hájkova, napsal Šimon toliko jedno dílo, z něhož jmenovaní gramatikové čerpali každý to, co mu právě bylo vhod. „Tabula barbarolectica" vytištěna byla po prvé v Prostějově r. 1549.; po druhé vydal ji Jiří Melantrich z Aventinu v Praze r. 1580., odkud učinil M. Jakub Včelín, kancléř St. města Pražského, r. 1631. přepis, jenž se chová v archivu ve sbírce „Chaos rerum memorabilium." Nový otisk této tabulky kazimluvů pořízen v 3. seš. „Kroka;" z ní nabýváme zajímavých vědomostí o povaze jazyka českého za doby Šim. Hájkovy.

Ad. Patera podal zprávu o zbytcích staročeských legend o sv. Kateřině a Margaretě, které byl nalezl společně s dp. P. Jos. Kašparem v červnu r. 1886., když byl prohlížel rukopisy a staré tisky v knihovně sv. Jakuba v Brně. Zbytky legendy o sv. Kateřině obsahují 467 veršův, a legenda tato jest rozdílna od známé nám dosud legendy, kterou r. 1850. objevil v Štokholmě Dr. J. Pečírka a kterou vydal r. 1860. K. J. Erben. Zbytky legendy o sv. Markétě obsahují 511 veršův. Obě legendy psány jsou písmem stejným, dosti pěkným, asi v třetí čtvrti XIV. století, ale skládány byly mnohem dříve, kdy *u* nebylo ještě přehlasováno, jak o tom svědčí rým některých veršů. — 18. d. *A. Patera* podal zprávu o dopisech známého historika XVII. století B. Balbína z let 1678.—1688., které zasýlal Kristianu Weisovi, rektoru Žitavského gymnasia. Dopisy tyto, kterých jest 47, nalézají se nyní v městské knihovně Žitavské ve foliovém rukopise, jehož název jest „Epistolarum clarorum virorum fasciculus III.," a obsahuje 447 dopisů různých učenců, zaslaných K. Weisovi. Prvý list Balbínův jest psán dne 19. srpna 1678, a poslední dne 26. října 1688, tedy nedlouho před smrtí Balbínovou, který zemřel dne 29. listop. 1688. Tyto listy Balbínovy jsou velice zajímavy, neboť se z nich dovídáme o mnohých událostech ze života Balbínova, které nám dosud nebyly známy.

Prof. *Fr. Prusík* četl o rukopise zdejší knihovny Františkánské se signaturou A. f. 3., v němž nalezl pohřešované duchovní romany o Aseneše, o Životě Josefově, o Adamu a Evě, kromě nichž obsahuje rkp. výbor ze žalmův (Žalmy chudých a Žalmy kající) a Nový zákon. Rkp. jest výborně uchován, na papíře ve folio ve vazbě novější. Písmo úhledné, zřetelné, z první čtvrti století XV., ale jazyk jest starší, má téměř veskrze *ó*, místy dualy a aoristy, někdy též archaismy, jako pravi (pravím) v Mat. 6. Jinak jest jazyk krásný a přesný

a nalézáme v něm mnohá slova, k nimž nebylo dosud dokladů z doby starší, jiná zase velmi důležitá k výkladu RKého: i kmenotvorba je zde zvláštnostmi zastoupena. Pravopis jest v celém rukopise stejný, totiž na větším díle Husův (z, c, s, ř, n a pod.), anebo ž, č, š, ř a pod., ale ne důsledný, místy pouhé z, c, ss, s, ric a pod.; tak hnev, k niemu (sic), nevidiał a j.: avšak ì se neoznačuje kromě snad Rachel. Avšak právě tím přechodním stadiem jest rkp. tak veledůležit, an jednak diakritickými znaménky vyjadřuje pravou fonetickou platnosť toho kterého písmene, jednak pak, kde vedlé toho písaři opisujícímu ze starší předlohy proklouzne starší grafický znak, seznáváme neomylně, že písmě *ie*, kde zastupuje ę atd., má pouze grafickou, nikoli fonetickou platnosť: na př. gie (acc. pl.) vedlé ge, rnce wassie vedlé wasse (wase), gede — predgiezdec As. 6., preloženie — priekladal 10*a* a j.

Co do pramenů, z nichž rkp. přepsán, má se věc tak: Žaltář shoduje se zhusta s kapitolním, místy pak zase více s Poděbradským (na př. 5., 5.). Nový zákon srovnává se s N. zákonem z r. 1465. (univ. bibl. XVII. B. 15.). Romany o Aseneše a Josefu pocházejí z téhož pramene, jako musejní rkp. z r. 1470., nad něž vynikají věkem, tak že jsou nejstarší ze známých dosud rukopisů romanů těch; roman o Aseneše má pak o některé kusy více než rkp. musejní. Rkp. o Adamu nebylo lze dosud srovnati se staršími rukopisy. Vše tři romany otištěny budou v „Kroku“ — Na konec četl prof. Prusík ukázky ze všech tří duchovních romanů.

Lit. jednota v Klatovech. 24. d. předn. prof. *J. Ošťádal* o bojích proti Rukop. Královédvorskému. Dále podána kritika o nádherném vydání illustrovaného RK. od Manesa, a posouzena část slovesná i umělecká. V dalším zmínil se p. prof. o prof. *Fr. Bartošovi*, jenž druhdy býval velikým obhájcem Rukopisu, ale nyní prý úmyslně snad mlčí, vyčkávaje další průběh zajímavého sporu. Týž slavil letos padesáté narozeniny, při čemž zásluhy jeho o řeč a literaturu skvělou manifestací oceněny byly. Zmíniv se o životě, působení a spisech Bartošových, zastavil se p. přednášející u jeho „Dialektologie,“ z níž samy mnohé příklady udal, dle kterých o pravosti forem RK. souditi lze. Přednáška sama byla velmi zajímava a došla vřelého přijetí. — 3. kv., v poslední přednášce zimní saisony, předn. prof. *Bl. Prusík* o světové řeči nebo volapůku asi v tento smysl: Zásadou této řeči jest jednoduchosť ve všech možných odstínech, jednota částí slovných; každý pojem má míti své zvláštní slovo. Veškery nepravidelnosti jmenné jsou vynechány a celá skladba má to jediné vodítko: piš tak, jak ti to rozum podává, aby druhý ti mohl snadno rozuměti. Kmeny slovné vzaty z angličiny, poněvadž jazyk tento je nejvíce po světě rozšířen; mimo to hleděl Schleyer velmi přísně k výhodám jiných řečí. Volapük oblíbili sobě nejvíce Francouzi, ač jest to myšlénka, pochodící z lůna nepřátel Francie. Obligatním předmětem vyučovacím je volapük na pařížské akademii obchodní; kursů cvičných bezplatných bylo ve Francii 11. Roku loňského přihlásilo se 180 kandidatů ku zkoušce z volapüku, z nichž 120 se zkoušce podrobilo; z těch bylo vyznamenáno 41 diplomy a 20 medailemi. Odtud rozšířilo se pěstění volapüku po všem světě, tak že dle zpráv časopiseckých je nyní 411 učitelů volapüku. Jako skoro každá nová myšlénka setká se s odporem, tak i volapük. Byť i neuznával někdo výhody jeho, přece nelze mu upříti originality a genialnosti. Že by pak volapük jiným řečem škodil, jest výtka nespravedlivá — on má býti dle přiznání sama Schleyera řečí obchodní, nehledě ku rozvoji a pěstění jiných řečí. Po přednášce poděkoval referent odboru vědeckého všem pánům, kteří v této saisoně přednášeli, a přečetl vřelý přípis stařičkého spisovatele *P. Vojtěcha Hlinky*.

Lit. jednota v Jindř. Hradci 1. kv. předn. sl. *M. Holdskova* o Vrchlického „Hilarionu.“

„Svatobor.“ O podpory, jež letos opět „Svatobor“ vypsal na cesty a práce vědecké, přihlásilo se 16 uchazečů; ředitelstvo povolilo *Ad. Paterovi* 250 zl. k rukopisným studiím v archivech moravských, rakouských a uherských, prof. *Drv. V. E. Mourkovi* 200 zl. k cestě do Anglicka, *J. Holečkovi* 300 zl. k cestě do Ruska i Čudska, *K. Vandasovi* 250 zl. k botanické cestě do Bosny a Hercegoviny, *J. Kořenskému* 200 zl. k cestě na Ural a do západní Sibíře a *Ad. Černému* 100 zl. ku pobytu v Lužici. — Z potřebných spisovatelův udělilo ředitelstvo ve své poslední schůzi jednomu pomoc 300 zl., jednomu 150 zl., dvěma po 100 zl., jednomu 50 zl., jednomu 40 zl. — O podporu z nadání Bol. Jablonského nikdo se v určené lhůtě nepřihlásil, bude tedy znova vypsána.

Umělecká beseda. 23. d. předn. *Josef Kouble* o slavném Dubrovčanu Rogeru Božkovičovi a jeho filosofických názorech. Po té následoval rozhovor o novinkách české literatury dramatické, který zahájil *Dr. J. Nejedlý*. — 30. d. předn. *Ant. Šnajdauf* o básni E. Krásnohorské „Šumavském Robinsonu“ a *J. V. Frič* o Jakubcových básních „Povídkách z kraje.“ — 7. kv. předn. *Dr. J. Nejedlý* o Vrchlického „Pomstě Catullově“ a Stroupežnického „Našich furiantech.“

Slavia. *F. V. Jedlička* předn. 5. kv. o životě a činnosti literarní J. I. Kraszewského a významu jeho v literatuře polské. — Po posledních volbách na květnové valné hromadě konaných ustavil se výbor následovně: starostou K. Štěpánek, fil., místostarostou D. Selič, technik, jednatelem L. Vaněk, technik, pokladníkem L. Všetečka, právník, I. a II. knihovníkem: K. Kadlec a B. Schwarz, právníci, a zapisovatelem V. Jedlička, právník.

Historický spolek v Praze. 9. kv. předn. prof. *V. V. Tomek* o pražském okolí za věku 15.

Klub historický. 15. kv. předn. *J. Teige* o deskách zemských.

Russkij kružok. 12. kv. předn. *H. Mejsnar* o styku Bělinského s Někrasovým.

Král. české museum. 10. kv. předn. *Dr. E. Kovář* o dětské mluvě.

Ústřední spolek českých škol. 4. kv. ref. prof. *Kaňka* o českých čítankách V. Petrova a Fr. Bartoše.

II. Smíšené.

Literarní ceny ze základu P. Filipa Čermáka Tuchoměřického připadly letos vynikajícím plodům z oboru pěkného písemnictví za léta 1884.—1886. V porotě, která je přisouditi měla, zasedali: zemský školdozorce *J. E. Kosina* jakožto předseda, *Dr. J. Durdík* jakožto zástupce král. české společnosti nauk, prof. *Ant. Truhlář* jakožto zástupce „Matice České," tajemník *Frant. Zákrejs* a prof. *Dr. Z. Winter* jakožto zástupce „Svatoboru." Porota měla 6 schůzí, ve kterých ustanovila nejprve pravidla jednacího řádu, pak rokovala o plodech krásné literatury, rozdělených ve čtyři skupiny: dramatickou, epickou, lyrickou a prosaickou. Každá skupina byla přidělena jednomu referentovi, jenž podal úplný přehled příslušné produkce a zahájil rozpravu o plodech vynikajících. V úvahu vzata byla celkem 203 díla; výběr odtud učiněný opět a opět byl prozkoumáván, aby se zjistil poměr jednotlivých prací mezi sebou. Po zevrubném rokování o každém díle ustanoveno, že se mají uděliti tři ceny, první o 300 zl., druhé dvě po 200 zl. Závěrečná schůze konána byla dne 25. dubna a v ní přítomnými členy vynesen jednomyslný nález: cenu 300 zl. ať obdrží „Psohlavci," historický roman od *Aloisa Jiráska*, dvě ceny po 200 zl. uděleny buďtež spisovatelům *Sv. Čechovi* a *V. Vlčkovi*, tomuto za společenský roman „Samohrady," onomu za epickou báseň „Dagmaru." Přisouzení cen se dle vůle šlechetného zakladatele na veřejnosť uvádí v den 1. května.

Časopisu **„Kroku,"** jenž věnován jest veškerým potřebám středního školstva, udělilo ministerstvo subvenci 400 zl. na rok tento.

Dramatickou cenu ruskou a Grabowského při Nár. divadle ze 12 zaslaných dramat obdržela tragoedie „Heralt" od *B. Aldáma*.

Knihovna Františka Palackého, již obec karlínská museu českému darovala, byla ve 20 velikých bednách do budovy musejní na Příkopech v Praze převezena, a bude jakožto samostatný celek v novém paláci musejním postavena.

O Rukopisech Zelenoh. a Královédvorském píše v lipském „Magazin f. d. litteratur d. auslands" (č. 15.) *Adolf Velc* další část svého článku, ve které podává výsledky kritiky záporné, jsa úplně při straně její.

Výbor vynikajících spisovatelů paedagogických všech kulturních národův od nejstarších dob připravují na r. 1888. proff. pražského učitelského ústavu *Dr. Fr. Blanda*, *Dr. J. Novák*, *K. Vorovka*. Bude to tedy snad nová „bibliotheka paedagogických klassiků," snad ve větších rozměrech?

Slovník 100 řečí sestavil ruský filolog *Stačevský*. Z řečí těch 70 mluví se v Rusku, 10 v jiných zemích slovanských, 10 v ostatní Evropě, 10 ve střední Asii.

Mnohojazyčný slovník zeměpisný sestavil krajan náš *Karel Mensinger* v Milaně, hlavně také za tím účelem, aby předešel zmatky ve pravopise jmen slovanských v cizojazyčných atlantech a zeměpisech. Dle ukázky zaslané podána jsou jména asi v 10—20 evropských jazycích.

Německé časopisy žalují na prodej **knihoven po zemřelých učencích** do ciziny. Tak nedávno prodána knihovna po dějepisci *Leopoldu von Ranke* do Ameriky, kamž byla dostala se také knihovna po *Vilému Schererovi*.

III. Životopisné.

Jos. V. Hellich ($^{17}/_{4}$ 1807.—$^{20}/_{1}$ 1880.; Slavík: Zl. Pr. 21.).

Michal Hórnik (Černý: Sl. Sb. 5.).

J. I. Kraszewskému i po smrti některé časopisy německé lživým způsobem vytýkají, jakoby byl zrušil čestné slovo dané, nenavrátiv se do vazby, a že prý ve všech dílech jeví se nesmiřitelné záští proti Němcům. Většina však ho hájí, jsouc plna chvály jeho, jako vůbec cizozemské časopisectvo velmi uznale mluví o činnosti jeho — (Sl. Sb. 5.; Hl. l. 6.)

Frant. Pravda (Vojt. Hlinka) (Č. 89.; Zákrejs: Osv. 5.; Martínek. Lit. L. 9.; T. Vl.: Ohlas od N. 16.; Šum. 15.; Klat. l. 16. sl.; Zl. Pr. 21.; Opav. Týd. 30.).

A. J. Puchmajer ($^{17}/_{1}$ 1769.—$^{29}/_{9}$ 1820.; Sedláček-Ježek: Slavín 11.).

Jan Staněk ($^{29}/_{5}$ 1828.—$^{23}/_{5}$ 1868.; Hum. L. 17.).

L. Tesař (1859.—1886.; Slavín 11.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Bý, První český básník nihilismu (Mor. O. 97.).
Dědeček, Vývoj českých názvů nerostních (Krok 3.).
Harapat, Četba naší mládeže (Paed. 5.).
Jelínek, O lásce k vlasti (Slov. Sb. 5.).
Kalousek, Archiv český (H. n. 125.).
Korec, O důležitosti nauk filosofických v mluvozpytě (Obz. 9.).
Krecar, O soudu vůbec a syllogismu zvláště (Paed. 5.).
Kretz, Literácký sbor v Křižanově na Moravě (Lit. L. 9.).
Macháč, O některých vadách našeho básnictví pro dítky (Kom. 20.).
Mattuška, Dějiny gymnasia v Čechách (Šk. a ž. 4.).
Mrštík, O realismu v dramatickém umění (Č. Thalie 9.).
Pokorný, Tutčev-Chomjakov (N. L. 103. sl.).
Prusík, Šimon Hájek a jeho Tabula barbarolectica (Krok 3.).
Rieger, Z germanisačního úsilí 18. věku (Osv. 5.).
Řehoř, Zelman (Zl. Pr. 21.).
Salvini, Úvahy o Shakespearových postavách (Č. Thalie 9.).
Taine-Brejcha, Napoleon Bonaparte (Ath. 8.).
Už, Slovanské tužby (Čas 10.).
Zíbrt, Zbytky pohanských „dědů" v domácnosti staročeské (Sv. 21.).
— O českých dětech před 200 lety (Šk. a ž. 4.).
— Řád pražských šermířů z r. 1597. (H. n. 129.).
Zkoumal, Z našich knihoven pro lid (Hl. l. 6. sl.).

Staročeské choraly (Dalib. 16. sl.).
Morawski, O związku sztuki z moralnością (Przegl. powsz. 5.).
Pieniążek, Krytyk naszych powieściopisarzy (Przegl. powsz. 5.).
Bormann, Optimismus u. tragoedie (Leipz. Z. 28.).
Bucher, Über politische kunstausdrücke (Deutsche Rev. 4.).
Conradi, Poesie u. philosophie (Bl. f. l. unterh. 17.).
Dahms, Russische ostergebräuche (D. ill. Ztg. 35.).
Ginzel, Ludwig Uhland u. die altfranzös. poesie (Grenzb. 18.).
Gyulay, Das verhältnis der sittlichkeit zur kunst, insb. zur poesie (Ung. Rev. 3.).
Lorm, Der falsche idealismus (Ggw. 16. sl.).
Mähly, Zur weltanschauung des altertums (Bl. f. litt. unterh. 17.).
Marty, Die moderne leichenverbrennungsfrage im lichte ihrer eigenen geschichte (St. a. Maria-Laach 4.).
Pfordten, Sprache u. schrift (Allg. Ztg. 111.).
Waldmüller, J. I. Kraszewski. Ein litterarischer essay. (Unsere Zeit 5.).
Unterrichtsfrage in Oesterreich (Allg. Ztg. 103.).
d'Haussonville, Le combat contre le vice. La criminalité (Rev. d. d. m. 3.).
Ravaisson, La philosophie de Pascal (Rev. d. d. m. 6.).
Wedmore, Celebrities of the century (Ac. 775.).
Masi, Carlo Goldoni e Pietro Longhi (Nuov. Ant. 8.).

V. Díla posouzená.

Adámek, Z naší doby (Z.: Dalib. 18.).
Arietto, Památník vydaný ve prospěch Heydukovy nadace (-ký-: Lit. L. 9.).
Bačkovský, Národní navštívenky (Vrba: L.L.9.).
Bakalář, Mluvnice světomluvy volapük (Hl. l. 6.).
Beaufort, Přítel domoviny (Vítězný: Lit. L. 10.).
Čech, Šotek (Dlouhý: Lit. L. 10.).
— Čerkes a jiné básně (Bartocha: Rozhl. l. 12.).
Červenka, Ztišené vlny (Čas 9.).
Dvořák, Číňana Konfucia život a nauka (Schössler: Hl. l. 6.).
Gregorčič-Pakosta, Básně (-u: Zl. Pr. 19.; Obz. 8.; Vejchodský: Hl. l. 6. sl.).
Heyduk, Běla (Kvapil: Kv. 5.).
Holeček, Rozmanité čtení (Tichý: Lit. L. 9.).
Hradišťský, Podobizny (Vykoukal: Osv. 5.).
Chodounský-Thomayer, Slovník zdravotní (-ý: Lit. L. 10.).
Jakubec, Povídky z kraje (Pos. od Ot. 9.).
Jirásek, Maryla (-ík: Lit. L. 10.: Obz. 9.: Vykoukal: Sv. 22.; Bartocha: Hl. l. 6. sl.).
Kampe, Robinson mladší (-ane-: Lit. L. 9.).
Krásl, Arnošt hrabě Harrach (Ath. 8.).
Krásnohorská, Povídky (Vykoukal: Osv. 5.).
— Šumavský robinson (Zl. Pr. 21.; -ides: N. L. 105.).
— Z tajemných říší (Pražský: Lit. L. 10.).
Leger, Tři povídky (Vrzal: Hl. l. 6.).
Lepař, Řecká cvičebná kniha pro gymn. česká (Lepař: Listy filolog. 2.).
Lhotský, Vyučování ve třídě elementarní (K. H-ý: Kom. 20.).
Lier, Feuilletony (Vykoukal: Osv. 5.).
— Hra s ohněm (Vykoukal: Osv. 5.).
Machar, Confiteor... (Čas 9.; Fr. Bý: Mor. O. 97. sl.; Nedvídek: Vl. 8.).
Mojžíš, Kvítí z luhů vlasteneckých (-ský: L. L. 9.).
Mokrý, Povídky a drobné kresby (Vykoukal: Osv. 5.).
Mourek, Tandarius a Floribella (Kraus: Ath. 8.).
Ovidius-Červenka, Proměny (Viravský: L. fil. 2.).
Palm-Durdík, Náš přítel Někružev (M. A. Š.: Sv. 19.; B. F.: Zl. Pr. 19.; Růžička: Rozhl. l. 12.; Flekáček: Vl. 8.).
Pelikán, Význam imperfecta ve staré češtině (Krok 3.).
Podstatný, K Tacitově Germanii (Novák: L. fil. 2.).
Pohunek, Satan a jeho říše (Kubíček: Hl. l. 6.).
— Staropohanské štěstí, svoboda a lidskosť (Kubíček: Hl. l. 6.).
Procházka, Různé zvuky (Čas 9.).
Sonček, Kterak sláva omrzí (Nemo: Ruch 12.; Flekáček: Vl. 8.; M. A. Š.: Sv. 22.).
Stroupežnický, Naši furianti (J. V.: H. n. 124.; Nemo: Ruch 14.).
Štolba, All right (Jeviště 9.; Č. Th. 9.; Nemo: Ruch 13.).
Schulz, Nymburská rychta (Šafránek: N. L. 114.).
Trstenjak, Slovan (Kadlec: Sl. Sb. 5.).
Vlček, Samohrady (-ides: N. L. 108.).
Vrchlický, Pomsta Catullova (J. L. T.: H. n. 110.; Nemo: Ruch 12.; Růžička: Rozhl. l. 12.; Flekáček: Vl. 8.; Kutina: Č. jih 31.; Záb. l. 16.; Jeviště 9.; Č. Th. 9.).
Zaleski-Pokorný, Duch stepi (J.: Slov. Sb. 5.).
Zítek, Drama rodiny pana Daniela (Vykoukal: Sv. 21.; Vejchodský: Hl. l. 6.).
Cesta Švýcary do Vlašských Benátek (Zkoumal: Hl. l. 6.).

VI. Knihopisné.

Kwiatkowski, O sposobie traktowania lektury utworów piśmiennych w języku ojczystym. Drohobycz.
Mieroszowski, O heraldyce polskiej. Krak.
Straszewski, Dzieje filozofii w zarysie. I Krak.
Zathey, Młodość B. Zaleskiego (1802.—1830.). 2. Krak.
Z. L. S., Ostatnie chwile powstania styczniowego. Pozn.
Józef Ignacy Kraszewski. Szkic biograficzny krytyczny. Krak.
v. Gottschall, Das theater und drama der Chinesen. Bresl.
Knoop, Die deutsche Walthersage u. d. polnische sage von Walther u. Helgunde. Posen.
Likowski-Tłoczyński, Gesch. des allmäligen verfalls der unirten ruthenischen kirche im 18. u. 19. jahrh. unter polnischem u. russischem scepter. II. Posen.
Maass, Das deutsche märchen. Hamb.
Meyer, Glück u. verdienst. Bonn.
Müller, Die wissensch. vereine u. gesellschaften Deutschlands im 19. jahrh. Bibliogr. Berl.
Tauscher, Geschichte der jahre 1815—1871. Gotha.
Darmesteter, La vie des mots étudiée dans leurs significations. Par.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. 1887. Číslo 7.

Žurnalistika a kriminalita.

Píše *Josef Kousal*, duchovní správce c. k. trestnice v Plzni.

(O.) Zločiny jsou tak staré, jako člověčenstvo samo; to však nikoho neoprávňuje, aby v nich viděl něco s lidskou povahou naprosto srostlého a o nich lehkomyslným tonem psal pro lidi, kteří nejsou ještě snad tak daleko, aby zlo viděli absolutně zlým, zločin absolutně mrzkým a žalářní trest jen odstrašujícím a zahanbujícím.

Člověk je člověk a zárodek ku zločinu je v každém z nás; běda však těm, kdož zárodek ten živí, aby dozrál v čin! Nikdo nemysliž, zločin hnusný nikoho nesvede k následování, i kdyby sebe svůdněji byl v novinách vylíčen! To není pravda; zkušenosť a kriminalita učí o jiném. Vrah poštovního úředníka v Berlíně vyznal veřejně, že ho přimělo ke spáchání zločinu čtení o Francesconim. Dále se vím pamatovati, že čin K. Rösslera [1]) se opakoval, a sice brzy na to. Jisté rafinované podvody vystupují jako ofotografovány na jiných místech.

Otázka: Bylo by se to stalo, kdyby se byl zločin jednoduše v novinách konstatoval a ty dlouhé popisy,[2]) z nichž krvavá literatura čerpá ihned své zkušenosti a svůj material, se ponechaly soudům, policii a správě trestnic?!

Charakteristické je v té příčině, co přinesl jeden menší list. »Příklad vraha dívek Hugona Schenka byl již napodoben. Těchto dnů byl zemskému soudu v Lublani dodán Fr. Wozeli, jenž vylákav milenku svou pod záminkou sňatku na cesty, ji o 350 zl. oloupil a zavraždil.« Že zločiny nalézají napodobitele, vyznávají tudíž noviny samy. Rukopis o H. Schenkovi byl jednomu spisovateli od nakladatele vrácen s podotknutím, že týž nepovažuje něco podobného za čtení pro lid. Podotýkám, že se to nestalo u nás. Naopak; když vyšla německá knížka o Schenkovi, byla přes noc přeložena a třetí den bylo tu 30.000 výtisků pěkného a laciného čtení, jímž oblažil český národ p. H.

Kdyby si byl tak brzy nepospíšil, kdo ví, nenašelli by konkurrenta?!

Když od nás propuštěný trestník spáchal osmého dne po propuštění loupežnou vraždu, zmínil jsem se o tom přiměřeně a z daleka v kázaní. Přál bych viděti, jak ti chlapíci slova má lapali! Hodnější si toho ovšem mnoho nevšimli, ti povedení však hleděli toho ze mne při mé návštěvě dostati více, jako okolnosti, podobu vraha atd. Trestníci ve společné vazbě baví se podobnými obrázky ze života; kdo toho nejvíc vypravovati, t. j.

[1]) jenž přestrojen za policejního úředníka se svým bratrem, tuším někde u Ústí, obral bohatého mlynáře o všechny hotové peníze pod záminkou konfiskace falešných bankovek.

[2]) jak, co a kterak, jakých pilníčkův od které firmy k tomu potřeboval, jakým způsobem se nedobytný ten zámek jedině může otevříti atd.

nalhati dovede, je nejoblíbenější. Známí, ponejvíce vystouplí trestníci, posýlají svým známým do kriminalu všelijaké sensační výstřižky z novin, pravidelně o zločinech podobných, za něž i jim je trpěti. Že něco podobného čeká konfiskace, rozumí se samo sebou. A proč? Proto že se tím mysli jitří; zločinec si pomyslí: »Nu, tak vida, nejsem sám! Ten to udělal zrovna tak, jen že ho snad ještě nechytili; musím býti podruhé chytřejším.«

Jak pak to teprve dopadá, čtouli na svobodě celé arabesky o krvavých a jiných událostech! Není vždy celý ráz povahy člověka, který měl, jak se eufemisticky říká, se soudy co dělati, špatný; jen jistý specialní tah je špatný, jen jistá vášeň anebo náruživosť přivedla ho na bezcestí. Nyní čte takový Herakles na rozcestí laškovným tonem vypravované »dobrodružství« některého ničemy, který si dělá ze soudce blázna, usmívavě hledí vstříc budoucnosti, která zní na dvouleté zaopatření!

Což divu, že mnohému, který se až posud poctivě držel, to, co si myslil, ani vysloviti se neodvážil, co v nitru svém jako poslední prostředek k dobytí existence uschovával, že mnohému, pravím, vidíli myšlénku ve skutek vtělenu, a to tak lehce, tak hravě, bez výčitek svědomí, se něco podobného brzy zamlouvá.

»Ženy jsou v dějinách lidstva kletbou mužův. Eva zavinila ztrátu ráje, a pověstného kriminalisty Vidocqua, jenž byl v životě svém zločincem i soudcem, bývalo první otázkou při vyšetřování každého zločince: »Kde je žena?« Je to též žena, která přivedla na stolici obžalovaných . . .« atd.

To je také začátek pro »soudní síň?« To je frivolní a pokolení ženské nanejvýš urážející vtip.

Přečetl jsem také již několik set soudních listin, a v dobré polovičce jich mihotala se postava jmenované nebo nejmenované ženy: avšak nikdy mne nenapadlo, ptáti se po moralní příčině zločinu otázkou: »Kde je žena?« nýbrž: »Kde je vášeň, kde je náruživosť?«

Je málo žen, které by z mužů přímo dělaly zločince; jsouli, pak jsou hodně špatné a nejsou již ženami.

Naše česká literatura nezmohla se bohudík na specialní list pro kriminalní historky; za to důkladná německá věda splodila jich, pokud vím, zrovna pět. Je to: 1. »Allg. deutsche Kriminalzeitung,« 2. »Berliner Gerichtszeitung;« čeho se těmto dvěma nedostává, to svědomitě doplňuje známý: »Das interessante Blatt,« ve Vídni vycházející, jenžto změní svou firmu v »Interessantes Kriminalblatt,« poštěstili se mu, dožiti se jen ještě jednoho Hugona Schenka. — Že neběží listům těmto o trestnickou vědu, ani o zákon a právo, nýbrž o zábavu toho jistého publika, jež si libuje ve strašných událostech, romantických a sensačních zprávách, to je viděti z obsahu jednoho jediného sešitu, jenž na ukázku z Berlína do rukou mi přišel.

»Zákon zbraň naše, spravedlnosť náš cíl,« toť motto na prvním místě. V kronice denní povídá se něco o nejnovějších trestních nařízeních, ale je toho tuze málo; ihned následuje celá halda zpráv o krádežích, podvodech a švindlech. Pak je nějaká zpráva z divadla a bursy a opět pod záhlavím »Směs« kousky pánů kriminalníků. Ku konci feuilleton, v němž krev teče na každé stránce, a process pro úkladnou vraždu. K tomu patří jen ještě nějaké to vyobrazení, a mohlo by se s tím choditi po jarmarcích.

O obrazy je postaráno ve jmenovaném již vídenském listě. Kdo odebírá »Das interessante Blatt,« nemusí ani choditi na poroty, popravy atd.; v něm může

viděti vše, celý soudní dvůr, předsedu, návladního, obhajce, a jak ani jinak nemůže býti, i vraha, kata a jeho pacholky. Toť se rozumí, toho Schenka ve vídenském interessantním listě by člověk objal. Mimo to lze spatřiti tam: »Únos dívky,« »nevěsta smrti,« »mladá německá dama zastřelí se ve své ložnici z neznámé příčiny,« a vedlé toho všeho obraz: »Korunní princ Rudolf se Štefanií u sultana« — »Interessantní list« vychází nejméně jednou týdně.

Ve Vídni vychází měsíčník, jejž chci pro jeho obzvláštní zajímavosť též vřaditi mezi kriminalní žurnaly. Jmenuje se »Kronika času,« vychází u Hartlebena a je v té příčině pravé unicum. Zvláště zajímavý je ročník tuším předlonský. V jednom sešitu o 96 str. nalezáme: »Dějiny nejznamenitějších attentatů starší i novější doby« se 17 vyobrazeními. Ono to nestojí věru ani za to, avšak prosím. Zavraždění Gustava III., krále švédského; Zavraždění českého vévody Václava; Císař Albrecht I.; Attentat na vévodu Guise; Charlotte Corday; Napoleon III.; Vilhelm I.; Bismark; Attentat Nobilingův; Attentat na krále Humberta; Na Alfonsa španělského; Alexander II.: Attentat na něho; Na královnu Viktorii; President Lincoln; President Garfield: Útok na Garfielda. Vedlé těchto attentatův obsahuje zmíněný sešit čtení o spiknutí v Anglicku, o Ludvíku XV., vraždu v ruském císařském paláci, zavraždění Kotzebua atd.

Jiný sešit téhož měsíčníku obsahuje proces Tisza-Eszlárský, dle authentických zpráv zpracováno ve 20 illustr., čtvrté vydání. Že tu nejde o právní vědu, to dokazují jarmareční nadpisy jednotlivých kapitol. Jiný sešit má nadpis: »Proces děvovraha Hugona Schenka, ve 20 illustr., str. 128, vydání třinácté.« Kapitola I.: Schenkova milenka; Svatební hostina u Ronachera; Jarní písně, básně Hugona Schenka; Vánoce u Šlossárka; H. Schenk jako chemik: Samovražda Ketterlové; Ještě jedna zmizelá dívka; Tajemný loupežný útok; Kníže Wielopolski; Hugona Schenka čisté víno; Ještě jednou modrá skalice; Memoiry Schenkovy; H. Schenk s plnovousem; Vody dosť a dosť.

Schenkovo lotrovství bylo příliš veliké, než aby mohl tento dravec v lidské podobě při sebe hezčím exteriore appellovati na sympathii vídenského ženského světa, jako na př. Francesconi; zdali však tímto líčením hrozných jeho zločinův obecné moralitě, hrůze a vrozenému odporu před zločinem, jakým je massivní loupežná vražda, zdali konečně policejnímu renommé jen trochu pomoženo, o tom nechávám ct. čtenáře rozhodnouti. Já myslím, že podobné věci mají se šmahem konfiskovati. Nač by byla též konfiskace?

Měl bych chuť zmíniti se ještě o romanu: »Děvovrah Hugo Schenk a jeho oběti« od *Dra. Fellnera,* k němuž podal Schenk sám prý material, jejž poctivý člověk a vedlé toho doktor nestydí se zpracovati. Na prvním sešitu je oznámení, že dílo vyjde v 35 sešitech, a vyobrazení Schenka v objetí s milenkou. Pod tím je nápis: »Hugo, ich bin recht glücklich!« Myslím, že té hnusnosti již dosť. Také spisovatel a nakladatel.

Ku konci budiž mi dovoleno vzpomenouti ještě jednoho podniku žurnalistického, který mi velmi anarchismem zapáchá a jejž neumím při nejlepší vůli s našimi konfiskačními poměry v jednu skřínku směstnati.

Mezi nesčíslnými bibliothekami všeho druhu počala vycházeti ve Vídni »Kriminalní bibliotheka,« a to nápadným způsobem v době procesu Stellmachrově a Kammererově. První sešit obsahuje proces anarchisty Stellmachra [1])

[1]) vraha detektiva Blocha a majitele směnárny Eiserta.

vedlé krátkého zobrazení anarchistického hnutí ve Vídni a v Budapešti. Dle věrných stenografických záznamek s použitím (??) authentických soudních listin zpracovali odborní žurnalisté. Str. 104 s 15 illustracemi. Celý sešit je rozdělen na menší odstavce se sensačními, mnohoslibnými nadpisy.

Slyšte, prosím, prospekt toho čistého podniku! Člověk neví, máli se zlobiti či smáti.

»V našich trapných dobách zůstala soudní síň jediným místem, kam náruživosti dne přístupu nemají. Přistupujíce k vydávání vídenské »Kriminalní bibl.,« neseme se myšlénkou, aby všecky ony velké otázky, jež v posvátných prostorách spravedlnosti svého rozluštění hledají, bez vášně a co možno nejjasněji byly představovány, majíli nejen všemu lidu, ale i politikům a psychologům býti užitečnou a vzdělávající četbou.«

Rozšiřování anarchistických listův a spisů tresce se u nás mnoholetým žalářem; se soudními listinami politických vězňů zachází se s největší opatrností, by jich nikdo jiný nečetl, nežli soudce a úředníci v trestnicích; zvláště v poslední době zachovává se v otázce této úzkostlivosť až nápadná, a ejhle, ti chlapíci tam ve Vídni píšou o tom: »Mit benützung von authentischen gerichtsakten!« Kdo o této děsné, podivuhodně zorganisované korporaci ničeho neví, ten se o tom ve »Wiener Kriminalzeitung« dočte, kde jsou jednotlivé odstavce takto nadepsány: Půl druhého desítiletí hnutí vídenského dělnictva; Taktika anarchistů; Fabrikace pekelných strojův; Anarchistický generalní štáb; Stellmachrovo vyznání víry; Zbraň anarchistův atd.

Při tom možno spatřiti podoby anarchistických pohlavárův, a aby se neřeklo, též jejich obětí. Ano, ani authentické jakési facsimile Stellmachrovo nesmí chyběti, jak vůbec je to sportem přinášeti autografy i zločinců v časopisech, jako mužů slavných.

Kdo nám za to ručí, že za takovou redakcí nestojí anarchisté?! Já, znaje odvahu, organisaci, prostředky, zimničnou snahu v práci, zapřisáhlosť a slepou poslušnosť těchto lidí z delšího s nimi obcování, nedivil bych se tomu zcela nic, kdyby tomu bylo tak a kdyby vídenská »Krimin. bibl.« byla čítankou nebo katechismem anarchistů, která má sloužiti zasvěcencům i nezasvěceným. — Co mě k tomu podezření vede? To svědomité referování o všem, co anarchisté mají a co nemají. A kdyby list takový hájil stanovisko na pohled protivné, není ani to ještě žádným důkazem, že neslouží anarchistickým účelům, a že není v této době, kdy se pouhé přechovávání z anarchismu podezřelých listů tak přísně tresce, rozšiřovatelem zásad a spolku, jenž sluje anarchismus.

Zasahujeli stát energicky v to, by lidu se neprodávaly potraviny zkažené, má bdíti i nad tím, aby na trh duševní spotřeby nepřivážely se z tiskáren zkažené potraviny duševní. Víli si rady ve případech, v nichž jeho ústavní instituce jest ohrožena, dovede si poraditi též, kdy o jeho zájem socialní se jedná.

Přísných opatření, jichž užívá proti tajné žurnalistice anarchistů, nechť užije i proti téže žurnalistice zakuklené; nechť užije jich dále i proti oněm dvěma, které při této příležitosti lze nazvati žurnalistikou revolverovou a karnevalskou, jichž cílem není snad zrovna vypočítané poškození zájmů společenských, jež však jsou již z té příčiny nemoralními, že jich jediným a nejvyšším idealem je pasť na lidské kapsy.

Tisk prokázal lidstvu služeb nezměrných; on jest otcem nynějšího člověčenstva, zrovna tak, jako žurnalistika matkou jeho. Pokrok, osvěta, humanita a svoboda, toť dítky

jejich. Rodina četná mívá i dítky nezvedené, jež ze svého středu vyhosťuje. Takými je v našem případu pessimismus, falešný optimismus a jich mladší bratr anarchismus. Kéž nestrpí otec, aby matka po straně krmila nezvedence!

Z našich knihoven pro lid.

Píše *Miroslav Zkoumal.*

(O.) Nikdo nemůže upříti, že francouzská literatura má veliký vliv na české písemnictví; z frančiny nejvíce překládáno a mnohá knihovna vykazuje jenom téměř francouzské romany. Naše důstojné »Národní divadlo« také pod tímto jhem vězí, podávajíc valnou většinu her francouzských. Jaký směr vane veškerou literaturou národa nad Sekvanou, známo všeobecně již z četných překladů romanův a divadel.

Zápletky manželské, nevěrnosť manželů, dítky nemanželské atd. jsou obsahem převalné většiny děl těch. A takový směr že by také byl záživnou stravou pro národ náš, takové símě že by se v české půdě ujalo a vyklíčilo? Jako překlady francouzské se mnoho nezamlouvají a divadla časem spravedlivou kritiku vyvolávají, tak ani napodobené plody českých spisovatelův, ať prosa nebo básně s duchem cizím, obsahem cizím a také formou cizími slovy prosáklou nemnoho přicházejí nám k duhu.

Máme již hodně opravdu uměleckých děl, ale kolik jich přeloženo na př. do frančiny a kolik ten onen český směr nabyl v cizině následovníkův a ctitelů? Které české drama na př. dáváno v Paříži několikráte navzájem, když téměř celá dramatická literatura za drahé peníze vlévána do písemnictví našeho?

Předeslali jsme tuto všeobecnou úvahu, pozorujíce, že vliv francouzských děl spíše v našem »Národním« odehrávaných divadel jeví se v českých pracích více méně a zasahuje i do sbírek pro lid.

Známe účel, za jakým »Přítel domoviny« byl založen před dvěma roky pí. Marií Reisovou, »aby lidu našemu dostalo se za nejlevnější peníz nejen zábavy ušlechtilé, nýbrž i všestranného, vhodného poučení.« Zajisté šlechetný účel ten. »Nemůže o tom býti pochybnosti, že všechna práce našich buditelů, všechno to nadšení a utrpení předních bojovníků za osvětu, blahobyt a budoucnosť českého národa, co jich bylo a co jich jest, byly by marnými, ztracenými, kdyby z programu našeho národního škrtnuto bylo první a nejdůležitější číslo — vzdělání lidu, kdyby zapomenuto bylo pro samou vysokou politiku na konec na toho, pro koho se vlastně všechna politika dělati má — na lid.«

Proto »Přítel domoviny« proniknouti má »i do nejprostších chaloupek naší vlasti.« Uznáváme rádi zásluhu knihovny, která ročníku III. došla, přečkavši krisi známou (kdy pí. Reisovou přepuštěna po ztrátě 8000 zl. knihtiskárně E. Beauforta) a rozšířila na tisíce výborných i méně vhodných spisů mezi lid; ale také poukázati chceme na nevhodnou novellu »Dvě bludičky« od *Al. Kalendy* (r. II. č. 5.), která se do této sbírky nejméně hodila. Na ní právě viděti onen zhoubný směr, který rozháranosť poměrů manželských vyličuje tak dopodrobna, že spíše učí než varuje. Čtenář nehledá v takových povídkách účelu a mravného naučení, ale zůstane lpěti na jednotlivostech, na episodách, jež se mu zamlouvají.

Pan Al. Kalenda snažil se úvahami a básnickým líčením záhadná místa zatušovati, by příliš markantně zápletky, jež my prostě nazýváme nevěrností manželskou, na jevo nevystupovaly. Také ve výrazech a popisech střídměji si počíná než Schulz, nevystavuje nahotu a vilnosť na jevo.

Krátký obsah novelly jest tento:

V Bližanech usadil se setník Grell s rodinou. »Nebyla to ani rodina ve správném slova smyslu: otec a matka nebyli spolu oddáni« (str. 95.). Žili v »divokém manželství« a měli dvě dcerušky. Grell »unesl svoji krásku z bohatého rodu šlechtického« (str. 95.), ač se prohlašoval za ženicha starší sestry Olgy,

která setníka horoucně milovala. Tato se těžce rozstonala, když Louisa miláčka jí odloudila. Grell s »chotí« nesměli se k matce hlásiti; najali si tedy skrovný byt u sedláka Vlacha. Louisa uvěřila »svůdným« slovům setníkovým; později teprve poznala, že »muže« nenávidí. Bylo pozdě. Setník žil rozháraně a mladá žena přilnula láskou k selce Vlachové, která si muže pro bohatství vzíti musila. »Povídalo se o mladé, hezké selce ledacos« (str. 97.). Nevzala si Vlacha z lásky, ale v srdci měla od dětských let Fraňka, chudého muzikanta, který se stal později tulákem. Franěk obcházel kraj, hrál v hájku a Vlachová se s ním zde scházela (str. 115.). S potulným muzikantem třetí rok vdaná selka scházela se »vždy po delší době celých sedm let« (str. 116.). Posléze porodila děvče, ale Vlach se k dítěti nehlásil, »ani se na ně nepodíval.« Selka zaplatila porod životem.

Starý farář vymohl Grellovým od tchýně podporu, že se po deseti letech dali oddati a do domu mohli povolati učitele pro dcerušky. Do Bližan právě zavítal na zotavenou mladý spisovatel a horlivý kandidat professury Bartoň, jemuž matka posýlala podporu do města, poněvadž »znala ty české nakladatele« (str. 129.). Grell denně chodil do města do společnosti a zatím Jaroslav vyučoval děvčata. Mladá matka byla přítomna. Brzo se »setkaly zraky jejich v delším pohledu... a našly se dvě duše, jenž před tím dlouho se hledaly a po sobě toužily« (str. 135.). Domácí učitel začal milostný poměr se ženou Grellovou a matkou dvou dcerušek.

Spisovatel líčí poměr obou jako čistý a docela bezhříšný. »Mladé, posud čisté duši Jaroslavově nebylo to hříchem,« spíše »tajemným kouzlem« objímati a líbati ženu Grellovu. Také Louisa tak málo si byla vědoma věrnosti manželské, že »nepokládala si to ani za hřích« (str. 137.) a Jaroslava do hájku doprovázela, kde »se setkaly rty jeho se rty jejími« (str. 139.). Milostný poměr mezi vdanou Grellovou a domácím učitelem trval mnoho let. Louisa »svěřila se úplně mladému, prvními dojmy sladké milosti okouzlenému muži, pověděla mu slovy vroucími, jak posud byla nešťastna...« (str. 153.). Jaroslav se sice snažil přetrhnouti poměr ten, ale setrval. Spisovatel omlouvá lásku paní Grellové k Jaroslavu všemožným způsobem. »Ani Louise nenapadlo, že by svět mohl hříchem nazvati, co nyní bylo jejím jediným štěstím« (str. 156.). Deset let žijící žena s mužem v »divokém manželství« ovšem zapomněla na to, co je hřích manželské nevěrnosti.

Pomíjíme líčení lásky Jaroslavovy, který se tolik zapomínal na povinnosti v domě Grellově, že paní ruce tiskl, »aby dítky neviděly« (str. 157.), jí líbal, že »na bílých, něžných jejích rukou a na její tváři nebylo místečka, jež by mladý snílek nebyl zlíbal tisíckráte« (str. 158.). Básně jeho byly pí. Grellové »modlitební knihou« (str. 159.) atd. Zatím starší sestra Louisina, Olga, tolik se rozstonala, že po jedenáctileté nemoci duševní chystala se z tohoto světa. Louisa přichází se smířiti s tou, jíž život zničila. Na muže zapomíná, že mu ani nepíše, by přišel za svojí rodinou (str. 171.). Milostný poměr trvá i ve městě po smrti nešťastné Olgy. Ovšem »skrytá, beznadějná láska jejich byla dosud tak čistá a nevinná, jako v první den svého tajemného vzniku« (str. 178.)

Zatím Franěk tajně odnesl dítě a sedlák Vlach usvědčen, že Terinku se světa sprovodil. Když měl býti odveden, »vbodl si nůž do prsou« (str. 192.). Spisovatel se táže: »Kdo to všechno zavinil?« a odpovídá si: »Byl to týž osud, který tady byl učinil narození dítěte kletbou klidné druhdy domácnosti« (str. 193.). Nevěrnosť a cizoložství selčino nazváno »osudem.« Franěk »otec« byl dostižen a žalován, aby se zodpovídal »ze zločinu, spáchaného únosem cizého dítěte« (str. 193.) a odsouzen proto, »že ukradl vlastní své dítě« (str. 195.). Chytrému napověz.

Louisa dosud žila odloučena od muže na sedmý rok. Život po boku mužově »byl jí bezradostnou poušti« (str. 204.) a její přání bylo, »aby aspoň jediný den svého žití tráviti mohla po boku toho, jehož si byla zamilovala, aby aspoň rok před svojí smrtí směla zváti Jaroslava Bartoně úplně svým« (str. 204.). Čeho přála z toho srdce svému manželu? To bylo vdané Louise útěchou, že je o mnoho let mladším Jaroslavem milována a »přece jednou osud příznivý se nad nimi smiluje a dovolí jim, aby směli spolu sblížiti se na věky« (str. 204.).

Takovým tužbám se oddávala »dcera stařičké matinky a zároveň matka tak dospělé panny,« zatím co Grell nechal potulného života a věnoval se hospodářství, učil se pilně česky a prosil paní, by se k němu navrátila. Ta odpovídala vyhýbavě, přijímajíc »Jaroslava v pravidelnou hodinu každý den« (str. 210.) a »horoucněji než kdy před tím vrhala se v náruč Jaroslavovu« (str. 212.). Posléze chce s ním uprchnouti do ciziny.

Tato vzorná matka dospělých dcer tolik se stará o Julii, že ani nepozoruje, jak tato do Jaroslava sama se zamilovala. Matka a dcera milují jediného muže — bývalého u č i t e l e svého. Grell neustává psáti ženě, Julie ví o zamýšleném odchodu matčině, vydá se do Bližan a posýlá matce zdrcující dopis, v němž vyznává se ze své lásky, prosí matku, by se vrátila k muži svému. »Přes mrtvolu své Julinky jistě nepůjdeš ve propasť. Vím, že má smrť tě zachrání, vím, že nyní pospíšíš do Bližan, abys naposledy zlíbala moje ustydlé tváře...« (str. 217.). Dcera pro matku se obětovala. Louisa po osmnáctiletém manželství teprve zamiluje si muže a věnuje se své rodině.

Pan spis. chtěl vylíčiti dvě vdané ženy, jež jako dvě bludičky k cizím mužům přilnou. První (Vlachová) podlehla, druhou (Grellovou) vytrhla dcera obětí nejvyšší. První dokonala nevěru, druhá po 18 letech se vymanila. Co se týče uměleckého zpracování těchto ideí, musíme přiznati, že výborně jim vyhověno psychologickou správností a věrným líčením charakterův; ale tážeme se, je taková látka záživna pro lid český, pro čtenáře »Knihovny prostonárodní?« Takových novell na venkově neshledáváme, tedy ani čtenářů nenaleznou. Osmnáctiletá nevěra manželská je venkovanům věcí neznámou, milostné poměry učitele s domácí paní zavržení hodným skutkem a historky nemanželských dětí také málo přinesou čtenářům poučení a vzdělání.

Když kdysi »Salonní kalendář« vedlé jiných »vtipů« přinesl obrázek, na němž nevěrnosť ženina s učitelem byla vylíčena s nápisem asi v tato slova: »Pane učiteli, vy mě nemilujete!« — »Ale, milosťpaní, podívejte se, jak se potím.« časopisy paedagogické byly pobouřeny, jakoby nevážně dotýkáno bylo stavu učitelského. Myslíme, že i tyto historky domácích učitelů, pěstované již takořka soustavně ve spisech pro lid, nedodají vůbec vážnosti celému učitelskému stavu a že by již také z míst příslušných k tomu hleděno býti mělo, by vážnosť domácích učitelů nebyla podrývána podezřelým osočováním a neodůvodněnými pomluvami.

Na konec pronášíme vřelé přání, by ti neb oni spisovatelé prostonárodních povídek a novell dbali toho, jaká se látka pro čtenáře spisů pro lid hodí, by měli na zřeteli, že mravnosť našeho venkova není ještě tak podryta, jako ve spisech líčeno, a všechny frivolné poznámky a narážky na náboženství se z toho srdce čtenářům protiví. Nesvědomití spisovatelé svalují zodpovědnosť velikou na rozšiřovatele spisů prostonárodních, aby místo záživné a zušlechťující četby nešířili plevel a bejlí jedovaté.

Dopisy Vincence Žáka k Al. V. Šemberovi.

XXIV.

Vysoce vážený Pane a Příteli!

Jsem Vám dvojí dík dlužen. Předně za laskavé prohlednutí mé mluvnice, za druhé za nový zdařilý plod Vaší musy. Co se týká prvního, nemohu ještě dosti odpovědět, aniž se mi ta věc zdá měti tuze napilno. Zatím jen pozoruju, že po koliknásobném přečtení na mnohé chyby jsem nepřišel, na které teprv Vy mě pozorným činíte. Mnohé jiné ale už i já jsem poznamenané měl. V několika věcech ale také vidím, že máme spolu všeobecný osud člověčenstva dle přísloví: „Kolik hlav, tolik smyslů.“ Pokud za spojitelné s mým přesvědčením uznám, rád se budu říditi dle Vašeho úsudku; když ale ne ve všem, doufám přece s jistotou, že proto naše láska nezazerzaví.

P. Vinařický a p. praelat děkujou uctivě za obdržené výtisky Nového Mýta. S p. praelatem jsem se pustil trochu do řeči o našem příteli Klácelovi. Četl mi jeho psaní z Prahy, kam se K. po krátkej cestě do Drážďan a Lipska už vrátil. V Praze byl velmi laskavě přijat nejen ode všech pěstovatelů české literatury, nýbrž také od p. rytíře z Neybergu, a (v nepřítomnosti p. Mutha) od jeho paní, kde k obědu pozván byl. V Liebachu, asi půl míle za Melníkem, si u držitele toho statku velmi liboval, a snad tam ostane jako bibliothekar. Prozatím žádá p. praelata jen o delší dovolení k přebývání v Praze; ale právě když jsem od p. praelata vystupoval, vstoupil k němu p. Oheral s nejnovějším psaním od Kl., jakého obsahu bylo, nevím; praví však mi p. Oheral, že Kl. už skutečně za bibliothekara v Liebachu přijatý jest, a praelata o přivolení žádá. To psaní, které p. praelat četl mně, jeví, že Kl. jakožto muž moudrý pokoj mysle brzo opět nabyl, a že pokud při takové nehodě býti může, v dobrém rozmaru jest. Já jsem se zmínil, dáli se Kl. do nějakého zastání sebe; ale odpověď byla, jak jsem ji předvídal, totiž, že na zastání se ani pomysleti nedá. Praelat mi také vypravoval, jak se dělo s nebožtíkem Nedělem, jenž podobným, ba mrzutějším způsobem s učitelskej stolice svržen byl, a pak 5krát až si samému císaři své zastání předložil, avšak nic jiného nedovedl, než že praelat dostal poručení svrženého poučit, „er habe sich in die massregel zu fügen," a jiného konce praelat též u Klácela nenaděje. Věřte mi, v takových okolnostech běda tomu, kdo se zastává. Je to ovšem přesmutná pravda, ale pravda zkušeností potvrděná. Lépe trpěti zlé, než dát si práci, aby člověk na sebe uvalil horší.

Pan Tyl jel odtud do Vídně a do Uher, slíbiv zde, že zpáteční cestu vezme Brnem, avšak do dneška se nevrátil.

Račte mě zachovati v lásce přátelskej. Se nejupřímnější úctou setrvám být Váš oddaný přítel a ctitel

V Brně, 15. listopadu 1844. Vincenc Ziak.

XXV.

Vysoce vážený Příteli!

Dostav Váš list včera už skoro na večer, běžel jsem ještě hned ptat se Winikra, co se děje, že potud ani sám výtisk druhého vydání své mluvnice nedostávám, kdežto už nade dvě neděle tomu jest, co jsem opravu poslední stránky mu odevzdal. Tu mi Winiker se vymlouvá tiskařem a knihařem, že onen mu jen 24 prvních archů nedávno poslal, a že ten s vázáním dlí. Zatím však přece 30 výtisků těch 24 archů už do Holomouce 2. tohoto měsíce posláno bylo, ostatních pět archů že nejdéle v pondělí, t. j. 6. t. m., dodá. Rád bych Vám svou úctu prokázal 1 výtiskem hned, ale jak pravím, sám ho nemám, teprva na pondělek je mi slíbeno několik výtisků, a pak popílím Vám posloužiti s prosbou, aby jste podle přátelskej lásky Vaší mi libě přispěl ten podíl rozprodat, který jsem na sebe vzal. Rád obyčejných 25 procentů knihkupeckých slevuji. Ostatek je cena při druhém vydání, jak byla při prvním. Kyž by ta věc vypadala k Vaší spokojenosti!

O zamýšlené škole Vysoko-mýtské je mi těžko Vám hned nějakou radu dat. Jinak je zde na škole, kde krom kreslitel a ještě jiný učitel ty předměty, jenž pro čtvrtou třídu předepsané jsou, přednáší, a jinak by musela být v Mýtě, když by kreslitel všechno na sebe vzíti musel. Však zatím Vás pozorného činím na nový předpis, dle kterého proti slíbené remuneracii (však ne určitej) i ve druhé třídě dětem samochtícím kreslitel první základy toho umění přednášet a je v tak řečeném freie handzeichnung cvičit má. V tom je učí i věcem, které prve pro čtvrtou třídy [věrně] předepsány nebyly. Ve čtvrté třídě jen to se kreslívalo a kreslí, čeho bezprostředně ke stavbám potřeba jest, teda sesle, postele, stoly atp. se kreslit ani nesměly ani nesmějí, ačkoli mnozí rodičové to žádali. Nyní tyto domácí nábytky kreslit učejí se děti ve druhé třídě. — Kdyby v Mýtě se nápodobně začalo, mohlo by se později snad pokročiti dále, a kreslitel by ovšem mohl ještě některou jinou vědu přednášet, když ne zeměpis, jehož snad méně potřeba jest, teda něco z fyziky, mechaniky, počtů, zeměpisu. Ale bude tu nová otázka, z jaké knihy se to státi má? Bohužel mně není známo, že by příhodné české knihy už kde byly vyšly. Kyž by někdo na sebe vzal aspoň naše německé školní knihy přeložit, to by posloužilo všelijak, k. p. jako já zde dětem třetí třídy rekomanduju, aby si koupily Tobiaškovo přeložení školní německé mluvnice pro třetí třídu ustanovenej,

tak bych ve čtvrtej mohl rekomandovat české přeložení přírodopisu, zeměpisu, měřictví, mechaniky, kdybych jen o nějakém zvěděl. Ovšem kupovali by jen malokteří, ale jinde a jinde zase někteří, a tak by překladatel mohl i dosti dobře učinkovat, i sám odměny za svou prácu dojít. — Vy, an do „Květů“ dopisujete, mohl byste snad zmínku o tom učinit. Jestli mi možná bude něco určitější ohledem Mýta poradit, pospíším to učinit. Zatím ostávám

Váš upřímný přítel a ctitel

V Brně, 4. října 1845. Vinc. Ziak.

(V listu tomto počíná již psáti *j* — ne staré *g*.)

XXVI.

Drahocenný Příteli!

Dostav včera na večer své dálejší exemplary od Winikra, strojil jsem se dnes Vám hned několik poslati. Tu právě vstoupil Váš posel s výtiskem omylně Vám poslaným, zpátky ho nesa. Předně teda uctivě děkuji za napravení mého omylu. Spolu srdečně gratuluju, že ve Vídni příloha 200 zl. pro Vás od stavů navržená nyní už potvrděna jest, jak mě p. Gottlieb ujistil.

Když už žádné exemplary nemáte, držím za nejlepší, Vám jich dnes poslati 20; neboť časté posílání menšího počtu dělá mně i Vám zbytečné obtížnosti, a byť hotově letos se jich už 20 u Vás neodbylo, budou u Vás pro budoucnosť dobře zachované. Snad také na vojenské akademii přece několik by se jich odbýti mohlo.

Co se týká srážky, nemohu žádat, abyste snad buď škodu trpěl, neb při mrzutém shledávání peněz nijakou náhradu neměl. Jsem Vám beztoho ku mnohým díkům povinen. Zanechávám teda tu věc dokonce Vaší libosti, an oba o sobě víme, že peněžitý zisk ani jednomu ani druhému z nás není hlavní záměr. Za přinesení exemplaru na lepším papíru zaplatím dnes polovici zde, ode dovezení nově poslaných 20 exemplárů ale, dle Vaší vůle, nezaplatím tu, mysle, že by snad posel přece i u Vás něco žádal; však prosím, račte zúčtovati a sraziti, cokoli za ty posílky vydáte: neboť nemohu svolit, abyste i toto vydání na sebe vzal. Prosil bych také o účty za předešlé vydání, ale peníze, leč jestli jich dokonce nepotřebujete, račte podržet zatím u sebe. Jestli totiž, míně vydati mapu, mého nabídnutí lonského použiti chcete, mohly by za mluvnice utržené peníze býti hned částkou toho, co jsem Vám na vydání map půjčiti slíbil.

Básní Kollarových mám už troje vydání, a sice onno od r. 1821., pod jménem „Básně J. Kollara“ pak „Slávy Dcera“ od r. 1824., a posléz „Slávy Dcera“ i s „Výkladem“ od r. 1832. Proto ke koupení letošního vydání se sotva dříve rozhodnu, než až ho uvidím.

Že Sušilovy „Hymny“ se tisknout počnou, už Vám známo jest. Potom chystá zdejší kooperator Škorpík do tisku pojednání o mluvnictví a náboženství zjeveném, kterým dokázati hledí, že obojí se shoduje, a onno pravdu tohoto dosvědčuje. Já jsem žádostiv uvidět, co to asi bude. Budeť to spisek asi 8—10 archů veliký.

O Slovácích myslím, že ta nová Šturova neb Hurbanova móda dlouho se sotva udrží, nýbrž že brzo zas nějakou jinou modifikacii počnou, a takto to bude pořád, až Slováci a Češi uznají, že rozpad dvou těch kmenů oboum je velice na ujmu. Pak snad přece se stane, že opět sobě se blížiti budou. Bůh dej, aby to bylo brzo; ale svornosť uvedsti arci je dycky těžší, než různit se a dělat rozpady: avšak abych posla nepromeškal, končím raděj a ostávám Váš upřímný ctitel a přítel

V Brně, 31. října 1845. Vincenc Ziak.

XXVII.

Vysoce Vážený Pane a Příteli!

Za poslání Vašeho posudku mé mluvnice a za všechno, co k její chvále jste napsati ráčil, upřímně a srdečně děkuju: proti vystavení chyb hájiti se nemíním; neboť ctím přesvědčení každého, pokud, jako Vaše, žádnou kyselosť nemá, a vím dobře sám, že dávný zvyk snadno odložiti se nedá. Líto mi však je dycky, že můj dobrý úmysl, který ke zdokonalení našeho jazyka spisovného a spolu ke svornosti se Slováky čelí, tak málo uznán jest. Já nemohu se přesvědčiti, že rozpad řeči jedné na dvě užitečnější jest, než zachování jednoty, byť by

ta z obojí strany mnohou trpkou oběť žádala. Čta sem tam v našich časopisech Hurbanovi a podobným činěnou výčitku, že jejich psání způsob od českého pouze formami se liší, soudím, že taková výčitka tupenou stranu dožene, aby ve své krajině vždycky více své provincialismy shledávala, a novotvořené slova české zavrhujíc, sama si k vyjádření jejich pojemů jiné nové tvořila, tak že po čase Slováci nejen formou, nýbrž i látkou dycky více od nás lišiti se budou, a pak na všechno sjednotění, byť by k němu u našich někdy náchylnosť i povstala, bude už pozdě. Kyž by hned před 20 a více léty se bylo lépe uvážilo přísloví: Principiis obsta, sero medicina paratur, dum mala per longas invaluere moras. Neuvedeli se lepší svornosť nyní, neuvede se nikdy. Když ji česká strana nechce, měla by aspoň upřímně a zrovna to říci, měla by k. p. zanechati těch názvů časopisů „pro Čechy . . . a Slováky," a obmeziti se na „pro Čechy a Moravany." Tak by se aspoň vědělo, kam kdo zaměřuje.

Pravda, že česká literatura i bez Slováků ještě k mnohem větší bohatosti nad nynější vykvetsti může, a doufám s velkou důvěrou, že byť bychom budoucně na Tatrách někoho nezískali, kdo by Kollarovi, Šafaříkovi, Hollému, Palkovičovi, Tablicovi etc. se vyrovnal, česká literatura přece ještě pilností pouhých Čechů a Moravanů velké pokroky učiní, ale tak veliké dozajista ne, jako by učinila, kdyby bývalá jednota se zachovala a upevnila. Dobré jest dobré, ale co je lepší, mělo by nám platiti nad dobré. Já aspoň si budoucně nemohu dělat tu výčitku, že bych byl k žádanému tomu většímu a rozšířenějšímu pokroku neučinil to, co v mé slabé moci stálo. Činil jsem, co jsem mohl; překážky sám přemocti jsem si nikdy netroufal aniž osoboval, nýbrž dycky jsem dosti zřejmě vyznával, že v tom jen dobrovolné přesvědčení a nenutěná vůle obecnosti rozhodnouti může. Pro mně teda bude nyní už nejlépe, abych všeho vynasnažení nechaje do veřejnosti ničím více nevystoupil, neb vidím, že kdo jen o sebe se stará, aspoň zlých a škodných úmyslů viněn není. Ať teda kdo chce jak chce Slováky tupí, ať sebe větší radosť nad jejich slabotou a sebe větší svou náděj, že nic nepořídějí, jeví, já na takové radosti podíl ovšem brati nemohu, ale také nemohu ji více odpírati, tím méně ji čímkoli podporovati.

Ohledem na Moravany myslím, že má grammatika, když ne přímo, teda aspoň nepřímo k tomu přispěla, aby Moravané češtinu za řeč svou více pokládali. Vím, že ještě před nemnohými léty mnohý Moravan z péče o češtinu tou předstírkou se vytáčel, že ona není řeč Moravanů, a nyní právě tím, že jsem navrhnul, aby Moravismu se poněkud šetřilo, nyní teprva k pouhé češtině se hlásí a jiné k ní pohání. Bezejmený list, o kterém jsem se předešle zmínil, nyní přikládám s prosbou, abyste mi ho po přečtení příležitostně spátky odeslal. Kdo ho psal, uhodnouti nemohu, snad ruku poznáte Vy, a pak prosím, oznamte mi ji též.

Děkuju za poslaný výtah z Jordanových letopisů, a přikládám k libému prohlednutí výtah ze svých poznamenání nyní od Jordana pronesené domněnky, že dě, tě, ně — bě, pě, mě, vě, ře do jedné kategorie patřejí. Kdybych chtěl, mohl bych p. Jordanovi ovšem odpověděti, ale předvídám, že by to bylo opět darmo; neboť kdo tak nestejné věci za stejné pokládá, s tím se hádati nechcu, a vůbec hádky nemiluju.

K fondu pro podporování českých knih jsem hned před léty, jestli se nemýlím, 10 zl. stříbra dal. Dle Vašeho předešlého listu doufati musím, že p. Ohéral pořádek učiní, a to snad pro zatím stačí. V čas budoucí potřeby nezdráhám se nějakou maličkostí třeba také ještě přispěti, kterou byste potom z peněz za grammatiky utržených vzíti mohl. Líto mi, že záležitosti umíněného ústavu technického Vám závady ve podniku časopisu dělají: však ať byste byl před novým rokem sotva ho vydávati počal, snad do toho času dotknuté závady nějak se odstranějí, a pak bych srdečně přál, abyste dle své dobré žádosti postupovati mohl.

Aby alumnové navštívovali akademii, bylo by ovšem dobře, ale jeli alumnat snad tuze vzdálený, nevím, zdali arcibiskup rád dopustí, aby mnoho z alumnatu vycházeli; však snad přece, neboť nemýlímli se, také pro ekonomiu z alumnatu ven choditi musejí.

Ohledem školních knih musím podotknouti, že slyším, že p. Höchsmann na svou už dávno zadanou žádosť konečně částky svého referatu zbaven bude, buď částky, která se gymnasií neb která se jiných škol týká. To poslední je prý pravdě podobnější, a rozhodne se snad co nejdřív. Bude teda měti referat někdo jiný, jak doslýchám, baron Forgatsch. Na to tuším rád ohled vezmete, a snad by bylo nejlépe rozhod určitý očekávat. — Myslím, že nyní mluvnička česko-německá drobet jinak účinkovat může, než by byla roku 1842.

účinkovala, an mezitím láska k mateřštině patrně rostla: ale zajistě přec ještě velmi mnoho učitelů jest, kteří buď z vlastního náhledu, nebo z nabídky jiných té knížky jedině k rozšíření němčiny, nikoliv ku prospěchu češtiny užívati budou, a proto by snad bylo nejlépe napřed jen žádat, aby Čelakovského malý český pravopis do škol se uvedl. Když ten bude uveden, a když spolu bude v Moravě už vycházet český časopis, pak snad ona přilnulosť k němčině bude měti nějakou protiváhu. — Co se však týká školní knihy ke čtení, v které několik stran latinskými písmenami tisknutý jest, snad by bylo nejlépe nezměniti tam nic, než cy, sy, zy ve ci, si, zi podle analogie, ostatní nechati všechno, jak jest; neboť zdá se mi nedůsledno, aby v latinském písmě stálo ou a ve fraktuře au. I to *I*, *í* místo *g*, *j* v jedné knize dvojím způsobem užívat má cosi nedůsledného, leč myslíteli, že ta nedůslednosť rozličnosti písma antiquy a fraktury dosť vymluvena bude; ale nemyslite, že nebude nikde učitel neb kněz, který i proti tomu reptati by nechtěl; ano vím, že až dosavád mnozí reptají proti cititi, sice, vozim, chtíce měti až dosavád cýtiti, syce, vozým: vím, že mnozí s mou grammatikou i pro to *i j* spokojení nejsou. Sám ten anonimus, jehož list Vám sděluju, potud lásku k ipsilonům jeví.

Pamatuju se, že zemoknížecí postulata v brněnských sněmech i česky čteny i tisknuty byly spolu s rozhodem; a sám jsem se už poptával po nějakém novém výtisku, ale an to přestalo, nemohl jsem se dopíditi ovšem ničeho. Podaříli se Vám ten obyčej obnoviti, budu z toho měti potěšení.

Poněváč mi nenadále prázná prostora na papíru zbývá, užiju ji přece ke zmínce o *ejí* místo *í*. Víte, že nejenom Kollar ve své cestě raději psává *nosejí* ve pluralu než nosí, nýbrž že i tak Hurban dělal, dříve než odpadl. Vy jste s p. Ocelem za dobré, snad byste jej se zeptati mohl, jak on o tom soudí, an ve svém „Meč a Kalichu“ píše k. p. str 18. řítějí, str. 43. rány zarachotí — rachotějí rázy, str. 48. struny znějí, str. 51. jasnějí se, str. 82. Vlny modré šumějí. Odlesky své ztápějí (na str. 92. Češi vypijou), str. 117. šířejí se, str. 131. velejí, str. 152. znějí, hřmějí, str. 153. bořejí, str. 157. chrastějí, str. 163. mlátějí, str. 167. bloudějí, loudějí, str. 183. znějí, str. 214. slušejí. Tak v rýmu a krom rýmu psati P. Jungmann a Palacký ovšem zakazujou. Ke pravému úsudku, jak čeština stojí, patřilo by také i to povážiti, co ve spisech pánů Pečírky a Stefana nalezáme.

Nechtě Vás déle obtížiti, končím a ostávám Váš upřímný přítel a ctitel

V Brně, 30. dubna 1846. Vincenc Ziak.

P. S. Aby porto sem a tam příliš nezrostlo, rozhodlal jsem se onen bezejmenný list Vám poslati jen ve věrném opisu. Pouze posledních 8 řádků jsem už vměstknati na to nemohl. Není ale na nich nic záleženo, jakož i na celku. Jsem přesvědčený, že hrubými slovy toho bezejmenného (či Moravomila, jak se podepsal) uraziti se nedáte; zatím ale přece poznáte, že quot capita, tot sensus. Co on vlastně chce, nepochopuju, a tuším také Vy v tom nic určitého nenajdete!

Posudky.

Poslední léta nejsvětější Panny Marie na světě. Na základě originalu francouzského upravil *Dr. Martin Říha,* biskup. Druhé vydání. V Praze. 1887. Str. 257.

Poslední bezpečnou zprávu o Rodičce boží podávají Skutky apoštolské, že Matka Páně po nanebevstoupení Ježíše Krista přítomna byla ve Večeřadle se sv. apoštoly, očekávajíc příští Ducha sv. Kolik ještě let potom Matka Páně na světě žila, nelze na základě nesporého a různého podání určitě zjistiti. K otázce: Jak asi plynula poslední léta Rodičky boží na tom světě, dává odpověď kniha naše. Líčí se tu v 31 rozjímáních pro každý den měsíce května život prvních křesťanův a zvláště Panny Marie na základě slov písma sv.: »Trvali v učení apoštolském, ve sdílnosti lámání chleba a na modlitbách.« Po rozjímání žádáme, by ponaučení z látky podané plynulo nenuceně, nehledaně, a po rozjímání, určeném pro lid zvlášť, aby mu neukládalo konání skutků, ctností neobyčejných. V každé

příčině té vyhovuje kniha naše. Sloh jest lehký, velmi srozumitelný až na některé nepatrné výjimky (na př. na str. 27.); a ukládá se konání ctností pro každého křesťana potřebných, jako na př. odevzdání se do vůle boží, svěcení neděle a svátkův a p. Protož spojujeme přání své s přáním nejdůst. p. překladatele, »aby křesťané spis ten vícekráte než jednou četli a do trvalého uvažování o jeho obsahu se zabrali.«

P. B. Schaffra, O. S. B.

Básně. Sepsal *S. Gregorčič.* (O.)

Všelikou něžností svého ducha přilnul básník ku přírodě: motivy ty pojal způsobem skutečně překvapujícím, novým a zpracoval znamenitě (Mavrica, Primula a j.), k některým připojil účinnou reflexi (Moč ljubezni, Zimski dan).

Čísel čistě epických jest ve sbírce pomálu, nejzdařilejší z nich jsou Jefte, Dražba a rozmarné Tri lipe. Pouhým náběhem k epice jsou skladby, jež mají za předmět rázovité některé postavy a výjevy ze života, i tu živel lyrický brzy nabývá vrchu: práce toho druhu jsou často zahroceny působivou pointou. Poetičnosť utrpěla někde tonem suše moralisujícím.

Opatřiti překlad »Poeziji« Gregorčičových bylo písemnictvu našemu čestnou povinností bratrskou. Pan překladatel přikročil k dílu s pietou, jaké literarní význam básní těch vyžaduje měrou plnou, konal je s pílí a snahou všeho uznání hodnou a dokonal je s pěkným zdarem. Práce nebyla právě snadna. Již úsečnosť dikce Gregorčičovy navalila v cestu dosti obtíží nemalých, a oněch výhod formalních, kterých poskytla povaha jazyka slovinského básníkovi, nebylo lze použiti překladateli, měli vyhověti literarním požadavkům našim. Tak na př. rým nahrazuje Slovinec začasté pouhou assonanci: Gregorčič rýmuje na př. krví — dní, srcé — vodé, šumljàl — iskàl, roké — solzé, zlató — sladkó atd. atd. Chtěli překladatel vyhověti i sluchu i oku čtenářovu — (tu a tam se mu to nezdařilo) —, bylo mu zvláště tam, kde i rythmus originalu pozměnil, myšlénku někdy rozvésti, jindy stěsnati, čímž se někde setřel původní pel, jinde se vloudilo rčení nebásnické. I správnosti jazykové stalo se činem tím nejedno násilí, čím smělejší, tím rušivější. Ale valná většina překladu zasluhuje uznání plného pro přesnou věrnosť a obratnou uhlazenosť, jimiž se pracím Gregorčičovým dostalo roucha důstojného.

Překládá se u nás mnoho, mnoho i na zjevný neprospěch písemnictva, a převody toho druhu nemohou si právě stěžovati do malého odbytu; bylo by zajímavo stopovati, jak se čtenářstvo české zachová k dobrému překladu díla tak cenného. Zejména mládež naše má příležitosť ukázati tu řekněme aspoň svůj vkus.

V—ý.

Maryla. Starodávná selanka od *A. Jiráska.* (O.)

Povídka — jak z obsahu patrno — podává věrný, zdařilý obraz kulturněhistorický doby své. Jakkoli se zdá s počátku vypisovati jen osudy dvou rodin vladyckých, vymyká se leckdy příležitými episodami z úzkého toho rámce a rozšiřuje se na současné osudy celé země české. Dovídáme se z osudů starého p. Ondřeje o bouřlivé době husitské, Zikmundově i pozdější (Kolda Náchodský); pan Zbyněk vypravuje o válkách polských s rytíři německými a Celba Jenčar představuje osudy žoldnéřů českých, najímaných do bojů proti Turkům. Bojovná krev bývalých Táborů, nenacházejíc válek doma, uchylovala se za hranice, kdežto v Čechách za p. Jiřího rozhostil se všude klid, mír a blahobyt, s blahobytem jal se šířiti přepych v jídle i šatstvu (jak si stěžuje stará Uršila šafářovi, str. 49. sll.). Panstvo, nemohouc na se dotírati mečem, začalo bojovati jazykem, pohánělo se před soudy, právnictví zkvétalo, k čemuž příležitostí bylo do Boha pro války a zmatky nedávné; vzorem soudilství jest p. Tiburcius. Arci rozumnější a povážlivější dovedli zaháněti dlouhou chvíli též rozumněji: četbou knih cestopisných anebo příběhů rytířských (cesta Mendevilova, kronika Trojanská), avšak i snářův, jimž dáváno víry nad míru. Tak poznáváme jasně a zábavně z rozmluv osob (ne snad jen z výkladů spisovatelových) děje zevnější i zřízení vnitřní, smýšlení politické, náboženské, národní (národ nechtěl krále Němce), vzdělanosť jak mezi panstvem a rytířstvem, tak i mezi lidem, poznáváme stav země se stanoviska národohospodářského, socialního, kroj i zbroj tehdejší atd., zkrátka veškeren život tehdejší, a to tak,

jak dějiny o něm učí. To všechno podáno způsobem zajímavým, pravdivým a spolu tak srozumitelným a jasným, že se vzácná kniha ta v belletrii naší objevuje jako zjev zcela nový, nebývalý. Osoby úplně shodují se s dobou: řeč jejich mnohdy schválně přizpůsobena tvarům i obratům tehdejším, řády tehdejší vlastními pojmenovány jmény, taktéž nástroje, zbroj, kroj a pod.; osoby všechny jednají tak, jak tehdejším poměrům přiměřeno: je tudíž selanka ta věrným obrazem dob i povah tehdejších, od pravdy se neuchylujíc. Avšak i jinak zasluhuje pochvaly: povahy osob psychologicky jsou prohloubeny a vesměs pravdivě, mnohdy s humorem nakresleny. Pan Ondřej Buchovec, poctivý, klidný, mírný stařec, rozvážlivý, do poslední chvíle čilý hospodář, mravů přímých, prostých, statečný, jest povaha venkoncem sympathická: arci nesouhlasí ve všem s řádem novým, avšak rozepři dle starého způsobu raději mečem by pořádal, než všelikým souděním nového způsobu, kde vytáčky a obratnosť valnou mají váhu. Bratrovec jeho, pan Zbyněk, Táborita starého rázu, muž dobrý, upřímný, nemluvný, nejraději ve všem spoléhá na meč: z náhlé popudlivosti schopen jest — mimo vůli — i křivdy se dopustiti (urazí p. Rozvodu veřejně a zámku jeho násilím na kvap chce dobyti), od mínění svého nerad ustoupí: ale když prchlivosť minula, uznává rád křivdu svou a sám od sebe hledí ji napraviti; na něm lze studovati zajímavý proces psychologický. Mladý Jan Rozvoda, osobnosť opravdu historická, jest jaksi zástupcem pokolení mladšího vůbec, odchovaného již za časů klidnějších universitou: dovede se však nejenom vkusně strojiti a k loutně milostné písně zpívati, nýbrž umí též mečem statně vlásti a vážných událostí, pro blaho vlasti důležitých, bedlivě si všímati; bystře prohlédá poměry i povahy lidské, zná právo zemské, jest horlivý Čech, a ke cti české spisuje paměti hodné příběhy: jest i rozvážný na svou mladou krev: nemstí urážky své na Zbyňkovi; v hospodářství svou zručností vzbuzuje podiv jak u čeledi své, tak u samého p. Ondřeje. Přes učenosť svou vyniká skromností a k choti se chová s nejlaskavější šetrností. Protož u lidu svého v největší jest oblibě. Chybou jeho jest, že pravdy nesmlčí a někdy trochu kousavě leckomu (panu Tiburciovi, str. 34.—35.) ji poví do očí. Však za to též trpí. Bytostí podobně sympathickou jest i mladistvá jeho ženuška Maryla, dívčina sličná, poněkud arci mužatka proti slečnám na hradech panských vychovaným; ale třeba přihlížeti k jejím osudům. Vychována v táboře vojenském, více s muži se stýkajíc nežli se ženami, nasákla svým okolím a jevila přímosť někdy v pravdě mužskou — o ženské upejpavosti nelze při ní mluviti. Avšak srdce je šlechetného, jemnocitného; proto nemálo se trudí na hradě, majíc poslouchati obstárlé panny Eufemie, která pro živou její povahu nejmenšího nemá smyslu ani citu. Dříve nemajíc takořka pána nad sebou, má neustále seděti, vyšívati, z místa se nehýbati: není divu, že se cítí v otroctví a vyhýbá se mu, kde může. Pozbyvši pomlouváním Eufemiiným částečně i přízně strýcovy, a nejsouc uvyklá na samotu, odváží se jednak ze smělosti, jednak ze zoufalství neblahého stavu se zhostiti a prchá proto v rozevřenou náruč muže, který upoutal srdce její nejvíce: skutek její omlouvá se jak postavením jejím zoufalým, tak i nezkušeností a přímostí její. Zcela jinou povahu jeví stará panna Eufemie: dočkavši se již bezmála 40 jar, nemá ovšem důležitější starosti, než dostati se ještě stůj co stůj pod čepec: jest povahy přísné, omrzelé, zejména k Maryle, rozplývá se však laskavostí jako máslo před vyvoleným srdce svého, křivohubým p. Tiburciem Čelechovským, rytířem smutné postavy, avšak jinak prohnaným a všech úskoků veleznalým sudílkem, jehož rozkoší největší jest protivníka poháněti na soud. Jest vůbec hlava podnikavá a v prostředcích si nevybírá. Proto finance jeho nutně vyžadují bohaté nevěsty bez nároků na mladosť a krásu. Fintí se proto, jak může jen, aby se zalíbil (str. 20.). I jiné figury vedlejší nakresleny rovně zdařile jako přirozeně; zejména tu vyniká statečný vojín Celba Jenčar, pánu na slovo věrný a služby nad míru bedlivý, jehož jedinou chybou jest, že rád vykládá o svých vojnách, o Turcích a rád si při tom zapráší, na pravdu se neohlížeje (některá místa jsou právě rozkošná: str. 50., 67.—68., 74., 164.); též obstarožná i starostlivá hospo-

dyně Rozvodova. Uršila, jest pěkným obrázkem přítulnosti lidu prostého k dobrému pánu, o jehož pohodlí, dobro a blaho stále pečuje a hlavu si láme, při tom všeličemus uvěří a promlouvá poněkud na zbytečnou nádheru lidu vesnického a bojí se za to trestu božího (str. 47.—49., 157.—158., 162.—164.). Vůbec charakteristiky všech osob i nepatrnějších a jenom nahodilých jsou pravdivy, životny; osoby mluví a jednají, jakoby živé, a povahu jejich poznáváme nejen z popisů spisovatelových, nýbrž i ze skutkův a řečí osob samých. Toutéž pravdivostí, přirozeností vyniká také děj: Pan Ondřej a p. Zbyněk domnívajíce se býti v právu, Tiburciovým úskokem vyhrají při, avšak jakožto povahy šlechetné se šlechetným protivníkem se smiřují a sami práva mu dopomohou. Pan Rozvoda za svou unáhlenosť a ostrý jazyk pyká tím, že pozbývá doubravy, nabývá arci zase náhrady lepší, Maryly, s nepřátelstvím sousedským; když se však pokořil a ke smíru nabídnul, získal nejenom dobrou vůli sousedskou, nýbrž přídatkem i spornou doubravu. Tak šlechetní charakterové za své chyby některé trpěvše, na konec ve smíru a spokojenosti vzájemné klidně žijí. Za to úskočný a vypočítavý p. Tiburcius po čertech se přepočítal v nadějích na bohaté dědictví a doubravu, připraviv se o přízeň obou Buchovcův, a závistivá, nepřejná Eufemie i na dále trápila se o samotě závistí nad štěstím Maryliným. Jinak nepřímo velebí se v »Maryle« také záslužná činnosť p. Jiřího z Poděbrad pro národ český.

Vypravování samo plyne klidným, širokým proudem epickým, avšak lehkým a průhledným, třebali také povznešeným a rozčileným (volba krále Jiřího, str. 220.—222.), semotamo humorem zdařilým a všude zdravým jsouc proniknuto. Mluva shoduje se s dobou svou i s povahami, čehož spisovatel někdy dosíci hleděl úmyslným napodobením (tvarův, obratův i slov staročeských i polských; str. 36., 49., 198., 89. p. Zbyněk a Maryla přibyvše do Čech, zatrhují po polsku; lidé prostí mluví obraty lidu obyčejnými atd.); proto bylo někdy třeba též vysvětlivek pod čárou, které snad i mohly býti hojnější. Leckde (lze) pozorovati, že spisovatel schválně dbá libozvuku (pode střechou, str. 7., nade stolek, str. 14.) a přece nejeví se řeč nucenou; též obraty prostonárodní tu i tam jsme našli (kolik let s ním bojoval, str. 11. a j.); vůbec je sloh Jiráskův mistrný a v pravdě český. Proto se »Maryla« rozkošně čte. Taková četba historická pro lid náš byla by nejzáživnější, tu by měly šířiti naše »Matice« a »Libuše«! Tou nejen osvěží a ušlechtí se mysl každá, nýbrž i vědomosti dějepisné a vědomí národní rozšíří a utuží. Dílo Jiráskovo doporučuje se proto jako spis obsahem i provedením výtečný k četbě co nejhojnější a nejbedlivější pro všechny vrstvy čtenářstva bez rozdílu.

Josef Bartocha.

Jan Přibyl. Roman od *Fr. Heritesa.* Ottovy „Laciné knih. nár." č. 79. V Praze. 1887.

Známe Heritesa přede vším jakožto autora rozkošných humoresek a obratným pérem psaných črt, jež mu získaly ne poslední místo v souvěkém písemnictvu našem. Posledně vystoupil před obecenstvo s první rozsáhlejší prací, romanem z národně společenského života našeho, »Janem Přibylem« Kdo jest Jan Přibyl? Je to jméno muže, kterýž v letech studijních býval horlivým vlastencem, ba i básníkem českým, jenž však později ve Vídni na dalších studiích stal se nevěren svým idealům mládí, ba, chtěje co nejvíce škoditi národu, z něhož pošel, usadí se jakožto advokat v Opavě, kdež nejsnáze, jak doufal, by mohl si získati slavné jméno nepřítele národu českého. Ale odpadlictví není jediný ani nejhorší hřích páně Přibylův. Opustíť on svedenou milenku, zapře před přátely otce, ba padoušsky udeří jej ve tvář, až tento mrtev k zemi padne. Za choť si vezme Reginu, dceru berlínského bankéře, ne z lásky, ale pro miliony, jež mají sloužiti jeho ctižádosti. Ohromně zbohatnuv, stal se příliš hrdý svou slávou i jměním svým: a pochlebníci hned nalezli k němu přístup, aby ho využitkovali ku svému bídnému řemeslu. Zatím rodinné poměry Přibylovy stále a stále se horšily, a co proň nemilejšího, dalekosáhlé plány jeho se zvracejí, bohatství jeho klesá, až na statky jeho shrnou se věřitelé jako vosy na spadlou hrušku. Přibyl, opustiv ženu, prchá před nimi zbaběle za moře. Toť hrdina našeho romanu, podlý padouch,

nic více. Sama choť jeho případně jej charakterisuje těmito slovy: »Vy jste podlý! Podlý ve všem a v každém ohledu a na všechny strany. Na vás není nic než podlosť. Celý váš život není nic než řetěz podlostí...« Pochybujeme, že by povaha skrz naskrz podlá mohla koho tak upoutati, by se zájmem sledoval její plány a činy po delší dobu, jaké vyžaduje četba delšího romanu. Povážímeli nad to, že básník zamýšlel — jak jsme se tu a tam toho dočetli — zobraziti nám po výtce odrodilce, mníme, že nedobře, nahromadiv naň tolik špatnosti a podlosti, že před nimi odrodilství skoro mizí, majíc přece, dle záměru spisovatelova, býti v popředí. Nemíníme tu široce rozepisovati se o všech jeho podlých skutcích, jak bídně chová se k těm, již u něho pomoci hledají ve přích, jak nedůstojně a nešetrně nakládá s chotí, nestoje ostatně o lásku, ale jen o dědictví její, jak dychtivě čeká, až jen dojde dech tchánu, starému lišákovi, aby shrábl pozůstalosť: připomínáme pouze onu — mírně řečeno — drsnou scenu, kde svedená milenka přichází v dům p. Přibylův s vetchým otcem jeho, jak tento chce jej vyhnati ze síně, stydě se zaň, ba uhodí jej ve tvář, až klesne k zemi... (str. 33.—38.).

Zkrátka, Přibyl není pro čtenáře tím, čím dle autora býti měl; vidíť v něm člověka podlého, jenž budí v nás úplnou apathii, ne tak pro odrodilství, ale pro veškeru mrzkosť a nízkosť povahy. V té příčině lépe zobrazena postava *Borského,* lékaře opavského, odrodilce a zarputilého nepřítele onoho rodu, v němž zneuznány prý zásluhy otce jeho, národu českého. Kdyby byl věnoval básník postavě jeho více píle a nakreslil ji tahy určitějšími, byl by romanu svému znamenitě prospěl. Temné stránky povahy Borského vždy poněkud dávají přednosť odrodilství, černé nenávisti proti lidu, z něhož se zrodil. Toť daleko lepší exemplář odrodilce, než jaký je Přibyl. Přese své odrodilství je Borský přec jen člověk, na němž i světlých stránek se nenedostává: my s ním cítíme a pro odrodilství jím pohrdáme.

Proti těmto dvěma postavám stojí Ludmila, již Přibyl svedl a zradil. Tato doprovodivši otce jeho ku hrobu, usadí se blíž Opavy ve vesnici, kdež s neobyčejnou obětavostí vlastenky vychovává ve staré škole dítky venkovské v jazyku mateřském, aby neodcizily se národu návštěvou nové německé školy... Chtělať jednak ve Slezsku zachrániti, co bylo lze, jednak zpytavě sledovati kroky svůdce, vpíjeti se v každý neúspěch jeho a zajásati nad tím, »až on (Přibyl) jednou zasáhnut bude za činy své odplatou...« (str. 50.). Mnoho jí jest snášeti příkoří se strany Přibylovy a přátel jeho pro nadšení vlastenecké. Láska k národu zvítězí v ní nad citem lásky k odrodilci Borskému, jemuž vyjeví lásku svou, když teprv se tento vrátil k idealům mládí... ovšem již v posledním okamžiku života, jenž mu skrácen v souboji smrtnou koulí Přibylovou. — Ludmila posléze odpouští i samému svůdci, když vidí jej pokořena, v bídě, jak si toho přála, ne tak ze mstychtivosti — jeť nad ni povaha její láskyplná povznesena — ale aby konal pokání za své hříchy. Kolik špatných stránek shromáždil básník na Přibylovi, tolik dobrých umístil na Ludmile. Tím se stalo, že čtenář hned od počátku úplně přilne k postavě Ludmilině, a Přibyl nás odpuzuje povahou. Rozvoje ani stupňování tu nezříme. Postavu její kreslil básník se zvláštní zálibou. Je to žena povahy hrdinné, ale přece s druhé strany jemné; obětovné vlastenky a něžné milující, starostlivé matky! S jedné strany je nesmířlivá, s druhé však strany srdce její rádo odpouští a smiřuje. Je to postava vůbec velmi zajímavá i krásná.

Co říci o Regině? Je to, tak říkajíc, zlobivé, snadno popudlivé dítě, s náhlými výbuchy hněvu a lítosti, beze vší síly ducha, jež »koupena« byvši Přibylem, nenalezla v něm lásky. Setkavši se náhodou s Borským, vášnivě se do něho zamiluje, ač ani tento neopětuje její lásky, lna spíše k Ludmile. Ale Regina přec chladností jeho nezastrašena, vyhledává stále jeho pohledu, ba v noci opouští chotě, spěchajíc v náruč Borského... Muži pak toho netají, že strávila noc u Borského, ale chlubí se tím, ba odhání jej později, by se nedotekl »krve z krve té, kterou... prolil« (rozuměj Borského, jenž padl v souboji s Přibylem). Vedlé této sceny pro povahu její je významna

též ona před vesnickým kostelem, kdež paní Regina ve zpěváku, jenž v kostele pro líbezný zpěv, jímž zkazil slavnosť panu Přibylovi, jí tak velice se zalíbil, pozná syna soupeřky své Ludmily, jejž ve vášnivé zlobě odstrčí, až tento k zemi klesne... Toť ona zlobivá, málomocná pí. Regina, jež něčeho vyššího schopna není.

Episodicky vpletena ještě postava staré Borské a láska sloužících duchů páně Přibylových, pana France, rodilého Hanáka, odrodilce, a slečny Faninky.

Děj rychle postupuje, ba stručností stává se někdy až nejasný. Na př. jak si to vysvětliti, že tak podlý čin páně Přibylův, kdy před přátely svými otce k zemi povalí, tak mine, jakoby se nic neobyčejného nestalo? Kde pak se vzalo najednou baronství p. Přibylovo? Jinak i v této práci znamenati obratné péro spisovatele nadaného. Psychologické pochody vystiženy a podány druhdy do detailu, výjevy jednotlivé nepohřešují živosti.

Celkový soud náš zněl by asi v ten smysl, že nepoměrně lépe daří se kratší črty a humoresky: jeť na poli tom mistrem. Ne tak souditi lze o pracích většího obsahu. Za »Maloměstské humoresky« »Jana Přibyla« nikdy bychom nevyměnili. Onde jsou práce drobné, ale ceny vzácné, tuto prostřední, jež nepřevyšují nikterak podobné plody novellistické našich spisovatelů třídy slabší. My čekali jsme od osvědčeného spisovatele plod ceny trvalejší.

Toto zdálo se nám býti potřebno poznamenati o básnickém plodu Heritesově, pokud jej považujeme o sobě. Přihlédnemeli však k tomu, že vyšel v Ottově »Laciné knihovně,« musíme vyznati, že bychom rádi viděli, kdyby aspoň také plody tu vycházely. Nám se aspoň lépe líbí práce Heritesova, než překlady francouzské anebo podobné práce, jakou je Schulzův »Doktor Johánek,« jež hrubě dotýkají se i náboženského i mravního citu lidu, jemuž k četbě přede vším určeny. *A. V.*

Doktor Johánek. Dějepisná povídka z konce XIV. století. Sepsal *Ferd. Schulz.* Druhé vydání. Ottovy „Laciné knih." seš. 9.—11. V Praze. 1887.

Když r. 1880. pověstné jméno Emila Zoly se počalo rozkřikovati i v naší literatuře a kdosi se opovážil jeho oplzlosti i našim čtenářům naším jazykem vykládati, každý se nevolí rozhořčil. Ale milého zadosťučinění se nám dostalo, když »Osvěta« r. 1880. přinesla od prof. F. Schulze posudek, který naprosto odsoudil a rozhodně zatratil všechny hnusné výtoky mrzkého péra literarního bandity E. Zoly. Ten článek Schulzův považovali jsme všichni za »znamení, že česká kritika míní už jednou rozhodnouti se pro pravdu a pravou krásu, že přestane kulhati za lživými chválami cizích literatur o tom, co čelí proti církvi a křesťanství, a co směřuje na zvrat vší autority a všeho řádu lidského.« (»Obzor« 1880.)

A hle — od té doby je teprve šest rokův, a dnes máme před sebou spis od téhož tehdy tak horlivého kritika; ale spis takového druhu, že by se jeho vlastní kritika v »Osvětě« o Zolovi hodila na autora samého s malými jen změnami, za to však s tím přídavkem, že Zola hanebně psal o lidech spustlých, Ferd. Schulz však nestoudně lhal a na cti utrhal velikému světci a patronu země české, sv. Janu Nepomuckému.

Kdyby tento spis byl nadepsán »Tajnosti pražské« a ne dějepisná povídka, a kdyby místo »Ferd. Schulz« tam stálo: »od Bambasa,« nikdo by se nepozastavoval a sešity by opovržlivě zahodil ani jich nečet; ale takto nevíme si rady, mámeli tak učiniti, či jeli spis přece hoden nějaké kritiky.

Nepřátelé církve už prohledali kde jaký koutek v dějinách středověkých, hledajíce nějakého kamene nebo kusa bláta, by jím hodili po církvi; ale tak opovážlivým málokterý byl, jak autor »Doktora Johánka.« A proti sv. Janu Nepom. povstalo také už mnoho odpůrců, kteří nechtěli uznati úcty svatojanské za oprávněnu, namítajíce buďto, že onen generalní vikář arcibiskupa pražského, jenž byl r. 1393. usmrcen proto, že proti vůli krále Václava IV. potvrdil nového opata kladrubského, není náš svatý Jan Nep., jehož ctíme jakožto mučeníka za neporušené zpovědní tajemství a jehož tělo je na Hradčanech u sv. Víta i jeho zázračně zachovaný jazyk. Ale všichni se chovali aspoň šetrně a slušně. *V. V. Tomek* (»Děj. Prahy,« III., str. 372.) aspoň šetrně řekl: »Neshoduji se se spisovateli staršími ani novějšími, kteří generalního

vikáře Jana z Pomuku pokládají za svatého, t. j. za sv. Jana Nepomuckého. Nemohu přisvědčiti k tomu z té příčiny, že svatořečení Jana Nep. nebylo míněno od stolice papežské jeho osobě, tak jakož i zbožné mínění lidu na začátku minulého století, ku kterému při svatořečení tom obrácen byl zřetel, nevztahovalo se k tomuto Janovi z Pomuku († 1393.), nýbrž k jiné osobě« († 1383., jak mylně dle Hájka udáno v kanonisačním listě).

Za to *Palacký* (III bd., I. abt., s. 59.) souhlasí s *Dobnerem*, jsa velmi náchylen uznati sv. Jana Nepom. za onu pravou historickou osobu, umučenou r. 1393. od Václava IV. Na toto svědectví a na svědectví jiných autorit v kritice českých dějin uznáváme za zbytečné, dlouze p. Schulzovi dokazovati, že generalní vikář arcibisk., utopený v Praze dne 20. března 1393., i dle jeho vlastní »historické« povídky, je náš svatý Jan Nepom. a žádný »nejzarytější odpůrce králův« (str. 23.), ani »štváč« a »lakotný« (str. 46., 124.), ani »kancelářský pletichář,« ani »simoniář,« který si kněžství a fary od papeže Urbana II. kupuje a jiným zase pronajímá (str. 47.), který se dává podpláceti (str. 105.), ani kacíř (str. 94.), který by i v čary věřil (str. 81.), »který nepřišel do Čech pro nic dobrého« (str. 47.), »liška« (str. 48.), ani ledajaký »písař« (str. 47.), který umí »pomocí práv a zákonů kořistiti z dobromyslnosti a zpozdilosti lidské« (str. 50.), který »hledí sobě toliko hmotného výdělku,« jenž »jako cizozemec (dle jména »Woelflin« soudí p. »Schulz«?!) nemá k této vlasti nejmenšího citu« (str. 91.), jenž »by byl schopen ohavného skutku na naši vlasti a králi Václavovi« (str. 88.), tím méně byl snad »náčelníkem a vůdcem« pražských přistěhovalých Němců (str. 67., 74.) nebo — až je hrozno z těchto rouhavých pomluv a lží o svatém muži — dokonce opilcem a nočním hýřilem (str. 92.) a ohavným smilníkem (str. 116.).

Ano, tak mluví p. prof. Schulz o sv. Janu. Takové zlomyslné a rouhavé lži a pomluvy jsou v »Doktoru Johánku,« a to nejen o sv. Janu Nep., nýbrž i o jeho arcibiskupovi, tehda Janu z Jenšteina. I o něm neuctivě mluví (str. 34.), jeho kající život nazývaje přetvařováním, podezíraje ho z lakoty, pánovitosti a tvrdosti k lidem, jenž »metá kolem sebe klatbou církevní obyčejně pro nějaký důchod a oběru, vplynuvší do jiné kapsy než do jeho« (str. 36.). Jeho jednání s Václavem IV. nazývá »urážlivou smělostí arcibiskupovou« (str. 99.), »zpupností proti králi« (str. 180.), jeho stížný list ku králi je »hanopis« (str. 100.). A vůbec všude snižuje stranu arcibiskupovu proti straně krále Václava IV., o němž neví nic špatného, že by kdy býval cizoložníkem, opilcem; jen že byl mstivým ukrutníkem, přiznává přece na str. 183. Ale proto všecko »domácí lid český vesměs dával za pravdu králi« (str. 174.). Král byl miláčkem národu. Proto z pouhé lásky byl od svých poddaných jat a uvězněn dvakrát (r. 1393. a 1403.)!

To jest asi obsah »Doktora Johánka,« tedy samý jed pomluvy a na cti utrhání, jejž p. autor obalil ve sladkavý oplatek poutavé povídky, zavánějící místy také kořením horlivého vlastenectví na dodání větší chuti.

Nuže, nyní dotkněme se jednotlivých oněch lží a pomluv o sv. Janu Nepom. v »Doktoru Johánku.«

»Písař?« — V Lib. Erect., I., vyd. Borový, p. 89. stojí: notář s královským plnomocenstvím, čili asi: c. k. notář u nás. Od r. 1374. nazývá se protonotář, čili: chef notářské kanceláře.

»Zarytý štváč, pletichář?« — Takových jmen zasluhuje ten muž, jenž ze své úřední povinnosti hájí práv svého úřadu, jenž tedy musil trestati podkomořího Hulera, když bezprávně sahal na soudní a trestní immunitu osob duchovních; jenž kanonicky zvoleného opata kladrubského dle obyčejného řádu církevního potvrdil? Kanonicky zvoleného, pravíme, neboť smyšlénka p. Schulzova o Kojatovi a jeho poselství do Kladrub gratis asseritur, gratis negatur. Či má p. autor na to listiny? Mohl je citovati pod čárou. Dějepisná povídka může míti také poznámky pod čárou, jak je má na př. *J. Ebers* ve své překrásné »Uardě.«

»Simoniář, který si kněžství a fary kupuje a pronajímá jiným?« — Je něco divného, když sekretář arcibiskupa pražského, kterým byl sv. Jan Nepom., stane se farářem u sv. Havla? A je to simonie, když za udělení tak velkého beneficia, jako byla fara svatohavelská za tehdejších zlatých dob církve, zaplatí se obvyklá

taxa 16 kop grošů českých (544 zl. r. č.)? Či neví p. Schulz, že dosud páni faráři za udělení fary platí taxu, a jsouli proto simoniáři? a říkáli se, že si fary kupují? A neplatíliž také c. k. úředníci a učitelé jistých tax za definitivní ustanovení v některém úřadě?

Že pronajímal tu faru? — A nyní když farář vede duchovní správu skrze své kaplany, nebo když kanovníci mají své vikáře, tu jim také svá beneficia pronajímají? Sv. Jan Nep. byl farářem u sv. Havla, ale vedl tam duchovní správu skrze vikáře, poněvadž sám byl všecek zaměstnán v kanceláři arcibiskupské, napřed jakožto jeho tajemník a od roku 1389. jakožto generalní vikář.

Sv. Jan Nep. prý užíval důchodů několika beneficií najednou, a to proti církevnímu právu. — Věc se má takto: Sv. Jan Nep. byl ve svém životě 1. oltářníkem vlašimské kaple sv. Erharda a sv. Otilie asi od r. 1375., a r. 1384. je už na jeho místě jakýsi Duras; 2. farářem u sv. Havla od r. 1380.—1390., kdy si vyměnil tu faru za arcijáhenství žatecké — 3.; byl 4. kanovníkem u sv. Jiljí (r. 1387. až 1389.) a 5. kanovníkem na Vyšehradě (r. 1389.—1393.). Že by sv. Jan Nepom. kdy byl býval také kanovníkem u sv. Víta, jak se domnívá p. Schulz, ze psaných dokumentů nikde nelze dosvědčiti, leda od 3.—20. března 1393., ze kterýchžto posledních dní jeho života není už jeho jména v úředních listinách, a v poslední listině ze dne 3. března 1393. (lib. Erect. IV. 57.) má sv. Jan Nepom. titul: arcijáhen žatecký, v listině pak psané v lednu r. 1393. jen: kanovník vyšehradský.

Jak viděti však z číslic udaných, ode kdy po kdy které beneficium sv. Jan Nepom. měl, současně užíval jen dvou beneficií, totiž: 1. fary u sv. Havla a kanonikatu u sv. Jiljí (od r. 1387. až 1389.); 2. fary u sv. Havla a kanonikatu na Vyšehradě (od r. 1389.—1390.); 3. arcijáhenství žateckého a kanonikatu na Vyšehradě (od r. 1390.—† 1393.). Ale to není proti církevnímu právu, tedy žádný hřích, poněvadž taková dvě beneficia, jaká sv. Jan Nepom. najednou míval, jsou vespolek i u jedné osoby snesitelna (compatibilia). Proti právu církevnímu by bylo, kdyby sv. Jan Nep. měl najednou dvě fary nebo dva kanonikaty nebo jiná dvě beneficia téhož druhu, tak že by povinnosti jednoho překážely dostáti povinnostem beneficia druhého.

K prvním dvěma beneficiím (fara sv. Havla a kan. sv. Jiljí) že by byl měl ještě oltářnictví u sv. Erharda a sv. Otilie, nemůže nikdo dokázati, poněvadž r. 1384. je jisto, že už ho sv. Jan neměl, nýbrž nějaký Duras. Sekretářství pak a později generalní vikářství u arcibiskupa není beneficium, nýbrž pouhý úřad anebo služba, se kterou je spojena přenesená jurisdikce arcibiskupská. Ano, p. Schulz si ještě vymyslil, že prý sv. Jan, »když gen. vikářství na sebe přejímal, z lakoty (!) si vymínil, že v něm nechce míti žádného společníka a účastníka, jako jindy tak bývalo, že se ustanovovali gen. vikářové po dvou, nýbrž že to bude míti v rukou sám jediný.« Bývalili před r. 1389. u arcibiskupů pražských dva či více gen. vikářů, právě nevíme, ale provedlli sv. Jan, když nastupoval gen. vikářství, že od něho počínajíc jen jeden gen. vikář býti má, pak to bylo jen rozdělení úřední práce, kterou dříve vykonávali in solidum dva arcibiskupští hodnostáři s titulem: »generalní vikáři,« ve dva odbory: administrativní a judicialní, tak že od roku 1389. titul: generalní vikář byl jen pro odbor administrativní (sv. Jan Nep.), odbor pak judicialní spravoval tak zv. »official arcibiskupský« (tehda Mik. Puchník). Takové rozlišování záležitostí správních a soudních právě v těch dobách v XIV. stol. od Bonifacia VIII. všude v úřadech se prováděti počínalo. Tedy ne z lakoty!

Sv. Jan Nep. že byl germanisatorem v Praze? — V Monum. hist. univ. Prag. I. 35. uvádí se sv. Jan jakožto licentiat práv, a to mezi členy českého národu na universitě pražské. Nuže, proč se nedal zapsati do národu saského nebo bavorského, když byl »náčelníkem německé strany v Praze« (str. 74.)? Dekret kutnohorský byl přece vydán až r. 1409.

Hýřilem? smilníkem? — To je drzá, sprostá pomluva, je to opovážlivé rouhání. Ano, vůbec celý »Doktor Johánek« jest jedno nepřetržité rouhání, jeden veliký hřích proti našemu patronu národa českého a miláčku našeho zbožného lidu, hřích, kterého se dopustil Ferd. Schulz, že takového něco se opovážil napsati, nakladatel Otto, že se to opovážil vy-

tisknouti, a kterého by se dopustil každý, kdo by si spis: »Doktor Johánek« koupil, jej četl a s ním souhlasil. *Š. P.*

Babička Boženy Němcové. K vydání šestému upravil *Fr. Bartoš.* „Národní bibl. české mládeže" svazek I. V Praze. 1887. Str. 305.

Slyšeli jsme již nejednou, jak mnozí, když Herites naše maloměšťáky celou sprchou ostré satiry pokropuje, si to pěkně libovali a chválili, to však leckomu nevadilo, aby hned na to sám nejednal tak, jak ti vysmívaní maloměšťáci. Úkaz ne nepodobný domníváme se viděti při Bartošově vydání »Babičky.« Ode dávna se klassikové řečtí a římští pro školy upravují zvláště; Němci své vynikající básníky a prosaiky napořád vydávají upravené pro školy, kde se místa nepřiměřená vynechávají a buď pod čarou nebo vzadu v poznámkách neobvyklé dnes už tvary mluvnické a pravopisné jakož i vazby a frase vysvětlují a opravují; ba oni četná díla svého písemnictva parafrasují a vypravují znovu, zcela samostatně slohem mládeži přístupným (vzpomínáme jen Tella, eposu Reineke Fuchs, Shakespearových dramat, Gudruny, Nibelung atd.).

To se chválí jako zvláštní péče o mládež a o školy. Když nyní podobný způsob se zavádí u nás, tu však pojednou volá se s některých stran: »Kde jest povinná šetrnosť k básníkovi? Chceme básníka čísti tak, jak psal, poznati jej takým, jakým byl, s ctnostmi a chybami!« I zapomíná se naprosto, kterak 1. čeští spisovatelé se liší od jinonárodních tím, že nechodivše do škol českých, někteří nepoznali jazyka českého v plné jeho bohatosti a správnosti, 2. kterak český jazyk na základě mluvy lidové a nově prozkoumaných spisovatelů starých v posledních dvou desítiletích se zdokonalil a kterak i spisovateli novodobému třeba těchto pokroků si všimnouti, je znáti a nepřestávati na znalosti jazyka obcovacího, ovšem správnosti skladebné ani tvaroslovné nedbajícího; 3. že dále je možno tomu, kdo by »Babičku« rád četl ve vydání původním, tak učiniti na paterém posavádním vydání původním; a že vydání Bartošovo jest určeno především škole, kde přece není v pořádku ani nepřispívá ke zvýšení autority spisovatelčiny, když při čtení učiteli jest každou hodinu několikrát upozorniti, že tu ovšem Němcová užila formy nebo vazby nesprávné, odporující tomu, čemu se žáci v mluvnici a skladbě učí. Táž vada nastává, kdy žák čte »Babičku« soukromě. Narážeje na chyby, buďsi důvěřuje Němcové nebo tomu, čemu škola učí. Působili ten rozpor dobře na mysl mladíkovu? A pochválili to který paedagog anebo přítel jazyka vůbec? My sice rádi citujeme výrok Jungmannův: »Porušení jazyka jest porušení národnosti a počátek jejího pádu:« ale když někdo v té příčině sebe méně učiní proti tomu porušení, ve prospěch správnosti jazykové, už jest zle. Ano u Němců — to je jiná, tam se to pochválí a časopis, který na př. u Goetha, Schillera, Herdera a Lessinga hledá jazykové chyby (ač mužové tito vesměs věnovali jazyku péči bezpříkladnou a u nás nyní skoro neznámou), ten se i předplatí. Toť prý důležitý podnik, tam se čtenář zdokonalí a vskutku pouči! Ale běda, kdyby někomu připadlo cosi podobného začíti v češtině! Vždyť prý (vlastní slova jednoho p. opponenta) ten spisovatel se v hrobě obrátí nad takovým jednáním, a kdyby mohl, z hrobu by vstal, aby položil protest proti jakékoli slovní změně jeho článku nebo spisu, a byť měl býti opraven poklesek jazykový obecně, bez výjimky za poklesek uznávaný, a to třeba za tou příčinou, aby mohl býti článek pojat do školní učebnice! Tak se ješitnosť lidská žene do krajnosti, tak málo péče o správnosť jazykovou podkládá se nyní mrtvým.

Avšak jak Boženu Němcovou známe, troufáme si říci, že o n a by p r o t o z hrobu nevstala, nýbrž že by byla vděčna z toho, vidouc, kterak z ryzího nadšení pro nesmrtelné její dílo podniká muž přede všemi jinými k tomu povolaný odstraniti několik neladných drobnůstek, vadících nezkalenému požitku. Spíše něco jiného tu má místo, že totiž v našem národě už od věků nesmí vyrůsti dobro bez překážek, bez obtíží, bez odporu, bez závisti. Dobře dí *Vocel* v »Labyrintu slávy,« že »vítanější světu starý blud, nežli pravda jasná — avšak nová!«

Proto také se mluví jen o těch snadno spočítatelných opravách, které

spisovatel v zájmu českého jazyka a v zájmu díla podnikl a jichž velkou část svědomitě registruje v úvodě, proto také se nemluví o ostatních částech úvodu, podávajících stručný sice, ale výborný rozbor díla. Vydavatel oceňuje tu všecky přednosti knihy, především pak, proč a čím »Babička« jest dílo klassické, nesmrtelné, a u výkladě tom šťastně zasahá jádro věci. Škoda, že nepřipojeno též na důkaz neobyčejné vzácnosti knihy té, do kterých jazykův už byla přeložena; snad by i rok, příčina a způsob vzniku knihy byly pro úplnosť a pro poznání ducha Němcové mohly býti připojeny.

Pan vydavatel však se obmezil na aesthetické pole a odtud vše k náležitému pochopení a ocenění »Babičky« potřebné s obsažnou úsečností podává. Promlouvaje napřed o důležitosti a vývoji literatury vůbec, pak o poměru mládeže k ní a o nedostatku vybrané četby pro mládež, vysvětluje, proč zvolil za první číslo této »Bibliotheky české mládeže« »Babičku.« Potom všímá si 1. jeviště jejího, 2. hlavních osob romanu, 3. pestrého a bohatého děje, 4. charakteristiky osob a zvláště dětí, nezapomínaje ani obou hafanů, Sultána a Tyrla (o nichž praví, že neví, podařiloli se kdy kterému spisovateli vytvořiti takové charaktery psí a kterak jsou jaksi živlem humoristickým v naší idylle); posléz oceňuje vydavatel samorostlý, jadrný, plynný a líbezný sloh spisovatelčin a přistupuje již ke změnám gramatickým, které v knize učinil a velkou část jich svědomitě registruje. Pan prof. Bartoš odůvodňuje počínání své těmito vážné úvahy hodnými slovy: »Po stránce syntaktické a sem tam i frastické sloh přece není prost všech vad a nedostatků spisovatelům i nejlepším takměř společných. Poněvadž pak toto vydání »Babičky« **hlavně naší studující mládeži** určeno jest, pokládali jsme za dobré opraviti takové chyby, jichž by žádný znalec dobré češtiny za chyby uznati neváhal... **Pouhou grammatikou theoretickou nedoděláme se nikdy u svých žáků správného jazyka, nedámeli jim zároveň do rukou knih takovým jazykem psaných...** Doufám, že jsem se zachoval tak, že čtenář, který nepozbyl ještě všeho smyslu pro správnosť jazyka svého mateřského, předsevzatých změn ani pozorovati nebude...«

Co si při vydání tomto ještě pochvalujeme, jsou nadpisy k jednotlivým kapitolám přičiněné, jež vyčítávají vždycky hlavní momenty jejich. Tím nejen že čtenář přehled lepší získává, rychleji všady se orientuje, nýbrž kniha vůbec lépe přechází v naše tělo a naši krev. A toho jest v naší společnosti zvláště potřeba.

Mnozí zajisté mnoho čtou, avšak v jich hovoru, v jich písmě neobráží se ta znalosť; vše jest jen akademické, nepřešlo to v tělo a krev. Možnáť jistým právem říci, že myšlénky, duch našich básníkův a spisovatelů v novější generaci české jen málo žije, žijeli vůbec, že oni s naší vzdělaností, kulturou, zábavou, s naším myšlením a cítěním jen slabounce srostli. Čteme naše noviny, posloucháme hovor a zábavu naší společnosti — a denně se o té žalostné pravdě až do omrzení jistě přesvědčujeme.

Pan vydavatel patrně i této věci byl pamětliv a proto na konec připojil také seznam úkolů na výklady, přednášky a úlohy, který zajisté každému, zvláště učitelstvu přijde vhod a znamenitě přispěje k lepšímu proniknutí krás a předností »Babičky.« Tak odporučuje p. vydavatel pozornosti četné výborné popisy (Starého bělidla, Proškovic domu a rodiny, babiččiny sedničky, odpolední besedy ve mlýně, neděle, her a zábav dětských, pověr lidových, obžinek atd.), výpravy pověstí, životopisu babiččina do té doby, než se dostala na Staré bělidlo a historie babiččina tolaru, nepřekonatelné povahopisy atd.

Jsme proto panu vydavateli vděčni, že se odhodlal »slovo tělem učiniti« a »Bibliotheku české mládeže« odě všech přátel jejích toužebně želanou uvésti v život, jakož i že sám ji zahájil vydáním »Babičky,« tak znamenitě upraveným a oceněným. Při opravdu nízké ceně tohoto vydání rozšíří se kniha jistě mezi mladými a starými, a tak novému podniku jednak zabezpečí se život, jednak docílí se hlubší porozumění a bohdá i ještě větší rozšíření »Babičky.«

Kéž se stane knihou a četbou v pravém slova smyslu národní!

Fr. Bílý.

Legendy. Básně *Želimíra Vlasteneckého.* Nákl. vlastním. V Č. Budějovicích. 1887. Str. 198.

Zdařilá báseň epická není zjevem každodenním. a krásná. poetickým rouchem oděná legenda je zrovna vzácností. Legendou rozumíme tu ovšem báseň výpravnou. jež obsahem jsouc čerpána z dějin svatých. líčí buď některý rys jejich povahy anebo zázrak. na přímluvu jejich učiněný. Nad jednoduchou báseň epickou tím vyniká. že má býti provanuta duchem zbožné. dojímavé víry. jež zlatou gloriolou nejčistší poesie obepřádá pravdivosť anebo pravděpodobnosť líčených dějův a postav.

V »Legendách« Ž. Vl., soudímeli tendenci. jak z celku vyplývá. nelze neuznati snahy po tomto ideálu. jež ozřejměla, či probleskla spíše v básnických rčeních. obrazech. líčeních přírody a v myšlénkách. Tyto poetické prvky a jednotlivosti jsou jedinou poesií legend: celkům pomocí těchto prvků z legendové látky utvořeným schází však básnické produševnění. Místo obšírného důkazu o pravdě tohoto úhrnného úsudku budiž z básní jedna poměrně lepší. neli ze všech nejlepší.

Látka vzata z legendy o sv. Norbertu. jejž básník v nadpisu ne zcela případně nazývá »druhým Šavlem.« Chystá se právě do města »ku přátelům drahým«:

tam při veselém kvase okřejeme,
tam zábava nás hlučná kojit bude,
a Bakchus pohár nektaru nám podá.

Tak mluvil Norbert. který jednou nohou

stál mezi dveřmi věku dospělého,
kde pro jinocha málo tajemného,
kdy kradmo přečet' odtud knihu mnohou,
jež pouti pozemské vždy niti krátí
a prach a popel dříve zemi vrátí
a duši jeho v bezdno temna zchvátí.

Ač obrazy přeplněna. přece charakteristika není ani poeticky názorná. ani nepodává zřejmého a dostatečného důvodu. proč Norbert nazván druhým Šavlem. jejž třeba zázrakem na pravou cestu uvésti. Jak úplně jinak by v prvé příčině působil na př. popis tváře a postavy. a ve druhé nějaký jednotlivý čin. aby jím motivován byl výsledek děje. Obraznosť čtenářova sama doplnila by si ze vhodného zevního popisu stav niterný a z jediného rysu celou povahu hrdinovu. — a samočinnosť její by jistě větší zálibu zplodila. než deset úvah rozumu rozumem diktovaných.

Vyjel za dusného vedra:

vedle sluha starý,
jenž v domě otce od útlého věku
se těší z lásky, vlídnosti a vděku,
též nakloněn mu vezdy jinoch jarý.

Z poznámky této dlužno tušiti. že není sluhovi v básni vykázán úkol úplně mimořádný. Žádáť toho celková účelnosť každé básně. aby jednotlivé složky vzájemně tak se podmiňovaly. že není možno ani žádnou odňati. ani vetkati novou: dokonalá báseň tím nutně buď utrpí na své ceně. anebo nabývá jiného rázu. Lzeli však nejen několik řádků, jako zde — jestiť sluha v básni zbytečným činitelem a proto obejde se bez delší charakteristiky. — nýbrž celé slohy skoro ve všech »Legendách« vynechati, aniž by tím utrpěla idea. vyjádřena býti mající: jeví se básnickosť »Legend« ve světle velice pochybném.

S téhož stanoviska není v básni oprávněno místo. kde Norbert, odpověděv na sluhovo

„Dnes, pane, bude bouř — je třeba vláhy
a přižene se, věřte mi to, záhy“ —

— bodl komoně, jenž tryskem dále
se hnal a letěl všecek rozechvělý,
až doběh' k mlhovité, šedé skále,
kde kles' a upad' pod balvanem pěny
u paty srázné, vyklenuté stěny.

Básník vypravuje dále:

V tom zahouk' v dáli hrom, a zahučely (sic!)
lesové — — —

Sluha ustrašen volá:

„Ach, pane můj, zle jest, zle s námi nyní
v té vznešeného světa velké síni,
kde strop se třeskem s krutým dolů boří
a divokým a zhoubným ohněm hoří,
a Apollinem smrti šípy metá
a z útrob kouzla vyluzuje kletá,
kde půda pod nohou se chví a třese
jak svěží močál ve hlubokém lese,
kde stěny v dáli chroptivě se smějí
a na chodce se střemhlav zřítit chtějí.“

Obraz za obrazem. a přece jak nepoeticky vyjímá se řeč taková v ústech sluhových a jak málo zračí se v blyskotkách těchto jeho úzkosť — to dá se spíše cítiti než slovy naznačiti.

Potom básník popisuje bouři. jež

jako většina líčení přírodních v »Legendách« není leč locus communis, hodící se všady, jelikož nemá zřetele ani k individualní náladě jednajících osob, ani k určité jakosti popisovaného okolí:

— vody změť a kroupy spadly dolů
a věnčily číš hojnou pěnou bolu,
a sepjaly hned vlažným duším ruce
a na kolena vrhly v kruté muce
tu roluíka, tam děti uplakané,
tu rozsvítily posvěcené svíce,
kde obrazy jsou svatých malované,
tu napínaly nenasytné hledy, — —

Všude viděti nezdolné účiny bouře, jen tam, kde by popředně se měly jeviti — v duši Norbertově — jakoby jich ani nebylo. On, odbyv sluhu, jenž varoval jezdce před rychlou chůzí, slovy:

„Tak nemluv nyní — ani slova více,
sic k zemi padneš jako motýlice!“ (sic!) —

vzepjal koně a

— o závod jak pádil,
kde květ se sterý v ladný věnec pojí
a libou vůni po vůkolí lije
a zarmoucenou duši lékem hojí.

Kterou duši hojí ta libá vůně v pustém, bouřlivém lese, nedovídáme se: neboť básník hned pokračuje:

V tom třeskutá se ozve krajem rána,

a v planoucím kmenu roztříštěného stromu spatřuje Norbert ducha, jehož »mocná ruka má blesk a hromy, lije proudy znoje,« a jenž na otázku: »Kdo jsi? Co pak na mně žádáš a knihu otevíráš, pak zas skládáš?« odpovídá:

„Jsem křesťanů bůh (!), kroky tvoje vedu,
kde sloužiti mi na modlitbách budeš. —
— nastup nyní dráhu z cela (sic!) čistou,
jež do slávy je branou vezdy jistou,
jež poutníky své věncem korunuje
a blaha síní věčnou podaruje...“

Bouře utichla »a kněze Páně domů vede sluha.« — Jak vidno, moment básnicky velmi důležitý, totiž aspoň několik rysů na označenou psychologického procesu Norbertova, chybí úplně. Celá příčina obrácení jinochova vložena výlučně do zjevu nadpřirozeného, a Norbert zůstává neživým automatem. — Ex ungue leonem a z jediné básně básníka poznati, ač tím nijak není vyloučena možnosť, že když na tomto poli poesie mu růže nekvetou, mohl by se snad s lepším zdarem pokusiti na jiném. Řečeno tím pouze, aby autor dobře se rozmyslel, než vydá druhý díl svých »Legend.« Za opětnou přenáhlenosť nebyli bychom mu vděčni, neboť jde tu o více, než pouze o jeho jméno. *V. K.*

Poslední rusalka od *K. Legera*. „Poetických besed“ (red. *Jan Neruda*) č. XXXI. V Praze, 1887.

Popatřme na stručný obsah básně Legerovy.

Starý převozník nalezl u řeky sličnou děvu; maje ji za ztracenou dceru Jarmilu, vzal ji ve svou chatu. Jest to však rusalka, která z uletlých družek svých v řece zbyla jediná, připoutána jsouc tajnou láskou k myslivci, vroucnou, ale beznadějnou: jestiť všecek zaujat komtessou Helenou, ana se právě s rodiči vrátila na venkovský zámek. Matku její lákala sem vášeň k myslivci, hrabě hořel náruživostí k Jarmile. Zatím bývalá náklonnosť Helenina k myslivci ochabla, přidružilať se komtessa čím čistěji tím oddaněji k zámeckému kaplanovi, jenž v ní vzbudil vznešené smýšlení vlastenecké. Aby je utužil ještě více vede Helenu do chýže převozníkovy ve sbor uvědomělých venkovanů. Právě Jarmila nadšenými slovy povzbuzovala shromážděných, aby se snažili vlastní mocí dobyti svých práv; myslivec dovozuje k tomu, že jest obrátiti sílu hlavně proti panstvu, největšímu škůdci lidu pospolitého. Odporuje abbé:

Bláhoví!
Ne hrubou mocí, ne v ryku boje,
ne silou paží, — jen ducha bleskem
srazíte s rukou okovy svoje.
Vzdělanosť jenom buď vaší zbraní,
porobu zničí, zbaví vás nouze.

Komtessa béře si Jarmilu za družku. — V první noci májové shromážděna byla všecka zámecká společnosť, když tu Jarmila přivábila myslivce k vodnímu paláci rusalčímu, by ho provedla jeho prostorami. Uloupiv na dně perlu, myslivec byl by zahynul; rusálka ho zachránila, ale ani tím si nezískala jeho lásky, jež se stále vášnivěji nesla k ochladlé komtesse. Nevida k srdci Heleninu cesty jiné, myslivec volil násilnou: vznítil povstání poddaných hraběcích Darmo zapřisáhala Jarmila četný voj, aby raději pomocí přispěli Praze, zástup spěl k zámku pálit, vraždit — i hrabě skolen — a loupit. Ze vřavy si odnáší myslivec Helenu

ke skalní jeskyni. Abbé staví mu se v cestu, ale podléhá jeho meči. Násilník však nedospívá účele svého: komtessa jím pohrdá. Tu hrozí myslivec, že ji vydá za drahý výkup. Výkup ten nabízí mu Jarmila, jež jej nepozorovaně sledovala: ukazuje mu poklad svůj na dně propasti. Vášnivec vrhá se naň a hyne. Jarmila vidouc, že láska její úplně jest zklamána, odlétá; na otázku Heleninu zda a kdy se vrátí, praví:

Mrtvolu kněze nalezni v lese
a tam, kde pila žíznivá země
rudou krev, která z rány mu chlípí,
tam zasaď drobné semeno lípy.
Až z něho vyroste silný kmen, zdravý,
a větve svoje rozprostře směle
plničké květů po vlasti celé,
až pod ním najde svůj úkryt pravý
štěstí a volnosť, láska i víra,
pak se zas vrátím!

Helena odchází hledat po lese mrtvoly knězovy. —

Sloučiti živel bájeslovný se životem skutečným v harmonické dílo umělecké ceny, zdařiti se může jen ruce pevné a šťastné. Podjalli se ho básník takového směru, jakým se berou dosavádní větší skladby Legerovy, podstoupil zápas tím těžší při všeliké své veršovnické obratnosti a přes to, že si práci značně usnadnil, přitvořiv rusalce život zpola mythický, zpola lidský. Děj sám překvapuje. Zkřižiti patero jednajících osob v paterý milostný poměr, z nichž toliko jeden jest obapolný, ostatní čím vášnivější tím beznadějnější, totě při díle rozměrů nerozsáhlých za nynějších požadavků literarních pokus dosti odvážný. Psychologický vývoj jednotlivých povah, jejich vzájemný vztah a kontrast toť jest hřídelem, kolem kterého se otáčí veškeren děj. Již tato složitosť vzbudí ve čtenáři vedle živé účasti zároveň obavu, zda se autorovi zdaří všecky ty niterné nesrovnalosti umělecky rozuzliti. Podařilo se to jenom s části. S postavou Jarmilinou — jež jest při zmíněném pojetí básníkově nemálo mlhava a záhadna — vrátil se Leger na konec mimo nadání čtenářovo zase k živlu mythologickému, aniž krok ten náležitě motivoval; allegorie, v níž tu zachází, není dosti průzračna. Druhá hlavní osoba, myslivec, není dokreslen důsledně; změniv jeho lakotu, jež se jeví býti prostředkem na dosaženou Heleny, na konec v účel, a tím přivodiv myslivcovu záhubu, autor nedodal dílu svému očisty dosti důrazné. Než tyto výtky souvisí s ekonomií básně, a ve příčině té uznamenáváme nejednu vadu podstatnou. Tak na př. exposice zabírá téměř celou polovici práce; a při vší té obšírnosti poměr myslivcův k Heleně tušíme nepříliš jasně z jeho vlastního vypravování, jež jest zdařilo po stránce psychologické a oplývá účinnou ironií. Za to povídka, ve které převozník vypravuje episodu z útlého mládí svého, tedy ze života osoby, která v děj zasahuje jen pramálo, jakkoli sama o sobě velmi jest dojemna, přetrhuje pásmo událostí vlastních neméně, než pohádka Jarmilina, s dějem nesouvislá, jež mimovolně připomíná některých míst ze Krasińského »Nebožské komedie« a z Kraszewského »Mohyl.« Mluvíce o exposici podotýkáme ještě, že reflexe básníkovy o nepoměru mezi dobou naší a mythickou (str. 12. a 13.) ruší jednotnosť nálady; výkladům převozníkovým o ztrátě dcery bylo by slušelo více úsečnosti, jíž jest jinde až nadbytek.

Stupňování dějovému pomáhati má přibraný moment vlastenecký; nelze upříti, že jeho jednotlivostmi, byť nebyly bez příměsků retorických, báseň nabývá jakési milé svěžesti; při vrcholi děje však moment onen ustupuje socialnímu.

Rozuzlení, jak již jsme nařekli, jest poněkud mdlé a což osudnějšího, velmi neurčité: marně se ohlédáme opět a opět po ději, bychom postřehli nějakou myšlénku vůdčí, hlavní ideu, bez níž přece skladba epická vždy jest postavena na základě vratkém. Což jinak užil sourodé látky Heyduk v »Dědově odkaze!«

Vzhledem k charakteristice poznamenati jest povšechně, že větší určitosť a hloubka jest úplnému zdaru básnické činnosti Legerovy podmínkou nezbytnou. Velmi pěkným protikladem proti všeobecné vášnivosti, v díle vypsané, jsou idealní jen snad příliš trpné zjevy Heleny a zámeckého kněze se svou něžnou čistou láskou. Tuto Leger zase osvědčil, jak mocného účinu a zdravého půvabu jest schopen docíliti, vážili námět ke svým prácem ze života skutečného, arci opatrněji, než se stalo na př. v »Přeludech.« —

Popisy přírodní všude jsou případny

a zdá se nám, že jsou kresleny pevněji a výrazněji, nežli v předešlých básních autorových. Zvláště se zdařila líceň první noci májové; neradi se od ní odtrhujeme, bychom se dali s myslivcem za Jarmilou k báječnému zámku, stěží jen se dovtipujíce vlastního významu celé výpravy; ani návrat na terasu zámeckou nás pak již netěší, zejména, když se nám tu jeví situace ve skutečnosti sotva možná.

Celková zdařilosť stránky slovesné ztemněna jest nesprávností mluvy; při díle s vlasteneckým nátěrem tato okolnosť jest tím křiklavější.

Doufáme, že »Poslední rusalkou« Leger naposledy odbočil ode směru sobě přirozenějšího; aby, kráčeje jím, nedal se svésti planými modními hesly, toužíme v zájmu jeho i literatury. *V—ý.*

Starý sluha a Hana. Povídka *H. Sienkiewicze.* Z polštiny přel. *J. Hudec.* Hynkovy „Bibliotheky rodinné" roč. III. č. 11. V Praze. 1887.

Povídka Sienkiewiczova se skládá ze dvou částí: Starý sluha — Hana. V první nám vyličuje »typ, víc a více s povrchu zemského mizící,« totiž starého, takřka »inventarního« sluhu, a líčí nám jej poutavě, ku konci i dojemně. Kdo rád vídá věrného, v domě sešedivělého služebníka, kdo mu odpustí trochu toho morousství a jeho podivínství a »vzpomínkám« srdečně se zasměje, tomu »Starý sluha« bude milou zábavou.

Druhý a větší díl povídky (»Hana.«) vypravuje nám o vnučce Starého sluhy. Vypravování toto jest jako obraz růžové snítky s rozkvétajícím poupětem, již láme bouře a zlomenou nebeský zahradník štěpuje na rajský keř milosrdné lásky k bližnímu: Krásná a ušlechtilá Hanička jest milována zrovna ode dvou, avšak právě proto se stává — sestrou milosrdenství! Miluje ji rovesník a »poručník« její Jindřich, v jehož otcovském domě byla téměř za domácí dceru přijata; a miluje ji též soused jejich a věrný ve studiích druh Jindřichův, mladý Tatar Selim. Ohnivější Selim spíše Haničku roznítil, kterýmžto protivným větrem Jindřichův žár byl rozdmychován, až propukl: následoval útěk Hanin a po jeho nezdaru souboj obou soupeřův. Obé uvrhlo Hanu na lože a přivolalo na ni z nakažené dědiny neštovice. Po kráse — po lásce, a hrobem jejím — klášter.

Základní myšlénka (dva milují jednu) není právě originalní, ale jest velmi pěkně, psychologicky a romanticky provedena. S velikou znalostí mladého srdce Sienkiewicz líčí vznik, vzrůst, boje a zánik lásky zvláště u Jindřicha (sebe sama?). Melancholický Jindřich — veselý Selim, ku komu z nich se Hana nakloní? Přirozeno, že k Selimovi. Avšak také přirozeno, že mezi protivnými póly, mezi něž se Hana dostala, nastalo vyrovnání a že blesk Hanu zasáhl. Osudné neštovice Haniny jsou částečně deus ex machina, avšak přece souvisejí s útěkem a soubojem. Že s Haninou krásou zmizela i láska k Haničce, není zjev právě idealní, ale úplně psychologický: že však i teď, když ne srdce aspoň ruku ten i ten Haně podává, toť povyšuje oba dva soky k idealnosti, na jejíž výši stojí též Hana, která ruku jejich odmítá.

Povahy osob i vedlejších jsou kresleny rysy určitými a (vyjma materialistického akademika) více méně — ušlechtilými. Jen souboj rozhodně i v povídce zavrhujeme. Souboj jest ovšem u romantiků velmi oblíben, avšak nad romantiku — mravnosť a vůbec — lidskosť! Však »Hana« takové romantické »pomůcky« nepotřebuje; i bez souboje byla by ještě vždy poutavou (Selim Tatar — jeho skok přes bránu — plavba po jezeře — útěk — krásná líčení přírody — veselé sceny, způsobené Selimem). Elegantní mluvě Sienkiewiczově se dostalo v J. Hudcovi překladatele obratného a češtiny znalého, což tuto nepodotýkáme bez příčiny. Bylo by si totiž přáti, by Hynkova »Bibliotheka« více dbala správné češtiny, než doposud! *V. Sl.*

Italské novelly. („Česká bibl. rodinná" r. III. sv. 8.) V Praze. 1887.

»Česká bibl. rodinná« dle titulního listu jest prý výborem nejlepších novell a povídek. Jest však též dle skutečnosti výborem takovým, hodícím se do bibl. rodinné? Některé romany této bibliotheky jsou opravdu aspoň dobré, když ne právě »nejlepší,« ale nikterak nemůžeme k nim čítati »italské novelly.«

»Manuel Menendez« jest až příliš — střeštěným a jeho Fermina až

příliš »vznešenou,« než aby se k nim náš zájem povznesl. Proto Manuelův »hrdinský« čin (aby pohaněnou Ferminu usmířil, uťal si zločinnou pravici!) daleko nemá toho účinku, jako na př. skutek rekovného Římana, pravici držícího nad ohněm, anebo českého jinocha, který si místo otce pravici utíná.

»Od srpna do listopadu« — měl potěšení vídati markýzu. Krátká to a přece dosti dlouhá doba, kdyby jen markýza uměla užíti manželovy nepřítomnosti. Avšak ačkoli markýzka jest dáma emancipovaná a »raději se baví s muži než ženami,« »logikou její jest přece víra v poctivosť, a stokrát by raději umřela, než by poskvrnila svou česť.« A on bláhový nevěřil a neporozuměl! Odejel a dovídá se, že markýza bude míti — syna, jehož jí osud za přítomnosti manželovy popřáti nechtěl! Byl ohromen, avšak vzpamatoval se jako filosof a — smál se s ostatními. A proč ne? Vždyť »svěží jeho mozek« (!) přisvědčuje M. Aureliovi, řkoucímu: »To, co se duše týče — jest sen a dým« (!), schvaluje »život podle přírody,« a nevěří v ctnosť a vlastně ani jí nemiluje, »nevěda, nač ráj a nač peklo;« má za to, že »obětovati své náklonnosti a city není docela věcí filosofie« a proto »nerozumí markýze, která se přemáhá k vůli abstraktní (sic!) věrnosti.« Avšak markýza rozuměla životu — mohl jí míti za zlé?

Výborně! zvolal by nad tímto »denníkem« — Bocaccio!

»Obrácení bratra Martina.« K čemu? Na víru — Garibaldiho! »Vtělený rozum« Lorenzo, jenž »nemá víry v náboženství, které se štítí (!) světla« a jen tu víru má za dobrou, která se »nepříčí (!) rozumu,« přivedl Martina k poznání, »že Italie nepotřebuje mnichů, nýbrž poctivých a pracovitých občanů.« Lví podíl měla však na tomto apoštolském díle a z tohoto apoštolského díla »vtělená příroda« sestra Lorenzova, která mu otevřela oči, aby poznal, že člověk »může býti zbožným také — v rodině!« Obrácený Martin jest nyní »hotov, když přijde čas, konati svoji povinnosť jako ostatní« a jest také hotov po zrušení klášterů — se zasnoubiti s Reginou! — »A co je na tom divného?« »Křesťanství osvobodilo otroka a ten se utekl do klášterů (!). Po tolika stoletích otroctví máme konečně svobodu« (pro sebe). »Mniši nyní mohou vyjíti ze svých klášterů. Hleďte, že je v tom neustálý pokrok!« Ano — v zednářství!

»Při loučení« »pikantní« švadlenky s »věrným přítelem« neskane čtenáři po tváři »slza soucitu,« třebas postavení dívky bylo takové, že »vážně myslívala se — utopit« (!), třebas snad se jim po tomto rozloučení nevrátí blahé chvíle, »kdy se každý večer scházeli o osmé,« kdy on jí doma šálek kávy připravoval (!), pak si ji na klín posadil, pak »krásné« políbení dal a nedbal, že — jedna s půlnoci. Máme útrpnosť s dívčiným postavením, ale zároveň s jejím — chováním.

»Na venkově« — lid zdravý na duchu i na těle, avšak lopotami života zbědovaný až k necitelnosti, která na př. nechápe matčiny bolesti nad zemřelým nemluvňátkem; lid, jehož útěchou jedinou — ráj.

»Toto,« mladý žebrák a mrzák, nese na bedrách milované nemocné své děvče a hyne i s ním pod sněhovým závějem.

Větší soucit a zálibu budí v nás »Ubohý doktor,« jemuž roztomilá žínka hned v prvním roku manželství — umírá, — a stará panna, která vidí rodinné štěstí své přítelkyně a sobě říci musí: »Více nic.«

Divá »Vlčice« působí dojem nemilý. A vůbec vyjma tři (»Na venkově,« »Ubohý doktor,« »Více nic«) všechny ostatní »italské novelly« čtenáře málo pobaví a ještě méně ušlechtí.

Č. J. Ševčík.

Různé zprávy.

Z Čech (z venkova). Ač nejsem hned u pramene, v naší Praze, středisku to literarního života v Čechách, přece pozoruji literaturu s možnou pilností a snahou, pokud čerň tiskařská nám prozrazuje a mnohočetné časopisy přinášejí, jak věci s naší českou

literaturou stojí. Zvěčnělý Beneš-Třebízský říkal: „Vy tam ve městě hlavním musíte rychle psáti, byste v určitý čas nutné číslo vypravili; my pak na venkově můžeme přemýšleti dobře o každé stati a uvažovati vše na vážkách nestranné kritiky . . .“

Pozorujeli kdo a pročítá několik listů denních a časopisů periodických, často musí mimovolně uvažovati o přečteném a tvořiti si úsudek ať již příznivý nebo nepříznivý. Není všechno tak jasné, by beze všeho stínu se objevovalo, reminiscence literarní často i mnohou skvrnu ukazují, jež ovšem vedlé předností mizí a se ztrácí. Pilnému však pozorovateli nikdy neujde, by charakteristika se ukázala v čiré pravdě a objektivnosti.

Z těch a mnohých jiných příčin ob čas ukázati chci, jaký dojem literatura a všeliké zjevy činí na člověka na venkově, který, nenahlížeje za kulisy, pouze na hlediště zrak obrací, avšak podrobuje vše vlastnímu rozumu a nestranné kritice.

Poctivá práce, zásluhy opravdové docházejí vždycky pravé ceny. K odůvodnění nechci podati nešetrné, barbarské jednání velikého národa německého vůči mrtvole vetchého starce, klassického romanopisce *Kraszewského,* který ani zemi bázně boží nesměl se dostati do vlasti své; poukázati míním na šlechetného pracovníka v české literatuře *Frant. Pravdu,* který dne 17. dubna slavil své 70leté narozeniny. Hlinka plní již dlouhá léta katolické listy povídkami pro lid a dobyl si vážnosti více, než hodnosti. Inu, nevděk světem vládne. Doucha, který založil literaturu pro mládež, jest všem poučením, kteří v pracích literarních hledají uznání.

Hlinka je podnes plodným spisovatelem. Kdyby psal v jiném národě, již by byl jistě milionářem za tak dlouhou dobu pilné činnosti.

Zajímavo věděti, jakým způsobem Hlinka názvu Pravdy nabyl. Turnovský o tom následovně vypravuje: Hlinka podal do „Blahověsta“ prvou povídku „Dvě svatby najednou,“ v níž hlavní úlohu hraje mladý kaplan, který spisovatelem nazván Františkem Pravdou. Redaktor „Blahov.,“ V. Štulc, omylem anebo zúmyslně dal vytisknouti: „Dvě svatby najednou, od Františka Pravdy.“ Hlinka tento pseudonym podržel podnes a málo kdo pravé jméno spisovatelovo zná.

Jako byl Douchův útulek po dlouhá léta v Praze v klášteře u Minoritů, tak Pravda po 40 let působí na Hrádku u Sušice v ústraní, kde má kdy na psaní, pokoj žádoucí a nejpotřebnější zaopatření. —

Nyní v české literatuře odbývají se jakési dostihy literarní. Aby se časopisům dostalo prací opravdu dobrých a cenných, vypisovány ceny na nejrozmanitější druhy písemnictví: romany z dějin českých, novelly z dějin a moderní, povídky, humoresky, feuilletony, básně české i latinské, příležitostné hymny, povídky vážné s tendencí i bez tendence, básně humoristické, kresby, genre, „původní myšlénky“ k žertovnému obrazu beze slov, ano i povídky „z cikánského života,“ články kalendářní a spisy vědecké.

Nyní přece plněny budou všechny časopisy pracemi nejlepšími, plody nejvyzralejšími, pracemi opravdu uměleckými a zanikne onen zhoubný dech na poměry literarní, jakoby nebylo všechno zlato, co se třpytí na krásném papíře s rozkošnými inicialkami a přeúhlednou úpravou vnější.

A že konkurentů se hlásí hojně, samo sebou se rozumí. „Humor. Listy“ ($^{8}/_{4}$ 1887.) ohlašují práci jedno sto čtvrtou od vypsání cen za půl třetího měsíce, což vyznačuje plodnosť u nás přímo úžasnou.

Velmi zajímavá poznámka při vypisování cen „Kalendáře Humor. Listů“ věnována československým pp. humoristům. „Každý rukopis budiž opatřen zatím jenom heslem anebo šifrou, bez obvyklé dosud obálky s týmže heslem zvenčí a uvnitř se jménem zasýlatelovým. Chceme se tím vyhnouti i pouhému stínu podezření, jako bychom — seznavše snad z přiložených obálek nedovoleně nebo náhodou jmen pp. zasýlatelů — při rozhodování jednali **kamarádsky** a nikoli nestranně.“

Nemálo jsme se nad tímto místem zarazili a ani na mysl nám přijíti nechtělo, že v české literatuře, v té nejzávažnější a nejdůležitější věci národní, nějaké panovalo — kamarádství na př. v časopisech a dokonce snad kritikách. Moravská kritika, „soustavně ubíjející perly a skvosty,“ ta farisejsky prý očima kroutí, ale my — my?

„Humory“ i v této rubrice podaly vtip, a to velmi podařený a zdravý, který charakterisuje poměry naše co nejvěrněji.

Ceny vypsány jsou pravidelně ve zlatě, a to v dukátech. Kdož ze spisovatelů si naříká do suchoparných honorářů, při nichž bez zaměstnání vedlejšího nelze živu býti zvláště při „mladších silách“ (bez zaměstnání), ať se přičiní a pan nakladatel mu — slibuje, jak u nás je vůbec obyčejem, dukátů plnou hrsť.

Ceny stoupají a klesají dle množství požadovaných stran. Za 40 foliových stránek 100 (sto dukátů), za 6 deset, za 1 pět. Tedy ne dle niterné ceny, ale dle stránek. Od sta klesá cena až na dva dukáty za 16 stran do kalendáře. Naše státovky, vlastně bankovky, v cenách zřídka jsou uváděny, z čehož viděti, že se naše literarní činnosť platí pouze jako zpropitným aneb odměnou za dobré chování. Pravda s Douchou svrchu jmenovaní by mohli dosvědčiti místo odměn o něčem doce'a opačném.

Pracujte piluě, páni spisovatelé, a pro dukáty si zatím uchystejte nějaký nezaplacený účet knihkupecký. Však se dlouho dukáty u vás neohřejí, brzy je proměníte, byste se také při práci své najedli. Dostanete ještě ažio, a proto dukáty za cenu úplně schvalujeme. Z české literatury dřív — kdo to kdy slyšel? Němcová, Tyle a jiní, kteří jste z honorářů hlady umírali, obraťte se ve hrobě, jak písemnictví české vynáší — i ažio.

Ale nejásejte příliš brzo, páni spisovatelé. S těmi cenami to nebývá tak mnoho doopravdy. Redaktorovi se sejde několik dejme tomu dobrých prací, citelnému nedostatku odpomoženo na dvé leta, ale ceny se nedostane nikomu. Dokonalosť prací je věci relativní, avšak spisovatel práce zpět nevezme a honorářem se spokojí. Vždy ochotný nakladatel vyplatí třeba napřed kumulativní cenu, jenom když zbude nějaká stránka nad počet. Ale ohlašovaným dukátům pranic nevěřte. Na ohlášení foliové přijde vzadu poznámka: „Ze všech zaslaných prací nevyhovuje našim podmínkám žádná. Pánové však budou honorováni, ponechajíli práce své našemu podniku."

Jen důsledně! —

Kdož málo jsou zasvěceni do zakulisních poměrů, těm odporučení hodna listárna redakční. Nejen že dopisovatelům a přispívatelům zde odpovídáno pod šiframi, listárny se staly nyní kolbištěm a veřejným míněním. Tady rozličné romany, půtky a pod záminkou odpovědi jakési osobě fingované také vylévány nepříliš lahodné city a podávány zprávy, dle nichž lze stopovati styky jednotlivých závodův a redakcí. „Zasláno" jistého venkovského listu v redakční rubrice pod názvem: „Pánům členům jedné tuze moc slavné redakce" obsahuje jenom 62 řádky drobného písma mimo nadpis a podpis.

Již jsme přivykli obranným doslovům na uchránění spisů, hned k dílu přidaným, jež si musí čtenář za 80 kr. koupiti (aby měl spis celý), čímž zároveň nemožnou učiněna a hned napřed odmrštěna všechna kritika, která nyní u nás jenom v mezích nestrannosti se pohybuje, tak že co jedna haní, druhá chválí. S takovým draze zaplaceným doslovem je čtenář již pojištěn a vnitřní cena spisu na jisto postavena. Jenom když to předplatitelé doplatí! *Miroslav Zkoumal.*

I. Spolkové.

Činnosť bohoslovcu českobudějovických za uplynulý rok 1876/77. Zprav. *Jos. V. Rybička.* Činnosť naše směřovala hlavně k dalšímu vzrůstu a rozvoji milé naší jednoty „Jirsík" a k vlastnímu každého vzdělání. Literaturu hleděli jsme podporovati všestranně jak se stránky duševní, tak hmotné. V jednotlivých měsících konány přednášky, k nimž themata čerpána z oboru theologie, filosofie, historie a belletrie. Při jednotlivých schůzích vzpomenuto bylo také některých našich předních mužů, jako *Bol. Jablonského, V. B. Třebízského, Sv. Čecha* a *Fr. Pravdy.* K 50. narozeninám slovutného spisovatele a professora při slov. gymn. *Fr. Bartoše* v Brně, jakož i k 70. narozeninám neocenitelného povídkáře našeho *Fr. Pravdy* zaslala jednota blahopřejné telegramy. V den dušiček položili jsme na hrob velikého biskupa, neohroženého zastance a křísitele ducha českého v Českých Budějovicích, *Jana Val. Jirsíka,* věnec z národních navštívenek se vhodnými hesly. — Co se týče hmotné stránky, obrala sobě jednota naše před dvěma lety za úkol, zakládati a rozšiřovati knihovny v krajinách ohrožených na českém jihu a Pošumaví. Letošního roku založili jsme šest knihoven, z nichž každá čítá 80 svazkův, a jsou to knihy vesměs od nejlepších našich spisovatelův, obsahu vybraného, poučného a pro lid venkovský vhodného. Knihovny založili jsme v těchto dědinách: v Dlážďově, v Č. Kubici, v Lužnicích, v Branišově, v Dobříkově (v Domažlicku), v Hracholuskách, v Hosticích ve Volyňsku. Kromě toho přispíváme ročně 50 zl. na dostavění chrámu sv. Víta v Praze, 50 zl. věnovali jsme Matici budějovické, 50 zl. spolku „Komenskému" pro zřizování a vydržování českých škol pro Dolní Rakousy a Vídeň a 20 zl. přispěli jsme Matici dobrovodské u Č. Budějovic. Částku 100 zl. obracíme na svoji bibliotheku a periodicky vycházející časopisy a knihy belletristické a poučné. Časopisy a týdenníky, jež jednota letošního roku odebírala, jsou: „Světozor," „Osvěta," „Květy," „Zlatá Praha," „Obzor," „Obrana víry,"

„Vychovatel," „Vlasť," „Slov. Pohľady," „Hosp. Noviny," „Museum," „Pastýř duch.;" z kritických děl: „Lit. Listy," „Rozhl. liter.," „Hlídka lit.;" z týdenníků: „Opavský Týd." a „Pražský Týdenník." Kromě toho odebírali jednotlivci v ročnících tyto časopisy a týdenníky: „Květů" 21 čísel, „Osvěty" 15, „Naučného slovníka Rankova" 20, „Vlasti" 34, „Časop. k. d." 12, „Světozora" 22, „Zlaté Prahy" 9, „Musea" 19, „Obzoru" 42, „Lit. Listů" 4, „Hlídky lit." 5, Rozhledů lit." 5, „Hosp. Novin" 5, „Athenea" 2. Mimo to odebíraly se spisy pro lid: „Libuše," „Matice," „Přítel domoviny" asi 54 čísla, a některé spisy hudební: „Lyra," „Hudební Květy," „Varyto," „Cyrill" atd. Z krajinských listův odebíraly se tyto: „Budivoj," „Šumavan," „Poutník od Otavy," „Posel od Čerchova," „Klatovské Listy," „Hlas od Nežárky," „Stráž na Šumavě," „Otavan;" z politických: „Nár. Politika," „Hlas," „Hlas Národa."

Kruh přátel literatury české v Brně. Zprav. *Fr. Jokl.* Schůze dne 18. dubna. Jednatel pro churavosť nemůže mluviti o „Maryle." Proto prof. *Dlouhý* uvolil se mluviti o dvou nejnovějších literarních zjevech: o spisku *Dra. Fr. Bačkovského* „Národní navštívenky" a „Památníku ve prospěch nadace Heydukovy" redakcí *L. Arietta.*

Spisek Bačkovského je úplně zbytečný, jelikož o vzniku národních navštívenek lze by bylo pověděti ve feuilletonu některého listu. Když už chce Bačkovský dáti „Matici" dar, ať to činí v jiné formě, nikoli však ve způsobu chatrného spisu, jako tento, v němž shledáváme se se všemi význačnými a, bohužel, také špatnými vlastnostmi spisů, s nesmírnou rozvláčností a velkou zálibou citovati. Zde citování to je tím horší, jelikož Bačkovský uvádí skoro celou korrespondenci původce národních navštívenek. —

„Památník" Ariettův chová v části poetické nejzdařilejší *Jakubcovu* báseň vlasteneckou „Pusto, chladno . . .," *Krásnohorské* „V horské chatě," pak *Červinkové-Riegrové* „Nadšení." Originalními myšlénkami vyznačuje se *Tilšrovo* „Podobenství," *Georgova* „Krajina" a *Šimáčkova* „Bída." Ostatní básně jsou velmi slabé. — V prosaické části je nejlepší *Stránecké* povídka „Různý dlužník, různý dluh" a *Schwarzův* obrázek „Bílí černí." Pěkná kulturní črta je *Wintrovo* „Z kšaftů Píseckých." Z aforismů nejvíce vynikají vlastenecké *Braunovy.* Aforismus *Heritesův,* který přirovnává kritika Heydukova k honsence vavřín ožírající a trus zanechávající, do rámce „Památníku" se nehodí.

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* Ve schůzi XIX. dne 16. dubna promluvil odborný učitel *Beták* o českém básníkovi nihilismu *J. S. Macharovi,* jehož básní sbírka pode jménem „Confiteor" vyšla jakožto XIX. svazek Šimáčkovy „Kabinetní knihovny." Pan referent opravdově lituje, že dílko toto spatřilo kdy světlo světa, a to ve společnosti tak skvělé mezi ostatními vzácnými svazky „Kabinetní knih.," jimiž jsou na př. *Čechova* „Dagmar," „Slavie," „Václav z Michalovic," *Vlčkova* „Milada," *Krásnohorské* „Vlny v proudu," *Jiráskova* „Maryla," *Zeyerův* „Vyšehrad" a j. Neboť autor, jenž sám o sobě vyznává (v předmluvě), že nemá ideálů, za něž by bojoval, že nechce národ svůj něčemu učiti, že sám neví, proč vydává plody své — autor takový není hoden, aby zasednul mezi společnosť tak čestnou. Divno věru, že podnikavý Šimáček vytisknul a nákladem svým vydal dílko tak chatrné, s obsahem pochybeným a tendencí podvratnou, kde takořka z každé stránky vidíme, že autor sám pozbyl mravní ceny, že nemá víry v Boha, dobro a člověčenstvo — zkrátka, že nevěří v nic a dá se tudíž po právu nazvati básníkem nihilismu. Básně své rozdělil na čtyři části: Vstupní dialog, kapitoly z mého romanu, harmonie, dissonance.

Ve vstupním dialogu posmívá se všemu, co komu posvátno a draho, zlehčuje časopisectvo, učitelstvo („dobře placené," str. 9.), kostely; vysmívá se cudnosti, „stařence uvadlé;" hrozí občanovi prostému, který nedovede psáti veršů, že jeho (Macharova) poesie

spoutat se nedá tím nízkým řádem tvým,
že velká, vznešená (!) v té jasné výši stojí,
kam není přístupu tvým rukám kramářským (!),
že přísným zrcadlem své doby, nitra tvého,
že čisté lidskosti (!!) je schránkou jedinou,
že bude soudcem tvým a soudcem lidstva všeho,
a její ortele že nikdy nezhynou — (!!)
však nikdy nebude tvých pákou nutných činů
a dmýchat v srdce troud a svítit v hlavy šer,
a nikdy nebude tvých praeceptorem synů
a gouvernantkou tvojich dcer! (str. 11.)

Ke statečným a bojechtivým těmto frasím, jimiž nedospělý autor celému lidstvu se vnucuje za přísného soudce a jimiž poznáváme prapodivné jeho mínění o poesii, poznamenáváme na poučenou několik slov ne z péra kritikova, nýbrž z úst slavné a zkušené spisovatelky naší *Karoliny Světlé* („Rozhl. lit.,"

r. II., č. 1., str. 3.): „Umělec pocta starého Řecka míval, což zajisté nikdo mi neupře, především úkol vychovatele nad jiné povolaného a celým národem uznaného. Upevniti, ustáliti jeho povahu, brousiti jeho úsudek, vyvinouti jeho vkus a zejména povzbuzovati jej k vlasteneckým ctnostem, jež mu ukazoval na jevišti v celé jejich vznešenosti, zradu, podlosť v celé jejich ohavnosti: takový a ne jiný byl hlavní ráz básnictví doby, k níž pohlížíme s údivem a touhou, v níž vidíme zlaté mládí člověčenstva."

V oddílu nadepsaném: „Kapitoly z mého romanu" básník opěvuje svoji lásku a milenku tak, jak ještě snad nikdy nečetli jsme v básních českých, obecenstvu širšímu určených. Smyslnosť, mnohdy holá prosa, neobratné líčení a strojené přestrkování slov jsou znakem jejich. Básník opěvuje též zhýřilý život svůj a staví na odiv nevážnosť ku předním našim skvostům literarním: *Čelakovského* „Růži stolisté" a *Kollárově* „Slávy dceři" (str. 17.). Doklady najdeš bezmála na každé stránce (zvl. str. 32.). Svět jej pouze nudí a básník na něm jest „jak živá mrtvola" (tomu věříme! str. 51.).

„Harmonie" zove se oddíl třetí: proč? těžko hádati. Autor dále vylíčuje některé momenty z rozervaného a nespokojeného života svého, velebí smyslnosť; dovídáme se, že měl mnoho lásek, že mu stejno, zda svět od Boha či od ďasa stvořen, že motýl „jest pravý mudrc přírody" (jak se zdá, p. autor od něho mnoho pochytil!), jenž

má změnu rád a slunce záři,
vzdor paedagogu, kritikáři
tak tráví život vesele (str. 85.).

V každém asi vzbudí odpor hnusný „divoký zpěv" (str. 106.—107.), jenž opěvuje nevěstku (o svůdci děvčat vypravuje později v Dissonancích, str. 147.—149.). Při tom se věru divíme, kterak autor opovážiti se mohl kousek dále věnovati zpěv „Matka" pí. Josefině Arbesové a vtáhnouti ji do takové společnosti? Takovou četbou odkájeti se má mládež, již učí učitelé a professoři „draze placení" a již kazí takoví básníci — nihilisté? Mládež a národ učiti — jest jim účelem nízkým, ale kaziti mládež, naději vlasti — jest účelem vznešeným! Difficile est satiram non scribere! Podlosť povahy jeví se dále ze slov na str. 116., kdež básník o sobě dí:

A člověk bezcitný a mračný
a sitý žití únavou,
vždy cizích slz a smutku lačný,
jež bývají mu zábavou. (Ó. p.)

Umělecká beseda. Zprav. *V. V.* Za poslední měsíc od 15. května do 15. června) byla činnosť Ub. kusá. Přednášelo se pouze jednou, ale za to o látce tím zajímavější. Dne 21. kv. předn. předseda Ub. *J. Holeček* „O směrech v literatuře." Než přešel k vlastnímu thematu, poznamenal přednášející k přednášce Dra. Nejedlého (ze dne 7. kv.) o „Našich furiantech," který kusu tomuto vytkl místy prorážející epičnosť místo dramatičnosti a některé hrubosti výrazu, které se na jeviště nár. divadla nehodí, proti Dru. Nejedlému, že kus „Naši furianti" i charakteristikou i provedením dobrý jest a co mu vytýkáno, že jest pouze nepodstatné, ano lehce se dá škrtnouti. Na to přešel k vlastnímu předmětu přáním, aby jako za Hálka i nyní do Ub. zaváděla častější hovory o zjevech literarních, čímž valně pokleslá soudnosť mezi členstvem by se vytříbila. Jak vůbec málo soudnosti jest u naší intelligence, že z největší části nechápe moderních proudů v literaturách evropských! Nesoudnosť pak plyne z nevědomosti. — Tu počal přednášející mluviti o vlastním thematě. Podáváme hlavní myšlénky pořadem, jak byly přednášeny.

Směry v literaturách evropských klepají i u nás a jest jim třeba otevříti. Zavírámeli jim tvrdošíjně dvéře, zůstáváme pozadu, vyhlašujíce za moderní směr u nás, co v ostatní Evropě dávno již pohřbeno jako hyperromantismus, anebo majíce za nový směr, co vlastním směrem nikdy nebylo (železniční obrázky Irmy Geisslové), nýbrž jen druhem genru. Tím projevuje se u nás, že nechápeme časového proudu ani své doby, která se za to na nás vymstí, že jako my k ní se nehlásíme, ani ona se nepřihlásí k nám. A přece na prvním místě spisovatelstvo má znáti svou dobu, aby bylo účinným. Proto spisovatelstvo má se obraceti ke své době, ke skutečnosti, má ji jímati a zachovávati potomkům. K tomu pomůže nám znalosť literatur evropských, která ode dávna byla u nás malá (Př. Hálek teprve r. 1873. poznal spisy Turgeněvovy, po nichž napsal své „Povídky z naší vesnice").

Vševládnoucí romantismus zhynul v nedávných dobách přepínáním a nepravdivosti. Reakcí romantismu jest realismus a naturalismus. Romantismus vrhl se odtud na sensační romany, které tvoří velmi chutné přílohy politických listů.

Říká se: Směr realistický razí si u nás cestu, t. j. směr, který zanáší se skutečností. Naturalismus vyhlašuje se za extrem realismu.

Naturalismu se bojíme, ač jinde již 50 let kvete ve plodech znamenitých. Úkolem realismu a naturalismu prý jest pravdu hledati; ale pravda jest subjektivní Zolův „Germinal"), a proto jediným účelem realismu a naturalismu jest vkládání individuality básníkovy do postav. Hlavním znakem tohoto vkládání jest bezprostřednosť, t. j. vlastnosť, kterou spisovatel látku proniká, by z jeho duše nejbezprostředněji vyšla. Že se naturalismus dostal do nejnižších vrstev, není divu. Jedná se teď o emancipaci stavu dělnického a tam obrací se všecka pozornosť: proto přirozeně spisovatel tam vyhledává své reky. Nad to bylo posud dělnictvo literaturou netknuto a skýtá novosť vhodnou pro naši dobu, která chce stále něco nového a svěžího. Dále nachází tu naturalismus rozmanitosť osob, což jest hlavní jeho předností a zároveň zárukou, že až se zhosti některých přílišností, bude dlouho panovati. Předešlé školy neměly dlouhého trvání, poněvadž osoby jejich byly konvencionalní.

Aesthetická cena plodů naturalistických jest ovšem nestejna. Zavrhnouti jest plody Zolovy a Molinovy, kteří s úmyslem brodí se špínou společnosti lidské, ač kulturní zajímavosti jim upříti nelze. Za to Tolstého práce lze prý zváti biblí člověčenstva. S Tolstým ve výtvarném umění jde Vereščagin.

Pravý naturalismus vyžaduje velkých umělcův a zabrání, aby lidé bez talentu, bez soudnosti s pouhou technickou řemeslností stavěli se k umění.

Národ český vším svým životem jest naturalistou a jen naturalismem (takto míněným) dosáhne nejjistěji svého cíle. —

Při debattě přičiněny jsou ještě tyto poznámky: Literatura tehdy má směr, sloužili své době. Platnosť umělci dává okolí, a umělci skutečnou, poctivou prací zlomí moc šablony. Spisovatelstvu jest držeti se všeobecného pokroku a tím donutí českou veřejnosť, aby doznala, že věrně slouží své době. — Na konec učiněna výtka jednostrannosti realismu (či naturalismu), že ničeho nevytvořil mimo nový roman. —

Pojmy realismu a naturalismu vyměřeny nebyly a výměr Holečkův sám zůstává nejasným a nedostatečným, a tudíž účin přednášky nebyl rozhodný.

Dne 4. června podával předseda Ub. ukázky z premie literarní pro členy Ub. na r. 1887 a četl některé příspěvky (básně: Sv. Čecha, Heyduka, Vrchlického a humoresku Quisovu, pak článek prof. Bartoše „Divé ženy," při němž s chválou vytčena poznámka Bartošova o historické stránce „divých žen"). Doufáme, že sličnou a dle ukázek cennou premii členstvo Ub. vděčně přijme.

Sjezd professorů středních škol českých konán 29. a 30. kv. v Litomyšli (předs. *K. Tieftrunk* a *Fr. Vlšňák*). *Dr. J. Kvíčala* řečnil o pěstování vědy jazykem mateřským; mimo to po odborech též konány přednášky, z nichž některé budou tiskem vydány.

Slavia. 26. kv. předn. *K. Kadlec*: „Fedor Dostojevskij v dopisech z let 1867.—1870."

Král. č. spol. nauk. 2. kv. prof. *J. Šimek* podal příspěvek k dějinám převratů kutnohorských v 15. stol.

II. Smíšené.

„Salonní bibliotheka" (red. *F. Schulz*, nakl. *J. Otto* v Praze) dospěla k padesátému svazku, jenž nedávno vydán a obsahuje verše *Fr. Kvapila*, „Zaváté stopy." Prvý svazek její obsahoval *Havlasův* roman „Tiché vody," hned druhý svazek přinesl básně *Vrchlického*, jehož epické a lyrické sbírky takořka vesměs uveřejněny v „Salonní bibliothece." Dovedla vždy říditi se vkusem čtenářstva, někdy z velké části až příliš málo vybíravého. Skvostnou úpravou vyniká nad jiné české sbírky podobné.

O Rukopise Královédv. a Zelenoh. praví prof. *Dr. Josef Krdl* v recensi časopisu „Krok," uveřejněné v „Ztschr. f. österr. gymn.," prohlédaje k výroku *Fr. Prustka*, že záhady nenáležejí do školy: „Větším právem lze tvrditi, že falsifikaty usvědčené k četbě školní se nehodí a ze příčin vychovatelských i mravnostních co nejdříve by ze školy měly odstraněny býti."

Francouzské dílo o náboženských poměrech vlasti naší ve století 16. (*E. Charvériat*, Les affaires religieuses en Bohême au 16 siècle depuis l'origine des frères bohêmes et. Par. 1886.) došlo v „Deutsche Litteraturzeitung" od *J. Losertha* nepříznivého posouzení. Podává prý spisovatel jen výsledky prací Gindelyho a jiných starších, o novějších (Gollových) nevěda.

Proti **Jiřímu Brandesovi**, dánskému historiku literarnímu, z jehož děl mnohá česká „původní" literarní studie vyňata, roste v Němcích odpor, a to se stránky ne příliš čestné — pro plagiatorství. Lipský „Magazin" (č. 19.) zvláště vytýká mu, že neznaje slova polského, studie své o literatuře polské ovšem vyjímá nedovoleným způsobem ze spisů německých.

Kašpar Hauser, na jehož pozorování mnohá psychologická poučka neli docela, tož aspoň z velké části spočívá, byl prý praobyčejný — podvodník a ne knížecí princ, jenž mimo společnosť lidskou vyrostl. Tak dokazuje *Ant. von der Linde* („eine nengeschichtliche legende" nazývá příběh ten) a dochází souhlasu. Časopis „Katholik" sám přidává se k domněnce, že byl katolicky vychován a od jistých „filosofů" pak využitkován proti naukám křesťanským.

Nejvíce denníků poměrně k počtu obyvatelů má prý — Montevideo, hlavní město Uruguaye, čítajíc 125.000 obyvatelův a 23 denníků.

Mezinárodní spolek na ochranu práv autorských umluvili 9. září 1886. zástupcové států: pruského, belgického, anglického, francouzského, španělského, republiky Haïti, Italie, republiky Liberie, Švýcar, Tunisu.

III. Životopisné.

Fr. Benda (Č. šk. 17.).

Dr. Jos. L. Beneš (23/2 1830.; J. O. P.; Zl. Pr. 26.).

Fr. Beránek (Kom. 23.).

Ondřej Buják (Kom. 23.).

MDr. J. Hamernik (1810.—22/5 1887.; Z.; H. n. 142.).

Kristof Harant z Polžic a Bezdružic (Mat. d. 9.)

J. K. Hraše (Horáček: Zl. mládí 8.).

Rud. Janata (Uč. nov. 24.).

Čeněk Kvasnička (Pos. z B. 17.).

Jan Lepař (Pos. z B. 21.; Zl. Pr. 26.).

Několik listů spisovatelův a vlastenců českých k **Antonínu Markovi** (Č. Č. M. 2.).

K. Mensinger (* 8/10 1813.; Hum. L. 21.).

Ed. Novotný (* 25/2 1833.; Hum. L. 22.).

A. I. Palm (1822.—25/10 1885.; Sv. 23.)

J. Petr Polonskij (* 5/12 1820.; Mrštík: Sv. 25.; Štěpánek: Kv. 6.).

J. Ev. Purkyňovi 15. srpna bude odhalen pomník v Libochovicích na památku stoletých narozenin a bude založena nadace pro studující lékařství na universitě pražské.

Ludvíku Rittersbergovi (19/11 1809.—6/8 1858.) odhalena pamětní deska na bývalém hřbitově ve Vršovicích.

K. X. Růžička (* 24/4 1799.; Wildmann: Vl. 9.).

A. Skřivan (Nár. a šk. 12.; Pos. z B. 20.).

Antonie Slezáková (Kom. 24.).

Josef Strnad (Uč. nov. 18.).

A. Šmelcer (Uč. nov. 23.; Hes: Kom. 25.; Pos. z B. 22.).

Václav Štulc (Záb. l. 17.)

Arnošt Schwab-Polabský jmenován městským účetním v Brandýse n L.

Jan Tintěra (Uč. nov. 25.).

Jan Vomáčka (Uč. nov. 18.).

Ant. Vorel (Nár. a šk. 12.).

Dr. M. Zyblikiewicz (Pos. z B. 23.).

Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých a ke starší české biografii (Č. Č. M. 2.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Gebauer, O chemické a mikroskopické zkoušce Rkého Ath. 9.).

Blažek, Material k synonymnímu slovníku českému (Uč. L. 23.).

Čermák, Dějiny kulturní a kterak naše učebnice k nim přihlížejí (Pos. z B. 21.).

Červinková-Riegrová, Hlavní snahy humanity v době naší (Čas. učitelek 6.).

Hrubý, Mravnosť v básnictví starořeckém (Lit. L. 11. sl.).

Chmielowski-K. K., Historie v poesii (L. L. 12.).

Kolmačevskij, Rozvoj historie literarní jakožto vědy, její methody a úkoly (Paed. 6.)

Kovář, O stupňování (L. filolog. 2. sl.).

Lepař, Kterak učiti výmluvnosti (Č. šk. 13. sl.).

Macháč, O některých vadách našeho básnictví pro dítky (Kom. 20. sl.).

Matzenauer, Příspěvky ke slov. jazykozpytu (L. filolog. 2.).

Novák, Rozhledy po paedagogické činnosti našich křisitelů (Paed. 6.).

Patera, Zbytky staročeských rýmovaných legend o sv. Kateřině a sv. Margaretě ze 14. století (Č. Č. M. 2.).

P. D., Ke charakteristice A. N. Ostrovského (Zl. Pr. 26.)

Storoženko-Pachmajer, Ruská literatura krásná i vědecká v r. 1886. (Zl. Pr. 23.).

Šimek, Balbín a jeho Bohemia docta (Č. Č. M. 2.).

Šmaha, Kterak soudil Spizelius o letech a spisech zvláště posledních J. A. Komenského. Kdy zemřel Komenský. (Kom. 19. sl.).

Tykač, Pojem času a prostoru (Paed. 6.).

Vrchlický, Literarní hesla (Ned. L. 29/5).

Zíbrt, Kukačka v národním podání slovanském (Č. Č. M. 2.).

Zoubek, O Komenského polemikách theologických (Č. Č. M. 2.).

Denník Karla st. ze Žerotína (Ned. L. 29/5).

České časopisectvo v Sev. Americe (Nár. Pol. 159.).

O prostriedkoch, ktorými utvoril Sládkovič ideál Maríny (Slov. P. 4. sl.).

Biedermann, Stoffwandlungen in chinesischer dichtung (Ztschr. f. vergl. litteraturgesch. 4.).

Biese, Die aesthetische naturbeseeluug in antiker u. moderner poesie (Z. f. v. litteratur-gesch. 3.).

Dobbert, Franz von Assisi u. die anfänge der kunst der renaissance in Italien (Götting. gel. Anzeigen 7.).

Kasswitz, Die poetische u. d. wissenschaftliche betrachtung der natur (Nord u. Süd 5.).

Koppel, Über dialektdichtung (Magaz. 20.).

Krejčí, Ursprüngliche bedeutung d. griechischen daimones (Ztschr. f. völkerpsych. 2.).

Krumbacher, Ein problem der vergl. sagenkunde und litteraturgeschichte (Ztschr. f. vergl. litteraturgesch. 3.).

Lammers, Gesundheitspflege des geistes (Nordwest 19.).

Lutoslawski, Üb. d. fonetische element in der poesie (Ztschr. f. völkerpsych. 2.).

Malkowski, Henrik Ibsen als lyriker (Ggw. 19.).

Mangiuca, Nestor der russischen chroniker u. seine Wolohen (Romän Revue 4.).

Mannsberg, Einiges über die grenzen zwischen roman und drama (Magaz. 20.).

Sarrazin, Germanische sagenmotive im Tristanroman (Ztschr. f. vergl. litteraturgesch. 4.).

Steinthal, Mythos, sage, märchen. Legende, erzählung, fabel (Ztschr. f. völkerpsych. 2.).

Schvarcz, Taine über Napoleon. I. (Ggw. 19.).

Terburg-Arminius, Kardinal Gius. Mezzofanti (Sonntagsbl. 19.).

Vischer, Studien zur kunstgeschichte (Götting. gel. Anzeigen 7.).

Leroy-Beaulieu, La religion, le sentiment religieux et le mysticisme en Russie (Rev. d. d. m. 4.).

Lévy-Brühl, Les idées politiques de Herder (Rev. d. d. m. 4.).

Mercier, La pensée et la loi de la conservation de l'énergie (Le Muséon 2.).
Royer, La psychologie physiologique contemporaine (La nouv. Rev. 7.).
The life of Giordano Bruno (Ath. 3103.).
Del presente stato degli studii linguistici (Civ. cattol. 884.).

V. Díla posouzená.

Adámek, Z naší doby. II. (Strahl: Pos. z B. 19.).
Bačkovský, Doplňky a opravy ke Slovníku naučnému (Bubela: Paed. 6.).
Bartoš, B. Němcové Babička (Bílý: Hl. l. 7.).
Bohušovský, Z naší vesnice (Vykoukal: Sv. 27.).
Braun, Boha i vlasť (Lang: Kom. 19.).
Bubník, Rozdílnou drahou (Pražský: Lit. L. 11.).
Czambel, Príspevky k dejinám jazyka slovenského. I. (-a: Ath. 9.).
Ctibor a Hubáček, Obchodní korrespondence česko-německá (Pěstoun 6.; J. W.: Sv. 28.).
Dostál, Dějepisné povídky, obrazy a črty. I. (Jandl: Pos. z B. 23.).
Foerster, Nauka o harmonii (Uč. nov. 22.).
Frida, Česká bibl. rodinná (Vrba: Lit. L. 11. sl.).
Gregorčič-Pakosta, Básně (Tumpach: Vl. 9.).
Herites, Dvě povídky (Tichý: Lit. L. 12.).
— Maloměstské humoresky (Tichý: Lit. L 11.).
— Jan Přibyl (Vrzal: Hl. l. 7.).
Chalupa, Naše ves jindy a dnes (Vykoukal: H. n. 138.).
Jakubec, Povídky z kraje ve verších (Kvapil: Zl. Pr. 24. sl.; er: Čas 11.; Pozděna: H. n. 150.[1]).
Jelínek, Pro shodu česko-polskou (Východ 12.).
— Sborník slovanský (Soukal: Lit. L. 11.).
Jirásek, Maryla (-ides: N. L. 154.).
— Povídky a novelly. II. (Tichý: Lit. L. 12.).
Klar, Vypuklá mapa s názvosloví ku počátečnému vyučování zeměpisu na gymnasiích a školách realních, měšť. a ústavech spřízněných (Bronec: Kom. 25.).
Krásnohorská, Šumavský robinson (er: Čas 11.; -ý: N. hlasy 19.).
— Ženské listy (Srbecký: Kom. 18.).
Kvapil, Zaváté stopy (-a: N. L. 158.).
Květnický, Divadlo s loutkami (Verner: Kom. 23.).
Leger, Poslední rusalka (Vejchodský: Hl. l. 7.).
Lounský, Zábavy pro chlapce (Klimšová: Č. šk. 16.).
Lužická, Jaro života (Klimšová: Č. šk. 16.).
— Chlumy (Vykoukal: H. n. 138.).
Machar, Confiteor... (Č.: Lit. L. 12.; Berák: Hl. l. 7.).
Mojžíš, Kvítí z luhů vlasteneckých (Novák: Šk. a ž. 4.; Záhorský: Č. šk. 13.).
Mühlsteinová, Vlasti a Tobě (Vykoukal: H. n. 138.).
Palm-Durdík, Náš přítel Něklůžev (Zákrejs: Osv. 6.; Čas 11.).
Řehák Kamenický, Obrázková knihovna pro mládež česko-slovanskou (Černý: Č. šk. 16.).
Řičák, Užitečnosť ovocného stromoví (Horský: Uč. nov. 17.).
Říha, Poslední léta nejsv. Panny Marie na světě (Schaffra: Hl. l. 7.).

[1]) Posudek velmi nepříznivý končí: „Umělec se mu na cestě dosavadní ztratil na dobro... práce umělecká Jakubcovi chybí."

Sienkiewicz-Hudec, Starý sluha a Hana (Sloupský: Hl. l. 7.).
Smetana a Zelený, Malý čtenář (Verner: Pos. z B. 22.).
Sokol, Jarý věk (Vykoukal: Sv. 23.).
Sonček, Jak sláva omrzí (R.: Lum. 15.; Čas 11.).
Soukal, Spojenými silami (Hrnčíř: Pos. z B. 24.).
Stroupežnický, Naši furianti (Flekáček: Vl. 9.; M. A. Š.: Sv. 24. sl.; Zákrejs: Osv. 6.; B. F.: Zl. Pr. 25.; Čas 11.; Kutina: Č. jih 33.; Lý: Č. Th. 10.; Jeviště 10.).
Šimáček, Z opuštěných míst (Vykoukal: Osv. 6.).
Štolba, All right (Flekáček: Vl. 9.; Zákrejs: Osv. 6.; Sv. 23.; B. F.: Zl. Pr. 24.; Kutina: Č. jih 33.; R.: Lum. 15.).
Schulz, Česká Magdalena (Vykoukal: H. n. 138.).
— Doktor Johánek (Pára: Hl. l. 7.).
Tolstoi, Vlasť tmy (Sv. 28.).
Třebízský, Národní pohádky a pověsti (-ský: Lit. L. 11.).
Turnovský, Drobné spisy (=: Zl. Pr. 26.).
Vlastenecký, Legendy (Kubíček: Hl. l. 7.).
Vrchlický, Pomsta Catullova (B. F.: Zl. Pr. 23.; Zákrejs: Osv. 6.; M. A. Š.: Sv. 23.; R.: Lum. 15.).
— Soud lásky (Š.: Sv. 27.; Zl. Pr. 28.; Východ 12.; š.: N. L. 148.; J. L. T.: H. n 145.).
Zeyer, Rokoko (Vykoukal: Osv. 6.; Vykoukal: Sv. 26.).
— Sestra Paskalina (Vykoukal: Osv. 6.; Vykoukal: Sv. 26.).
Italské novelly (Ševčík: Hl. l. 7.).
Listy školské správy (Hrnčíř: Pos. z B. 16.).
Nástěnné obrazy zoologické (Jandl: Pos. z B. 16.).

VI. Knihopisné.

Höfler, Bonifatius, apostel der Deutschen, und die Slavenapostel Konstantinos (Cyrillus) und Methodios. Prag.
Ireland, Herrschermacht und geisteskrankheit. Stuttg.
Kupczanko, Schicksale der Ruthenen. Leipz.
Wundt, Zur moral d. literarischen kritik. Leipz.
Brüning, Le théâtre en Allemagne (1200—1700). Par.
Denis, La comédie grecque. Par.
Faguet, Études littéraires sur le 19. siècle. Par.
Fremy, Origines de l'Académie française. Par.
Gautier, Histoire de la poésie liturgique au moyen âge: les tropes. I. Par.
Perrot et Chipiez, Histoire de l'art dans l'antiquité. Par.
Rolland, Recueil des chansons populaires. III. Par.
Vallet, Le kantisme et le positivisme, étude sur les fondements de la connaissance humaine. Par.
Castellini, Il Faust di Nicolao Lenau: saggio critico. Genova.
Faelli, Saggio sulle bibliografie degli incunaboli. Città di Castello.
Paglicci Brozzi, Teatri e spettacoli dei popoli orientali.
Passano, Dizionario di opere anonime e pseudonime. Anc.
Tosti, Storia di Abelardo e de' suoi tempi. R.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. — 1887. — Číslo 8.

Písemnictví ruské roku 1886.

Napsal *A. Stépovič*, přel. *P. G. Schössler, O. S. B.*

Ostrým a významným rysem v literatuře ruské jsou tak zvané »tlusté« měsíčníky, jakož i velká příchylnosť ruského čtenářstva k nim. či vlastně řečeno, tyto objemné časopisy jsou věrným obrazem ruského smýšlení, otázek a potřeb národa ruského. Proto v tomto přehledu nejprve o nich promluvíme, a potom přejdeme k jiným měsíčníkům (prostředním i tenkým.[1]) k časopisům, vycházejícím každých čtrnácte dní, k týdenníkům i k denníkům. Ještě však připomínáme, že se vynasnažíme býti co nejvíce stručnými, aby objem této práce zbytečnými podrobnostmi příliš nevzrostl.

I.

A) Вѣстникъ Европы (směru svobodomyslného, vychází v Petrohradě). Jest to nejdůkladnější ze všech měsíčníkův, i nejstarší ze všech, které nyní vycházejí. Ostatně nevyniká tak výbornou slovesností, v níž mu předčí na př. »Русская Мысль,« jako vzácnými poučnými pracemi, všeobecně zajímavými, kritikou i přehledy jak domácími tak i cizozemskými. Uvedeme zde některé znamenitější články, ve »B. E.« za r. 1886. uveřejněné: 1. Пестрыя письма, 2. Мелочи жизни — satirické obrázky od známého ruského satirika *N. Ščedrina,* 3. Семья Пришельцевыхъ, veselohra od *V. Krylova* (ve hlavní osobě této veselohry spatřila kritika podobnosť se slabými charaktery ve dramech *Špažinského* »Самъ себѣ врагъ,« a »Простая исторія.«[1]) ostatně však práci Krylova dobře přijala). 4. »Городъ Мертвыхъ,« povídka nadaného, mladého spisovatele *M. Bělinského.* — Mezi články poučnými shledáváme práce *A. Pytina,* na př. О славянскомъ вопросѣ по взглядамъ И. Аксакова, о вновь открытомъ писателѣ прошлаго вѣка, a j.

B) Русская Мысль (směru národně svobodomyslného, vychází v Moskvě), téměř v ničem neustupuje »Věstníku Evropy,« ano v některých věcech jemu i předčí. Tak podává velmi obšírný a podrobný přehled téměř všech důležitých zjevů literarních, čehož »V. E.« nečiní; vyniká nad »Věstník Evropy« vzornou slovesností a přehledy cizozemskými, které alespoň poslední dva roky vedeny zde nejlépe v celém Rusku. Z výborných prací, uveřejněných v »P. M.« za r. 1886., uvádíme tyto nejdůležitější: 1. Сожженная Москва, hist. roman *G. Danilevského.* Látka vzata jest z r. 1812., tedy z téže doby, která vylíčena jest ve znamenitém díle »Война и миръ« od *Lva Tolstého.* S tímto dílem nemůže se roman Danilevského srovnávati, zasluhuje však sám o sobě pozornosti. — 2. Слепой Музыкантъ, výborná psychologická povídka od *G. V. Korolenka,* která jistě zasluhuje

[1]) Prostřední a tenké časopisy liší se od tlustých nejen velikostí a cenou (tlusté stojí obyčejně 17 rublů ročně, prostřední od 10—12 r. a tenké 4 r. nebo více), ale i menší obsažností článků, poněvadž nejlepší spisovatelé přispívají do vydání objemných. — V roku 1886. vycházelo v Rusku 776 časopisův, a přišlo průměrně na každý den 400.000 exempl. Největší počet odběratelů měl illustrovaný týdenník „Нива“ (přes 60.000), pak denník „Свѣтъ“ (43.000), „Новое Время“ (asi 18.200), „Живописное Обозрѣніе (25.000), „Сынъ Отечества“ (12.062), „Петроградская газета“ (8000), „Новости“ (ve dvojím vydání 16.000), „Минута“ (2130), „Биржевыя Вѣдомости“ (2727), „Русская Мысль“ (12.000) a mnohé jiné. U nás v Kievě vychází 17 časopisů (v Moskvě 55); z denníků má nejvíce předplatitelů „Кіевское Слово“ a „Кіевлянинъ,“ z měsíčníků „Кіевская Старина“ — časopis historický. Z časopisů měsíčních a z kalendářů, jejichž jméno v Rusku jest legie, nejvíce jest rozšířen tak zvaný „Крестный,“ tiskne se ho 800.000 (!) exemplářů.

[1]) O poslednější, dosti pozoruhodné práci, chci zvlášť pojednati.

býti přeložena do cizích jazyků. G. Korolenko jest ještě velmi mladým spisovatelem, ale se Vsevolodem Garšiným stane se nejlepším ze všech mladších spisovatelů. Jeho práce (Лесъ шумитъ, Прохоръ и студенты a j.) byly velmi dobře přijaty. — 3. На улицѣ, roman od *D. Sibirjaka.* Tento spisovatel jest znám jako dobrý pozorovatel různých poměrů života na ruské Sibíři. — 4. Минеральныя воды, povídka od *A. Ertelja,* a 5. Старый дѣзжачій, povídka od *J. Salova.* Ertelj i Salov, obzvl. první, líbili se s počátku velmi svými povídkami, avšak v poslední době přízeň čtenářstva poněkud ochabla. Ostatně nejsouli některé z jejich prací umělecky dokonalé, tedy vynikají velkou názorností a pravdivostí. — 6. Человѣкъ съ планомъ, povídka od *Mačtěta,* 7. Хорошаго понемножку, od *Gléba Uspenského,* 8. Сказаніе о Θеодорѣ, od *N. Lěskova.* — Z prací poučných zasluhují býti připomenuty následující: 1. Изъ исторіи мѣстнаго управленія, od *J. Diťatina,* 2. Крестьянскій вопросъ при Николаѣ I., od *V. Semevského,* — obojí jest dosti obšírné a pro dějiny velmi důležité.

C) Сѣверный Вѣстникъ (vychází v Petrohradě, sleduje život národa ruského v jednotlivých krajích. Pozoruhodno, že vydávají i řídí časopis ženy *Evrennova* a *Sabašnikova*). Jmenujeme tyto práce: 1. Простая исторія, činohra v 5 jedn. od *J. Špažinského.* Práce tohoto nadaného spisovatele vynikají sceničností. 2. Изъ невозвратнаго прошлаго, roman ze života jihozápadní Rusi od *G. Mačtěta.* 3. Снизу вверхъ, povídka od *Koronina.* 4. Нашъ историческій романъ, črta od *A. Skabičevského.* 5. Очерки народной жизни, od *N. Zlatovratského.* 6. Славянскій мессіанисмъ, od *M. Ursina.* 7. Сентябрскій переворотъ въ Румеліи, velmi obšírná i zdařilá zpráva očitého svědka *Ivanoviče.*

D) Русскій вѣстникъ (směru přísně konservativního, vydávaný v Moskvě *Katkovým,* jemuž náleží i »Московскія Вѣдомости.« »Р. В.« jest nyní jeden z nejrozšířenějších a nejpůsobivějších denníků na Rusi). Uvádíme tyto příspěvky: 1. Во дни пометательства, povídka známého lyrického básníka *J. Polonského,* jehož 50leté jubilaeum literarní činnosti nedávno se slavilo. (Z jeho prací zvláštní váhu má humoristická báseň »Кузнечикъ — музыкантъ« a roman »Крутыя горки.«) 2. На берегахъ священнаго Нила; tyto zprávy známého ruského cestovatele po východu. *A. Elisějeva,* jsou velmi pozoruhodné. 3. Раннія грозы, roman od *M. Krestovské.* 4. Современное положеніе срединной Азіи, od znamenitého ruského cestovatele *N. M. Převalského.* 5. Výborné články od *S. Tatiščeva,* důležité pro novější dějiny Ruska (na př. »Внѣшнія сношенія Россіи въ эпоху крымской войны«). Za knihu, v níž sebrány jsou tyto články, udělila kazanská universita Tatiščevovi vysokou hodnosť doktora ruské historie.

E) Дѣло. Tento časopis, dříve dosti ustálený, nyní čím dál tím více klesá. Dostala se nám do rukou jen jedna kniha tohoto vydání, v níž mezi jiným i tyto příspěvky byly umístěny: »Сумракъ,« roman dosti nadaného spisovatele *N. Severina,* i dosti zdařilé drama od *Nevějasina* »Друзья дѣтства.«

II.

Z časopisů »prostředních« připomeneme následující:

A) Русское Богатство (směru lit.-filosofického). Poukazujeme na práce *L. Tolstého* (Въ чемъ счастіе? Многоли земли нужно человѣку? a jiné), *L. Mečnikova* (Происхожденіе міра по новѣйшимъ научнымъ даннымъ), *Krasova* a jiných.

B) Наблюдатель (svobodomyslného směru). Obsahuje: 1. Принархъ Плутарховъ, roman od *M. Bělinského,* realistického spisovatele, známého velkým množstvím povídek, někdy velmi krásných (Старый садъ, Фаустъ, Путеводная звѣзда a j.). 2. Безъ воли, roman od *Lètneva* (spisovatele oblíbeného u ruských dam prostředních kruhů), povídky *D. Sibirjaka* (na př. »Лётные«) a jiné.

C) Историческій Вѣстникъ (hist.-belletristický, na Rusi dosti rozšířený). Do tohoto časopisu přispěli: *A. Salias,* známý hist. romanopisec (»Свадебный бунтъ.« z r. 1705., kdy povstalo astrachanské národní hnutí, v němž se obrazila nespokojenosť lidu s opravami Petra Velikého), *G. Danilevský* (na př. zdařilá črta »Поѣздка въ ясную Поляну,«)

D. Korsakov (Княгиня Наталья Долгорукая). *S. Tatiščev* (Николай I. въ Лондонѣ). *V. Šollogub* (Воспоминанія. velmi důležitá i zajímavá práce), a mnozí jiní.

D) Русская Старина (vychází v Petrohradě) uveřejňuje kromě článků také pouhý material (na př. zápisky známého admirala *P. V. Čučagova*, zápisky *G. J. Lomakina*, vzpomínky na *N. J. Kostemarova*, na *N. A. Bělozerskou*, vzpomínky *A. Talachova* a j.) Slovem, zásluhy tohoto časopisu, vycházejícího již 18 let, nelze vypočísti.

E) Русскій Архивъ, vychází v Moskvě od roku 1862., a má tutéž úlohu, jako předcházející časopis.

F) Кіевская Старина blíží se nejvíce »Hist. Věstníku« (viz *C*), jen že jest věnována pouze jižní Rusi. Uvádíme tyto příspěvky: »Записки новооскольскаго дворянина II. Острожскаго« (1771. až 1846.). »Дневникъ Николая Ханенка« (1728.—1753.), pak »Досвѣтки и Посидѣлки od *Sřicova* a jiné jeho práce (na př. Коломыйки, Пьяницкія пѣсни), dosud nevydané povídky a básně *T. Ševčenka*, psané spisovným jazykem ruským (Близнецы, Наймичка, Варнакъ, Слѣпая), práce *A. Lazarevského* (na př. Люди старой Малороссіи), *Evarnického* (Островъ Хортица), *A. Skalkovského* a jiných. Velmi důležitý jest oddíl »Zprávy a poznámky«; dobré jsou též bibliografické přehledy, ačkoliv jsou více méně nahodilé.

G) Колосья.

H) Сотрудникъ,

I) Эпоха,

J) Старникъ, obsahu duchovního; obsahuje na př. pověsť tercinami napsanou »Варлаамъ и Іоасафъ«

K) Извѣстія Славянскаго Общества, a mnohé podobné časopisy nejsou sice drahé, nejsou však také zvláště důležité. K tomuto oddílu o »prostředních i tenkých« časopisech patří i nemalý počet odborných a technických časopisů (lékařských, právnických, paedagogických), z nichž poukážeme jen na některé známější časopisy právnické a vychovatelské.

»Юридическій Вѣстникъ« požívá největšího vlivu ze všech časopisů, právnictví věnovaných. Za r. 1886. byly zde otisknuty mnohé velmi cenné práce, na př. Законодательство и правы въ Россіи 18 в. od *V. Golceva*, Земскіе соборы древней Руси od *N. Karějeva*.

Семья и школа, Женское Образованіе, Народная Школа. Русскій начальный учитель — jsou nejrozšířenější i nejlepší paedagogické časopisy. (O časopisech, pouze pro děti určených, jako jest Дѣтскій Отдухъ, Робинкъ, Задушевное Слово, Журналъ для дѣтей, Дѣтское Чтеніе, Малютка, Другъ дѣтей, nebudu zde mluviti.) První z nich podal na př. dosti úplný přehled rukovětí k začátečnému vyučování v různých předmětech (pro církevně slovanský jazyk od *A. Sokolova*) i několik dobrých článků methodických. — Druhý, zde zmíněný časopis vychovatelský »Женское Образованіе« (vydavatel *V. Sipovskij*) horlivě hájí vzdělávání se žen, i pozorně sleduje vše, co v tom ohledu se děje za hranicemi. Kromě mnohých dosti dobrých článků (jako »Учительскіе съѣзды« od *V. Gerbače*, »О развитіи дѣтскаго ума« od *P. Kuptereva*, »Значеніе естестознанія« od *A. Gerda*) shledáváme v tomto časopise velmi bohatý přehled knih prostonárodních, i pro děti určených. Přehled ten lze přirovnati snad k bibliografii paed. časopisu »Воспитаніе и Обученіе,« v němž uveřejněno několik cenných článků (na př. Изъ исторіи дѣтской журналистики въ Россіи, О воспитательномъ значеніи поэзіи Пушкина, od *A. Šalygina*, Критика русской начальной учебной литературы od *D. Semenova*, a jiné).

»Рус. начальный учитель« všímá si obzvláště činnosti venkovských učitelův a podává přehled čtení popularního.

Na konec tohoto oddílu budiž připomenut »Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія,« časopis, známý každému, kdož s úspěchy ruské vědy jest obeznalý. (O čistě vědeckých časopisech, vydávaných našimi akademiemi i universitami, o různých »Трудахъ,« »Извѣстіяхъ« a podobných publikacích nebudu mluviti, aby příliš nevzrostl rozměr této zprávy.[1]) Kromě velmi důleži-

[1]) Co se týká časopisů, jako „Русскій Филологическій Вѣстникъ“ (red. A. Smirnov, vychází ve Varšavě), neb „Филологическія Записки“ (vychází ve Voroněži, péčí A. Chovauského; nedávno slavilo se 25leté trvání tohoto časopisu), tedy nevycházejí pravidelně, nýbrž bez určité lhůty čtyrkrát anebo sedmkrát za rok, a pak jsou pouze vědecké (a proto širšímu čtenářstvu málo známé), obsahujíce téměř výlučně práce professorův univ. a gymnasijních. Jest tu umístěno mnoho velmi cenných prací, na př. od A. Potěbně, V. Dobrovského, Šarlovského, Karěeva, Šercla, Sozonoviče a jiných. „Филолог. зап.“ obzvláště o to se zasazují, aby mateřský jazyk byl základem všeho vzdělání. Druhý sešit za r. 1886. obsahuje na př. práce Milovidova a Stěpoviče.

tého oddílu »Критики,« »Книжныхъ новостей« i »Учебной литературы« shledáváme v »Ж. М. Н. П.« několik velmi vzácných prací. Takové jsou na př. 1. »Итальянская легенда« (o Cyrillu a Methoději) od známého ruského slavisty, již zemřelého *P. Lavrovského* (původce mnohých cenných prací, mezi nimiž i srbsko-ruského slovníka). 2. »Изследованія по соціальной исторіи Англіи въ средніе вѣка« od *P. Vinogradova,* jest práce velmi poučná a důkladná. 3. »Былини о Садкѣ« od *Alex. Veselovského,* vzorný to příklad historicko-literarního bádání, jenž jistě zasluhuje býti přeložen do jiných jazyků. V české literatuře Veselskému lze přirovnati V. Nebeského. 4. »Объ историческомъ значеніи русскаго боярства до конца 17 вѣка« od *E. Bělova.* 5. »О родинѣ индоевропскаго племени и финскоугорскаго« od *F. Keppena* a mnohé jiné. (O. p.)

Matice slovinská v Lublani.

Píše *Josef Kouble.*

Nejdůležitější z literarních jednot slovinských jest »Matice slovinská« v Lublani, založená r. 1865., která na právě uplynulé dvacetiletí blahodárného působení svého s hrdostí může se ohlédnouti, zvláště v oboru poučném a vědeckém. Vedlé této »Matice« trvají však již od drahných let ve slovinských zemích ještě jiné četné jednoty literarní, politické, i kulturní (»Družba sv. Mohara,« »Dramatično društvo.« »Glasbena Matica« atd.), jimž důležitého významu a zdatného působení v národním životě Slovinců ani sebe většímu pessimistu nelze upírati. Vedlé literarních prospěšně působí odborné spolky učitelské, hospodářské, průmyslové, řemeslnické, politické a j., z nichž většina mají své zvláštní organy nebo vydávají své publikace. — Z jaké obliby těší se na př. »Družba Moharská,« zřejmo z toho, že má téměř 32.000 členův, a vydala již daleko přes dva miliony knih historického, přírodovědeckého, hospodářského, belletristického a mravně zušlechťujícího obsahu, jež vesměs rozšířeny jsou mezi prostým lidem. Kromě toho spolek ten, maje svůj vlastní dům a tiskárnu v Celovci, vydával od r. 1881. až do konce r. 1886. svým nákladem krásný vědecko-zábavný měsíčník (posledně čtvrtletník) »Kres,« jenž vedlé »Lublaňského Zvonu« bohatým a vzácným obsahem svým znám jest i daleko za hranicemi slovinskými, a jménu slovinskému slouží ku cti a dobré pověsti.

Největší důležitosť, co se týká produkce literarní, má ovšem »Matice slovinská,« která jest jaksi repraesentantem vědeckého ruchu Slovinců, lišíc se tím povahou a směrem svým od ostatních »Matic« na slovanském jihu (chorv. v Záhřebě, dalmatské v Zadře, srbské v Novém Sadě), které přísně vědeckou činnosť ustoupily již jiným ústavům (jihoslovanské akademii a srbskému učenému družstvu). Ona po výtce slouží za středisko a výraz literarní a duševní působnosti slovinského národa. Organ spolku toho »Letopis« jest jediným učeným žurnalem, který posvěcen jest studiu rodné země a národa. Pro tento ráz a význam svůj budí publikace ta zvláštní interess slavisty. Vedlé toho vydala »Matice« celou řadu spisů vesměs pozoruhodných; ježto pak »Letopis« a vůbec publikace »Matice« nejbližším jsou měřítkem k posouzení vědeckého snažení a literarního ruchu Slovinců, jest nám promluviti o těchto spisech.

* * *

Knih vydaných Maticí jest více než 60, a rozmanitý jich obsah je důrazným svědectvím, že národní společnosť slovinská nese se za širokými světovými cíly. Ovšem musila »Matice« opatřiti mnoho knih pro střední ústavy, za to však dostala se do rukou studující mládeže celá sbírka výborných spisů původních, překladů ve spracování z různých oborů věd. Při pomůckách mluvnických hleděno ke slovinskému a pak k ostatním jazykům slovanským, aby k poznání jich literatur Slovincům byla cesta otevřena. Tak vydána *Marnova* »Mluvnice českého jazyka s anthologií,« *Majarova* »Mluvnice ruská«

a *Marnova* »Mluvnice chorvatská pro Slovince.« Dále vydáno *M. Cigaleovo* »Vědecké názvosloví« a konečně r. 1881. *J. Šumanova* »Slovinská mluvnice« na základě Miklošičovy srovnávací. V rukopisech chová »Matice« slovinsko-italskou grammatiku s anthologií a slovníčkem, prof. *Škrabce* »Studii o slovinském hláskosloví« a hojné příspěvky k tradicionalní literatuře slovinské. —

Z oboru historického a zeměpisného jmenovati jest spisy »Vévodství Kraňské« a »Vévodství Korutanské.« spracované *Rebcem;* »Slovinské Štyrsko,« jehož vyšel 1. a 3. díl, kdežto díl 2. a 4. je v rukopisu. Celé dílo, opatřené hojnými illustracemi štyrských krajin, obsahuje tyto části: země, obyvatelstvo, národní hospodářství a dějiny. »Matice« měla v úmyslu vydati monumentalní dílo strany obecného historicko-etnografického rozhledu všeho slovanského světa, s názvem: »Slovanstvo«; dosud vyšel první díl, v němž po obecném přehledu, sepsaném dle »Naučn. slovn.,« sleduje národopisný popis Jihoslovanů, v němž prof. *Pleteršnik* vykládá o Slovincích, Chorvatech a Srbech, *Božidar Raič* pak o Bulharech, kteréž obě práce jsou původní. Kniha ta vyšla r. 1873. o 354 str. — Důležité je dílo professora *J. Trdiny:* »Dějiny slovinského národa,« jediné kompendium toho druhu ve slovinské lit. Dále vydány *Hrsnikovy* »Dějiny rakousko-uherské monarchie,« a zvláštní zmínky hodna nádherně vypravená kniha: »Památník k šestistyletému jubilaeu vlády Habsburské v Slovinsku,« r. 1883., obsahující znamenité rozpravy historické a jiné příspěvky. —

Z oboru zeměpisného jmenovati jest vedlé *Jesenkova* »Fysikalního zeměpisu« geografické karty důležitějších zemí se slovinským textem v šesti svazcích. Mapa slovinských zemí a k nim náležitý index míst jsou darem původce obou děl, † *Petra Kozlera,* a »Matice« má je pouze na skladě. Dále vydána »Národopisná mapa slovinské a chorvatské země.« a chová se bohatý material k vydání sborníku »Geografická jména na Slovinsku,« jehož redakce svěřena prof. *Pleteršnikovi.*

V oboru slovinské etnografie vyniká znamenitá kniha *Dra. J. Pajka:* »Črty z duševního života štyrských Slovinců.« vydaná r. 1884., jež jest vzácnou pokladnicí ku poznání povahy a duševního života slovinského lidu ve Štyrsku na základě jeho prostonárodního bájení a básnění.

Přírodovědeckých spisů smíme se jen krátce dotknouti, ač jsou důležity i tomu, jenž by chtěl slovinský jazyk dokonale seznati. Vydána zoologie, botanika, mineralogie, *Schoedlerova* »Kniha přírody« a jiná díla, vždy se zvláštním ohledem ke slovinským zemím. Pomíjejíce jiných spisů, připomínáme, že v rukopise chová »Matice« *Glovackého* »Floru slovinských zemí,« *Dra. Križana* »Logiku« a »Psychologii,« *G. Križnika* »Slovinskou bibliografii od r. 1832.—1867.« (následující bibliografie je v Matičném organu »Letopis«) a několik spisů belletristických.

K životopisné literatuře hleděno pilně zvláště v »Letopise«: o sobě vydán životopis *Dra. Tomana* a *E. Kosty:* stoleté narozeniny *Kopitarovy* oslaveny pak r. 1880. spisem slavnostním: »Kopitarjeva spomenica,« obsahující velecenné příspěvky k biografii a ocenění vědecké činnosti tohoto znamenitého slavisty. Paměť tisíciletého úmrtí svatého Methoděje oslavena příležitostným spisem *Dra. Kosa* r. 1885.

Z různých poučných oborů podáno více spisův a brožur pro nás méně důležitých: jmenujeme pouze »Nauku o tělocviku« o 2 dílech s obrazy, a *Dra. Šubice* »Nauku o telegrafii.«

Z krásného písemnictví vytknouti dlužno dvě překrásné publikace. Roku 1869. vyšel redakcí prof. *Levstika* sborník básní *Valentina Vodnika* (1758. až 1819.), otce slovinské poesie a novoslovinské prosy, a r. 1870. a 1879. vydán soubor spisů veleplodného a nadaného slovinského poety *I. Vesela-Koseského* († 1882.). Jednotlivé plody z krásného písemnictví jsou uloženy v Matičných »Letopisech,« kterých jakož i překladů z oboru toho ovšem nebudeme vyčítati.

Organ Matičný »Letopis« počal vycházeti r. 1867. v ročních svazcích. Rozprav hlavně vědeckých a poučných vydáno v něm za posledních 20 let okolo 200 rozmanitého obsahu. Jádro jejich tvoří lokalní studie, posvěcené bádání o slovinském národu, jeho historii, geografii, etnografii, jeho jazyku, liter. památkách

atd. Jinak ovšem hleděno též k ostatním Jihoslovanům, ano Slovanům vůbec, a kromě toho podány studie z nejrozmanitějších oborů lidského vědění vůbec.

Vytknuvše takto krátce liter. činnosť Matičnou a ponechávajíce si soustavný přehled studií v »Letopisech« uveřejněných na jiné místo, ohlásíme čtenářům nejnovější publikace Matičné, které koncem r. 1886. vydány. —

Pozoruhodna je kulturně-historická studie »Lublaňští měšťané v minulých stoletích« (8⁰. str. 283), ve které prof. *I. Vrhovec* na základě archiv. bádání podává nad míru zajímavý a malebný obraz o niterném životě, působení a světském ruchu lublaňských měšťanův od středověku až do nynějšího století. Prof. Vrhovec obral si tak úkol týž, který u nás se vzácným úspěchem provádí *Dr. S. Winter*. Těžko by nám bylo podati obsah krásného toho a pro kulturní dějiny Slovinců nad míru důležitého díla. Mluví se v něm o měšťanském stavu i neměšťanech vůbec, vykládá se sestavení, právomoc i působení městského panstva i lublaňského soudu, obšírně vyličují se zasedání městské rady a kompetence městského soudce; dále se vykládá, jakých hmotných práv mělo lublaňské město, načež sleduje obšírné líčení obchodníků, kupců, různých řemeslníkův a průmyslníků lublaňských z oněch starých dob, o jejich poměrech, tísních i výsadách atd. Na konec se dovídáme, že celé město mělo roku 1788. obyvatelů 10.047. — Kniha psána je velmi plynným a živým slohem.

Ve své »Zábavné knihovně« vydala »Matice« *Kraszewského* »Chatu za vsí,« a konečně podává se nám nový svazek »Letopisu« s bohatým obsahem. Prof. *J. Apih* v obšírné studii »Židovstvo« líčí židovský lid v historickém, náboženském, anthropologickém a statistickém ohledu; rozprava jeho je velmi objektivní a zajímavá. — *Ivan Navratil* pokračuje ve svém rozsáhlém díle: »Slovinské národní báje a pověry,« jež srovnává se všemi slovanskými, ano i evropskými vůbec. V této části vykládá zvláště vánoční pověry, mluví o koledníciích a koledování, o novém roce, svatých třech králích atd. — *Dr. Fr. Kos* v rozpravě: »O osobních (∞ křestních) jménech u starých Slovinců« vykládá celkem 367 slovinských osobních jmen, čerpaných z nejstarších historických pramenů. — Poslední rozprava je z oboru psychologického, u Slovinců málo pěstovaného; podal totiž *Dr. Fr. Lampè* obšírnou studii »Paměť.« — Bibliografie za r. 1885. vykazuje celkem 158 různých tiskopisův, a ze zpráv spolkových vyjímáme, že »Matice« měla r. 1885. celkem 1496 členův a jmění obnášelo přes 51.000 zl.

Stručný přehled náš ovšem daleko nevystihuje povšechnou činnosť »Matice slovinské,« nicméně i z něho seznati lze, že Slovinci za nepříznivých poměrů svých poměrně mnoho vykonali na prospěch osvěty národa svého.

Divadlo.

O jeho kulturním a ethickém významě.

Studie *V. Vítězného.*

(O.) Nezhřešíme, tvrdíme-li, že povolání tvoří povahu. Aspoň u herce jeví se to plnou měrou. Jako na jevišti světovém vidíme i na prknech divadelních povahy dobré a špatné. Sudidlem hodnoty mravní naprostým úlohy hercovy býti nemohou: ale bez účinku nejsou. Kdo pohybuje se v úlohách vážných, kdo představuje na jevišti reky silné a zachovalé, do toho spíše se naditi lze, že jest i v životě silným a zachovalým než druh jeho, který noc po noci představuje žebráka, lakomce, šaška, blázna, opilce, loupežníka, nezřídka i smilníka. Při takových úlohách těžko věru zachovati srdce čisté a spokojenosť, kterou plaší umělecká ctižádosť a zhusta sklamaná naděje. Výkon hercův jest jen okamžikový,

úspěch prchavý a závislý nezřídka na choutkách obecenstva, které v časté nesoudnosti nepozná, že »jen co okamžik plodí, jest docela ryzé, samorostlé« (Mácha). Co divu tedy, že herec řídí se povelem obecenstva, že lichotí jeho náklonnostem, jen aby stal se jeho miláčkem? Potlesk a vyvolávání rozmarného obecenstva jest mu dokonalou odměnou. Ale tu již počíná strádati hercův umělecký cíl. Herec zapomíná, že společnosť lidská ze všech umělců nejposléze jej učinila člověkem, vrhá se společnosti této na milosť a nemilosť se vší svou snahou, se vším svým uměleckým a lidským žitím. Jest to jeho život, jest to jeho povolání, že bez přízně obecenstva není ničím. Pravda, každý umělec potřebuje přízně, ale nejtíže ji cítí herec, jehož dlouholeté snažení chvilkový rozmar publika často sdrtí. Proto třeba, aby herec přízně obecenstva si dobyl a ji sobě uchoval.

Za touto snahou — zalíbiti se obecenstvu — vyrůstá množství stinných stránek v charakteru herců. »Život zákulisní jest plný sobectví a ctižádosti, přetvářky a strojené šlechetnosti, neukrotitelné zášti a věčné nespokojenosti,« dí Neruda[1]) a dodává: »jsou ovšem výjimky, leč pořídku.« Jistý americký výtečný herec sám vyznává: »V málo nedělích lze zde (na divadle) poznati více padoušství a zášti, více žárlivosti a úzkosti, více zklamaných nadějí a ctižádosti, nežli jinde za celá léta. Ni jednoho nenašel jsem spokojeného, většina jsou nešťastníci.«[2]) Tyto vlastnosti, vznikající na jevišti a kolem něho, vnášejí se lehce i do života. Ctižádosť a umělecký egoismus stávají se ponenáhlu osobními vlastnostmi a rozšiřují se v jiné a jiné rovněž méně chvalitebné. »Vším právem vytýká se většině herců samolibosť, nestálosť a lehká mysl,«[1]) vyvolaná a udržovaná nestálým obecenstvem. Pokleslostí herectva rozhorčený Rousseau volá: »Seznal jsem, že postavení hercovo svádí jej k hýření a nemravnostem; seznal jsem, že při divadle muži páší darebáctví a ženy skandaly.« Z těchto slov nepříliš úzkostlivého *Rousseaua* a zvláště ze životopisů herců poznati, jak málo, ač postaveni jsou na svícen, jsou apoštoly mravnosti. Pravdivéli jest slovo Shakespearovo,[2]) že »herci jsou tresť a kronika věku,« toť věru kronikou tou popsáno lidstvo velice černě; neboť ode dob římských marně hledáme v historii herectva potvrzené zachovalosti, která bez přetvářky může vyznati, že »rodákům jak cizím týž poctivý a zbožný zachovali mrav.«[3]) A přece ethos jest nutným podkladem každého umění, a ze života přechází do umění, z umění pak opět život proniká. Že zvláště ženský personal mnoho zavinil, netřeba ani dotýkati; svědčí o tom s dostatek nechvalná pověsť nejslavnějších hereček po všem světě.

VI.

Ještě několik poznámek o obecenstvu.

Divadelní obecenstvo smíšeno jest z nejrůznějších živlů; lidé hodní i ničemní jsou zde nestejně zastoupeni, rovněž vzdělaní i nevzdělaní. Na otázku, kdo chodí do divadla nejvíce, odpovídá přepjatou retorikou Talmage:[4]) »Někteří tam jdou, aby kritisovali; někteří, aby se podivovali; někteří tak rádi se smějí, že jen po tom práhnou, aby viděli frašku; někteří si rádi zapláčí a proto jdou do truchlohry; někteří vedou tam moudře svoje děti, aby viděli, neuškodili jim divadlo, poněvadž se domnívají, že jim též neuškodilo; někteří konečně jdou do divadla z té jediné příčiny, že tam také

[1]) „Divadelní táčky," XVIII.
[2]) Talmage, l. c.

[1]) Stankovský, „Drobné pov.," str. 42.
[2]) „Hamlet," 2. jedn.
[3]) Aristofanovy „Žáby."
[4]) l. c.

jiní jdou a proto, že pochopili bystrým svým důvtipem, že divadlo přece jen proto se staví, aby se do něho chodilo... Chodí tam manželové a manželky, jimž jest při domácím krbu dlouhá chvíle; chodí tam zloději, již míní sobě vyhledati kořisti: chodí tam marnotratníci, opilci, chlipníci, ztracené ženy atd.« Pravdy na tomto výroku ovšem něco jest, ale jest málo důvodný.

Naopak soudíme, že náklonnosti obecenstva tkvějí v jeho větším menším vzdělání.

»Dramatická literatura, máli dojíti cíle žádoucího, potřebuje pozornosti všestranné, ošetřování vydatného,« či jak *Goethe* praví: »Krásnému třeba podpory; neboť mnoho lidí ho potřebuje a málo tvoří.« Proto třeba, aby obecenstvo vědomě blížilo se k umění, t. j. aby bylo si vědomo pravidel uměleckých. Požadavek tento pro všecko diváctvo bez rozdílu jest příliš vysoký. Většině, jak denní zkušenosť ukazuje, stačí zvědavosť a vnímavosť, o níž nevíme, odměňujeli diváka čistým uměleckým požitkem, jehož se od umění důrazně žádá. Rozhodně však tyto přirozené a nevinné motivy k návštěvě divadla skýtají výhody proti ostatním, ať jest to úmyslná zábava či nuda v domácnosti nebo podobný nízký motiv. Dle toho měli bychom asi tři kategorie diváků: vědomé, t. j. umělecky vzdělané, zvědavce a lidi všední, kteří chodí jen za svým vyražením.

S pravým užitkem navštěvují divadlo pouze první, bez úspěchu poslední, jimž jako »všedním lidem sevšední všecko« (Hálek). Zvědavce pak táhne veliký buben, který »s divadla hlučeti musí, aby nás přilákalo« (Lier). Užitek jejich visí od zevních okolností a nezřídka jest pravý a dokonalý, a záleží ovšem na kuse a jeho výpravě. Oni tam jdou, aby něco viděli, oni chtějí nový a zajímavý děj, a věru že se v tom s dramatickým uměním nerozcházejí. Na básníku a správě divadelní jest, »aby jich nehleděli klamati, aby jim nepodávali mnoho klamu a toliko jiskérku pravdy« (Faust), nýbrž svědomitou snahou si z nich tvořili své publikum. Spravedlivá kritika divadelní má se své strany doplňovati a vysvětlovati, co od básníka a správy divadelní bylo opomenuto, a nikoli říditi se starým »dat veniam corvis, vexat censura columbas.« Tak vzdělá se obecenstvo, ať již vědomé ať věřící, a divadlo učiní zdárný krok na veliké své dráze. Pravdou jest, že »v nás to leží, chcemeli býti takoví nebo takoví« (Shakespeare, »Othello«), ale rozumnými lidmi rádi dáváme se voditi.

Divadlo, majíc ctnostné herce a slušný repertoir, zachová si i dobré publikum, jež bude nejlepší zárukou zdárného jeho trvání a existenční otázka jeho bude uspokojivě rozřešena. Jsme proti výroku, že divadlo v mnohých místech nedalo by se držeti, kdyby nebylo ve spolku s nešlechetností. Právě naopak přidáváme se ke slovům Tacitovým: »Intuta quae indecora« a největší záruku budoucnosti vidíme v mravní povznešenosti divadla. Nežádáme značité mravní tendence pro dramatické kusy, poněvadž očividnou účelností jejich umělecké stanovisko bylo by porušováno, ale kus mravní čistotou proniknutý umění neuvádí do nebezpečí. Pouze tak zachrání se divadlem přivozené objektivní naše stanovisko, odkud život s jeho proměnami pozorujíce, v nepříznivých dobách svého života stálými a pevnými se stáváme, a vědomě štěstí přijímajíce, nabýváme rozvahy a důslednosti. Tak divadlo bude pro nás pravou školou života!

Dopisy Vincence Žáka k Al. V. Šemberovi.

XXVIII.

Vysokovážený Pane a Příteli!

Jest to ovšem velmi chvalitebná věc, že horlivostí svou o založení jak časopisu nového, tak i fondu k podpoře českých knih v Moravě vyjít majících pečujete, zvláště an by sice předešlí k řečenému fondu přispívatelé s nechutí se domýšlet museli, že jejich už daný příspěvek stratěný jest. Já se nezpečuju dle skrovných prostředků svých přispěti též: ale uvážíte také sám, že jsem se zavázal k vydání Vaší mapy moravské zapůjčiti Vám 200 zl. i dle potřeby něco více, ovšem úroků na určité léta, následovně jiné výlohy k záměru podporování českých spisů musím uskrovnit, leda kdybyste od podotknutého závazku mě svobodným prohlásil, v tom pádu bych Vaší žádosti novější více zadost učiniti mohl. Možná také, že něco vydám ještě sám na své útraty, že teda i k tomu mi peněz bude potřeba.

Slovo matička zdá se mi, ať řeknu zkrátka, směšné, a teda k tak dobrému záměru nepříhodné. Volte raděj jinaké, aneb nejlépe žádné jiné než to, co k vyznačení věci stačí: Podpora k vydání českých všeužitečných knih v Holomouci, aneb fond k podpoře etc. Zdá se mi to vůbec u nás býti chybou, že každé věci hned zvláštné kratoučké, kratouninké jméno dáti chceme, a pak kolikráte pro to jméno všeliké podezřivé neb zrovna hanlivé úsudky slýchat musíme. Dejme si záležet na věci, a když ta se daří, buďme spokojeni, o jméno se ani nestarajíce: na jménu jen malé duchy si zakládají.

Že plán svůj nechcete dříve uveřejnit, než až mezi důvěrnějšími známými poněkud výnosné příspěvky shledáte, schvaluju rád, a myslím, že by mnohý, zvláště kdo penězmi hnouti nechce, předestíral bázeň nějakého různění. Aby pak i ti, kteří v dobré věci jinak peněz nelitujou, neměli příčinu jakéhokoli různění a oslabování se báti (i ve „Květech," kde už, a sice tuším proti Vaší vůli o úminku Vašem řeč byla, jevila se bázeň ta) radil bych, abyste určil k podpoře míněné takové spisy, které v Čechách ji méně nalézají, to jest, an svatojanský ústav jen náboženské a matica česká jen vědecké, neb aspoň nejraděj přísnovědecké, spisy podpírá, mohl by holomoucký fond se obmeziti na prostonárodní, ékonomické a řemeslnické knihy, bera ovšem slovo ékonomia, řemeslo neb industria v nejširším smyslu. Tak by holomoucký fond si vytýčil okres účinkování jiný, než mají fondy prazké, a nemohlo by se souditi, že prazkým ujmu činit míní. Naši nepříznivci by ještě nejdříve tak uznali dobrý jeho záměr: neboť i nejzákyslejší mezi nimi předce přisvědčujou, když povíme, že i řemeslník a sedlák všelikého poučení potřebu má, a že té vyhověti hledíme: kdežto naopak při přísnovědeckých knihách pro vzdělanější střídy nám se hned namítá: „Die deutsche sprache ist seit jahrhunderten in Böhmen und Mähren die trägerin der intelligenz: dieses recht hat sie einmahl erworben und sie darf sich dasselbe nicht schmälern lassen. Jedes strengwissenschaftliche buch in böhmischer sprache ist gegen die deutsche sprache eine kriegserklärung." To jsou slova hloupé, ale přece i myslené i pronesené, které jsem tyto dny slyšel od muža, který ostatek dosti mírně o češtině soudí a zvláště chválí, když prostonárodné spisy pro řemeslníka a sedláka poučlivé v řeči jeho materské, ať ta jakákoli jest, vycházejí. — Berme svět, jaký on jest, sice chyba lávky.

Nemyslím, že by tento okres příliš ouzký byl, obsahuje on pole, na němž věru ještě dosti mnoho se pracovati dá, a všelicos k němu patří, k. př. také některé knihy právnické, jako poučení o právech obcí, jejich místných představených, poučení o povinnostech rychtařů, o řídění obecných kas a jejich důchodopramenů. Patří sem celá technologia a zvláště její jednotlivé částky, patřejí sem ponaučení pro náhodné příhody: mor, kořalka, škodlivosť zlých zvyků tisícerých, pověr, — Užitečnosť cest, ohenných hasicích nástrojů, povinnosť a spůsob přispívání k nim — Oznamování a vysvětlení spořitelnic, ústavů pro vdovy, sirotny — Moravský zeměpis, dějepis — Právo moravských panů, stavů a měst — Konečně musely by ovšem ve statutech ostati zadní dvírka odevřené i pro belletristiku; neboť spisovatelů belletristických můžeť zprvu i dlouho býti více než těch, které jsem nahoře mínil. Potřeba teda ve statutech vyjádřit, že kdykoli by v poli industrickém a rolnickém se neposkytali spisy, jež by fond ve podporu svou bráti mohl, budou příspěvky tohož roku moct vynaloženy býti také na spisy pouhozábavné, belletristické, pokud belletrika národ

zdělávati přispívá. — Kdybychom se jen dobře pohybovali už v okresu tomto, však bychme ho potom snadněji rozšířiti mohli. Každý začátek smí býti malý, svým časem zroste.

Ze dvou osob může snadno jedna umřeti neb jinak od dohledu na fond zadržená býti. Následovně, aby fond důvěry nabyl, musí pod dohledem aspoň třech ve vážnosti stojících mužů řiděn býti.

Aby v Moravě časopis vycházel, je dávno i má žádosť, ano prospěje na zatím snad více, než svrchu dotknuté podporování jiných spisů; neboť těch po nějaký čas bude tuším ještě málo; začátníci ve spisování nejraděj své drobné plody v časopisy ukládají, a tím teprva k větším prácem se vycvičujou. V časopise by belletrika své místo nalezala. Snad ale nejlepe bude začati s počátkem roku 1847., a jestli ve svrchu dotknutých ohledech se srozumíme, nezdráhám se jednu akciu o 50 zl. stříbra na sebe vzíti. Články p. Nebeského ve „Květech," pokud jsem je četl, se mi líbějí, a doufal bych od něho více, než od ledakterého Pražana etc., poněváč Nebeský ve Vídni se zdržuje, seznal také náhledy tamních vlastenců, teda jeho náhledy nebudou tuším tak obmezené, jak to při mnohých krajinomilcech vídáme. Dej Bůh, abychom už jednou z té krajinské obmezenosti k širším náhledům se vynesli. Co se ale týká příspěvků, které ode mně doufáte, musím hned napřed prosit, abyste na mě žádnou náděj neskládal; neboť mně k tomu zbývá málo času, a který mi zbývá, ten bych rád vynaložil na něco pro sebe.

Panu Demuthovi jsem Váš list odevzdal, on slíbil Vaši vůli co nejdříve vyplniti.

Od Vinarských dodávám uctivé poručení. S Kinským jsem tyto dny nemluvil.

Škorpíkův spis „Mluvnictví a Zjevení" byl od biskupské censury zavržen, nevím ale vlastně proč, neboť jsem to slyšel jen z ust Sušilových. Sušil praví, že rozhodně zněl: „Die drucklegung des werkes ist zu systiren." Nevím teda, jeli to zápověď povšechná, aneb máli Škorpík jednotlivé částky zjinačit, a znova k censuře podat. Dříve než p. biskup tu prácu svému censorovi Wrbovi k posoudění dal, mluvil o ní také se mnou, a já pokud možná jsem se věci ujímal: ale i tu jsem hned ze začátku musel pozorovat, že i náš pan biskup, jak mnohý jiný v jeho blízkosti, vydávání vědeckých spisů v češtině pokládá za nepříhodné. Tak bohužel všude se nám dělají překážky; však doufám, že Škorpík snad přece nějak tomu vyhoví.

S tím ostávám Váš upřímný přítel a ctitel

V Brně, 6. dubna 1846. Vincenc Ziak.

P. S. „Včelu," pokud vím, z mých známých nikdo nedrží, aspoň ne lonskou, proto také jsem Váš posudek mé grammatiky potud nečetl, a že bych ho rád znal, můžete uhodnout, zvláštně an před několika týdny jsem dostal bezejmenný dopis, v kterém Váš posudek jest jaksi divně posouděn. Dáli se Vám dělat, prosím půjčte mi na nějaký čas ty listy, neb ten list, kde ten Váš posudek stojí. Já je s díkůčiněním co nejdříve vrátím.

XXIX.

Mnohovážený Pane a Příteli!

Lituji velmi, že jsem nebyl doma, když p. Dr. Helzelet mi Váš poslední list přinesl. Bylo by mě velice těšilo, kdybych s ním, s nímžto jsem se zde jedenkráte náhodou v bytu pana Biskupa sešel, víceji rozprávěl a lépe známosť učiniti mohl. Prosím, vyřiďte mu mou úctu a můj dík za odevzdání Vašeho listu.

S Mikšíčkem sešel jsem se právě tohotéž dne, když mi Váš list ještě odevzdán nebyl, ačkoli už v domě mého bytu ležel. Že Mikšíček dost výstřednosti má ve psání bezejmenných listů, k. p. na zdejšího p. Biskupa, bylo by škaredé dosti, ale také dost víře podobno. Jeho smýšlení, pokud jsem ho poznati mohl, nikdá se mi nelíbilo, a má známosť s ním nebyla nikdy důvěrná: ano, pokud se dělat dalo, pamatuju se, že jsem ho sám k mírnosti napomínal. — Když ale se domníváte, že onno bezejmenné psaní, které na mně přišlo, od Mikšíčka pochází, jste jistě v omylu; neboť ačkoli nikomu, zvláště tomu, s kým přátelství měti ani si nežádám, do srdce nahlednouti nemohu, přec dostatečné důvody mně nutčji, jiného člověka měti za původa řečeného listu. Více bych hádal na... ale nechejme toho; neboť hádat je snadno, a dokázat těžko, a nač by také bylo? Pravil jsem Vám už, že to celé psaní na mně nemá vplyv žádný, proto také doufám, že dále o něm se nezmíníte.

Chceli autor jeho něco provedsti, ať si vystoupí. Já jeho pobídek nepotřebuju, a jeho náhledy držím za neshodné s dobrou grammatikou. aspoň ne tak, jak je pronesl. Jeho hana Vás nemůže urazit. vzvláště u mně neplatí, an je krajinská, ne z lásky k celku pošlá.

Pan gubernialní radda H. referat ve záležitostech národních škol ustoupil 1. máje 1846.

Pravíte, že p. Holle bez okolků do holomoucké uršulinské dívčí školy něm.-českou mluvnici uvede. Jak to mám rozumět? Mají se ty děvčata z ní německy neb česky učit? Jaké žáčky jsou tam? neb kterých se to týká. Zde v uršulinském klášteře je všechno pouho německé.

Panu Těšíkovi jsem Vaše pozdravení vyřídil a na připomenutí na Kollara za odpověď dostal. že se mu peníze špatně scházejí, že však co možno, si na tom záležeti dá.

Že, jak pravíte, pp. Helzelet a Mošner, jehož posledního znáti tu česť nemám. mých spisů si poněkud dle obsahu vážejí, jest mi milo ovšem; ale pravda patrná jest, že o prospěch celku dbáti více než hleděti na náhledy krajinské, snažiti se více po svornosti mezi všemi čechoslovenskými, nežli sloužiti jediné straně, málo kdo si váží. „Přijde lehko prý ku rasu ten, kdo hledí spásu svého času," praví autor „Feriny Lišáka," a pravím to u sebe už dávno, přece ještě na sobě pravdu té propovídky nemálo potvrděnou viděti musel. Mám já ji také zkusit? Nejlépe mlčet.

Zmiňujete se opět o Jordánovi. Co jsem Vám ondyno přiložil, o mém rozeznávání zvuků dě. tě, ně. bě. pě etc., nepřiložil jsem s úmyslem. aby to Jordánovi posláno bylo. Tak, jak jsem to psal, ani by se to do tisku nehodilo: aspoň poněkud musel bych to změnit. Také zde jsem ondyno, když jsem přijda k Oheralovi tam Mikšíčka nalezl, před obouma se o tom zmínil, an jsem celý Jordánův článek od Oherala si vypůjčiti chtěl, a řeč nás na to přivedla, že by Mikšíček, který prý Jordánovi i pro jiné příčiny psáti míní, lístek ode mně přiložiti mohl. To snad učiním dnes: musím ale dříve s Mikšíčkem znova mluvit: aspoň bych sobě i Vám novým posíláním té titěrny (neb více to figurování není) nedělal nové obtížnosti. Myslím. že Jordán to ani tak ani tak do svého časopisu nepřijme; ale i tím nic nesejde.

Poroučeje se do Vaší náchylnosti, ostávám Váš upřímný přítel a ctitel

V Brně, 8. máje 1846. Vincenc Ziak.

XXX.

Mnohovážený Pane a Příteli!

Odpusťte, že na Vaše ctěné psaní od 10. t. m., ačkoli jsem ho přece 14. dostal, teprva po pěti dnech odpovídám. Příčina toho jest ta, že tu p. Štulc, po své cestě z Vídně, teprva 17. ke mně přišel, a pak já, nemohev s ním sám k p. Biskupovi jíti, jsem očekával, že by on ke mně se vrátil; však neviděl jsem ho více, a musím se domnívati, že teď už odjel.

Předně Vám činím uctivé díky za obdržených 20 zl. k. m., jež jste za mé grammatiky laskavě sehnati ráčil: jen mi divno jest, že při tolika žácích tak málo jich odbyti se povedlo. Doufám, že jindy budu šťastnější. abych vyplniti mohl slovo své ohledem moravské mapy Vám dané. Že v kadetní škole Konečný oblibu našel, se mi zdá tím divnější, an exempláru mého spisu dříve nakoupené tam cestu proklestily, a dosavád tak zpotřebované nebudou, že by se jich pro porušenosť už nemohlo užívati.

Nápodobně vzdávám své a p. Kinského díky za snímky vlastnoručního písma Karla ze Žerotína.

Lístek p. Klacelovi patřící odeslal jsem mu hned po obdržení. Panu Ohéralovi odevzdaný počet študujících na holomoucké akademii už je v „Moravii" vytisknutý.

Že jste v Praze našel veliký pokrok, těší mě velmi, a podobně bych od srdce přál. aby v Holomouci po přenesení akademie do Brna nová učitelská stolica národní řeči ustanovena byla; však je se co báti, že peněz, ačkoli se jich na ledaco dostává, na dlouho se nebude chtět dostávati. Inu doufejme!

Ještě se zmiňuji o vydání prvním své grammatiky. Proti všemu nadání vidím, že jsem s druhým trochu tuze pospíchal, což se ovšem nejvíce v tom ohledu stalo. abyste Vy, jak jste mi tehdá zde pravil, bez grammatik neostal. Kdyby páni knihkupcové bývali pořádnější, byli by za včas dali zprávu. že exempláry ještě za sebou mají; ale aj žádalo se

na mně exemplárů sem tam tolik, že jsem se zásobou už dávno zadost činit nemohl, a nyní dlouho po vyjití druhého vydání se mi vrátilo už tuším 20 neb 22 výtisků starých, mezi kterými dva rozřezané, ano dva pošmarykané všelikým pomazáním. Ovšem nebyl bych povinen je přijmouti a také budoucně nepřijmu, ale pro tenkrát jsem se hádkám vyhnouti chtěl. Jen že teď nevím, co s nimi počati mám. Vetešníkovi prodat bych je ovšem mohl, nahází se mi příležitosť, ale myslím, že snad je ještě prostředek užitečnější, totiž tento: Mezi Vašimi žáky budeť i mnoho chudých, a majíli první neb druhé vydání, snad jím velký rozdíl nedělá. Já bych teda, jestli o Vaší laskavosť v tom žádati smím, staré výtisky nechal jim v ceně levné, po 2 zl. šajnů, aneb raditeli třebas po dvou dvacetnících. Jen kdyby se jich odebralo tolik, že by to za poslání stálo. Prosím, račte mi na to dati svou libou odpověď.

Wimmer už zadal žádosť o dovolení k vydavání českého časopisu.

Poroučeje se do Vaší dálejší laskavosti, a čině svou uctivou poklonu Vaší paní manželce, trvám s povinnou úctou Váš upřímný ctitel a přítel

V Brně, 19. listopadu 1846. Vincenc Ziak.

Posudky.

O vědě a víře. Napsal *B. Mareš.* V Pardubicích. 1887. Str. 28.

Nepoměr mezi velkým thematem a skrovným sešitkem vzbuzuje prvým pohledem nedůvěru, zvláště v oborech člověčenstva nejvyšších a nejhlubších, jakým jest na př. poměr vědy k víře. Nedůvěra tu jde odtud, že čtenář bude odbyt několika smělými obrazy a obraty, ať již ve prospěch nebo v neprospěch víry nebo vědy, sestavenými dle osobní choutky spisovatelovy; nespokojujíť se obyčejně spisovatelé podobných spisků podati výsledky cizího, obšírného a podrobného bádání, nýbrž vysokoletnými několika rozmachy věc na tu onu stranu rozhodnou, jakoby již ani další rozprava nebyla možná.

Knížka tato takové chyby nemá. Cenu její snad spravedlivě odhadnu, pojmenuje ji přehledným nárysem obvyklé popularní argumentace pro shodu víry a vědy. Nic nového, nic úplného, ale látka dosti vhodně vybrána, vhodné citaty vyhledány, nejhlavnější námitky a řešení jejich naznačeno. Obrys takto stanoví zdánlivý rozpor mezi vědou i věrou a oprávněnosť i smíření jejich: Rozpor mezi věrou a vědou jest vysloven, čehož hlavní příčinou prý jest »mocné povznesení exaktních věd« (str. 5.). Rozporu toho však skutečně nestává, neboť vědění jest 1. neúplné, 2. ve mnohém nedokonalé a nespolehlivé — příklady (od horka slunečního a stáří člověka) jsou velmi pádné sice, ale mělo by jich býti více, an to zvláště účinný argument ad hominem — 3. má své nutné meze, 4. jest obemknuto věrou, a sice tak, že *a)* každá věda začíná se věrou, *b)* všechno poznání zakládá se na víře, *c)* co víme, většinou jest věřeno, *d)* věrou nesen jest i celý všední život náš, *e)* vědění jest ostrov v moři víry. Prvý příklad posledního (»Tělo a duše« [str. 15.]) ovšem proti hlavním protivníkům nemá váhy. Věda tedy nestačí, odpovídati ke všem otázkám kladeným, a to k nejzávažnějším; k nim odpovídá víra, proto 1. jest oprávněna (str. 17. sl., ač odstavec ten nejedná tak o právu víry vůbec, nýbrž hned křesťanské); dále jest víra 2. nezvratným věděním, a 3. zneužívání vědy nezkracuje právo víry — zde jest zmínka o darwinismu a materialismu —, 4. víra má svědky spolehlivé mezi přírodozpytci *(Liebiga, Ehrenberga, Virchowa, Agassize, Pasteura, Rokikanského, Hyrtla),* zbývá pak 5. víra buď křesťanská nebo beznáboženská.

Samo sebou se jeví, že logických nedostatků přehled takový není prost, ač věci správnosť jimi netrpí. Tato jest již tím zaručena, že spisov., jak řečeno, vybral běžné a nejmakavější věty sem spadající, sám do dalších rozborů se nepouštěje; kde se toto stalo, tam poněkud zdá se kolísati, jak zřejmo na př. z vět (str. 18. sl.): »stává pro člověka

dvojí jistoty: poznání, založené na tělesné, smyslné zkušenosti (výsledek její vědění v užším smyslu), a poznání, založené na duchovní, vnitřní zkušenosti (její výsledek jest víra), předmětem takové vnitřní jistoty jest na př.: Ježíš nazaretský ukřižovaný vstal z mrtvých«(!): »objektivní (věcné) jistoty vůbec není«: »náboženská víra spočívá na osobní zkušenosti, proto jest tak smělá a pevná i v dobách největší tísně.« Pravdivá zrnka v těch větách nejasným nebo přímo nesprávným podáním sotva zabrání nedorozumění, k nimž by vésti mohly.

Sloh spisku jest jinak jadrný a ušlechtilý. Častěji již vytčeno bylo nepěkné »odkrývati« (tajemství, Urana) m. objevovati. »Smyslný« má příznak mravnostní, proto zavedl *Durdík* tuším právem »smyslový.« *P. J. V.*

Celowość w naturze. Studyum przyrodniczo-filozoficzne, napisal *X. Maryan Morawski T. J.* Kraków. 1887. Str. 203.

Nazýváli se přírodozpyt vědou po výtce moderní, tož jistě tolik aspoň pravdy v tom jest, že methodou svojí do všech odvětví proniká a je ovládnouti hledí. Nelze upříti, že empirie jeho prospěla vědě vůbec velkou měrou, aniž toho kdo rozumný upírá: odpůrcové přílišného nadsazování věd přírodních bojují jen proti tomu, aby meze věd nepošinovaly se na úkor druhých, aby o předmětech nerozhodovali oborové nepříslušní, v našem případě aby se o posledních otázkách bytu obecného — neexperimentovalo. Odpůrcové tito bývají rádi s úsměškem jmenováni »metafysiky,« jakoby tato věda byla stala se zbytečnou, jsouc nahrazena — experimentem: oni ovšem stojí v metafysice, tvrdíce, že oborem přírodozpytu jest zkušenosť, po případě umělá, experiment, že tím ukončen sice úkol vědy přírodní, ne však vědy vůbec, která z drobtů těch buduje jakýsi celek, ku kterému přece konečně každá opravdová a dokonalá snaha lidská tíhne: že tedy jest věda jiná, mimo a nad vědou přírodní ležící, která by látku podanou zpracovala a v soustavný souhlas uvedla — metafysika, část filosofie. Jest mylné, že by samo experimentování dálo se bez filosofie: vývod zákonů, zpovšechňování, doplňování, zvláště jistým vytčeným směrem — za hypothesí, vše to již vystupuje z pouhého experimentu, jenž sám o sobě, bez zákona příčinnosti a j., nikdy k větám vyvozeným by neoprávňoval. K těm nepopiratelným skutkům právem odvolávají se odpůrcové strohého empirismu onoho, jejž málem s materialismem stotožňují. Tím již věc blíží se jinému oboru a zájmu než pouze vědeckému — stává se otázkou životní a náboženskou. »Prawdy nie mające styczności z życiem i przeznaczeniem człowieka wykluwają się i rosną spokojnie w ogrodzie wiedzy ludzkiej... Inny jest los prawd dotyczących choć zdaleka religijnej lub moralnej sfery. Niech jaka prawda, do którejbądź gałęzi nauk należąca, ma najlepsze za sobą dowody... zawsze znajdą się ludzie, którzy przeciw niej ciskać będą zarzuty...« (str. 6. sl.).

Podobné úvahy budí prvý pohled na předmět díla tohoto, o kterém vyzván jsem stručnou zprávu podati. Účelnosť zajisté jest jakoby heslem, různícím obě zmíněné strany: účelnosť v pochodech přírodních — částečná, pak obecnější a poslední společná, povšechná, náleží ku pravdám právě zmíněným. Kdo ji však chce hájiti, tomu nezbytno vstoupiti v obor, v němž ji nalézati se domnívá, v obor přírody, a tam ji stopovati. Ovšem zdá se tu býti jakýsi circulus vitiosus: účelnosť má z přírody odvoděna býti a zároveň již skutky účelnosti se vykládají. Že oboje nutně spolu nesouvisí, jest na bíledni, nehledíc ani k tomu, že přívrženci účelnosti odvolávají se k oné »perennis quaedam philosophia,« v níž Aristoteles — Augustin — Tomáš Aqu. jsou jakoby milníky: lze zcela nepředpojatě předložiti skutky a pochody přírodní — třebas i schválně zvolené: protivné skutky vytknouti náleží jistě více odpůrcům — a následujeli z nich jakási »idealna jedność, wynikająca z mnogich i rozmaitych czynników, stosownie do niej złożonych,« máme účelnosť exaktně vyvozenou (str. 20.). To podotknouti třeba proto, že obhájcům účelnosti vytýká se nedostatek přírodovědeckého vzdělání a bádání: dostačilo by konečně použiti výzkumův, jež učinili odpůrcové její, zkoumati vývody jejich a odhalovati nedůslednosti v nich, jak se opravdu

děje. Avšak i to jest mylné, že jen pouzí filosofové, nikoli přírodovědci, učí účelnosti: právě nejslavnější jména přírodovědců, v různých oborech, svědčí za účelnosť, ač ovšem ex professo a po stránce apologetické předmět ten po výtce filosofové vyšetřují. Nejnověji otázka mocně vystupuje v popředí s probuzeným studiem scholastiky, pro niž, tuším, jest životnou a podstatnou; praeambulum pak fidei, jsoucnosť boží, má v ní pro nás jeden z nejvznešenějších a nejjímavějších důkazů. Proto nejvíce pěstitelé filosofie scholastické obracejí pozornosť svoji k různým stránkám teleologie, zvláště v oboru kosmologickém. Řád jesuitský honosí se i důkladnými přírodozpytci, zvláště v astronomii a biologii, kteří tím směrem pracují: spisovatel knihy této, sám z řádu onoho, výslovně sotva je uvádí; mimo ně čerpal z pramenů francouzských a německých.

Názoru na svět čistě mechanickému nejvíce přeje říše neústrojná, nerostná, ač naopak velkolepostí svou nad jiné ducha uchvacuje. Spisovatel právem klade důraz na účelnosť, ne sice niternou, ale zevnější, jasně ve všemmíru vyznačenou: pro moment apologetický právě tato zevnější jednotná zákonnosť zdá se mi býti velmi pádnou (srv. astronomii). Sahá však i do nejmenších útvarů prvkových, jak fysika i lučba dosvědčuje; spisovatel obšírněji to dokazuje u vody (maximum hutnosti není tu v bodu mrazu, nýbrž 4 stupně nad ním — sice by veškeren život ústrojný zhynul) a prsti (dle *Liebiga*). V říši rostlinné a živočišné niterné ustrojení samo jest zobrazenou účelností; přívrženci pak názoru čistě mechanického kdyby důsledně myslili nejméně by ve svůj prospěch dovolávali se prostředku tak pochybného, jakým jest darwinismus, jenž pro sebe požaduje krok za krokem teleologie až zázračné. Sám »boj o život,« jenž není pravým bojem — neníť tu ani vítězství ani porážky — nýbrž jen ustanovenou službou jedněch druhým, ani v živočišstvu nemá žádné hrůzy: zvířata nevědí o nastávající smrti: spisovatel uvádí tu (str. 61.) slova *Coutanceova* (La lutte pour l'existence): Jedna toliko bytosť ví o smrti jí nastávající — ale ona jediná toliko má v duši jistotu budoucího života, totiž člověk. O neštěstí podmětném — nelze říci osobním — není tu řeči, tedy ani o neštěstí, o porážce vůbec.

Soustavnosť panující ve přírodě poukazuje tedy na celkovou spojitosť, ústroj hlásá pak ústrojce — toť podstata a nejbližší výsledek pozorování přírody. Účelnosť předmětná tím již jaksi podána, běží toliko o podmětnou a o základ a původ její, v čemž praktická stránka předmětu spočívá, jak sami odpůrcové uznávají. Spisov. vyvrací tedy obyčejné odpovědi a námitky materialismu a pantheismu. Materialismus, soustava to šťastných náhod, to má s teleologismem společno, že počíná si analogicky; »różnica wszakże,« argumentuje spisovatel proti němu, »leży v dwóch rzeczach: my zaczynamy od faktu, w którym celowość jest dotykalna, tj. od dzieł człowieka; ich zaś punkt wyjścia, owa kształtująca się mgławica jest tylko rzeczą, która celowości wyraźnie nie objawia« (str. 98.), ztrácejí tedy ve vyšších říších, kde účelnosť zjevně vyniká, základ a zapřádají se v odpory. Proti pantheismu v různých odstínech (zvl. proti *Hartmannovu* »Bezvědomu«) dovodí spisovatel, že příroda jest »rzeczą rozumnie zrobioną ale nerozumną« (str. 116.).

Jde nyní o ten rozum, o mysl, která, jak dí již *Anaxagoras,* všechno spořádala. Spisovatel vkládá tu však napřed nauku o člověku jakožto pánu nebo raději cíli ostatního tvorstva (soustava anthropocentrická), jež by jej zase vedla k cíli poslednímu. Mysl ona, která účely všemu vytknula, jest posléze mysl boží, Bůh. V posledním důsledku tom, jak známo, na kterém spočívá důkaz teleologický jsoucnosti boží, třeba míti zřetel k námitkám *Kantovým,* jemuž nezdá se řád světový vyžadovati důmyslu, nekonečného, mysli naprosté; spisov. vyvrací obvyklým způsobem ony pochybnosti a končí dílo svoje naukou o základě, o počátku a konci oné účelnosti, Bohu, a důsledcích praktických, z toho vyplývajících.

Spis, jejž v obryse uveřejnil spisov. vloni ve svém časopise »Przegląd powszechny,« jest velmi dobrou snůškou

nauk sem spadajících, jak ve křesťanské filosofii ode dávna až do nynějška dle příležitosti více méně jasně byly přednášeny. Pro apologetiku přehledné pojednání to má věcnou cenu: i u nás, kde protivné nauky od odborníků přírodovědeckých ústy i pérem[1]) stále se hlásají, zasloužil by povšimnutí. Budiž těmito řádky naň jen upozorněno. *P. J. V.*

Maloměstské humoresky od *Fr. Heritesa.* II. „Kabin. knih." sv. XVIII. V Praze. 1887.

Herites je výborným satirikem, ano i menší povídky z péra jeho pěkně se čtou, ale humoreskám jeho, pokud — jako v tomto druhém svazku všechny — nejsou povídkami, schází cosi, což čtenáře, soudícího z uznaných prací Heritesových o plodě právě čteném, nejprve zarazí, na konci pak zklame; jiný čtenář se nudí. Není tím vinna látka; vždyť právě život maloměstský více než kterýkoli má v sobě tolik nitek k humoru a zajímavé charakteristice jakoby stvořených; a ostatně Heritesovy humoresky, aspoň v tomto svazku obě první berou potud látku z maloměstského života, pokud též malé město může býti jejich dějištěm. Líčené povahy samy — a v tom je jedna příčina nezáliby čtenářovy — mají celkem střih dosti kosmopolitický. Tak na př. v »Idyle z knížecího parku« hostinský Mikšíček se svým »víte — víte« a s rozvláčností, »která jest vlastní všem venkovanům, dostaneli se jim příležitosti k povídání:« nebo v »Buchtičkách« stará Kordula, když rozpoutá svou výmluvnosť, »začínajíc, jako staré ženy obyčejně činí, od otce Abrahama:« anebo v poslední humoresce hloupě prohnaný krejčí, jemuž všechny nectnosti imputovány, — jsou vesměs figurky podlé ošumělé šablony tesané, a byť i zaujímaly v ději místo podřízené, jsou celku na ujmu. Nedostačiť, vyzdobiti postavy takovými a podobnými zevnějšnůstkami, které samy o sobě ani nejsou rázovitě charakteristickými ani k smíchu, ačkoli spisovatel všemožně se snaží, aby vlastním smíchem čtenáře též pohnul k úsměvu. Míněn tu Heritesův sloh a dikce; ani tato, ani onen nedovedou vůbec nahraditi rázovitou charakteristiku nebo humor; spíše má čtenář oboje sám vyčísti z objektivního popisu povah a vylíčení zápletek. Vtip bez poznámek exegetických, směšný rys povahy bez dlouhých reflexí spisovatelových a zápletka komičností svou čtenáři samozřejmá jsou nejpůsobivějšími prvky humoru, nemáli se rozplynouti a ztratiti ve slovech.

Nejvíce trpí právě touto vadou »Idyla z knížecího parku,« snad proto, že je psána už r. 1880. Zdá se, že to spisov. hned při psaní sám cítil, a že tedy nemluví tak zcela bez příčiny, když vylíčiv per longum et latum následky domnělé samovraždy Livorovy, o níž však čtenář už napřed ví, že se nestala —, mluví o »stylistické rozvláčnosti« chatrné své koncepce. Rovněž, když tuctový deus ex machina zasnubuje dva milence, omlouvá se, že »skutečnosť neřídí se vždy dle krasochuti« — k čemuž ani, tuším, dodati netřeba, že krasochuť, jakou spisovatel u čtenářů své humoresky zajisté předpokládal, nelibuje si v každé skutečnosti; dokonce pak už ne ve skutečnosti, vylíčené na posledních 4 str. humoresky. Patříť podrobný výpis její snad k idyllickému životu p. nadlesního a přátel, nikoli však nehodí se za umělecký konec »Idyly z knížecího parku.« Omluvné vyznání spisovatelovo, že končí idyllu »v nejvyšší zajisté už čas,« je proto úplně na místě. Bylo by si jen přáti, aby spisovatel vlastním úsudkem, několikráte — ovšem jakoby pod pokličkou vysloveným, se byl řídil a humoresku ze souborného vydání sám vymýtil; neboť nakladatel přijme vše, co mu podáno; známoť dobře, co všechno považuje za víno pro čtenáře »Kabinetní knihovny.«

Nejlepší prací v tomto svazku jest »Dědoušek vyhrál.« V rámci svých zvláštností a zvyků vylíčen tu pan Tenora jako člověk dobrotisko, jenž celou téměř výhru z loterie věnoval na zakoupenou rozličných památek svým přátelům. Tím sevrkne se výhra, čímž uspokojivě řeší se milostný, episodně vetkaný motiv, jenž ostatně je tak bezvýznamný, že mohl beze škody býti vynechán. *V. K.*

Benjamin Franklin. Svéživotopis. Z angl. přeložil *Ant. Mol.* „Zábavné bibliotheky" dílo 114. V Brně. 1887.

Bylali před více než dvěma lety »Zábavná bibl.« z příčin, pro které jeden

[1]) Nejnověji na př. prof. *Dr. Vilém Kurz* v „Paedagogium" (!) se zvláštní rozhodností světové autority, materialismu nepříznivé, zavrhuje.

ze zneuznaných posud národem českým geniů pražských příkopů nazval vydavatele bibl. této »pravé infant terrible« literatury na Moravě, zavrhována. onen z daleka pozorující výtečný znatel lidu českého na Moravě mohl by v dílku nadepsaném spatřovati zadosťučinění nikdy netušené; neboť co může oné horlivosti, která o nic nepatrnějšího, prý (?), neusiluje, než vychovati celý národ český v samé self made meny, co může, opětuji, způsobiti oněm lidem radostnější překvapenou, nežli kdy zrovna duchovenstvo, o jehož černokněžnické snaze, začarovati nevinný lid český na Moravě v »bezmyšlénkové pobožnůstkářství,« v nejširší, pravím, nejširší vrstvy lidu moravského vysýlá životopis Benjamina Franklina, muže, který jako málo jiných na světě může slouti po výtce — self made man.

Avšak s potěšením ještě vroucnějším, nežli onino přepjatí mátohoborci, vítáme Franklina my, kteří z blízkého názoru známe potřeby lidu našeho. Ano, vroucně vítáme Franklina, neboť z něho právě lidu našemu na Moravě, který nezavykl ještě do pouhé četby očima, ale projímá všecko čtené citem vroucím, může býti nenahradnou školou vzácných ctností občanských. Vždyť dle slov *Mignetových:* »Franklinův život jest model k následování. Každý se při něm může učiti, chudý, bohatý, nevědomý, učený, prostý občan jako státník. Jeho život poskytuje naučení a naděje těm, kteří se narodili ve stavu nízkém, bez podpory a jmění, a cítí v sobě touhu svůj osud zlepšiti. Uvidí v něm, jak syn chudého řemeslníka, sám dlouho svýma rukama se živiv, dopracoval se bohatství prací, opatrností a hospodárností. Jak načisto sám ducha svého vzdělal ve vědách toho času nejvyšších, a duši svou vycvičil ve ctnosti vytrvalostí a uměním, kterým učiti chtěl také jiné.« Uvidí syna barvířova z Bostonu, jenž počav naléváním loje do forem na svíčky, vyspěl »ve veleducha, kterýž — jak praví nejslavnější řečník francouzský *Mirabeau* — osvobodil Ameriku a na Evropu vylil proudy osvěty! Učenec, o kterého se hlásí dva díly světa, muž, o kterého se opírají dějiny věd a dějiny říší.«

Ano vzácnou, velmi vzácnou naučenou čerpati může z tohoto života právě ta měkká povaha lidu našeho, velkou podporou býti může i vroucí zbožnosti slovanské, neboť pozná od vezdy zbožného, ctnostného i horoucího vlastence Franklina, jak vroucně družiti mohou se vroucnosť náboženská s láskou vlasteneckou, kterážto božská družnosť — žel — tak často zrovna u nás bývá mařena. —

A o tom všem, o všech těch ctnostech nabude čtenář »Franklina« poučené nikoliv abstraktními, bezduchými vývody a návody, nýbrž přirozeně se vyvinujícím dějem životným. —

Tenť jest význam »B. Franklina.«

Překlad »B. Fr.« jest velmi uhlazený. Avšak přes to všecko nemohu nevyjeviti, že zrovna řeč je to, která potěšení ze spisku tohoto poněkud mi kalí. Pan překladatel totiž zrovna na počátku některým větám originalu porozuměl jaksi na úkor dobrého smyslu. Chyby této mohl se uvarovati i jen pouhým vědomím, že překládá — pro lid! To také jest i příčinou, proč se bojím, aby zrovna tento počátek spisku nebyl kamenem úrazu další četbě vzácného onoho životopisu.

Fr. J.

Strýčinkův sen od *F. M. Dostojevského.* Přeložil *A. Kotík.* „Č. bibliotéka rodinná,“ r. IV., č. 2. V Praze. 1887.

Strýčinkův sen byl luzný sen: »Strýčínek« klečí před švarnou děvou . . . Konečně by to ani nebyl tak zvláštní sen: než strýčinkův byl prazvláštní: co se strýčinkovi »zdálo,« to se napřed skutečně událo! Tuto skutečnosť v »sen« proměnil mstivý nápadník »snoubenky« strýčinkovy, který »strýčkovi« namluvil, že všechno bylo jenom — snem.

Již tato základní myšlénka působí nad míru komicky a k tomu ještě jest rozvinuta v obraz tak živý a směšný, že asi v celé naší literatuře vyjma »Kandidáta nesmrtelnosti« nemáme tak pěkné humoristické povídky jako jest tento ruský romanek o nebohém kandidátu ženění. — Děj postupuje rychle, parallelně se sluncem: ráno příjezd knížete, v poledne »zasnoubení« a večer — katastrofa. Vůbec látka »strýčinkova snu« by se lépe hodila k nějaké »komické tragoedii.« Však také mnohé sceny v naší povídce jsou nemálo dramatické, zvláště výjev večerní, kde kníže před

celou společností za snoubence prohlášený pořád mluví jen o »snu.« —

Osoby jsou zrovna soustruhovány. Nejzajímavější figurkou, smích a útrpnosť budící zároveň, jest »strýčinek,« hotová to mumie, přestrojená za — šviháka, stařec nesmírně žvatlavý a tlachající nesmysly, jež rozesmějí i mrzouta. Hlavní však osobou jest »první Mordasovská dáma« Marie Alexandrovna, která zamýšlí dceru svou učiniti více než Dulcineou ruského quasi Quijota.

Stařec u oltáře s mladičkou dívkou zvláště za naší řepařsky-idealní doby není sice zjevem jenom povídkovým, přece však takového ženicha mohla dceři namluviti jenom matka tak ctižádostivá a přese všechnu »noblessu« svědomí a »řeči« tak málo dbalá, jako byla Alexandrovna. A k sňatku tomu přemluviti hrdou, nepodajnou Zinu, které se hnusila matčina přetvářka a »podlosť« — sňatek ten zároveň tak pěkně vymluviti prvnímu nápadníku dceřinu, Mozglakovi, že odpravený ctitel celý blažen odcházel: k tomu obému bylo zase potřebí jazyka tak obratného, jakým byla obdařena opět Alexandrovna. Ovšem Zina se rozhodla »z vlastních důvodů,« avšak první impuls k tomu vyšel přece od matky. A že nápadník dceřin nebyl přece tak na hlavu padlý jako otec její Afanáš, že se mu konečně přece rozblesklo, toť spíše přičísti osudu a přírodě, podobně jako to, že zase knížecí »ženich« byl již tak vyžilý z rozumu a paměti, že uvěřil v »sen« a tak i v sen proměnil plán Alexandrovnin.

Plán tento byl zajisté mistrně sestaven a ještě mistrněji prováděn. Byl však přece jen velmi smělý a nešlechetný, a proto nic nebylo přirozenějšího, nic spravedlivějšího, nežli že se zhroutil a stavitelku téměř zasypal. Touha po slávě a bohatství nejen udusila v naší hrdince svědomí, nýbrž na její neštěstí zaslepila ji i rozum. — Naše rekyně se přepočítala. Podceňovala Mozglakova, přeceňovala Afanáše: »hloupý« Mozglakov namluvil něco bláznivému starci o »snu,« všechno pokazil a k »pomoci« volaný Afanáš na dovršenou večerní sceny sám pronáší mínění, zdali se to všechno Marii Alexandrovně samé jen »nezdálo?« Alexandrovna zároveň podceňovala roztržitého stařečka, ač mohla býti připravena, že jeho roztržitosť něco vyvede; a přeceňovala i svou Zinu, která přece sama řekla, budeli věc příliš podlá, že všeho zanechá. A Zina nejen všeho nezanechala, nýbrž ztrativši docela (romantickou) hlavu (tedy již romantickou!) nad večerním výstupem, způsobila výjev ještě horší: skládá veřejnou zpověď ze svého a matčina činu! »Tragická vina« Alexandrovny jest potrestána, čtenář se smíchem na tváři v srdci cítí »očistu« a téměř útrpnosť s padlou hrdinkou a zároveň si vštěpuje v paměť z tohoto »Mordasovského dramatu« »mravní naučení«: Pýcha předchází pád.

Dohra jest vážná: na druhý den Zina dlí u svého opravdového, avšak umírajícího miláčku. Včera ač s odporem a slzami, přece konečně svolila k nekalému plánu matčinu. Proč to — vidíme dnes a tím aspoň poněkud ji omlouváme. Za krátký čas býti vdovou po bohatém knížeti, a pak teprv této myšlénky se tak chopilo srdce její, že nedbalo potom rozumu ni svědomí. Však Zina byla potrestána více než dosti a tak jí konečně nezávidíme »štěstí,« že krása její učinila ji posléze paní — generálovou! — —

»Strýčinkův sen« jest výbornou povídkou výborného romanopisce slovanského (Dostojevský — Rus!): takové povídky ať se jen pilně překládají! Ale — dobře! A tu opět vyznati musíme, že autor jistě psal řečí správnější než jaká jest sem tam v překladě! — — *V. St.*

Různé zvuky. Verše *Frant. S. Procházky.* „Salonní bibliotheky“ (red. *Ferd. Schulz*) číslo XLVIII. V Praze. 1887.

Kdyby se sebralo pospolu, co vše již naši básníci napsali o umění, jeho podstatě, účelu a p., uzřeli bychom dosti již zajisté objemnou veršovanou aesthetiku, jakkoli vědecké či »školské« sestře její mnozí nemohou přijíti na jméno. Verše toho způsobu poetové nejraději stavívají v popředí sbírky, v báseň proslovnou a tož ne nepřípadně. Čtenář tak ihned s kraje zví směr a ducha sbírky. Někdy arci také se zklame. Tak i v »Různých zvucích.« Básník položil knize za proslov fantasii »Věřím.«

Veda nejprve statečný boj proti

kosmopolitismu, zvláště pak proti přepjatému kultu antiky, tvrdí:

leč tvořit ze sebe a sobě zas
v tom vrchol pravý tvůrčí síly vězí.

Po té poukazuje na vznešené idee slovanské, hlavně pak na potřeby našeho lidu:

duch lidu jísti chce a k jeho ždání
máš odpovědí půst a zase půst?

a dokládá:

Jen jedna píseň muže pravá býti
jde ze srdce a za srdce zas chytí.

Dle těchto slov — jež v jednotlivých částech nejsou povznesena nade všecek spor a ve své souvislosti nejsou přesně logicky jednotna — byli bychom očekávali námětův asi takových a podobných, jaké jsou obsahem chvalně známé jinotajné autorovy »Písně o Činu.« Naděje naše se nesplnila. Oddíl první »Květen« s mottem z Vrchlického: »co mrtvé spát, co živé růsti nech,« věnován jest lásce vůbec (A — Ω) a obzvláště soukromým láskám básníkovým. Jest jich dvé: k první — zklamané — vztahuje se znělkový věnec »Z růžové obálky.« Zvoliv formu pro milostné verše sic připadnou, zároveň však nemálo nesnadnou, autor místy upadá v citelný poklesek. Tak zejména verš poslední, jenž jest i začátkem znělky následující, někdy nejeví dostatek obsahové souvislosti nebo přivodí v konečné trojverší myšlénku neočekávanou. Nahromaděno zavdy tolik obrazů, že s těží prosvitá vlastní smysl, jakož vůbec i celkový obsah zastřen jest mhlou formy těžkopádné. To průzračností i lahodou vnější výpravy výše stojí kytička »Ve druhém jaře« již i pro svou jednotnější náladu. Z ostatních čísel oddílu tohoto má báseň »Pro zvadlý květ« pěknou myšlénku, byť ne dosti jasně vyslovenou. — Píseň jediné pravou charakterisoval básník, jak už dotčeno, slovy: »jde ze srdce a za srdce zas chytí.« Abychom vzhledem k milostnému cyklu Procházkovu vážně pochybovali o první části udané podmínky, nemáme příčiny ani práva: část druhá záležeti bude na způsobu čtenářově: u mnohého se vyplní, jiný buďže pro chladné názory naší železné doby, buďže pro zvýšené quoad erotica literarní požadavky, raději se obrátí ke druhé části knihy, již tvoří »Obrázky z alba.« Octne se tu v ovzduší zdravém, mezi rázovitými postavami z našeho venkova. »Kanárek« psán jest tonem rozmarným a tak svěžím, že bychom mu přáli zakončení jemnějšího. »Jakoubek,« sestárlý sběhlý student, který — jakož dokázáno — má již od dávných let cosi v hlavě, »čeho lék mu nespraví,« zamlouvá se nám úsečnou dikcí, jinak jeví se přece jen trochu mdlým. — Za to »Milostpán« oplývá tak mohutným sarkasmem a »slzícím humorem,« že by bylo opravdu škoda, kdyby báseň tohoto druhu a směru u Procházky zůstala ojedinělou. Ve dvojím vypravování »Z podzimních večerů« nedovede vtip a laškovná komika setříti rázu — anekdotového. »Růžový mlýn,« nejdelší báseň ze sbírky, přezvaná od autora »malou idyllou,« neoplývá dějem bohatým aniž uměle propleteným, přes to však obzvláště obšírnými popisy rozvedena jest v objem dosti značný. Větší úsečnosť byla by se tu jistojistě neminula s větším účinem. Vložky lyrické nejsou tu na svém místě, zvláště když se v nich nevalně zdařil prostonárodní ton. Rčení obrazných, z nichž mnohá jsou nová, velmi zdařilá, i tuto nakupeno jest místy snad až příliš mnoho; za to charakteristika jest výrazna a důsledna. Realismus, jímž básník věrně podává vše, co v povaze lidu pospolitého vypozoroval, nepřestupuje nikde uměleckých mezí. Ovšem od ideálu epiky právě národní, které nám tak potřebí, tyto básně Procházkovy ještě značně jsou vzdáleny. Slovy svými: »tyto« a »ještě« maní jsme naznačili, čeho se v básníka našeho nadějeme do budoucna.

Oddíl třetí, nadepsaný »Světélka« (proč?), zahájen jest básní vážnou, mužným pérem psanou a něžnou reflexí zakončenou, »Ve starém krunýři.« Cyklus »Co lesy zpívají« obsahuje patero prací; z těch líbí se nám nejlépe hlubokým citem »Sněženky« a krásnou myšlénkou »Sosny.« »Studánky« splošťují se se svou zdařilou lícní při poslední sloce, již nemůžeme porozuměti o nic lépe, nežli závěrce »Fialek,« též pěkně počínajících:

Sněží, hle, sněží houšť a houšť,
kol hlavy zima jde, v srdci poušť, —
kde lístky modré, svěží?
Kytička žlutá, uvadlá
nadějí troskou leží.

Co třeba, aby omladla
naděje, — prasklá zrcadla, —
a zvedla ruce v lůně?
Víc vůně! (Str. 86.

»Orli a pavouci« svým kontrastem působí dosti účinně, konec opět ruší dojem. Čtveračivá drobotina »Naše jaro« oděna jest případnou formou, svěžejší, nežli mužná sic báseň »Již dávno zvyk' jsem« »Z hovoru,« jejž měl básník s vystřízlivělým přítelem, soudili bychom, jakoby se autor přidával k názoru u nás už také vyslovenému, že pěvec pěje jenom pro sebe a sobě, vzhledem k ostatnímu světu jakoby mu stačilo

nalezneli kdesi
za celé žití svoje mezi lesy
na ploché skále, jíž se musí chytat ?,
svých prostých veršů jediný jen citat — Str. 93.)

Nevyslovil básník ve svém slibném »Věřím« názor právě opačný? A který jest účelu a úkolu poesie důstojnějším? Nevím, kolik pěvců našich by nalezlo citaty svých veršů na plochých skalách; úkojem dostatečnějším a vznešenějším bude asi básníkovi, naleznouli práce jeho útulné místo v srdcích, pro která jsou určeny. Počítáme onu myšlénku Procházkovu na účet rýmu, jenž si vůbec v knize vyžádal několik obětí. Tak na př. »zda Bůh to nedržel jí (hvězdy) dobře v pěsti?« (14.) »Já s touhou spínám po něm v želu pěsti.« (16.) »Bol nechám pro sebe, chci duha světla a světu zpívat, byť mi byla kvetla jen jednou láska« (17.), »házet plnou pěstí« (21.), citované místo z »Fialek« a p. — Obraty, jako »aniž by se rmoutil« (40.), »aniž by se lek« (43.), »již dávno zvyk' jsem vidět, hledat« (90.) jsou mírně řečeno málo poetické. —

Pravda, že lze »Různým zvukům« po právu všelicos vytknouti ve vzhledě technickém, slovesném i obsahovém. Zároveň však mnoho vykazuje sbírka míst, kde vidíme zračitě onen bohatý básnický fundus instructus, jenž byl při Procházkově »Písni o Činu« všeobecně oceněn a, jak doufáme, dá nadějnému krajanu našemu vyspěti v pěvce, jakých pro národ náš sám uznává pilnou potřebu.

V—ý.

Vyučování ve třídě elementarní. Díl třetí. Sepsal *Alois Lhotský*, ředitel obecné a měšťanské školy v Třešti. V Třebíči. 1887.

Díl tento, který obsahuje methodické propracování učiva početního, počátky vyučování zpěvu a tělocviku, jest pokračováním a zároveň dokončením díla celého, v němž p. spis. uložil s nevšední dovedností své bohaté zkušenosti ze školy a ze života, by přispěl platně svou hřivnou škole a životu. Nepoměrně větší část celé knihy zaujímá methodika počtů, spracována dle učebné Močníkovy 1. početnice v oboru čísel od 1—10. P. spis. předesýlá nejprve vhodný úvod, v němž podává stručnými, výraznými rysy učiteli návod, jak si počínati má při vyučování počtů, jakých pomůcek, názorů a příkladů má užívati, by učivo bylo nejen mocným brusem soudnosti a úsudnosti, aby vyhovovalo nejen všem požadavkům praktičnosti, ale aby i po stránce ethické dostičinilo účelu veškerého vyučování na škole národní, by dítky mravně vzdělávalo. Pojednav pak o přednostech a vadách kupící methody Grubeho, jíž jest užito v 1. početnici Močníkově, jakož i o obtížích, které se tu učiteli naskytují a jež jen dostatečným množstvím názorů překonány býti mohou, a podav i vzor postupu při probírání písemných úkolů, přikročuje k látce samé, a tu nejprve ku tvoření čísel do 5. Jaké množství názorů, mysli dětské vesměs přiměřených a tím i zajímavých, shrnul tu p. spis. na několika stránkách! Následuje pak sečítání a odčítání v oboru čísel do 5, rozšíření oboru číselného do 10, a číslení, rozkládání a počítání vůbec od 1—10. Uvážímeli, že obor číselný od 1—10 obsahuje asi 300 výkonů početních, pro nováčky samých to pravidel, velmi jsme p. spis. za to povděčni, že ku každému početnímu výkonu přidal dostatečné množství vhodných příkladů (v celku asi 1500). Příklady pak volil z nejbližšího okolí žákova skoro ze všech oborů lidské práce, takže učitel ať městský, ať venkovský, jenž maje třídu přeplněnou, musí se jen na nejdůležitější omeziti, z tak objemné sbírky dobrých příkladů snadno učiní si výběr příkladů nejlepších, místním poměrům nejpřiměřenějších.

Ku konci skupil p. spis. hojnosť příkladův o mincích, mírách a závažích, pokud jich článkovitosť se zakládá na desetinách, aby již malí školáci znali míry, jež v životě domácím často se potřebují. — K methodickému propracování učiva početního připojil p. spis.

prvopočátečné vyučování zpěvu a tělocviku: prvé obsahuje kromě methodického návodu 22 písně jednoduchých, milých nápěvů, k nimž text povětšině jest z péra moravského básníka, učitele Jos. Kalusa, jenž nezabředl v titěrnosť, jak se to stává při »tuctových« básničkách a písničkách pro mládež nejnižších stupňů, ale skutkem dokázal, že i dětskosť dobře spojena býti může s vážností a krásou. — Prvopočátečné vyučování tělocviku zahrnuje v sobě methodickou průpravu a 13 dětských her. — Celé dílo končí rozvrhem veškerého učiva třídy elementarní na jednotlivé měsíce. — Uvážíme-li důkladnosť a dokonalosť, s jakou p. spis. vytknutý sobě úkol provedl, vzornou úpravu knihy a její poměrně nízkou knihkupeckou cenu (1 zl.), nemůžeme než vřele odporučiti dílo p. Lhotského všem pp. učitelům, zvláště však učiteli začátečníku; budeť mu zkušenosť učitele praktika zajisté bezpečným vodítkem.

Augustin Svoboda.

Po trnitých stezkách. Obrázky, povídky a novelly. Napsal *Ladislav Stroupežnický.* „Kabin. knih.“ sv. XXIV. V Praze. 1887.

V posledním čísle »Kabin. knihovny« vydal *Stroupežnický*, osvědčený autor oblíbených kusů dramatických, drobnější prosaické práce. Již delší dobu na tomto poli básnictva se neobjevoval; zatím však ve dramatu podal obecenstvu plody vzácné. V posledním pak z dramat svých vylíčil kus života venkovského, realisticky pojatého. Týmž duchem zdravého realismu sepsány i naše přítomné kratší práce. Pokud známe Stroupežnického z prací prosaických doby dřívější, je v nich ne nemalou měrou obsažen živel romantismu, ba sentimentalnosti. Již však některé plody z té doby provanuty mírným realismem. Přítomnou však sbírkou rázně počíná si vésti na poli realismu. Ale i ve třech tu uveřejněných pracích ne nelze pozorovati, že nepovstaly v téže době. »Rybáci« a »Dar mrtvému« mnoho se liší od nejdelší práce svazečku, nadepsané »Baroni z Matermoru.« Tuto práci považujeme ze tří přítomných za nejmladší, soudíme-li dle postupu, jímž realismu ve plodech spisovatelových přibývá: dva přednější plody pojaty, více realisticky. Snad již sama látka, již užil v »Baronech z Matermoru« nutila spisovatele, by podržel druhdy rysy romantické. Jeť čerpán děj této povídky z počátku přítomného století, z doby kruté poroby lidu a tyranství šlechty. Doba ta zajisté není bez nátěru romantického. Ostatně jest jaksi manýrou našich spisovatelů, líčiti trochu hyperbolicky a jednostranně tyrany této doby. Ani Stroupežnický téže vady se nevystřehl. Starý baron i se svým okolím je kreslen šablonovitě: takové postavy často a často, kdykoli líčí se ony časy, vídáme. Místo člověka představen nám netvor, ohyzdné tváře, ďábelsky zlobivý a nrputný, v ruce »s velkým karabáčem« a v srdci se všemi nectnostmi vyšších stavův. I sám děj není nikterak nový: starý motiv.

Mladý baron, Štěpán z Matermoru, v němž otec toliko přede světem uznává syna vlastního, zamiluje se do prosté dívky z poplužního dvora, již kdysi zachránil na lovu před rozzuřenými sršni. K tomu otec nechce svoliti, by syn jeho vzal si chudou děvu; s karabáčem v ruce odebere se na poplužní dvůr, aby donutil starce i dceru jeho, by se provdala — ne za barona — ale za pasáka. Když se tomu nesmyslnému rozkazu vzpírají, tepe baron starce, jenž uhýbaje ráně, spadl po schodech do sklepa i zemřel. Hned na to zmizel starý baron, »jakoby jej byla země pohltila...« Štěpán vzal si za choť onu dívku, Marii, s níž šťastně žil, ulevuje poddaným a laskavě se k nim chovaje. Teprve po dlouhých letech nalezena mrtvola starého barona v lese. Spisovateli neznámo, zda zhynul mimovolnou či úmyslnou ranou mladého pana barona, jejž otec v lese nemilosrdně po onom výstupu na poplužním dvoru mrskal pro lásku k Marii.

Nuže, tu máme ty postavy: tyranský starý baron, vlídný jeho syn, prostá venkovská dívka, s níž na lovu se poprvé Štěpán setkal, láska jeho k ní..., to vše jaksi starým se býti zdá. Mimo to toto skupení postav i dějů podáno tahy velmi neurčitými; až na starého barona, jehož postava jako ze žuly vytesána, jsou obrysy všech osob nejasny. Zvláště charakter mladého barona není průhledný; pouze z kontrastu starého pana z Matermoru lze si učiniti jakýsi obraz o onom. I zjev Mariin je praobyčejný. Vůbec jakási

plytkosť se tu jeví, jíž bychom neočekávali od osvědčeného dramatika... Ostatně, jak praveno, děj zbarven romantismem, ovšem ne mnoho a jen v podrobnostech.

Srovnámeli s povídkou touto novellku »Rybáci,« musíme této dáti rozhodně přednosť. Kratší obsahem, ale umělečtěji sestrojena, veskrze realisticky pojata, jednoducha dějem, ale plna při tom živosti. Postava rybáka do detailu vylíčena; nad to postavy jednotlivých rybákův ostře zachyceny. Přesně a jistě liší postavu zběhlejšího a chytřejšího Kopřivy od Lišky. Jinak novella tato vyniká líčbou psychologických pochodů; tuto ukázal Stroupežnický svou schopnosť dramatickou. Jak pravdiva je scena na str. 16. sl., kde líčí se boj, vzniklý v duši Liškově, když se jedná o tom, mělli by raději poslechnouti hlasu lásky otcovské, jenž mu velí, vše učiniti pro syna, třebas i zraditi přátele, či pevně držeti s přátely a potlačiti cit lásky otcovské... Rovněž úplně psychologicky vylíčen postup v duši Liškově, když zradiv rybáky, spolu s nimi jde na lov ryb, a již želí skutku svého, že podle se zachoval ke přátelům; jak pak modlí se, by se žádnému rybáku ničeho nestalo... Je tu pozorovati výborného psychologa. Vůbec práce tato zamlouvá se svou živostí a pravdivostí.

Třetí je obrázek nadepsaný »Dar mrtvému.« Děj je velice prostičký. Starý mládenec zemřelému jedinému dítku mladých manželův, u nichž žije, a které po něm má jméno, vložil do rakvičky z lásky zlatý řetízek s hodinkami, jimiž si dítě v posledních okamžicích hrálo. Nikomu o tom však se nezmíní... Chudičký tento děj zpracován realisticky, ale přece velmi poeticky. Jen to bylo by vytknouti, že básník ve drastických výrazech a smělých srovnáních jde skoro až daleko, jak mu to vytknuto již při »Našich furiantech.« Příkře zní na př. »v bahnisku života« (str. 47.); o obchodníku rakvemi mluví jako o hyeně, jež se živí »vyhrabováním mrtvol.« člověk onen »jich zahrabováním« (sic? my myslíme, že mrtvoly zahrabuje hrobník, ne obchodník rakvemi!). Rovněž drsně mluví o svíčkových a jiných babách, jež uslyševše, že někdo stůně, honem spěchají ke kostélníku, a »růženci chřestíce krákají... ti krkavci,« že někdo blízek smrti. Vůbec počátek té povídky se nám nelíbí. I tu platí, že nejlépe držeti se zlaté střední cesty.

Poznámkám, jako na př. že faráři kupovali od rybákův ukradené ryby z panských jezer, jsme od takých pánů zvykli.

Práce tato má větší důležitosť tím, že plně se tu jeví u Stroupežnického nastoupení nového směru realistického.

A. V.

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Král. č. spol. nauk. Dne 6. června četl *Adolf Patera* o Zbytcích staročeského „Zrcadla člověčieho spasenie“ z druhé polovice XIX. století, jichž je šest necelých listův a lonského roku darovány byly Museu království Českého. Latinský original „Speculum humanae salvationis“ jest složen v rýmovaných verších a byl v XIV. a XV. století velice oblíben. Skoro každá větší knihovna má jeden anebo více rukopisů tohoto díla: zdejší kapitulní knihovna chová dva rukopisy ze XIV. století a universitní knihovna taktéž dva z r. 1399. a z r. 1403. Český prosaický překlad byl dosud znám pouze dle musejního rukopisu z prvé polovice XV. století, o kterém podaná zpráva v „Časop. Musea království Českého“ r. 1884., str. 24.—28. Miniatury, jichž jest v musejních zbytcích patnácte, jsou dosti pěkné, ale bohužel nyní většinou zašpiněny a porouchány.

Prof. *Fr. Prusík* četl o plzenském rukopise Husovy „Postilly“ a jiných kusů. Codex ten, jenž se chová v plzenském musei městském pod č. 83., nebyl dosud po obsahu zevrubně prozkoumán. Jest pak znamenit tím, že v něm máme nový rukopis Husovy „Postilly,“ jenž vyniká správností nad čtení Erbenova vydání. Rkp. jest v malém 4°, psán na papíře, toliko v předu a v zadu vloženo po listě pergamenovém. Zpředu obsahuje latinské, českým překladem

opatřené epištoly a evangelia od 1. neděle adventní až po epištolu neděle Květné, k čemuž připojen jest všude výklad latinský; kromě toho jsou v rkp. různé řeči a výklady latinské i české, až na str. 392.—451. a na zadním přídeští jest část Husovy „Postilly," a sice: Úvod a výklady na neděli prvou v advent až po neděli druhou v postě, tedy bohužel jen asi čtvrtina celé „Postilly." Na předním listě pergamenovém jest konec Husova kázaní na den památky Těla Božího s přípiskem. Mimo správnosť vyznačuje se rkp. Husovy „Postilly" před jinými tím, že jen pořídku má těch přečetných prudkých narážek osobních a časových, v jakých si jiné rkpy. libují a jimiž se souvislosť zhusta ruší: z čehož vyplývá, že rkp. plzenský jest přepisem ze správnějšího rkpu. než ten, jejž Erben vydal. Prof. Fr. Prusík přednesl na ukázku některá správnější čtení rkpu. plzenského, jimiž se smysl porušených míst napravuje. — Mezi výklady Husovými jest překlad řeči sv. Augustina (omylem Lva papeže) na den Narození Páně, jenž možná pochází od M. Jana Husi. Kromě toho jsou v rkp. plzenském dvě církevní písně s nápěvy, z nichž jedna s jiným nápěvem a textem změněným se nalézá v „Bratrském kancionale," druhé pak vůbec tam není. O osudech rkpu. nelze říci nic určitého, toliko to jisto, že asi v 16. století patřil p. Jiřímu z Brodu (Českého), jenž jest na předním přídeští podepsán.

Dne 20. června podal prof. *Dr. Prášek* kritickou úvahu, jejíž předmětem byl Solon a Damasias. Přednášející dotkl se úvodem historického názoru o zákonodárci Solonovi, jakož se byl v demokratických Athenách ustálil, a rozebral samostatné bádání Aristotela, jenž z pramenů původních snažil se zjev Solonův na míru pravdivou přivésti. Pak podal veškeru literaturu tak řečených „berlínských" zlomkův, určil dobu archonta Damasia, v nich jmenovaného, v r. 586. př. Kr., načež přešel k ocenění jejich obsahu.

Dne 4. července prof. *M. Hattala* vyložil celou řadu důvodů proti mylným náhledům, jimiž se Gaston Paris dotekl pravosti rukopisu Královédvorského, a dokázal zároveň nemožnosť platně se dovolávati Polova „Milionu" proti pravosti téhož rukopisu.

Na to podal *Dr. Em. Kovář* některé příspěvky ke studiím zografským. Uvedené příspěvky jsou tyto: 1. Písmena ц, ı, ъ jsou zkoumána v platnosti své, stopováno, jaké hlásky jdou před nimi, jaké následují a poznáno tím jest, že ъ značí j, jь, ji nikdy pouhé i. Z toho plyne, že za y psané ы není y než ъji, což se potvrzuje i tím, že toto ы přichází jen tam, kde etymologie žádá staršího ъji za pozdější y, na př. adj. dobrъjichъ za pozdější stažené dobrychъ. Vyskytujeli se tedy v cod. zogr. ъ vedlé ы ve tvarech složené deklinace, mají se tvary ty k sobě jako dobrajego ku dobrago, jež se též vedlé sebe vyskytují. 2. Probrán jest vliv j na předchozí retnice. V cod. zogr. je výsledek tohoto vlivu různý: A) vyvinulo se epenthetické l *a)* na němž je označena měkkosť, *b)* na němž měkkosť označena není; v obou případech pak buď se α) po l ještě píše j, buď se β) j více nepíše; B) l se nevyvinulo, ale retnice mají označení měkkosti; C) po j není více stopy. 3. Probrán vliv na předchozí l, r, n; výsledek etymologické skupiny, na př. lj jest: *a)* l'j, *b)* lj, *c)* l', *d)* l. 4. Vytčeny jsou všecky doklady parasitického j po podnebnicích, uvedeno, kde hrdelnice v cizích slovech mají označení měkkosti, podány všecky opsané tvary a srovnány s řeckým originalem, jakož i doplňky a opravy ku práci Scholwinově, probrán je zevrubně dual, dále užívání genit. sg. u mužských o-kmenů životných za accusativ. 5. Probráno jest zájmeno a adject., kteréž srovnáno s řeckou předlohou. Ku konci vzpomenuto výkladů, týkajících se zjevův uvedených.

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* „Confiteor," básně *J. S. Machara.* (O.) „Dissonance," čtvrtá část sbírky, jest ještě horší předešlých; básník se tu sám kvalifikuje za úplného nihilistu (str. 125.—127.), jehož prsa jsou prý „hnízdo všech hříchů" (str. 138.); pořád jen se nudí, jsa podoben kameni bezcitnému (str. 139.). Jak soudí o Bohu, drasticky lze poznati z ukázek těchto:

Tys, Kriste, sestárl a ruka umná
nového Boha dala ve chrám náš,
kol něho pocta teď se vznáší šumná,
a ty v exilu smutném dokonáš (str. 160.).
A vidím věky hnát se davem trojím
a jediný hlas slyším z toho hřmít:
„O bože, člověk obrazemli tvojím
jak nekonečně bídným musíš být!" (str. 178.).

Ale když obsah nestojí za nic, pomyslí si některý čtenář, aspoň forma snad oslňuje půvabem a lepotou? Chyba lávky! Povážímeli, k jaké dokonalosti skvělé dospěli nyní přední básníci naši ve formě, se spravedlivým úžasem a nevolí se divíme, kterak za našich dnů mohlo

se vydati ve sbírce tak renomované dílo formalně tak chatrné. Mluva na mnohých místech nepovznáší se banalními frasemi nikterak nad prosu, jindy zas uměle je přistrojena; mnohdy velmi drsna („tak bylo mi, když školák malý jsem k zpovědi šel po prvé.“ str. 25.) a leckdy temna, nesrozumitelna (str. 138.). Rythmus někdy pokulhává (str. 81.), rýmy nucené a prečasto bídné, že jich ani rýmy nelze zváti. A jak lehce si k nim autor pomahá! Kdyby nebylo v češtině zájmen (můj, tvůj, svůj atd.), kdo ví, zdali by se dalo vůbec rýmovati? Jen račte poslechnouti: duši svou — žebráckou 10., svých — zdvih 10., svojí — stojí 11. a 142., tvého — všeho 11., drahou svou — provdanou 52., v rakev svou — přemoudrou 55., šperkem svým — stříbrným 60., v žití mém — nápis něm 64., neblahá — krása tvá 69., sám — k nám 77., září tou — ohromnou 78., kolebkou — paměť svou 84., jemu — svému 84., zvou — mou 115., dítě mé — řekneme 108., nitru tvém — pohledem 115., zjevem tvým — probouzím 115., druhů mých — posupných 126., robové — šíje své 134., mých — z nich 134., svojí — zbrojí 138. atd. atd. Velmi důležitým slovem pro rýmy jest i slovo jen: utracen — popel jen 55., jen — den 69., pochválen — zřelo jen 81., vlasti jen — svítilen 95., jen — sten 103., jen — sen 118. Rýmy jeden — eden čtou se na str. 19., 40., 132. Mnoho rýmů dá se také nadělati na slova: mám, zem, jsem, jest, asi, sen a den, kteráž básníkům s formou zápasícím odporučujeme po skvělém příkladu Macharově. A té dokonalé chatrnosti rýmů!! K hořejším příkladům ještě několik na pochoutku: skropí ti — zarditi 45., příjemné — laur se pne (!!) 68., jiné si — pačesy — tiše si 131., celi tu — pocitu 134., rozestýlá — otrávila 48., zřídly — sídlí 48., krátký věk — tich jak rek 86. atd. V básničce na str. 50. rýmy jdou a jsou (úmyslně?) ve třech slohách po sobě jdoucích se opakují.

Všeobecně vedou se stesky na nedostatečnou konsumpci literarní; budouli však vycházeti plody, kteréž obsahem vzbuzují hnus u čtenáře a chatrností formy útrpnosť, potom dá se očekávati, že konsumpce ta právem ještě se zmenší; špatné plody literarní, uveřejňované ve sbírkách jinak záslužných, uškodí plodům dobrým. Proto bylo by s prospěchem samých pánů nakladatelů, kdyby šetřili výběru a dávali tisknouti věci cenné.

Básně Macharovy nejsou ani básněmi v pravém slova smyslu. Báseň má nás povznášeti k výšinám ideálů, mysl a srdce jemniti; toho však u Machara nenajdeme. Toť pouhé nucené a místem i nepodařené rýmování beze všeho vzletu a nadšení, jehož ani „ubíjivé kritikářství moravské“ („Rozhl. lit.,“ II., 36.) pochváliti a doporučiti nemůže, které se domnívá, že by se literatuře bez takovýchto básníků snad lépe dařilo, nežli s nimi.

V debatě potom vedené dovozena chatrnosť formy a za tím účelem čteny některé úryvky (básně „Ouvertura,“ „Motýl“): vytčeny některé výroky podivuhodné, jimiž M. opičí se po velikáších: „A nesmím zvát se bohem !!) země, ba nejsem ani jeho stín“ (str. 125.); „mravouce drze ve tvář bijí“ (str. 138.). Trefně se charakterisuje básník slovy na str. 180.: „Jsem jako strom, jenž ku pádu se chýlí a v celém žití neměl ovoce.“ S podivením bylo všem, že znemravnělosť tak hnusná byla zařaděna do sbírky plodů tak vynikajících.

Porada slovenských katol. spisovatelů konala se v Budapešti. Jednalo se o založení spolku katolických spisovatelů slovenských, aby se tímto způsobem pomáhalo rozšiřování katolické spisby a aby nové pracovní síly literarní se získaly. Za tou příčinou utvořil se čtyřčlenný výbor, který má sestaviti stanovy a jenž zároveň uveřejnil provolání ke všem katolickým spisovatelům a přátelům slovenské četby vůbec, tak aby stanovy ustanovujícímu se sjezdu aspoň v návrhu předložiti se mohly. Toto provolání zní: Vyzvání k velect. pp. spisovatelům katol. a přátelům slovenské spisby! Porada, kterou nížepsaní na 11. t. m. do Budapešti svolali, zdařila se, chvála Bohu, dosť zdárně. Bylo nás sice jen 11, ale dostali jsme přípisy tak srdečné a nadšené, že naděje naše v budoucí spisovatelský spolek je veliká a silná. *Pavel Blaho* věnoval budoucímu spolku 200 zl., *J. K.* 100 zl. a od vd. p. *Juriga*, jakož i od dp. *Sčasného* máme slib na značnější podporu. Mimo to myšlénka o spolku potkává se s pochvalou u našich předních mužů. Cíl spolku objasněn jest asi těmito slovy: Povzbuditi k větší činnosti a seřaditi naše spisovatelské síly; nepřímo však podporovati spolek sv. Vojtěcha pro vydávání knih. Prostředky by byly následující: Vydávati časopis anebo přílohu k některému časopisu, ve které by se práce řádných členův uveřejňovaly; odměny dávati nejvýtečnějším

pracím; kupovati cizozemské vědecké časopisy a díla a ponechávati jich členům ku vzdělávání se. Mimo řádné členy měl by spolek i podporovatele, kteří by buď jednou navždy aspoň 20 zl. anebo ročně 2 zl. spolku darovali. Podrobnější vypracování stanov svěřeno je pp. *O. Kmetovi* a *Fr. O. Osvaldovi*. Ustavující shromáždění má se odbývati koncem srpna v Trnavě, před anebo po valném shromáždění svatovojtěšském. Na základě těchto předběžných zpráv a z pověření porady pešťské vyzýváme uctivě veškeré p. t. pp. spisovatele a přátely naše, aby se ustavujícího shromáždění súčastniti, potažmo za členy přihlásiti ráčili.

V Trnavě, dne 18. května 1887.

A. Kubina, Fr. O. Matzenauer.

Družba sv. Mohara v Celovci, nejrozšířenější literarní spolek slovinský, vydal letos šest knih, z nichž dvě obsahu náboženského, dále XI. svazek „Obecných dějin," sepsaných popularně od prof. *Jos. Starèa,* IV. sv. právnického sborníku „Slovenski pravnik," v němž známý belletrista slovinský, advokát *Dr. Ivan Tavčar,* popularně vykládá nejpotřebnější zákony a různé právní poměry. Dále vydán 40. svazek zábavně-poučné publikace „Slovenske Večernice," obsahující menší povídky a statě poučné. Konečně vydán „Kalendář" na r. 1887., obsahující velmi zajímavé příspěvky belletristické a poučné z nejrůznějších oborů; z části spolkové vyjímáme, že za jediný letošní rok přibylo spolku — díky agitaci slovinského kněžstva — přes 2000 nových členů, tak že „Družba" čítá nyní 31.687 členů. Za jediný zlatý dostává se členstvu šestero knih, obsahujících letos 64 archů (mezi nimi 20 ve 4°), a z tiskárny spolkové rozeslalo se ten rok 190.122 knih mezi slovinský lid. — Z jaké obliby těší se spolek ten, zřejmo z toho, že vydati mohl od r. 1852., kdy byl založen, již daleko přes dva miliony knih historického, přírodovědeckého, hospodářského, belletristického a mravně zušlechťujícího obsahu, jež vesměs rozšířeny mezi prostým lidem. Kromě toho spolek maje svůj vlastní dům a tiskárnu v Celovci, vydával od r. 1881. svým nákladem krásný vědecko-zábavný měsíčník (letos čtvrtletník) „Kres," který bohatým a vzácným obsahem svým dobyl sobě čestného uznání i za hranicemi slovinskými. Letošním rokem věnován byl pouze přísné vědě, nebude však na rok již vydáván pro nedostatek hmotné podpory. *J. K.*

Akademická jednota „Třebízský" sestoupí se počátkem příštího školního roku v Praze, v domě záložny svatováclavské (v Řetězové ulici č. 223.—I.). Účelem jejím bude: udržovati a tužiti vzájemnosť mezi posluchači vysokých škol pražských, katolicky smýšlejícími; podporovati členy ve vědeckých snahách; pečovati o nemajetné členy udílením podpor, zaopatřováním obědův a kondicí. Spolku přáti jest zajisté co nejvíce zdaru a rozkvětu. Zdali jméno belletristy vhodně zvoleno za jméno spolku, pochybujeme. (Srv. Obz. 14.)

Klub historický. 26. června *Vavř. Dušek* měl čtení Z novějších dějin Ruska. — 17. července předn. *J. Bor:* „O nejstarším zřízení zemském a církevním v Čechách."

Spolek katechetů v Čechách po delším usilování se ustavil a konal 13. čce. první valnou hromadu v Praze.

Umělecká beseda. 25. června předn. *J. V. Frič* Myšlénky ku zdaru literatury a o vzájemné pospolitosti paní Edgar Quinetové.

O schůzi **spolku professorů středních škol** obšírné zprávy podává „Krok" v č. 4.

Národní jednota pošumavská. 12. června v Zinkovech předn. *A. Šnajdauf* o probuzení a povznesení národa českého.

Vesna. 25. kv. předn. prof. *Dr. Frant. Kameníček* o vývoji mocnářství našeho. — 27. kv. podán přehled působení *E. Krásnohorské.*

II. Smíšené.

Obrazy Přecechtělovy. Krásné a umělecké obrazy tříbí vkus, poučují, šlechtějí a povznášejí. To možno vším právem říci též o obrazích Přecechtělových. Kdož s radostí nevzpomene si na obraz výtečný a mistrný: „Příchod sv. Cyrilla a Methoděje na Velehrad l. P. 863." Dále na obraz: „Svatopluk, král Velko-Moravy a synové jeho, r. 894.," jakož i na obraz založení kláštera Velehradu a university pražské, na obraz Panny Marie Hostýnské a na podobizny výtečníků českoslovanských? Každý z nich má zajisté své vnady a krásy. Ku konci minulého měsíce dostal jsem z Vídně čtvero krásných a uměleckých obrazů, vydaných chvalně známým a zasloužilým knězem řádu servitského ve Vídni, dp. Dr. Rupertem M. Přecechtělem, v ceně 6 zl. r. č., a sice: I. skupení. Císaři a králi nejjasnějšího rodu Habsbursko-Lotarinského, dle nejlepších původních obrazův, od D.a. Ruperta Přecechtěla, v klášteře Servitů ve Vídni. S vyhražením všech práv. Nápis tento hlavní podán jest zároveň v jazyku německém, chorvatském a polském. První skupení podává 12 podobizen věrných panovníků habsburských od Rudolfa I. (1218.—1291.) až do Ferdinanda II. (1578.—1637.). Mezi nimi jsou tři s nápisy latinskými původních rytin od r. 1644. kresliče P. Soutmana a rytce P. Van Sompela, totiž podobizny Ferdinanda I., Maximiliana II. a Ferdinanda II. Skupení II. s těmiže nadpisy hlavními obsahuje 11 podobizen, a sice od Ferdinanda III. (1608. až 1657.) až po Jeho Vel. Františka Josefa I., r. 1830. narozeného a posud panujícího císaře rakouského z rodu lotarinského. Podpisy latinské mají podobizny Ferdinanda III., Leopolda I. Velikého a Josefa I., s heslem: „Amore et timore." Leopolda I. Velikého s heslem: „Arcum conteret

et confringet arma," ryl Angerer. Karla VI. rysoval Max. Hannl, a Ondřej i Josef Schmuzer ve Vídni ryli. Josefa II. ryl Mannsfeld. František I., císař rakouský, má heslo latinské: „Justitia regnorum fundamentum." Z toho vidno, že podobizny ty výborně sloužiti mohou za názorné učivo školní, jsouce zároveň nejkrásnější ozdobou škol. Tisk jest od Ch. Reissera a M. Werthnera ve Vídni. Náklad i sklad vlastní vydavatele. Cena obou skupin jest 4 zl. r. č.

Kromě toho přiloženy byly dva obrazy vlastenecké a národní trvalé ceny s typy uherskými jako na obrazu: „Příchod sv. Cyrilla i Methoděje na Moravu a Velehrad r. 863." za 2 zl. r. č. na tuhém papíře a ve velkém folio regálním, jakož i ostatní obrazy, a sice: „Vítězsláva Svatopluka Velikého, krále Velko-Moravy, nad Franky r. 871." V tisku kyrillském: „Tržestvovanie pobědy Veliko-Moravskago Korolja Svjatopolka Velikago nad Frankami. 871." Navrhl a vydal R. Přecechtěl, Dr. bohosl. v Pešti. Majitelství rodu F. Přecechtěla v Lobodicích na Moravě. A druhý obraz: „Smlouva Svatopluka s Bořivojem a s jinými knížaty slovanskými. 874." V tisku kyrillském: „Sověť Svjatopolka s Borivojem i drugimi slavjanskimi knjazjami 874." Navrhl a vydal R. Přecechtěl, Dr. bohosl. v klášteře u Servitů v Pešti. Majitelství totéž Grund, Pešť 1869. Obrazy tyto krásné a zdařilé odporučuji snažně všem kruhům vlasteneckým.

P. M. H.

Nově objevený rukopis český. Zajímavou starou památku objevil právě p. *Patera* ve starobylém klášteře premonstratském v Drkolínu (Klosterschlägel) v Horních Rakousích, jenž založen byl ve XIII. století a vyniká bohatou a zajímavou bibliothekou. Jest to neznámá dosud část, obsahující 400 veršů rukopisu českého ze začátku XIV. století pod jménem „Mastičkáře" uváděného. „Mastičkáře" nalezl r. 1822. Josef Dunder na deskách latinského pergamenového rukopisu, kterýž s březnickou knihovnou hrabat Kolovratů přišel do českého musea. Jest to zlomek na 6 pergamenových proužcích formatu osmerkového, obsahující kus dramatické hry studentské, sepsané patrně ještě před založením university pražské od Karla IV. r. 1348. Hra složena je rýmovaným veršem trochejským nestejného počtu slabik, celkem však ovládá verš osmislabičný. Má mnoho bujného vtipu a drastické komičnosti, jest živá i zajímavá. Konec scházel. Nález p. Patery obsahuje konec. Opat kláštera osvědčil velkou ochotu k českému museu a české literatuře vůbec, propůjčil rukopis p. Paterovi a jest hotov museu jej přenechati jako památku staré české slovesnosti. Nález ten jest zajímavý nejen co do rozmnožení starých památek jazyka českého, nejen jako nový doklad mluvnický a paleologický, ale i tím, že ukazuje, jak mnohá česká slovesná památka dosud nalézá se nepovšimnuta někde v zákoutí knihovním a teprve časem bude snad objevena.

Do vatikanského archivu dle návrhu hist. zemské komise od zemského výboru vyslán bude p. *Mareš*, archivář u knížete Schwarzenberga ve Vídni, a skriptor universitní knihovny p. *F. Tadra*.

Ukazatelé ku komentářům Sušilovým dle usnesení výboru „Dědictví svatoprokopského" nebudou přece pořízeni, poněvadž výbor po zralém uvážení neuznal toho potřebí („Č. kat. duch." 242.). Vědecké důvody sotva tu rozhodovaly, vždyť bez ukazatelův ostávají výklady ty, ve slovanském písemnictví jediné, bez toho příliš málo využitkované zakopanými poklady, jako každé větší vědecké dílo.

Katechetskou knihovnu hodlá vydávati *Jan Ježek*, katecheta c. k. vyšší realky pražské. Dosud pro ni jsou schváleny neb upraveny nebo se upravují tyto spisy: „Praktická rukověť pro katechety," návod s příklady, jak u výkladu jednotlivých částí katechismových si vésti, od *J. Ježka*. — „Prakt. komentář k biblické dějepravě" od *J. Doležela* v Mor. Ostravě. — „Biblický zeměpis" od *Al. Hrudičky* v Brně. — „Výklad nedělních epištol" pro žáky škol středních (exhorty) od *B. Hakla* v Hořicích. — „Výklad nedělních a svátečních evangelií" pro školu od *Fr. Dusila*. — „Sbírka zákonů, nařízení a rozhodnutí," týkajících se vyučování náboženského a úřadu katechetského od prof. *Dra. A. Brychty* v Hradci Králové. — „Příprava ke sv. biřmování" od *Dra. Rydvana* v Lysé. — Výbor statí ze svatého Augustina „De catechizandis rudibus," z Gersona a ze sv. Cyrilla Jerusalémského od *Dra. Rydvana*, prof. *Jokla* a *Dra. Sýkory*. — „Z dějin českého katechismu" od *J. Ježka*. — „Výklad evangelních parabol" (Promluvy) od *V. Macka* v Soběslavi. — „Exhorty ku mládeži studující" oddělení vyššího od prof. *Nedvídka*, *Žáka* a *Ježka* — „Exhorty ku mládeži" oddělení nižšího, od *F. Macka* a *F. Schindlera* v Kroměříži. — Ročně vyjdou nejméně dva spisy.

Janko Krsnik náleží mezi nejnadanější slovinské belletristy. Povídky jeho vynikají výtečnou osnovou, věrným psychologickým líčením, a charaktery jeho jsou ryze realní, ze života slovinského vzaté. Tato povaha prací jeho došla uznání i v cizině: jeho „Cyklamen," „Ponkrčev oče," „Rojenica" přeloženy i do němčiny, poslední dvě práce též do češtiny. Zvlášť oblíben je Krsnik v Srbsku, kdež přeloženy byly romany jeho a povídky: „Luterski ljudje," obraz z domácího života „Mačkova očeta" a povídka „Mohoričev Tone"; překlad romanu „Agitator" se oznamuje. Nyní vydá Krsnik kriminalní roman „Testament," jenž prý předstihuje známé *Jurčičovy* „Rokovnjače."

J. K.

Sebraných spisů slovinského romanciera **J. Jurčiče** vyšel svazek VI. r. 1886., obsahující tyto práce: 1. Sousedův syn. 2. Moc a právo. 3. Telecí pečeně, obraz z našeho místního života. 4. Bojím se tebe, histor. povídka. 5. Padělané bankovky, povídka z domácího života. 6. Jak Kotarův Petr činil pokání, že kradl brambory. 7. Črta ze života politického agitatora. Některé z těchto povídek vynikají fízným, řekli bychom prostonárodním humorem.

Z „Malé chorvatské encyklopaedie," nyní vydávané, vydán o sobě spisek „**Bosna**," geogr.-historický přehled (sestavil *J. Menein*. V Oseku, str. 54), obsahující zeměpisný přehled (horstvo, vodstvo, rudy, průmysl a obchod, správu atd.), jakož i stručné dějiny až do dnešní doby. Přiručný spisek ten je velmi prakticky spracován. *J. K.*

Dr. K. Glaser, gymn. prof. v Terstu, vydal ve slovinské sbírce indických divadelních her „Indijska Talija" ve II. svazku indické drama

Kalidasovo „Mâlavika in Agnimitra“ v krásném překladě z originalu, vydaného podruhé r. 1869. Švedem O. F. Tullbergem. Řečená bibliotheka vydávána bude nadále jazykem chorvatským, ovšem z příčin pochopitelných. Čím dále tím více utvrzuje se přesvědčení, že vědecká literatura Jihoslovanů s bezpečným zdarem pěstována býti může toliko v onom jazyku, jemuž za základ slouží nářečí hercegovské. *J. K.*

Velci spisovatelé francouzští zove se sbírka studií životopisných, kritických o předních spisovatelích francouzských (Victor Cousin, Mme. de Sévigné, George Sand, Montesquieu, Turgot, Voltaire, Pascal, J. de Maistre atd.), jež počala vycházeti v Paříži (Hachette et Cie.) od různých spisovatelův.

III. Životopisné.

K. N. Baťuškov ($^{18}/_{5}$ 1855.—$^{7}/_{8}$ 1887.; Osv. 7.).

Ferd. Čenský ($^{29}/_{5}$ 1829.—$^{30}/_{1}$ 1887.; Plz. L. 14.).

Fr. Čížek ($^{3}/_{6}$ 1820.—1887.; Č. Th. 12. sl.), nejstarší ředitel divadelní, soudruh a přítel zvěčnělého Tyla, skonal 14. května v Praze ve všeobecné nemocnici v stáří 67 roků. Zemřel v největší bídě a tělo národního tohoto chuďasa uloženo pak ve skvostnou rakev.

Josef Dobrovský ($^{17}/_{8}$ 1753.—$^{6}/_{1}$ 1829.; Miřiovský: Naší ml. 7.).

V prosinci (11.) m. r. zemřel v Lublani, výtečný pěstitel domácích dějin krajinských, c. k. finanční rada a ředitel **Aug. Dimitz**, ve věku 59 let. Vědecké rozpravy své uveřejňoval zvláště ve „Zprávách histor. spolku pro Krajinsko,“ jehož tajemníkem a duší byl. Sepsal německy proslulé dílo: „Dějiny Krajinska od nejstarších dob až po r. 1813. Se zvláštním ohledem k vývoji kulturnímu.“ V Lublani $1874/_{76}$ (ve 4 knihách). Ačkoli v krásném a rozsáhlém díle tomto německé stanovisko autorovo mnohdy zřejmě vystupuje, přece nelze neuznati, že Dimitz na mnohých místech krásnými a výmluvnými slovy slaví ctnosti a přednosti národu slovinského, o zásluhách velikých mužů slovinských s pietou se zmiňuje, a jmenovitě vytknouti sluší, že o počátcích novoslovinské literatury ještě žádný Slovinec tak důkladně a krásně nepsal, jako tento spravedlivý Němec, ovšem původu slovinského. R. 1883. vydal slavnostní spis „Habsburkové v Krajinsku,“ jenž přeložen *Cimpermanem* do slovinštiny. R. 1886. učinil Dimitz výtah ze svých dějin: „Kurzgefasste geschichte Krains mit besond. rücksicht auf kulturentwickluug.“ Lublaň 1886. (u Bamberga). Byl též redakt. „Lublaňských novin“ (něm.) a psal do něm. listů v Krajinsku velecenné příspěvky. Ze slovinčiny přeložil do němčiny mnoho básní *Preširnových, Cegnarových* a *Valjavcových*. Své pozůstalé rukopisy a bohatou bibliotheku odkázal krajinskému museu „Rudolfinum.“ *J. K.*

Dne 13. ledna 1887. zemřel v Gorici znamenitý přírodozpytec a spisovatel slovinský, **Fr. Erjavec.** Byl specialistou v malakologii. Podal mnoho spisův a rozprav přírodopisných, při čemž znamenitě též obohatil slovník slovinský prostonárodními názvy, jež na svých cestách neúmorně sbíral. Nejen učenou prací svou, ale i povídkami a cestopisy získal sobě čestného místa ve slovinské literatuře. Belletrist. práce jeho zvláště jsou v „Glasniku“ (1858. až 1863.), z nichž mimo jiné popularní se stala povídka „Husarji na Polici.“ Mnohé přírodopisné látky dovedl se vzácnou obratností spracovati tak, že náleží vlastně do krásného písemnictví. Jeho lexikalní sbírka „Iz pótne torbe“ je slavistovi pravým pokladem k bádáním dialektickým. V Erjavcovi ztratila slovinská literatura znamenitého dělníka. *J. K.*

Ks. W. Kalinka (Tarnowski: Prz. pol. 7.).

Ještě jedna upomínka na † **Ant. Marka** (Hakl: Vl. 10.).

Lev Alex Mej ($^{13}/_{2}$ 1822.—$^{18}/_{5}$ 1862.; Pokorný: Osv. 7.).

M. S. Patrčka (Koštál: Č. L. 3.).

J. P. Polonský (* $^{6}/_{12}$ 1820.; Pokorný: Osv. 7.; Slov. Sb. 6.).

Prof. **Frant. Šimek** (* $^{2}/_{12}$ 1839.; Lit. věst. 7.)

Matka **Turgeněva** (N. L. 170. sl.).

Svěží rovy ruské (S. J. Nadson, A. P. Borodin, F. A. Burdin, P. V. Annenkov, V. Samajlov; Slov. Sb 6.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Gebauer-Masaryk, Poznámky k diskussi o RK. a RZ. (Ath. 10.).
Prskáček, Na obranu Rukopisů Zelenohorského a Královédvorského. II. (N. L. 177. sl.).
Drobné glossy k chemické zkoušce RK. (Čas 14.).
Dostál, Některé myšlénky o farních knihovnách (Hl. l. 8. sl).
J. M., Novověký rapsod (Hl. l. 8.).
Kadlec, Josef Feďkovič a jeho literarní význam pro rakouské Rutheny (Slov. Sb. 6.).
— N. J. Novikov a ruští zednáři minulého století (Lit. L. 14.).
Košutić, Co Srbům dal r. 1886.? (Zl. Pr. 30.).
Kouble, Matice slovinská v Lublani (Hl. l. 8.).
Mattuška, Gymnasium jesuitů v Jindřichově Hradci (Vl. 9. sl.).
Menčík, První kniha o Faustovi (Ruch 17.).
Pohunek, Tolerance à outrance (Vl. 10.).
Prokop, Staré vzpomínky (Ruch 16. sl.).
Sasinek, O dějepise starých Slovanů (Č. L. 4.).
Sicha, Nejzápadnější kraje Slávů v Evropě za věku Julia Caesara (Čech 125. sl.).
Soukal, Překlady z literatury ruské od roku 1882.—1886. (Lit. L. 14.).

Štěpovič-Schössler, Písemnictví ruské roku 1886. (Hl. l. 8. sl.).
Stroupežnický, Naší furianti. Autorova zpověď a některé úvahy (Ned. L. [illegible]).
Šittler, Kdo první objevil Ameriku? (Vl. 10.).
Vykoukal, Lidové slavnosti o sv. Janu Křtiteli (Kv. 7.).
Zíbrt, Známosť Čechů v 16. století o Americe (H. n. 173.).
Nepokradeš! (o plagiatech; Čas 14.)
Rozhledy po paedagog. činnosti našich křisitelů Paed. 6. sl.).
Bleibtreu, Über realismus (Magaz. 27.).
Brückner, Die geschichte der meinungen über die todesstrafe (Nord u. Süd 6.)
Buchwald, Buchdrama u. lesedrama (Ggw. 23.).
Ernst, Die moderne litteraturspaltung und Zola (Magaz. 24. sl.).
Fischer, Die gesetze d. bildenden kunst (Ggw. 22.).
Gottschall, Victorien Sardou (Nord u. Süd 6.).
Grimm, Bemerkungen über wert u. wirkung der kunstkritik (Deutsche Rundsch. 9.
Henckel, Graf Leo Tolstojs ethik und sein drama (Allg. Ztg. 139.).
Ihering, Die gastfreundschaft im altertum (D. Rundsch. 9.).
Schafheitlin, Byron u. die berechtigung der ironie (Magaz. 26.).
Durkheim, La philosophie dans les universités allemandes (Rev. internat. de l'enseign. 5.).
Lee, Shylock and his predecessors (Acad. 786.).
Morshead, Moore's Time References in the Divina Commedia (Acad. 786.
Winterton, Philosophy among the Jesuits (Mind 4.).
The life of Shakespeare (Athen. 31 9.).
Del sentiments nazionale degl' Italiani verso il papato (Civ. cattol. 883

V. Díla posouzená.

Ambrož, Anděl strážný Chrudimský: L. věst. 7.).
Arbes, Miniatury (Vítězný: Lit. L. 13.).
— Kandidáti existence (Vítězný: Lit. L. 13.)
Bačkovský, Stručná nauka o řečnictví s příklady (Dr. M. P.: Obz. 12.).
Přehled dějin písemnictví českého doby nejnovější X. Y.: H. n. 204.).
Bartoš, Boženy Němcové Babička (Č. L. 4.).
Benes-Třebízský, Bludaři (Šv. d. 14
Brandl, Život Pavla J. Šafaříka (Kameníček: M. O. 140.).
— Život K. J. Erbena Rypáček: M. O. 169.).
Brodský, Za své i cizí viny (Red. Č. kat. d. 4.).
Brožík, Ruch (Čas 14.).
Čech, Humoresky, satiry a drobné črty (ides: N. L. 163.).
Čech-Heller, Květy (Čas 14.).
Červinková-Riegrová, Ochrana chudé a opuštěné mládeže. Rozhledy po lidumilství v Evropě (Obz. 14. sl.).
Dlouhý, Literarní Listy (Čas 14.)
Dolenský, Z přírody (-ka: Bes. uč. 28.).
Dostál, Dějepisné povídky, obrazy a črty (Vítězný: Lit. L. 14.).
Dostojevský-Kotík, Strýčinkův sen (Sloupský: Hl. l. 8.).
Durdík, Dějiny filosofie nejnovější. II. (Procházka: Paed. 8.).
Leop. Fabritia Řeči svatopostní (Kyselka: Č. kat. duch. 4.).
Franklin-Mol, Benj. Franklin (Jokl: Hl. l. 8.).
Fuksa-Švácha, Obrazy k prvopočáteční učbě čtení Franěk: B. U. 29.).
Guggenberger, Dějiny církve katol. pro střední školy (Hodr: Č. kat. duch. 4.).
Hašek, Katol. missionarní knížka (Hl. 120.).
Herites, Jan Přibyl P. od O. 14.).
— Maloměstské humoresky Kubíček: Hl. l. 8.).
Herrmann, Švanda dudák (Čas 14.).
Hrnčíř, O české literatuře Špaček: Lit. věst. 7.).
Hrubý, Ze světa slovanského Vrba: Lit. L. 14.).
Chvála, Hudební rozpravy Zelený: Dal. 28. sl.).
J. E., Proshodu česko-polskou Radosta: L. L. 14.).
Jakubec, Povídky z kraje P. od O. 13.).
Jaroš, Tři halíře (Jindrová: Lit. věst. 7.).
Kopecký-Šebesta, Početnice Kom. 29.).
Krásnohorská, Šumavský robinson Č.: L. L. 14.).
Lenz, Mariologie Arnošta z Pardubic Red. Čas. kat. duch. 4.).
Lhotský, Vyučování ve třídě elementarní Svoboda: Hl. l. 8.).
Lužická, Chlumy Vykoukal: Osv. 7.).
Mareš, O vědě a víře Vychodil: Hl. l. 8.).
Masaryk, Athenaeum Čas 14.).
Mühlsteinova, Vlasti a Tobě (Vykoukal: Osv. 7.).
Nečas, Knížka pro malé čtenáře J. K.: Lit. věst. 7.).
Podlipská, Ráj starého Jachyma (Vykoukal: Osv. 7.).
Pohunek, Satan a jeho říše (Vondruška: Čas kat. duch. 4.: Hlavinka: Vl. 10.).
Staropohanské štěstí, svoboda a lidskosť Hlavinka: Vl. 10.).
Pokorný, Paleček (Čas 14.).
Preissová, Obrázky ze Slovácka (Vykoukal: Osv. 7.).
Procházka, Různé zvuky (Vejchodský: Hl. l. 8.).
Ruth, Šlechetníci Zákrejs: Osv. 7.: M. A. Š.: Sv. 30.; B. F.: Zl. Pr. 30.; Lum. 18.: N. L. 161.: Flekáček: Vl. 10
Soukal, Vilém Trčka z Lípy Kytnar: U. L. 27.).
Říha, Poslední léta nejsv. Panny Marie na světě (Vondruška: Čas. kat. duch. 4.).
Sládek, Lumír Čas 14.).
Stránecká, Z pohoří moravského Vykoukal: Osv. 7.)
Studničková, Své i a život (Vykoukal: Osv. 7.).
Stroupežnický, Po trnitých stezkách (Vrzal: Hl. l. 8.).
Šimáček, Světozor Čas 14.).
Šimerka, Parní kotly a stroje (Ath. 8.).
Škrdle, Vlasť (Čas 14.).
Schulz, Zlatá Praha (Čas 14.).
Tappehorn-Víšek, Kněz u lůžka nemocných (Red. Čas. kat. duch. 4.).
Veselý, Paní a dívky české (Pražský: Lit. L. 13.).
Vilímek, Humoristické Listy (Čas 14.).
Vlček, Osvěta (Čas 14.: Trpký: M. O. 129.; Obz. 13. sl.).
Voitl, Podobizna (Zákrejs: Osv. 7.).
Votka, Skřipec na české nevěrce (Krásl: Čas. kat. duch. 4.).
— Sv. Jan Nep. a knížecí rod Schwarzenberský (Krásl: Čas. kat. duch. 4.).

[1] Dle odborného posudku toho je spis ten bezcenný tím více pro školy!

Vrchlický, Soud lásky (R.: Lum. 18.).
— Nad propastí (š-: N. L. 175.; Zákrejs: Osv. 7.; Flekáček: Vl. 10.).
— Básnické profily francouzské (Ar.: Sv. 29.).
Vychodil, Hlídka literarní (Čas 14.).
Vymazal, Die kunst die bulgarische sprache durch selbstunterricht leicht und schnell zu erlernen (Dr. M. P.: Obz. 12.).
Zeman, Nikolaněv Dějepis český v obrazích (-aue-: Lit. L. 13.).
Paedagogium (J. J.: Lit. věst. 7.).
Za praporem sokolským (Ruch 17. sl.).
Z oboru slavistiky. (Doslovné výpisky ze stenogr. přednášek; Čas 15.)

VI. Knihopisné.

Braasch, Die wahrheit des christentums. Jena.
Lanzky, Abendröthe. Psychol. betrachtgen. Berl.
Teicher, Über kriegspoesie. Münch.
Bonneau, Curiosa. Essais critiques de littérature ancienne ignorée ou mal connu. Par.
Chauvin et Le Bidois, La littér. française par les critiques contemporains. Par.
Crescini, Contributo agli studi sul Boccaccio. Tor.
Curto, Mefistofele nel Faust del Goethe. Mess.
Forcisi, Prolegomeni alla soluzione del problema ideologico.

Feuilleton.

Novověký rapsod (pěvec národních písní).

Dne 15. ledna t. r. slavila se v Záhřebě slavnosť zcela zvláštní, nevšední. Ve velké dvoraně nového »Hrvatského domu« sešli se večer zástupcové žurnalistiky a literatury, professoři universitní, údové akademie a hojné obecenstvo, aby si poslechli a prohlédli — novověkého chorvatského rapsoda. Nejprve zahrál studentský orchestr na svých »tamburicách,« a pořadatel slavnostního večera, *H. Kostrenčić*, tajemník spolku historického »Matice hrvatské,« přivítal shromážděné obecenstvo krátkou řečí. Potom představil se obecenstvu *Mechmed Kolak-Kolaković*, silný muž vysokého vzrůstu, výrazné tváři bosenské: orlího nosu, černých knírů, modrých, mírných očí. Oděv jeho jest turecký, o hlavu má otočenu »čalmu.« V rukou držel dvoustrunnou tamburu a »čilim« (koberec). Neukloniv se, ale přívětivě vstoupil před obecenstvo, před sebou prostřel koberec, a usednuv na něm nohama skříženýma, jal se pěti píseň o junáckých činech a bojích kapetána Soriće a Kumalijiće-Agy.« Melancholický nápěv, tklivý a prodloužený zvuk jeho hlasu, jednotvárná hra na tamburе — to vše velmi dojímalo posluchačů. Cítiliť se jako přeneseny v ony dávno minulé doby, kdy mužové jenom pro válku se rodili a takměř všichni na bojištích umírali. Byly to sveřepé, temné, ale slavné časy, kdy muž vstávaje léhaje ozbrojen býti musil, kdy v každé »kule« (věži) seděl statečný junák, její obhajce; a osudný boj půlměsíce s křížem bez ustání rok od roku trval, a pochodeň války celým prostranstvím mezi mořem Adriatským a Azovským planula. Tyto strašné doby objevily se ve své poetické hrůze před zrakoma posluchačovýma. Junáka pojme chuť vyznamenati se, shromáždí okolo sebe své věrné druhy, pošle sokovi svému poslání, aby se tam a tam, na to a ono pole dostavil, a nyní začne boj, aby se dokázalo, kdo jest lepším junákem. Však nejen do bojů vedla píseň posluchače, nýbrž i do shromáždění velmožův a ke krbu prostého lidu. Zpěv, jakož na posluchačích pozorovati bylo, nejen zvědavosť budil, ne pouhé zábavy a uměleckého požitku poskytoval, nýbrž i nadšením plnil, rozněcoval činorodou sílu a vzbuzoval vděčnosť ku předkům, kteří svými boji potomkům byt a život pojistili. Mravní účin zpěvu byl veliký.

Mechmed Kolak-Kolaković pěje nyní své písně v Záhřebě již druhý měsíc; napsáno jich dle jeho produkcí na 47.000 veršův, a ještě se z nich nevyzpíval. Všecky jeho písně jsou junácké (bohatýrské), opěvují události ze života tureckých begův, od té, co se Liky zmocnili. To jsou jakořka celé dějiny XVI. století oněch končin, kde zřízena později vojenská hranice rakouská. Všecky vynikající osoby Liky, Krbavy, severního Dalmatska a západní Bosny z oněch dob tak určitě a zevrubně se popisují, že se dovídáme o rodišti, původu, předcích a osudech každého junáka. Někdy Mechmedova píseň zaletí na moře; tu popisují se s podivuhodnou určitostí starodávné koráby a p. Jiných písní, jako: o Kral-

jevíci Marku, Sibinjaninu Jankovi, Sekulovi a j. Mechmed nezná, on jest pěvcem své krajiny, jejíž tradice věrně zachoval. Písně tyto nic nezadají písním Vukovým, ba bohatou a skvělou řečí básnickou nad ně předčí. Epický jejich klid připomíná básně Homerovy. Ačkoliv jest Kolaković Mohamedánem, přece junákům křesťanským slávy neubírá.

Mechmedu Kolaku-Kolakovići jest nyní 55 let, pochodí z turecké dědiny Orašce, nedaleko Kulen-Vakukufu v západní Bosně (tureckém Chorvatsku). Jsa mladíkem, bojoval proti Luku Vukalovići. Dříve rakouské okupace žil dosti slušně, ale když mu shořel dům, a bratr se od něho oddělil, upadl v chudobu. Prve zpívával jenom z rozkoše, nyní jest mu zpěv pramenem výživy. Sousední begové ho zvávají k sobě a odměňují jej za jeho zpěv, kterýž se zvláště ženám líbí.

Paměť Mechmedova jest nesmírná. Dovedeť své písně nejen pěti, nýbrž i odříkávati, může zpěv na kterémkoli místě přerušiti, několik hodin hovořiti, potom zase dále pěti, aniž se opakuje nebo něco vynechá. Žádné písně prý nesložil sám, všem se naučil od jiných, jmenovitě od svého strýce Sinanagiće a jakéhosi slavného pěvce, Bečira ze Sokolce.

Ve své otčině vážen jest Mechmed jakožto muž poctivý a počestný. Když vtrhli naši do Bosny, bojoval statečně proti nim dne 8. a 15. září r. 1878. u Bišćů. Nyní se smířil se svým osudem a přiblížil »ráji« dříve opovrhované. Náboženský fanatismus bosenských Mohamedánů prý nyní popouští a ustupuje ponenáhlu vědomí slovanskému.

Dle Jagićovu archivu *J. M.*

Některé myšlénky o farních knihovnách.

Stať literarní Napsal *Alois Dostál.*

Tisk je velmocí nynějšího věku. Nyní musí každý v jisté míře nabyti vzdělání, musí pokračovati ve vědomostech. Lis tiskařský roznese denně na tisíce myšlenek ať již dobrých anebo zlých, ať blaho nebo zkázu přinášejících. Nyní mimo slovo živé mocně působí kniha.

Poněvadž si jednotlivec nemůže hned zaopatřiti všechny knihy, jež by si čísti přál, jichž potřebuje, proto zakládány knihovny, by se z nich čtenářům duchovní potravy dostalo. Úkol knihoven je dalekosáhlý. A jako nepřátelé víry začasté novin užívají k nekalým svým účelům, podobnými mnohdy živly zachváceny knihovny, jimiž vane duch nejen liberalní, ale také protikřesťanský. Špatné noviny minou jako kalná voda v řece, špatná kniha zůstává jako zkázu nosící pramen. Novinám namnoze lid mnoho nevěří, knihám přikládá všechnu váhu.

By jenom řádné noviny, řádné knihy lidu do ruky se dostaly, to musí býti především starostí (pokud možno), ale jistě přáním duchovních pastýřů, jimž na srdci blaho osadníků ležeti musí.

Nyní zakládány v obcích knihovny zimničním chvatem buď spolky, buď besedami, buď jednotlivci. Shledáváme v obcích na př. knihovny školní, a to žákovské a učitelské, besední, klubovní, hospodářské, obecní, vlasteneckými jednotami založené a dokonce i knihovny soukromé hlavně některých venkovských knihkupcův a knihařů, kteří půjčují knihy pro vlastní výdělek.

Dokud vlastenečtí kněží a nezištní národovci knihovny po městech a českém venkově zakládali, jako Puchmajer v Radnici, Řezáč, který na 300 knihoven zařídil, Škoda přes 30.000 knih rozšířil, Šmidinger, Marek a jiní, jak nám to »Zásluhy č. duch. o zakládání knihoven« atd. od T. Škrdle dosvědčují; nikdo neměl příčiny ku knihovnám těm nedůvěřivě pohlížeti, je snad podezřívati a dokonce snad viniti, že by se míjely s účelem svým — vzdělávati lid, ušlechťovati čtenáře, zdravou poskytovati stravu obecenstvu.

V knihovnách těch by nikdo nenalezl něčeho, co by snad rozsévalo nevěru, šířilo nemrav a jinak záhubně působilo, poněvadž v panenské literatuře české ani žádných podobných spisů vůbec nebylo. Knihovny prospívaly výborně, užitek jejich byl mnohý a každý je musil jenom podporovati.

Však proč pražská synoda dioecesalní r. 1873. vložila ve svá »acta et statuta« str. 11. článek III. »de bibliotecis parochialibus pro populo instituendis?«

Proč mají býti na farách zařizovány knihovny zvláštní a tím také síly roztříšťovány? Zajisté nestalo se tak bez závažné příčiny a bez důležité pohnutky. »Considerantes mala fere innumera, quae ex propagatione ephemeridum et librorum pravorum nullo non tempore, sed praecipue hisce diebus exoriuntur, provocabant et invitabant antistites in Conc. provinc. eos viros, sive clericos, qui necessariis dotibus pollent, ut quocunque potuerint modo, sive scribendo sive adiuvando scriptores in propugnationem fidei et morum vires impendant . . .« Dále po všeobecném tomto úvodě synoda napomíná, by věřící ať laici nebo kněží snahy své ku knihovnám obraceli, »ut studia tum fidelium tum sacerdotum conferantur ad bibliothecas in variis parochiis, maxime opidorum, erigendas et libros inde mutuandos, ut fideles absque periculo salutis lectionem vere utilem de sacris, tum de profanis rebus et ad relaxandos quoque animos vel gratis vel perexiguo pretio sumere possint.« Dále vypisuje synoda a chválí, že skutečně mnoho kněží pracuje o tom, aby skutečně jenom dobré knihy do rukou čtenářů se dostaly. Tu bychom mohli příklad podati o českomoravských seminářích, odkud ročně několik založeno knihoven. Olomoucký počal, ostatní do jednoho následují. Kolik již bylo osad oblaženo knihovnami opravdu řádnými. Také se dotýká synoda v odstavci zvláštním knihoven, k vůli zisku jenom založených. Ze vlastní zkušenosti jest mi možno zhoubné následky takové »kšeftovní« bibliotheky podati, kde za drahý peníz na krátký čas půjčoval knihař romany až oplzlé i študentům z nejnižších tříd. Ředitelstvo musilo zakročiti proti tomu. Kdo však zabrání učňům, tovaryšům, děvčatům atd., aby z knihovny té si nevypůjčovali?

Některé spolky jenom aby co nejvíce knihoven založily, posýlají na venek knihy nevhodné, nezáživné, jako na př. rozličné almanachy časové nebo výhradně odborné, romany nechutné, filosofie plné atd. Takové knihy na venkově nezmohou ničeho, nepokazíli spíše čtenáře, třeba chuť jim k četbě pokazí. »Viri singuli, sed etiam societates diversae et bibliopolae numerosi conentur ferventissime, tum copiosas bibliothecas in oppidis et pagis erigere, tum libros et parvos tractatus tenoris suspecti et pernitiosi pretio exiguo vendere . . .«

Tyto a podobné mnohé příčiny, by do rukou čtenářů jenom dobré a řádné knihy se dostaly, vedly k té myšlénce zakládati knihovny farní. »Ad minuendum et depellendum periculum m. Ecclesiae cath. et populo inde proveniens necessarium omnino conspicitur, ut viribus unitis vires unitae opponantur . . .«

Naproti tedy mnohým, štědře snad podporovaným knihovnám účelů nechvalných farní knihovny mají stavěti hráz anebo samy působiti v obci, kde není žádné bibliotheky veřejné. Mají tudy knihovny farní spíše ráz obranný.

Jak mnoho farních bibliothek těch existuje, nelze nám určitě podati, poněvadž jsou vlastně spíše dosud majetkem farářovým anebo kaplanovým. Na mnohých farách lze nalézti seznamy knihovny, však po knihách ani památky, jinde spojena bibliotheka farní se školní. Ať již tomu tak aneb onak, přihlédněme k synodalnímu nařízení a zde čteme v odstavci prvém, aby na každé faře knihovny podobné byly jednak zařizovány, jednak rozmnožovány.

»Ut in quacunque parochia (commendamus) animarum pastores omnem dent operam erigendae, vel ubi iam erectae fuerint, conservandae et ampliandae bibliothecae parochiali ad mutuandos libros tenoris salutis parochianis et teneris et adultis . . .«

O důležitosti farních knihoven se spisy pro lid zvláště netřeba ani mluviti. Kdo zná poněkud venkovský život, musí přisvědčiti, že lid velmi rád čte a knihy nejraději z rukou svého duchovního pastýře přijímá. Srdce lidu namnoze dosud nezkaženo, mysl upřímná, srdce každému dojmu přístupno. Mezi čtenářem vzdělaným a čtenářem prostým z lidu je veliký rozdíl. Intelligence čte často pro zábavu, zná dobře zákulisní intriky těch oněch listů, nevěří všemu a málo kdy rozumuje o tom, co čte; jinak venkovan, který neshltá do sebe všechny cizí a domácí listy denně, jež

kavárna poskytuje, nepřeletně jenom na skok několik set stránek, ale čte slovo za slovem, písmenu za písmenkou, opakuje některé statě, znovu pročítá celou knihu a uvažuje zrale o přečtěném, vypravuje celý obsah sousedům, cítí s osobami, osudy jejich na paměti stále má, s nimi se raduje i truchle.

Takový čtenář dostaneli do ruky na poprve hned knihu špatnou, ten její obsahem hluboko porušen v srdci, poněvadž všemu tištěnému věří, všechno za pravdu má a také o všem uvažuje.

Povinností tudy farních knihoven, aby svojí zásobou před špatnými spisy varovaly, knihami řádnými čtenáře prosté zásobovaly, je vzdělávaly v duchu zbožném, vlasteneckém, v duchu spravedlnosti a ctnosti. Kdo lidem knihy půjčoval, snadno se přesvědčí, které knihy jdou, bych tak řekl, na odbyt, kterých nelze ani domů dostati. Ze skrovné zásoby vlastních knih uvedu některé jenom pro ukázku. Velmi oblíbeno je »Dítko Marianské,« vešměs spisy Ehrenbergrovy, Pravdovy, Kosmákovy, B. Němcové, podíly z »Dědictví maličkých,« »Zlatá kniha,« lehčí povídky Beneše Třebízského, »Zábavy večerní,« povídky Šmilovského a Jiráskovy, »Řecká rodina,« knihy »Zábavné bibliotheky,« starší ročníky »Libuše« a »Matice lidu« (»Kříž u potoka«) a mnohé jiné. Však naopak jsem seznal, že mnohé spisy, úplně a zřejmě »pro lid« psané, spisy sice »prostonárodní« nazvané, nepotkávají se s takovým výsledkem, jak by kdo čekal. Bývají psány těžkým slohem, cizí slova jenom se hemží, nejsou z lidu a pro lid. Takové rychle jsou vraceny a odpočívají po letech v knihovně, nebyvše mnoho opotřebovány. Sem patří romany svojí délkou (o mnoha svazcích), svým slohem (Roman o »věrném přátelství Amise a Amila«), svým obsahem jalovým (»Pod praporem naděje,« »Dva barikádníci« atd.) nevhodné a nejapné. Podobné spisy jsou rychle vraceny a nikdy nečtěny. Mnohá knihovna by mohla býti výbornou kritikou, v níž bychom poznali snadno, které spisy se líbí a které v pěkných vazbách trčí v prachu.

Mnohých podobných špatných knih netřeba se báti, poněvadž těžký sloh jim brání, by mezi lid pronikly. Tak na př. do knihovny pro lid zakoupiti nějakou sbírku básní bylo by zbytečno. Ty ani nedávám vázati, poněvadž venkovský čtenář, sotva knihu otevře a na verše pohledne, již ji vrací. Spíše radno pořizovati vědecké lehky psané knihy, poněvadž někteří čtenáři přímo se o ně hlásí a povídky se přechutnají. Ve farních knihovnách také musí býti nějaké knihy nábožné pro čtenáře starší, pro zvláštní dobu (postní).

Co následuje v aktech synodalních, aby byl pořízen index seu catalogus librorum bibliothecae parochialis pro populo, rozumí se samo sebou a každý knihovník také dle nejvhodnějších okolností seznamy a knihy, v nichž by zapisoval půjčené knihy si opatří.

Těžším úkolem je knihy spravovati, řádně, vhodně a s výsledkem zapůjčovati. Zde musí býti znatel lidí a povah, aby každému nejlepší a nejvhodnější knihu zapůjčil. »Libros hos certa fixaque hora diei et hebdomadis lecturis parochianis curatus commodet et commodatos inscribat...« Neděle je nejlépe odporučení hodna k zapůjčování knih, a to odpoledne po požehnání, poněvadž tím spíše lid odpoledním službám božím obcuje. S půjčováním jsou veliké těžkosti. Hned z předu podotýkám, že by mohl někdo přijíti u veliké podezření, kdyby po dětech školních knihy půjčoval rodičům, dospělým bratřím a sestrám. Měl by opletání, kdyby dítě s knihou bylo postiženo, a snad by byl obviněn, že dětem nevhodné knihy zapůjčuje. Někdy také musí půjčující snésti mnohou trpkosť, na př. že lidé podlahu zamazali, že se dvě hodiny ustavičně vrzali atd. Také o něm mysleno, že to dělá pro zisk, že chce, by mu na úkor druhého zanášeli a pod. Knihovník musí míti na paměti, že i při nejšlechetnější věci nevděk světem vládne. Na venkově lid si nejvíce vypůjčuje v zimě, a to v neděli při špatném počasí. Jak počne pršeti, již se hrnou pro knihy. Nikam nelze vyjíti, kniha je nejlepší zábavou.

Odměnou knihovníka budiž vědomí, že na místo knih, plných smyslnosti, zášti proti Bohu, knih špatných, frasovitých, jenom bez hlubšího přesvědčení, půjčuje knihy dobré, užitečné, od srdce k srdci mluvící, knihy poučné a vzdělávající. Tím

si duchovní správce na těžké roli svého úřadu zjednává pilného a mocného pomocníka, který ho podporuje, jemu pomahá a mnohý vzácný užitek podává. Neposkytujeli kněz osadníkům duchovní stravu nejen slovem, ale i písmem, brzy opanují lid agenti, kteří mnohdy rozsévají vedlé pšenice také koukol, jehož bývá často mnohem více, než zdravého, jadrného zrna. Pohádkáři naši umlkli, lid se chápe novin a knih.

Zapůjčuje kněz, může dle synody »gratum animum et amorem erga se excitare et confirmare; quae res gravissimi est momenti his temporibus, quibus mundus sacerdotem a populo separare vult.« Lid uznává dobrodiní, jež se mu z ruky knězovy udílí, ví dobře, že jenom knih dobrých a řádných se mu dostává, a tudíž s tím větší láskou lne jak ku spisům těm, tak i ke knihovníku. Duchovní správce nalezne také příležitosť se svými svěřenci porozprávěti, pozná jejich tužby a také brzy uvidí, jaký prospěch dobrá četba přináší.

Mnohý by byl ochoten knihovnu vésti, knihy půjčovati a rozšiřovati, ale jak si má počínati, když žádné knihovny na faře nenalezne, když knih nemá, když si musí teprve bibliotheku pořiditi?

Pamatuji se podnes, jak mnohý bohoslovec v semináři sháněl si knihovnu, jak odebírány časopisy a knihy podnes bohoslovci, o tom se může každý přesvědčiti z »Musea,« kde udáno, že na sta exemplářů v seminářích té neb oné knihy odebíráno. Tedy každý kněz do duchovní správy přináší si s sebou již menší nebo větší knihovnu, která má býti počátkem farní knihovny, neníli dosud žádné.

Abychom se přidrželi synodalního nařízení, vraťme se k návrhům jeho, jakým způsobem lze knihy pořiditi.

a) Emito libros bonos, praecipue tales, quos Commissio ab Archiepiscopo authorisata per ephemerides catholicos commendaverit, vel paucos vel plures quotannis, prout quis poterit, sumtu proprio.

Nyní tisk vydává velmi mnoho knih a duchovní správce musí z nich vybrati libros bonos. Jednak již firma ukazuje na obsah, pořadatel, jednak kritika, jednak vlastní přesvědčení se. Nejlépe by bylo, by knihovník sám poznal všechny knihy své knihovny (kdyby tak býti mohlo); neboť kritika nynější je příliš nespolehliva, buď všechno pochvalujíc anebo zatracujíc šmahem a zvláště ku knihám z firem katolických věnována jakási všeobecná nevšímavosť a netečnosť. Na př. o dílech z našich »Dědictví« a hlavně »Tiskového spolku« ani se nedovíme z listů výhradně katolických. Než, Bohu dík, nyní může knihovník farní knihovnu vyplniti dobrými spisy, jež »Zábavy večerní,« »Tiskový spolek,« »Zábavná bibl.« (dospěvši nyní díla 108.), »Dědictví« rozličná, knihovny pro lid (odporučení hodná Urbánkova, Knappova, Bayerova atd.) a jiné závody vydávají. Každý kněz je nucen odebírati knihy, vlastenecká povinnosť a vlastní vzdělávání mu tak káže. A co má dělati s těmi knihami, když je přečetl? Místo aby se někde válely v prachu na půdě, ať kolují hned mezi lidem. K čemu ukládati spisy do zavřených skříní, by tam v lipských vazbách jako v žaláři trčely? Ať jdou dům od domu, ať se třeba vrací otrhané a otřené, jenom když vykonaly svoji povinnosť a vnikly do každé chaty. Máme nyní mnoho nádherných děl obrázkových, ale ty nejméně proniknou, poněvadž se o ně každý bojí, je schovává, by se mu nepomazaly, a tak kapitál leží mrtvý, bez úroků.

Když bohoslovci chtějí někde založiti knihovnu, hleď každý vykořistiti ji pro svoji osadu, by jenom na faře byla uložena, neboť doufám, že do lepších rukou nemůže přijíti. Pilný pracovník v oboru tom pořídí si snadno knihy, vystřihávaje feuilletony, z nichž do roka má několik svazků.

(O. p.)

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. 1887. Číslo 9.

Anglický roman od r. 1880.—1886.

Napsal *Fr. Ciraki*,[1]) přel. *J. Kouble.*

V prvé polovině našeho století, když byli v rozkvětu velikáni angl. literatury Scott, Bulwer, Dickens a Thackeray, přilnulo čtoucí obecenstvo rázem k angl. romanu. V milionech výtisků zaplavila nesmrtná díla spisovatelů těch celou Evropu i Ameriku a anglické kolonie, přeložená pak do všech kulturních jazyků mohls je vídati v paláci bohatcův i ve skromné jizbě dělníkově. Historická věrnosť Scottova, aristokratická jemnosť Bulwerova, srdečnosť a zdravým humorem prosycená roztomilosť Dickensova, psychologická mistrnosť a zdravá realnosť Thackerayova vytvořila díla, která na věky zůstanou ozdobou anglické literatury. Typických charakterů Wawerleya, Pelhama, zasloužilého Pickwicka, Becky Sharpové nelze zapomenouti snadno. Avšak i v některých dílech velikých těchto spisovatelů postříci lze poněkud počátky směru, jenž v budoucnosti vymezoval romanu dráhu, a zajisté nechybíme se pravdou, tvrdíce, že již v Bulwerově »Lucretii« a Dickensově »Bleakhouse« nalezáme prvé základy tak zvané sensační novellistiky, která později jako moře zaplavila knihkupectví anglická, a od roku k roku vždy více popouštějíc nezdravé, chorobné fantasii, dohnala angl. roman k oné absurdnosti děje, motivův a citů, která úplně vylučuje jakékoli oceňování takové produkce po zásadách aesthetiky.

Vražda, loupež, jed, zákeřnictví, faleš, zpronevěření, úplatky, paličství, křivá přísaha, násilí, krádež, podvod a všecky možné zločiny, propletené a promísené vskutku podivuhodnou kriminalistickou kasuistikou, toť jest ono thema, které se v tisícerých romanech obemílá ve všech možných i nemožných variantech.

Výtečníci v tomto oboru novellistické produkce *Wilkie Collins* se svým: »The woman in withe,« pí. *M. E. Braddonova* s »Lady Andleys secret« a *Charlotte Bronte* se svou »Jane Eyre« rozvinuli směr ten i dále, ale vždy ještě v jistých mezích pravděpodobnosti. Za nimi dala se pochodem celá legie spisovatelův a ještě více spisovatelek méně zvučných jmén, avšak ohromné produktivnosti, počínajících leckdy Sodomou a Gomorrhou svých přemrštěných zápletek nábožnými povzdechy náboženského vytržení, jako pí. *Wertherell* ve »The wide world« (širý svět), jargonem gentlmenského sportu jako *Maine Reid,* anebo frasemi socialistické školy jako *Charles Reade.*

V těchto kolejích pohybuje se též produkce posledních let, — beze všeho

[1]) Článek tento vyňat je z výborného měsíčníku chorvat-kého „Smotra“ a složen výtečným znalcem anglické literatury.

vyššího vzletu, bez nových myšlének, bez ušlechtilých citů, — pravá směsice nejohavnějších motivů, ze kterých je prvý a nejhlavnější vždy a všude sobeckosť, — ona sprostá a mrzká sobeckosť, které není nic posvátného, která nešetří ničeho a nikoho, běžíli o to, aby provedla své vždy nekalé záměry.

Zajisté podivuhodný zjev, že národ tak všestranně rozvinutý, v také míře bohatý duchem i pozemskými statky ve čtení takových skladeb ještě nějaké rozkoše nalézati může, a ještě podivnější je, že jsou právě dámy anglického highlife — ona jemnocitná, sensitivní stvoření — prvými a hlavními prorokyněmi té školy, prvými pěstitelkami absurdních těch výhonů neduživé fantasie a nezdravého citu.

Budiž nám dovoleno tuto stručně ohlédnouti se na jednotlivá hlavní díla novellistické a romanové produkce, která během let 1881.—1886. spatřila světlo, a která jako mnoho čtené nouveauté zdobí stůl urozené dámy, nebo prostředkem nesčíslných půjčoven procházejí tisícemi rukou méně vznešeného, avšak nenasytného romanového čtenářstva.

C. R. Coleridge líčí nám v »An english squire« anglického šlechtice Lestera, který se za mládí na cestách po Španělsku v Seville zamiloval a oženil, avšak po smrti své choti, zanechav dítko své u děda po matce, navrátil se do Anglie, kde se podruhé oženil, a jako otec nové rodiny gentlemenský svůj život trávil na honbách a v politice. Nešťastnými událostmi přinucen jest Alvaro Lester, syn ze španělského manželství, vyhledati svého otce v Anglii, kde měl jako prvorozený syn právo dnes zítra převzíti dědictví.

Ani otec ani bratři nevítají ho rádi; jeť jim cizincem jak svým vychováním, tak city svými. Konflikt uložen jest v konservativném pojímání lidí a poměrův anglického starousedlce Lestera, které jest v neustálém sporu s názory Alvara, ve španělském duchu vychovaného. Jako výsledek všeho se projevuje: že nikdo, kdo není v Anglii narozen a vychován, nemůže býti pravým anglickým squirem (šlechticem). V tomto processu akklimatisačním dospěje konečně i Alvaro na pravý stupeň anglického názoru, načež jej bratři i sousedé pozdravují trojnásobným voláním a uvedou jej v dědictví zatím zemřelého otce.

Pěknou ukázku sensačních neurvalostí nabízí nám *Frances Elliot* ve svém »The red Cardinal.«

Děj koná se v Italii v Sieně. Hlavním hrdinou je markýz Anzano Gonzaga, který po různých osudech musí konečně sešíliti a samovraždou skončiti, jen aby se vyplnila jakási rodinná kletba. Jeho ujec, kardinal Flavio, dopustil se za mlada celé řady zločinů, znásilnil a zavražditi dal krásnou pastýřku Gigiju, nahromadil si ohromného jmění, a potom klidně a spokojeně, ozdoben kardinalským kloboukem, umřel.

Ježto pak spravedlivá Nemesis jeho nestihla, musí jeho synovec, markýz Anzano, jako dědic jeho nespravedlivě nabytého jmění, právu učiniti zadosť, aby se vyplnila kletba jeho děda, otce kardinalova, kterou byl nehodného syna proklel. Rozpoutaná fantasie slaví v líčení jednotlivostí pravé orgie, tak že je čtenář skutečně rád, když šílený markýz konečně vezme si život a tím aspoň ostatním členům své rodiny, jmenovitě svému bratru Sigismundu a jeho v tajném manželství oddané ženě Leli, dceři zavražděné pastýřky a kardinala, klidnější život umožní.

Ještě krásnější vzorek sensačních motivů podává nám pí. *Peardová* ve svém romanu »Zero.« I tu koná se děj v požehnané Italii, a jak již název tušiti dává, ve známém Monte-Carlu. Paní Varuna Fano, její matka pí. Kilsith, plukovník

Cazalette žijí roulettem a opiem. Této dvojí pochoti obětuje se vše — česť, poctivosť, vlastní dítě, nevinná Helena a každý šlechetnější cit. Každé slovo, které slyšíš z úst těch lidí, dýše opiem a páchne roulettem.

Čtoucímu bezděky namítá se domněnka, zdali ti lidé neutekli z ústavu na mysli chorých. Vypravování kromě toho dovršeno je pikantním dosytkem, který nám servirnje ruská aristokratická kněžna Titshakof. Jen provazové čivy mohou snésti všechno to tutti frutti ohromujících a přepínaných motivů.

Malý oddech od těchto chorobně rozčilujících scen poskytuje nám *Charles Reade* ve svém »Singleheart and Doubleface,« prostě vypravovaném romanu, jenž protkán je socialistickými motivy. Thematem jeho jest stará ona píseň o bezprávnosti ženy po anglickém manželském právu. Trpitelka Rachel, jako druhá Griseldis, žije mučenický život po boku svého nehodného manžela, který ji týrá, okrádá, bije, který konečně, uloupiv jí všechen majetek, prchne do Ameriky, kde se opětně ožení. Vypravování plyne prostě, beze všakého poetisování manželských strastí Rachelinych, a též konec je čistě prosaický. Mučenice Rachel, když byla dle předpisu po celý rok za zmizelým zlotvorným manželem v pláči a smutečném rouchu truchlila, provdá se za dobromyslného stařečka, po jehož boku může vzhledem k jeho dolarům spokojené mysli zírati na své staré dny.

Čirý egoismus, který ani nehledá závoje, aby svou nahotu zakryl, představuje nám *Hamilton Aïdé* ve svém romanu »Introduced to society.« Rodina z high life Davenport, která má i přístup ke dvoru, přijímá do svého domu bohatého australského sirotka Miss Johnstone, aby ji uvedla do vznešeného světa, kdežto ona za to platí téže rodině ze svých důchodů 10.000 liber ročně. Zábava honí zábavu k oslavě interessantní australské krasavice, jejíž hlavní cena však spočívá přece jen v oněch 40 000 lib. renty. Lordové, hrabata a vicomtové, konečně i sám syn rodiny, marnotratník Roger Davenport, namahají se a hemží okolo miss Johnstoneovy, nabízejíce se jí za muže, ačkoliv otec její vedl obchod s vepřovým dobytkem, a s chvályhodnou upřímností se vyznávajíce, že při tom vedeni jsou jedinou touhou, aby svoje deroutní finance spořádali. V záměnu za australské libry dávají své starožitné šlechtické erby. Konečně zvítězí nade všemi domácí učitel, vysloužilý husarský důstojník rakouský, který dobyl srdce podivínské australské krasavice neobyčejnou dovedností, s kterou uměl při valčíku narážeti patou o patu.

K charakteristice této urozené a vznešené anglické společnosti uvésti sluší i to, že Roger Davenport jedenkráte v peněžných jsa nesnázích ukradl rodinné drahokamy své matky, avšak když je u židů prodati chtěl, ukázalo se, že je již dávno před tím jeho otec, sir Davenport, bez vědomí manželčina probil a padělanými byl zaměnil.

Široce je rozpředen roman od *B. L. Farjeona* s názvem »Great Porter Square: A mystery.« Předmět je veskrz kriminalistický: Zákeřnická vražda p. Holdfasta, provedená jeho manželkou Grací a milovníkem této.

Aby byl nějaký rozdíl, spracován je vděčný tento sujet ve formě referatu novinářského reportera, a v dopisech genialní Blanchy ku svému věrnému Fredu Holdfastu, synovi zavražděného. Všecky možné komplikace — většinou zbytečné a nepřirozené — protahují rozluštění a dovolují, že se vrahové skrze celé dva svazky chystají k útěku, až je konečně Fred Holdfast, na něhož bylo padlo podezření z otcovraždy, — uloví

jako v pasti myšky, na samém místě vraždy, kde hledají jakousi naskrze zbytečnou závěť. Tu shořeli za živa, když byli petrolejem a prachem opatřili podkop, aby před svým útěkem zničili jeviště svého hrdinství.

Nad celým vypravováním vznáší se duch prozřetelnosti boží, vtělený v obraze a podobě různých detektivů londýnské policie, kteří jsou vždy v čas potřeby po ruce s řetězy a suchoparnými vtipy, které na velikou dálku páchnou po strážnici a kořalce.

Celá spousta neuvěřitelných a nemožných příběhů nahromaděna je v *Hugh Conwayově* »Called back.«

Hlavní osobou je slepec Gilbert, který se stává bezděkým svědkem hrozné vraždy. Později nabude opět zraku a ožení se s krásnou dívkou. Na neštěstí však brzy shledává, že je ubohá pomatena na mysli. Doživši se děsných událostí, pozbyla rovnováhy ducha, a manžel její nalezne u ní stopy, že je zapletena v krvavé drama, kterého, byv ještě slepým, mimovolným svědkem byl. Aby rozpředl pásmo toho zločinu, putuje až do Sibiře za jedním spoluvinníkem, až konečně zločin na jevo vynese. Když se vinníkům dostalo zasloužené odplaty, vrací se jeho manželce světlo rozumu, které scena děsné vraždy jejího bratra byla utlumila.

Jako děj, tak i charakteristika osob oplývá přemrštěností a nepřirozeností.

Ještě mohutněji dolehá na nervy »Durk Jays« od téhož spisovatele. S chvalitebnou důsledností řadí se od prvé do poslední stránky hrůza ke hrůze. Lékař Basil zoufá si z nešťastné lásky k Filipě, kterou nehodný Mervyn oklamal, předstíraje sňatek. Poznavši své neštěstí, počala ubohá Filipa šíleti, a stihnuvši z nenadání na mrtvolu svého manžela, neznámým zlosynem zavražděného, rázem byla schvácena utkvělou myšlénkou, že ona svou vlastní rukou dopustila se bohomrzkého díla toho. V této disposici nalezne ji Basil. Notné dose opia umírní ubohou, a hustý sníh pokrývá mrtvolu zabitého, tak že Basil před objevením zločinu může s Filipou do ciziny uniknouti. Na květnatých březích Quadalquiviru pokračuje Basil v léčení nešťastnice milostnými slovy a opiem, tak že ona počne zapomínati na svou fixní ideu, že domnělého manžela svého zavraždila. Avšak z nenadání seznala z novin, že vražda na Mervynu spáchaná je odhalena, a že vypátraný zlosyn před soudem se má zodpovídati. Bleskem šlehne jí to do očí — utkvělá idea ještě rázněji se jí zmocní. Pospíší do Anglie, aby se jako vinník přihlásila a nevinného bídy zbavila. Při posledním líčení vystoupí před soudce. Obviněný spatřiv ji, přizná se ihned ke svému zločinu, vida v ní jedinou svědkyni, která vlastníma očima viděla jeho zločin. Ještě několik silných dávek opia, a Basil i Filipa užívají těžce zaslouženého míru ve šťastném manželství.

Mnoho změny nám neposkytuje nový roman *G. Fleminga* s názvem »Kismet.« Děj koná se v Egyptě, zemi Faraonů, kde s blaseovanou společností anglických turistů pociťujeme všecku nudu cestování tokem řeky Nilu. Jednotvárnosť tu zapuzuje jedině milkování — flirtation je anglický terminus technicus — krásné Gerty se všemi cestovateli. Poněkud jsou zajímavy poznámky historického a archaeologického obsahu, kterými je celé vypravování protkáno, — a jeden ze spolucestovatelů dobrotivě nás upozorňuje na každou monumentalní stavbu podél břehů nilských.

Libé osvěžení na pusté nivě sensačního vypravování poskytuje nám irským humorem prosycený roman *Else d'Esterre-Keelingové* s názvem »Three sisters« (tři sestry). Děj jest zcela jednoduchý, avšak krásně a přirozeně vypravován; charakteristika správná, motivy přirozené,

humor jadrný. Matka se svými třemi dcerami, zdržujíc se v cizím městě a dobývajíc si živobytí vyučováním a ruční prací, namáhá se, aby zachovala všechno »decorum« spořádané angl. domácnosti. V kontrastu vnějších okolností s názory a city rodiny té spočívá plno komiky a zdravého, řízného humoru.

Americký humor, jaký nalezáme v *Mark-Twainově* romanu: »The adventures of Huckleberry-Finn.« nejde nám tak k srdci, neboť se přečasto zvrhuje v grotesknosť, a k tomu je zapotřebí genialního péra Bret-Harteova, abychom se spřátelili s názory a obyčeji, které nás jinak upomínají na blázinec.

Frances Mary Peard podává nám ve svém »Near Neighbours« krásný vzor anglického rodinného romanu. Sebezapření a ušlechtilosť krásné ženské duše výtečně je zpodobena v Johanně Steenové, a kontrast je tím větší, že všecky ostatní osoby představují nám holý egoïsmus ve všech podobách a jevech.

Roman ten je psychologicky jemně a podrobně proveden, a kromě toho zajímavý důkladným a svědomitým líčením holandských poměrů.

Avšak tací vznešenější vzletové bývají vzácní, a *Helen Mathersova* ve svém »Find out« vrhá nás opět do víru sensačních hrůz. Několik krvavých skvrn na podlaze knihovny, hned v prvé kapitole, dává nám tušiti, co nás ještě očekává. Avšak přes všecku hrůzu a děs vraždy, přes mrzké řádění lotrovských zlosynů dostává se nám na konci romanu pochoutky v dojmu velmi komickém, když Mr. Dowson, otec dívky ku vdeji zrostlé, z milostné rozkoše sám si život vezme, když se mu bylo podařilo uloupiti jediné políbení od milované, avšak jím opovrhující Tity, která k vůli harmonii má tolikéž už dospělého syna.

Tolik citu ve tvrdošijném tom hříšníku, který zcela chladnokrevně klamal a vraždil, nebyli bychom hledali.

V těchže kolejích pohybuje se též druhý roman téže spisovatelky s názvem: »Murder a. Manslaughter« (vražda a zabití), jen že je úžas a hrůza ještě znásobena tím, že visie a nadpřirozené tuchy, kterými více méně všecky osoby romanu trpí, hrají tak znamenitou úlohu, že se ti strachem kůže ježí. Hrdinka romanu, pí. Berylová, obcuje s nadpozemským světem úplně sans gêne, což jí však nijak nepřekáží, že se před soudem pro zabití zodpovídati a ospravedlniti musí.

Bret-Harte, genialní spis. kalifornských povídek, vede nás opět do svého revíru výtečným svým romanem »Maruja.« Mistrně dovedl nás opět spřáteliti s obyčeji a názory nám cele cizími — a kalifornská scenerie leskne se nádherně v kouzelné záři, jak to jenom Bret-Harte vylíčiti umí.

Touže výtečností kresby a originalností vypravování vynikají též jeho nové novelly, z nichž připomínáme: »Brother Gideon.« »A ship of 49.« »An apostle of the Tules.«

Škotské hory a život v nich líčí nám *William Black* ve svém »White Heater.« Vlasteneckým žárem prosycuje svou povídku, a resultatem všeho jest, že nad Škotsko není druhé země na celém, širém světě.

Totéž thema spracoval zmíněný spis. též ve své sbírce povídek ze škotských hor, která vyšla s názvem: »The wise woman of Inverness.«

Ze zdravého, nezkaleného vzduchu, jejž dýcháme, čtouce krásně provedené povídky ty, vracíme se opět v nakaženou atmosferu londýnského zločinského světa, kam nás uvádí pí. *Henry Wood* pod pseudonymem *Johny Ludlov* s romanem »Our visit.« Avšak starostlivá spisovatelka dává nám hned s počátku na srozuměnou, že konec koncem přece jen

nevinnosť zvítězí, a ubezpečení to nás poněkud těší pro žalostné příběhy hrdinky, která vskutku za pomoci policie a její organů na konec jak slunce čista ze všech pohrom a pokušení vypluje.

Silných nervů třeba bude také čtenáři romanu Mrs. *Campbell-Preadové* s názvem: »Affinities.« Roman ten psán jest pod vlivem spiritistické struny, a hrdinka Judith Fountain během vypravování podává tolik důkazů své clairvoyance, že nás mráz pojímá, když vidíme, kterak nadpřirozené síly mocně působí i v nejjednodušší případečky našeho skromného života. Ostatně jsou »Affinities« spiritistickým kvasem pokaženou směsí, v níž není ani sledu po krásném romanu Goetheově: »Die wahlverwandischaften.«

Za oceanem je jeviště romanu *Helen Jacksonovy,* který nám s názvem »Ramona« věrně a zajímavě kreslí zápasy, jež starousedlci po amerických sjednocených státech zabraných mexických krajů bojují proti sobeckosti a potměšilé schytralosti jankeismu. Thema je zajisté interessantní a pěkně provedeno, naplňujíc duši naši soustrastí, když vidíme, kterak potomci španělských konkvistadorů krok za krokem ustupují před sobeckou prohnaností panujícího plemene.

Ch. Yonge rozvinuje nám v »Nutties fatter« rodinný roman, který se lehko čte a který krom toho má veskrz moralnou tendenci. Kniha může se dáti beze všeho nebezpečí i mladým dívkám do rukou, aby se dle vzoru hrdinky připravovaly pro budoucí rodinný život.

Pravý drahokam novellistické práce podává nám *Ouida* ve svém »Don Gesualdo.« Hrdinou té kresby je vesnický farář, prostý muž, ušlechtilého srdce, kterému jsou úplně neznámy šalby a klamy světské. Známá jeho z mládí Generosa, provdaná za nemilovaného muže, dala se nepravou cestou, spouštějíc se v milostné pletky s mladým, ohnivým Falkem. Starého manžela jejího naleznou jednou zabitého. Všecko podezření padá na ni. Gesualdo, přesvědčen jsa o její nevinnosti, brání ji. Ve zpovědi dozví se o pravém vinníku, avšak nesmí jej projeviti. V tomto konfliktu kněžské povinnosti s touhou, osvoboditi nevinnou oběť zloby lidské, kterýž konflikt mistrně je vylíčen, napíná duševní síly své šlechetný kněz do zoufalství.

Mučeníkem jsa své vznešené povinnosti, konečně podezříván ze spoluviny při vraždě té, odsouzen na galeje, toliko ve svém srdci nalezá síly odolati pokušením a těžkým zkouškám, i umírá jako smírná oběť, pravým jsa následníkem svého spasitele.

Florence Marryat ve svém romanu »The heir presumptive« kreslí nám v hrdince, miss Gladys, dívku takých zásad, jakých uvykli jsme dosud jen u silného pohlaví spatřovati. Svou krásu považuje za kapitál, a všecky její snahy nesou se k tomu, aby kapitál ten na úroky co možno vydatné uložila — tím způsobem totiž, aby bohatého manžela ulovila. Lásky k tomu není zapotřebí; takový cit sám sebou by již zmodrchal pravidelný výpočet moudré krasavice. Rozmanitými zkušenostmi však dospívá na konec přece ku přesvědčení, že život bez lásky je úplně bezcenný.

Interessantní dílo daroval nám *Ridder Haggard* ve svém romanu »King Solomons Mines,« již proto zajímavé, že v celém vypravování nevystoupí ani jediná ženská osoba. Dobrodružný sir Henry a soudruh jeho kapitán Good sterými nehodami dospějí konečně v krápníkovu jeskyni, kde je poklad krále Šalomouna schován. Každou chvíli myslíme, že některý z hrdinů přijde již o hlavu, avšak oni přece zdrávi a bez úrazu vynášejí drahokamy, a jako druzí Argonauti vracejí se čili a zdrávi do své vlasti.

Ve svém druhu zajímavý je také roman *Rob. L. Stevensona* s názvem: »Dr. Jekyll and Mr. Hyde.« Thematem jest mu onen proslulý výrok Goetheův z »Fausta«: »Zwei seelen wohnen, ach, in meiner brust.« užitý jak k vnější podobě, tak ku vnitřnímu citu. Dr. Jekyll svařil nápoj, který jej mladým učiní a z něho druhou bytosť vytvoří. Jak se napije toho kouzelného elixiru, stane se z něho Mr. Hyde, a jako takový počne páchati tisícerá dobrodružství, ano i zločiny. Když účinek nápoje přestane, musí ubohý Dr. Jekyll napravovati přechmaty svého dupplikatu. V tomto konfliktu končí sebevrazdou.

Jestliže v těchto dvou posledních romanech není mnoho řeči o něžnějších citech lásky, tož nás za to plnou měrou odškodňuje neznámá spisovatelka romanu: »Green Pleasure and grey Grief.« Tré milostných párků provázíme všemi zkouškami a pokušeními, které lásku jejich v nebezpečí uvádějí, až konečně s uspokojením zíráme, že šťastně zakotvily v bezpečném přístavu manželství. Aby lyrický živel ještě více působil, protkána je celá povídka písněmi a znělkami. —

Uzavíráme tento náš skrovný pohled na roman a novellu u Angličanů v letech právě minulých. Ovšem vzpomenuli jsme prací jen nejdůležitějších, kdežto sta a sta méně známých romanů zahálejí v zapomenutí po zaprášených policích, nejsouce čteny ani oceňovány, ježto toho aspoň s našeho hlediska také nezasluhují.

Písemnictví ruské roku 1886.

Napsal *A. Stěpovič*, přel. *P. G. Schössler, O. S. B.*

III.[1])

(O.) Časopisy vycházející jednou za čtrnáct dní, téhodně, i dvakrát do téhodne.

Téměř polovice těchto časopisů jest illustrovaná, a jest rázu belletristicko-uměleckého, i z části publicistického. Všech rozebírati nebudeme, poukážeme pouze na některé rozšířenější. Z časopisů vycházejících jednou za čtrnáct dní nejznámější jest »Новь,« jenž s velkým hlukem poslán do světa, hned první rok měl přes 20.000 odběratelů. Nyní, zdá se, zmenšilo se již toto číslo. Knihy »Нови« jsou co do zevnějšku skvostné, nemají však určitého směru. Jest tam vše, od politických přehledů *Bezobrazova*, a romanův *M. Bělinského* počínaje, až k hudebním přílohám, a zprávám kuchařským . . . Ostatně časopis tento není drahý (24 dosti objemné knihy za 14 rublů), a proto na př. pro venkov může býti velmi prospěšným.

Časopis »Художественныя Новости« sleduje, jak již z jména vidno, hlavně zájmy ruského umění.

Z časopisů, dvakrát téhodně vycházejících, nejznámější jest »Гражданинъ,« vydávaný *Meščerským*, směru přísně konservativního, s měsíčními knihami »Литературныхъ приложеній,« které ostatně nejsou zvlášť pozoruhodné.

Již dříve poukázali jsme na týdenníky »Нива« a »Живописное Обозрѣніе,« pro své premie nejrozšířenější. Připomínáme ještě následující:

1. Недѣля (vydává *Gajděburov*), tak zvaného národního směru. Tento časopis velmi svědomitě stopuje po podstatných jevech života ruského, a jest velmi oblíben. I k němu přidávají se měsíčně povídky. Cena 8 rublů.[1]) 2. Еженедѣльное Обозрѣніе, s literarní přílohou »День.« 3. Русское Дѣло, vydává *S. Šarapov*, bývalý spolupracovník Руси. Zdá se, že tento časopis se zvláštním úspěchem se nepotkává. 4. Екатеринбургская Недѣля; zde bývají uveřejněny

Č. 8., str. 227., sloupec 1., řádek 23., čti *Sumcova* místo *Sricova*. Tamtéž 3. řádek zdola čti правы místo прави. Menší chyby v ruském textu opraví laskavý čtenář sám.

[1]) Недѣля mezi jiným rozpředla otázku o dobrovolném přesídlení nějaké části intelligence na venkov.

mnohdy velmi zdařilé práce. 5. Звѣзда, časopis illustrovaný, s hudebními přílohami, vydávaný *Komarovem*. Illustrace jsou špatné, což se dá omluviti nepatrnou cenou časopisu (4 rubly). Zde se uveřejňují překlady ze slovanských nářečí na př. povídka »Славоміра« z českého, nebo »Жена дровосѣка,« od Hurbana ze slovenského a taktéž některé básně Hurbana-Vajanského. Jsou zde i práce literarně historické, jako o básních *S. Nadsona, J. Polonského,* a jiných. 6. Всемірная Иллюстрація, s velmi pěknými illustracemi. 7. Газета Гатцука, illustrovaný časopis, s dobrými politickými přehledy. 8. Лучъ (illustr.). 9. Огонекъ (illustr.). 10. Русскій паломникъ (illustr.). 11. Ремесленная газета (illustr.). 12. Стрекоза (humorist., illustr.). 13. Будильникъ illustr. časopis humoristický s překrásnou premií: »Горе отъ ума,« illustrovaná veselohra od Gribojedova. Досугъ и дѣло, Осколки, Эпоха, Война, Развлеченіе, Нувелистъ, Музыкальное Обозрѣніе, Міреской Вѣстникъ a mnoho jiných.

Jest také velký počet týdenníků věnovaných různým odborům, a proto nelze těchto časopisů jednotlivě co do obsahu rozebírati. Uvádíme pouze názvy některých: Вѣстникъ промышленности и торговли, Врачъ, Рус. Медицина, Недѣля Строителя, Судебная газета, Земледѣльческая, газета, Русскій пчеловодный листокъ, Сельскій хозяинъ, Церковный вѣстникъ, Московскія церковныя вѣдомости, Вѣстникъ русскаго общества краснаго креста, a jiné.

Jest nám ještě promluviti několik slov o zvláštních jevech literatury naučné, a o sebraných spisech, vydaných za rok 1886.

Ze sebraných spisů jsou tyto nejvíce pozoruhodny:

1. Сочиненія И. С. Аксакова (šest velkých svazkův publicistického obsahu, 1 svazek básní, a 1 se životopisem známého básníka Tutčeva). Každý, kdo jen slyšel o tomto znamenitém muži, uzná velkou důležitosť úplného vydání jeho spisů. — 2. Сочиненія Н. И. Пирогова, známého ruského lékaře a paedagoga. Ve dvou svazcích obsaženy jsou všecky práce všeobecně zajímavé. Lékařské články tohoto znamenitého chirurga utvoří zvláštní sbírku. — 3. Сочиненія Вл. Короленка vydal časopis »Русская Мысль.« Od tohoto ještě mladého spisovatele ruské obecenstvo právem mnoho očekává. (Dlužno však rozeznávati ho od Lavra Korolenka, jehož práce ne zvláště důležité vydány taktéž r. 1886. ve třech svazcích.) — 4. Стихотворенія С. Надсона, ve dvou svazcích. (Nedávno vydán také malý svazek kritických článků tohoto neobyčejně nadaného, před časem zemřelého básníka.) Jeho básně velmi se zalíbily ruskému obecenstvu; jest v nich skutečně velmi mnoho poesie i nelíčeného citu. — 5. Стихотворенія Апухтина, taktéž velmi nadaného básníka. Největší pozornosti zasluhuje povídka »Годъ въ монастырѣ.« K jeho veršům velmi ochotně obstarávají hudbu ruští skladatelé, obzvláště P. Čajkovskij. — 6. Стихотворенія Андреевскаго, básníka, jenž nejvíce uveřejňuje v časopise »Вѣстникъ Европы.« — 7. Думы и пѣсни Фруга, ve dvou knihách. Frug jest mladý, velmi nadaný básník, jenž s velkým zdarem obírá si themata patriarchalně-biblická. — 8 Полное собраніе сочиненій С. Т. Аксакова (6 knih, cena 14 r.) — 9. Полное собраніе сочиненій А. Н. Толстаго (12 sv. stojí 18 rublů; chystá se laciné vydání asi za 7 r.). — 10. Полное собраніе сочиненій Я. Полонскаго (10 sv., cena 15 rublů). — 11. Полное собраніе сочиненій И. А. Гончарова (8 svazkův). — 12. Разсказы К. Баранцевича, a jiné.[1])

Díla jiných básníků ruských vydána již dříve, a proto v tomto přehledu za rok 1886. se jich nedotýkáme, nebo vydávání sebraných spisů jejich není ještě ukončeno. Jsou to: Минскій (jehož báseň »Ночь въ Геѳсиманскомъ саду« jest velmi originalní a krásná), Мережковскій, Фофановъ, Чюмина a jiní.

Мракъ, roman *Muravlina*. Jest to spisovatel, jenž prvními pracemi velké naděje vzbuzoval, ale, jak zdá se, nezamýšlí splniti jich. — Сказки И. Щедрина. Tato sbírka obsahuje práce nazvané »сказками« snad v jiném smyslu. Крамольниковъ, od tohotéž. Ščedrin

[1]) Sebrané spisy J. Nikitina (2 sv.), J. Turgeněva (10 sv.), D. Grigoroviče (10 sv.), A. Majkova (3 sv.), Žadovské a jiných vyšly v r. 1884. a 1885.

vydal velké množství spisů, z nichž mnohé pro cizince jsou sotva pochopitelny. Povídka »Господа Головлевы« může však s úspěchem přeložena býti na jiné jazyky. — Nelze nám pominouti zdařilých, kritických prací *Oresta Millera*, jehož »Русскіе писатели послѣ Гоголя« vyšly v druhém vydání o dvou svazcích r. 1886. Jest tam věrně vylíčena činnosť L. Tolstého, Turgeněva, Gongarova, Dostojevského a jiných.

Překlady: básně Kattulovy překrásně přeložil ve verších *A. Fet* (s vysvětlivkami). Zdařilý jest též překlad Tacita od *V. Moděstového*, Herodota a Thukidida od *Miščenka*. (Díla těchto klassiků byla sice již dříve přeložena, ale ne tak správně a jasně.)

Dějiny literatury obohaceny těmito cennými plody: Мои досуги, od *F. Buslajeva*, dva svazky. Kdo zná velký význam prací tohoto znamenitého učence, ten bude velmi potěšen vydáním tohoto překrásného sborníku. — Изъ исторіи романа и повѣсти, výtečná práce *Alex. Veselovského*.— Симеонъ Полоцкій, od *V. Popova*. — Сборникъ критическихъ статей о Некрасовѣ, sestavený *Zelinským*. — Памятники древнерусскаго письма: knihy bohoslužebné, vydal *V. Jagič*. Velký to svazek, nevšední důležitosti, vydaný »*Akademií Nauk*.« — Литературная Эволюція на западѣ, od *K. Karějeva*. — О древнѣйшемъ лѣтописномъ сводѣ Великаго Новгорода, od *I. Sněgireva*. — Исторія испанской литературы Тикнора, přeložil *N. Storoženko*. — Исторія чешской словесности, od *A. Stěpoviče*. — Обычай пѣсни турецкихъ сербовъ, od *Jastrebova*; tento spis vzbudil nejen všeobecnou pozornosť, nýbrž vyvolal i učené spory. (Viz Журналъ Министерства Народ. Просвѣщенія.) — Славяне и ихъ взаимныя отношенія, od *Pervolfa*, jest, až na mnohé nedostatky, dosti důležitý spis. — E. Де-витте »Чтенія по исторіи славянъ« kniha věnovaná památce J. S. Aksakova. Jakkoliv jest cenná tato kniha, přece pozorovati při ní velkou nestejnoměrnosť práce.

Z literatury umění jsou zajímavy spisy: Художественная энциклопедія, od *F. Bulsaka*; Русская допетровская нумизматика, od *J. Tolstého*; Византійскія церкви и памятники Константинополя, výtečně sdělané dílo *Kondakova*, důležité pro celou Evropu.

Následují nyní některé důležitější práce děje- i zeměpisné, filosofické, právnické a filologické. (O učebných knihách v tomto přehledu se nezmiňujeme, poněvadž jich vychází velké množství každého roku.)

Z dějepisu i zeměpisu: Матеріалы для исторіи русской Академіи Наукъ, svazek II. — Изъ исторіи иностранныхъ исповѣданій въ Россіи, od *D. Cvětajeva*. — Исторія Новой Сѣчи, od *A. Skalkovského*, druhé vydání. — Исторія Кіевской Духовной Академіи, od *S. Golubeva*. — Духовный регламентъ при Петрѣ Вел., od *N. Kedrova*. — Историческое обозрѣніе Сибири, od *P. Slovcova*, 2. vydání. Kniha velmi cenná. — Сборникъ матеріаловъ для описанія Кавказа (500 stran). — Воронежскій юбилейный сборникъ, dva svazky. — Записки о моей жизни, od *N. Greče*, vydavatel *A. Suvorin*. Greč jest známým literatem první polovice 19. století. — Очерки и разсказы изъ Всеобщей исторіи, od *D. Ilovajského*, na Rusi velmi populárního to historika. — Обзоръ областей западнаго и южнаго славянства, od *A. Budiloviče*; práci tuto každý s velkým prospěchem přečte. — Velké dílo *K. Slučevského* »По сѣверу Россіи« (2 díly, stran 260 a 240 ve 4°, s 65 a 67 krásnými illustracemi), popsání cesty, již spisovatel vykonal v průvodu velkoknížete Vladimíra Alexandroviče. — Свв. Кириллъ и Меѳодій, od *J. Malyševského*. Kniha dosti objemná (asi 500 str.) velmi důkladně probírá otázku o slovanských prvních učitelích, a důstojně končí řadu dřívějších prací o nich sepsaných (od *P. Lavrovského, Bilbasova, Vorinova, A. Gorského* a j.). — Архивъ югозападной Россіи, č. VII. sv. 1., obsahuje přes 700 stran. V této důležité knize, opatřené dobrým návodem od professora *M. Vladimírského-Budanova* (85 str.), obsaženy jsou historické památky o osazení jihozápadní Rusi. Pro ruský dějepis, i pro ruský jazyk jsou tyto památky neocenitelny. — Городскія училища въ царствованіе Екатерины II., od *D. A. Tolstého*, jest pro dějiny vzdělání na Rusi dosti důležité. Městské školy byly zařízeny

Jankovičem po způsobu rakouských, i dle plánů Felbigerových, a opatřeny dobrými učebními knihami. — Разсказы изъ русской исторіи 18. в. od *Barsukova*. — Всеобщая исторія Вебера, překládá *Andrejev*. Vyšlo již několik svazků.

Filosofie a theologie: Философія Декарта. Učení o světu a o člověku. Kniha, v ruské literatuře dlouho již očekávaná. — Іеремія Бентамъ, od *Jaroše*. — О высшемъ благѣ, od *Děbolského*. — О душѣ, od *Grota*. Grot jest mladý filosof, ale vydal již mnoho spisů. — Чувство, какъ нравственное начало od *P. Astafjeva*. Tento spis byl kritikou přijat dosti blahosklonně. — Логика, od *Troického*. O Troickém, professoru na universitě v Moskvě jest známo, že vystihuje celou hloubku filosofie a že učí samostatně. — Прошлое философіи, napsal *De-Roberti*. De-Roberti, filosof positivní školy (Kantův positivismus), nevyniká velkou hlubokostí. Jmenovaná kniha jest však dosti zajímava. — Этюды и Очерки, od *L. Lěsevičе*. Lěsevič jest na Rusi známý filosof, a některé jeho práce mají velkou cenu. — Основы вѣры и знанія, od *P. Bakunina*. Krásná to kniha, v níž se jeví hluboké pojímání spisovatelovo, i velké jeho vědomosti. — Зависимость морали отъ религіозной метафизики, od *A. Guseva*. Kniha tato podává rozbor známé »исповѣди« *Lva Tolstého*. — Творенія Иннокентія, metropolity moskevského. — Шопенгауэръ Артуръ »Свобода воли« přeložil *F. Černigovec*. Filosofie pessimistická jednu dobu byla na Rusi velmi známá a rozšířena (ona vyvolala na př. spisy *Feta, Mokievského, Čertěleva* a j.). Zdá se však, že nyní již pominulo nadšení pro Schopenhauera.

Z knih, věnovaných právu, jmenujeme: Современный обычай и древній законъ, od *M. Kovalevského,* dva svazky. Výborná to práce, v níž se vysvětlují právní poměry národův arijských právními poměry Osetův, národa kavkazského, v Evropě téměř neznámého, jehož jazyk sotva samým Vsevolodem Millerem, professorem na universitě moskevské, jest dosti prozkoumán. — Обзоръ исторіи русскаго права, od *M. Vladimirovského-Budanova*. Jest to sbírka universitních přednášek ctihodného professora, jenž minulého roku vydal též výtečnou chrestomathii dějin ruského práva pro studující, a dějiny university kievské. — Изслѣдованіе о Русской правдѣ, od *Mročka-Drozdovského*. — Důležité jsou též práce *Grabovského* o státním právu, pak práce *Čuprova, Janžula* a jiných o statistice a o právu politickém.

Práce filologické: Филологическія замѣтки, od *Grigorija Zengera,* důležité opravami, které navrhuje spisovatel v textě Properce a Ovida. — Грамматическія замѣтки, od *Romana Brandta*. Tato kniha pozůstává hlavně z poznámek, které Brandt přidal jako redaktor k překladu *Miklošičova* srovnávacího slovanského tvarosloví, od *M. Šljakového*. Kniha Brandtova vyvolala dosti prudkou učenou rozepři v »Ж. М. Н. П.« Ona svědčí zajisté o velké sečtelosti spisovatelově. — *Šachmatovo* »Изслѣдованіе о языкѣ новгородскихъ грамотъ 13. а 14. вв.«

Naše zpráva nebyla by úplná, kdybychom nepromluvili několik slov o kalendářích, jichž vychází na Rusi ohromné množství za nejrůznější ceny, od několika kopejek (jako na př. kalendář sestavený *Lvem Tolstým,* za 6—7 kop.), až do 2 rublů. Kalendáře vydávané v hlavních městech těší se zvláštnímu úspěchu (vydavatelé *Suvorin, Goppe, Gatcuk, Prugavin*); však i některé z venkovských měst pocházející jsou velmi dobře sestaveny. Takové jsou na př. Харьковскій календарь, od *Jefimenka,* Виленскій, Холмскій, Полтавскій к., od *Proščinského,* Черниговскій, od *Petrovského,* a mnohé jiné. »Charkovský« zvláště jest oblíben pro svou obsažnosť i láci. (2 svazky stojí pouze 1 r. 20 k.) Dobré články také shledáváme v kalendáři černigovském (obsahuje asi 1000 str., cena 1 r. 70 k.) i v obou kievských, vydávaných Andrijaševem i Fabriciusem (20 a 25 k.) Ostatně o kalendářích pošlu zvláštní zprávu.

Dopisy Františka Sušila s Al. V. Šemberou.[1])

Velectěný Příteli!

Děkuji uctivě za prokázanou službu. Přišla mně tím více vhod, an na začátku roku nového Rohrerovi a resp. p. vdově po neb. Rohreru nějaký díl dluhu opět zapraviti musím. On sám knihkupectvím odbyl toliko několika dvadcet exemplárů; že ta věc velmi špatně se odbývá! Ovšem bylo 500 exemplárů velmi na zbyt tištěno, a 300 ba 200 bylo by stačilo tisknouti. Také snad by lépe bylo bývalo, kdybych byl dal toliko text tisknouti, melodie ale mohly vynechány býti: tak mohla cena pod 1 zl. stř. býti a tudy by snad hojnějšího byla kniha ta nalezla odbytu. Ale an se již stalo, změniti to se nedá.

Materialie pro svazek třetí mám sestaveny dílem i opsány, a hodlám svazek ten do censury brzo dáti. Avšak na rozpacích trvám, kde to dáti tisknouti. Rohrer předce drahý jest, a velmi zaneprázněn. V Olomouci by snad Škarniel levněji tiskl. Chtěl jsem již do Prahy psáti p. Spurnému, zda by nechtěl na své útraty vydati třetí ten svazek, jenž ovšem nade dva dřívější jest více zanímavý, obsahujíc i obyčeje a jich vysvětlení, kromě písní 300 počtem. Avšak myslím přec, lépe býti, aby v Moravě se něco tisklo, a proto sem od toho upustil. Bylbych také i od vydávání upustil (ač pak posavád nic se netiskne): ale poněvadž bych místo 300 písní znova jich mohl přes pět set vydat, a poněvadž jinák se látka množí, ustanovil sem vydati svazek nyní III. (a po čase zas IVtý), aby kniha nevzrostla velice, a tudy příliš drahá nebyla. Zachází mne toliko, kdožby, kdyby se mělo tisknouti v Holomouci, se mi pro korrekturu propůjčil. Nesmímli Vás prositi, abyste se Škarniclem mluvil, co by za tisk duodecimového archu žádal, a spolu, zač balík papíru jest, asi takového, jak Vy máte na Mongolech Vaších? Litery ty se mně velmi líbějí, jsou zajisté pěknější, a k tomu jsou i nově lité, že tedy každé písmě se znatelně otiská. Měloliby k tisku v Holomouci přijít, ovšem by kontrakt s p. Škarniclem zavřen býti musel. Což by se noty nemohly tisknout tak, jak na p. ve Wěnci?

Těšili sme se viděti Vás tu v Brně ve svátky, tím více, an sme se byli sešli asi jednou (pravím asi jednou, poněvadž všichni, jenž k tomu voláni byli, nedostavili se), rokovali abychom o vydávání tuto nějakového časopisu. Ač pak ostatně jednomyslně na Vás redaktorský úřad vznesen (o jehož přijmutí sme stranu Vás dokona nepochybovali), přece o tom, jaký směr by míti měl, sme se neshodli. A nevím, zda ještě se aspoň někteří k rokování o té věci sejdou, an dobře bylo p. Žákem praveno, že napřed stavivo musíme míti, nežli ku stavení rukou přičiníme.

P. Čelakovský snad přijde do Vratislavi, ano v Berlíně již p. Cibulského ustanoveno. Ač mu ze srdce přeji, nerád bych, aby sílu svou Němcům věnoval, a ačkoli věci Slovanstva celého se týkající obádány býti musejí, na kterémž poli málo literatů pracuje; předce nerád bych oželel p. Čelakovského, kdyby pro české pole se propůjčovati přestával. Máme ovšem příklad na p. p. Purkyňovi; ale okoličnosti mohou mnoho nad člověka, a za straceného pro nás bych měl p. Čel., kdyby na p. o Slovanstvu v německé psal řeči, ač n. p. aby měl pro své posluchače knihu (text) ku čtení čili přednášení.

Od p. Volného topografia dohotovena, a Vy ste nám stejné dílo přislíbil, mohl byste snad již vyplňovati slib svůj a nás popsáním Moravy o jednom neb o dvou dílech či tomech potěšiti. Na mapu se již těšíme; jest to věc právě à propos.

An však již příliš mluvím, dlužno ukončiti, a do lásky se Vaší poroučeti, ježto ostávám Váš upřímný ctitel a přítel

V Brně, 5. ledna 1842. Fr. Sušil.

Vysoce Vážený Příteli!

Posílám Vašnosti list, došlý mne od milifrónského (tak lid říká: Milifrón) vp. zprávce duchovního, z něhož Vám bude dověděti se, že mně záležitosti Vašnostiny nejinak než vlastní zajímají. Ovšem nic jistého se nedovíte; ale předce jsem umínil poslati ho, abych jakou takou

[1]) Po dopisech *Žákových* podáváme tu jiné, pokud podařilo se jich dopátrati, ovšem pohříchu ne v souvislosti.

zprávou Vám posloužiti mohl. Doufati lze, že předce některak slovanského jména (které jak zašlo těžko vysvětliti, an místo jest pontnické) později se domůžete. Chorváti poblízcí, u nichž jsem letos byl, podobně Milifron nazývají místo to; nebo já sem se schválně také na ně tázal. Nemají tedy praslovanského názvu a snad ani již ho tehdáž nestávalo, když do Moravy se přestěhovali. Pro Drnoholce ale mají vlastní jméno Drinóvac ho nazývajíce; co snad staré jméno převzaté jest.

Těším se z povstání Vašeho z lože nemoci a žádám srdečně na pánu Bohu uštědřiti Vám stálého zdraví. Těše se z toho, že sem aspoň vůli k propůjčování se Vašnosti ukázati mohl, ostávám věrný přítel a ctitel

V Brně, 6. ledna 1843. Fr. Sušil.

Obdržel jsem 14. června 1854.

Vysoce ctěný pane professor! Drahý Příteli!

Povinno jest dědictví naše Vašnosti za mnohé jemu prokázané služby ku vřelým díkům, a zdá mi se již dávno, že na mně jest, abych díky ty Vám vyslovil a spolu prosbu přidal, abyste i daleji ochotností svou dědictví našemu propůjčovati sobě neobtěžoval. Prosím tedy nedržte jinak leč že právě tato na nás ulehlá povinnosť mě k tomu nabídla, abych vroucné ty díky a onu prosbu Vašnosti písemně vyjádřil, a to i jménem celého výboru pronesl, co tuším p. Táborský již byl dříve učinil. Přijměte vyjádření to s dobrolíbeznou volí! — Jak jste se pronesl, posaváde nemáte Růží a Trní ač již tři léta tomu jest co byla knížka ta vydaná, v jiných zhola okoličnostech nežli ve kterých se nyní nalezáme. Vidím z toho že snad si knížky té žádáte a tudy maje několik exemplárů přikládám ji tuto v jednom výtisku; račte ji co nepatrný důkaz šetrnosti s dobrou měrou přijíti!

Ještě mi přichází o věci zmíniti se, o kteréž jste ústně s p. hr. T. mluvil a jemuž ste pro mne několik řádků do tobolky laskavě byl napsal. Týká se to vydávání moravských národních písní. Co se jednoho z Vašnostiných těchto poznamenání týká, již dávno sem litoval že jsem to neučinil. Tvrdého ł jsem jistě sám hned na počátku pohřešoval a nemilo mi jest, že se to nedálo. Mělo se ovšem nejenom při písních z Opavska státi; bylo důsledně provésti je všady kdekoli se ho užívá, toho přičmoudlého zvuku. Já jsem užil toliko *u* místo něho, kde totiž lid místo něho, toho tvrdého l onoho zvuku se drží. Nyní zdá se mi býti již pozdě (ač jestli dále bude tisknouti p. Winiker) abych věc tu uvodil. Par. Winiker pro nepočetnosť odběratelů vázne.

Co ráčíte dále mluviti o *v'*, *b'*, *m'* a jiných měkkých písmenech v Opavsku, věc jista jest, že se jich všady neužívá po celém Opavsku. Já sem té věci aspoň nepozoroval leč u Telče v Jihlavsku a u Melče [?] v Opavsku, kdež právě (mluvím o posledním místě toliko) zbírky žádné jsem neučinil. Při tom musím vesměs vyznati a osvědčiti, že lid při písněch povždy jinak vyslovuje než v obyčejné řeči a vzdy více ku písemnému jazyku se přibližuje; a na moje napomenutí aby mně tak povídali do péra jak mluví odpověděno mi nejednou že tak oni nezpívají jak mluví, nýbrž že onačejší jest jazyk při zpěvě. Lid náš považuje písně své co něco vyššího a domnívá že i ve vyšším nějakém rčení je pronášeti musí; abych o tom pomlčel, že školy ovšem veliký vplyv mají na takové původního rázu setírání.

Ve Spalově sice též v' m' měkce vyslovují, ale tam podobně žádné jsem pro nedostatek nebože již zapomněli veškery písně — nesebral; veškery co mi tam zpíváno písně byly beze vší ceny. Aniž tomu tak jak se zdáte domýšleti, že by v Opavsku všady č se proslovovalo a ne ć toliko. Ve Benešově Hulčíně Hošticích Kravařích se tak vyslovuje; leč v Polomi více é než č převládá: ve Studence tolikéž se možno hádati jaký zvuk to. — Leč já jsem věc tu — o podobných rozdílech v různořečích našich docela Vašnosti byl ponechal, a toliko kde jsem sebral písně tak jsem sebral jak mi zpívány byly; bez toho trval jsem a posud trvám na tom, že z písní jak je lid zpívá podrobného nahadnutí onoho dojíti nelze: tu dle mého mínění nezbývá leč živá řeč jeho a zvláště pozorování lidu kdež s jinými mluví. S pány mluvě zajisté poněkud dle školy přikrajuje.

Bylo by též potřebno aspoň žádoucno při písněch od Lachů polského přízvuku se držících vždy předposlední slabiku čarkovati, ne sice naší prodlužívou čárkou, nébrž jiným znaménkem: leč i toho sem snad právem zanedbal. Dále mě též rozpakovalo jak měkké syllaby někdy psáti nejvíce po ć, d' (když není docela ani naše ď ani dź) a nevím

neměli jsem raději psáti n. p. cieši neb ćeši místo češi; zvláště snad lépe ćeši bylo by postaveno. Leč ani tak nelze vyhověti všem odstínům výhovoru lidu našeho; tak n. p. cicho m. ticho; *ci* jinak vyslovuje se nežli n. p. v slově sedláci. Psátili tedy ćicho?

Leč nebudu déle obtěžovati Vás těmi věcmi, nýbrž opakujíc ještě jednou projevené shora díky a prosby ostávám ve vší úctě Vašnostin upřímný přítel

V Brně, 12. Března 1854. Fr. Sušil.

Prosím poručte mě doma, i u paní té jež zasnoubena byla kdysi za p. Bočka jméno jejího nynějš. p. manžela žel! nevím.

[Dopis neceláj.]

Nyní přejděme k té úloze, o níž Vašnosti ozvláště činiti jest. O Znojemském různořečí meze udati věc nad to jest těžka, ba nemožna jest. Zdálo by se že pokud Znojemsko sahalo, potud též se říká jelto, hlžta [?], hlst [?], hnti, ftuta. Ale což řekneme tomu, že v Lišni holca (ulice) se říká že v Maloměřicích a Obřanech říkají žlěka, vedlěka, dumkař, bule, hlna, vuják, modlet, vuves: což dím řekneme tomu? Meze té bezitačiny či Znojimčiny musely by se od Zábrní začíti; ve Střelicích Bosonohách a d. všady vysouvá se *i* či všady se bezitačí, a Němci podbrnáci v Modřicích a okolí činí hranice mezi těmi Bezitáky a mezi Doláky. Doláky jmenují se ti jenž mezi Horáky a Slováky s jedné a s druhé strany mezi prvnějšími a Hanáky bytují. (Na mapě V. stojí Střelce nyní Střel*i*ce plur.)

Jako meze předešlých vysouvačův hlásky i po *l* těžko udati — tam tedy jistě nejsou, kde je někteří páni kladli — tak těžko udati meze protinožců jejich, již totiž *i* po měkkých literách retních přisouvají a Itatelé aneb podobně (Ikáči?) by zváti se mohli. Od českých hranic po jižném Jihlavsku se rozprostranují až ke Třešti, Nové k Říši až k Jemnici; ale jaké meze by se určitě udati měly na vlas určiti neumím. Čepjice pjit, slabjikář, mjisa, mjilej, atd. jsou nejnápadnější rozdílové v jazyku jich; při tom říkají stůňu, něš, ně; mušíš; od sluncete: větle = větev; a opět huši, voko, ač ne všady. Kr*a*va m. kr*á*va; jedlu m. jedl, vezlu, páslu, m. vezl pásl. Hranice by se daly táhnouti poříčím Želetavky a od pramenů jejích ku pramenům Dyje pod Třeští k Batelovu; tak se mně ovšem zdá; zdali se docela s pravdou potkávám neboli se s ní pomíjím, nebude tak lehko rozsouditi.

Co se horáčiny týká a jejích s jinými podřečími mezování nejlépe asi bude držeti se pp. Bílého a Škorpíka; . . . (?) by se táhla od Brna k Pozořicím a Lulči až k Vyškovu, Dědice k Horákům, Drnovice k Dolákům počítají. Se strany druhé mi docela neznáma jest. Povolal jsem veškerých alumnův a po dědinách jsem se otazoval na různosti a odličnosti ty; ale nemohli mně místnějších a jistých zpráv udati. Tuším nebude jinak než že k nějakému o těch věcech udání přistoupiti, buď ancho buď tohoto pána přistoupiti se musí; zevrubné a dokonalé věcí těch vystižení badavosti bude zůstaveno, ač budoucnosti nejbližší; celé jistoty snad již se nedopídíte, anať povaha různá školami více a více mizí. Vím zajisté ze své zkušenosti, jak již před čtvrť stoletím v Jamolicích u Pravlova (?) nebožtík učitel zdy na to stál ve škole, v opakováních nedělních a při schůzích zjevných, jež s odrostlými držel, — aby neříkali Jamo*l*ce nebrž Jamolice, hlsta atd. a tuším nyní sotva bude člověka tam, jenž by sobě ještě v tom liboval.

Co do Opavštiny shoduji se s tím že laské podřečí vesměs béřete, všelikých našich v něm proměn nedbaje. Zní infinit brzo ič, ač, brzo iť, ať, brzo ié ać a podobně jiní odstínové; jsou místa kdež se mluví byua, a opět kdež onen dotčený itačismus dobře slyšeti. Ale kdožby na ty proměny, jenž od místa k místu se nalézají, ohled bráti mohl; tu by posléze celičká mappa ze samých hraniček a hraneček sestávati musela.

Přicházím pozdě s listem a jak bohužel vyznati musím nevelmi Vašnosti mohu posloužiti. Půjduli někam do těch krajin, o nichž Vám zabíhá, pilně se na to tázati budu, jakož i jiné poprosím o to aby bedlivěji na to zřetel obrátili a jak možná věc vyšetřili a zaznamenali. Pro ten čas nezbývá leč list zavříti lásce Vašnostině se odporučiti a znamenati se vší úctou Vašnostiným oddaným přítelem a ctitelem

V Brně, dne 10. máje 1856. Fr. Sušil.

Prosím poručení vyřiďte paní své a svým dětem a paní Fikejsové.

Velectěný Příteli!

Děkuji srdečně za to účastenství, jež béřete v záležitostech mojich. Já tu jinak soudím a nevím nijak, kterak mne mohl někdo vládě ruské navrhnouti, kterýžto jsem rozhodně proti katechismu jejímu psal, o ní velevlídně nesmýšlel, žádné knihy jí neposýlal, korrespondence žádné se žádným nevedl aniž čeho činil, co by mne bylo v očích jejích poručena učiniti mohlo. Naopak nejednou jsem ostře vytýkal nespravedlnosť, které se proti katolíkům vůbec a Polákům zvláště dopouští. Tudy jest to pro mne nemalým ale také velenemilým překvapením a kdybych nějak tomu vyhnouti, to předejíti a z toho tak řečeného vyznamenání vytočiti se mohl, bylo by mně velepříjemno. O vyznamenání žádné nestojím, nejméně ruské a považuji to za neštěstí.

Ale co dělati? Věc ta již rozhodnuta jest a nad to se tají posaváde; kam zakročiti proti tomu? Nebude bezmála tu již pomoci, než trpěti když bouře nad člověkem nastává. Leč poněvadž možna — račte mi toho laskavě propůjčiti — že se tím teprv otázka činí zdaby udělení řádu takového srovnávalo se s žádostí toho jemuž se ho dostati má, tudy prosím račte mínění moje o věci té kde potřebí vynésti a vyjádřiti.

Leč an toto píši, přicházejí právě Noviny Pražské a v nich dotčená od Vašnosti vyznamenání od cáře ruského udělená; jméno moje však tam chvála Bohu chybí. Přestává tu všechno obražování a bylo to bezmála žertem že o mně někdo v té záležitosti zmínil a ten pán jenž Vám z P. psal, za čirou pravdu onu rozprávku ujal. Mohl bych tedy také docela od listu upustiti; leč vidí se mi předce, že jste snad se mnou žertův netropil příčiny k tomu nemaje a že tedy slušno za dobrou vůli díky skládati ač se strany jiné blud v tom zaběhl.

Lituji toho, že jsem ve Vídni déle se nezdržel a v bibliothéce veřejné do českých co jich tam jest biblí nenahledl; musím to jindá učiniti a porovnati vzvláště některá místa, o jejichž přeložení na váhách jsem. Při té příležitosti se mně můžete vysmáti že jsem na předešlé straně věc tak vážně bral, kteréž zhola není, a jenž lidem k žertu sloužila. Zatím se poroučím laskavosti Vašnostině a trvám co přítel a ctitel ve vší úctě Vašnostin

V Brně, dne 2ho Října 1862. Fr. Sušil.

Drahý Příteli!

Byl to výliv prvého podivení, jímž předešlý list můj oplynul. Věc ta mne náramně překvapila a jak se obyčejně stává ukázala se ve způsobu poněkud zvětšeném. Nemá udělení řádu sv. Anny bez koruny té do sebe významnosti, aby člověk dlouho nad tím hlavou kroutil. Ani ve snách mi nenapadalo, že by se mi něco toho dostati mohlo a musím přidati, žádal jsem tytýž aby zhola žádného vyznamenání se mi nedostalo poněvadž tak tím čistější láskou se k jazyku svému a vědám svojim vinouti mohu. Leč poněvadž se to již stalo — ačkoli v rukou ničeho ještě nemám — bylo by nevděkem nevážiti si toho. Račte býti tedy upokojené mysli, já se strany své nedám žádného vznětu k nedorozumění nějakému.

Poněvadž jste pak o věci té jednati započal a jak doufám věcem takovým o mnoho lépe než já nezkušenec rozumíte, buďte tak laskav a račte mi radou býti co tu činiti přijde. Snad musí se žádati o nějaké dovolení u vlády naší a musí se to jistým způsobem státi; máteli pochvilí a můžeteli se uprázniti k nějakému řádku, račte mi napsati co tu a jak činiti mám. Kde zakročiti v jaké formě, snadli taxy platiti a co toho ještě zbývati může.

Přátelé moji a příbuzenci z toho sv. Anny řádu mně uděleného velkou radost mají; počíná ta radost i na mne se odlívati a na každý způsob přibližuji se k lepšímu a zdravějšímu a střízlivějšímu o záležitosti té úsudku.

Leč to jisto, že z udělení řádu toho Vašnosti každý dobromyslný v národě se těší a Vám toho vyznačení z toho srdce přeje. Račte i ode mne upřímné přání přijíti a ujistěn tím býti že mne to uznání zásluh Vašnostiných neméně než kde koho obradovalo. Bůh rač zachovati Vašnosť mnohá a mnohá léta k blahu vlasti a rodiny!

Nemaje na ten čas jiného a nechtěje obtěžovati dále končím přidávaje toliko že trvám ve vší úctě Vašnostin upřímný přítel a ctitel

V Brně, dne 6. okt. 1862. Fr. Sušil.

P. Procházka úctu svou a upřímé svoje přání vzkazuje.

Vysoce Vážený Příteli!

Což to rytírství má za sebou všeliké následky! I v samých Rusích chtějí míti podobiznu či portrét! Posílám tuto dva ty portréty a prosím račte jeden z nich odevzdati tam, jak bylo Vašnosti žádáno u ruského vyslanství nějakému pánu; druhou pak prosím pro sebe podržeti jak jste sám sobě přáti ráčil.

Doufám že jste ráčil obdržeti přípisy moje v ruštině, děkovací list na J. Exc. p. vysl. a státního radu Bal..... (?) a nápotom vysvědčení o skutečném znaků a diplómu řádu sv. Anny obdržení. Račte svým časem zpraviti mne prosím jak asi ta ruština vypadala v očích rozených Rusů.

Toli prozatím. I poroučeje se do přízně Vašnostině a Vašnostiny rodiny ostávám Vašnostem upřímný přítel a ctitel

V Brně, dne 13. novemb. 1862. Fr. Sušil.

Posudky.

Všeobecný církevní dějepis. Díl druhý. Středověk. Část první. Zakládání církví u Germanův a Slovanův až do papeže Řehoře VII. (1073.) Sepsal *Dr. Frant. Kryštůfek.* V Praze. 1886. Str. V a 696.

Nákladem dědictví sv.-prokopského v Praze vyšel za rok 1886. všeobecný církevní dějepis (II, 1.). Tímto dílem velmi citelná mezera ve slovanské literatuře bohovědecké vyplněna jest. Podotýkáme, že píšeme pouze o této první části druhého dílu pojednávající dějiny církevní od t. zv. stěhování národův až do papeže Řehoře VII. Nadepsána jest tato část: »Budování poměrů, které středověk tvoří« — toť hlavní ráz této doby.

Nemálo obtíží činí dějepisci rozvrh látky jak věcný tak časový. Co do prvního, ponechán až posud obvyklý: pojednáno o rozšiřování a pronásledování církve Kristovy, o vývoji církevního učení oproti bludařům, o literatuře křesťanské, církevní ústavě, bohoslužbě a kázni. Co týká se rozvrhu časového, tato první část středověku roztříděna ve dvě oddělení: první sahá od prvních počátků křesťanství u Germanův až do smrti císaře Karla Velikého (814.). Nápis tento vzatý z církevních dějin *Hergenröthérových* nezdá se mi býti správný. Předně »u Germanů« jest tuze obmezeno a se zřetelem ku poměrům, které středověk tvoří, jest lépe psáti: »až do obnovení západního římského císařství papežem Lvem III. r. 800.« Jinak obvyklé rozdělení ponecháno: druhé oddělení jedná o působení katolické církve od obnovení západního římského císařství až ku Pontifikatu Řehoře VII. (1073). Toť hlavní rozvrh. Obsah, jak již z velkého objemu díla lze (696 str.) souditi, jest bohatý, a není otázky jen poněkud důležitější, o níž by nebylo zmíněno.

V první kapitole 1. oddělení, jednající o rozšíření křesťanství ve Francii, Španělsku, Britanii, Německu, mezi Slovany, nešetřeno chronologického řádu, a protož je celé pojednání poněkud nejasné. Tak jedná §. 186. o Suevích, §. 187. o Vandalech v Africe, §. 188. o výpravách Hunnů do říše římské. Velká pozornosť věnována dějinám papežův, o nichž v oddělení druhém jedná zvláštní kapitola (3.). Spisovatel v předmluvě sám praví, že snažil se odstraniti všechny zlomyslné bajky a všechna bezbožná zpitvoření, která o mnohých papežích jejich četní nepřátelé náboženští, političtí a osobní vymyslili, roztrousili, za pravdu historickou vydávali a vydávají.

Značnějších omylů několik jsem našel, jak na př. na str. 282., že sv. Benadatius (místo Bonifatius) zavedl v Německu řeholi sv. Benedikta; avšak tyto omyly z větší části autor sám opravil na konci díla svého. Na str. 677. v životopise sv. Jana Gualberta místo »o zeleném čtvrtku« čti »na velký pátek.«

Hlava pátá oddělení druhého jednající o službách božích a kázni církevní ob-

širněji měla býti podána. Není tu pojednáno o svátcích v té době zavedených. Tak zavedl sv. Odilo r. 998. památku všech věrných zemřelých v klášteře svém, kteroužto slavnosť později přijala celá církev, slavíc ji každoročně 2. listopadu.

Jest připojen k dílu tomu dvojí ukazovatel, ukazovatel věcí a ukazovatel osob, kteréžto jsou dosti úplné až na některé výjimky (tak v ukazovateli 2. na str. 693. jsme postrádali »Rupert 76.«). Přes to přese vše jest žádoucno, jak to nyní skoro ve všech knihách je — hlavní obsah naznačiti buďto nahoře nebo po straně.

Co v předmluvě řečeno od str. I.—III. jest, jak spisovatel sám praví, krátký nástin středověku — a bez toho nástinu nadpis »budování poměrů, které středověk tvoří,« není dosti jasný: jest tedy lepší, tento nástin jako přehled nebo úvahu přeložiti do pojednání samého, do §. 185. Praví tu autor, že »pohanský stát činil nárok k celému člověku a byl jemu auktoritou ve všech jeho duchovních i hmotných potřebách. Tu vystoupilo křesťanství a posvětilo stát . . . . Nastalo dělení časných a věčných práv . . . . vzniklo království křesťanské . . . A tu posvětila je (církev) skrze svého prvního biskupa pomazáním při korunovaci . . . Korunovace byla spolu národní slavností: neboť král činil při ní sliby a přísahy nejen církvi, ale též národu . . . Králové měli též svou hlavu, kterou byl císař. Křesťanské císařství jest myšlénka papežská (papežů). Všeobecnosť císařské moci měla svůj základ ve všeobecné ochraně církve . . . Zvláštním řízením Božím stali se papežové zeměpáni malé říše . . . východní církev trhala se stále od své matky, církve římské, a odtrhla se konečně od ní na dobro: za to poskytuje smutný obraz úpadku a nepohyblivosti sténajíc pod despotismem byzantského dvora.« Toť »krátký nástin středověku.« Žádoucno by též na začátku oddělení druhého byl podán takový nástin neboliž úvaha a přehled.

Od str. 106—140. (Obrácení Slovinců čili Korutanců) a od str. 322—459. jedná spisovatel o pokřesťanění národů slovanských. Tuto část podal autor, jak sám praví, obšírněji a důkladněji chtěje podati důkaz, že všichni národové slovanští byli původně katolíci obcující s apoštolskou Stolicí, a to mnohdy velmi živě. Bulhaři, Srbové a Rusové byli zprva katolíky, teprva později zapletali se do rozkolu, kterýž konečně, avšak hodně pozdě, u nich vrchu nad katolickou církví dosáhl. Nechci se tu šířiti o otázce, zdali v pramenech dějepisných není dosti historických zpráv o pokřesťanění národů slovanských, tak že by se mohlo položiti již do starého věku, nechci se šířiti též o tom, zdali zcela nesprávně spisovatel Norikum, Rhaetii a Helvetii počítá k Německu — to více náleží dějepisům všeobecným. Sám p. *Frant. Sasinek* v úvaze své »O církevním dějepise Slovanů« na str. 4. uznává, »že Dr. Kryštufek postavil základní budovu.« Jen k § 245. (»Život sv. Cyrilla a Methoděje, slovanských apoštolů« na str. 365. k slovům: [sv. bratří] dali se na cestu do Říma skrze země Kocelovy«) podotýkám, že zajímavější by bylo, místo onoho dialogu »filosofa« s latinským duchovenstvem v Benátkách obšírněji popsati cestu sv. bratří, že cestovali Uherskem (dolní Panonií neboli dolní Moravou), z Uherska (podle kapli sv. Klimentských) Krajinskem, Furtanskem, Benátskem. Zajímavá též by byla zpráva, že v jižním Štýrsku v městě slovinském Stuji je kostelíček ve slohu byzantském, ku kterémuž se poutají tradice cyrillomethodějské a j. p. Ku str. 366. »u jesliček« přidej: aneb dle legendy panonské na oltáři sv. apoštola Petra: k str. 367. »a jejich učenníci na kněze a jáhny« přidej: »Gorazd, rodilý Moravan, a Bulhaři Kliment, Naum, Angelar a Sava.« Ku poznámce 1. na str. 370. podotýkám, že tak i svědčí legenda o sv. Lidmile a o sv. Václavu. Dobře praví spisovatel, že papež Jan VIII. káral biskupy, kteří jali sv. Methoděje. *Huber* (»Einführung des Christentums«) přiznává, že nároky metropolitů solnohradských na dolní Panonii a biskupů pasovských na Moravu nebyly ryze církevní povahy. Ku překrásným slovům na str. 386. připojujeme slova Brandlova: »Církev kat. ve středověku pronikala svými řády veškeren život státní i občanský. O pravdivosti tohoto výroku lze se nám přesvědčiti, sledujemeli život církevní, kterak se v jednotlivých zemích vyvíjel, kterak

mohutněním církevního života také umění a věda mohutněla a na vysoký stupeň dokonalosti se vznášela. Týž zjev spatřujeme také na Moravě, kde zvláštně ve starší době všecky paprsky umy a vědy se sbíhaly v církvi jako v nějakém ohništi, odkud opět zářivým leskem na všecky strany se rozbíhaly.«

Sloh jest velmi snadný, srozumitelný. Nelíbí se mi, že první (i druhé) oddělení rozděleno na jednu kapitolu a tři (pět) hlavy; mohl tu býti název stejný. *S.*

Stručné životopisy českých spisovatelů v II.—VIII. čítance obsažených. Ku prospěchu učitelův i žáků sestavil *Frant. Bayer.* Druhé vydání opravené a rozmnožené. Ve Vel. Meziříčí. 1887.

Nadpisem udán obsah i účel přítomné knihy, jež na 46 str. obsahuje přes 150 životopisův, ovšem velmi stručných, ale přece obsahujících vše nejdůležitější. Spisek hlavně poslouží učitelům i studujícím, ba i mnohým soukromníkům, ač — jak již to s sebou nese povaha knížky té — nejsou v počtu spisovatelů zahrnuti všichni naši lepší spisovatelé. Udáno: den, narození i úmrtí, místo, kde a jak kdo působil, i spisy. Výpočtu spisů věnována pile skoro až nadbytečná, zvláště při některých autorech. Myslíme, že by bývalo stačilo, jak se to tu i tam stalo, vytknouti povšechný charakter plodův a přidati jména jen nejdůležitějších spisův. K čemu na př. tak podrobně vypočítány většinou velice chatrné spisy Václ. Řezníčka? Nejen že vypočítání to suchoparné, ale čtenář, jenž odjinud nezná hodnosti těch plodů, velikým jich počtem snadno uveden v blud, mně — ovšem že mylně — že to spisy nějakého velikána na poli literarním. Lépe bylo několika slovy charakterisovati některou z lepších prací a ostatní vypustiti. Patrný nepoměr je, když na př. Jiráskovi věnováno méně místa než Světlé — jejíž spisů hodnota ostatně dosti pochybna i nestejna — a skoro třikráte méně než Beneši Třebízskému, jehož spisy suchoparně a bez určitého systemu vypočteny a mnohé dvakrát jmenovány.

Jinak, pokud při četbě se nám namanuly, málo chyb celkem v údajích. Nesprávně psáno Te*nysson* místo Tennyson; báseň Leconta de Lisle slove K*a*in ne K*r*in (snad chyba tisku): psáti jest »Z *D*ivanu Hâfize« nikoliv »Z *d*ivanu Hâfise.« Nedopatřením, mníme, napsal, že Světlá píše »roman vesnický či socialní.« Neníť přece roman vesnický totéž co socialní. Rovněž nedopatřením asi počítá Vrchlického »Zlomky epopeje« mezi jeho sbírky lyrické.

Šetřiti bylo též více správnosti titulův jednotlivých spisův a nepsati »Dějiny národ*a* českého . . .« nébrž . . . národ*u*, ana forma ta správnější, a Palackým ji užito. Ostatně i k tomu přihlížeti jest, aby se nepsalo brzy nove*l*a (12.), brzy nove*ll*a (39.): jednou idy*l*a podruhé idy*ll*a (32.) atd. Ve větě ». . . pěstoval archaeologii redigovav Archaeologické památky« je příčestí nesprávno, a není to jediný případ v této knize. Brzy zní lokal paedagogiu, jindy gymnasii, jindy gen. studium (m. studia). Nepěkně se nesou takové chyby ve spise jinak dobrém. *A. V.*

Za praporem sokolským. Vydáno péčí slovutného výboru přispěním českých umělcův a spisovatelů. Redaktoři: *Sv. Čech, Jar. Vrchlický, Fr. Ženíšek.* Ve slovanské Praze. 1887.

Na oslavu svého pětadvacítiletého trvání vydalo sokolstvo dva slavnostní spisy: svrchu udaný »Za praporem sokolským« a »Dějiny sokolstva,« jež napsal *Jos. E. Scheiner* a vydal E. Grégr. — Zmíníme se tuto pouze o prvním spise, a sice o jeho části textové, ana část umění výtvarného v obor náš nespadá.

Kdyby někdo zamýšlel sestaviti slovník frasí, smělých srovnání a bombastických výrazů v jazyku našem, nejlepší pomůckou, vedlé článků novinářských, zajisté byly by mu různé spisy slavnostní a rozličné almanahy, vydané za tím a oním účelem. I náš svrchu jmenovaný spis poskytl by mu notnou porci novinářských frasí a bombastických výrazů. Tak mluví se tu o pyramidách vavřínův, o mučennické dráze Havlíčkově, o fanatisování citu ve středověku, o báječné dokonalosti názorův antických atd. Na jiném místě opět zmiňuje se p. spisovatel o veleduších — veleduchové rodí se dle toho v přítomném století jako houby po dešti — o vůni květu českého vrstevnictva, jenž sebrán na této slavnostní blánce,

obsahující práce tlumu povolaných zástupců české společnosti, vydané na oslavu muže, jenž »vodíval nás nejhlubšími zlatodoly svého srdce a rozvíral před žasnoucím naším zrakem nejtajnější klenotní skříně své duše« bohatýrské. Česká srdce se žhoucí touhou čekala oné doby, »až zaduní půda pod stejnokrojem sokolským a atmosféra v opojné rozkoši rozhoupá se hřímavým jásotem tisíců — všechny zraky těchto jako kouzlem obrátí se k blankytu, a na něm zaleskne se ve třpytu glorioly tvář Miroslava Tyrše jako hvězda vůdčí,« na niž chce p. spis. zírati jako plavec na hvězdu polarní, by našel národní náš Betlém! A Tyrš jej ukáže, neb on »nejdříve poznal cestu pravou.«

Než, kdybychom jen poněkud chtěli sebrati tyto bombastické obraty, ve přítomné knize obsažené, naplnili bychom jimi několik stran tohoto časopisu. — Podali jsme jen malinkou ukázku, ani ne z půldruhého článku. Musili bychom opsati na př. skoro celý článek *G. Eima*, jenž spíše by se hodil jako záhlaví nějakého bombastického listu novinářského než sem.

Všimněme si raději jednotlivých zajímavějších prací; plodů bezbarvých, málo charakteristických, bezcenné nebudeme tu vyčítávati.

Předně tedy co se týče poesie epické, zastoupena jest jen několika pracemi, mezi nimiž co do pojetí poetického, zaokrouhlenosti děje a umělecké komposice na první místo klademe »Balladu z továrny,« jednu z nejlepších prací mladistvého básníka *M. A. Šimáčka*. Prostý, ale dojemný děj, vzatý ze sfaery, poetu tomuto vlastní, jest asi tento. Mladá děva, s čistým v duši snem, vstoupila do továrny za dělnici, a uzřevši na zdi ušpiněný kříž, umínila si,

Kristu denně nosit květův ozdoby,
umýti (sic!) mu svaté ruce, nohy, čelo,
a setříti s hlavy clonu pavučin,
aby jeho tělo v lesku se zas skvělo,
aby jasně vzhlížel vůkol boží syn,
aby chránil lidi, co se jich tu živí,
střežil (sic!) pohyb koles, táhel, řemení,
a jí slabé, mladé zvlášť byl milostivý,
a při nebezpečí dal jí znamení.

Věrně plnila svůj slib, pilně při tom konajíc svou práci... »nedotýkal se jí hrubý žert a smích...«

až když jednou ruce drsné chopily ji
kolem pasu...,

kříž padl, vytryskla děvě krev z hlavy, skonala.

Kristus po čase zas visel začernalý,
kolem hlavy husté sítě pavučin,
nikdo k nohám neklad věneček mu malý...

Hist. látku za podklad má pěkná *Zeyerova* báseň, nadepsaná: »1628.,« zvěsť o bývalé statečnosti Čechů, jakou se vyznamenalo město Lysá. Menší epická skladba *O. Červinky* »Vánoce roku 1421.« má trochu titěrnou formu, jež nesvědčí klidu epického toku. Ostatně jeví se tu přílišná rozervanosť a nejasnosť, podobně jako v prosaických verších »Staroměstská mostní věž« od *Koláře* anebo »Květná neděle« od *O. Mokrého*. Všechny posledně jmenované básně jsou ceny menší.

Lyrické příspěvky jsou velmi četné ale málo zajímavé. Pramálo jich vyniká nad prostřednosť, jiné pak jsou chatrné. Dotkneme se jen některých. Nejdelší, dosti celkem vzletnou básní lyriky reflexivní je příspěvek *E. Krásnohorské* »Tužme se!« ke vstupní kresbě Ženíškově složený: vzpomíná se tu oné doby, kdy poprvé vlál prapor sokolský »Čechům nade skrání.« Co do formy, vzletu myšlének a jasnosti za nejlepší považujeme satirickou báseň *B. Adámka*, nadepsanou: »Vzor krásy«: vzorem ženské krásy nejsou »rty, pleť, vlas, tvary« — nýbrž jen »krása duše.« — S ním o přednosť závodí *J. Jakubec* svou básní bez nápisu, plnou ráznosti, mohutnosti, rozhorčenosti a spravedlivé nevole proti nepřátelům našim — a lásky k národu našemu. Založena báseň ta na pěkném kontrastu: první větou vyslovena roztrpčenosť pěvcova nad drzým násilím nepřátel našich, druhou pak cit radosti nad duševní prací národu a zhrdavý úsměv pro marný útisk nepřátel. Báseň krátká, ale cenná. Rovněž bez nápisu je báseň *Kvapilova*. I v té jeví se pěkné a souměrné seřadění kontrastných myšlének. Básník doufá, že národ náš, překonaje příkoří, jemu činěná, povstane ke slavné budoucnosti. *Al. Škampa* přispěl krásným pokusem, podati naší studující mládeži »Píseň studenta.« Jadrným humorem

prosycená píseň tato dovedně zachytila veselosť, bujarosť a nadšení našeho studentstva i v těžkých dobách jeho. Bohužel není všude dosti vzletna, podávajíc pouhé frase, poněkud plané. Roztomilá je prostičká píseň *Sládkova* »České krajině.« jíž básník přeje, by čisté nebe »mír a štěstí svit pod každou tu střechu« skytlo. — Povšimnutí zasluhuje ještě *Heydukova* »Česká hotovosť« a *Legerova* báseň »Věřím,« v níž poeta, srovnávaje sokoly s hrdinami Blaniku — již dosti ošumělé sice srovnání — na ironické poznámky přítelovy stran sokolstva, odpovídá, že »věří« v krásnou jeho budoucnosť.

V *Kučerově* »Antické oase« trochu podivně se nese srovnání našeho lidu s Herkulem, našich pak nepřátel s chabým, trpaslíčím rodem Pygmaeovým! Srovnání to není případné, aspoň ne v celém svém rozsahu!... Verše našich starých veteranů, *J. Kolára, Friče* a *Jeřábka* jsou beze vzletu a dosti bídně spojeny, právě jako frasovité básně několika mladších spisovatelův. Jak málo básnického vzletu a nadšení u nás třeba, by kdo byl čítán mezi povolané, ba čelní básníky české, ukazuje na př. příspěvek *Skůčkův* »Jaro v městě« anebo »Hanácké sonety« od *Jana Žeranovského* a j. Básníci ti neznají ani řádných českých vazeb a obratův, o vzletu pak, o fantasii básnické nelze u nich mluviti. Jeden srovnává pěsť hanákovu v pádu se špalkem, druhý mluví o kožíšcích »teplých vnad,« viděl, jak »v trávy klín petrklíč zlatý sobě vsed« atd. O výborné fantasii a tvůrčí síle Skůčkově svědčí na př. tyto znamenité a vysoce poetické verše:

... za záclony hustou sítí
v nedbalkách ještě sněhových,
zjev dívčí z rána mohu zříti...;

a pro tento zjev raději tráví jaro ve městě než na venkově, neboť

ta idylka, ač stejná stále,
vždy novým kouzlem dýše zas,
a nahradí mi dokonale
šum borův i paprsků jas
i taje skal a lesní víly... atd.

Vskutku bohaté k tomu třeba fantasie! Než popřejme básníkovi té idylky a přihlédněme trochu k příspěvkům, psaným prosou, a zastavíme se hned u první práce toho druhu, histor. črtě *A. Jiráska,* nadepsané »Blažej Chotěřinský.« Je to jméno polního hejtmana, jenž za dob Jiřího Poděbradského učiniv nenadálý noční výpad z Hodonína na vojsko Matyášovo, pomstil krutou smrť syna svého a druhů jeho — a vítězně se smrtnými ranami z boje se vrátil. Prostičký děj, ale rozkošně vypravovaný. Postava hejtmanova vykreslena určitými obrysy. Celým vypravováním dýše láska k bývalému hrdinství našeho vojska, úcta ke statným předkům našim. Téměř tak dokonalou prací je rovněž histor. obrázek, čerpaný ovšem z doby Braniborcův, od *Brauna* »O Sokolech Smila Janovice.« Tato nejdelší práce slavnostního spisu je velmi pěkně zaokrouhlena; roztomilým způsobem vypravuje o oné, černě zaznamenané době v historii národu našeho. Děj postupuje velmi rychle; sceny jednotlivé vždy motivovány a mají pevný základ v povahách. Rázovita je zvláště postava samého hrdiny, sokoláře Smila, jenž nejen sokoly pernaté, ale i jinochy-sokoly ve své sokolárně vychovával a cvičil k boji na obranu vlasti, k němuž i vyzýval veškeru nečinnou, pouze o své pohodlí se starající šlechtu. K takové náležel pan Markvart, bývalý jeho sok při dvoře, jenž poučen byv později vlastní pohromou, stal se věrným i statným obhájcem vlasti. Dovedně vpletena ve hlavní děj a úzce s ním spojena episoda lásky panoše Václava k dceři Markvartově. Práce tato s Jiráskovou jsou rozhodně nejlepšími čísly spisu našeho. — Daleko slabší cenou je hist. črta »Fedrfechtýři« od *Koldy Malinského* z dob Rudolfa II. Málo tu pověděno nového o této zajímavé době.

Ze vzpomínek rozhodně nejlepší je »Fügner v mé paměti« od *K. Světlé.* Historie tohoto muže prostě, ač velmi dojemně podána, jak pocházeje z úplně německé rodiny spisy Herlošovými k tomu veden byl, že stal se upřímným a rázným vlastencem českým, ano prvním starostou »Sokola.« Prostičké a tklivé této vzpomínce nikterak se nevyrovná »Vzpomínka na Miroslava Tyrše« od *Sofie Podlipské,* plná bombastického mluvení a planých frasí. Lépe než taková nabubřelá mluva poutá prostinké vypravování *K. Špecingrové* ve »Vzpomínce« na *Jana Malýpetra,* cvičitele dívčího tělocviku v Praze.

Cestopisné obrázky podali *Kořenský* »V Arelatě« a *E. M. Rutte* »Pseudo-Angličan,« kde p. spisovatel způsobem velice zábavným a humorem jadrným i svěžím líčí příběh ze života svého, vzpomínku na švýcarskou slavnosť turnerů. Kdo by se nezasmál při živém a humoristickém popisu slavnostního průvodu?

Zajímavá je poučná stať o »Hrách, zábavách a tělocvičných výkonech Indů,« již napsal *Dr. Ot. Feistmantl*; stručně, ale při tom obsažně a jasně shromáždil ve článku tom velmi mnoho zpráv té věci se týkajících a podal je způsobem poutavým. Zmínky hodna též poučná práce *Z. Wintera*, s titulem »Tři vlastnosti české,« jež zahrnul v této výslední větě: »Čechové horlivi byli věcí vysokých; proti nepřátelům našeho jazyka českého otcové mívali vzdor rekovný — k sobě něžnou lásku.« Vzpomenemeli ještě kratinké, ale výborné reflexe *Václ. Vlčka* o »Tragice dějin slovanských,« pověděli jsme stručně všecko, co by asi bylo říci o příspěvcích prosaických. Prací bezbarvých a silně prostředních bylo by zbytečno uváděti.

Co se tkne aforismů, menších i delších, jež četně se tu nalézají, není v nich ani mnoho nových ani vážných myšlének. Netřeba se u nich zdržovati.

Format podoben spisu »Národ sobě«; úprava je ještě skvělejší, a cena poměrně mírna. *A. V.*

Šumavský Robinson od *Elišky Krásnohorské.* „Poetických besed“ (red. *Jan Neruda*) sv. XXXII. V Praze 1887.

Dva bezprostředně po sobě následující svazky »Poet. besed,« zcela asi náhodou, přinesly plody, jež značnou měrou dotýkají se naší národní otázky: v obou hraje nemalou úlohu moment vlastenecký, v obou tepe se vlastenectví našich měst, zvláště vyšších kruhů matičky zlaté Prahy. Kdežto však otázky tyto jsou v »Poslední rusalce« *Legerově* přece jen vedlejší vzpružinou dějového postupu, jsou ony v »Šumavském Robinsonu« hlavní myšlénkou a cílem celku. Účelem básně Krásnohorské je, tepati naši národní netečnosť, nedůvěru v sebe, nerozhodnosť a slabosť, tím pak vznítiti cit národního vědomí, ráznosti a odhodlanosti. Odtud ty časté reflexe o našem národním životu, okolo něhož se točí i dialog labužníka »doktora« i pana rady. Dále pak plyne z toho, že tu nakupeno celkem mnoho slov ale málo skutků, málo děje a i ten zapáchá romantismem. Sám hrdina je postavou čiré obrazotvornosti, bez masa i kostí; darmo bys hledal podobného jemu ve skutečnosti. I Jella je zjev z vyšších sfer, s nímž se na zemi neshledáš. Jiné postavy odpovídají více méně životu skutečnému, ale i ony jsou typy zcela všední, beze zvláštních tahů. Líčeny jsou mnohými slovy, ale málo výraznými: krátce mnoho pěkných slov, ale málo obsažných.

V prvním zpěvu velmi málo se stane, exposice slabá. Robinson, setkav se v lese s Rufem a trochu jej poškádliv, vyhrožuje mu pomstou . . . Na to široký výklad o dvoraně Rufově a labužnictví »doktorově,« jak totiž přezdívají lékaři dobytčímu. — — Teprve ve druhém zpěvu děj se trochu obmezí určitěji. Po dlouhém monologu Robinsonově, o vlastní nečinnosti a zamýšlené pomstě, vystupuje Rufova dcera Vilma, jež krmila Robinsonovu krávu, by tak hrozně dnem i nocí nebučela, připomínajíc nepomstěnou vinu. Vinu tu a kletbu s otce žháře a matky odrodilky chce sníti Vilma sama, i nabízí se v oběť, jež dle vůle Robinsonovy má býti ta, by srdce i ruku dala muži rodu kletého matkou její. V temné noci vypravuje pak Robinson dívce této svůj život a kterak jej zradila matka její.

Ve zpěvu třetím chce labužník »doktor« koupiti shořelou chatu Robinsonovu a rybník k vůli rakům . . . Neurvalý Robinson vyhodiv jej, omáčí v rybníce, z čehož má pan rada velikou radosť . . . Odpoledne učiní »doktor« s rodinou výlet na střelnici . . . Vilma pak odebravši se na vrch Černý pomodlit se za rodiče, setkala se tam se zoufajícím poutníkem Cyrillem, v němž pozná Čecha a přilne k němu láskou. — Robinson, uviděv Vilmu v náručí cizincově, již již chce oba zabiti, a uslyšev z úst tohoto zvuk český, zadrží břevno . . .

Většinu zpěvu čtvrtého zabral dialog páně doktorův s panem radou, jejž přetrhl Cyrill, jenž kárá zbabělosť i zlobu obou k jazyku českému. Rada v Cyrillu poznává nedávno z vězení propuštěného žurnalistu českého. Zatím

vystoupí Robinson, jenž žádá na Vilmě před otcem, aby splnila oběť a podala ruku nejopovrženějšímu zločinci, Čechu Cyrillovi. Vilma svoluje, ale Ruf žene se na ni; cestu mu zastoupí Cyrill. Ve rvačce z toho povstalé Cyrill i Robinson raněni. Prvější zemřel, s Robinsonem pak v chatě žije Vilma, povržená otcem žhářem i matkou odrodilkou, a předčítá mu knihy o bývalé slávě české. Báseň, ničeho vlastně nerozřešivši, končí těmito bezvýznamnými slovy:

Kdy, Bože Husův, (!?) bude pláče dosti?
kdy české srdce klatby své se zhostí?
kdy oběť všecka, vzňatá v skrytu chatek,
již smíří otců hříchy, hříchy matek?
Dejž, ať již odpykána naše vina!

Tím podali jsme dosti zevrubně obsah nebohatého děje básně, pominuvše veškerých reflexí, do básně vpletených.

Již to vadou básně, že není tu niterného spojení mezi parallelně vedle sebe vyvíjejícími se ději: jednoho hlavní postavou Robinson, v druhém pak vidíme spor doktora i rady. Nepochopujeme, nač tu ty dlouhé dialogy a hádky o labužnictví páně doktorově a oblíbené hře v šachy páně radově? Ostatně dialog zmíněných osob o jazyku českém málo přispěl k objasnění základní myšlénky. Čeho pak Krásnohorská plodem svým dosíci zamýšlela, nedosáhne již proto, že proti repraesentantům našeho odrodilství, naší slabosti národní a nedůvěry v sebe, postavila příliš slabé zástupce směru opačného, zástupce ráznosti národní. Takovým není Vilma, slabý celkem tvor na taký úkol. Není jím ani Cyrill. Lecjaký žurnalista je málo čestným zástupcem myšlénky tak velikolepé. Ostatně vystupuje příliš pozdě, teprve ve zpěvu třetím, a tu jako milenec, spíše, jako snivý mladík. Co pak činí ve zpěvu čtvrtém, je málo čestno: bojuje proti našim nepřátelům a odrodilcům . . . v hostinci . . . a to sprostou rvačkou. To má býti ten idealní zápas náš za práva naše, bíti pěstí na stůl a krvavá rvačka?

Sám hrdina básně je slaboch, sketa, pošetilec, jak sám dobře si vyčítá ve zpěvu druhém. Opustil matku, zradil svůj národ i mateřský jazyk k vůli dívce, jež jazykem sprostého lidu pohrdla. Špatný to mužský charakter! Postava jeho je málo sympathickou. Sám byl vinen svým pádem; sám to vypravuje, jak opuštěn byv milenkou, chytil se vína a tišil bol v loktech milenek, hýřil, až promarnil statek svůj. A pak zase málomocně nadává Rufovi, že prý ho zkazil, jak lotra. Čím, ptáme se. Robinsonova milenka sama jím povrhla i šla za Rufa. Ruf, »dobrý hospodář,« řádně koupil — cestou právní — statky Robinsonovy. Slaboch tento pořád jen spílá, nečinně a pošetile vyhrožuje pomstou, a obětí její má býti slabá děva, dcera Rufova, k níž zahoří vášní a hodlá ji učiniti svou chotí, Robinsonkou. To bude prý pomstou jeho, až Ruf uvidí svého zetě . . . Jak špatný to prostředek ke mstě? Což pak nebylo lze voliti čistější charaktery a ráznější za repraesentanty snahy tak ušlechtilé?

Ostatně Robinson nejen že není nastíněn jakožto karakter rázný, on není ani postavou té krajiny a svérázných hor, do nichž děj umístěn, není to »šumavský« Robinson. Je to postava příliš povšechná, již bys zrovna tak mohl postaviti do Krkonoš, Jeseníku, Beskyd, jako ji básnířka postavila do Šumavy. Divíme se Krásnohorské, že nedovedla lépe zobraziti Šumavana, ba že ani přírodu Šumavskou jasně nenakreslila. Líčeň krajinářská i místní kolorit je málo případný.

Dodámeli, že místo nadšení a vzletu druhdy v dialogu i uvahách vlasteneckých nastupuje retoričnosť, tu a tam frase ba i hrubé výrazy, naznačili jsme přední výtky své.

Přes to není však báseň úplně bezcenná: jsouť v ní místa vysoce poetická, k nimž čítáme přede vším ono, kde se popisuje hrozné bučení a děsné řvaní krávy Robinsonové, hladové dnem i nocí, jež nedá spáti pokojně ni Rufovi ni hostům jeho zhýralým. Míníme, že tím případně naznačena moc hlasu svědomí. Rovněž zdařila jsou místa, jež ironií šlehají naše národní a společenské poměry. Vyniká tu místo, kde spisovatelka popisuje šosáckou vřavu výletníků, hejno

zpupné, plané, odrodilé,
jež tonem zove surovosť svou hladkou,
jež nadšeno jen prázdnotou je sladkou
a jemuž nic již svato, nic již drahe
než plný vak a sytosť nízké choutky;
tví synáčkové, slavná máti Praho,

jež vysýláš v dnech psích v ty lesní koutky,
a dcery tvoje — nebo ach! tvé loutky,
jež v prostý venkov glorii tvou šíří:
tvůj celý nalíčený patriciat . . .
(str. 93.; srv. 49. sl.)

Spravedlivá to nevole nad »espritem pražským,« »osvícenými lidmi . . . .« Pěkný je též monolog Rufův, když vrací se do své dvorany ozářené, radosť má ze své vlastní vypočítavosti a zdařilých špekulací. Vůbec zdá se nám, že básnířce šlo tu více o effect než o uměleckosť skladby, již asi přenáhleně vydala, nedbajíc poklesků proti pravidlům aesthetiky.

Správnosti mluvy věnována péče náležitá, že tak čistých plodů po této stránce málo u nás vyjde za rok. *A. V.*

Knihovna prostonárodní.

Abychom vyhověli přečetným přáním nás došlým, která chtějí míti časopis náš mimo vyšší kritiku též *praktickým vodítkem při zakládání knihoven pro lid,* zvláště farních, hodláme příště více pozornosti věnovati literatuře lidové, a sice pod společným tímto záhlavím. Chceme tu podávati věcné, zcela nestranné, dle potřeby více méně stručné posudky příslušných spisů — prozatím jen nově vycházejících; později bude snad lze připojiti též ocenění spisů již dříve vyšlých, aby nevešly v zapomenutí, po případě aby byly vymýtěny. Jsouce si vědomi *nesmírné zodpovědnosti* při podniku takovém, budeme počínati si co nejopatrněji: proto také z počátku nebude seznam hned úplný, i prosíme za shovívavosť čtenářstva. Aby později seznam byl co nejúplnější a nejspolehlivější, proto prosíme za laskavou podporu každého, komu na věci zajisté důležité záleží a kdo cítí se povolána k nesnadnému úkolu tomu. Poněvadž pak mnozí knihkupci neradi posýlají redakční exemplary tam, kde nejsou jisti reklamou, prosíme pp. přispívatelův oddílu toho, aby prozatím referovali o knihách svojich, až by se věci změnily.

Jak již řečeno, díla budou posuzována *stručně a věcně:* že zde úsudky o vhodnosti mohou se rozcházeti, rozumí se samo sebou, *a každá věcná oprava s díky bude přijata.* Jediným zřetelem posuzování bude *dobrota a vhodnosť* spisu. Jako dosud nikdo neodvážil se veřejně vytknouti nám nějaké strannictví nebo prospěchářství, leda pokoutní pomluva, tak doufáme nestrannosť tu obhájiti sobě i v tomto podniku; proto každý pokyn ku zlepšení jeho bude vítán, po případě uveřejněn. Účelem naším při tom jest pouze nábožensky mravné vzdělání, zušlechtění a zábava lidu našeho: jen nejlepší pak jest pro lid dosti dobré, a dobrota ta oceňuje se nejen dle naprosté literarní ceny, nýbrž i dle užitku, jaký lidu z četby té vyplývá, zdali totiž kniha k účelu zmíněnému dopomáhá či ne.

Jen otupělý národ může si libovati v samé zábavě, a to zábavě dráždivé, jaká čím dále tím více našemu lidu se předkládá; vkus jeho takový nebyl, a počínáli již takovým býti, není jeho vina. Zábava zdravá, zároveň vzdělávající, budiž heslem spisů našemu lidu podávaných!

Tím podávají se samy sebou zásady, jimiž říditi se chceme, posuzujíce literaturu lidovou.

Redakce.

Zábavy večerní. Sbírka zábavného a poučného čtení pro lid. Red. *Vojt. Pakosta.* R. VIII. Číslo 3. Dílo 53. „Jak pantáta Trousil vypravil své dědice.“ Rozmarná a poučná črta ze života. Napsal *Fr. J. Košťál.* V Praze. 1887. Stran 70. Cena 25 kr.

Se jménem Fr. J. Košťála častěji shledáváme se v literarním životě. Snad po Aloisu Dostálovi jest nejplodnějším belletristou z mladšího kněžstva. Předposlední spisek, vyšlý z jeho péra letošího roku, zaujímá třetí číslo »Zábav večerních,« oděných do nové, úhlednější zevnější formy při staré niterné hodnotě. Látku ku svým povídkám béře Košťál z lidu, ať se týká jeho jasných stránek,

ať rubu. Stalo se tak i v povídce naší »Jak pantáta Trousil vypravuje dědice.« Pan spis. nemilosrdně v ní šlehá rozmarným způsobem touhu po dědictví, pro kterou »lidé nedopřeji nebožtíku ani klidného okamžiku, ani smíru s Bohem — a pak ani slušného pohřbu křesťanského.« Obsah povídky nás o tom přesvědčí.

Soused Trousil měl v Podběrově největší statek. Pán Bůh mu na všem požehnal, jen dědiců mu neudělil. Proto od své manželky mnoho vystál. Než i od tohoto soužení brzo byl vysvobozen. Kačenku odnesli na hřbitov — a Trousil byl vdovcem. Takový statek a ještě nepřestárlý vdovec — jak pak by nevěsty daly pokoj? Tlampač za tlampačem dorážel na Trousila, zvláště mezi nimi korunovaný Kocourek, který svým uměním všude odnášel vítězné vavříny: avšak všichni odcházeli s nepořízenou. To dopálilo Kocourka. Aby se pomstil, poštval vzdálené příbuzné jeho (blízkých neměl) na Trousila, roztrousiv mezi nimi zprávu vymyšlenou, že Trousil se ženiti nebude k vůli nim, a pak že má »loupání.« To byla voda na jejich mlýn. Kdekterý příbuzný, třeba až z desátého kolena, lezl na pana strýčka, kmocháčka..., ale Trousil odbýval je s takovou, s jakou tlampače. Nemoha dotěrnosti jejich mírným svým jednáním se zbaviti, usmyslil si, že se od nich jiným způsobem osvobodí. Navedl čeledína, by rozhlásil mezi dotěravci, že loupání upoutalo jej na lože, že s ním čím dále hůře. Sám pak netoliko že nevycházel ze statku, nýbrž i uložil se na postel. Lakotným dědicům jiskřily oči radostí, když zaslechli libou zvěsť. Demon lakoty hnal je do statku Trousilova, by se přesvědčili, jak to s Trousilem stojí. Zavřenými dveřmi nemohouce, vloupali se okny jako zloději dovnitř. Mamonou posedlým zdálo se, že Trousil dokonal. Honem vynesli jej na umrlčí prkno do komory — a pak počali hospodařiti. Při rozchvacování majetku se porvali. V té vrazil do světnice domnělý umrlec Trousil — a s čeledí z úkrytu vyšlou navždy se zbavil dotěrných dědicův.

Osnova povídky, jak vidno, jest prosta, beze všech zauzlenin. Událosť následuje události, vždy však odůvodněné. Povahy jednajících osob jsou pravé typy venkovanů. Pan spis. žije mezi lidem, proto jej zná až do kosti. Zvláště zdařilý jest ponocný Řehuněk až na jeho vojenskou řeč. Trousil, hlavní osoba rozmarné črty, jest dobrák člověk, ale pevný ve svém jednání. Sloh mohl býti místy úsečnější, pak by více svou jednoduchostí a veselým tonem bavil.

Pan spis. jest ze školy Třebízského, známky v jeho spisech to prozrazují. Zvláště rád užívá zájmena »tentohle« a jakoby ze zvyku překládá německý člen. Lépe by též bylo nezkracovati infinitivu. Ostatní mluva, až na některá menší pochybení, je bezvadna.

Přejeme si, by p. spis. co nejdříve novou, v každé příčině vzornou povídkou nás obdařil. *J. V.*

Matice lidu, ročník XXI. V Praze. 1887. Red. *Primus Sobotka.* Nákl. spolku pro vydávání laciných knih českých. V Praze. 1887.

Č. 1. (běžné č. 121.) „Pravěk lidstva evropského.“ (Doba kamene.) Napsal *Kliment Čermák,* c. k. konservator. Str. 142.

Máme četné knihovny, kteréž sobě napsaly na prapor »knihovny pro lid,« t. j. naším úkolem jest lid uvědomovati, vzdělávati. Mnohé z nich plní své nesnadné poslání, jiné z části a opět jiný druh jest svému heslu nevěren, místo poučování kazí národ (»Epištoly svobody«). »Matice lidu« patří do druhého druhu námi rozdělených »bibliothek«; v ní za její dvacetileté pouti četli jsme dobré knihy a četli jsme špatné. Špatná četba počala »Králem Bídákem« *J. Stankovského* a jakoby korunována byla v r. XX. ještě větším bídákem literarním »Českou Magdalenou« od *Ferd. Schulze.* Myslíme, že ji dosáhla vrcholu a teď za nové redakce že nastala nová, lepší doba. Tvrzení našemu jakoby nasvědčoval ročník XXI. Počíná poučným pojednáním *K. Čermáka,* c. k. konservatora, názvem: »Pravěk lidstva evropského.«

Pan konservator Čermák s ochotou podjal se nesnadné práce srozumitelným slohem venkovanům našim vykresliti obrázek o pravěku lidstva evropského, o jeho obyvatelích, vzdělanosti, nástrojích atd. Hlavní účel při spisování na mysli měl, lid náš buď obeznámen se starožitnostmi, aby jich neničil, když na ně

uhodí, proto že pro nás Slovany zvláště na výsosť jsou důležity. Za tou příčinou hned počátek díla dává nám návod, jak zacházeti máme, připadnemeli na starožitnosti a po čem poznáme, kde skryty.

Z dalšího se poučíme o nálezech ve štěrku a hlíně cihlářské, o nálezech v jeskyních německých, švýcarských, pak slovanských. O kamenných pomnících a hrobkách pojednáno šíře ve druhé polovici spisku, když pojednal spisovatel o osadách jezerních, o odpadcích potravných na pobřeží (kjökkenmöddings). Krátkou zprávou o nálezech z novější doby kamenné skončil záslužné dílko.

Kdyby látka ve »Pravěku« nebyla tak obšírna a hleděno více ku starožitnostem slovanským, toto pojednání vědecké četl by lid s větší chutí, jinak čtenář velice se unaví. »Pravěk lidstva evropského« napsal Čermák slohem prostonárodním, zvláště počátek, ostatku mimo některá nedopatření zvláště vytýkáme hojné nečeské užívání časoslov.

Kdyby »Matice lidu« vždy mohla se vykázati takovým spisem v každém ohledu dobrým, jako Čermákův »Pravěk lidstva evropského,« kdyby jedním spisem nebořila, co dvěma nebo třemi postavila, bez okolků radili bychom kdekomu, by se na všechny spisy její předplácel. Dokud se tak nestane, kdybychom chtěli, přece odporučovati všech spisů jejích nemůžeme.

J. V.

Č. 2. (běžné číslo 122.). „Ze srbského života.“ Povídky *L. K. Lazareviče* a jiných spisovatelů srbských. Přeložil *Jan Hudec.* Str. 144.

Vybíráli nějaký překladatel povídky z duševní dílny jiného národa, má voliti z nejlepších a takové, které nás nejlépe obeznamují se životem, povahou téhož národa. Pan překl. k obému měl zření. Hned první povídka »U studny« nám to dokazuje. Život srbský v zádruze pěkně v ní vylíčen. V druhé povídce »Školní obraz« nabýváme zase názoru o školství srbském. Nebyti až příliš realně líčeného porodu na str. 28., nazvali bychom povídku zdařilou. Z povídky další »Poprvé s otcem do kostela« dozvídáme se, jak vzorná manželka srbská vyléčila manžela karbaníka. Črta »Všechno to lid zlatem vynahradí« líčí nám obětovnosť lidu srbského za vlasť. Srb Blagoj bojoval ve válkách, pozbyl nohy, pozbyl ruky. Lid, když se navrátil z vojny, nahrazoval mu ztrátu údů zlatem, ale později na něho zapomínal . . . Hospody srbské v této povídce pro svou špinavosť nás nelákají. Rovněž v »Iliadě na vsi« vykresleny jsou nehody Ljubanovy, jak ve vojně pozbyl s nohou zároveň milenku. »Stojan Ilič,« povídka z venkovského života od *J. Jakšiče,* v nepěkné světlo staví nám vzdělanosť lidu venkovského a temné paprsky vrhá na soudnictví srbské. Povídkou z Černe Hory od *Simy Matavulja,* v níž vypsán spor dvou junákův o medailii, končí dílo.

Překlad Hudcův pěkně se čte; mluvě věnována píle. Některá mluvnická nedopatření klademe na vrub sazečův.

J. V.

Veselé čtení pro náš lid. (Humoresky, frašky, žertovné anekdoty atp.) Vydavatel *Richard Jiřík.* Redaktor *Vilém Šalek.* V Přerově. 1887. Sešit 6. Str. 48. Cena 18 kr.

Za našich smutných literarních poměrů přítel literatury rád obveselí se nějakou rozmarnou četbou; proto s radostí uchopili jsme se 6. šešitu »Veselého čtení pro náš lid,« abychom zahnali chmury trudu. Sklamali jsme se; místo pravého humoru úsměv soustrasti vynutilo z nás »Veselé čtení.« Proč, ihned povíme.

V 6. sešitě »Veselého čtení« jest 7 různých prosaických článečků, pak báseň »Husité před Naumburkem«; sešit končí čtyrmi otřepanými anekdotami. Žádný ze článků nezasluhuje jména frašky nebo humoresky, jak titulní list hlásá, mimo první »Slovo dělá muže« od *R. J. R.* Obsah jeho jest pravšední. Kontrolor Brouček, vycházeje na výlet, umínil si, že se na něm zasnoubí. Po obyčejných nehodách výletních dodržel slova, zasnoubil se s Aničkou, na niž dříve pro její méně úhledný zevnějšek ani ve snách nepomyslil. Rovněž drobotina »Mému příteli,« kterouž napsal *K. Smutný,* nepodává nic nového. K ní vhodně druží se sousední črty »Kvitance za peklo« a »Ženich s M.« »První láska,« přel. z frančtiny *K. Smutným,* jest dobrá. Báseň »Husité před Naumburkem« s dobrým svědomím mohla býti vynechána. Na důkaz podejmež z ní jen dva také prý trochejské

verše: »Kluci byli vám vyšperkovaní,« a jinde druhý zní takto: »Druhým ať ubude kuráže.« Původce této básně, p. *Brousek,* mohl ji ještě podlé Horatiova »nonum prematur in annum« po 9 let denně třikráte přebrousiti.

Mluva ve »Veselém čtení« mohla býti hladší, podobně i sloh dokonalejší. Obsah, přejeme si, by »Veselé čtení« mělo docela jiný, odpovídající nápisu, vyrytému na jeho čele, »pro náš lid.« Naše doba jest dobou stísněných peněžných poměrův, a za takových vytloukati z našeho lidu poslední grešli za otřepané studentské příhody, jichž možno za chvíli napsati na kopy, neschvalujeme, byť i obsah jejich jinak neurážel. Náš venkov teď beztoho z veselí nevychází, o to se starají rozliční spolkové, a kdo žije mezi ním, vidí, jak mu ta častá zábava slouží. Zábavu spojiti s užitečným, čili jinak vyjádřeno, lid zábavným způsobem poučovati, jest chvályhodnější. Dokud »Veselé čtení« této cesty nenastoupí, odporučovati jeho nemůžeme. *J. V.*

Moravan. Kalendář na rok přestupný 1888. Ročník 37. Pořádá a vydává *P. Bernard Plaček, O. S. B.* V Brně. 1887.

Tak jako vlašťovky jsou poselkyněmi jara, tak také kalendáře hlásají, že se blíží zima. Na sklonku každého roku celá hejna rozličných kalendářů rozletí se po našich vlastech, aby konaly úřad vychovatelský mezi naším lidem. Mnohá rodina mimo modlitební knihu a kalendář, nemá jiného spisu v domě. Proto naše kalendáře, by své nesnadné úloze dobře dostáti mohly, měly by míti články od nejlepších spisovatelů, obrázky od nejlepších malířů. Nebývá tomu vždy tak. Naší úlohou však není na ony nedostatky ukázati, my jsme si umínili přesvědčiti se jak dalece požadavkům oněm vyhovuje nejrozšířenější kalendář moravský »Moravan«.

Jak ani jinak r. 1888. býti nemůže po obvyklém počátku zahájen jest kalendář článkem »O knězském jubileu sv. Otce Lva XIII.«, v němž *Karel Bačák* obratně upozorňuje na slavnosť 50letého knězského jubilea sv. Otce. Méně podařilo se témuž spisovateli dokázati »Přežilali se církev katolická«, protože daleko zašel pro důkazy položené these. Šťastněji vedlo se *P. M. Halabalovi* v cestopise »Z cesty do sv. země«, kterouž vykonal r. 1886. Cestopisu podána pouze část, pokračování ponecháno do budoucna, v němž dozajista napraveno bude nesprávné užívání spojky »leč« a jiná řídká nedopatření (se životem svým jistým nebyl atd.). Kukátkář *V. Kosmák* jako jindy tak i letos do kalendáře přispěl vážným obrazem ze života »Krásná láska.« Látku nevybral si novou, ale starou dobře zpracoval, proto se líbí. Poslyšme obsah. Dívka Pavlina seznámí se ve mlýně se stárkem Josefem. Zahoří oba k sobě šlechetnou láskou, kteréž nepřeruší ani smrť. Josef byl odveden, stal se vojákem, a bojovav za vlasť padl. Smutná zpráva tato dojala matku jeho tak, že onemocněla. Sklíčená Pavlina, opustivši službu ve mlýně, ujala se stařičkých rodičů padlého Josefa, sloužila jim jako vlastní dcera — svobodná. Od veleplodného *Al. Dostála* má kalendář dva zdařilé obrázky z venkovského života a sice »Vesnického mudrlanta« a pak »Jak se zbavili ve Slavíkově pobudů.« Obě črty jsou časové. Prvá z nich »Vesnický mudrlant« zbudována na myšlence »Rolníku, haj se, pomáhej si sám.« Matěj Čejka četbou poučných, hlavně hospod. knih se vzdělav, odtud přezděli mu »mudrlant,« byl odveden. Vyslouživ si vojenštinu a nabyv zkušeností navrátil se domů. Doma stal se dodavatelem obilí pro erar přese všechnu nedůvěru krajanů. Terezka Chmelova, kteráž se mu zaslíbila již před nastoupením vojenské služby a již po nedorozumění nějakém si vzal, pomáhala mu v obchodě oslazujíc mu život. V druhé rozmarné povídce Dostálově, »Jak se zbavili ve Slavíkově pobudů,« zdovídáme se, jak půlmistr Slavíkovský Šindelka za pomoci úřední osoby, sluhy obecného, Dláždila, sprostil se pobudů. Dal je totiž Dláždilem schytati a do obecního vězení postrkati. Tam jim nedali jísti, až sami si na jídlo prací svou na obecných pozemcích vydělali. Pobudu Chytala, na nějž měl již dávno Dláždil s kopce, chytil ještě jednou. V šatlavě Chytal nedostal ničeho na jídlo, mimo slanečky bez vody. Žízní donucen svatosvatě pobuda přislíbil, že Slavíkova svou návštěvou nikdy nepocti. Oběma povídkám větší stručnosť lépe by svědčila.

Rčení dělati něco (nedělej svatouška, dělal chlapíka) není české. Další přeložená povídka ze slovenštiny od *Fr. Klímy* »Kterak se chystá otec Jamník na dalekou cestu« napomíná křesťany, jak se mají připravovati na dalekou pouť — smrť. Velečinná spisovatelka moravská *Fr. Stránecká* ozdobila i letos »Moravana« dvěma obrázky z moravských dědin. Její obrázky nejlépe se nám líbily, jak co do provedení látky, tak i co do formy. Prvý z nich má nápis »Podruh.« Zedník a podruh Kostný pro svou sečtělosť získal posud čtyřiceti devíti hochům nedobytné srdce Františky Malinovy, která též v knihách a novinách zálibu měla. Z druhé povídky »Housírka« lid náš může se poučiti, že není dobře děti své posýlati do zkažené Vídně, odrodí se nám tam nejen jazyku, ale i Pánu Bohu.

Hospodářství též věnována chvályhodná píle — známý spisovatel z oboru hospodářského *Josef Dumek*, člen rady zemědělské král. Českého, radí našim rolníkům v článku »Máme-li zaváděti cizí plemena hovězího dobytka či domácí druhy zvelebovati,« to poslední pravě, »budeme-li odchovávati své vlastní domácí plémě, staneme se na cizině neodvislými, dopracujeme se i v této věci národní samostatnosti.« Pěkné pojednání *V. O. Poláčkovo* »O povázce čili kokotici« četli jsme v »Hlase,« ale myslíme, by u větší známosť vešlo otisknuto v »Moravanu.« Článkem »O včelařství« od *Frant. Zavadila*, »Radami hospodářskými,« »Politickým přehledem« a »Různými žerty« končí kalendář. Básniček v kalendáři jest pět, z nichž dvě od *Vlad. Šťastného*, dvě od *V. Ambrože*. Opěvována v nich dosti pěkně láska k náboženství a vlasti. Kdo bedlivě sledoval naše řádky, seznal, že Moravan až na jediný překlad ze slovenštiny, všechny články má původní; pravý to opak jiných kalendářů, třebas přerovského, kdež až na jedno pojednání, samý překlad. Zač buďtež díky pořadateli.

Články doprovázeny jsou vhodnými obrázky, z nichž nejslabší viděli jsme u »Vesnického mudrlanta« a »Jak ve Slavíkově zbavili se pobudů.« Mimo to v posledně jmenované čítě jeden obrázek neodpovídá textu. Půlmistr Šindelka má míti vousy (od té doby co se stal starostou neholil si vousu, čímž nabyl važného vzezření a mezi sedláky s hladkými tvářemi hned byl k poznání (sic) str. 106.) a on pěkně oholený sedí na židli. Ze znamenitých mužů přinesl »Moravan« dvě podobizny, totiž P. Dra. Jana Dzierzona, zakladatele nejnovějšího včelařství, a svob. p. Leopolda ze Šternbachu a choť jeho Edithu. K této věci mělo se v kalendáři více hleděti, vždyť národ nevážící si svých velikánů, neváží si sám sebe. *J. V.*

Různé zprávy.

Literarní drahota u nás a láce jinde. Kdežto se strany knihkupců stížnosti se vedou do netečnosti obecenstva, ozývají se opět se strany této přečetné hlasy do drahoty knih a spisů českých. A stesky tyto nejsou neoprávněny zvláště tam, kde mluví se o vydávání knih, které mají býti co nejvíce rozšířeny ve vrstvách lidu našeho nejširších. Vizme, jak si tu počínáme. Nové básně čítají 100—150 str., cena nesmí jíti pod 1 zl. 20 kr., nebo pod 1 zl. Vyjde roman a musí státi 2—4 zl., novella, a stojí 1 zl. až 1 zl. 50 kr. A jak se vydávají u nás klassikové domácí a cizí? Kdo chceš odpověď, vezmi do ruky jen Kobrovu „Národní bibliotheku“ (sešitek za 30 kr.). Ani „Laciná (?) knihovna národní,“ ba ani „Ústřední knihovna“ nejsou laciné. O jiných ani nemluvíme! — Nakladatelé jsou pro to, aby knihy vydávali. Nebude nikdo chtíti, aby ve svém povolání ztráceli kapitály, nebo dělali dluhy; ale také nepřisvědčí nikdo tomu, aby byli nakladatelé jen proto, aby vydělávali a bohatli! U nás je pravidlem poslední a zapomíná se na prvé. Jen se podívejme k našim sousedům, od nichž se můžeme v tom ohledu mnohému přiučiti, a vizme, kterak oni starají se o to, aby lidu a nejširším vrstvám čtenářstva učinili přístupné vynikající plody domácí i cizí. Vy-

dávají spisy v méně elegantní, a přece pěkné úpravě, ale lacino. Tak u „Classikerausgaben“ (u Qu. Hempla v Berlíně) čítá sešit 150—160 stran a stojí — 40 pfeniků. V „W. Shakespeare's sämmtliche dramatische werke“ (u Quebhardta v Lipsku) čítá sešit 200—230 stran a stojí 50 pfeniků. Za tento pakatýlek má na př. odběratel: „Romeo und Julie.“ „Othello“ a „Sommernachtstraum“ dohromady. „Meyer's Volksbücher“ vydává „Bibliogr. ústav“ v Lipsku v sešitech po 10 pfenicích. A tak mají Němci na př. „Božskou komedii“ za 60, Götheho za 30, Heineho „Knihu písní“ za 30, „Romea a Julii“ za 20 pfeniků!! — U nás srovnejte s tím jen „Slávy dceru,“ překlad Dantea a j. — Nenaříkejte, že se málo kupuje, tím se odsuzujete: kupuje se málo, ježto z pravidla je vše až předraženo. Upravujte vydání laciná a dobré věci půjdou na dračku. Podívejte se jen na „Matici lidu“ a na „Libuši“! *x.*

Z přednášek univers. V Dorpatě (2. půlletí 1887.). Ř. prof. *Viskovatov:* dějiny ruské literatury: literatura a slovesné památky starší doby ruské. Ř. prof. *Baudouin de Courtenay:* jazyk litevský; jazyk bulharský; jazyk český. — **V Lipsku.** Ř. prof. *Leskien:* srovn. mluvnice slovanská a litevská; historická mluvnice srbskochorvatská: cvičení v četbě a výkladě starosrbských a starochorvatských textů: vybrané kusy srovnávací skladby slovanské, litevské a německé.

I. Spolkové.

Schůze bohoslovců na Velehradě 3. srpna. Bohoslovcův asi 120, hostů 31. Předseda schůze prof. *Vladimír Šťastný.* Přednášeli: bohosl. *I. Obdržálek* z Olomouce uvítací řeč, v níž jednal o shodě mezi akademiky a bohoslovci; bohosl. *Sedláček* z Brna o životě Lva XIII.; spir. *J. Droběna* z Olomouce — místo ochuravělého professora *Doležala* z Olomouce, jenž hodlal přednášeti o vlivu církve katolické na umění — o působení spolků katolických vůbec a studijních zvláště; hovor o shodě mezi akademiky a bohoslovci na základě nově zřízeného spolku „Třebízský“ v Praze zahájil za nepřišlého *Karla Vondrušku* z Prahy předseda; konečně ustanoveno, aby všichni přítomní stali se přispívajícími členy spolku, bohoslovci v seminářích pak členy činnými. Při zábavě odpolední předn. prof. *Fr. Nábělek* z Přerova o dřívějších a nynějších poměrech národu českého, zvláště literarních.

Zeměpisný seminář zřízen byl při filosofické fakultě české university v Praze a stanovy jeho schváleny.

II. Smíšené.

„Nápisy a básně papeže Lva XIII.“ vyjdou co nejdříve v Řezně u Pusteta v originale s německým překladem od *Edm. Behringera* ve kvartovém svazku asi o 14 arších. Uspořádání pochází od samého vznešeného autora, jenž v poslední době ještě sbírku doplnil novými příspěvky. K českému překladu vybídnut *P. Sark. Navrátil. O. S. B.* v Rajhradě; velká část básní již přeložena.

Z c. k. universitních a studijních knihoven veřejných, ze kterých dosud jen professoři vysokých a středních škol směli bez kauce knihy si vypůjčovati, smějí dle výnosu ministerského takto též vypůjčovati knihy professoři báňských akademií, učitelé středních škol hospodářských, lesnické školy v Bělé a vinařsko-sadařské školy v Klosterneuburku.

Na památku **otevřeni nové budovy jagellonské university** v Krakově vydala akademická mládež „Pamiętnik,“ obsahující vědecké práce její z oborův universitních.

Srbskou mluvnici vydal anglický přítel Slovanů *Morfill* v Londýně pod názvem: „Simplified grammar of the serbian language.“

Ukazatel k dílům Shakespeareovým sestavil a vydal *O'Connor* v New-Yorku. Podána tam význačná místa a úsloví, příběhy kusů, mluvnické a věcné vysvětlivky, zvláště nejasných míst a narážek, hlavní charakteristiky a pod.

„Germanische Bibliotnek,“ sbírka starých germanských textův a studií o kulturní minulosti germanské, počala vycházeti v Berlíně. Jest to již několikátý podnik stejného druhu v Němcích, na zvelebení domácí minulosti zařízený: u nás také bádá se o minulosti úsilovněji než kdy jindy — kéž jen s úmysly stejně šlechetnými!

Německé spisy novější (12.) o **čarodějnických processech** registruje kriticky se stanoviska katolického *J. Galland* v Hülskampově „Liter. Handweiser“ (č. 435. a 436.).

„Castis omnia casta“ — bývá proti literarním mravokárcům často nadarmo bráno. Zajímavo v té příčině jest věnování *Alfonsa Daudetova* romanu „Sappho“: „Pour mes fils quand ils auront vingt ans“ „Magazin“ německý (č. 31.) dodává k tomu: „u Němců místo 20 bylo by třeba položiti: 30“ — tedy před dvacátým, po př. třicátým rokem beze škody mravní Francouz, po př. Němec neměl by toho oplzlého romanu čísti. Jak pak u nás? Zač asi pak ten roman stojí...?

Proti **Ebersovým romanům starožitnickým,** jimž vytýká se pouhá sháňka po effektu, zdvihá se v Německu boj, jemuž vydatné podpory dostalo se romanovou persiflaží *S. Rebega* „Der Nilbräutigam“ (zvláště proti *Ebersové* „Die Nilbraut“).

Krvavá literatura již zase straší. Jest známo, že děsného „romanu“ „Hugo Schenk“ prodáno bylo u nás přes 150.000 exemplarů,

Tento neblahý výsledek nedal asi spáti panu Vaňkovi ve Val. Meziříčí; neboť týž pán oznamuje v 21. čísle svých „Valašských listů“ ze dne 1. srpna velectěným čtenářům: „Vrah Schimák. Dovoluji si tímto ct. obecenstvu ve známosť uvésti, že připravuji a vydám podrobný popis vyšetřování a přelíčení s loupežným vrahem Schimákem. Veškeré tyto zprávy a podání budou podány na základě úředního vyšetření, tedy na zprávách spolehlivých (!). Podobizna vrahova bude do knížky přiložena (!!!). Cena stanovena bude co možno nejlevnější. Kdo by s prodejem těchto zabývati se chtěl, račiž mi to v brzku oznámiti, načež bližší mu sdělím. V úctě Fr. Vaněk, knihkupec ve Val. Meziříčí.“ *r.*

Plagiatorství. V č. 15. olomouckého časopisu „Domácí hospodyně“ uveřejněn jest na str. 114. článek „Vychování českonárodní,“ který prý napsal *Vincenc Marák*. Článek ten však zcela doslovně opsán jest ze spisu *F. V. Kodymora* „O vychovávání mládeže,“ vydaného v Praze r. 1884., a to se str. 138. až 144., a p. Marák ani jediného slova v něm nezměnil a ani slovem se nezmínil, že spisu toho „užil.“ *„D.“*

III. Životopisné.

J. Aulehle (30/11 1824.—29/6 1887.; Vuns: Sv. 33.).

Vitězslav Dolenc, žurnalista slovinský (1832.—20/7 1887.).

J. V. Frič (Humor. L. 30.).

Prof. **Dr. Jan Hanusz,** slavista polský, z české rodiny pocházející, zemřel koncem července v Paříži. Narodil se r. 1857. v Samboru.

Karel Vit Hof, spisovatel archaeologický a belletristický (16/7 1826.—9/5 1887.).

Dr. Hermenegild Jireček (* 1827.; Zl. Pr. 33.).

Michal Nikiforovič Katkov (1818. až 1/8 1887.).

Prof **Dr. Jan Krejčí** (28/3 1825.—1/8 1887.).

Josef Linka, starý písmář († 1855.; Konopas: České L. 4.).

Z korrespondence **Jana Ev. Purkyně** (sděluje Otakar rytíř Purkyně: Ned. L. 14/8). — Vzpomínky na — — (týž: H. n. 222.).

Dopisy Fr. Sušila s Al. V. Šemberou (Hl. l. 8. sl.).

Václav Štulc (20/12 1814.—9/5 1887.). Poněvadž životopis pouze historický vymyká se směru tohoto listu, přestati nám jest zatím na pouhém oznámení, že Štulc zemřel. Jinak bylo by záslužno kriticky stopovati dráhu života toho kněze-vlastence — obě části zvláště vytýkáme — ze kterého života druhové povolání jeho mnoho, přemnoho by mohli se naučiti.

Listy poslané **Janu Erazimu Vocelovi.** (Výkladem opatřil Bačkovský: Sv. 35. sll.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Bačkovský, K dějinám jazyka českého při pražské universitě (Vl. 11.)

— O pravdomluvnosti „vědců“ z Athenaea (N. L. 197.).

Bartocha, Tvaroznalství dolnobečevské (Listy filolog. 3. sl.).

Ciraki-Kouble, Anglický roman od r. 1880. až 1886. (Hl. l. 9.).

Dostál, Dodatek k „Založení druhé knihovny v Radnicích r. 1818. (Hl. l. 9.).

F. Št., O školách středověkých (Čech 163.).

Gebauer, Klasobraní po rukopisech (L. filolog. 3. sl.).

— Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských (L. filolog. 3. sl.).

Grešl, Ukázky komičnosti a humoru v básních Homerových (L. filolog. 3 sl.).

Havlík, O rýmech přehlásky *u-i* s původním *u* a *i* (L. filolog. 3.).

K., Reformace katolická a protestantská (Čech 175. sl.).

Kuba, Maloruský lyrník (Ruch 21.).

Kyzlink, Něco z Assyriologie (Obz. 14. sl.).

Matzenauer, Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu (L. filolog. 3. sl.).

Popelka, Všeslovanské názory v historickém národopise (Hl 171. sl.).

Sasinek, O dějepise starých Slovanů (České L. 4.).

Tadra, Kus života pražského za války třicetileté (Ned. L. 31/7).

Wildmann, Příspěvky k literarní činnosti duchovenstva hlavně řeholního v dobách pobělohorských (Vl. 11.).

Kdy jest psáti v češtině na počátku slov písmena veliká? (České L. 4. sl.).

O humanismu a překladech z jazyků staroklassických v literatuře české (Šk. a Ž. 5. sl.).

Dějiny gymnasia v Čechách (Šk. a Ž. 5. sl.).

Górski, Studya nad bajkami Krasickiego (Przegl. pol. 8.).

Biese, Die ästhetische naturanschauung Goethes in ihren vorbedingungen u. ihren wandlungen (Preuss. Jahrb. 6.).

Carrière, Eine lebensfrage des christentums (Deutsche Rev. 7.).

Graff, Tolstois neueste werke (Ggw. 28.).

Gutberlet, Ist mathematik auf die Gottesbeweise anwendbar (Natur u. Offenb. 7.).

— Die teleologie u. der darwinismus (Jahrbuch f. philos. 1.).

Hülskamp, Ein wort über büchertitel (Lit. Handw. 437.).

Marsop, Die entstehung der modernen operette (Ggw. 27.).

Otto, Das pflanzenreich in sprichwort (Archiv f. lat. lexikographie 2.).

Pfeifer, Die lehre von der seele als wesensform. Betrachtet vom gesichtspunkte der kunst und aesthetik (Jahrbuch f. philos. 1.).

Rawski, Polnischer literaturbericht (Jahrbuch f. philos. 1.).

Sentz, Zur philosophie des Unbewussten in der ungarischen sprache (Ung. Rev. 6.).

Tönnies, Leibniz u. Hobbes (Philos. Monatsh. 9.).

Winterhjelm, Die schauspielkunst in Stockholm (Uns. Zeit 7.).

Zapp, O welche lust poet zu sein! (Deutsche Schriftstellerztg. 63.).

Der hl. Bonaventura als mystiker (Kath. 7. sl.).

Fouillée, La sensation et la pensée selon le sensualisme et le platonisme contemporains (Rev. d. d. m. 2.).

Frary, Le mouvement littéraire (La nouv. Rev. 13.).

Guardia, Les sentiments intimes d'Aug. Comte, d'après son testament (Rev. filos. 7.).

Montégut, Curiosités littéraires et historiques. John Aubrey (Rev. d. d. m. 1.).

Seignobos, Les conditions psychologiques de la connaisance eu histoire (Rev. filos. 7.).
Dantes translators and commentators (Ath. 3115.).
Hugos Diary (Ath. 3115.).
Recent german theology (Acad. 792.).
Continental Litterature in 1887 (Ath. 3114.).
Gabelli, La politica ecclesiastica del governo italiano e la conciliazione col Papa (Nuov. Antol. 14.).

Rozpravy ve školních zprávách.[1])

Beneš, O látce národní ballady moravské. (Realka prostějovská.)
Braniš, Klášterní chrám obětování Panny Marie v Č. Budějovicích. (Realka českobudějovická.)
Filípek, Saint-André a Maria Josef, bratři Chénierové. (Realka brněnská.)
Kadeřávek, Dvě ukázky z rukopisu o psychologii. (Gymn. olomoucké.)
Kohout, O založení kolleje jesuitské a seminaria sv. Víta v Jindř. Hradci (Gymn. jindřichohradecké.)
Krágl, O některých chybách v kreslení. (Gymn. chrudimské.).
Kreutz, Prof. J. Havelka †. (Gymn. olomoucké.)
Krippner, Jak prospívalo básnictví římské v prvním století po Kr.? (Stř. školy přerovské.)
Novák, Platonův úsudek o básnictví. (Gymn. opavské.)
Petrů, K dějinám města Pelhřimova. (Gymn. pelhřimovské.)
Prasek, O křižovnících zákona Matky boží na Opavsku. (Gymn. opavské.)
Prášek, Solon a Damasias (Realné gymnasium kolínské n/L.)
Procházka, Kant o mathematice. (Gymnasium králohradecké.)
Prokop, O zobrazování zjevu tělesného. (Gymn. německobrodské.)
Rypáček, Professor Theodor Lazar †. (Gymn. brněnské.)
Škoda, Ukázka z překladu Vergiliovy Aeneidy. (Gymn. domažlické.)
Zelenka, O životě a působení řečníka Androkida, překlad a výklad řečí jeho „O mysteriích.“ (Gymn. klatovské.)

V. Díla posouzená.

Bayer, Stručné životopisy českých spisovatelů (Vrzal: Hl. l. 9.).
Brandl, Život Pavla Jos. Šafaříka (H. n. 218.).
— Život Karla Jaromíra Erbena (H. n. 218.).
Čech, Dagmar (Zákrejs: Osv. 8.).
— Václav z Michalovic (Zákrejs: Osv. 8.).
— Čerkes a jiné básně (Zákrejs: Osv. 8.).
— Pravda a drobné básně (Zákrejs: Osv. 8.).
Čermák, Pravěk lidstva evropského (Vyhlídal: Hl. l. 9.).
Červinková-Riegrová, Ochrana chudé a opuštěné mládeže (Křížek: Ned. L. $^{24}/_{7}$; Hl. 180.).
Doucha, Cvičebnice jazyka lat. pro I. tř. gymn. (Král: L. filolog. 3.).
Durdík, Dějiny filosofie nejnovější. II. (Procházka: Zl. Pr. 34.).
Gastyne-Kádner, Sám a sám (Š-k: Lit. L. 15.).
Guggenberger, Dějiny církve katolické pro střední školy (Nedvídek: Čas. kat. duch. 5.).
Heller, Bouře života (-ides: N. L. 192.).
Herites, Jan Přibyl (Č.: Lit. L. 15.; Vykoukal: Sv. 33.).
— Psáno pod čáru (Vykoukal: Osv. 8.).
— Maloměstské humoresky (Vykoukal: Osv. 8.).
Herrmann, Pan Melichar (Vykoukal: Osv. 8.).
Holeček, Rozmanité čtení (Vykoukal: Osv. 8.).
Kalus, Oblaky (Vítězný: Lit. L. 15.).
Kloucek, P. Vergilii Maronis Aeneis (Fischer: L. filolog. 3.).
Kosek, Anthologie z lyr. básníků českých (Viravský: L. filolog. 3.).
Kostelecký, Radošínský pantatínek (Vykoukal: Osv. 8.).
Košťál, Jak pantáta Trousil vypravil své dědice (Vyhlídal: Hl. l. 9.).
Krásnohorská, Šumavský Robinson (Vrzal: Hl. l. 9.).
Kryštůfek, Všeobecný církevní dějepis (Schaffra: Hl. l. 9.).
Lazarevič-Hudec, Ze srbského života (Vyhlídal: Hl. l. 9.).
Patočka, Cornelii Nepotis liber de excellentibus ducibus exterarum gentium (Šuran: L. filolog. 3.).
Pravdodatný, Patronatní právo (Doubrava: Čas. kat. duch. 5.).
Procházka, Různé zvuky (-Ar: Sv. 35.).
Stroupežnický, Po trnitých stezkách (Vykoukal: Sv. 34.).
Šafařovič, Povaha Aiantova dle básní Homerových a stejnojmenné tragoedie Sofokleovy (Kastner: L. filolog. 3.).
Šafránek, Srovnání listův a řečí M. Tullia Cicerona s jinými prameny dějin římských r. 59.—43. př. Kr. (Novák: L. filolog. 3.).
Turnovský, Kresby (B.: H. n. 209.).
Tyl, Jiříkovo vidění (Flekáček: Vl. 11.).
Vrchlický, Soud lásky (Flekáček: Vl. 11.).
Časopis Matice Moravské (Hlavinka: Vl. 11.).
Divadelní listy (Flekáček: Vl. 11.).
Moravan (Vyhlídal: Hl. l. 9.).
Veselé čtení pro náš lid (Vyhlídal: Hl. l. 9.).
Za praporem sokolským (Vrzal: Hl. l. 9.).

VI. Knihopisné.

Falkowski, Obrazy z życia kilku ostatnich pokoleń w Polsce. 5. Krak.
Semkowicz, Krytyczny rozbiór Dziejów polskich Jana Długosza. Krak.
Basariček, Šaljive narodne pripoviedke za mladež. Zagr.
Broz, Crtice iz hrvatske književnosti. 1. Zagr.
Kukuljević, Glasoviti Hrvati prošlih vjekova. Zagr.
Helbig, Das homerische epos aus den denkmälern erläutert. Lpzg.
Hertzsch, Der erste und einzig wissenschaftliche beweis auf grund der descendenztheorie, dass es einen persönlichen Gott und eine unsterblichkeit der seele gibt. Lpzg.
Hohoff, Die revolution seit dem 16. jahrh. im lichte der neuesten forschung. Freibg.
Kühnast, Kritik moderner rechtsphilosophie. Berl.

[1]) Kritickou „hlídku programů“ podává po něčem časopis „Krok“ od různých posuzovatelů.

Lazarus, Treu u. frei. Reden u. vorträge über Juden u. judentum. Lpzg.
Mayer, Die giganten u. titanen in der antiken sage u. kunst. Berl.
Rappold, Beiträge zur kenntnis des gleichnisses bei Aischylos, Sofokles u. Euripides. Lpzg.
Schottmüller, Untergang des templerordens. 1. 2. Berl.
Wolff, Die lehre Herbarts von der menschlichen seele. Düsseld.
Zieliński, Quaestiones comicae. SPbg. Lpzg.
Gazier, Études sur l'histoire religieuse de la révolution française. Par.
Montegut, Mélanges critiques: Victor Hugo, Edgar Quiret, Michelet, Edmond About. Par.
Cesca, La teoria della conoscenza nella filosofia greca. Verona.
Vasari e Condivi, Le vite de Michelangelo Buonarotti. Berl.

Feuilleton.

Některé myšlénky o farních knihovnách.

Stať literarní. Napsal *Alois Dostál.*

(O.) *b)* Donatione librorum bonorum per benefactores singulos in parochia et extraneos, per scriptores et editores benevolos, per sodalitates hunc in finem iam existentes, aut in posterum erigendas, quae et ipsae parochiis egenis libros procurabunt aut gratis, aut pretio exiguo.

Snaživý knihovník postará se také o to, by některé spisy zadarmo sobě zjednal. Má spisovatele kollegy, známé knihkupce, z osady jeho je mnoho rodáků, vysoce postavených, požádá je tedy ústně nebo písemně, by na farní knihovnu pamatovali nějakým exemplarem. Znám spolek občanský, který si pořídil pěknou knihovnu tím způsobem, že rozeslal po všech rodácích oběžník, v němž prosil o zbytečné knihy; a spolku tomu (hlavně od kněží rodáků) dostalo se brzo několik set svazků a to hned vázaných. Knihkupec, vida, že v obci odbude hojně knih, zajisté by s radostí se uvolil sleviti hodně procent, jenom když má jistotu hojnějšího obchodu. Když knihkupci příliš vydražují knihy, sami proti sobě jednají, chuť ku čtení se nemnoží, slábne a odbyt knih vázne. Kdyby hodně snížili cenu knih, tyto by pronikly do všech vesnic, do všech chatrčí a kdo jednou čísti se naučil, namlsal, hledí si nové a nové pořiditi knihy. Zdarma dostane knihovník nyní ještě všechny na skladě jsoucí svazky z »Děd. maličkých,« apoštolatu tisku, téměř za darmo z »Děd. sv. Jana,« ze sbírek bohoslovců, studentů, rozličných vlasteneckých jednot. Procenta slušná povolují: knihkupectví Cyrillo-Method. a Stýblovo v Praze, pap. knihtiskárna Benediktinů rajhradských v Brně a jiné.

c) Subsidio pecuniario, quod nonnunquam petente sacerdote fideles praestabunt et viventes et moribundi.

Zde nutno zodpovídati otázku, máli kněz půjčovati zdarma knihy nebo za mírný poplatek z každého svazku. Doufám, že neupadne v podezření, jakoby zisku vyhledával, když vysvětlí čtenářům, že krejcary vybrané nutno věnovati na rozšíření, obnovení roztrhaných knih, na jejich vazbu. Soudný čtenář musí uznati potřebu podpory a také rád poskytne maličkosť na knihy. Nové sbírky zaváděti bylo by při mnohých četných zbytečno a také by spíše podráždil čtenáře. Nahodí se příležitosť, že větší peníz lze na knihovnu věnovati. Na př. »Od vás, sousede, neberu ničeho od toho nebo toho, na poli jste mně vypomáhal, ale že přece mně peníze strkáte, věnuji je na novou knihu, již si můžete první přečísti.«

Že lid mnoho věnoval na knihy na radu duchovního správce, toho svědkem jsou četní údové rozličných Dědictví, jež horliví vlastenečtí kněži zjednali. Hlavně při křestech a u posledního lože »Děd. maličkých« a »Děd. Svatojanskému« získali na sta členů. Tedy by i pro farní knihovnu nějaký peníz zjednali, kdyby vřele se jí ujímali a čtenáři o jejím dobru za dlouhých, zimních večerů byli přesvědčeni.

d) Libris percipiendis, omni anno quos edunt sodalitates membris suis, vel sacerdoti, vel bibliothecae, uti sunt: Haereditas sti. Ioannis Nep. et sti Procopii

Pragae, sti. Cyrilli et Methodii Brunae, societas catholica Pragensis et Brunensis ad edendos libellos et tractatus parvos Reginae-Hradecensis sodalitas seu Haereditas parvulorum.

Že k těmto spolkům farní knihovna nejdříve přistoupí, k nimž dlužno také počítati »Zlatou knihu« svatě Ludmily v Písku s oddíly »Zlatých klasů a lístků,« tiskový spolek a jiné, samo sebou se rozumí. Vždyť má knihovník záruku, že knihy dostane dobré, že rok co rok knihovna stále bude rozmnožována. Jen nutno vždycky řádné knihy vybírati. Dotčené spolky rády poskytnou starší knihy za levnou cenu, a bylo by žádoucno, by spisy nerozebrané za tak malicherný peníz prodávaly, by všechny spíše v oběh přišly než aby někde plesnivěly (Děd. maličkých prodávalo podíly po 10 kr. Záb. bibliotheka v Brně darovala mně 24 knih a jenom vazbu jsem zaplatil.)

e) Quisque sacerdos proprios ad rem pertinentes libros possidet, et omni tempore adauget. Memor sit quicunque, libros istos pretiosos morte possessoris incidente saepissime minutatim dissipari et perdi, ideoque bonum opus laudabiliter inceptum vanum reddi. Donatis autem libris istis bibliothecae parochiali sacerdos in alium locum vel e vita abiens cum merito saluberrime pergit agere in parochia, cuius pastor fidelis fuerat.

Nejsmutněji bývá s knihovnou naloženo, když kněz zemře a tato se přátelům do rukou dostane. Každá soukromá knihovna je jako duševní dílna majitelova a tu je člověku divně kolem srdce, viděli, jak bývá dílna ta rukou nešetrnou trhána, jak špatně a bezohledně s ní nakládáno. Majitelé-dědicové soudí obyčejně podle desek a rozhodí knihy jako do větru. Někdy přechází pěkná knihovna se spisy cennými na půdu dědicovu, kde se stává kořistí myší a molů. Sám jsem z podobné bibliotheky koupil Palackého dějiny za tři zlaté. Byly nesvázány, tudy ta láce. Jinde jsem si vybral z knihovny po faráři krásné spisy staročeské, které jsem dostal za babku, poněvadž jim majitel — pro staročeštinu — nerozuměl.

Některé knihovny hned přijdou do licitace: do semináře jsou posýlány, by tam byly rozprodány, nejvíce jich však přichází na zmar.

Co tedy s knihovnou, by se nedostala do nepovolaných rukou? Jenom třeba malé poznámky v poslední vůli: »Knihovna moje náleží farní a duchovenské bibliothece.« Spisy jsou zachráněny, zůstanou tam, kde původně byly, kam je nebožtík odporučil, jsou památkou po něm a takořka duchem jeho, kolujícím stále a stále osadou.

Když několik takých učiněno bude odkazů knihovně, její existence je zaručena. Rovněž když se stěhuje kněz, nač má sebou voziti těžké knihy, jichž nikdy nebude potřebovati? Nač je zastrkávati někam do přihrádek, kdy na bývalé již faře výborně a s prospěchem působily? V seznamu jsouli zaznamenány, přejdou do rukou nástupcových a zůstanou na svém místě k další působnosti.

Také časopisy lze půjčovati v deskách připevněné gummou, ale to čtenářům již známým, aby se u nich nepoškodily. Beneš Třebízský tím způsobem půjčoval dítkám na 20 exemplarův »Anděla strážného.« Zvláště listy menšího obsahu lze tak zaříditi, jako »Obzor,« »Obranu víry,« »Školu« a jiné. I noviny přečtené škoda zahazovati. Lid si rád přečte, třeba po týdnu list, který mu je stále novým, poněvadž jiného nečte. Právem kdosi propověděl, že na venkově nejvíce se katolické listy čtou, poněvadž jsou z far osadníkům zapůjčovány.

Knihovník s každou opravou neběží hned ku knihaři, ale nauče se sám poněkud vazbě, menší správky si pořídí, po případě knihy sváže.

Na konec dí synoda: Perpendentes strenuitatem et efficacitatem permultorum extra castrum catholicum novissimo tempore bibliothecas pro populo creantium — videamus nos omnes, ne quid detrimenti nobis culpam committentibus patiatur Ecclesia sancta, et ne de nobis dictum sit verbum Domini: »Filii huius saeculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua.« (Luc. 16. 8.)

Kam se již jednou knihovna se spisy pochybnými nebo dokonce špatnými dostala, tam pozdě želeti bude duchovní správce, že dříve farní knihovny nezaložil, čtenářů na sebe nepotáhl. Jako dobrá kniha mnoho dobrého, tak špatná

mnoho zlého způsobí. Kněz musí osadníky své opanovati v slově i tisku, musí se starati, by do domů pronikly jeho spisy zušlechťující, jím odporučená díla, by osadníci hodní byli v ctnostném životě udržováni, lhostejní u víře povzbuzováni k dobrému a špatní na pravou cestu přiváděni. Příklady v knize, poučení, povzbuzení bude spasně působiti a knihovna farní přinese z malého kapitálu dobročinnosti mnohý úrok ve prospěch víry, vlasti a člověčenstva.

Dodatek k „Založení druhé knihovny v Radnicích r. 1818.“

V posledních číslech tohoto listu lonského roku uveřejnil jsem článek, týkající se založení a působení české knihovny od Ant. Puchmajera, faráře v Radnicích. Pročítaje za tou příčinou životopisy dotčeného básníka a buditele českého lidu (jednak od Sedláčka, Ježka nebo knihovny radnické), nalezl jsem dopis Puchmajerův k J. V. Sedláčkovi ze dne 11. ledna 1818. Počátek jeho zní následovně:

»Uvodím Vám známosť, že jsem zde v Radnicích zřídil společnosť čtenářskou. Oudů máme 24. Heřmanoměstští nás předešli a já Vám zde základní list k nahlednutí odesýlám« atd. (»Hlídka lit.« III., 353.)

Dle toho dopisu zdálo by se, že v Heřmanově Městci první čtenářská beseda byla založena, a proto jsem nadepsal článek onen (č. 11. a 12.) »Založení druhé knihovny« r. 1818.

K bližšímu vysvětlení záhadné této otázky dopsal jsem do Heřmanova Městce na důst. farní úřad, aby laskavě vyhledáno bylo, kdy ve městě tom byla beseda založena. Na to se mně dostalo laskavostí dp. faráře *Frant. Krausa* odpovědi spíše záporné než kladné. Píše následovně:

»Abych mohl podati na dotaz Váš žádoucí odpověď, hledal jsem v pamětní knize farní, avšak nenalezl jsem ničeho; došel jsem na radnici a dal pátrati v archivu městském, a i zde bez výsledku: mimo konsignace daní není tu žádných zpráv o minulosti města a starý »Memorabilienbuch« prý se ztratil.

Pamětníků té doby (1818.) také žádných není.

Nová beseda založena zde teprve r. 1863., od které totiž doby začíná její zápisník.

Že zde na místě žádných pramenů, jistou zprávu podávajících není, soudím i z toho, že předchůdce můj, dp. Josef Krška († 1885.), jenž bedlivě si všímal všeho, co se týkalo města a okolí, a zaznamenával vše do farní knihy, co jenom kde shledal; o založení besedy r. 1818. nikde se nezmiňuje.«

Na konec podává laskavě dp. dopisovatel ještě jména kněží, kteří touže asi dobou v Heřmanově Městci byli: Fr. Richter, farářem od r. 1808.—1844. a kaplani Vojt. Faltys z Litomyšle († 1825.) a A. Kačer z Třebechovic (1816.—1821.).

Co z toho souditi? Nedojdeli nějaká zpráva bližší, radnická knihovna a beseda čtenářská byla prvou v Čechách na venkově a ne druhou. Puchmajer zmiňuje se o heřmanoměstských buď že se snažili besedu a čtenářskou společnosť zaříditi a zůstalo při pouhé snaze, nebo nedosáhli úředního povolení, nebo dokonce beseda téhož času založená brzy za své vzala. Snad byl Puchmajer špatně zpraven anebo jiné věci než založení besedy se dotýká. Zajisté by v Heřmanově Městci zůstala nějaká památka po tak staré a vzácné svého času společnosti.

Kdyby přece někdo měl bližší vědomosť poměrů těch, bylo by důležito, by se o ně s pisatelem těchto řádků sdělil, aby posléze bylo jistě rozhodnuto, které město venkovské honosilo se prvou besedou, zda palma ona Radnicím a A. Puchmajerovi náleží plnou měrou čili nic. Po těchto zprávách musíme Radnice na první místo postaviti, dokud se nám bližších vědomostí nedostane.

Alois Dostál.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. 1887. Číslo 10.

Guyauova aesthetika.

Napsal *Leander Čech.*

Pokládati krásno za pojem lišící se od příjemna, prospěšna, interessu, dokonalosti, ba i dobra; připisovati význam aesthetický pouze smyslům vyšším zraku a sluchu, nikoli pak zároveň smyslům nižším chuti a hmatu: tyto zásady se pokládají na základě vývodů *Kantových* a *Herbartových,* s nimiž v této příčině za jedno jsou i angličtí filosofové *Spencer, Grant Allen* a j., za nezvratné základní pravdy aesthetické, že zajisté nás překvapí mínění zásadám těmto naprosto odporující. A skutečně mínění opačné hlásá a odůvodňuje francouzský filosof Guyau ve svém spise »Les problèmes de l'esthétique contemporaine« (Záhady nynější aesthetiky), vydaném r. 1884. Ukázati, že prospěšnosť jest prvním stupněm krásy, že potřeba i žádosť jsou důležité živly aesthetické, že krásným může za jistých podmínek státi se vše, co jest vážno a prospěšno, vše, co jest realní a živoucí, že dobro a krásno jsou pojmy identické, — vytknouti dále, v čem spočívá krásno v pohybech, citech a pocitech, a podati konečně všeobecnou theorii krásna, toť obsah první části spisu právě dotčeného, v němž ve druhé a třetí části se jedná o otázkách aspoň u nás méně obvyklých a známých, totiž o budoucnosti umění a poesie, dále pak o budoucnosti a zákonech verše.

Bude tudíž zajímavo všimnouti si blíže spisu tohoto. Pravím zajímavo pouze: neboť četné hluboké a duchaplné poznámky a vývody spisovatelovy přece jen nevedou nás ku konečnému rozřešení nesnadné otázky o krásnu, ba více snad než ve mnohém jiném spise shledáme se právě zde s onou nepřesností a neurčitostí pojmu krásna, kteréž věci nejvíce jsou na škodu a úkor vývoji vědy aesthetické.

První část spisu vlastně čelí proti *Spencerovi* a *Grant Allenovi,* ač Guyau cituje i *Kanta* i *Schillera.*

Jest známo, že Kant učil, kterak krásno záleží ve shodné hře obraznosti s rozumem, kteroužto nauku *Schiller* a i náš *Palacký* různě obměnili. Škola anglická o umění podobné má mínění a formulovala vědecky nauku, že umění jest v podstatě hra, čímž co do výsledku nemálo se přiblížila stejnému mínění *Schillera,* jenž pronesl známý výrok: »Člověk jest dokonalý, jen když si hraje.«

A právě proti tomuto stotožňování hry a umy horlí Guyau; zásada tato jest východiskem úvah jeho.

Spencer totiž stanovil tento rozdíl mezi zálibou plynoucí ze hry[1]) a mezi

[1]) Úlohu hry vůbec ve vývoji lidském takto určuje evoluční škola anglická. Hra působí zálibu proto, že používá přebytku našeho kapitalu síly. Zvířata nižšího druhu si

zálibou čistě aesthetickou. Záliba čistě aesthetická není spojena s úkony životními a nepřináší nám určitého prospěchu, vzniká z prostého konání, z prosté hry toho onoho organu bez viditelného prospěchu; má cosi kontemplativního (rozjímavého) a oisivního (zahálčivého): jest to požitek z luxu. Cit krásný jest více nepodjatý než sám cit dobra a spravedliva; city moralní dle školy anglické mají první svůj původ v potřebě a zájmu, city však aesthetické naopak, uvádějíce se na hru, jsou čistější ode všeho pojmu užitečnosti. Krásno má vůbec tu inferioritu i tu superioritu nade dobrem, že jest neužitečno.

Podobně i dle *Grant Allena* [1]) z výtvorů lidských co není výslovně učiněno za účelem hry našich organů nebo naší obraznosti, vše co není uměním k vůli umění (l'art pour l'art) jest zbaveno krásy; můžeme se podivovati dílu moudře přispůsobenému všem potřebám, jako tržnici, nádraží atd., ale vše to nemůže býti krásným. Průmysl a umění jdou směrem opačným.

Tomu tedy na odpor se staví Guyau a dokazuje, že užitečnosť jako užitečnosť má jistou krásu, a sice předně pro to, že se činí zadosť naší intelligenci, která shledává věc dobře přispůsobenou ku svému účelu, po druhé, že se radosť

nehrají; avšak zvířata, která následkem lepší výživy mají nadbytek nervové činnosti, pociťují nutně potřebu, jej vydati. Každý organ, jenž byl dlouho klidným, jest jako sloupec nabitý elektřinou a chce činěním býti vyrovnán. Proto se každý organ rád chápe příležitosti, aby se zaměstnával, i když tato příležitosť není prospěšna a vážna; myš hryže předměty, které jí neživí, kočky cvičí své drápy, škrabajíce židli nebo strom atd. U zvířat hra jeví se předstíráním výkonů prospěšných jich exsistenci neb exsistenci rodu; právě tyto výkony, jsouce nejobyčejnější, poskytují přeplňku nervové síly snadný svah a cesty odtoku. Hrou se tedy stal předstíraný boj o život. I u lidí tomu tak; dětské hry, jako hra s panenkou a hra na vojáky jsou komoedií lidských zaměstnání. Boj vůbec jest z nejhlubších pramenů hry a každá hra u národů divokých béře na se formu boje; jich tance, jich zpěvy jsou částečným představením boje. Ve všech pak skoro hrách jest největším zadosťučiněním zvítěziti nad protivníkem, anať láska k vítězství jest jako vítězství samo podmínkou exsistence pro každou bytosť, a my máme věčnou potřebu jí činiti zadosť. Proto při nedostatku triumfů nesnadnějších postačuje nám ta či ona hra vyžadující obratnosť; mírný hráč v šachy nevěda toho, jest ještě poslušen dobývačného ducha svých předků. (Guyau, str. 7.—9.) — Mohli bychom tedy říci, dodává Guyau, že umění, tento druh hry raffinované, má původ svůj neb aspoň svůj první projev v pudu boje buď proti přírodě, buď proti lidem; umění zůstalo i dnes pro naši společnosť moderní jako prostředkem odvozujícím: jest neškodným užíváním nadbytku sil, které se uvolnily všeobecným učiněním míru a tvoří ve společenském mechanismu záklopku jistoty (str. 9.).

[1]) *Grant Allen* definoval hru jakožto nepodjatý výkon funkcí aktivních (běh, honba atd.), umění pak jakožto nepodjatý výkon funkcí receptivních (pozorování obrazu, poslouchání hudby). Z toho by následovalo — praví Guyau — že by pak pohyb půvabný byl pouze půvabným pro oči divákovy a nepůsobil by umělecké záliby tomu, kdo jej vykonává, tak že by pohyby rythmické a tanec ztratily veškerou hodnotu aesthetickou. — Mimo to jest nemožno rozeznati čistý pocit akce: každý vjem předpokládá hru svalův a ne pouze nervův; oko posuzuje vzdálenosť pocity svalovými; organ hlasový a svaly ušní poskytují nám podstatné živly při oceňování zvuku. Dále jest nemožno rozdvojiti naši bytosť, předpokládati, že v nás pouze to jest aesthetické, co jest passivní. Právě naopak v nejvyšších požitcích uměleckých hledí se sloučiti viděti a činiti. Básník, hudebník, malíř cítí největší zálibu tvoříce, zobrazujíce, produkujíce to, čemu se diví. Posluchač nebo divák sám má tím větší zálibu, čím méně jest passivní, čím proniknutější má osobnosť, čím bohatším podnětem vlastních myšlének a jako zárodkem možných akcí jest pro něho dílo obdivované. Čísti roman, jej prožiti ho jistou měrou, tak že čtemeli hlasitě, snažíme se napodobiti tonem hlasu, často i posuňkem úlohu osobností. V divadle rovněž diváci hrají kus tak říkajíc

činí sensibilitě, která tento účel nalezá příjemným a má z něho požitek.

Dle toho by tedy živly aesthetickými byly uspokojení naší intelligence přiměřeností věci ke svému účelu a příjemnosť věci, což uspokojuje naši sensibilitu.

Avšak nezvemeli mnohé věci krásnými, které neposkytují naprosto žádného užitku? Jest ovšem pravda, že krásná věc může zároveň býti užitečnou, ale musíliž zároveň býti? A nazveme každou věc prospěšnou vždy rovněž krásnou? Guyau uvádí za příklad budovu. Aby prý se nám budova líbila, jest třeba, aby se nám zdála vhodnou ku svému účelu: dům ozdobený s velikou elegancí, kde by však nic se nám nezdálo býti učiněno pro pohodlné bydlo, kde by okna byla malá, dvéře úzké, schody příliš příkré, zarážel by nás jako nesmysl aesthetický. Avšak tu sám Guyau užívá na vysvětlenou důvodu poněkud jiného. Veškerá organisace částí za jistým účelem — praví — tvoří řád, harmonii a ode dávna spojovaly se krása a řád.[1])

Jest tudíž zajisté pravda, že užitečno také nám působí jistou zálibu, čili jak Guyau praví, kouzlo, ale toť přece jen rozdílno od záliby čistě aesthetické, což doznává i Guyau, dokládaje, že toto kouzlo prospěšna není »druhu nejvyššího.« I jest zajisté s otázkou, zdali vozka jeda po cestě hladké, rovné a volaje: »Krásná cesta,« cítí zálibu, již bychom na roveň klásti mohli se zálibou čistě aesthetickou. Proto též nelze nám srovnávati se s míněním, že by užitečnosť byla prvním stupněm krásy, leda pouze se stanoviska vývoje pojmu krásna.

Asi podobně věc se má s potřebou a žádostí, které Guyau rovněž pokládá za živel aesthetický a o nichž praví, že jsou pramenem aesthetických hnutí duševních (emocí). Co hned z počátku jest vytknouti, jest právě ta okolnosť, že Guyau neurčuje, co rozumí zálibou aesthetickou, aesthetickou emocí. Neboť že žádosť jakákoli, zejména žádosť uspokojená jest velmi hojným pramenem záliby, že nejen vznikají ze žádostí uspokojených pocity příjemné, ale že na základě associace žádosti takové mohou v celý život duševní přenésti mocný rozruch, toť ovšem pravda. Avšak aesthetice neběží o to, dokazovati, že

niterně s sebou: jejich nervy souhlasně se chvějí, a když hlavní hrdina na konci kusu dostane zbožňovanou milenku, lze říci, že celý sál pociťuje trochu jeho štěstí. Všeobecně živosť záliby aesthetické jest úměrna s činností toho, kdo ji cítí; nadšený vykonavatel i umělec mají sami větší požitek, než jich posluchači. I lze říci, že hra sama obsahuje v sobě živly aesthetické, hra jest umění dramatické na prvním stupni. I když jest čistě fysická, jest projev síly a obratnosti, dvou vlastností podstatně aesthetických: slabosť a neobratnosť mají v sobě cosi ošklivého a groteskního. Přednosť ve hrách, vyžadujících sílu a obratnosť, vždy byla považována za vlastnosť aesthetickou, prostředkem jednoho pohlaví, aby zaujalo druhé. Úsudek žen — dokládá Guyau — jest snad v této příčině bezpečnější, než soud našich učenců (str. 11. – 13.).

[1]) Jelikož aesthetikové angličtí a francouzští nespokojují se pouze jako škola Herbartova s výpočtem pouhým elementarních živlův aesthetických, nýbrž hledí dovoditi i fysiologicky i psychologicky, proč něco jest krásným, Guyau uvádí při této příležitosti tento důvod. Jako snadný výkon zraku poskytuje sám sebou charakter aesthetický, podobně snadný a rychlý výkon toho, co se nazvalo „okem ducha,“ jest sebou samým příjemno a krásno; avšak tento výkon se vždy usnadňuje rozdělením věcí vzhledem k účelu a tak říkajíc kolem střediska, pojatého myšlénkou. Rádi nalezáme ve věcech projev své intelligence, vidíce v nich naznačenou stopu toho, co jest vyššího v nás. Zároveň pak rádi poznáváme příjemný znak ustálený způsobem určitým; předmět, který se zdá, že jest vždy hotov k tomu, aby nám prokazoval službu, aby nám působil zálibu, a který mimo to není nepřímo spojen se žádnou associací nepříjemnou, musí se nám brzy zdáti krásným.

žádosti vzbuzují nejrůznější dojmy a záliby, nýbrž zda žádosť při posuzování aesthetickém není živlem rušivým a zda vzbuzovati žádosť jest podstatnou vlastností krásna, zda záliba ze žádosti neliší se od záliby z krásna. O to však vlastně Guyau se ani nepokusil.

On hodlá dokázati, že žádosť, jakákoli láska (neboť láska dá se částečně uvésti na žádosť) vzbudí v celé naší bytosti popud rozvětvený, který jest příjemný a hledí se státi aesthetickým, ačli žádosť není příliš prudkou.

Z toho jest vidno, že Guyau rozeznává od sebe zálibu plynoucí z příjemna a zálibu aesthetickou, avšak rozdílu toho zevrubněji neobjasňuje: dále vysvítá z toho mínění, že tento aesthetický cit předcházeti musí záliba příjemná.

I souhlasí proto s příkladem Spencerovým, že kupuje na tržišti potraviny a obstarávaje své obchody užívám svých vjemů zrakových způsobem, který pokládám za antithesu s jich užíváním pro akci aesthetickou; neboť abych pociťoval zálibu aesthetickou, jest mi cítiti především zálibu jakoukoliv, anť ve stavu lhostejném a neutralním nic není aesthetického. »Avšak předpokládejme, že cestující unaven dlouhou cestou letní spatří na tržišti košík naplněný hrozny nebo chutnými broskvemi, které, jak řekl La Fontaine, daly by se sníst očima; pocítili, vztahuje ruku po těch plodech, pravý opak, pravou »antithesu« zálibu aesthetické? Nemyslíme; tušíme naopak, že jisté pocity tohoto druhu jsou hodny, aby srovnány byly s tím oním velmi elementarním požitkem aesthetickým.« Jest ovšem nepopěrno, že takto vzniklé pocity smyslové a dojmy tělesné budou lahoditi svou příjemností, dá se ovšem tato záliba srovnati s požitkem aesthetickým, ale totožnosť této záliby plynoucí z uspokojení žádosti a záliby aesthetické tím dokázána není. Dle čeho vůbec poznati ty jisté pocity, jež se dají srovnati s elementarním požitkem aesthetickým? [1])

Spencer dovozuje dále, že pokud mé vědomí se zaměstnává účelem, jejž sleduji, city, které provázejí mé činnosti, bývají pouze nahodile poznávány, jelikož nenaplňují vědomí; avšak když více nesledujeme účel sloužící životu, tu city, které provázejí činnosť mohutností věnovaných této práci, a provázející je záliby mohou tu zřetelně býti vědomím oceněny.

K tomu podotýká Guyau, že každá intensivní záliba vždy jest zřetelně vědomím oceněna, že není intensivnějších zálib nad záliby, které vznikají zadostučiněním potřebám životním, že vyplňují vědomí mnohem více, než ten onen elementarní požitek, na př. ten, který nám dává pohled na světlou skvrnu na temné půdě nebo slyšená isolovaná nota hudební. I nelze prý pokládati žádosť a její uspokojení za podstatně antiaesthetické, naopak ony promítajíce veškeré světlo vědomí na svůj předmět mohou jej přetvořiti a utvořiti mu se všech stran jistou krásu. Kdykoli žádosť jest mocná a stálá, hledí skupiti kolem sebe všechny naše činnosti, státi se tak říkajíc střediskem duše lidské: proto žádosť pohlavní jest stálým ohniskem četných citův aesthetických.

I ukazuje nyní Guyau, kterak čtyři hlavní potřeby neboli žádosti života lidského odpovídající podstatným úkonům bytosti: dýchati, pohybovati se, živiti se, reprodukovati se, mohou na se vzíti ráz aesthetický.[2])

[1]) Kupovati potraviny, obstarávati své komisse, smlouvati se o cenu, není — praví Guyau — prací ani příjemnou ani krásnou; vždyť i užitek práce této jest vzdálený a všeobecný, anať práce tato svůj výsledek způsobí teprve, až hodina žádosti přijde. Avšak mluvili dříve o užitku pozdějším a všeobecném, který tedy z aesthetické záliby jest vyloučen?

[2]) Ukazuje na hloubku i sladkosť dojmů,

Avšak všechny tyto závažné a duchaplné výklady dokazují buď pouhou přijemnosť tělesnou a smyslovou, buď vzájemnosť libých pocitův a citů, buď pouhé koefficienty citu aesthetického vzbuzené při pojímání díla uměleckého. Krásno samo může vzbuzovati žádosť, žádosť jest pramenem různých libých citův, ale žádosť není podstatným živlem aesthetickým, jinak by mnohé předměty žádosť vzbuzující z oboru krásna bylo vyloučiti, a krásno samo by se posunulo na pole subjektivní.

Na důkaz svého mínění o žádosti jakožto podstatném živlu aesthetickém bere si Guyau z historického vývoje krásna. Původně krása, užitečno a příjemno bylo prý sloučeno, lidé obyčejní a primitivní vůbec pojmy tyto zaměňují.[1]) Zajisté, a můžeme dáti za pravdu v jistém

jež cítíme, vycházejíce ze vzduchu zkaženého na vzduch svěží na př. vysokých hor, široce oddychujíce, cítíce, kterak čistí se krev na vzduchu svěžím, a celá soustava distributivní čerpá sílu a činuschopnosť. Podobně má svou krásu cit života obnoveného, uzdraveného, vytryskujícího z hloubi bytosti, pocit krve, která proudí tepleji v údech, probuzení života přímo vědomím pojaté; uvádí příklad konvalescenta, kdy sešlosť byla tak veliká, že nejmenší kus potravy přivodí jakýsi fysický i moralní obrod, znovunabytí sebevlády; cítiti, že žijeme, neníliž prý to základ všeho umění jakož i veškeré záliby? — Před tancem a pohyby rythmickými, prostý kon pohybu mohl poskytnouti člověku city druhu vyššího, volný prostor sám má cosi aesthetického. — Konečně i funkce reprodukce závažny jsou se stanoviska aesthetického. Láska, i pod formou žádosti, zda nehrála vždy velikou úlohu v poesii? Vstupuje prý jako živel podstatný v zálibu, kterou nám způsobují krásné formy nebo krásné barvy sochařství i malířství, sladké, laškující nebo vášnivé zvuky hudební. Typem citu aesthetického jest cit lásky, vždy smíšený se žádostí více méně neurčitou a raffinovanou. Nejvyšší krása jest prý i přes Kanta, který větší přednosť dával kapriciosní arabesce před ženou, krása ženina; avšak vlastnosti, které shledáváme nejvíce podivuhodnými u ženy, jsou právě ty, které z naší strany jsou předmětem žádosti. Krásná žena pro člověka obyčejného jest žena velká, silná, barev svěžích, kyprých forem, a tedy taková, která nejlépe může zadosť učiniti pudu pohlavnímu. Jestliže ve vyšších vrstvách společenských idea krásna nesouhlasí tak zevrubně s primitivními potřebami plemene a individua, toť proto, že potřeby tyto se modifikovaly způsobem všeobecným a ponenáhlu očistěným. V našich očích nejkrásnější ženou jest vždy ta, která odpovídá nejlépe touhám naší individualní bytosti, citům a snahám, které jsou společny s naší dobou. Ode dávna se říkalo: milovati, toť míti neurčitý cit toho, čeho potřebujeme, abychom se doplnili fysicky i moralně. Láska jest více nebo méně přítomna v základě hlavních citův aesthetických. Obdiv sám neníliž láskou, která počíná, a nemáli v lásce svoje ukončení, svou úplnosť? Řekneme-li, že milovati ženu jest přestati nalézati ji krásnou? Zajisté umění jest pro značnou část transformací lásky, totiž jedné z nejzákladnějších potřeb bytosti (str. 21.—23.). Považovati cit aesthetický nezávislým na pudu pohlavním a jeho evoluci, zdá se Guyauovi býti tak povrchním, jako považovati cit moralní mimo pudy sympathické, kde škola anglická sama vidí první původ mravnosti.

[1]) Guyau nepokládá za přednosť, že zrak a sluch, smysly, týkající se málo velikých funkcí vitalních, poskytují vjemy lhostejné a bez žádosti; a ukazuje, že smysly tyto nebyly s počátku a nejsou také dnes pravými soudci krásna. Co se líbí očím, bývá často, co se líbí jiným smyslům a jest spojeno s úkony životními. Formy a barvy, které se napřed zvířatům líbily, musily býti barvy věcí, které sloužily k jich výživě. Primitivním kriteriem krásna jest potřeba a žádosť příjemna. Guyau ptal se kdysi pyrenejského děvčete, co to za krásnou květinu, načež ona odpověděla: „To není nic, to se nejí.“ — Krásnou zemí nazývá se země bohatá, kde se hojně jí; pro námořníka bude krásným moře bezpečné; pro rolníka půvabný vlčí mák červenavý a modrá chrpa jsou skvrnou a nepěknosti na poli obilném; Američan uzná Anglii mnohem krásnější než svou zemi, jelikož může uraziti mile, nespatře stromu. — V dalším rozboru Guyau vyvrací námitku, která by se mu mohla učiniti, že totiž žádosť jest egoistická a bytosti rozděluje, kdežto záliba aesthetická že je sbližuje a spojuje; chudý prý dosud nemůže poznati to či ono dílo umělecké, jež mají bohatí amateuři, ne-

smyslu tvrzení, že chceli kdo učiniti genesi citu aesthetického, bude mu učiniti historii potřeb a žádostí lidských. Dějiny pojmu mohou ovšem mnoho přispěti k jeho objasnění, ale pravda, že záliba aesthetická vznikla ze záliby na užitečnu, nedokazuje, že by záliby tyto byly totožny a ničím se nelišily.

Pročež dlužno zajisté na pravou míru přivésti tvrzení, že to, co jest krásno, jest tím také žádoucno, že není aesthetické emoce, která by v nás nevzbudila množství žádostí a potřeb více nebo méně nevědomých, a že aesthetická emoce spočívá z velké části v souhrnu žádostí, jež prahnou po uskutečnění.

(P. d.)

Ruská akademie věd v Petrohradě.

Dle pramenů podal *J. Kouble.*

V době, kdy zřízení »Akademie věd« jest jednou z nejpalčivějších otázek a podmínek osvětového bytu národu českého, nebude nevhodno ohlédnouti se po podobných vědeckých závodech v jiných zemích a u jiných národů, jmenovitě slovanských. Majíce za to, že v širších kruzích našich ve příčině té jmenovitě svět ruský méně je znám, hodláme obšírněji promluviti o předním vědeckém ústavu Rusů, totiž o carské akademii věd v Petrohradě. Nejvyšší tento vědecký ústav ruský zaujímá v učeném světě bez odporu jedno z prvých míst.[1])

Podnět ku zřízení akademie věd v Petrohradě dal slovutný Bohumír V. Leibniz, na jehož návrh založena byla již r. 1700. v Berlíně akademie věd, jejíž prvým předsedou se stal. Ve Vídni nemohl týž veleduch, jenž sám uznal svůj slovanský původ, s podobným návrhem proniknouti. R. 1711. setkal se v Torgavě osobně s velikým reformátorem carem Petrem Velikým, kterému společně se svým slavným současníkem filosofem K. Wolfem, jehož car ke službě v Rusku získati se snažil, zřízení vědecké akademie odporučoval. Reformatorský duch Petra Velikého ihned se myšlénky této chopil, načež sdělána byla osnova, dle níž akademie měla se skládati ze tří samostatných institucí, a sice z učené společnosti, která měla vědy a umění pěstovati; pak z university, na které by členové akademie přednášeli, a konečně z gymnasia, na němž by akademičtí adjunkti připravovali mladíky pro universitu. Avšak Petr nedožil se provedení tohoto plánu svého; po smrti jeho pak uskutečnila se jen z části jeho původní osnova. Byla totiž za vlády jeho manželky, carevny Kateřiny I., dne 29. prosince 1726. slavnostně zahájena pouze učená společnosť, t. j. akademie věd, kdežto zamýšlené druhé dva závody zůstaly jen nastíněny v úředních aktách. Slavný Wolf účastnil se při organisaci a ustrojení akademie, odmítl však nabízené mu místo předsedy, kteréž svěřeno bylo Blumentrostu; na odporučení tohoto přijati byli za prvé členy: bratři Bernouillové, Bilfinger, Euler, Martini a j. Rozdělena byla pak akademie na tré tříd: mathematickou, fysickou a historickou, se všemi podřízenými a pomocnými pododbory. V souhlasu se směrem, který

může vstoupiti zdarma do koncertního sálu. Východan krásnou ženu skrývá pod závoj. Řekové válčili pro Helenu, řecká města prou se o Herma Praxitelova. Italové nemohou odpustiti Francouzům, že jim odnesli některá díla umělecká.

[1]) Pramenem k dějinám akademie jsou materialy, sbírané a sestavované M. P. Suchomlinovem, které akademie sama vydává: М. И. Сухомлиновъ: Исторія россійской академіи. Выпуск I. V Petrohr. 1878. atd.

tehda Evropou ve vědě panoval, a jemuž Keplerem, Newtonem a Leibnizem cesta byla proklestěna, dáno též prvenstvo realistickému směru i v Petrohradě, tím více, že i sám Petr nejvýše vážil si věd realních. Kromě uvedených členů byli v mladé akademii zastupiteli směru toho Delisle a Herman. Již dle znění těchto jmen pozná snadno čtenář, že první ruští akademikové nebyli Rusy, nýbrž cizinci. Mezi prvními 15 akademiky bylo 11 Němcův, ostatní byli Francouzi a Švýcaři. Prvý Rus, jemuž dostalo se místa v učené společnosti té, byl předák tehdejšího ruského básnictví a zakladatel národní ruské literatury, slavný M. V. Lomonosov (1711.—1765.). Úkazu tomu nebudeme se diviti, uvážímeli osvětové poměry Ruska z té doby, kdy nebylo ještě u Rusův učenců v evropském smyslu. Nebylo tehdy ještě vědecké literatury, a nebylo také prostředků k vědeckému odchování budoucích učenců. Školy učencův a založení vědecké literatury mělo se dosíci vnějšími silami, které za tím účelem do ruských služeb přijaty byly. Prve než se přistoupilo ku skládání a vydávání ruských vědeckých děl, učiněn počátek tím, že pilně a horlivě překládány byly německé, francouzské, anglické, holandské vědecké spisy, vedlé toho pak též klassičtí spisovatelé řečti a římští. Akademie vydávala spisy své v německém, francouzském a ruském jazyku. Za sídlo byl jí odevzdán dvorec Praksevije Soltikovny, manželky Petrova nevlastního bratra Ivana († 1696.), palác to o třech patrech s okrouhlou věží nad krovem, která měla sloužiti za hvězdárnu. Po krátké přestávce za vlády Petra II. Aleksejeviče (1727.—1730.) počala akademie živěji působiti za vlády carevny Anny (1730. až 1740.) a Alžběty (1740.—1762.). Ponenáhlu počali se i domácí synové ve vědách vyznamenávati, tak že novým zákonem z r. 1747. bylo nařízeno, že nejen cizinci, nýbrž i rození Rusové mezi členy akademie přijímáni býti mají. Ba konečně stal se i předsedou akademie Rus Kyril Razumovský, hetman kozácký, a do správy vzat tolikéž Rus Těplov. Cizinský živel však, který domníval se býti na Rusi pánem, těžce nesl, že domácí intelligence počala dobývati si vstupu do nejvyššího ústavu vědeckého, ačkoli tento přece jiného účelu míti nemohl, než vychování domácích badatelů ve vědě.

Mezi oběma živly, cizím i domorodým, nastaly třenice, jež k tomu blahodárnému konci vedly, že více cizích akademiků vystoupilo.

Co se týká jazykovědy a probádání i pěstování ruského jazyka vůbec, akademie v oboru tom nepodnikala ničeho, ježto dle organisace své neměla jazykozpyt ruský za přímý úkol svůj. Teprve carevna Kateřina II. (1762.—1796.), veliká podporovatelka osvěty a zvláště akademie, rozhodla se zříditi novou akademii pro ruský jazyk, což se stalo r. 1783. — Podobným způsobem i v Paříži byla založena Richelieuem r. 1635. »Académie française« pro vzdělání francouzského jazyka, a teprve po 13 letech Colbertem r. 1663. »Académie des inscriptions et belles lettres« hlavně pro dějiny, konečně r. 1666. »Académie des sciences« pro vědy, jmenovitě přírodní. Akademie ty spojeny byly r. 1795. v jednotný »Institut de France,« který rozdělen byl na pět samostatných tříd či lépe akademií.

Jakož bylo prvou úlohou francouzské akadem., vypracovati francouzský slovník, jehož prvé vydání vyšlo r. 1694., tudíž 31 let po založení akademie, a úloha ta dodnes zůstala akademii, která slovník neustále doplňuje, tak i ruská Kateřinou založená akademie obrala si za úlohu, pracovati k tomu, aby se »rozvinul, obohatil a očistil ruský jazyk.« Osnova této nové akademie pochodí od nadšené

kněžny Daškovy,[1]) kterou Kateřina II. již dříve byla jmenovala předsedkyní carské akademie. Bylo tedy prvou prací ruské akademie, aby se složil slovník národního jazyka na základě etymologickém; redakce sestávala z 21 členů ve třech oddílech: grammatikalním, vykladatelském a vydavatelském: mezi členy byla sama kněžna Daškova, známý básník Deržavin, veliký mecén národu ruského Šuvalov atd., ano v práci pomáhala jim sáma carevna. Toto prvé dílo akademie ruské vyšlo v šesti svazcích od r. 1789. až 1795., obsahujíc 43.257 slov, s názvem: »Slovar Rossijskoj Akademii«; rozmnožené vydání téhož slovníku v pořádku abecedním [2]) vyšlo v šesti svazcích r. 1806.—1822.

Carská ruská akademie zůstala samostatným ústavem až do r. 1841., t. j. až do času Mikuláše I., kdy byla sloučena s akademií věd jako »oddělení ruského jazyka a slovesnosti.« Vedlé toho akademie sestává ze tří oddílů nebo tříd: fysicko-mathematické, ruského jazyka a literatury, a konečně třídy historicko-filologické.

Členové jsou: řádní a mimořádní, čestní a dopisující. Řádní členové mají sídlo své na Rusi, a to s jedinou výminkou (T. J. Buslaev v Moskvě) v Petrohradě. Každý řádný člen jest představitelem dotyčného odboru ve třídě (vyjímaje ruskou): tak jeden fysiky, druhý zoologie, třetí historie a archaeologie ruské, čtvrtý filologie klassické atd. Jest jich celkem 25, z nichž všichni požívají hojného platu, a mnozí mají i svobodný byt v akademických budovách. Řádný roční budget akademie obnáší 300.000 rublů (okolo 400.000 zl.). Výbor, aneb ruským terminem »Konferencija« akademie sestává z předsedy, místopředsedy a doživotního tajemníka; správní výbor pak z řečeného předsedy a po jednom ze členů každé třídy.

Akademie má svou tiskárnu a své knihkupectví; kromě toho pak spojeno jest s ní více ústavů ku podpoře věd, jmenovitě bibliotheka, fysikalní a mineralogický kabinet, chemická a fysiologická laboratoř, museum zoologické a botanické, pak museum klassické archaeologie a museum asiatské, dále ruský numismatický kabinet a museum pro etnografii a anthropologii jmenovitě Ruska, konečně následující observatoře: fysická hlavní i ona v Tiflisu, magnetická a meteorologická s podružnými ústavy v Jekatěrinburgu a Irkutsku.

Astronomická observatoř, založená r. 1838. nákladem dvou milionů rublů, jejímž ředitelem je nyní proslulý astronom, člen akademie O. V. Struve, a která dostává od státu ročně 46.000 rublů podpory, nalezá se nyní blíže Petrohradu v Pulkově, odkud se elektrickým drátem hlavnímu městu poledne oznamuje, a v tomto výstřelem z děla rozhlašuje. Přednostou každého kabinetu, musea a observatoře jakož i bibliotheky jest jeden z řádných členův akademie dle svého zajímání se s dotyčnou odbornou vědou, a ostatní pomocný personal jest mu přidělen a podřízen. Na Rusi tudíž považuje se za prospěšné vědě, aby se akademii věd podřídily všecky ony pomocné ústavy, musea, laboratoře, observatoře, kabinety, které slouží ku vědeckým bádáním v oněch oborech, které dle stanov spadají v područí nejvyššího tohoto vědeckého ústavu. Tam od století trvající zkušenosť upevnila přesvědčení o prospěchu takového zařízení.

[1]) O vynikající osobě té XVIII. věku obšírná je biografie v ruském časopisu „Otěčestvennyja zapiski“ r. 1859. Epocha akademického působení jejího vytýká se v 3. článku (tom. 127., str. 271. sll.).

[2]) Prvé vydání má etymologický pořad. Kněžna Daškova sama vypravuje, že carevna Kateřina nesouhlasila v tom s ostatními akademiky. Kolik slov dotyční odborníci za týden nashromáždili, vždy v sobotu ve schůzích se pořádalo, a sice dle příbuznosti po kořenu!

U nás naproti tomu zakořeněno je domnění, že byrokracie, která velmi zřídka osvědčuje interess pro pokrok vědy, majíc obyčejně skrovné pro ni pochopení, že s větší horlivostí pečovati bude o rozvoj takových vědě pomáhajících ústavů.

Takový však, jako na Rusi, panuje náhled také ve mnohých jiných pokročilých zemích, kde se nezachází s vědou dle vymyšlené šablony, a kde se dozor učeného ústavu nepokládá za pouta, jimiž se spíná svoboda vědy.

Prohlédněmež si některé z těch ústavů, stojících ve svazku s akademií. Bibliotheka, čítající přes 300.000 svazkův a mnoho rukopisův, umístěna je v tak zvané malé hvězdárně u samé hlavní budovy akademie. Rozdělena je na dva hlavní oddíly: prvý pro knihy ruské a jinoslovanské, druhý pro knihy v cizích jazycích. Bibliothekářem je známý učenec, člen akademie A. Kunik. Etnografické a anthropologické museum obsahuje v prvé části podoby národův a plemen ruského státu ve vlastním jejich národním kroji, ve kteréž příčině doplňuje jaksi etnografické museum Daškovovo v moskevském Rumjancevském museu. Petrohradské vykazuje se jmenovitě bohatou kraniologickou sbírkou, představující lebky dotyčných národův a plemen; tolikéž bohata jest i předhistorická sbírka s předměty kamenné, měděné a železné doby ze všech končin ruských. Zoologické museum, jehož ředitelem jest akademik A. A. Strauch, vyplňuje přes 14 sálův a vyniká rozmanitými vzácnostmi a specialitami. I laikovi zajímava je zde bohatá sbírka předpotopných zvířat, a mezi nimi úplná kostra mammuta, nalezeného v ledu Leny v Sibiři, lebka megatheria atd. V přípravně, kde pracuje více preparateurů, spatříme takové množství živočichů, které napořád se dodávají ze všech stran rozsáhlé říše ruské, že by tyto ještě nepřipravené předměty samy o sobě vyplnily veškeré prostory českého přírodopisného musea. V mineralogickém kabinetu poutá pozornosť naši bohatá sbírka meteoritův, a po botanickém museu numismatický kabinet, bohatý starořeckými a římskými, zvláště pak ruskými mincemi, jichž jest ohromné množství v nepřetržité řadě od nejstarší doby dodnes.

Vědecká činnosť carské akademie známa a ceněna jest v celém učeném světě. Uložena jest pak v tyto hlavní roční publikace: Zápisky pro všecky třídy akademie, »sborník« oddílu nebo třídy ruského jazyka a literatury, memoires, bulletin, mělanges, meteorologický sborník (rusky), »Beiträge zur kenntnis des russischen reiches,« a konečně ve zvláštní díla od jednotlivých akademikův a odborníků všech odvětví vědeckých, která akademie vzdělává.

Všecky tyto dílem stálé, dílem proměnlivé publikace obnášejí každého roku mnoho knih; tak r. 1885 vydáno bylo celkem 36 knih a svazků. Všecky práce, které se vydávají v »zápiscích« a ve »sborníku,« psány jsou jazykem ruským; ony pak, umístěné v memoirech, bulletinu, mělangesu, také v jazyku francouzském a německém. Zvláštní neb o sobě vydaná díla tisknou se v onom jazyku, ve kterém byla sestavena. Okolnosť ta, že nejvyšší vědecký ústav ruský pěstuje odbory vědecké i v cizích jazycích, mnohým ruským vlastencům velice je proti mysli, ačkoli dá se úkaz ten poněkud ospravedlniti kosmopolitickým rázem některých specialních věd, jakož i tou nepopíratelnou pravdou, že ruskému národu není se co obávati odnárodnění. Zvyk ten není ničím jiným, než zbytkem anebo dědictvím z dávné minulosti, kdy, jak praveno bylo, i akademikové byli vesměs cizinci, a pro akademii pracovali vesměs Nerusové, ježto ruských učenců

bylo jen pořídku. Tento cizinský živel v carské akademii drží se tím úporněji, ježto postavení ruského akademika jest velmi výnosné. Avšak i v této příčině zmahá se obrat k lepšímu, tak že se carská akademie vždy víc a více i strany jazyka porušťuje. Ruští učenci domácí dávno již mají na Rusi vrch, zaujímajíce stále u větším počtu akademické stolice, a zajisté v nejbližší budoucnosti nastane doba, kdy v akademii ruské cizí jazyk úplně umlkne.

S hlediska pouhé vědy snad by se nemohlo mnoho namítati proti takovému kosmopolitismu; a také v národním smyslu nebyl z počátku na škodu, neboť na prsech cizí pokročilejší vědy odchováno bylo mnoho ruských synů. Když cizí jazyk převezme v jiném národě kulturní úlohu, není mu nebezpečný: jakmile však účelu kulturního dosaženo, je úkol cizího jazyka vykonán, a vliv jeho musí bez podmínky přestati. Jakmile trvá působení cizího jazyka dále i přes tuto fasi, musí se státi nebezpečným domácímu, kulturně již vyspělému živlu, neboť tlumí duševní samočinnosť národa a vysušuje jeho mozek.

Těžce musí proto nésti každý vlastenec český neblahý utrakvismus v královské »české« společnosti nauk, kde i v době naší němčině zvláštní přednosť se dává, ačkoli německý národ z ohromného počtu akademií v Rakousku, Německu a jiných státech se těší.

Žalostný úkaz ten tím bolestněji dojal každého Čecha, když nynější předseda řečené společnosti ve slavnostní schůzi v paměť stoletého jejího trvání, ve vodnaté řeči své, která nevynikala ani jedinou myšlénkou, důstojnou tak posvátného okamžiku, k úžasu přítomných velebil dvojazyčnosť společnosti a s důrazem pronesl k hanbě národa českého přání, aby i na dále tak zůstalo...

Co se týče ruské akademie, tu dlužno připomenouti ještě, že členové její, kteří užívají francouzského a německého jazyka ve svých vědeckých pracích, nečiní snad proto tak, že by rusky neznali (někteří cizí akademikové píší i rusky, na př. Struve, Wild a j.), anebo že by nepřátelsky smýšleli proti ruskému jazyku, národu a jeho postavení. Něco podobného není na Rusi možno. Podobné úkazy ve velikých zemích vyskytují se ze zvyklosti, z obyčejů zděděných anebo z jinakého pojímání velikých kulturních otázek.

Z toho však nenásleduje, že by se rozhodující činitelé v královské české společnosti nauk mohli odvolávati na tyto poměry v ruské akademii, jakož i na jiné internationalní učené ústavy v Evropě.

Čeho může veliká slovanská Rus bez úhony do jisté míry snésti, bylo by duchovní samovraždou národu tak malému, jakým je náš český. A vůbec všem malým národům slovanským v Rakousku budiž na paměti, že by neradno bylo nápodobovati zděděný příklad Rusův. U malých národů cizí jazyky a cizí literatury mohou býti pouze nositeli vyššího stupně vzdělání; avšak v domácí literatuře, která beztoho u všech malých národů slovanských, nevyjímaje ani český, churaví duševní i peněžitou anaemií, ani ve vědeckém oboru nemělo by se jim dopřávati místa. Malí národové nemají a nemohou míti na světě ten účel, aby svou chudobou zdvihali a množili cizí bohatství. Jeli jednotlivým odborníkům malá jejich vlasť příliš těsným tržištěm pro jejich duševní výtvory, aneb jestli jméno jejich snaží si dobyti uznání i za hranicemi užší vlasti, mohou si nalézti kupce nebo překupníky i na cizím tržišti, a není jim třeba obohacovati vědu cizí z domácích, beztoho skrovných, hmotných prostředků.

Carská akademie nauk vydáváním svých publikací a pečováním o rozvoj svých pomocných ústavů šíří a podporuje přísné vědy v Rusku, kromě toho však

ještě povzbuzuje k pracím vědeckým, udělujíc ceny za nejvýtečnější vědecká bádání. K účelu tomu má k disposici každého roku ohromné summy. Konečně pořádá tolikéž na svůj náklad vědecké expedice. — Vše to možno je při velikých prostředcích, kterých akademii se strany státu v štědré míře se dostává.

Dopisy Františka Sušila s Al. V. Šemberou.

Vysoce ctěný Příteli!

S potěšením přijal jsem vzácný list Vašnostin, spatře po mnoha létech opět milé mi písmo ruky Vaší, a nedávámli odpovědi snad tak rychle, jak jste sobě toho žádal, račtež to přičísti jednak mnohému zaměstnání mému v době právě minulé, mnohem více ale té nesnadnosti, s kterou mi vyhledávati bylo spůsobilého rytce na mappu Palestinskou. Jakož jste mi Vašnosti i p. pat. Fáborský psáti ráčili, že budete potřebovati, pakli ne hned, tedy později znamenitě mnoho exemplarů, vidělo se mi býti výhodnější, ohlížeti se spíše po mědorytci nežli po lithografovi, a okolnosti chtěly tomu, že se mi poslední dni minulého týdně nabídli ku práci té dva rytcové z ústavu geografického, kteří i mne mappu ryli a dílem ještě ryjí, kdežto jim to ještě před 14 dni bylo pro jiné zaměstnání, které měli před sebou, nemožné. Umluvil jsem s nimi vše, jakož ale i z druhé strany s lithografem Rauhem (dobropověstným), a záležeti bude na sl. Výboru Jednoty s. Cyrilla a Methuda, který spůsob rytby sobě vyvolí, zdali ve mědi čili v kameně. I kámen podá, jak mne p. Rauh ujišťoval, 5000 i více dobrých výtisků.

Šíře psal jsem o tom p. Fáborskému, ve věci té od Vás zplnomocněnému, a poněvadž p. Fáborský s Vámi tu záležitost na poradu vezme a zevrubný obsah listu mého v známost Vám uvede, tedy nechci se dvakráte opakovati a na této předchozí krátké zprávě na ten čas přestávám.

Jsme tomu zde velmi povděčni, že Vašnostina sbírka písní národních nyní úplně i úpravně vydána bude, toliko bychom sobě přáli, kdyby prenumerace i jinde a nejen v Brně přijímána byla, neboť jest to nesnadno, nepatrný předplatní peníz poštou posílati p. Winikrovi. Hlásilť jsem se ovšem zde u knihkupce Leona, ale brzoli svazek první obdržím a v jaké ceně, snad teprv zjara věděti budu. Páně Žákův Jerusalém osvobozený posud tu není cestou knihkupeckou, já obdržel jsem jej náhodnou příležitostí soukromou. I také Vašnostiny básně, pokud mi vědomo, na skladu zde neleží, já alespoň u Leona marně jsem je hledal.

Slyším, že se nestalo bez přičinění a přimlouvání údu Jednoty s. Cyr. a Meth. v Brně, že časopis Cyrill a Method v B. Bystřici vychází nyní v jazyku biblickém. Kéž by i také p. Radlinský šel do sebe a přestal tropiti ty darebnosti v uherském věstníku vládním, kdežto zákonové říšští se otiskují v jazyku biblickém, nařízení zemská, od Radlinského překládaná, ale za nimi, v jakési smíšenině z Bernoláčiny, Hurbarčiny, ruštiny a Hatalčiny. Radlinský jest člověk ošemetný, na něj by měl udeřiti p. biskup, proč, mohl bych Vám vyjeviti ústně.

Kollárova Staro-Italia slovanská jest již vysázena a bude činiti 112 archů. Hatala sepsal v jazyku biblickém „Zvukosloví české," dílko asi 10archového, a pokud jsem v ně nahlédl, dobré. J. Jireček sestavuje novou chrestomathii českou pro školy. V tiskárně státní tiskne se ve formátě příručním (český) Zákon trestní a Civilní řád soudní, jejž posud překládám, a nepochybně v březnu podáme do tisku Zákon občanský, jejž revidujeme.

Těšil jsem se vždy, že k nám do Vídně zavitá velectěný pan hrabě Taroucca, ale posud nás naděje naše oklamala. Snad budeme míti potěšení a pana hraběte zde spatříme, až příroda, v okolí Vídenském zvláště krásná, v jarní roucho se oděje.

Nevíme, jak asi bude se zdejším kostelem československým. Pan Fürst mi pravil sice, že úředně vše dobře zavedeno, jinde ale jest domnění, že Liguriáni opět tam budou usazeni. My bychom toho litovali velice. Fürsta a Klosa nenahradí nikdo.

Račtež zvláštní mou úctu oznámiti panu hraběti Tarouccovi, i pp. Žákovi, Kuldovi, Poimonovi a Procházkovi. Rovněž se Vašnosti poručeny činí rodina moje, ač v neznámosti, a p. Fikeysova (ovdovělá býv. p. Bočkova), ježto nedaleko nás bydlí a zvláště mi toto uložila.

S tím se Vám na všem dobře a šťastně míti žádám a trvám ve vší úctě Vašnostin oddaný přítel i ctitel Al. V. Šembera

Ve Vídni dne 14. února 1853. bytem: Landstrasse, Ungergasse N. 364. I. St.

Vysoce ctěný Příteli!

Dle úřadu mého dostalo se mi úkolu, bych přeložil na česko konkordát právě vydaný. Žádaje pak sobě i pokládaje za potřebné, aby úřední překlad tento, na nějž se bude časem odvoláváno, co nejvíce s textem původním se srovnával a užito v něm bylo slov naskrze přiměřených, zvláště co theologických se dotýče, obracím se, s vědomím představeného redakce naší, p. ministerního rady rytíře Hye, k Vašnosti s žádostí přátelskou, abyste nepokládaje toho sobě za obtížné, přeložení české, jehož část tuto přikládám, dobrotivě přehlednouti, co by v něm vadného bylo napraviti, a vůbec tu formu jemu dáti ráčil, kterouž by zákon tak důležitý míti měl, aby velebnému duchovenstvu i znatelům jazyka úplně zadost činil. Vašnosti ráčíte býti zběhlý tou měrou jak v latině, tak i v staré biblické češtině a nazvosloví církevním, že s plnou důvěrou úpravu tuto na Vás skládám, ať nedím ničeho o hotovosti Vaší vlastenecké v případnostech všelijakých, kdež činiti jest o zvelebení řeči a literatury národní.

V textu latinském, kterýž tu pravidlem jest, jsou slova některá, jako: locorum ordinarii (III.), pia opera (IV.), sacrorum antistites (VI.), missio et auctoritas (tamtéž), immunitas etc., k nimž zvláště zřetel Vašnostin obracím. Rád bych tomu totiž byl, aby vše se přeložilo, pokud možná, tak, jak překládali z latiny naši Veleslavínové a Kocínové; pakli toho neučiním sám, jest to zajisté nestatečností mou, nikoliv, nedostatkem vůle.

Zítra neb pozejtří odešli Vašnosti konec překladu. Jak mile mi to ráčíte vrátiti, upravím vše a odešli k místodržitelstvím k vyhlášení v zákonnících zemských.

Dopisování s redakcí zákonníka říšského, když se týče věcí úředních, jakož jest tato, osvobozeno jest od porta, toliko potřeba aby se to na adrese napsalo, jak jsem Vám v příloze navrhl. Textu německého netřeba, abyste nazpět posílal, pakliby Vašnosti jinak vhod přišel. Užívaje příležitosti této, přikládám nepatrnou věc k laskavému dodání p. Chytilovi. Není však s tím naprosto na pospěch.

Několikráte četl jsem již oznámení, že vyšla Válka židovská, prací Vašnostinou k tisku připravená, však posud se mi jí spatřiti nedálo. Račtež prosím příležitě kněhkupci Nitschovi připomenouti, by alespoň jeden exemplář, neli více, knihkupci Leonovi poslal, bychom díla tak důležitého dojíti mohli.

Litovalť jsem velice, jsa na s. Petra v Brně, že jsem Vašnosti navštíviti nemohl. Obstaraval jsem některé věci rodinné, a tudyť jsem se pro krátkost času s mnohými přátely nesešel.

Moje manželka i paní Fikeysová (byv. p. Bočková) zvláštní úctu Vašnosti vzkazují. P. Fikeysova má od dvou roků dvě mladátka: Boženku a Vladimíra. Moje Zdenka, ježto Vám ruku líbá, pilně chodí k Voršilkam do učení, Vratislav do II. třídy na gymn. akad.

Račtež mne poroučeti vys. ctěn. panu hraběti Tarouccovi, pp. Procházkovi, Kuldovi a jiným našincům mne pamětlivým.

Naději se oddávaje, že žádosti mé oslyšeti neráčíte, poručena se Vám činím a trvám v úctě všeliké Vašnostin oddaný ctitel i přítel Al. V. Šembera.

Ve Vídni dne 20. listop. 1855. Bytem: Landstrasse, Ungergasse N. 364.

Což pak se děje s písněmi Vašimi, že nevycházejí?!

Vysoce vážený Příteli!

Ve zdejší tiskárně státní tištěn jest Concordat ve všech jazycích zemských císařství Rakouského, určený nejvíce do Říma a vysokému duchovenstvu. I vyžádalť jsem sobě na představeném svém, p. min. radovi Hyovi, jednoho exempláře pro Vašnosť, jejž Vám tuto na nepatrné znamení vděčnosti naší za onu laskavou ochotnost posílám, kterou jste se redakci k revisi textu českého propůjčiti ráčil. U kněhkupců vydání tohoto dostati nelze.

Zároveň činím Vašnosti upřímné díky za Josefa Flavia, jímž jste mne beze všeliké zásluhy jménem ctěného spolku Dědictví s. Cyrilla a Methuda ráčil obmysliti. Jest mi to kniha velmi milá a vzácná, v níž Vratislav na místě mne příliš zaměstnaného pilně čítává.

Na Vašnostin dopis poslední příležitě šířeji Vám odpovím; na ten čas jsem zanešen náhlým překládáním osmiarchového nařízení o knihách gruntovních na Slovensku, kterýž překlad do 15. t. m. do Budína odeslati se má. Mnohem raději však bych se s Vašností sešel osobně, bych s Vámi o tom a onom důvěrně pohovořiti mohl.

Račtež mne i dále v přízeň poručena míti a tu, kde náleží, v přízeň poručiti. S tím jsem, úctu všelikou k Vašnosti chovaje, Vašnostin oddaný přítel i ctitel

Ve Vídni 9. ledna 1856. Al. V. Šembera.

Vysoce ctěný Příteli!

Z více stran vyzývají mne znovu, abych vydal spisy své v literatuře české, dle nichž přednáším. Chtěje žádosti této vyhověti, upravuji je nyní, pokud možno; jsouť však v nich části některé, jichž mně samému náležitě upraviti nelze, a k těmto částem náleží hlavně literatura teologická nového věku. Nejsa a dle studií mojich nemoha býti znalý věd teologických, jsem v nemalé nesnázi, maje podati v bibliografii přehled lepších spisů bohoslovních od r. 1780.—1857. a nad to krátký obsah jich a úsudek o něm i o jazyku; v nemenší pak nesnázi jsem, maje v úvodu o literatuře pojmenovati výtečnější muže, učeností theologickou proslulé, neboť ačkoli znám osobně i ze spisů mnohé vlastenecké duchovní, o jich vědomostech bohoslovních nicméně úsudku vynášeti sobě netroufám.

V té případnosti obracím se tedy důvěrně k laskavosti Vašnostině, a přikládaje tuto onu část literatury, ježto spisovatele a spisy bohoslovecké nejnovější doby v sobě zavírá, Vašnosti přátelsky žádám, abyste ji dobrotivě prohlédnouti a vedlé možnosti opraviti, a dle potřeby rozmnožiti nebo zkrátiti ráčil. Zvláště bych Vás prosil, abyste sobě za těžké nepokládal, a ke spisům ode mne uvedeným, které byste buď sám byl četl neb odjinud znal, několika slovy úsudek připsal: na př. výtečný duchem nábožným, důkladnou vědoucností teologickou, správným plynným jazykem a pod. Zase bych Vás ale také žádal, abyste ke spisům, ježto by byly obsahu chatrného a do takového přehledu by nenáležely, laskavě připomenouti ráčil: budiž vynechán, a na jeho místě raději ten a ten spis lepší a zde opomenutý položen.

Zkrátka račte mi v tom býti dobrotivým rádcem i přísným censorem, jsa tím jist, že se vděčně i ochotně připomenutími Vašnostinými spravovati budu. Co tuto píši o teologii katolické, vztahuje se ovšem i na teologii nekatolickou a na literaturu vychovatelskou, též tu přidanou. Snadno by se přihoditi mohlo, že bych uvedl spis některý protestantský, obsahu jeho neznaje, který by Vám na závadu byl, pročež i tu račte býti laskavým mentorem, bych nevědomky neklopýtnul.

Nemám nic proti tomu, kdybyste listů těchto i třeba p. prof. Procházkovi okázal, zdaližby i on něco připomenouti neb vytknouti chtěl, neboť vždy jest mi milejší kritika předcházející nežli potomní, zvláště když přichází od mužů národu milovných, kteří rádi blud prominou, vědouce, že není zúmyslný. Ostatek podotýkám, že mne ničím neurazíte, byť ste i sebe přísněji a ostřeji soudili.

Račtež sobě na mysl uvésti, jakby Vašnosti bylo, kdybyste měl podati přehled a posouzení spisů právnických a politických, a pojmenovati výtečné právníky a lepší vzdělavatele věd státních? Rovněž tak vede se mi v bohosloví. Z té příčiny za to prosím, abyste ráčil i přihlídnouti, zdali jsem vědy teologické dobře rozvrhl, v náležitém pořádku sestavil a zdali jsem snad spisu některého nepoložil do jiné třídy, nežli kam náleží.

Poznamenání račte udělati po kraji, kde k tomu konci místa ponecháno; pakli by ale bylo širší nějaké změny potřebí, neračte váhati, napsati mi to zvláště. Chyby opisovačovy sám napravím.

Litoval jsem velice, že navrátiv se z Čech na začátku září, s Vašností jsem se více neshledal. Byl bych rád s Vámi o mnohých věcech ještě promluvil a zavedl Vás do některých domů, kde byste sobě byl liboval a kde by Vás velmi rádi byli viděli.

Co pak se děje s Vašimi písněmi Moravskými? Vyjde zase brzo svazek? Pro mnohá zaměstnání neuvedl jsem posud ve skutek, o čem jsem se Vašnosti zmínil, ale pokusím se o to, nepůjdeli tisk ku předu.

Snad že na budoucí rok Zdenku svou učiním údem dědictví s. Cyrilla a Methuda. Posud bylo mi to nesnadné, neboť mám mnoho výloh domácích, a za sebe a za Vratislava platím ročně k ústavům vlastenským 25 zl.

Paní Fikeysova nebydlí více v sousedství našem; inžinýr Fikeys přešel totiž ze služby státní k železnici Linecké a jest nyní bytem v Penčinku blíž Vídně. Dne 13. bud. měsíce ledna bude tomu 10 let, co paní Fikeysova stala se vdovou. Bylyť tehda jiné časy, více citu národního a více šlechetnosti.

Byloli by Vašnosti příhodno, poslati mi rukopis nazpět okolo nového roku, račte ho do té doby připraviti dodavateli listu nynějšího, p. Žateckému, právníkovi [věrně]. Pakli byste mi ho ale zamyšlel poslati dříve neb později, tedy to račte učiniti poštou povozní, poznamenaje na balíčku „Bücherdruck," protože za balíčky, na nichž napsáno „Schriften," asi čtvernásobné porto se platí. Pro ulehčení svědomí lze k věcem psaným nějaké starší noviny neb nějakou tištěnou brošurku přiložiti.

Poroučeje se co nejslušněji panu hraběti Tarouccovi a prof. Procházkovi, a pozdravuje přátelsky p. spirit. Kuldu a jiné známé smýšlení vlastenského, v další přátelství se Vašnosti oddávám a trvám v úctě všeliké Vašnostin přítel i ctitel věrný

Ve Vídni dne 19. prosince 1856. Aloys Vojtěch Šembera.
Bytem: Ungergasse č. 364.

Manželka moje Vašnosti úctu vzkazuje; Zdenka i Vratislav ruku líbají.

Abych odvaroval nedorozumění, toto ještě dokládám:

Historie řeči a literatury rozdělena jest tak, že se podává napřed přehled dějin vůbec, krátký přehled dějin umění, pak řeči, na to literatury a na konec bibliografie. V této uvádějí se toliko lepší spisy o sobě vyšlé a časopisy; v článku o literatuře ale také jednotlivá pojednání z časopisů, když jsou znamenitá, na př. jazykozpytná pojednání Šafaříkova v čas mus. Tím spůsobem mohlo by se i v článku o literatuře teologické v půlarších 33—34 vytknouti mnohé výtečné pojednání z té neb oné vědy teologické, ježto obsaženo jest na př. v čas. pro katolické duchovenstvo, v Blahověstu, v Hlasu jednoty katolické atd. Že jsem já toho neučinil, toho příčinu již výše jsem připomenul. Znateli věci nebylo by těžko, článek zde jen naznačený zdvojnásobniti a jádra mu dáti.

O působení jednoty katolické co do jazyka, připomenuto v článku o řeči.

Vysoce Vážený Příteli!

Především želám k novému létu týchž dober, kterých jste v předešlém přemilém listě mi želati ráčil; tolikéž i od p. Procházky vyřizuji.

Dáleji vzdávám Vám díky, že konečně jste vydal mapu země naší Moravy a že již jednou ryzými jmény osady budeme nazývati moci. Chtěl jsem několik předplateů sebrati; ale již to činil p. Dr. Vašátko a já sám jsem nyní k němu přistoupil i s těmi jenž slíbili že snad přidají se ku počtu tomu. Bude jich snad přes dvadcet něco, ovšem což to jest na Brno; ale račte povážiti že o novém létě právě nejvíce vydání bývá a tudyž že se každý ukrčuje a odvracuje od vydání jež nevyhnutelna nejsou. Také a svrchovaně i to místo má, o čem dotýkáte, že nová generace v baživosti zabředá a v požitbárství se zapředá a to ihned z mládí ne bez viny našich matek a otců holým a čírým zábavám zvyká pilnosti a mravnosti nešetříc a neprohlédajíc k tomu, aby raději něco pro podporování dobrých účelů a literatury uschránila. Líto mi, že se Vašnosti tak špatně s odbytem vede nyní; ale nadějte se že později s radostí nejeden napraví čeho nyní hned zanedbal. Račte poslati navěští do Mikulova p. kanovníkovi Matěji Kittnerovi; snad on předce také odebere aspoň sám nějaký exemplář a možná že i jiný p. kanovník to učiní, snad p Edvard Karlík nedávno tam z Brna přesazený, jemuž by také svědčilo kdyby co bývalý náš pokladník Vašnostinou mapou se opatřil.

Nemohu také neskládati srdečných díků za to opatření Bulgakovy dogmatiky pravoslavné; nepotřebuji právě toho okamžení knihy té ale ovšem brzo bych ji rád uviděl

mezi knihami svými. Historii theologie ruské bychom všickni rádi znali, a nejvíce já od dávné doby po takové knize toužím; snad posavade žádného díla takového není a bezmála jen v historiích literatury ruské obecných také ta stať se pojednává. Neosměluji se o takové dílo nejnovějšího vydání žádati, leč by snad právě druzí páni byli si vyprosili obstarání Š..... [?] aneb kdo jiný tam nejnověji historii ruské literatury napsal. To je ten náš vykřičený panslavismus, že ani nejpotřebnějšími knihami se opatřiti nemůžeme. Račte příležitě se optati p. arcikněze Rajevského, majíli Rusové obšírný komentar písma sv., já žádného neznám: ohromný ten národ mohlby ovšem oplývati spisy takovými, ale kde semena není darmo žní se dočekávati.

Z paskvil morav. Correspondenta mnoho sobě neračte dělati; list ten bez toho vážnosti nemá. Kritika na mnoze v rukou nedospělých se nalezá a holobrádci zasedají co sudí o věcech jimž zhola nerozumějí.

Kniha sama o Moravě snad brzo spatří světlo Boží; přesná jména mají pro mne zvláštní zajímavost, an nyní čta druhý díl o právu Slovanském páně H. Jirečka, jehož práce všelikého uznání hodna jest. Račte prosím neodkládati s tím dílem svojím.

Nezbývá mi leč projeviti všelikou úctu, ve které trvám Vašnosti upřímný přítel a ctitel

V Brně dne 14. ledna 1864. Fr. Sušil.

Prosím poručte mne své bl. rodině.

Posudky.

Národní církev. Slovo v čas. Napsal *Miloš E. Wachek.* V Praze. 1887.

Brošurka tato tlumočí některé novinářské hlasy, aby se v národě českém zařídila národní církev, jako prý už dříve byla za husitství a jako mají protestantští Němci nebo pravoslavní Rusové. Kritisuje nejprve a zároveň odsuzuje mínění těch, kteří za základ té »národní církve« navrhují buď husitismus anebo protestantismus nebo pravoslaví, jelikož vyznání, která jsou všecka v rozporu s historickým základem křesťanského života českého, totiž s učením a věrou sv. Cyrilla a Methoda.

»Hus měl dobrý úmysl a šlechetné snahy o reformu v církvi, ale příliš daleko odbočil z dráhy, již si byl původně vytkl, a chtěje prospěti církvi i národu, v obém minul se cíle: církve nezreformoval a národu neprospěl... Slavná to doba — ta doba husitská — ale smutná zároveň. Husitství s církví Cyrillometh. pranic společného nemají, leda slovanský jazyk. Vždyť Hus přímo kázal neposlušnosť ku papeži, naproti tomu sv. apoštolé slov. uposlechli ihned rozkazu papežského a vydali se do Říma.« Husitství je tedy nenárodní.

Tím méně protestantismus může se jmenovati u nás církví národní. Praví Wachek (str. 49.): »Jako katolicismus zachránil národ náš za prvních dob šíření křesťanství v Čechách od osudu Slovanů polabských, tak zase protestantismus národ náš připravil o samostatnosť — zničiv jej mravně i hmotně, ubiv v něm národní uvědomění! Jaké to frasovité deklamace, že na Bílé Hoře bojovali otcové za víru otců svých!! Vždyť víra otců našich byla a jest ta, kterou nám přinesli slov. věrověstci sv. Cyrill a Method, položivše v srdce Čechů základ k jich národnímu uvědomění. Nebyl (víra otců) však husitismus, jenž národ náš sklátil v časný hrob. Když protestantism z Němec přivandrovalý (po cestě husitstvím připravované) nabyl i v Čechách vrchu, když s novou věrou ztrácelo se národní vědomí, a jazyk český stával se popelkou ve vlastní domovině: tu Čech za cizí víru obětoval svou víru, svůj jazyk a konečně i samostatnosť své vlasti! — Klam to jest, že český národ bojoval na Bílé Hoře za svou národnosť. Že to nebyl boj o národnosť, vysvítá z toho, že na straně české bojovali též Uhři a Němci, a těm přece na uchování exsistence českého národa pramálo záleželo. Konečně ten nehodný náš král, Fridrich Falcký, jest nejlepším důkazem, jak málo Čechům tehdejším běželo o otázku národní cti a národního vědomí!«

»I pravoslavná víra, jsouc lidu našemu naprosto cizí, neznámou a nesrovnávajíc se v dogmatice s naší prvotní slovansko-katolickou církví, nestane se českému lidu nikdy církví národní« (s. 66.).

Tyto a podobné myšlénky o náboženství v našem národě jsou chvály hodny obzvláště u nekněze, že je uznal a odvážil se je pronésti také v naší české veřejnosti, která přece tak schoulostivěla a rozmazlena jest elegicko-vlasteneckými frasemi o Lipanech a o Bílé Hoře. Přes to však nelze přisvědčiti p. spisovateli k následujícímu konečnému o thematě úsudku (str. 69.):

»Po tom, co shora jsem uvedl, není pochybnosti, že, mluvíme-li již o nějaké národní církvi, jest to jedině církev katolická s obřadem slovanským.«

Ovšem velice tato p. spisovatelova resoluce je seslabena a takořka odvolána zrovna po ní uvedeným rozvažováním, »zdali agitace za našich dnů k zavedení bohoslužby slovanské směřující, jest vhodnou, či čelili jen ku zbytečnému dráždění myslí?!« Ano mohlo by se uvažovati nejen zdali ta agitace je vhodnou za našich dnů, nýbrž zdali vůbec kdy budoucně vhodnou bude? Vždyť tyto důvody, které ve spisku jsou uvedeny proti nynějšímu zavedení staroslovanské liturgie, nebudou nikdy pro ni; obzvláště to, že staroslovanština bude vždy našemu lidu takovou záhadou jako latina, a to i našim vzdělancům. Či byli by naši národovci ochotni obětovati na oltář vlasti tu námahu, naučiti se staroslovanštině, aby porozuměli slovanské bohoslužbě, a to snad dokonce v hlaholském písmě? A pak podlé které gramatiky by myslili sestaviti staroslovanské bohoslužebné knihy: z pochorvátštělé glagolice v Dalmacii či z poruštělé cyrillice u pravoslavných? A dle jakého ritu: římského či řeckého? Dokavad neznáme najisto liturgie Cyrillomethodějské i co do jazyka i co do písma i co do ritu, pak kterákoli staroslovanská liturgie u nás by byla jako padělaná reliquie po sv. Cyrillu a Methodu, a to by byl přece pro svatou věc nectný podvod.

Agitace o zavedení slovanské liturgie a o národní církev je tím také velice podezřelá, že vychází od lidí a od listů v náboženských věcech nechvalně známých (»Nár. L.,« »Východ« r. l.), tak že celá ta věc má ráz vzdoru a demonstrace proti církvi katolické. Tím více, vzpomenemeli si, jak se ti páni chovali r. 1885. k Velehradu a jak zneužívali jmen sv. Cyrilla a Methoda ve svých nekatolických a proticirkevních článcích a brošurkách. Ano už sám název: národní církev, a přece, jak navrhuje p. Wachek, aby to byla církev katolická čili všeobecná, je učiněné paradoxon, leč snad v pojmu p. spisovatelově ona slabá církevnosť národní církve se skoro ztrácí v pouhé národnosti. O takovém předmětu, kdo není dobrým katolickým theologem a dobrým linguistou, je velmi nebezpečno psáti. *Š. P.*

Básnické profily francouzské. Studie větší i menší. Napsal *J. Vrchlický.* „Kabinetní knihovny“ sv. 22. V Praze. 1887. Str. 214.

Sbírka feuilletonův, uveřejněných kdysi v »Národních listech,« rozmnožená, doplněná a opravená. Jsou to charakteristiky nejznámějších padesáti básníků francouzských 19. století, charakteristiky více méně stručné, více méně úplné, často překladem té oné básničky vyjádřené, charakteristiky osobní, více však a po výtce spisovatelské, tedy obsahující kus kritiky moderní poesie francouzské, byť se dle uměleckého titulu »profily« ani tak nezdálo. Někdy probrána hlavní díla ve hlavních rysech, motivech, postavách podrobněji, někdy ani žádné dílo výslovně neuvedeno, nýbrž podán jen souborný úsudek o směru, přednostech, vadách duševné tvorby básníkovy: studie delší střídají se s náčrtky 8—10řádkovými. Tolik vůbec o obsahu a rázu knížky.

Pohlížeti lze na sbírku dvojím způsobem: buď jakožto na stati literarně kritické, mající čtenáři podati jasný a spravedlivý soud o básnické ceně děl popisovaných — neb jakožto na virtuosní causerie spisovatelovy — ať mluvím jeho slohem —, jimž běží více o to, aby samy o sobě vzbudily obdiv, než aby spolu věcnou nevyšperkovanou pravdou posloužily a zájem k ní obracely. *V.* snažil se prý, »aby duševní portrét autorův co možná ostře vynikl« — to zdá se svědčiti směru prvému: ale polemicky hned dodává: »na konci ještě slovo. Je smutné v našich literarních poměrech.

Studie tyto neopírají se na žádného předchůdce — leda na řady básnických sbírek mé bibliotheky. Podotýkám to vůči lidem, kteří všude čenichají zboží importované a mají autora za neschopna úsudku vlastního. — Možná, že jest úsudek tento někdy jednostranný — ale můj jest vždycky.« Tyto věty zase zdají se vyžadovati názoru druhého: nebo snad chtěl obé spojiti, an sám přirovnává studie svoje k »portrétům« — kus pravdy, kus okrasy. Soud je tím ovšem znesnadněn: Vrchlický by o tom asi řekl po svém: »kritikus nebude věděti, do které přihrádky svých paragrafů má věc zařaditi,« leč by snad přidržel se té původnosti, na které si p. spis. tolik zakládá. Upírati jemu znalosti básnické literatury francouzské z původních pramenů, jakou u nás nikdo dosud se neprokázal, bylo by pošetilé, ano praví příznivci Vrchlického-básníka by jemu snad raději trochu méně té znalosti přáli právě k vůli jeho původnosti básnické. Zde na té původnosti, dle soudu mého, málo záleží: nikdo by jistě za zlé neměl aniž by mu zásluhy ubylo, kdyby z bohaté kritické literatury francouzské čerpal sebe hojněji, a pak ovšem již z pouhé literarní slušnosti — o vědeckých důvodech nemluvíc — prameny své naznačil.

Ale buďme tedy spokojeni s tím, co nám předloženo — jak řečeno: kus pravdy, kus příkrasy. Tato valnou měrou převládá, stávajíc se u básníků směrem p. spisovateli příbuzných bombastickou nadsázkou a upřílišeností dle známé jeho manýry. Několik kratších takových náčrtků přečísti hned po sobě, jak asi byly v novinách, ještě člověk dovede; delší řadou však, po kterou čtenář má stále v úžase býti napjat, četba omrzí, ba téměř otupí: kde jest samá velkolepost, samá nekonečnost atd., tam vlastně pravý dojem přestává. To již jest vadou knížky samé o sobě, kterážto vada vzrůstá vzhledem k obsahu samému. Perspektiva, kterou nám jest pohlížeti na písemnictví cizích národů, jest zajisté perspektiva literatury světové, v níž mnohá postava, z blízka vynikající, ustupuje, ano mizí: takových však chvalořeči, jaké zde skupil p. spis., ani ve Francii o většině básníku ve vážné literatuře se nepíše, leda v literatuře journalistické, příležitostné. Vyjma některé — obyčejně jsou to básníci vážného, mravního směru — máš tu samé velikány básnické: tím mizí pravý poměr, zakaluje se pravý soud a kazí se spravedlivé oceňování. Ovšem jsou to »profily,« »portréty« vedlé sebe dle abecedy nesoustavně stojící, ale i ty jsou různé velikosti, různou podrobností provedeny; sám p. spis. uvádí hlasy, vytýkající tomu onomu nepůvodnosť a pod. — hned však neobmezenou chválou rozdíl paralysuje. Vím také, že literatura neuvádí se skepticismem — a Vrchlický k nám moderní literaturu francouzskou v pravdě uvádí — nýbrž nadšením: ale slepé nadšení též pro stránky rozhodně stinné — nejmírněji řečeno — jakých má ona literatura velmi mnoho, jest neprozřetelností a buditi je, zločinem spáchaným proti mravnosti národní. Příkladův uváděti nelze: poukazuji jen na stať o *V. Hugovi*, jakou jen přepjatý fanatismus může diktovati. Ukázkou slohu budiž stať na str. 92. »José Maria de Heredia. Málo jest sonetů, které napsal, ale všecky jsou mistrovské. Zvučnosť, síla, kolorit vše tu spojeno k výsledku překvapujícímu. Je to neustálý triumf, co zvučí z jeho lyry. Některé sonety mají ráz antických kamejí, jiné jsou mistrně tepané a ciselované vasy plné tropických květin. Nazval bych jej nejraději Almou Tademou poesie.« Toť celá charakteristika, a tím tonem jde to takořka stále, tak že zaslouží p. spis. podivu našeho, že sebral tolik pochvalných úsloví.

Co do věcných údajů jest knížka velmi cenná: jednotlivé poznámky, některé rozbory prozrazují hluboké studium moderní poesie francouzské a poesie vůbec.

Vytčené upřílišování ovšem není výtkou neb aspoň mnohem slabší tomu, kdo stejně smýšlí o směru v poesii francouzské převládajícím: na tom stanovisku zajisté třeba uznati, že Vrchlický miláčky svoje předvedl s nemalou »vyrtuosností« (str. 34.).

Charakteristika jeho jest velmi názorná v podrobnostech, kde se do nich pouští, dikce velmi živá. Kdykoli miláčkům svým opováží se něco vytknouti,

zní to jako nejelegantnější pařížský kompliment, z něhož potřebí teprve vystudovati, zda to pochvala či výtka. U básníků směru přísnějšího obyčejně mluví zřetelněji. Jako »portrétista« . . .

Z uvedených úmyslů páně spisovatelových plyne samo sebou, že nelze souditi o tom, co měl a čeho neměl podávati.

On tolik podal, třeba to přijati — co podal věcného, přijati s díkem: co v úhrnné úsudky své vnesl s tendenčního stanoviska neobmezeného ctitele, to jest knížce na újmu, jako vůbec všem spisům Vrchlického. Často odnáší si čtenář dojem, že pochvala psána »pro domo sua.« V podrobnostech literarně historických nenamanulo se nám větších nedopatření. Při zmínce o odporu *Brizeuxově* ku prose snad bylo míti zřetel k tomu, že přeložil »Božskou komedii« prosou. Některé slovo nebo přirovnání, jež má býti charakteristikou, vyznívá na prázdno. U *Coppéova* »Passanta« mohlo snad jméno Sary Bernhardtové býti jmenováno na rozdíl od Agary. *Anatole France* nezdá se mi býti dostatečně charakterisován pouhým: »pravý poeta,« a při tom výtečný kommentator; náležíť mezi humoristy, z nichž pravou podstatu vyššího humoru lze studovati. *P. J. V.*

Písničky od *Ladislava Quisa.* „Poetických besed“ č. XXXIII. V Praze. 1887.

Prostý, skromný titul dává souditi o prosté, snad i všední látce, ale mýlil by se, kdo by proto formu předvídal všední, málo básnickou. Neníť sice Lad. Quis z vysokoletných básníkův-orlův, ale rádi posloucháme i písničky z výše ne právě závratné, zapěné od básníka, z jehož nemnohých děl (vydal r. 1872. básně »Z ruchu,« r. 1880. »Pohádky o hloupém Honzovi,« v »Poet. besedách« »Ballady« a »Třešně«) každé svědčí o autorově skutečném nadání poetickém a o pilné, vybíravé ruce autokritikově. Obě tyto vlastnosti se u Quisa navzájem úrodně doplňují. Vždyť jen prací — míníme tu bedlivosť u niterné i zevní formě — plně ozřejmuje nadání, a ledabylosť, ať si třeba někdy za nutný přívlastek genialnosti považována, není nikomu pochvalou; — básník by jen samochtě neodsloňoval jednotlivé hrany svého duševního krystalu, jimiž by jinak vrozená poesie v přiměřené kráse mohla zářiti.

Jak už řečeno, pro látku nevystupoval básník vysoko, není tedy zvolený v »písničkách« obzor jeho daleký a rozsáhlý. Stoje na ploché půdě všedního života, vnímá do kouzelné svítilny svého nitra nejbližší okolí a nechává je tam plasticky se odrážeti buď v jeho typických postavách a situacích anebo v náladových paprscích, jako je píseň »Májová,« »O hodinkách,« »Umíráček.« Některé jen vymykají se tomuto hledisku: čtyry první v tomto svazečku svým obsahem spadají v myšlénkový obor básní »Z ruchu.« Nejpěknější z nich je po byronovsku naladěná »Poslední noc,« reflexe politického provinilce před popravou.

Z vykreslených — buď objektivně, buď popěvkem jim do úst vloženým charakterisovaných — typických postav zvláště vynikají: pantáta ze mlýna, jenž rád zaměňuje pojmy vody obyčejné, která mu mlýn točí, a »vody červené,« jež dokola zná zatočit jej samého; »Ferdinand Březina,« známá to figurka z »Třešní,« se svým heslem: »Ferdinande, neboj se, Březina je s tebou!« »Strýček Aťsisi,« »Facír,« »Syčák: »hyne, hyne řemeslo, bídy rostou šiky, proto přísáh na heslo já jsem: hladit kliky:« »Pater Vyklouz,« »Šosák.« Všechny jsou vylíčeny s tváří spokojeně usměvavou, toliko v »Šosáku« přidán i satirický úsměv básníkův, jenž v »zlaté mládeži« vhodně stupňuje se v sarkasmus. Nádechem humoru provázena i většina ostatních písniček, jako tři pijácké, »To se ví,« »Na výminku,« »Tchoř,« »Špičky,« »Vražda« — a tím právě vystižena jedna z charakteristických vlastností lidového názoru o světě. Jiná koncepce, se subjektivního stanoviska básníkova, nebyla by ovšem neoprávněna, ale pak nebylo by tu »písniček,« jakoby z ducha a úst lidu vyplynulých, nýbrž poesie reflexivní.

Co do provedení celkem vyznati dlužno, že básník opravdu překonal látku svou, mistrně totiž vřadiv a soustřediv neladnou, plytkou prosu všedního života — báseň »Kuželky!« — v jadrné poetické útvary. I zevní úprava vyhovuje: dikce, rým, rozmanité útvary, sloh, tak že čtenář s chutí pročte svazeček až do konce.

V. K.

Pamela. Dějehra ve třech jednáních. Sepsal *Carlo Goldoni*. Z jazyka vlašského převedl *A. J. Vrtátko-Benátský*. V Praze. 1887. Tiskem a nákladem J. Otty. Str. 97.

Goldoni (1707.—1793.) sepsal asi 200 kusů divadelních, většinou veseloher a činoher. Věrně líčí v nich mravy a způsoby své doby, a nemilosrdně dotýká se chyb minulého století. Spisy jeho vynikají popularitou a přirozeností takovou, že Voltaire ho nazval pro ni »malířem a synem přírody.« Avšak přirozenosť ta svedla ho mnohdy k rozvláčnosti, tak že pojal do svých kusů divadelních výstupy a episody, které s hlavním dějem sice souvisí, ale v uměleckém celku jsou zbytečny.

Přes některé tyto nedostatky jsou spisy Goldoniho tak významny, že stal se jimi reformatorem veselohry v Italii. Neboť do té doby spisovatelé svých veseloher doslovně nepsávali, nýbrž děj jen naznačovali, a herci divadelní při provedení jen extemporovali, což jim podávalo příležitosť k nevázaným vtipům a rozpustilým narážkám. Provedení děje na jevišti nebývalo tudíž básnickým, souvislým celkem. Goldoni sám zpočátku sepsal několik veseloher, v nichž některé části jsou jen načrtnuty, a některé vypracovány. — Jiným nedostatkem tehdejší veselohry byly stereotypní směšné osoby, stejné v každé veselohře, které měly svým vtipem udržovati smích v obecenstvu.

Přes mnohé překážky podařilo se Goldonimu odstraniti obojí vady z italské veselohry, a zalíbiti se obecenstvu svými zdařilými veselohrami. Jak úplně se jemu to podařilo, poznáme ze slov, která napsal *Voltaire* Goldonimu v listu vlaském: »Voi avete riscattata la vostra patria dalle mani degli arlecchini. Vorrei intitolare le opere vestre l' Italia liberata dai Goti.«[1])

Pamela, o níž tuto řeč jest, není veselohrou, nýbrž činohrou. To doznává Goldoni, an dí ve svých Mémoires pour servir à l' histoire de la vie et à celle de son théatre, díl II. kap. 9. (které byly nám po ruce jen ve vlaském překladu): »La commedia di Pamela secondo la definizione dei francesi è piuttosto un dramma.« Dle italského způsobu oné doby rozeznává Goldoni jen veselohry a truchlohry. — Látku k této činohře vzal Goldoni z rodinného romanu »Pamela,« vydáného *Samuelem Richardsonem* r. 1741. Roman »Pamela« došel takového výsledku, že za rok vyšlo 5 vydání. I v Italii byl roman velmi oblíben, a proto přátelé žádali Goldoniho, aby látky té užil k dramatu. Goldoni učinil tak s úspěchem překvapujícím. O tom svědčí slova Goldoniho v jeho »Mémoires . . .« o Pamele napsaných: »Il publico la trovò interessante, e dilettevole, e riportò la palma sopra tutte le mie opere fino a quel tempo rappresentate.« Poněvadž se obecenstvu toto thema tak zalíbilo, tedy napsal G. později »Pamela maritata,« jako pokračování tohoto kusu.

Že i v »Pamele« dopustil se oné chyby, o níž jsme se dříve zmínili, vyznává G. ve svých »Memoires,« an praví: »Il più singolare di questa rappresentanza però si è, che dopo tale riconoscimento, in cui dovrebbe appunto aver termine l' azione, secondo le regole dell' arte, vi sono anzi delle scene, quali invece di annoiare, divertono forse quanto le precedenti, e forse anche più.« Na vysvětlení této autokritiky podotýkáme, že své »Memoires . . .« psal G. asi o 40 let později než Pamelu. A skutečně v Pamele, když pointa jest již dovršena, následuje několik zbytečných výstupů.

Překlad Pamely jest dosti věrný. Dle jakého vydání spisovatel překládal, nikde se nedovídáme. (Při srovnávání užili jsme dvojího vydání: Venezia, Bettinelli, a Prato Giacheti.) Dlužno vytknouti některé nesprávnosti: V jedn. I., výj. 14., čteme: A Příteli, pravíte dobře, že nesluší přinášeti oběti k zachování cti. V textu vlaském stojí však: Amico, voi dite bene, ma convien fare dei sacrifizi per mantenere il proprio decoro, tedy pravý opak překladu. — V jednání II., výjevu 5., čteme: A. Drahý příteli, račte zdvořilosť považovati za odbytou: však v italském textu obojím stojí: Caro amico, fate, che sia compita la finezza, tedy Artur žádá Bonfila, aby vykonal, co byl přislíbil, ne však aby to považoval za odbyté. — V jedn. III., výj. 16., jest přeloženo: Buďte mou

[1]) Vysvobodil jste svou vlasť z rukou harlekinů. Vašim spisům dal bych proto nápis „Italie zproštěná Gotů.“

velitelkou,« a ve vlaském textu stojí »Siete . . .« jste . . . Jiné nesprávnosti jsou: Co jsou to za listy (str. 18.), rodičemi (str. 53.) atd.

Překladu, po našem zdání, měl býti předeslán krátký úvod, v němž bychom se dověděli bližšího o Goldonim a o jeho činohře. *P. G. Schössler.*

Naši furianti. Obraz ze života v české vesnici o čtyřech dějstvích od *Lad. Stroupežnického.* V Praze 1887. Tiskem a nákladem F. Šimáčkovým.

Ve všech skoro literaturách pozorovati za našich dnů prudké boje směrů básnických. Romantika dána na odpočinek a idealismus toho rozumu, že tvorba básnická nepotřebuje se opírati veskrz o skutečnosť, nýbrž právo má i k postavám a dějům ne sice zhola nemožným, ale aspoň ve skutečnosti se nevyskytujícím, ocitl se ve dvojím ohni: realismu a naturalismu. Co rozuměti realismem, náčelník jeho v německém písemnictvu Karel Bleibtreu vyjadřuje stručně slovy, že jest to onen směr umění, který se zříká všech báchorkovitých světův a jak možná se drží půdy skutečnosti, jejíž život se v umění věrně jako v zrcadle obráží. Ježto pak člověk nežije toliko od lásky, nýbrž hlavně od svého povolání a jeho povinností, nesmí milostné pohnutky ani v umění nadvládu míti nade všemi ostatními pohnutkami lidského jednání. Naturalisté pak prý jsou lidé často nezralí, kteří hledají podstatu realismu ve sprostých situacích a zápletkách.

Našemu písemnictvu českému není realismus ve smyslu Bleibtreuově novinkou. Už od šerého dávnověku česká poesie měla ráz realistický, vyrůstala z půdy skutečnosti, obrážela život lidský s jeho radostmi a žaly, splývala s přírodou. Národní písně naše jsou toho klassickým svědkem. Vzdušná romantika, fantasmagorie německých okresů básnických nalezly sice také ohlas v české literatuře, avšak nezdomácněly nikdy, zůstaly exotickou květinou.

V nové době život český jest pořád ještě jako mladý výhon na zteřelém kmeni, nezakořenil se ještě dobře v mateřské půdě; má mnoho ošetřovatelů, kteří každý jiným způsobem rádi by přispěli k jeho zdatnému vzrůstu. I v literatuře křižují se všecky směry a hledá se ten, který by všemu národu šel nejlépe k duhu. Přece však dávná povaha české poesie vyniká nade všechny směry, český realismus vytvořil si klassické dílo své v nesmrtelné Babičce Boženy Němcové a starý pohlavár živoucích belletristů, Jan Neruda, třímá prapor realismu už od svého vystoupení na kolbiště literární. Zvláště znamenité zastance našel český realismus ve Šmilovském a Kosmákovi. —

Na jeviště pokusil se první přenésti směr realistický Stroupežnický a sice v plném jeho významu a rozsahu. Učinil to »Našimi furianty.« Nazval tak české sedláky podle známé význačné jich vlastnosti. Selská pýcha jsouc uražena stává se furií — nešetří rodiny, nešetří vlastního majetku, dokonce pak nešetří jiných, jen když provedla svůj justament. A jako v naší vlasti není soli, tak v ní není ani svornosti. Co dědina, to »vojna,« obyčejně o pramalicherné věci.

V Honicích na př. nemohli se dohodnouti starosta Dubský a radní Bušek o věno, které dají svým dětem Václavu Dubskému a Verunce Buškové, kteří se měli zanedlouho vzíti. Dubský sice posléz přestal na sedmi tisících Verunčiných, žádal však, aby Bušek aspoň ten pár koní přidal, co koupil onehdy o jarmarce: Bušek naproti tomu přidati ho nechtěl a nechtěl, a hned bylo zle. Rozumí se, že na neshodě této se nepřestalo, nýbrž ona přenesena do všeho rodinného i obecního života. Šlo právě v Honicích o ponocného, pro kterýž úřad byli dva kandidáti v obci, vysloužilý voják, poctivý Bláha a krejčí Fiala, člověk špatný. Dubský byl při Bláhovi, a proto Bušek jal se podporovati Fialu. Ten si pomohl nepoctivým způsobem ke zvolení, avšak když přičiněním ševce Habršperka podvod Fialův byl vyjeven, opět byl shozen a zvolen konečně Bláha. Bušek donucen kapitulovati na celé čáře, nechtělli býti zavřen pro pytláctví, které bylo u něho vášní.

Čtení a zvláště představení »Našich furiantů« zaujme mysl tak, že čtenář a zvláště divák mimoděk se octne ve venkovském ovzduší, zapomíná svých zdánlivě důležitějších záležitostí a s účastenstvím

napjatým sleduje ten obraz venkovského života. Teprve později dostaví se reflexe, srovnávání, a úsudek se vynese, že látka jest sice věrně zobrazena dle života, avšak že přece jen jí schází mohutnosť a výše. Ovšem spisovatel osvědčil obratnosť dramatickou, jak jen při takovém podkladu bylo lze: nepoložil hlavní váhu na otázku ponocenskou, nýbrž na to, což úkolem dramatika, tož na zobrazení lidského nitra, jeho vášní a bybadel a na vytvoření povah. A tomuto požadavku dramatickému Stroupežnický činí plnou měrou zadosť. Celá řada postav vystupuje tuto, které většinou mají v žilách čilou krev a umějí si postaviti hlavu. Byť i rodu a stavu nízkého, přece ve svém světě uplatňují svou vůli, snaží se uvésti ve skutek to, co chtí. Vizme jen čiperného a neunavného ševce Habršperka nebo Bláhu! Toť osoby vpravdě dramatické. Též Dubský a Bušek, původci a osy všeho děje, pak žena Dubského a otec jeho Petr mají v sobě jádro dramatické. Vedlejší figurky, ale typy svého druhu. Matěj Šumbal a zvláště jeho žena, sedlák Kožený, Fiala a Fialová, Bušková, Verunka, učitel, žid atd., jsou tu na pravém místě, toliko Krystyna se nám zdá býti vykreslena za tuze obmezenou: utírání nosu rukávem bychom jí už docela prominuli.

V karakteristice jeví tedy básník ruku pevnou, jeho osoby jsou vzaty ze života a samy plny života, a nazvalli autor své dílo skromně »obrazem ze života v české vesnici,« měl jistě zření hlavně na mírnou zápletku a k ději, který jen jedné osoby, Bláhy, v samé podstatě bytosti její se dotýká.

Jako spisovatel některým předešlým dram. pracem svým propůjčil zvláštní půvab tím, že osoby nechal hovořiti mluvou středočeskou, tak zase »Naši furianti« poutají svým hovorem prostonárodním, jargonem jihočeským. Venkovská dívka nebo sedlák nemůže na jevišti nikdy poskytovati úplné podoby své, ani působiti náležitým účinem, nemluvíli tak, jak doma mluvívá. Hlavní význak, nářečí, schází. Slyšme za to »Naše furianty,« jak hned jináče hovor jejich zní! P. spisovatel nápodobí i sloh lidový a užívá některých jinak nespisovných výrazů, bez kterých však mluva lidu se neobchází. Realistický ráz kusu se na jevišti doplňuje ještě krojem a scenickými prostředky. Tak na př. v 1. dějství v kovárně ob čas buší kladiva o kovadlinu, v pozadí se prodává s vozu dřevěné nádobí a hračky: kluci obskakují kol nakupujících matek a piskají a skotačí atd.

»Naši furianti« vzbudili v pražských kruzích literarních čilé debaty: novota děje, řeči, povah i všeho rázu zarážela mnohé zpočátku, — avšak širší obecenstvo roznítil venkovský život český, ono si kus oblíbilo a autor docílil úplného úspěchu divadelního. Nechť jej povzbuzuje k dalším krokům a pokrokům na dráze šťastně nastoupené. *Fr. Bý.*

Knihovna prostonárodní.

Matice lidu, ročník XXI. V Praze. 1887. Red. *Primus Sobotka.* Nákl. spolku pro vydávání laciných knih českých.

Čís. 4. (běžné čís. 124.). „Povídky *Boženy Vikové-Kunětické.*“ Str. 144.

Když uvazoval se Primus Sobotka v redakci »Matice lidu,« vysloveno bylo v tomto listě přání, by nová redakce i v belletrii původní vzdělání lidu si hleděla a ne znemravňování, jaké působily některé bezbožecké knihy, »Matici« vydané. Zdá se, že rady naši uposlechnuto, že přání naše se plní. Povídky posledně vydané na počet jsou tři. V první z nich »Romanku paní Ksáskové« provedena jest pěkná myšlénka. Pí. Ksásková, vdova třicetipětiletá, z lásky k pateřici dětí vezme si vdovce Rojtoráta místo zámožného Pejpala, s nímž již byla zasnoubena. Další povídka »Na troskách hříchu« jest nejrozsáhlejší, avšak bez jednotného děje. Nejprve zdovídáme se o nenávisti, jakou chovala vdova po Dařilovi, dcera Babánkova, proti dvěma nevlastním sestrám z cizoložstva zplozeným, Marii a Cilce. Dařilová měla tři dítky, všechna jí pomřela, naposledy František, její miláček. Majetek František zanechal značný. Příbuzní Havrda a Runda, nepřejíce jeden druhému, za strnulosti nešťastné Dařilky chtěli se neprávným způsobem statku onoho zmocniti. Oddaný Dařilce sluha Čapek vše překazil. Zatím

Cilka, bytem u paní Poutecké, zapředla se v pouta lásky se studentem Stárkem, který stav se professorem, vzal si ji za manželku. Cilka měla peníze po svém otci, ale proto že svědomí jí mocně vytýkalo, že jí nepatří, vrátila je Dařilové, kterýmž skutkem lásku její si získala, tak že ji jmenovala Dařilka umírající dědičkou veškerého jmění. Stárka též šlechetným oním činem ještě více upoutala. V poslední povídce »Pan domácí« usmiřují se manželé, kteří rozešli se proto, že pan domácí nechtěl upustit od každodenních návštěv hospody. Rozvadění manželé bydleli v jednom domě, oba obsluhovala stará Zuzanka. Když Zuzanku přejel povoz a ona dokonala v nemocnici, vzal si pan domácí jinou služebnou. Žárlící na ni paní domácí smířila se s panem domácím ku všeobecnému podivu obyvatelů jejich domu, kteří myslili, že jsou sobě cizími.

Obsah k povídkám, vybraný z maloměstského a venkovského života, nikde neuráží, jen místo na str. 45. omlouvá částečně zlo. Zvláštní sloh spisovatelčin upomíná na srbského spisov. Lazareviče, ale prostonárodním není, jakým by měl býti v knihovně pro lid. Často v její povídkách mluví venkovan jako sečtelý student. Téměř všechny jednající osoby mají zálibu ve zvláštních obratech a úslovích. Spisovatelka pilně dbala správnosti mluvy. Kéž »Matice lidu« vytrvá na této cestě, pak přestane býti mu maticí, ale stane se mu dobrou matkou, vychovatelkou! *J. V.*

Národní pohádky a pověsti. Vypravuje *Václav Beneš-Třebízský.* Illustroval akad. malíř Viktor Oliva. V Praze. 1887.

Zesnulý povídkář Beneš napsal v prvých dobách tvůrčí síly své na poli literarním několik pohádek do kalendářů (ve Slaném) a časopisů pro mládež. Zde sebrány jsou v jeden svazek, illustrovaný a jako dar pro mládež určený. Poskytuje četbu zábavnou a pro mládež velmi zajímavou. O Benešových pracích mnoho již podáno chvalných posudkův a odporučení. Vyjmenujeme pohádky dle nadpisu. Mnohá je známa a takořka ohlasem srdce našeho z let mladosti. »O dvou žebrácích,« »O vlčkovi a liščičce,« »Jak švec čerta ošidil,« »Jak se stal Matěj Cvrček doktorem,« »Krejčík králem,« »O divotvorném ubrousku, klobouku a střevících,« »O třech synech králových,« »O havířově dcerušce,« »Jak se učil švec krásť,« »O Kulikovi,« »Jak počala robota,« »Závěť otcova.« Pověsti jsou následující: »Královka,« »Za dračí korunu« (nejkrásnější), »Sudičky,« »Z Poohří« a »Marula.« Mluva pohádek je případna a pro mladistvé čtenáře srozumitelna. Pohádky jsou jako z úst některého venkovského pohádkáře vzaty se vším pelem poesie národní. Pověsti sepsány na základě vzkazek milého otce, jak Beneš výslovně v črtě »Za dračí korunu« připomíná. Kniha hodí se hlavně za sváteční dar, a proto vydána v úpravě skvostné. Zasluhuje rozšíření všestranného.

Miroslav Zkonmal.

Hlasy katolického spolku tiskového za rok 1887. V Praze.

Č. 1. obsahuje histor. povídky „Kříže a kalichy“ část II. s nápisem „Otcův odkaz.“ Našemu milému lidu podává *Eduard Brynych.*

Hlavní osobou této nábož.-historické povídky jest slečna Anna, dcera protestantského pastora, která od velkostatkáře, svobodného zedníka, povolána za guvernantku jeho katolických dětí, avšak hledajíc upřímně pravdu a závětním rukopisem svého otce, tajného katolíka, pohnuta po dlouhých a krutých niterných bojích obrátila se na víru katolickou.

V té veliké záplavě nynější produkce literarní zdál by se spisek náš o 178 str. příliš nepatrným, než aby »Hl. lit.« k jeho recensi mohla propůjčiti celé kolumny. Nicméně zasluhoval by toho.

Jest svrchovaný čas, aby dobrá literatura česká den ode dne se vzmáhala, máli zadržeti a zameziti jedovatý proud literatury bezbožecké. Proto s radostí vítáme tento druhý díl výborného polemického spisku, při jehož četbě maně vzpomněli jsme si na slavné apologie starokřesťanské. Jen houšť, Bože, houšť!

Doba naše vážným důvodům přístupna není, spisů vědeckých si nevšímá, i nezbývá, než pokud lze, snížiti se a snadným způsobem ku poznání pravdy je přivésti. A této potřebě časové přizpůsobil se velmi obratně p. spis. spisku zmíněného. Líčí pravdy, kterými liší víra katol. od sekt reformovaných, důkazy

hravě makavými, způsobem dialogickým (ve způsobu rozmluv), dále, kterak jediné víra katol. jest přirozenosti lidské úplně přiměřena (proti nepřirozeným výmyslům Luthera, Zvingliho a Kalvína), kterak ve všech poměrech, všem lidem každého povolání sladkou útěchu poskytnouti jest schopna, to všechno líčí způsobem tak přesvědčivým, tak jasně, lehce, názorně, až milo čísti, a čtenář jistě neodloží knihu, až ukončí. Ale ovšem všecky tyto krásné vlastnosti spisku toho samy sebou ovšem stávajících poměrů ještě nezlehčí. Tu třeba jest, aby se dle zásluhy co nejvíce rozšířil a též četl. A tu jsme upřímnou radou všem, kteří buď nějaké pochybnosti u víře mají a dobré vůle jsou se jich zhostiti, anebo kdož stýkají se s protestanty a jejich jeduplné narážky slýchati musejí, anebo vůbec kdož jsouce zbožné mysli se utvrditi a pobaviti chtějí, aby nešetřili těch několik krejcarův a spisek si koupili. Neníť to jen povídka, nýbrž kukátko ze skutečného života.

Ale ovšem — jak nahoře dotčeno — důležitý, ba jediný činitel při poznání pravdy jest »dobrá vůle.« Největší nepřítel pravdy jest zlovůle, která v dílku tomto tak psychologicky jest vylíčena. Ale právě vedlé ní pak nebeskosť lásky křesť. tím jasnějším leskem září. *g.*

Č. 2. „Za své a cizí viny.“ Črta od *Bohumila Brodského.*

Obsahuje historickou povídku z doby robot. Sedláci, nemohouce snésti týrání pana vrchního, vzbouřili se a uchýlivše se do lesa, chystali se jedné noci vynutiti na panu vrchním úlevu a v nynější bídě své zaopatření svých rodin. Avšak plán jejich vyzrazen byl dívkou, která se byla zamilovala do syna pana vrchního. Sedláci přemoženi pomocí vojska a osud jejich stal se horší prvního.

Myšlénka jest stará, často již opakovaná. Poskytuje dobrý obraz krutovlády, svévole a bezcitnosti bývalých vrchnostenských úřadů. *G.*

Č. 4. „Můj pohřeb a mé vzkříšení.“ Podává *Josef Souhrada.*

Obsahuje otisk rukopisu z počátku tohoto století pocházejícího, jejž pan podavatel našel, pátraje po starožitnostech, na faře chudenické. Dle domnění dp. podavatele sepsán jest od *Fr. Slámy,* znamenitého vlastence, buditele, podporovatele, miláčka lidu a faráře tamtéž. Zápisek ten obsahuje skutečný a velmi poučný příběh ze života pisatelova. Týž právě při veselé hostině s vrchnostenskými úředníky obdržel zprávu, že věrný přítel jeho zemřel. I vypravil se za veliké sněhové vánice na cestu ku pohřbu. Následek namahavé cesty byla hlavnička, ve které řízením božím navštíven byl hroznými, ale proň léčivými představami. Viděl svůj vlastní pohřeb, viděl zbožnosť a vděčnosť svěřeného lidu, jejž posud zanedbával, viděl též bezbožnosť a jen přetvářenou vlídnosť svých bývalých přátel, viděl, jak nedbale konával své povinnosti, a proto, když se svým strážným andělem dostavil se před soud Nejvyššího, s hrůzou pozoroval již již své odsouzení. Než na úpěnlivou jeho prosbu smiloval se milosrdný Bůh, a dovolil mu ještě na svět se vrátiti, aby doplnil, co byl pronedbal. Právě když se mu zdá, že byl vzkříšen z mrtvých, zaslechne lekaře: »Bohu díky! Vyhráno!«

Avšak hrozné obrazy tyto změnily docela dřívější dráhu života jeho. Pánům dal výhosť, lidu sloužil, dřívější netečnosť jeho k národu proměněna v horlivou obětavosť pro Boha a národ.

Mluva jest krásná, forma zrovna napínavá, ale obsahem hodí se více ku poučení pro kněze aneb aspoň pro dospělé laiky. *G.*

Cesty missionářské, které Mongolskem, Tibetem a říší čínskou vykonali Huc a Gabet, kněží kongregace sv. Lazara v Paříži. Zčeštil *Karel Jindřich.* Podíl údů „Dědictví Svatojanského“ č. 74. na r. 1887. V Praze. (S 19 obrázky a mapou Číny.) Str. 671 ve velké 8°. V předu podrobný obsah a omyly tiskové, vzadu zprávy o „Dědictví Svatojanském.“

Po třicet let jsa členem »Dědictví Svatojanského« v Praze, dostal jsem mnoho vzácných, poučných, náboženských i zábavných knih; leč letoší podíl: »Cesty missionářské,« přeložené z jazyka francouzského, jsou jakoby korunou všech děl, během třiceti let nákladem »Dědictví Svatojanského« vydaných. Celá kniha dělí se na dva díly. Díl první, obsahující cestování Mongolskem do Tibetu, k sídlu Tale-lamy, má v čele velmi poučný úvod.

samostatně pracovaný; druhý díl popisuje zajímavě a podrobně cestování říší čínskou. V prvním díle jest 19 obrázků, dosti zdařilých dřevorytin, a sice: I. Město v poušti, II. Bouře na poušti, III. Mongolská poušť, IV. Modla Da-fu-jan v jedné z posvátných jeskyň Čen-fu-dun, V. Oasa v mongolské poušti, VI. Mongolové v Alašaru, VII. Mongolky v Alašaru, VIII. Modlitební mlýnek, IX. Krajina blíže solného jezera, X. Pohoří Alešanské s návějemi sypkého sněhu, XI. Černé stany tibetských pastevců, jich zevnějšek a nitro, XII. Tibetský yak čili vůl chrochtavý, XIII. Jezero Ku-ku-zór při ústí řeky Balema, XIV. Zvířectvo v severním Tibetu (chrochtaví voli, antilopy, divocí mezci, vlk a orlové; obrázek tento jest méně zdařilý, jelikož v tisku příliš černý), XV. Tibetský medvěd, XVI. Mongolský poutník, zhynulý v tibetské poušti, XVII. Staniště pastevců tibetských, XVIII. Tibeťané a Tibeťanky, XIX. Ledník. Ve druhém díle obrázků není. První díl čítá 20, druhý 21 kapitol. Původním spisovatelem celého díla jest lazarista P. Le Huc, jenž po třikráte Čínu navštívil a čtrnáct let missionářem na Východě byl, tak že za rodilého Číňana byl považován. V cestopisu svém důkladně a obšírně popisuje mravy a obyčeje národní, náboženství, správu a zákony státní, jazyk a mudrosloví, pověry a domácí hospodářství, průmysl a obchod, vojsko, kroj i zbraň, písemnictví, děje, poměr a polohu zeměpisnou i místopisnou rozličných krajin a národův asiatských na Východě od města Makao až po He-suy na severu v čínském Tatarsku. Toť ovšem všechno velmi poučno, zajímavo a zábavno. Průvodčími jeho na cestách těch missionářských od r. 1844. až do r. 1852. byli spolubratr jeho lazarista P. Goblet a na víru jím obrácený jinoch džjahurský Samdadžemba. Překlad díla toho jest zdařilý, v češtině jadrné a rázovité. Časté poznámky poukazují vhodně na nejnovější výzkumy a výpočty zeměpisné ruského plukovníka *Převalského*. Veliká zeď čínská padne asi v niveč. (Viz č. 198. »Hlasu,« r. 1887.) Odporučujeme snažně dílo toto. *P. M. H.*

Literarní paběrky.

Píše *Miroslav Zkoumal.*

Nově založený list »Slovan« ve Vídni, který si obral za heslo »nehynoucí paměti Karla Havlíčka Borovského... našeho nejslavnějšího publicisty, pěstovati pravou slovanskou vzájemnosť, hájiti českou národnosť a svobodu, zejména pak pracovati ke zdárné reformaci dnešního veřejného života českého,« přináší v č. 1. r. I. str. 8. zvláštní poznámku, již by si měli redaktoři a nakladatelé českých novin dobře přečísti a uvážiti. Zní pak takto:

»Romanovou přílohu hodlali jsme přikládati »Slovanu,« počínajíce již 1. číslem. Poněvadž však nedošla nám ještě práce jednoho z prvních belletristů českých, jenž nám ochotně slíbil přispěti, a poněvadž nechceme snad obtěžovati ct. čtenářstvo, jak to jinde (?) bývá zvykem, překladem nějakého **„výtečného“** nebo **„sensačního“** romanu cizího, odkládáme zatím přílohu tu na dobu pozdější.« — Tolik »Slovan« ve Vídni. A naše žurnaly? Krmí čtenářstvo téměř pouhými překlady.

* * *

Jak je to zlé, když někdo bývá záhy přeceněn, dokazuje spor mezi anglickým »Athenaeem« recte prof. *Drem. Josefem Durdíkem* a časopisem »Východem,« který vzájemnosť slovanskou protikatolicky pěstuje za redakce *Fr. Škrejšovského.* J. Durdík napsal, že »Vrchlický zaujímá první místo mezi žijícími básníky nejen českými, ale i evropskými.« Tak rozuměla vlastně výroku redakce »Východu« a předhazuje v č. 12. na str. 191., že není zcela správný, tedy že Vrchlický prvního místa nezaujímá.

Než J. Durdík ospravedlňuje se v č. 13. »Východu« velmi zajímavým dopisem, pravě mezi jiným, že v doslovném překladě napsal, jakoby Vrchlický

jedno přední místo mezi básníky« zaujímal. »Že dle situace,« dokládá, literarní r. 1878. Vrchlického právem pokládati jsem mohl za jednoho v řadě předních básníků tehdejších, o tom, tuším, není sporu, a uznáno bylo všeobecně nejen u nás, než i jinde, kde nedají se sváděti přílišnou sympathií k plodům českým.« Dále praví Durdík, že pozoroval silný stín na poesii Vrchlického z Victora Huga a »pozdějších kontroversí o hodnotě jednotlivých spisů Vrchlického moje oprava nikterak týkati se nemůže, ale ony by se měly šetrněji dotýkati soudu mého z r. 1878.

Redakce »Východu« (l., 13.) dokládá, že »pozdějších kontroversí o hodnotě jednotlivých spisů Vrchlického výrok (Durdíkův) ani týkati se nemůže.«

Facit z celého sporu toho je ten, že dle Durdíka Vrchlický do r. 1878. zaujímal první místo (dle »Východu« nejpřednější), ale jaké zaujímá nyní? Tak tomu, když se zabíhá do superlativů!

* * *

Jak se pěkně titulují místní listy v redakčních listárnách, místo aby lid poučovaly a vzdělávaly, mohli bychom podati mnoho dokladův. Ukázkou sloužiž »zasláno »Posla z Podhoří« konkurentu »Podhořanu, jako »pánům členům jedné tuze moc slavné redakce« od *Ant. Kopeckého*, absolv. právníka. »Nevděčníkem jistě nazvali byste mne v příští své listárně redakční, kdybych dnes nepoděkoval Vám za šetrnosť k mé »osobičce,« že odepřeli Jste panu dopisovateli z venkova uveřejnění »ostré kritiky« na mne nebohého »feuilletonkáře« (rozuměj A. Kopeckého!). Cituje jisté místo z písma sv., jež prý jest »kdesi,« přechází hned k osobě, která za listem stojí a pod jejíž pravicí nedávno absolv. právník vězel. Svoboda tisku připouští vše.

»Mně se zdá, páni, že Vás zas pan pater bere!! Okřáli jste již? Rány, které Vám bývalý redaktor »P. z P.« zasadil, již se zacelily? Však dejte pozor; budeli třeba, mohu také sloupec anebo dva něčeho »podařeného« napsati . . . Nazýváte mě opovržlivě »feuilletonkářem,« jenž beze vší příčiny podstatné, snad jen plaisir z různých osob dělá si veřejné pošklebky . . . a já píšu o rychnovských záležitostech rozmanitých a kartáčuju, co právě kartáčování (rozuměj slintavého!) zasluhuje, a třeba to byl výbor nebo dokonce — rada . . . Co se konečně týče těch velebných pánů, kteří »P. z P.« čtou, odebírají a do něho přispívají, ti zajisté jsou menšími hříšníky, než onen pan pater, jenž v jistý slavnostní den nechtěl sloužiti mši — zadarmo . . . atd.«

Obecenstvo se baví a každý uličník může v místních listech po bývalých učitelích a vynikajících osobách blátem házeti. Jen houšť, aby jednou posléze čtenáři odhodili podobné nesmysly.

* * *

Ottovu »Lacinou knihovnu národní,« která nedávno (r. 1887.) přinesla »velezajímavou povídku« »Doktor Johánek,« pamflet na sv. Jana z Nepomuku, dle zásluhy oceněný a odsouzený, odporučuje nejapně jistý venkovský list následovně:

»Přes to však musíme doznati, že »Lac. knih. nár.« daleko není tak podporována, jak toho podnik, tolikráte co nejvřeleji doporučený, zasluhuje. Ba ona není v době poslední vůbec podporována a nepatrný počet odběratelů »Lac. knih. nár.« nikterak není s to vyvážiti náklad, jehož knihovna k dalšímu vycházení vyžaduje. A přece je věc ta nad míru vážnou.«

Vydáváli knihovna dotčená takové »skvosty« jako je »Doktor Johánek,« pak se věru nedivíme, že »daleko není« nebo »vůbec není podporována.« Již máme v Čechách mnoho soudného čtenářstva. »Doktor Johánek« byl by snad ani světla nespatřil, kdyby jej byl nejprve Ferd. Schulz ve své knihovně (Matici) a po druhé u svého nakladatele (Otty) nebyl vydal.

* * *

Zvláštní dopis přináší »Hlas« č. 134. (r. 1887.) z Holice u Olomouce, volapůku věnovaný. Dopisovatel se táže, k čemu že ta válka proti volapůku?

(i v »Hlase.«) I myslel jsem sobě, že každá věc má svou světlou i stinnou stránku a ono se to brzy ukázalo i při volapůku.

Jak se nám právě z Prahy sděluje, konala se tam onehdy schůze českých spisovatelů (!) liberalních za předsednictví kosmopolity Vrchlického a byl v této památné schůzi schválen návrh Macharův, aby se od nynějška všechny »lepší« publikace na poli básnickém a belletristickém vydávaly ve volapůku, by se takto plody světové staly všem národům, rozuměj liberalům všech národů, přístupnými. Literatura naše bude tím ušetřena mnohého »skvostu,« což jest zajisté dobrou stránkou volapůku.

Litujeme pouze, že tato genialní myšlénka nenapadla Macharovi před vydáním jeho »duchaplného« Confiteoru. Mohl se státi vydáním »Confiteoru« ve volapůku přece »světoznámým básníkem« atd. Co se stane z ubohých překladatelů, jichž dílo u nás nyní zvláště kvete, až je volapůk zastoupí?

* * *

Podivným zjevem v české literatuře jest radosť nad nezdarem toho neb onoho díla spisovatelova. Dočítáme se v divadelních referatech »Zábavných listů« (IX. 384.), když žertovná hra »Když sláva omrzí,« propadla, mezi jiným následující zprávy: »Odsouzení tak příkrého, jakého se dostalo původní hře v některých časopisech, dojista nezasloužila. Překlad lecjakého škváru často se vychvaluje nebo se aspoň vady jeho všemožně omlouvají, avšak dopustíli se dramatického omylu člověk našinec, nenalézá se ani dosti slov potupy a nemají konec úsměšky. Jaká to radosť, že českému spisovateli se něco nezdařilo!« — Věru měly by kritiky býti psány tonem docela jiným a ne tak urážlivým, když se kritikovi dílo nelíbí.

* * *

Ve »Světozoru« (r. 1887.) výtku činí Adámek, že prý kněžstvo nepodporuje dostatečně literaturu českou. Na obvinění ono chceme jindy odpověděti, nyní jenom vyslovujeme, že neodůvodněný a nesmyslný onen výrok jest lží a hanou, kydanou na kněžstvo. »Hlas« (č. 106.) k tomuto obvinění se táže: »Má duchovní snad platiti a odbírati spisy, které víru veřejně podkopávají v lidu, kteréž přece jest ohlájcem? Tak krátkozrakým jest Adámek. Byl jsem jakožto student na gymnasiu odběratelem »Matice lidu,« přestal jsem jím býti teď jako kněz, a proč? Protože šíří spisy ne poučné, ale zhoubné, které víru z lidu vykořeniť usilují. Znám je zajisté historický pamflet — historické lži — »Doktor Johánek« (od nevděčného odchovance Štulcova!!). Dnes oznamují zase posměšně titéž nepřátelé církve, že vyjde opět nové vydání tohoto utrhačného spisu. (Již vyšlo v knihovně od kněží mravně i hmotně podporované!!) Proto každý vlastenec by nejlépe učinil, kdyby spisy »Matice lidu,« která lásku k sv. zemským patronům ze srdcí vlasteneckých vytrhuje, neodebíral . . . Rozhodnosť musí býti u katolíka« atd.

Jak málo (!) podporuje duchovenstvo českou literaturu, stůj zde toliko jeden příklad. Věc je tak známa, že nepotřebuje dalšího objasňování. Olomoucký »Musejník« čítá 1865 členů zakládajících a 500 z nich jest kněží mimo bohoslovce. Že nepodporuje literaturu jistých kruhů, toho jsou jiné příčiny, než netečnosť k literatuře. Lékaři, uzdrav se dříve sám!

* * *

Velmi významnou jest poznámka v listárně »Nár. Listů« č. 222. (r. 1887.): »Žádáme nakladatele a vydavatele tiskopisův, aby nám žádných spisů na ukázku a k posouzení neposýlali. Opatříme sobě sami na vlastní náklad každý český spis, který tiskem vyjde; tak zvaných »redakčních« nebo »recensních« výtisků více nepřijímáme. Redakce »Národních Listů.«

Co máme souditi o zprávě této? Že by si český žurnal nechtěl nadále všímati literatury, nelze nikdy připustiti. Věc ona má asi jiný háček. Pošleli nakladatel anebo redakce gratis exemplar, vyžaduje touto štědrostí jakýsi ohled a šetrnosť. Rozdává spisy ad captandam benevolentiam. Neboť nespokojí se toliko

pouhým oznámením bibliografickým a chce hned kritiku obsáhlou, pochvalu, odporučení a reklamu. Redakce novin má z těchto požadavků strach a snad ani odborných sil nemůže sehnati dosti, by všechny spisy přerozmanité byly posouzeny. Nebo dokonce vyžaduje redakce a nakladatelstvo na výměnu noviny zdarma, a administrace vypočetla v takových manipulacích prodělek.

Nejraději bychom viděli, kdyby poznámka ona platila prvnímu našemu náhledu a všechny spisy spravedlivě bez ohledu na osobu a bližší zájmy byly kritisovány. Nejbližší budoucnosť ukáže, proč tak řídká a zvláštní poznámka do »Národních Listů« se dostala.

* * *

Známa jest důležitosť, avšak také namnoze škodlivosť venkovských místních listů krajinských. Nyní jich exsistuje v Čechách a na Moravě pěkná řada a vůčihledě rostou. Že není vše pšenicí a zlatem, samo sebou se rozumí. »Slovan« (č. 3.) píše ve příčině té následovně:

»Pražské listy hodí heslo do světa. Větší krajinské listy chytí se toho a »zprostonárodní« je, a tak to jde dále. Než věc taková dojde do nejmenších listů, vypadá tak, že se slušnému člověku zhnusí, a pak takto »zdokonalená« vrátí se jako »vox populi« do sloupců pražských listů.«

A na jiném místě: »Zejména nechať bedlivě přihliží rozhodující kruhy k tomu, aby vedení venkovských listů svěřeno bylo rukám důkladným, a nebylo považováno za ústav zaopatřování pro zneuznané genie.«

* * *

Neunavný jistý podnikatel literarní počal vydávati »nákladem vlastním« časopis »Č. L.« Prvé číslo obsahuje 32 stránek, z nichž třicet jedná o samém majetníku, redaktoru a nakladateli, a z těchto třiceti dvacet o nejnovějším spise tehož nakladatele a redaktora. Další čísla se ovšem zlepšila a také na jiné obory obrací svoji pozornosť.

* * *

Žid vydává české humoristické listy a rozdává je zadarmo i s portem! Div se, světe! Emil Storch, proslulý svými reklamami, připadl na tento nový způsob židovské reklamy. Nyní vycházejí »Storchovy brněnské Humory« a o 30.000 exempl. zdarma a franko rozhlašují do světa slávu známého obchodu s laciným (!) zbožím. List jest rozdělen v část zábavnou a užitečnou. V prvé rubrice několik prastarých vtipův, anekdot nejhrubšího zrna ze života a ze školy. Druhá část — užitečná — je vlastním jádrem, aby vychvalovala věci, jež »za skutečně levnou cenu zjednati si může« — »speciality nevídané« atd.

A pak že nejsou židé vlastenci obětavými!

Poznámka redakce. Jsouce o věci s příslušné strany informováni, poznamenáváme, že věc ta, pro kterou i vydavatelstvo našeho časopisu bylo napadeno, jest čistě obchodní, insertní, svědčíc pouze o obchodnické podnikavosti původce svého, jaké by našim obchodníkům jen bylo přáti. Při tom však dána jistá záruka, že do humoristické části nedostane se nic závadného, čehož by také našim humoristickým listům bylo přáti. Že tím podniku samého nikterak nechceme odporučovati, rozumí se samo sebou.

Různé zprávy.

Z přednášek universitních. Ve Lvově. Ř. prof. *Pilat:* Dějiny polské literatury od r. 1820.—1850.; hláskosloví polské; písemná cvičení z dějin polské literatury. Ř. prof. *Ogonowski:* Dějiny ruthenské literatury v 17. a 18. stol.; výklad letopisu Nestorova; slovanská mythologie. Soukr. doc. *Kalina:* Kritický výklad evangelia zografského; cvičení ze slovanské filologie. — **V Berlíně.** Mimoř. prof. *Brückner:* Tvarosloví jazyků slovanských; dějiny polské řeči spisovné; slovanská cvičení.

I. Spolkové.

Spolek katechetů v Čechách byl duchovní vrchností rozpuštěn, jelikož členové, jak předseda spolku, redaktor „Vlasti“ *Tomáš Škrdle*, oznamuje, „nemohouce ho zříditi co synové církve, učinili to jakožto občané státní“ („Čech“ 189.). Duchovní vrchnosť sama teď slibuje zříditi spolek takový, ovšem na základě církevním. Katolické listy se zásadou, že katechetický spolek jen církevní základ a ráz míti může, úplný souhlas vyslovily.

Ku zřizování **vzdělávacích spolků mezi lidem českým** vybízí české kněžstvo v „Annalen des Werkes vom hl. Paulus (Apostolat der presse)“ čís. 6. *Dr. Lucius* vzhledem k podvratným snahám v Čechách se vzmáhajícím.

Mezinárodní sjezd těsnopisců konán za popudem těsnopisců anglických 26. sl. září v Londýně.

II. Smíšené.

Literarní cena. Ze základu Randova vypsal *Dr. Pavlousek* pátou cenu, tentokrát 400 zl., určenou původnímu histor. dramatu, které bylo od 19. listop. 1883. do velikonoc 1887. v Národním divadle poprvé provozováno a po nálezu soudců s nejlepším úspěchem se potkalo, při čemž dramatům z historie české vyhrazena přednosť. Porota „Svatoborem“ sestavená (prof. *Schulz*, tajemník *Fr. Zákrejs* a prof. *Ant. Truhlář*) z dramat, která do konkursu spadala („Salomena“ od B. Adámka, „Královna Barbora“ a „Umrlčí hlava“ od J. J. Kolára, „Závisť“ od Fr. V. Jeřábka, „Noc na Karlšteině,“ „Julian Apostata,“ „Rabínská moudrosť“ a „Exulanti“ od J. Vrchlického, „Velký sen,“ „Paní mincmistrová,“ „Krištof Kolumbus“ a „V panském čeledníku“ od L. Stroupežnického, „Legenda z Erinu“ a „Libušin hněv“ od J. Zeyera a „Jan Výrava“ od F. A. Šuberta) za předsednictví Schulzova dne 14. září t. r. cenu jednomyslně přiřkla hist. veselohře „Noc na Karlšteině“ od J. Vrchlického.

Na oslavu **70leté památky nalezení Rukopisu Zelenohorského** a statného obhájení památek rukopisných uspořádal „Radbuza,“ spolek akademiků kraje plzenského, 3. a 4. září slavnosť v Nepomuku a na Zelené Hoře. Slavnostní řeč proslovil *Frant. Schwarz*.

Ku společnému boji proti neslušným obrazům vyzývají německé katolické noviny, ku kterým druží se rakouské, podotýkajíce, že u nás toho zvláště potřebí. Zde budiž jen na př. poukázáno na č. 32. „Světozora,“ ve kterém podány na str. 507. obrazy dvou obětí z požáru komické opery pařížské a na str. 508. podobizny dvou tanečnic v obleku balletním a pod nimi obrazy zuhel natělých mrtvol tanečnic při požáru uhořelých; vkus takovými dráždidly sotva se tříbí.

Sześćdziesiąt lat pracy J. I. Kraszewskiego (1828.—1887.) zove se knížka *K. Estreichera*, vydaná v Krakově, v níž vypočítává práce Kraszewského pořadím abecedním i časovým, jakož i vydání a překlady jejich.

Proti novému kynickému **romanu Zolovu „La Terre“** podali mladí spisovatelé: *Paul Bonnetain, Lucian Descaves, Gustave Guiches, Paul Margueritte, J. H. Rosny* ve „Figaru“ obšírný protest, probírající výtvory Zolovy a konstatující, že novější z nich prozrazují jakousi chorobu muže samotářsky žijícího, ano nejnovějším že „mistr utonul v bahně . . .“

III. Životopisné.

Fr. Brauner (* $^{22}/_{1}$ 1810.; Sv. 38.; Č. V. 29.).

Karel V. Hof ($^{16}/_{7}$ 1826.—$^{9}/_{8}$ 1887.; J.: Sv. 38.; Kv. 9.).

E. Flygaré-Karlénová (Sv. 38.).

Dr. Jan Hanusz ($^{11}/_{12}$ 1857.—$^{29}/_{7}$ 1887.; Sl. Sb. 9.).

Prof. **Dr. J. Krejčí** ($^{28}/_{3}$ 1825.—$^{1}/_{8}$ 1887.; Lit. L. 16.; Brábek: Kv. 9.).

Dimitrij a K. Miladinovi (Toužimský: Zl. Pr. 35.).

B. Mühlsteinová (* 1849. ve Velvarech, † $^{24}/_{8}$ v Praze).

F. Náprstek (1825.—$^{16}/_{8}$ 1887.; Kv. 9.).

Mich. S. Patrčkovi ($^{21}/_{7}$ 1787.—$^{25}/_{4}$ 1838.) odhalena 21. srpna v Solnici pamětní deska. Slavnostní řeč proslovil prof. *Dr. J. Kalousek* (Ned. L. $^{1}/_{9}$). — Ze života starého literata, napsal Fr. J. Košťál (Čech 194.).

Rudolf Pokorný, okresní tajemník v Libochovicích, red. „Palečka“ (1853.—$^{19}/_{6}$ 1886.).

Vzpomínky na **Jana Ev. Purkyně** (II. n. 228.) — Z literarní pozůstalosti — — (Měhničan 16.; Pšovan 15.). Jsou to epigrammy a překlady některých básniček Goethových, jež uveřejňuje vnuk P. MUC. Otokar rytíř Purkyně. Podepsáni jsou tu: Paracelsus, Petr Rakorak, Jan z Boudy, Jan Zahradník, Jeden z českých assimilatorů. Za té příležitosti píší „Naše Hlasy“: „Až do těch kapes! Slavnému českému učenci Janu Ev. Purkyni postavily Libochovice, rodiště jeho, na svém hlavním náměstí důstojný pomník, který byl dne 15. srpna t. r. na počesť 100letých narozenin jeho slavnostním způsobem odhalen. Vzácné této příležitosti uchopili se vnukové oslavencovi

pp. rytíři Jan Ev. Purkyně a MUC. Otokar Purkyně v Praze, aby z pozůstalosti dědovy pro sebe po obchodnicku co nejvíce, ovšem že jen na oslavu svého děda a vlasti, vytloukli, a k tomu cíli nabídli redakcím českých listů pro slavnostní čísla příspěvky z bohaté písemné pozůstalosti Purkyňovy, učinivše to způsobem památky slavného Nestora české vědy ne příliš důstojným. Podáváme zde takovouto nás došlou nabídku: „V Praze, dne 12. července 1887. Slavná redakce! Za příčinou 100leté oslavy Purkyňovy a odhalení pomníku v rodišti jeho Libochovicích docházejí nás četné žádosti listů našich za zaslání příspěvků z písemné pozůstalosti děda našeho. Dobrou vůlí naší je, všem vlasteneckým listům našim dle nejlepší možnosti posloužiti a činíme proto i u Vás dotaz zdvořilý, chceteli ku dni tomu po příkladu listů jiných uveřejniti buď ve feuilletonu nebo v rubrice jiné některé kratší nebo delší práce z péra Purkyňova, jež psány jsou vesměs v duchu vlasteneckém a i humoristickém, a jež dosud známy nejsou. Vzdor skvělým nabídkám z ciziny (?!) dáváme přednosť veškerou listům našim — jednáť se nám hlavně o to (jen o to? red.), aby veřejnosti dostalo se četby vzácné a pak, aby jisté kruhy, jež vytýkají, že v cizině o Purkyni více se mluví nežli v domovině, umlčeny byly. (Aj, aj!) Podotýkajíce, že mnohé listy cizí i podobiznu a životopisná data od nás vyžadují, žádáme za brzkou odpověď, mnoholi místa příspěvku našemu věnovati chcete a jak nás honorovati míníte (!!). Jménem svým ručíme, že vybéřeme pro list Váš nejlepší, pakli v čas se přihlásíte. V plné úctě inženýr Jan Ev. rytíř Purkyně. MUC. Otokar rytíř Purkyně v Praze, Pštrosova ulice č. 10., I. patro." — (-f.-: Sv. 38.; Chudoba: Zl. Pr. 37.)

F. V. Sasinek (* $^{11}/_{12}$ 1830.; Vajanský: Slov. Pohľ. 7.).

Opat prof. **Dr. Rupert Smolík** (* 1832. v Praze, † $^{22}/_{8}$ 1887. v Broumově).

Erazim Sojka, spisovatel díla „Naši mužové," úředník v ministerstvu, † $^{24}/_{8}$ 1887.

J. Stýblo (1849.—$^{20}/_{7}$ 1887.; Zl. Pr. 36.).

V. Štulc ($^{20}/_{12}$ 1814.—$^{8}/_{7}$ 1887.: Obz. 16.: Š.: Kv. 9.).

S. Tomášik (* $^{8}/_{2}$ 1813.), autor nár. písně „Hej Slované," zemřel dne 10. září t. r.

Fr. Tůma ($^{15}/_{4}$ 1846.—$^{31}/_{7}$ 1887.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Teige, Několik listův o pravosti Rukopisu Královédv. (Čech 188., 189., 204., 205.).

Deutschböhmische briefe. 11. Die Königinhofer Handschrift (Die Grenzboten 32.).

Arbes, Nejstarší relikvie a památky české (Jitr. 19. sl.).

Bačkovský, O prvých českých zpěvohrách (Lum. 21.).

Domečka, Poměry sirotčí u českého stavu selského v 16. stol. Ned. L. $^{25}/_{8}$).

Dostál, Úvaha o dělnických listech (Vl. 10.).

— Ze zapomenutých pamětí Plz. L. 69.).

Čech, Guyauova aesthetika (Hl. l. 10. sl.).

Flekáček, Z národního divadla (Vl. 12.).

Janowski, Pessimismus a vychování (Paed. 9.).

Kodym, Maecenášové lit. české Krak. 19.).

Konrád, Záhřeb. Osvětová studie z rest Sl. Sb. 9. sl.

Kouble, Ruská akademie věd v Petrohradě (Hl. l. 10.).

Kyzlink, Epos o Izlubarovi (Obz. 16.).

Mareš, Němečtí geniové a křesťanská církev (Čech 202. sl.).

Miřiovský, Danský hlas o české literatuře (Johan Grove: Fra den nyere čechiske Literatur; H. n. 241.).

Nováček, Francouzská publicistika o nás (de Vogüé: Souvenirs et visions; H. n 247.).

Řezníček, Bratrstvo podruhů v Kolíně r 1753. (Vl. 12.).

— Jednota českých spisovatelů (Lit. L. 16.)

Skřivan, Dramatické umění, naše národní divadlo a balet (Vl. 12.).

Spiess, O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické (Sl. Sb. 8. sl.).

Šafránek, O významu knihy v životě národu českého (Č. V. 30. sl.).

Špaček, Předělávání spisů pro děti (Lit.Věst. 9.).

Šťastný, Choroba národův (Obz. 16.).

Vrba, Z pathologie německé literatury (Lit. L. 16. sl.).

Zíbrt, Čarodějnice ve staročeské pověře (Zl. Pr. 32. sl.).

Zkoumal, Literarní paběrky Hl. l. 10. sl.).

— Slovo o honorářích (Hl. l. 10.).

Z literarní pozůstalosti Jana Purkyně (Zl. Pr. 37.; Sv. 37. sl.).

Altona, Nationale strömungen der gegenwart (Ggw. 30.).

Döring, Zur geschichtschreibung der aesthetik (Preuss. Jahrbücher 2.).

Duschinsky, Über die technik von Hermann und Dorothea (Arch. f. d. studium der neueren sprachen 1.).

Fokke, Die realistische strömung in unserer literatur (Ggw. 31. sl.).

Kohler, Die phantasie in d. erzählung (Deutsche Rev. 9.).

Lehnert, Zur charakteristik von Jules Verne (Lpzg. Ztg. 61.).

Loewy, Die ersten tatsachen des bewusstseins (Öst.-ung. Rev. 6.).

Mallawerch, Über die literatur der Slovenen (Ggw. 35.).

Marshall, Der fortschritt Neugriechenlands (Uns. Zt. 8.).

Peterssen, Georges Obnet (Uns. Zt. 8.).

Rottmanner, Beiträge zu den Regesta Bohemiae (Bl. f. d. bayer. gymn. 8.).

Sierke, Henrik Ibsen und d. realismus auf der bühne (Uns. Zt. 8.).

Walden, Literarische plaudereien: Englische lit. (Über land u. meer 44.).

Die sogenannte reformation u. ihre bedeutung für Oesterreich (Vaterland 252. sl.).
de Candolle, Lettres sur un projet de questionnaire d'hérédité psychologique (Rev. philos. 6.).
Janet, Les origines de la philosophie d'Auguste Comte. Comte et Saint-Simon (Rev. d. d. m. 3.).
Une visite au comte Tolstoi (Temps 17/7).
The unpublished letters of Thackeray (Ath. 3117.).
Fornaciari, Il passaggio dell' Acheronte e il sonno di Dante a proposito di una recente interpretazione (Nuova Antol. 16.).
Negroni, La Divina Commedia con note critiche e storiche del re Giov. di Sassonia (Il Propugnatore 3.).
Valera, Con motivo de las novelas Rusas (Rev. de España 10/7).

Rozpravy ve školních zprávách.

Hospodka, Kytice pomněnek z básní Horatiových prvním abiturientům. (Gymn. vysokomýtské.)
Končinský, Překlad Sofokleova Oidipa krále 163.—633. (R. gymn. třeboňské.)
Kopecký, Stěhování národů na půdě nynějšího mocnářství rakouského r. 274.—650. (Gymn. uh.-hradišťské.)
Kosina, Francie a Německo v době Hohenstaufův. (Gymn. vysokomýtské.)
Kunstovný, Nejdůležitější změny u vývoji zřízení uherského. (Prvé realné gymn. pražské.)
Matzner, K dějinám války o bavorskou posloupnosť r. 1778.—1779. (Realka písecká.)
Mejsnar, Prof. J. B. Miltner †. (Akad. gymn. pražské.)
Pechánek, O slovech znamenajících člověka v některých řečech indoevropských. (Gymn. jičínské.)
Pospíšil, Chrám dorský. (Gymn. čáslavské.)
Říha, O přednesu sborových zpěvů v Sofokleově tragoedii „Oidipus na Kolonů." (R. g. pražské.)
Strnad, Několik úryvků z dějin královského města Plzně z dob před válkou husitskou. (Realné gymnasium plzenské.)
Štěpánek, Popis gradualu litomyšlského. (Gymn. litomyšlské.)
Truhlář, O českých překladech z antických básníků latinských a řeckých za doby střední. (Akad. gymn. pražské.)
Vařeka, O důležitosti kreslení při četbě na gymnasiích. (R. gymn. roudnické.)
Vybnis, Sv. Basileia Velkého slovo k jinochům, kterak by prospěchu nabyli z pohanských spisů řeckých. (R. gymn. příbramské.)

V. Díla posouzená.

Bartoš, Boženy Němcové Babička (Red. Paed. 9.). Národní bibliotheka české mládeže (Javornický: Lit. Věst. 9.).
Beneš-Třebízský, Národní pohádky a pověsti (Zkoumal: Hl. l. 10.).
— Sebrané spisy (Tichý: Lit. L. 16.).
Brandl, Život Pavla Jos. Šafaříka (H. n. 233.; Obz. 17.; Vrba: Lit. L. 16.).
— Život Karla J. Erbena (H. n. 233.; Obz. 16.; Vrba: Lit. L. 16.).
Brodský, Za své a cizí viny (Géduš: Hl. l. 10.).
Brynych, Kříže a kalichy. II. (Géduš: Hl. l. 10.).
Čech, Humoresky, satiry a drobné črty (Tichý: Lit. L. 16.).
Gautier-Frida, Uhrančivé oči atd. (Tichý: Lit. L. 18.).
Goll a Hostinský, Sbírka přednášek a rozprav (Vrba: Lit. L. 18.).
Goldoni-Vrťátko-Benátský, Pamela (Schössler: Hl. l. 10.).
Hejtmánek, Z hor (Jindrová: Lit. Věst. 9.).
Holeček, Ohšit (Marek: Lit. L. 16.).
Hrnčíř, O dětské literatuře (Tykač: Paed. 9.).
Jirásek, Maryla (Vykoukal: H. n. 245.).
— Pandurek (Vykoukal: Hl. n. 245.).
— Zemanka (Vykoukal: Sv. 38.).
Kvapil, Zaváté stopy (Č.: Lit. L. 16.).
Podlipská, Povídky (Jindrová: Lit. Věst. 9.).
Preissová, Drobné povídky (Tichý: Lit. L. 16.).
Procházka, Různé zvuky (Ar: Sv. 35.).
Quis, Písničky (Kubíček: Hl. l. 10.).
Sobotka, Matice lidu (Vrba: Lit. L. 18.).
Stroupežnický, Naši furianti (Bílý: Hl. l. 10.).
— Po trnitých stezkách (Tichý: Lit. L. 18.).
Sládek, Zlatý máj (-aue-: Lit. L. 16.).
Souhrada, Můj pohřeb a mé vzkříšení (Géduš: Hl. l. 10.).
Šimáček, Z opuštěných míst (Tichý: Lit. L. 16.).
Schulz, Doktor Johánek (Vítězný: Lit. L. 16.).
Viková-Kunětická, Povídky (Vyhlídal: Hl. l. 10.).
Vlastenecký, Legendy (Ar.: Sv. 35.).
Vrchlický, Nad propastí (B. F.: Zl. Pr. 38.; R.: Lum. 21.).
— Básnické profily francouzské (Č.: Lit. L. 16.; Vychodil: Hl. l. 10.).
Wachek, Národní církev (Pára l: Hl. l. 10.).
Zeyer, Libušin soud (Č.: Lit. L. 16.).
— Rokoko (Čas 18.)
— Sestra Paskalina (Čas 18.).
Cesty missionářské (Halabala: Hl. l. 10.).
Jubilejní rok svatoalfonsianský (Hlas 208.).
Kytkova Bibliotheka zábavných spisů (Tykač: Paed. 9.[1]).
O latinských knihách cvičebných pro I. třídu gymn. vůbec a o nejnovější Cvičebnici zvláště (Hrbek: Paed. 9. sl.).
Obrázková knihovna pro mládež (Javornický: Lit. Věst. 9.).

VI. Knihopisné.

Debicki, Myśl i Słowo. Logika i gramatyka. Warsz.
Straszewski, Dzieje filozofii w zarysie. Krak.
Henrychowski, Hallelu Jach oder die identische form und bedeutung des slavischen und alttestamentlichen urgottesnamens Bog. 2. Ostrowo.
Golther, Die sage von Tristan u. Isolde. Studien über ihre entwicklung im mittelalter. Münch.
Katzer, Der geistliche und die moderne gesellschaft. Lpzg.
Pearson, Die Fronika. Ein beitrag zur geschichte des Christusbildes im mittelalter. Strassb.
Roeper, Freundschaft und ideal. Danzig.
Wiesner, Beiträge zur geschichte Russlands. Lpzg.
Devillard, Chrestomathie de l'ancien français (IXe—XVe siècles). Par.
Simon, Victor Cousin. II. Par.
Sorel, Montesquieu. Par.

[1]) Recense končí úsudkem: „Jsou tedy knížky „B. z. s." skutečně krvavé romanky."

Ecrits relatifs à la personne et aux oeuvres au temps et à l'influence de Diderot. Amsterd.
Pinnock, The bible and contemporary history. 1. 2. Lond.
Rowbotham, A history of music. 1.—3. Lond.
Wallis, The cosmology of the Rigveda. Lond.
Agnelli, De le tre canzoni sorelle di Francesco Petrarca: saggio critico. Bologna.
Moratti, Nuovi appunti e curiosità goldoniane. Venez.
Scaetta, Saggio di studi sulla Divina Commedia. Matelica.

Feuilleton.

Slovo o honorářích.

Píše *Miroslav Zkoumal.*

Nejsem ten, pro nějž jest dopis velikou událostí: ale psaní s pěti pečetěmi jest přece řídkým úkazem. Moje peněžní záležitosti soustřeďuji se v »Zahlungs-Bogen für N. N. laut Verordnung . . . mit Dotationsergänzung . . .« (na český platební arch jsme se ještě při vší rovnoprávnosti nezmohli).

Chvatně trhám pečeť za pečetí a vyndávám dopis, ani nepozoruje, jak bankovky padají k zemi. Prosím vás, honorář je přece pěkný peníz, někdy velmi příjemný ano nutný přídavek ku všem kongruovým dotacím, jež nejsou ani k životu ani k smrti.

»*Důstojný pane!*

Odesýlaje Vašnostem tímto honorář za spis xyz u mne v roce 188* jakožto 3. podíl vydaný v částce 6 zl., t. j. šesti zlatých (podtrženo dvakráte!) r. m., vzdávám Vám srdečné díky s prosbou, byste i dále výtečnými plody ducha svého literárního mne podporovati ráčil.

Vaší důstojnosti
se vší úctou oddaný
xyz.«

Rychle jsem vyhledal onen »spis,« za nějž jsem v ruce třímal honorář 6 zl., abych jako hospodář počítal. Musím připomenouti, že mě »se vší úctou oddaný« xyz ráčil obdařiti deseti »obvyklými« exemplary. Celý spis je jako brošurka a obsahuje jenom 42 strany. Věru ani nevím, mámli pověděti, zač moje stránka byla, zač arch, poněvadž nevěřím a čtu znova dopis, kde šestka nejen ciframi, ale i písmem vyznačena. Hledám po stole, obracím zlatky, opravdu jen 6 zl. za 42 stránky.

Táži se, zač přijde arch a co by vydělal člověk, kdyby za takovou cenu pracoval? Spisovatel více da od opisování, od pošty, za papír. A pracujeli z ochoty, pak by lépe bylo, kdyby nebyl ničím podělen anebo jenom jako za premii dostal obrázek, ovšem bez rámečku. Kdyby prý všichni spisovatelé vypravovali zkušenosti své, mnoho bychom se dočetli pěkných historek. Jak se honoruje v cizině, to si ani nesmíme na mysl připustiť a snad dokonce s honoráři českých spisovatelů přirovnávati.

Zadal jsem povídku, o niž jsem byl požádán, do jisté sbírky prostonárodní, nevyjednav napřed honorář. Zdá se to každému spisovateli ještě příliš ponižujícím, máli se ptáti dle známé sentence: »A co mi za to dáš?« Vždyť přece ještě poctivosť mezi lidmi a spravedlnosť mezi — obchodníky.

Za krátko jsem byl zpraven, že moje povídka sice přijata a jistě bude uveřejněna, ale že pro nával prací dříve zadaných dlouho jí nedojde a tu že bych mohl posečkati. Neprohlédaje lesť, byl jsem spokojen. Poštou dostal jsem jiný dopis, v němž mě pan nakladatel lituje, že musím tak dlouho na honorář čekati a že by mně byl ochoten hned úhrnem za povídku 50 zl. vyplatiti . . .

Maje smutnou zkušenosť, byv několikráte o celý honorář ošizen a mysle si, že je přece něco lepší než nic, přivolil jsem. Abych nezapomněl, pan redaktor, spolu mě žádal o dovolení, by mohl několik větších a menších črt v práci učiniti, by celek nabyl efektu.

Peníze došly hned a spolu byla již tištěna moje povídka. Vyšla za krátko a obsahuje osmerky 12 archů a pět listů čili 189 stran.

Táži se opět: je tento způsob šizení dovolen? Dejme tomu, že by spisovatel žádal rukopis zpět. Dostane za odpověď, že se »rukopisy nevrací« a »na venek

zvláště neposýlají,« třeba přiloženy byly marky potřebné. Tento způsob podvodu naučil mě opatrnosti, ale jak kdyby se podobně stalo člověku, který je výhradně spisovatelem a na honorář jako pramen výživy odkázán? — Ať nikdo nemyslí, že zde něco vymyšleno, holá pravda ještě všemožně tajena a kdo by nevěřil, jenom ať se přihlásí, bude mu posloužено zachovalými dopisy.

Jistý denník přijímal feuilletony tak dlouho, dokud nebyl upomínán o honorář. Pak jakoby uťal. Do rozličných listů přijímány jenom práce těch, o nichž redaktor dobře ví, že nebudou také své mzdy požadovati. Pisatel těchto řádků hlásil se několikráte u majetníka listu a bylo odpověděno, že honorář byl dávno v administraci poukázán a předplacen. Kde uvázl, Bůh sám ví. Na poštách u nás přece nepanuje uherský pořádek.

Trpělivým čtenářům neblahých těchto poměrů svěřuji ještě tuto historku. Redaktorem jistého čistě vlasteneckého podniku, byl jsem »uctivě a snažně požádán, abych ráčil vzácným pérem svým opět laskavě obohatiti knihovnu N. Rukopisy se zasýlají —; honorář dle úmluvy, ihned po otištění.« 12. května 1883.

Za rok podal jsem do podniku nezištného povídku o šesti arších (čili 87 stránkách), a to obraz historický, k vůli němuž část krajiny shlédnouti jsem musil. Pan nakladatel mně zasýlal archy k opravě. Poněvadž jsem nemohl opravu předsevzíti, dodával jsem ji jistému dobrému znalci českého jazyka — ovšem že ne zadarmo.

Když kniha vyšla a příznivě byla na rozličných stranách přijata, hlásil jsem se o honorář. Nakladatel vůbec na mé dopisy neodpovídal. Dokud byla povídka v tisku, oprava stihala opravu; nyní bylo nakladatelství zavřeno pro mé dopisy. Obrátil jsem se tedy na redaktora, s nímž jsem měl umluveno 8 zl. za jeden tiskový arch (16 str.). Tedy za 6 archů 48 zl. Hodný ten redaktor domnívaje se, že jsem v úzkých co do financí, poslal mně 10 zl. (deset zl.) »ze svého,« doufaje, že ostatní pan nakladatel co nejdříve zapraví.

A skutečně peníze došly 26 zl. r. m. (za 6 archů) s poznámkou: »Vyrovnávám tímto s díkem honorář. Račte prominouti, že se to tak dlouho protahlo. S obzvláštní úctou.« Razítko ukazuje jasně datum 10/3 86. (Od roku 1884!)

V nesnázích jsa, co počíti s dvěma najednou honoráři, vše jsem vypověděl panu redaktorovi. Zajisté se musil styděti, v jakých rukou a jak jeho platí úmluva se spisovateli a nemoha se pohodnouti s nakladatelem, poslal mně hrozné lamento, že »s nakladatelem po dobrém nic pořídíti nelze, že nezbývá nic jiného leč pohledávku zažalovati, což také učiní ihned.« Dokládá na konec: »K tomu mi však třeba laskavého odstupu Vašnosti na obnos, asi v tom smyslu jako v příloze.«

Odstup jsem měl poslati poštou.

Teprve k opětné žádosti a to za dva měsíce, když jsem zvěděl, že by i redaktor byl poškozen, vydal jsem dotčený postup, upomenuv redaktora, že bych nerad žaloval, ale aby se s nakladatelem smířil v dobrotě.

To se stalo v měsíci červenci roku 1886.

Právě asi za rok, když jsem na vše dávno zapomněl, překvapil mě lístek následujícího obsahu: »Oznamuji Vašnostem, že místo potvrzených mi Vámi 22 zl. dostal jsem pouze 12 zl. Mimo to jsem musil platiti útraty: advokátovi 2 zl. 20 kr. (A pak prý advokáti nepodporují literaturu, když za tak malou částku vedou literarní soudy!) Račte mi tedy laskavě oznámiti, zdali to přijímáte. Vy máte dostati 12 zl., já jsem Vašnostem poslal ze svého 10 zl., útraty zl. 2·20, kolek 13 kr., úhrnem zl. 12·33. Měl bych tedy k lepšímu u Vás zl. 2·33. Souhlasíte?«

Až potud mluví akta. Než bych podruhé žaloval, raději sám zaplatím, ale pánům nakladatelům bylo by dobře veřejně v novinách kvitovati příjem tučných honorářů, by svět věděl, jak draze zaplaceny byly knihy, jež příliš laciným způsobem si opatřil nakladatel.

Mohl bych ještě mnohými posloužiti obrázky, ale mlčím raději, bych podruhé opět nějaký pikantní soud mohl vypravovati čtenářům. Každá kniha by měla míti štítek, na němž by udáno bylo, kolik dostal její spisovatel za všechnu práci, studie a starosť.

Někdy by svět strnul! —

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. 1887. Číslo 11.

O kritice.

Píše *P. J. Vychodil.*

V.

Kritikou jmenujeme nejen umění kritické, nýbrž i sám výkon jeho, samu stať kritickou. Povšechný název ten lze připustiti vůbec o každé stati posuzující jen nevlastně a jakýmsi zneužitím jména toho. Proti zneužívání takovému pak opravdu ohražují se často kritikové vážní, dokládajíce ne neprávem, že právě jen tím mícháním kritiky s reklamou jakoukoli, která také se kritikou zove, pravá a opravdová kritika upadá v nevážnosť.

Ale nejen lecjaké pochvaly nechtějí kritikové míti zvány »kritikou,« nýbrž i při samém věcném posuzování činí rozdíl mezi kritikou s jedné strany a recensí, referatem a pod. s druhé. Proč, jest na bíledni, a netřeba toho přičítati pouhé ješitnosti. Jest zajisté velký rozdíl, vyšetřímli důkladně podmínky a ráz díla uměleckého či podámli pouze jeho popis, po případě obsah dějový s nějakou zmínkou o slohu a p. Proti tomuto druhému, byť i zcela správnému a znalosti věcné vyžadujícímu, jest obrana autorova velice snadná: řekne prostě, že posuzovatel jest nevědomec, stranník a pod., o čemž ovšem čtenář sám díla neznající nemůže souditi ani tak ani onak, a jestli spisovatel náhodou oblíben, bude souditi v jeho prospěch; posudek onen nazve se »kritikou« a konečný úsudek bude: »celá kritika za nic nestojí!« Tím ovšem děje se křivda pravé »kritice« — nehledě ani k tomu, že snad v tom případě i oné stručné zprávě.

Jistých hranic mezi kritikou a recensí vytknouti tuším nelze. Obyčejně liší se již poněkud zevně, ana kritika povahou svojí nabývá větších rozměrů. Povaha ta v tom záleží, že kritik hlouběji zasáhne do theorie požadavkův uměleckých, jimiž měří to které dílo, dále do podobných směrův a ukazů v literatuře buď světové buď aspoň národní a jimi dílo měří, dále ne tak popisem jako spíše organickým rozborem probírá a určuje prvky uměleckého celku, potom vyšetřuje poměr díla k otázkám bytoslovným ve směru tom neb onom atd. Tím samým již se namítá, co již častěji podotčeno, že rozbor takový vyžaduje díla přiměřeného, řekněme prostě, jež by za to stálo.

I tyto podmínky však platí jen, mluvímeli zcela povšechně. Tak tedy předmětem takovéto kritiky především bude asi na příklad jistý obor, směr činnosti a práce v něm vykonané; vědecká odborná kritika nejraději předmět ten si obírá, ve kterém srovnávací methoda převládá a schopnosť, ji provésti, rozhoduje. Umělecká díla, jsouce každé pro sebe jakýmsi mikrokosmem, v celistvosti své způsobu tomu více méně se vymykají, připouštějíce z pravidla rozbor takový jenom dle jednoho zřetele v nich zastoupeného, při čemž celek jejich ostává věcí mimotní, tak že kritika toho druhu přestává již býti kritikou pouze uměleckou;

tak lze vyšetřovati na př. humor z řady děl uměleckých, erotiku z básnictví novověkého a pod.; tak stopuje jisté nové německé dílo »Das problem des menschlichen lebens in dichterischer lösung« v »Božské komedii,« Parzivalu, Faustu, Jobu a j. Prostředně a nepřímo rozbory takové umění také dobře poslouží. Dále lze stopovati celou činnosť jednoho umělce, pokud díla její niterně souvisejí, jednou kritikou, a posléze i jen jedno dílo zcela vhodným bude předmětem kritiky — negativní nebo positivní — vynikáli významem a váhou svojí, prospěšně neb nebezpečně, originalností, rozsahem. Ve všech těchto případech, povšechně řečeno, kritika pravá má obor svůj. Soudíce dle toho o kritice české, přijdeme do rozpaků nemalých, neboť nemáme snad ani jednoho řádného rozboru činnosti některého z nových básníků svých i přes životopisectví dosti bohaté; i u těch, jimž největší poměrně pozornosť věnována, na př. u *Hálka, Máchy,* máme jen jednotlivé práce, jinak cenné, *Arbesovy, Durdíkovy, Kosinovy.* Pravíli se tedy, že nemáme kritiky, v tom smyslu jest to ovšem čirá pravda. Avšak ani rozbory jednotlivých děl, takových totiž, jimiž bychom rádi aspoň poněkud repraesentovali svůj klassicismus, nejsme přebohati; o starších dílech není ani znám žádný vyšším požadavkům vyhovující, o novějších pak jsou sice některé velmi cenné, ale předpokládajíce jaksi ještě další vývoj umělců, samy nejsou historicky hotové, aby na nich nebylo znáti cosi časového, referentského. A přece tane mi tu na mysli nejeden rozbor českého díla uměleckého, jenž jest vzorem svého druhu, jemuž nelze vytýkati nic kritiky nedůstojného. Našemu čtenářstvu mohu směle uvésti za příklad kritiku, již napsal *Leandr Čech* o *Vrchlického* »Twardowskem« a uveřejnil v prvých číslech minulého ročníku tohoto časopisu, kritiku, jíž podobných nevím kolik by se u nás našlo: a přece dílo samo má ceny tak málo! Vůbec myslím, že cenných, opravdových kritik napsáno u nás více o dílech méně cenných: příčinu toho bude někdo hledati u kritiků, kteří dle elegantního výroku »předního básníka našeho« vždy prý raději »slintají, kde básník zpívá,« jiný však bude ji zase hledati v básních samých neb raději v původcích jejich, kteříž obyčejně nezdařenými plody přepínají svoje nároky u obecenstva našeho, stávajíce se tím způsobem nebezpečnými vývoji vkusu a uměleckého smyslu, tak že obrana jeho stává se nezbytnou, a sice obrana co nejzávažnější. Tím ovšem nebudiž zatajován nedostatek kritik o dílech cenných, nedostatek opravdu veliký, jejž bohužel lze pouze konstatovati, z něhož také lze vysvětliti, že mohou díla bezcenná domoci se toho potlesku u obecenstva, nemajícího lepších měřítek. Po rozborech děl, jež nazýváme svými, národními, ozývají se četní hlasové a dějí se k nim také již tu a tam přípravy. Oním skutkem budiž tuto jen k tomu poukázáno, že mimo naprostý význam a opravdovou závažnosť díla, může kritika povzbuzena býti také zřeteli jinými.

Jeden z takových zřetelů právě jsem uvedl; jsou to velké pretense díla, jež o sobě by zasloužilo krátkého odbytí, tedy ceny nevelké, ano by mohlo pomůckami mimoliterarními nabyti nějaké váhy a tím škodlivě působiti. V tom případě kritika jest oprávněna, nestačili autoritativní hlas její, ano povinna obšírnější úvahou dílo neškodným učiniti: — ti, jichž se věc týká, říkají tomu elegicky »zabiti,« ale smrť taková nemá do sebe věru nic tragického, jestiť to smrť díla cizopasného. Jiný důvod, ze kterého kritika déle prodlévá u díla, jež by za to jinak nestálo, jest jméno spisovate-

lovo. Osvědčili se někdo, již zjednal sobě jakýsi předsudek, jenž každé následující dílo jaksi ozařuje ve prospěch jeho — a do jisté míry právem: předpokládá se, že chce a může opět něco dokonalého vykonati. I ku případným slabostem tu a tam třeba oko přimhouřiti, někdy o nich pomlčeti: i mlčením někdy mnoho řečeno. Někdy jest povinností věc vytknouti, ale spisovatel tu zajisté zasluhuje šetrnosti, a sice všemožné, lzeli tu říci: bonus dormitat Homerus. Jest však známým skutkem literarním, že úspěch veřejný často seslabuje píli a pečlivosť, obecenstvo zdá se býti již jako zajaté, ano opojené, na nadšení jeho se hřeší, co bylo zpočátku nedospělostí, stává se nedbalostí, dostaví se chvalořečníci, jimž je to právě ozdobou, genialností, věc stane se zúmyslným justamentem, jakožto prý »výraz individuality« — cituje se při tom zpěv slavíčí a kdo ví jakých opeřencův, již prý zpívají jak jim zobák narostl, a původní nedostatek stal se manýrou: hejno nesoudných epigonův ulípne právě na té zevnější zvláštnůstce, chtějíc též býti genialní, — a povstávají bezcenná díla toho onoho »směru«: opravdu, neforemný klobouk jakéhosi velmože náhodou nasazený, jenž udával pak světovou modu, i v modě literarní tropí své rejdy. Proti takovým nebezpečným výstřednostem třeba důrazně se ozvati, a čím protest takový hlouběji se odůvodní, tím lépe.

Naproti těmto lživeličinám stojí opravdová cena a závažnosť díla, jež pak zasluhuje, aby příslušným způsobem o ní bylo souzeno: i není nic protivnějšího, než čísti několikařádková odporučení děl cenných, pozůstávající z otřepaných frasí reklamy, kterouž dle soudu mého dílu dává se více hanby nežli cti. Co taková kritika má obsahovati a jak asi býti zařízena, o tom příště.

Všechny příčiny tyto ku kritice podrobnější přinášejí jaksi díla sama sebou. Jiné povstávají ze zřetelů čistě mimotních, ač oprávněných a rozumných. Tak na př. časopis kritický nepředpokládaje u širšího čtenářstva hlubších vědomostí aesthetických za příležitosti toho onoho díla smí jednou na vždy rozšířiti se o hlavních zásadách příslušného směru, po druhé o jiných atd., neb jednou na vždy pojednati obšírněji o tvorbě toho onoho spisovatele, později pak říditi se pouze pravidly shora vytčenými. Důvod toho spočívá ve vzájemnosti čtenářstva s časopisem, i netřeba tuším dále počínání takového ospravedlňovati.

Recense a referat od kritiky takto popsané liší se užším obzorem, přestávajíce na vypočítávání předností a vad díla samého. Ona pouští se více do podrobností, jsouc u děl vědeckých obyčejnou, tento souhrnem vyslovuje se o rázu a ceně díla; zprávy o produkcích uměleckých druhu jakéhokoli z pravidla druhým jménem se nazývají. Obojí věnuje se spisům ve případech rozdílných od předešlých, rozhodujíli zřetele věcné. Jinak ovšem jest, zneužívali rozšířený časopis autority své, aby několika slovy nepohodlné dílo zatratil, vykazujeli se kritikovi tolik a tolik řádkův, ano posléze jestli zpráva zaplacena, tudíž po způsobu inseratu vypočítána. V té příčině i reklama budiž tu jmenována jen pro úplnosť, nenáležejíc do literatury, ač ve skutečnosti nejvíce vládne.

Českých názvův užívá se beze značných rozdílův. Úvaha, posudek, zpráva a oznámení, zdají se odpovídati názvům hořejším, jsouce však ještě méně od sebe rozlišovány než ony: reklamy dosud jsme dle jména neudomácnili, skutkem však ano. Všem asi dobře by posloužilo, kdyby uchovávaly se toho, co *Sušílovi* při úvaze se nelíbí:

Úvahu teď posudek jmenují. Tak správně; nesoudí nikdo na váze, jenom spis ten u váhy klade.

Guyauova aesthetika.

Napsal *Leander Čech.*

(Č. d.) Guyau maje za to, že takto proti škole anglické a Kantově kriticismu pro obor krásna zachránil sensibilitu, jde dále a hledí dokázati, že i třetí živel bytosti duchové, totiž činnosť, není vyloučena z cítění aesthetického. Avšak místo rozboru krásna octneme se tu v říši jiné, filosof náš mluví o účincích umění a praví, že umění vzbuzuje nejen city, ale i akce, a to nejen akce takové, které samo vyjadřuje, nýbrž často i akce zcela jiné, které více souhlasí s naším současným zaměstnáním a které přece vyrovnati mohou přebytek nervové síly emoci nahromaděné.[1]) Umění tudíž vzbuzuje v nás nejen city, ale pudí nás i k činům, a sice jest aesthetické cítění nejživější tam, kde se bezprostředně realisuje v čin.[2]) Proto není pravda, že by fikce byla podmínkou krásna, jak Schiller chtěl; že umění nemůže dáti pravdivý život a činnosť, toť právě jeho nedostatkem. Nejvyšší tužbou, nedostižným idealem umělcovým, jest právě vdechnouti život ve své dílo; fikce jest obmezením umění, pravým však cílem život, skutečnosť. Michel-Angelové a Titianové jsou nezdařilí Hospodinové. Umění jest spánek idealu lidského, upevněného v kámen nebo na plátno, a nemohoucího nikdy vstáti a choditi.

Proto nápodoba ošklivá, hrůzy, bolu není podstatnou pro umění, jest to následek jisté slabosti: kdyby umění lidské mohlo vytvářeti bytosti živé, stalo by se vychováním přírody, předmětem jeho bylo by činiti krásnějším a šťastnějším, kdyby umělec byl tvůrcem, krásu a štěstí chtěl by vždy a všude uskutečniti.[1]) Z uměleckých děl, která se zdají stejně oduševněna a životna, krásnějšímu vždy dáme přednosť, krásno vždy usoudíme více poetickým. Abychom v umění též cítili zálibu ve hroznu neb ošklivu, tu

[1]) Z toho prý nový možný smysl Aristotelovy katharse. Umění jest buditelem vášní, ale toto vzrušení jest příliš všeobecné, abychom nemohli jednu vášeň nahraditi druhou a převésti ve zvláštní velmi chvalitebný čin všeobecnou emoci, vzbuzenou tím oním citem aesthetickým původu méně čistého. H. Beyla hudba kdysi učinila velmi zamilovaným; ale táž hudba rok před tím, když přemýšlel o prostředcích ozbrojiti Řeky, vzbudila jeho zápal s toutéž intensivností (str. 30.).

[2]) Sparťané lépe cítili veškeré krásy veršů Tyrtaeových, Němci veršův Uhlandových nebo Koernerových, když tyto verše vedly je v boj; dobrovolníci revoluce nebyli zajisté nikdy více dojati Marseillaisou, jako v onen den, kdy jedním dechem je vzrušila na návrších Jemmapeských. Dva zamilovaní sklonění nad jakoukoli básní milostnou i se stanoviska aesthetického větší mají požitek. Josef Vernet dal se přivázati ke stožáru, aby pozoroval bouři. Guyau sám nikdy nepochopil lépe vznešenosť nebes, jako namahavě vystupuje na vysokou horu (str. 31.).

[1]) Napodobení má přece svou krásu jistou, jelikož obdivujeme se tu jednak skutečné dovednosti umělcově, jednak poněvadž napodobení ošklivá jest pouze prostředkem výrazu. Vyhledávání ošklivá vysvětluje se tím, že umělec chce dáti svým koncepcím více pravděpodobnosti, nemoha jim dáti realitu samu. Jisté ošklivosti jsou nutny a tvoří pro dílo umělecké životní podmínku. Podobají se těm vráskám, které cestující polarními krajinami sami si vtiskují na tvář, aby oživili své svaly, a zabránili, by mrazem nestuhly. Jest nutno, abych v dramatickém heroovi mohl nalézti některé ze svých chyb a ze svých ošklivostí, abych věřil v jeho existenci: neboť podstatnou věcí pro osobu smyšlenou není, aby se zdála krásnou neb ošklivou, nýbrž, aby se zdálo, že existuje, tak smyšlené v sobě samém a samo sebou málo jest aesthetické. — Mimo to existuje v niterné harmonii života, v solidarnosti, kterou předpokládá mezi všemi údy, hluboká a pravdivá krása, kterou umění hledí vytvořiti i pomocí nesprávnosti

vždy se spojiti musí zájem vědecký s obrazností, jen duch moderní při svém kultu vědy má také zálibu v anatomii bytostí nižšího stupně a v anatomii mrtvol. Pochopiti, toť spojiti každou věc jejími příčinami a účinky, toť zevšeobecňovati, toť viděti dále, než tu onu ošklivosť, toť spíše neviděti jí: ošklivo mizí před pravdou, jež pojata jest myšlénkou. Napodoba ošklivá stává se vlastně nápodobou krásna a řádu všeobecného. Jen život jest cílem umění a umělec vymýšlí pouze, aby vzbudil domnění, že nevymýšlí.

Více než na kterémkoli místě octli jsme se zajisté tuto v oboru aesthetiky, kde krásná, obrazná rčení tající v sobě i pozoruhodné myšlénky přece jen vlastní otázky nevystihují; staré nevyřízené otázky o krásnu a výrazu, o účelu umění (zda totiž pro všechna umění jediný účel se dá stanoviti, či zda právě — jak scholastická aesthetika učí — dle různého účelu umění se rozdělují.[1])

o moderním sporu mezi naturalismem a idealismem v literatuře se nám sice představují, ale čekajíce na dále vědeckého rozřešení. —

Guyau maje za to, že dosavádními svými rozbory značně rozšířil obor krásna, ukázav, kterak vše vážné a prospěšné, co je realní a životné, může se státi za jistých podmínek krásným, chce právě tyto podmínky zkoumati: což zajisté jest nutným, neboť dosud jsme skutečně neslyšeli nic ani o vlastnostech subjektivních záliby aesthetické, ani o věcech a vlastnostech objektivních, které ji vzbuditi mohou.

Jsme však zajisté velice překvapeni, slyšíce najednou, že krásno se může objeviti jen na třech zjevech, a sice pohybech, pocitech a citech, při kterýchžto třech kusech také Guyau pouze podmínky krásna hledá. Jsou prý jimi u pohybů: síla, harmonie, rythmus, řád (totiž přiměřenosť pohybu ku svému ústředí a cíli) a půvab, jejž vzbuzuje pohyb takový, který se vykonává s nejmenším výdajem sil, kde veškerá námaha svalů se zdá, že zmizela, kde údy hrají sobě volně, jakoby neseny vzduchem. Zkrátka veškerá krása pohybů mohla by prý se redukovati na ekonomii síly.

Avšak tím by mínění školy anglické mohlo býti potvrzeno, krásné pohyby by se nejlépe daly uskutečniti ve hře, práce by nebyla aesthetickou, a proto Guyau hledá nové podmínky krásna a dochází najednou výsledkův opačných, že hra vlastně jest něco naprosto aesthetického (tedy patrný opak toho, co sám dříve tvrdil), že práce jest víc aesthetickou,[1]) že máli méně půvabu, má tím

---

forem; avšak jest nutno, aby umělec uvedl v tuto nesprávnosť rovnováhu a methodickou úměrnosť, beze kterých život vždy jest nemožný: pak budeme moci i v těchto dissonancích nalézti princip harmonie, ve smyšlénce skutečnosť, v nápodobě přírodu. Nápodoba ošklivá jest pro umění lidské jen nutným prostředkem, způsobem postupu, není jeho posledním a určitým cílem. Cítíme neurčitě, že ošklivo není učiněno, aby žilo, že v přírodě netvory tíhnou k tomu, aby zmizely bez reprodukce, že jsou jen přechodné omyly; vnášíme je v díla umělecká, poněvadž tato díla jsou ještě smyšlénky bez trvání, a poněvadž nalezneme vždy pravidlo ve výjimce, zákon ve zrůdnosti (str. 33.—35.).

[1]) Krásnými uměnami jsou ty, jimž k vůli zvláštnímu jim vlastnímu úkolu k tomu hleděti jest, aby jejich výtvory se doporučovaly co možno největší hodnotou aesthetickou, a které zároveň mají prostředky, aby za přiměřených okolností vytvořily díla vynikající krásy. (J. Jungmann, „Aesthetik." Freiburg im Breisgau 1884. str. 326.)

[1]) Při práci, jakožto výkonu organu za účelem rozumovým, vstupují prý dva nové živly aesthetické: *a)* zájem, jenž jest vzbuzen hledáním cíle, *b)* uspokojení intelligence, poněvadž můžeme posuzovati úměrnosť mezi velikostí

více krásy a velikosti, e vlastně nejvyšší krása nespočívá v úspoře, nýbrž v mrhání sil.

A nespokojen s těmito formalními podmínkami krásna, ukazuje, že pohyby dosahují nejvyšší krásy ne jako známky a míry vynaložené síly, ale jakožto výraz vůle a prostředek k odhadnutí niterné energie; krása pohybů bude tudíž sídliti ve výrazu a bude vzrůstati v té míře, jak pohyb bude prozrazovati život vyšší, intellektuelnější a mocnější.[1])

Doličiv takto symbolickým způsobem, že si pohyby vypůjčují největší část své krásy od citův, a odpovídaje k otázce, v čem záleží krása citů samých, vrací se zase k principu čistě formalnímu, že i ona učiněna bude silou, harmonií a půvabem. Poněvadž však tyto, jak právě ukázati se snažil, jsou výrazem stavů duševních, proto i krása citů na jevo dá vůli v harmonii se svým ústředím a s jinými vůlemi. Avšak tato poslední vlastnosť přísluší zároveň dobru: i plyne z toho, že mezi dobrem a krásnem není skutečného rozdílu, jak učí Kant i Spencer.[1]) Může tudíž cit aesthetický často býti považován (— kde však najednou zůstává ta úplná identita? —) jako prostá forma odvozená z citu mrav-

---

cíle, jehož chceme dosíci, a vynaloženou silou. Proto nás zde námaha nezaráží a jest podmínkou zájmu na práci. Práce tedy se nám líbí proto, že jest tu harmonie a úměrnosť se žádaným cílem. — Máli však práce také půvab? Ano: neboť půvab spočívá nejčastěji v jakési vědomé nebo nevědomé práci, ukončené s menší námahou, s větší zevrubností a větší pružností. Půvab, pravá zevrubnosť, pravá pružnosť dá se stejně definovati: úplná přiměřenosť ke skutečnému nebo smyšlenému účelu, jinými slovy harmonická rovnováha mezi životem a jeho ústředím. A abychom mohli souditi, zda nebylo vynaloženo přes příliš síly, jest třeba, aby pohyb měl svůj účel, vzhledem k němuž jest uspořádán. Tato souřadnosť, organisace pohybů dávajíc jim harmonii s užitou silou, jest však práce (str. 39.—41.).

[1]) Nelze — dokazuje Guyau — údy v pohybu považovati nezávisle na motoru, vynaloženou sílu nezávisle na vůli, která jí užívá za jistým účelem. Zvykem a associací každý projev života vnějšího stal se projevem života vnitřního, každý pohyb představuje nám cit, stav vědomí. Pohyb, který by na jevo dával pouze sílu brutalní, zůstavil by nás chladnými; mohl by se nám líbiti ještě formami geometrickými, které realisuje; avšak my bychom se nepostavili tak říkajíc na místo motorovo, abychom měli sympathický požitek z vykonaných pohybů. Ve skutečnosti pohyb krásný nebo půvabný má vždy cosi životného do sebe, a my se nemůžeme ubrániti, abychom zaň nepostavili motora nám podobného. Viděti přírodu a shledávati ji krásnou, jest představovati si ji co možno živoucí ve formě lidské. A tak všechny podmínky krásy v pohybech svrchu naznačené jsou výrazem stavů duševních. Síla fysická jest výrazem silné vůle, jest energií moralní v zárodku: Bruta, Catona, Samsona, Herkula jinak si nepředstavujeme než silnými. Řád jest projevem intelligence, rythmus znakem vytrvalé vůle a jeho harmonie jest symbolem souhlasu vůle se sebou samým. I půvab vyjadřuje stav vůle: jsa spojen s radostí, která jest vědomím života plného a se svým ústředím souhlasného, což nutně vede k sympathii, a dobromyslností, jest vždy výrazem těchto dvou stavů: vůle uspokojené a vůle hledící uspokojiti jiné. Půvab jest dále výrazem soucitu, odevzdanosti, lásky: půvab vzbuzuje jakýsi cit nekonečna, bezměrné žádosti, života nadmírného a šíleného, pohrdání individualitou, jakousi potřebu citu jíti bez zástavky dále, ztratiti se v celku (představme si, co cítí pták jako střela ve vzduchu létající, co cítíme my tryskem jedouce na koni, nebo na loďce do vln se ponořujíce, nebo ve valčíku vířice). Pohyby tudíž, které fysiologicky vyjadřovaly život rovnoměrný a snadný, associací citů se staly výrazem nejvyššího a nejplnějšího života moralního, tudíž největší krásy. — Síla jest výrazem krásy mužské, půvab stránky ženské: nejvyšší krása měla by tudíž spojovati sílu s půvabem a vyjadřovati takto vůli, která jest nejvíce energická a jemná (str. 45.—49.).

[1]) Proti Spencerovi, jenž praví, že při dobru dlužno bráti v úvahu účel, jejž jest ve skutek uvésti, při kráse však činnosť, která jej ve skutek uvádí, namítá Guyau, že právě naopak činnosť, vůle, která na př. vy-

niho: bytosť nějaká tím jest mravnější, čím jest schopnější cítiti hluboce cit aesthetický.

Jest skutečně poučno všimnouti si toho, jak i u Guyaua silně vyniká do popředí princip formalní, tak že na př. čteme u něho i tuto větu, tak průzračně formu síly vyjadřující: »Všeobecně city energické, houževnatá i prudká vůle mají do sebe vždy cosi dobrého a krásného, i když jich předmět jest špatný a ošklivý« (str. 51.).

Škoda, že Guyau zdá se úplně neznati aesthetické soustavy Herbartovy: byl by snad také došel toho přesvědčení, že dobro jest jen jistým druhem krásna.

Z totožnosti dobra a krásna (Guyau na tomto místě mluví zase o totožnosti citu mravního s nejvyšším citem aesthetickým) však nikterak neplyne, že by umělecké dílo s moralní intencí bylo nutně krásným (— patrně tedy krása ještě v něčem jiném spočívá —), aniž že by umění splývalo s řízením života. Jest pro umělce velmi nesnadno vzbuditi city nejmravnější a hlavně udržeti je dlouho vzbuzené: naopak cit méně vznešený jako lásku smyslnou, pomstu snadněji jest rozníliti a ten může umění, zejména umění lidovému, poskytnouti účinky mnohem četnější. Že v jižní Italii lid se hlavně zajímá o loupežné historky, že v samé Francii literatura soudů porotních jest nejmilejší stravou pro mnoho obecenstva, toť proto, že duchové tohoto druhu jsou neschopni vznešených citů mravních a aesthetických, že city takové nemohou u nich bez námahy dosíci trvalé intensity: spokojí se tudíž s dojmy hrubšími, ale intensivnějšími a jich přirozenosti vhodnějšími; a nemají se svého stanoviska naprosto nepravdu: cit dle všeho má váhu jen potud, pokud ho cítíme.

Avšak to jest sice vysvětlením, proč lidé méně vzdělaní nenalezají záliby v dokonalých dílech uměleckých, ale jest tak málo důkazem hořejšího tvrzení, jako následující srovnání: V moralce máme prý všichni ucho poněkud tvrdé: má se to jako v hudbě, kterou poslouchají lidé s uchem tvrdším, těm ujdou všechny jemné odstíny, všechny něžné a sladké melodie, kdežto příjemně na ně působiti budou účinky hlučné a snadně pochopitelné.

Přes to — a tu zajisté Guyau se blíží ku pravdě — nejvyšší aesthetický cit, jejž v nás lze vzbuditi, jest obdiv mravní. Nemravnosť konečně vzbudí jen přece aesthetickou nelibosť, neb aspoň indignaci, která jest ještě citem mravním. I když city egoistické a polobarbarské někdy v nás na okamžik se probudí, tyto city postupně se musí seslabiti, zahladiti. Evoluce aesthetická jde ovšem přece za evolucí mravní. Umělecká díla, vzbuzující výlučně city egoistické a prudké, jsou nižší a nemají budoucnosti. I jde Guyau tak daleko, že se táže, co že zbude kdysi z Iliady — modlitba starcova a loučení ženino s mužem, tedy líčení dvou citů povznešených. Umění, vzbuzující v nás

konává akt patriotismu, jest dobrá i krásná, zrovna jako účel, totiž zachráněná vlasť, jest rovněž nejen dobrý, ale i krásný: vrhnouti se do vody a potopiti se, nemá v sobě nic krásného, avšak nabude hodnoty aesthetické, jakmile nabude hodnoty mravní, totiž kdy se čin tento ospravedlní účelem obětavosti. — Dále namítá Spencer, že umění vždy obírá se zároveň city taktéž nemoralními, jako jest hněv, nenávisť, pomsta atd. Na to Guyau odpovídá, že vezmemeli hranice srovnání na témže stupni a za týchž poměrův, i tyto city objeví se s té stránky a tou měrou dobrými, jak se zjeví aesthetickými. Láska k pomstě jest u národů divokých láskou ku spravedlnosti, hněv jest nižší formou indignace, tedy citu mravního, závisť zahrnuje cit rovnosti: nenávisť má týž vznik jako duch pomsty, uzavírá v sobě mnoho živlů, že se objevuje jako mravnosť uchýlená, jest pro individuum podmínkou exsistence u plemen barbarských: a v tomto ústředí hlavně se líbí (str. 49.—51.).

city příliš hrubé a příliš primitivní, snižuje nás v evoluci bytostí, nechávajíc nás žíti a sympathisovati s typy, jimž určeno zahynouti, a které jsou jako přežitky věků primitivních.

Cit obdivu však nás povznáší a poskytuje nám zálibu aesthetickou tím úplnější, čím cizejší jest záliby ve hře. Cit obdivu odpovídá vždy soudu moralnímu, věci po výtce vážné; ano cit obdivu značí v nás jakési mravní polepšení, duše naše se povznáší k výši toho, čemu se obdivuje. Tím dotýká se umění reality, jest realita sama; v citu obdivu v jedno úplně spadají reelnosť i fikce, bytí i zdání; chtěl bych se státi tím, co pozoruji a stávám se tím v jisté míře. Tu se uskutečňuje ona víra platonická, že zírati na krásno jest vůbec státi se lepším a ozdobovati se niterně.

Krásno a dobro, krásno a vážno splývají tudíž v jedno. Krásno mravní jest opak povrchního a bezúčelného konání naší činnosti. Se stanoviska vědeckého krásný cit, krásná náklonnosť, krásné rozhodnutí jsou krásnými, pokud jsou prospěšnými vývoji života v jednotlivci i rodu (str. 52.—54.).

Zbývá ještě vyložiti, v čem spočívá krásno v pocitech.[1])

Guyau nesouhlasí s naukou, dle níž jen zrak a sluch by byly smysly aesthetickými, jelikož se týkají jediného organu pouze, ne však života vůbec,[1]) nýbrž tvrdí, že jakýkoli počet příjemný, nenílí svou povahou spojen s associacemi odpornými, může na se vzíti aesthetický ráz, nabyv jistého stupně intensity, ozvěny ve vědomí. Pocity tělové i hmatové, chuťové, čichové zrovna jako sluchové

---

[1]) Na theorii pocitů budovali Spencer a Grant Allen hlavně svou nauku, že uváděli zálibu aesthetickou na prostou hru našich organů, vylučující všechen prospěšný účel. Pocit vyvíjí akci i pohyb a krásno pocitů spočívá velkým dílem v intensivním a harmonickém použití nervové síly, kde se uskutečňuje maximum výsledku s minimem námahy. Čárám vlnitým přednosť dáváme před čárami tvrdými a hranatými, jelikož oko, sledujíc je, nemá potřebu náhle zastavovati svůj pohyb anebo měniti směr. Všechny bytosti živé, zvířata i rostliny, ve svých pohybech i ve své struktuře vykazuje více méně čáru hadovitou. Naše záliba pro formy kruhovité, hvězdovité, paprskovité, vlastnosti podoby, jež shledáváme ve formách, analogie směrů, rovnosť velikostí, úměrnosť, různosť uvedená v jednotu, vše vysvětlujeme týmiž důvody: jsou to prostředky uspořiti svalovou i nervovou sílu. Podobné úvahy platí i o zvuku. Nepříjemnosť monotonního hlasu vysvětluje se tím, že působí na ucho stále týmž způsobem a opotřebuje ucho, kdežto při různosti tonu, při střídání forte a piana nebo naopak ucho si může odpočinouti a sebrati své síly. Zpěv od řeči tím se různí, že užívá rozšířenější stupnice zvuků a takto působí posloupně na větší počet sluchových přístrojů. Nervy ušní jsou ve stálém chvění: když záchvěvy vzduchu odporují záchvěvům jejich, vzniká nelibosť, jsouli jim však příznivy a spojili se s nimi, vzniká libosť. Isolované zvuky jsou nepříjemny, poněvadž vzbuzené vlny jediným úderem tělesa jsou nepravidelny; jakmile těleso však se přivede ve chvění stálé, vlny nabývají pravidelnosti. Aesthetický charakter rythmu rovněž původ má v úspoře síly; neboť dovoluje uchu, aby se srovnalo s vlnami vnějšími. V tom spočívá rovněž příjemný a nepříjemný ráz souzvuků a dissonancí. Dissonance jsou dle Helmholtze nepříjemny proto, že vznikly křížením zvukových vln, které se v bodu průseku ničí vzájemně; odtud povstávají přerývky ve zvuku, které působí nepříjemně na ucho, jelikož ucho jest stále překvapováno; v okamžiku, kdy ucho jest ve klidu a chce sbírati síly pro nejbližší pocit, naráží na ně vlna, aniž uplynula normalní doba pro ono posilnění (str. 55.—60.).

[1]) Pocit se týká buď života nějakého zvláštního organu, buď všeobecného života organismu. Dle Grant Allena pocit jest nepříjemný, když se snaží způsobiti na organu akci destruktivní: substance hořká (na př. hořčice) jest ta, která chce rozrušiti tkanivo jazyka, vůně ostrá (na př. ammoniak), která chce přejinačiti nosní sliznici; zvuk uchu antipathický jest ten, který odporuje vlastním záchvěvům našich nervů sluchových; nepříjemný souhrn barev jest ten, který rychle

a zrakové mohou poskytovati dojmy aesthetické.[1])

V tom pak, že některý pocit nabývá rázu aesthetického a jiný ne, jest pouze rozdíl stupňový.

U každého pocitu jest možno trojí moment rozeznávati. V prvním cítíme pouhé podráždění, náraz (choc) a rozeznáme pouze jakosť a intensitu pocitu: v druhém okamžiku pociťujeme přízvuk pocitu, tedy jeho příjemnosť nebo nepříjemnosť: konečně když pocit libosti nebo nelibosti bezprostředně nenhasne, aby ustoupil buď lhostejné akci buď jinému pocitu, nadejde okamžik třetí, nazvaný od školy anglické nervovou diffusí: pocit se rozšiřuje jako vlna, roznítí sympathicky celou soustavu ner-

vyčerpává nervy optické. Naopak ty chuti, vůně, zvuky, barvy se líbí, které lehce dráždí každý organ neunavujíce ho, a takto podporují život v daném místě organismu. Aby však zůstaly aesthetickými, jest třeba, aby tu stanuly a se lokalisovaly; jestliže působnosť svou více rozšíří a se týkají celkového organismu, jestliže jsou spojeny se všeobecným popudem života, s hlubokou a trvalou potřebou bytosti, jejich aesthetický charakter se seslabí a i zmizí. Kdyby hudebník jako cikada v bajce mohl v pravdě hudbou se živiti, hudba pro něho by přestala býti krásnou (str. 60. – 61.).

[1]) Vlažnosť nebo svěžesť vzduchu v popisech krajin ukazuje aesthetický význam pocitů tepla a chladna; slepec, chtěje vyjádřiti rozkoš z tepla slunečního, řekl by, že slyší slunce jako nějakou harmonii. Kladení ledu na čelo v horečce působilo prý na Guyaua daleko větším dojmem, než souzvuk po dlouhé řadě dissonancí, cítil prý v sobě neobyčejně sladké fysické i moralní uspokojení; při čemž ovšem dodává, že snad v nemoci jemnosť nervů jest větší, tak že i nejmenší pocity mohou na se vzíti odstíny aesthetické. — Jemnosť, hebkosť, sladkosť pociťujeme hmatem a tím hmat nabývá aesthetického významu; v kráse ženy jest i sametová hebkosť kůže její živlem podstatným; barvy si vypůjčují svůj půvab od associací s pocity hmatovými: s leskem vlasů černých i rusých se spojuje i představa hedbávné hebkosti, již bychom pociťovali hladíce je, s obrazem trávníku zeleného spojena jest i představa jisté měkkosti pod nohama. — Když Guyau kdysi v Pyrenejích se napil mléka skoro ledového, jež v potoku byvši uschováno vonělo horskou vůní, pocítil řadu pocitů, jež nelze zváti pouze příjemnými, byla prý to jako pastoralní symfonie pojatá místo uchem chutí. Vznik umění kuchařského jest dalším důkazem aesthetického rázu pocitů chuťových; Platon srovnává kuchyni a řečnictví; La Fontaine shledal cosi aesthetického při jídle ústřice, A. de Musset při jídle paštiky; díla básnická na př. Píseň písní plna jsou obrazů tohoto druhu. — Voňavkářství jest též „jakési" umění, odtud aesthetický ráz čichu; vůně růžová a liliová jest sama básní; sladkosť jarních dnův a letních nocí; opojenosť vůně květů šeříkových není bez obdoby s požitky lásky; v popisech zemí vůně hraje velikou úlohu, Italie s vůní oranžovou, Bretaňsko nebo Gaskoňsko s ostrou vůní mořskou, stepi s vůní borových lesů. — Co se pak zraku týče, tu právě básníci, hodlajíce naznačiti největší dojem aesthetický, neužívají slov vypůjčených ze slovníka zrakového, ale obracejí se ke smyslům nižším, kde je život hlubší a intensivnější. Mimo to i pocity zrakové netýkají se pouze jednotlivého organu, vždyť zrak jest smyslem světla a světlo jest pro život tak potřebno jako teplo. Proto i poesie světla vůbec původ má v jeho nevyhnutelnosti pro život a v jeho působnosti na celý organismus. Záliba z východu slunce jest více než pouhé uspokojení zraku, celou svou bytostí pozdravujeme první paprsek sluneční. — A i sluch, který vznik dal uměnám nejvyšším (poesii, hudbě, výmluvnosti) děkuje své nejvyšší aesthetické vlastnosti té okolnosti, že zvuk jsa nejlepším prostředkovatelem mezi bytostmi živými, nabyl takto jakési platnosti socialní. Socialní a sympathické pudy jsou základem všech aesthetických požitků. Největší půvab zvuku spočívá v jeho podstatné výraznosti: budíť v nás účasť na radostech i bolestech ostatních živých bytostí Proto pro ucho po výtce aesthetickým jest přízvuk, přímý a rozechvělý výraz citu. V tonu a přízvuku jest všechna mohutnosť řečníkova; zde i podstatný živel umění dramatického; bolesť hlasem vyjádřená nás dojme mravněji než bolesť vyjádřená rysy v obličeji nebo posuňky. Poesie není nic jiného vlastně, než souhrn vybraných slov, aby více mohla rozechvěti ucho, a která obsahují tak říkajíc sama v sobě svůj vlastní akcent. (Ovšem že později Guyau

vovou, probudí associací množství citův a myšlének doplňujících, zkrátka, rozruší celé vědomí. V tomto okamžiku pocit, který byl zprvu buď příjemným, nebo nepříjemným, tíhne k tomu, aby se stal aesthetickým, neb antiaesthetickým. Moce aesthetická tudíž spočívá v rozšíření, v jakési ozvěně pocitu v celé naší bytosti, především v naší intelligenci a v naší vůli. Jest to souhlas, harmonie mezi pocity, myšlénkami a city. Tento třetí moment pocitu Guyau nazývá timbre (barvitosť) a v tento timbre pocitu dlužno umístiti krásno.[1])

Nezdá se nám, že by takto platně a konečně rozřešena byla otázka krásna. Guyau přiznávaje sám různosť citův aesthetických mluvě o nejvyšších citech aesthetických a nezávisle na sobě zpytuje podmínky krásna v pohybech, citech a ocitech nucen jest podati novou všeobecnou theorii krásna, která však, jak záhy uhlídáme, úplně stanoviska objektivního se vzdává.

Mimo to Guyau nevšiml si poznámky již Homem učiněné, že v předmětě ne jedna, ale více krás na nás působí, a proto nejen že s dostatek nerozeznáva od sebe příjemna, citů nižších čili smyslových,[1]) a citu aesthetického, jakož i aesthetické city elementarní od souhrnných (totalních) citův, ale zároveň v jedno mísí tyto city aesthetické se všemi koefficienty, které v každém umění k souhrnnému dojmu spolupůsobí.

Ovšem popříti nelze, že zasluhují bližšího a hlubšího prozkoumání tyto důležité příspěvky k aesthetice vědecké, po objektivních příčinách krásna pátrající, které však konečně přece jen zůstanou při výpočtu subjektivních účinků, tak že poslední výsledky totožny jsou i s výsledky, k nimž dospěla i dřívější mystická aesthetika a které ovšem též část pravdy v sobě tají. Guyau definovav konečně krásno jakožto vjem nebo kon, který podněcuje v nás život ve třech jeho formách zároveň (smyslnosti, intelligenci

podstatně doplňuje tento výměr poesie.) Zpěv jest jen rozvoj přízvuku, hudba instrumentalní rozvoj hlasu lidského. V každém zvuku hudebním, jenž se líbí, jest cosi lidského: tvrdé a drsné zvuky nám připomínají zvuk hlasu hněvivého, zvuky jemné vzbuzují idee sympathie a lásky. I není hudba tak bezvýraznou, jako Hanslick i Fechner tvrdí (str. 61.—72.).

[1]) Na základě těchto dedukcí Guyau stanoví tyto zákony: 1. Pocit živě příjemný není aesthetický, když lokální intensita jest rázu takového, že jest na úkor extensi, diffusi jeho v soustavu cerebrospinální, z čehož jde, že vědomí, vyčerpané na jednom místě, zdá se na druhých přerušeným. Záliba zůstává tu čistě smyslovou, nestávajíc se zároveň intellektuelní; nemá té složité ozvěny, té barvitosti, která charakterisuje požitek aesthetický. 2. Když záliba nabývá ve vědomí maxima extense srovnatelné s maximem intense, tu tvoří nejvyšší stupeň uspokojení smyslového i intellektuelního, totiž uspokojení aesthetické. 3. Čas potřebný k nervové diffusi do mozku a k ozvěně ve vědomí vysvětluje, proč vjem rázu aesthetického není bezprostřední; soud: To je krásné vyžaduje průměrně více času než soud: To je příjemné; tento poslední vyžaduje více času než pouhý vjem, jenž vyžaduje pro sluch 0", 15, pro hmat 0" 20, pro znak 0" 21. — Soud aesthetický stává se skoro bezprostředním pouze nahromaděním zkušenosti u individua i plemene (str. 76.).

[1]) Tyto city ve spise svém „Das gefühlsleben" Náhlowsky počítá k citům kvalitativním, t. j. obsahem představ podmíněných; vzbuzují se pak subjektivním dojmem pocitů. „Že jsou pocity s to," dokládá Náhlowsky, „aby vzbudily city, jest vysvětlitelno s dvojího stanoviska. Jednak vyplývá to již ze solidarní vzájemnosti, která jest mezi tělem a duší, a jíž nutně z organických útlakův a úspěchů povstávají duševní, a naopak z duševních tělesné. Dále jest to tím pochopitelno, že jediný, poněkud živý pocit (ať tělový nebo smyslový) za příčinou mnohých associací s jinými představami může průběhu našich myšlének dáti naprosto změněný směr, což pak také přirozeně za následek má přiměřenou změnu citového stavu." („Das gefühlsleben," str. 69.)

a vůli) a vzbuzuje zálibu rychlým uvědoměním tohoto všeobecného podnětu (str. 77.), dává umělcům toto praktické pravidlo: dojem vzbuzený umělcem bude tím větší, kdy umělec místo aby prostě přihlížel k indifferentním obrazům zrakovým nebo sluchovým, bude se snažiti, aby vzbudil v nás jednak nejhlubší pocity, jednak nejmravnější city a nejvznešenější myšlénky (str. 81.[1]); ba čteme u něho i definici, že dílo umělecké není nic jiného, než výraz nejvyšší idee řečí nejvíce smyslnou (str. 84.).

Podavše takto dosti podrobně Guyauovu theorii krásna, přistupme nyní ke druhému předmětu, totiž k otázce o budoucnosti umění a poesie: i podáme tu prostě vývody Guyauovy bez dalších poznámek, poukazujíce na bohatou, závažnou a přemýšlení hodnou studnici hlubokých myšlének.

Mínění těch, kdož jako Renan a jiní prorokují, že zmizí svým časem veškeré umění, mají za podporu mnohé údaje fysiologické, historické i psychologické.

Jest pravdou, že dřívější smysl pro krásu forem, onen kult formy, který se jevil u Řekův a za doby renaissanční, skutečně mizí. Avšak nejen kultus krásy, i krása sama jest v úpadku; statistika dokazuje zmenšování vzrůstu, rozmnožování slabostí a nemocí. Všecko otroctví i požitky moderního života mají za výsledek fysický úpadek plemene a změnu forem. Ba lze vysloviti následující fysiologický zákon jakožto pravidlo vývoje lidského: soustava nervová, vyvíjejíc se čím dále tím více, seslabí ostatek organismu na takovou míru, která tak zrovna se dá srovnati s udržováním života a s funkcemi reprodukce. Kdyby prý člověk mohl žíti a rozplozovati se jsa všecek nervy a všecek mozkem, tíhl by k tomu, aby se takým stal.

Na to odpovídá Guyau, že předně vývoj takový jest fysicky nemožný, neboť by pak zajisté takové plémě zmizelo na prospěch jiného v lepší rovnováze se nalézajícího; mimo to, když tak zázračný vývoj mozku se přisuzuje, jest logicky nutno přičítati mu také dosti intelligence, aby v čas poznal úpadek, který by ohražoval ostatek těla; konečně zmizí veliká anomalie naší doby, že věda nezřídila prakticky vychování celkové, jejím účelem bude vyhojiti rány, které sama zasazuje, a sice lépe zřízeným vychováním, přihlížejícím ku zdravovědě a tělocviku, slovem více methodickým užíváním zákonů, které spravují harmonický vývoj organů.

Avšak v nejhorším případě zůstane aspoň obličej krásným a vývojem soustavy nervové, intelligence a mravnosti bude výraznějším: člověk budoucích věků ponese v obličeji svém vždy zřetelnější odraz intelligence a v hloubi očí nekonečnosť myšlének. I se stanoviska plastického znamená něco čelo, pod nímž cítíme žíti myšlénku, oči, z nichž září duše. A zajisté i celému tělu intelligence vtiskne svůj znak. A tak jako krása se více zduševní, podobně i umění. Ono nanejvýše se změní, ale zničeno nebude. Jestliže staří znali statiku umění, umění modernímu zbude dynamika umění: umění bude se snažiti vystoupiti od údů k čelu a mozku.

(O. p.)

[1]) Jest nápadno, že naprosto tu nevzpomněl zároveň akcí, jež, jak dříve ukázati se snažil, umění taktéž vzbuzuje.

Posudky.

Patronatní právo, dějiny jeho v zemi svatováclavské a žádoucí jeho oprava a úprava. Napsal a sestavil *Pravoslav Pravdomil Pravdodatný.* Druhé nezměněné vydání. V Praze. 1887. Str. III a 75.

Spis to pilně a bedlivě pracovaný, jenž zvláště mladším duchovním dobrých služeb prokáže. Vystihnuv pojem a původ patronatního práva, udává p. spisovatel [1]) obyčejné jeho druhy; na to odpovídá k otázkám, řídě se pořádkem v učebných knihách církevního práva obvyklým: kdo může býti patronem — kolikerým způsobem může se jím státi — jak zaniká patr. právo, po příp. kdy nemůže patron vykonati praesentaci. V oddělení druhém doličují se obšírněji práva patronů čestná: právo přednosti čili praecedence při círk. průvodech a slavnostech — právo ku konání modliteb za patrona — zvláštní stolice ve chrámu — právo znaku atd.: zvlášť důkladně pojednáno o nejhlavnějším právu patrona, o tak zvané praesentaci (str. 30.—36.). Konečně mluví p. spis. o břemenech patronův, o jejich přehmatech ve středověku a v dobách novějších, a končí své pojednání třemi z časopisu »Čech« vyňatými statěmi [2]) toho obsahu, aby se otázka patronatní, jež stává se co den palčivější, vzala v kompetentních kruzích vážně na přetřes, a patronatní poměry náležitě a spravedlivě se upravily. Poslední stať »Něco k neuvěření« obsahuje jak křiklavé tak smutné doklady, kterak v praxi se zádušním jměním se zachází, a praesentační právo vykonává (str. 69.—82.).

Jakkoli není věcí snadnou, kanonické otázky v domácím jazyku náležitě probírati, ježto v tomto ohledu na poli naší literatury sotva první brázdy byly učiněny: jest nám přece v zájmu věci samé všelicos o svrchu jmenovaném spise podotknouti. Především nemile dojímá při čtení dotčeného spisu, že se v něm nečiní všady dosti přesného rozdílu mezi patr. právem, jakožto souhrnem práv a povinností patrona, a jednotlivými jeho úkony čili manifestacemi s jedné a patronatem s druhé strany, kteréžto pojmy třeba jak sluší rozlišovati, aby jasnosť věci netrpěla. Správně na př. řekneme: církevní, světský atd. patronat, ne však církevní, světské atd. patronatní právo; aneb to jest hraběcí, knížecí patronat, ne však hraběcí nebo knížecí patronatní právo. Též nelze patronat (podací kostelní, str. 8.) stotožňovati s podacím právem neboli tak zvanou praesentací patrona (str. 30.), kterážto jest sice nejhlavnějším právem (výsadou) patrona, patronatem však není; vůbec naznačuje slovo patronat více povahu a ráz této právní instituce (ztad patronat církevní, světský, veřejný, soukromý atd.), po případě i úřad (patr. úřad, anebo prostě patronat), jenž v zastoupení patrona vykonává jeho práva a povinnosti patronatní, majíc zření k patr. obročím. Tak zv. ius variandi není právo »měniti něco v praesentaci« (str. 12.), nýbrž záleží v tom, že může patron, když byl praesentoval klerika jednoho, v zákonnité lhůtě praesentovati biskupovi klerika druhého, třetího atd. se stejným účelem, ježto jsou všecky tyto praesentace stejně závažné, a klerik nejprve praesentovaný nemá většího práva na uprázdněné obročí (právo k věci ius ad rem), než ten, který byl druhý, třetí atd. praesentován a naopak. — Podobně dlužno přesně rozeznávati mezi obročím (beneficium původně tolik jako léno, panství nebo statek v léno daný) a církevním úřadem (officium): každé beneficium jest zároveň officium (odkudž známá právní zásada: »datur beneficium propter officium«), ne však naopak. Mimo to naznačuje výraz beneficium více světskou čili hmotnou stránku círk. úřadu (temporalia officii), slovo pak officium stránku jeho vyšší, duchovní (spiritualia officii). Není mimo všelikou pochybnosť, zdaž náleží patronu pocta podkuřování při mši sv. (str. 27.), ježto závažné autority toho popírají, táhnouce se k rozhodnutí papežské kongregace ritů ze dne 2. června 1685. — Omylem stanoví se (str. 34.), že nabývá biskup iure variandi patrona právo liberae collationis vzhledem k dotyčnému obročí, an tomu vykonané praesentace patronem odporují, a biskupu není volno

[1]) Patrně pseudonym.

[2]) „Čech“ ze dne 8. a 20. srpna 1884. č. 182. a 191. a ze dne 29. října t. r. č. 250.

někomu jinému mimo praesentované kleriky kanonickou instituci uděliti, poněvadž ho i v tomto případě patronovy praesentace vážou. Není již zvykem, aby patron osobně biskupovi představil (praesentoval) duchovního, jemuž se má církevního obročí dostati (str. 35.), naopak nařizuje poslední provincialní synoda (cap. X., pag. 234.), že mají patronové bez rozdílu, jakého patronatu obročí jest, vykonávati praesentaci písemně. Pravili se (str. 36.): »Ze všech žadatelů sestaví biskup terno nejzpůsobilejších osob a nejzáslužnějších kandidatů,« jest to dvojsmyslné, poněvadž by se mohlo zdáti, že jsou to dvě různé třídy osob za obročí žádajících, an jsou to přece osoby tytéž, titéž žadatelé. Nesouhlasíme s p. spis., když tvrdí (str. 36.), že na fary soukromého patronatu země pána praesentuje místodržitelství podobně jako na fary nábož. matice a stud. fondu; obročí t. svého vlastního, soukromého patronatu, jenž není totožný s patronatem veřejným nebo zeměpanským, obsazuje císař sám, připadně jeho hofmistrovský úřad, aneb nejvyšší správa soukromých císařských statků. Dozor ku správě (ne k hospodářství) zádušního jmění (str. 38. sll.) náleží více k čestným právům patrona než k jeho břemenům atd. atd.

O stránce formalní a slohové budiž nám dovoleno jen krátce se zmíniti. Ač p. spis. při své nesnadné práci mluvy celkem přesné a srozumitelné šetřiti se snažil, vyskytují se přece v jeho pojednání některé mluvnické a stilistické drsnosti a nesprávnosti. Tak na př. se praví (str. 7.): »patronatní právo . . . jest spolu souhrn povinností ohledně círk. obročí a úřadův jim uložených« místo: maje zření k círk. obročím a (duchovním) úřadům s nimi spojeným; »ius spirituali (rei) adnexum = právo k duchovní věci těsně přiléhající« místo: právo, jež s duch. věcí úzce souvisí; »záležitosti s patr. právem souvisících« místo: souvislých, anebo prostě: záležitosti patr.; »patr. právo může lpěti na věci« jest úplný germanismus místo: vázne nebo spojeno jest; »patr. právo je nerozdílné« místo: nelze děliti, rozdělovati; místo zřídil chrám,« »považovaly se co část statku pišme: vystavil chrám — považovaly se za část st.; místo: praesentovati, podati pro« podati na; místo: mající na sobě patr. právo — vylučují k vykonávání patr. práva — diecesalním — v poměrech nyní stávajících — při tak nazvaném konkursu — když na těle patr. poměrů leccos je shnilé třeba říci; na němž vázne patr. právo — vylučují od vykonávání p. p. — diecesní — za těchto poměrův aneb: an se věci takto mají — při tak zvaném k. — když patr. poměry tak smutně se utvářily atd. atd. — Některé věty jsou poněkud nesrozumitelné, jako: patr. právo obmezuje právomocnosť biskupů výhradně k dosazování osob duchovních (lépe prostě: kleriků, kněží) na úřady círk. povolaných a oprávněných (str. 8.); zabrání círk. statku (lépe: jmění, zboží) nemůže býti základem k nabytí patr. práva při beneficiích k círk. statku náležejících (str. 13.); církev vylučuje je (kacíře) z účastenství patr. práva — jest to nepopíratelný církevní nesmysl, jinověrcům dát vykonávati podací právo — patr. právo vztahuje se na biskupský úřad, kanonikaty, fary atd. — biskup osazuje úřady při chrámu a dosazuje duchovní osoby dle své libosti (str. 13., 14., 15., 22.) atd. Nezní česky: Jakým způsobem stávající a užívané a prováděné patr. právo přenáší se na jiné osoby atd.

Než dosti budiž. Co tuto bylo podotknuto, nemá býti na ujmu jinak záslužné práci p. spis., která se stanoviska zvlášť historického se zamlouvá a otázku patronatní do pravého staví světla. Předeslané pokyny k tomu se nesou, aby — dojdouli povšimnutí — budoucí třetí »opravené« vydání tohoto spisu na ceně co možná získalo. Úprava jest slušná, papír a tisk dobrý, cena přiměřená.

Králové Hradec. *Dr. Ant. Brychta.*

Ochrana chudé a opuštěné mládeže. Rozhledy po lidumilství v Evropě, sepsala *M. Červinková-Riegrová.* V Praze. 1887. Str. 303.

Sociologie, tak velice jinde pěstovaná, jest u nás tuze zanedbána. Srdce české je prý otevřeno bídě bližního, a přece není filantropie u nás tak sorganisována, jak by toho kulturní i finanční stav náš dovoloval a skutečné poměry socialní vyžadovaly. Nenílí pak filantropie sorganisována, jak si lze mysliti časopisectvo a literaturu filantropickou?

Není to muž tentokrát, jenž zvučným jménem vědatora vystupuje zde jako spisovatel díla objemného, nýbrž je to paní, české veřejnosti známá pérem svým, ještě více však jménem, které ji činí dceron muže velikého důmyslem i poctivou láskou k národu svému.

Láska psala spis tento láska jej věnovala lásce matčině, která spisovatelce šťastnější dětství připravila, než jest ono dětství, jímž se v celém spise obírá. Což divu pak, že z každé stránky vyzírá láska k trpícímu člověčenstvu, zvláště však k nešťastné mládeži ženské.

Aby však čtenář těchto řádků, jemuž nelze si zaopatřiti knihu Červinkové-Riegrové, měl aspoň ponětí, jak spisovatelka úkol svůj pojala a pojednala, podotýkám tuto stručně, že kostrou jí byly prostředky praeventivné a repressivné, kolem níž celý material se otáčí.

Přemýšleje nedávno, kterak bych zkušenosti své odborné jež jsem »profylaxí zločinství« nazval, spořádal, přišel jsem mimovolně na myšlénku, bych profylaxi tu v praeventivní a repressivní rozdělil. Tím více musilo mě to těšiti, když jsem se ve spisu pí. Červinkové-Riegrové s tímže rozdělením potkal a tím větší úctou a obdivem mě to naplňovalo, když jsem ve spise našem českém způsobem hravým toho se dovídal, co jsem dlouho, někdy marně v cizích pramenech hledal a oč jsem, zvláště v ohledu statistickém, i do ciziny psával.

Sebevědomí moje, jež mě činilo pánem mnohých poznatků, předností i nedostatků méně známé vědy trestnické, klesalo víc a více v prach, čím dále jsem spis pí. Červinkové-Riegrové četl ku konci. Z celého sebevědomí zůstalo pouze vědomí, že jsem spis »Ochrana chudé a opuštěné mládeže« pročetl s chutí, jako málokterý. Kdyby byla spisov. ničeho více nepodala, než spořádaný konglomerat zjevů na poli filantropie vůči chudé a opuštěné mládeži, již tím by vykonala veliký kus práce a zjednala si jméno neunavné, idealní pracovnice. Obdivná je zajisté znalosť cizích jazyků, jichž ke studování materialů potřebovala, obdivuhodnější však sečtenosť a znalosť pramenů, jež neslepila zevnějším jakýmsi formalním kytem, nýbrž je dříve zdravě zažila a z nich těžiti i pro naše poměry dovedla, jimž mnohé ze svých pěkných kapitol věnovala. Kdo by na př. s potěšením nečetl trefné líčení poměrů vídenských Čechův a nesouhlasil z celého srdce s otevřeným a nepokrytým výrokem, že spása vídenských Čechův a ovšem i naše nezáleží jen v pořádání národních slavností a zábavních večírků, nýbrž hlavně v pomoci mravné a hmotné?!

Červinková-Riegrová nezaznamenává pouze zjevy a prostředky, jichž společnosť lidská, zvláště pak naše století, užívala a užívá k potlačení zločinství v jeho zárodku, t. j. v ohrožené mládeži; ona hloub nahlédla, jak při studování tolika pramenův ani jinak býti nemůže, i v trestnictví, které je dnes již vědou, a její statistická pozorování nejlepším jsou toho důkazem. Ona poukazuje na př. na chybu, již pisatel těchto řádků, jenž již několik let dýše v ovzduší trestnickém, za největší nedostatek moderní kriminality považoval a považuje — na nedostatek, ne nařízení, ale opatření pro zpustlou, zločinnou mládež, jež až dosud uzavírá se v tak zvaných krajských trestnicích (spisovatelka dobře říká věznicích) se starými, v zločinství sešedivělými ničemy, od nichž přiučuje se tomu, co posud neuměla, tak že věznice tyto stávají se vlastně školou zločinství. Úkaz ten jeví se býti velmi citlivou patou Achilleovou, pomyslímeli, že o isolování těchto přece jen nesourodých živlů je postaráno pouze asi ve třech krajských věznicích v Čechách, kde je též tak zvaná samovazba více méně provedena.

Neméně rozhodně příznivým pro kontingent zločinství jest nedostatek ústavů, jež zákon ze dne 24. května 1885. předpokládá, ústavů s nuceným vychováním pro ty mladé a již nahnilé výhonky lidské společnosti, jež 14. rok života nedokončivše, boj zákonu a pořádku vypověděly a pouze na základě nedostatečného zákonnitého stáří na zločin odsouzeny býti nemohly, anebo které po 14. roku na nejbližší cestě ke zločinu se nalézají, ač při něm náhodou dopadeny ještě nebyly.

Z té příčiny jen lze vysvětliti statistické datum, na něž spisovatelka upozorňuje a s anglickým srovnává, že mladých trestníkův u nás přibývá (v Anglii

ubývá), a že jako velké trestnice se prázdní, malé jsou přeplněny, při čemž participují ne tak repressivní snahy moderního trestnictví, jako trestní zákon náš, volající o nápravu.

Z celého spisu vane zděděná upřímná láska k národu a úcta ku křesťanství, jehož humanní snahy a výsledky se nezamlčují, jako v každém druhém vědeckém spise českém, nýbrž veřejně a zaslouženě vystavují.

Celý spis, jenž psán je mluvou naskrze vybroušenou (až na těch několik vtroušených pravopisných chyb), rozdělen je na 14 kapitol, z nichž

I. jedná o opuštěných dětech v dobách minulých, kde se zvláště poukazuje k tomu, jak křesťanství to bylo, jež cenu lidské individuality povzneslo.

II. ukazuje stíny naší doby. Volnosť konkurence splodila nerovnosť stavův a bídu tříd dělnických, která vede k vykořisťování dětských sil v továrnách. »Naše století,« dí spisovatelka, »je století velikých změn, velikého pokroku, století horečné práce ve všech oborech a století nepochopitelných kontrastů: veliké bídy a veliké lásky.«

III. obsahuje humanní snahy naší doby, jež se, co se dětí týče, začínají jinak organisovati — od represse k praeventivě.

IV. uvádí snahy ochranné či praevenční: pomoc matce a útlému věku.

V. jedná o škole, a sice soukromé, veřejné, řeholní, nedělní, večerní a pokračovací.

VI. o noviciatě práce a ochraně pracující mládeže, o důležitosti odborných škol průmyslových, výrobních, hospodářských.

VII. je věnována dospívající dívce, spolkům patronáže atd.

VIII. je nadepsána: »Opuštění novorozenci« a obsahuje praeventivnou ochranu dítek hmotně opuštěných.

IX. vypočítává ústavy pro děti osiřelé a opuštěné ve Francii, Švýcarsku, Anglii, Belgii a Hollandsku, Německu, Rakousku a Rusku.

X. přechází k repressivním snahám a mravní spáse kleslých.

XI. jmenuje ústavy pro děti mravně zanedbané a provinilé.

XII. srovnává zákony dítě trestající a chránící.

XIII. Vzájemnosť humanity a literatura filantropická.

XIV. O nás a pro nás. Zvláště tato kapitola je bohata originalními myšlénkami a náhledy, a stojí za čtení. Sociolog a filantrop najde v ní hojnosť sneseného materialu, člověk pak obyčejný zajímavou a poučnou četbu.

Poněvadž spisovatelka výtěžek velecenného spisu svého věnovala spolku »Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek,« nabývá poslání díla jejího české veřejnosti rázu tím humannějšího a zasluhuje, aby bylo toto zvláště od jednot a spolků kupováno a čteno, a aby vznešené idee, v něm hlásané, staly se semenem praktické filantropie české. —*al.*

Roku 1885. utvořil se v Praze z učitelek českých lidumilný spolek: »Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek« za tím účelem, aby dívky, které odrůstají v mravní zanedbanosti, a vydány jsou záhubě duševní i tělesné, nalezly útulek, kde by se buď vychovávaly, dokud ještě mravně neklesly, anebo pokleslé již na pravou cestu uváděly. Aby spolek peněžitě prospíval, sbírány jsou milodary, vydány dva spisky, a sice »Don Bosco, apoštol opuštěné mládeže« od *B. Pazderníkové* a »Na povzbuzenou našim dívkám,« a pořádány v zimě 1886. přednášky v sále Měšťanské Besedy pražské. Tuším, že dne 11. a 13. března 1886. přednášela i paní Marie Červinková, choť p. Václava Červinky, ředitele velkostatků malečských a dcera slovutného vůdce národa Dra. Riegra, ve prospěch spolku toho: »O ústavech pro zachránění mládeže ženské.« Přednášky ty jednaly o oboru humanity repressivném a praeventivném, totiž jednak o tom, co se koná za dnů našich na ochranu dítěte a dívky od záhuby hmotné i mravné, a za druhé co se podniká pro nápravu dětí zanedbaných a dívek mravně kleslých. Paní přednášečka měla úmysl podati veřejnosti naší důkaz, jak jsme u nás v Čechách v tomto oboru za jinými zeměmi evropskými pozadu, a chtěla vybídnouti k větší lidumilnosti společnosti naší pro dítky a dívky chudé, zanedbané a opuštěné.

Vyzvána jsouc, aby přednášky ty, které s pochvalou byly přijaty, ve prospěch spolku tiskem vydala, mileráda k tomu

svolila, chtíc je ve brošuru rozšířiti. Za tím účelem počala material pořádati, a tu se jí nahromadilo z filantropické literatury francouzské, anglické, německé a ruské takové látky, že z ní vzrostla dosti objemná kniha ve velké osmerce, s názvem nahoře uvedeným.

Ačkoli v pojednání tom, jak ani jinak býti nemůže, ústavům světským i duchovenským, a mezi nimi protestantským a anglikanským, ano i pravoslavným pozornosť se věnuje, tož přece i patřičný zřetel brán jest na spolky a ústavy katolické, a zasloužená chvála se jim vzdává. Jediné, co bychom vytýkati mohli, jest, že paní spisovatelka nezdá se přáti výchově dívek v pensionatech klášterních, ač hned uznává dobrodiní, která řehole prokazují trpícím. Píšeť na str. 91.: »S našimi názory o vychování dívčím ovšem se to nesrovnává, že by dlouhý pobyt v klášterních ústavech byl dobrou přípravou pro budoucí život dívky, že by prospěšno bylo dospívající dívku uzavříti ve zdech klášterních, odloučiti ji od světa a pak náhle z útulku až příliš tichého s tajemným přítmím přesaditi ji beze všeho přechodu do plného světla hlučného víru světského. Jestliže však reakce proti klášternímu vychování dívek je pochopitelna a přirozena — tedy s druhé strany bylo by velmi nespravedlivo, neuznávati ta nesčetná dobrodiní, která řády řeholní prokazují dětem opuštěným a zejména chudým dívkám, jakož i trpícímu lidstvu vůbec.«

Jinde nalezli jsme názory o lidumilství, milosrdenství, lásce účinné právě katolické, názory, které kdyby se všestranně prováděly, socialní otázka snadno dala by se řešiti.

Ku konci projevujeme to přání, aby kniha paní Červinkové-Riegrové hojného nalezla rozšíření, neboť neostýcháme se tvrditi, že způsobilou jest, aby spolek katolický, v Innomosti povstalý: »Přítel dítek« i u nás v Čechách se ujal, hojně se rozmohl, a byl v naší filantropické zahrádce kvítkem utěšeným! —*dr*—

Zaváté stopy. Verše *Františka Kvapila.* „Salonní bibliotheky“ (red. *Ferd. Schulz*) č. L. V Praze. 1887.

»Salonní bibl.« dospěla padesátého svazku. Také jubileum, v rozvoji našeho písemnictva dosti významné, zasloužilé obšírnější úvahy. Poetická část zastoupena jest tam většinou Vrchlickým a jeho směrem, jímž se dal i autor »Zavátých stop,« básník nadějných »Zpěvů knížecích« a chvalně známý překladatel z polštiny, *Fr. Kvapil.* Kniha, která leží před námi, připomíná *Vrchlického* zcela zračitě: od libovolných rýmův až po Villonovu formu ballady, od příměskův antiky až po výhrůžky Bohu, neurčitostí a nejednotností světového názoru, místem i přídechem smyslným. Z toho, co se uvádívá za přednosť Vrchlického skladeb, postřehujeme ve sbírce Kvapilově quantum sotva patrné.

»Zaváté stopy« rozděleny jsou ve trojí oddíl. První, nadepsaný »Zlatá křídla,« obsahuje až na nepatrné výjimky motivy z přírody, a tož téměř napořád z přírody jarní.

Dvé ptáčat, které vylákal máj ve sny (?),
jdou, přituleni k sobě dechem štěstí,
nad nimi šumí stromů ratolesti,
květ rozpučí, kde krok jich stane plesný.
Leč háj i luh přec zdá se jim být těsný,
ač všecky růže v kadeř chtěl jim vplésti,
jim tichý větřík luzné šeptá zvěsti
pod stopy jejich střásá písně vesny.
Co kolem zvonků, vůně, šeptů, rosy!
Tam pták se mih', zde včelka mízu ssaje,
pel zlatých poupat na svých křídlech (?) nosí.
Teď motýl vzlétl — jej chytla ručka malá,
jim šťastným zdál se býti poslem ráje,
kde rděl se hloh, zdroj jásal, kvetla skála.

Báseň tato, s nápisem »Amor a Psyche od Canovy,« náleží v oddíl třetí; uvádíme ji však zde, čímž udáváme hlavní obsah dotčeného cyklu a ukazujeme málem celý konversační slovník Kvapilových básní z přírody.

Nesčetněkráte již bylo vysloveno, dokaváde bude lidská útroba přístupna dojmům, dotud že se v ní a z ní bude rozléhati »vesny věčná poesie«; ale jisto též, jak zvýšila kde která literatura vyspělejší nároky na básně toho druhu, jisto, v čem má »věčnosť« thematu jarního své základy. Básníku jest dle jeho individuality přírodu produševniti, vymeziti vztah jejích zjevů k životu jednotlivému i pospolitému, se druhé pak strany jest mu působiti plastikou, nikoli kresbou. Těchto nezbytných požadavků shledáme

ve »Zlatých křídlech« pořídku, ať už tam básník líčí svou náladu, v čemž nejednou pohřešujeme důslednosti, ať přemítá o tom, co se mu přede zrakem rozvíjí. Místy snažil se autor náš otevříti čtenáři širší myšlénkový obzor, zvolil však ke konci tomu prostředky mdlé, nejčastěji živel milostný, jinde neprovedl idee s takovou určitostí vyhráněnou, abychom jeho intence nemusili pouze tušiti. Niterná, představová forma básnická nenáleží nikterak mezi přednosti Kvapilovy musy. Všude nakupeno přes míru obrazů vespolek úplně nesouvislých, ba i sobě protivných (»Víc nechci být«), čímž se jednotnosť básně tříští. Projděme pozorně oddíl tento, sčítejme, kolik tu katachresí, srovnávejme souvislosť návěstí se závěrem, zkoumejme logickou prohloubenosť jednotlivých čísel, a jsem jist, že se otážeme s básníkem (arci správněji): »Co chceš mít ještě víc?«

Oddíl druhý »Kresby a reflexe« počíná sympathickou, byť mnohoslovnou básní »Idealy,« o jejichž vítězství autor jest přesvědčen. »Dítě« jest výrazem básníkova žalu nad ztrátou dítěte: úsečnosť se tu nahrazuje trhanosti; po tom, co se čte ve třetí části čísla o štědrém večeru, byli bychom čekali smírnějšího, působivějšího konce. »Medusa« účinkuje mocným kontrastem: ve spleti zmijí, které ovíjejí hlavu Medusinu v římse nad arkadou, staví si hnízdo párek vlaštovek. V »Balladě melancholické« vede forma a myšlénka vespolek prudký boj, jehož dozvukem jest i »poslání«:

Má ženo, které máj vždy zpívá v duši,
strasť, lidí zloba, vše mi bzukot muší,
když láska tvá mi plane v květu třísni:
buď žehnána! Vždy radosť ve loktuši —
měj v prsou tisíc skřivanů a písní!

»Benátčanka,« na konec pikantně připepřená, psána jest charakteristickým, laškovným výrazem slovným. Čteme tu též čtvero básní s náměty vlasteneckými. »Dudáka,« který přihroublou svou formou směr ten spíše kompromituje, než povznáší, pomíjíme raději mlčením. Škoda, že »Stráž severu« trpí neurčitostí a že jest reminiscencí. »Ad te Domine« a »V hlubinách mraků« chápou se věci jak se patří od kusa a dna: tato vyčítá Bohu, čeho všeho nám nedává, ona mu přímo vyhrožuje, co vše mu zkrušíme, zvrátíme, strháme, neposkytneli nám, čeho se Kvapilův básnický circulus vitiosus dožaduje. Když už tak mluvíme o Bohu, dotýkáme se básně »Kristus,« již lze právem nazvati illustrací povrchního tvoření uměleckého: je v ní plno křiklavých odporův a zamýšlená idea zůstala naprosto neprovedena. Čtenáře těchto řádků bude snad zajímati, jak autor popisuje Krista na kříži:

Z ní (rozuměj s líce Kristova) úsměv božský prch', —
jen lidská strasť v ní svítí
a zápas poslední a stesk a nuda žití.
V něm ztuhl každý rys, jenž slitování hlásal. —

A pak prý naši básníci nepějí o Bohu důstojně!

»Semiramis« a »Hlava« jsou účinně pointovány. Smyslná »Žena« jest málo průzračna. — Básník náš jeví namnoze smírný, jasný názor ve svět: tak i v »Balladě o smrti«:

Přijď, vykoupení všem tvá štědrá ruka dává,
všech konec nářků, slz a strastí člověka
ty, jež nám neseš mír, buď smrti zdráva!

Tím zuřivěji zní, když výslovný idealista na otázku

Co je člověk? Po čem touží,
než smrť oči zaklíží? (té něžnosti!)

odpovídá po nihilisticku:

Lichý prach a pusté nic
hledí k nám již odevšad,
— — — — — —
pod drnem však již ni zmínky
o životě. („Sloky" 60.)

Nejdelší z oddílu druhého jest báseň »Mistr Jeronym.« Když se ho Gerson tázal:

— — — — „kde moc je tvá, rci nám,
že s tělem hubíš duši, jdeš k věčným pekla tmám,
kdo při tobě, kdo s tebou, kdo vzor tvůj zářící?" ...
— Děl Mistr: „Spravedliví!" — A kráčel k hranici.

Historie ví tuším o delší obraně Jeronymově. Než buďsi! Básníkovi šlo o to, aby vykreslil v nešťastném zbloudilci velikána velikanoviče. By toho docílil, imputuje neplné tři husté strany hanebností církevním hodnostářům, z nichž jeden si stěžuje: »Trud mám v tom sněmě proklatém.« Kdyby byl Kvapil neopomenul přibrati ještě důkladnou dávku »středověké tmy,« byl by se mohl se svými verši paradovati na samém temeni

čisté dějepisné pravdy. Difficile est satiram non scribere... Než obraťme list!

Třetí oddíl: »Pařížské croquis« zahrnuje vzpomínky básníkovy s pobytu pařížského. Asi polovice čísel jest rázu popisného. V části té, plné odporné prosy, zazakrývané nejapnou frasovitostí, aby autor hledal soupeře leda mezi těmi, kdož provozují okamžikovou fotografii. Vizme příklad.

Před divadlem.

Shon jaký to a vřava v každém směru —
ah, pravda, Sardou má dnes premiéru.
Kluk, dělník v bluze, dámy, vše se tlačí,
před kasou zábradlí, že sotva stačí.
Zde křičí baba, lokaj k ní cos káže. —
Dvě cocotky sem hledí z equipáže,
k nimž Petit'-Crêve — binokl má v oku —
v spěch dal se, v každém shlížeje se kroku (?).
V ten šum zří portýr, klidný je v té době,
— a časem kluky za uši rve obě.

Ale v této duchaplné ukázce jest aspoň kus skutečnosti. Kdo hledá prototypu nelogické, nabubřelé michaniny bez ladu a skladu, ať si přečte »Asyl v parku Monceaux.«

Druhou polovici oddílu třetího tvoří básně reflexivní a čísla, jež postihují drobné pařížské figurky. »Sfinx Menephta« uvažuje o pomíjejícnosti slávy; »Ballada, která se zpívala v Quartier Latin« a jež není vlastně balladou, prodšena jest venerickým oparem; »Ve Squaru Monge« jest šťastněji pointováno, nežli nepřirozené »Mi Carême.« »V budoiru antik« nemůžeme se dobrati ani smyslu, ne tak básníkova úmyslu: učiněnou hádankou jest nám reflexe ve »Křepčícím Faunu,« i jinak velmi ubohém. Rozjímání »Pod sochou Voltairovou od Houdona« potrácí se v bombastických hyperbolách a těžkopádné vnější výpravě. Toužíme s básníkem: »Domů!«

Co říci o stránce slovesné? Nemáme knihy, aby obsahovala tolik frastických cetek, jako přítomná sbírka básní. Pravé panoptikon. *Sv. Čech* psal výborně o mluvícím kapru. Ale což jest mluvící kapr proti exemplarům panoramy Kvapilovy! Za pouhých 60 kr. r. č. uvidí tam plačící sníh (16.), lůžko, jež jest i koupelnou (18.), zdroj, který chová v sobě žár (19.) duši básníkovu a tuším jeho milé, ztajenou ve smíchu ženců (20.), spící vůni (23.), květ písní, který padá do duše na křídlech větru, jásá v zpěvu kosa, sedá si k muškám, dýchá v páru smrčin, střásá na zem déšť jehněd, vplétá se v kadeř, hrá si sám (25.), spatří tam ret, jenž umí vlíbati hvězdy do očí (27.), kámen jiskřící chválou (44.), svítící žal (53.), sloupy, hvězdy, sny a sníh: všecko to se kšticemi atd. Stačí to?

Kdyby u nás nebylo hříchem mluviti v posudku i o vnější formě, uvedli bychom i řadu rythmických poklesků, zmínili bychom se o násilném začasté slovosledu, na př.

Má (vzpomínka) tak známou sladkou líc: (sic)
za tisíc
bych jí nedal celých světů. —
Ty's mi: „V háji, hle, co květů,
kde jich víc?
Pojďme bloudit!“ řekla v letu,

poukázali bychom na množství nesprávných slov i tvarův a nečeských vazeb.

Než aspoň o rýmu budiž nám dovoleno říci, že jest z veliké části nesprávný a že se nám jeví býti pravým čarodějnickým proutkem, kterým autor provedl několik podařených konsků. Tak na př. pro rým na slovo »blíže« povýšil modřín za »lesů kníže« (20.); za to »terče« snížily měsíc na pouhý »míč zlatý z guttaperče« (83.); lesů chorál svatý odpovídá za to, že pod akáty rostou sněti, břízy a sosny (29.). Rým má na svědomí, že ani »srdce vroucí tluk« nezdržel Benátčanky, aby svého milého ušetřila názvu: »bujný kluk« (41.); rým působí, že stříbrný srp luny hory zlatí atd. Kuriositou jest, jak básník užívá předložky »do«: »již do hvězd hořel západ« (14.), »do zvonků a do strun kvete (!) země celá« (47.).

Magis amica veritas měla nás k tomu, že jsme vyslovili úsudek svůj beze lsti, přetvářky a obavy: soud celkový račiž si laskavý čtenář učiniti sám. Reputace »Salonní bibl..« čest písemnictva a prospěch národní věci vynucují nám přání, aby druhého půl sta svazků knihovny zmíněné bylo zahájeno a skončeno šťastněji, nežli polovice první, a by si do budoucna vzala za heslo, čím končí padesáté její číslo:

Viděl bych rád ony jiskry, jež nám pouta kruší, —
teskno je mi v cizím kraji, smutno v mladé duši.
K vašim slzám, k vašim trudům, jako v náruč matky,
přec jen se mi po vás stýská, přec k vám toužím
zpátky!

V—ý.

Kallista. Roman ze třetího století. Napsal *Dr. J. Newman* a s povolením nakladatelovým (J. P. Bachema) v Kolíně n/R. česky upravil a poznámky přičinil *Frant. Doubrava.* V Praze. 1887. Str. 335.

»Kallista« ve své domovině byla kritikou pochvalně přijata. I nám se líbí. Dříve, nežli o ní šíře promluvíme, povíme obsah.

Za třetího století v prokonsularné Africe kvetlo obchodem a uměním město Sikka, nynější Kef. Též křesťanství mělo tam dosti vyznavačův, ačkoli pohanství bylo ještě státním náboženstvím. Julius Metenius, obchodník předměty patřícími ku pohanské bohoslužbě, byl poručníkem synů Strabona křesťana, Agellia a Juby, z nichž prvý byl víře otcově věren. Vzdělaný křesťan Agellius, dozorce na poplužích bohatého šlechtice římského Felixe Euthumia, seznámil se s Kallistou, Řekyní z Athen, která, když rodiče jim zemřeli a obchodu obrazy a sochami pohanských bohů se nedařilo, se svým bratrem Aristem odstěhovala se ze své vlasti do Sikky. Rodiče Kallistiny, Aglajus a Hesychija, nebyli sice křesťany, ale víře té přáli a dětem svým na smrtelné posteli ji odporučili. Zpočátku oba zapomněli na radu svých rodičův, ale dobré vychování v domě otcovském přece vydalo ovoce. Kallista měla sen. Viděla ubohou matku, jak se trápí po smrti, protože se nedala pokřtíti. Svěřila se otrokyni, křesťance Faidře, která sen vyložila tím způsobem, že vyzvala Kallistu, by, budouc křesťankou, věnovala svou čistotu P. Marii za vysvobození svých rodičů. Kallistě však byla rada tato příliš krušnou, vždyť milovala Agellia plamennou láskou. Agellius přišel na námluvy. Kallista veliký boj bojovala v srdci svém; kdo jí dražší, Agellius či nešťastní rodiče? V boji tomto zvítězila láska k rodičům: Kallista oznámila Agelliovi, že za rodiče obětuje své panenství Panně Marii. Agellius div nezšílel. Upadl do těžké nemoci. Biskup Cyprian, který dříve pokřtil Kallistu a celý dům mimo bývřivého bratra Arista, zachoval svým ošetřováním Agelliovi život. Tehdy za císaře Decia přihnaly se na církev Páně těžké bouře, nastalo pronásledování křesťanů. Matka Agelliova, Fryna, ze zášti poštvala na Kallistu hladovou luzu. Kallistu uvrhli do žaláře. Když nechtěla obětovati bohům, pohanský obětník vrazil jí nůž do srdce. Kallista skonala jako čistá smrčí oběť za rodiče. Agellius, doslechnuv tu smutnou zvěsť, utekl na atlaské hory k tam se skrývajícímu biskupu Cyprianovi a oznámil mu svou vůli, že chce býti knězem. Biskup vyslechl jeho prosbu. Agellius stal se sluhou božím, později biskupem v Sice. Matka jeho Fryna, pohanka, potrestána byla za své zločiny. Setník římský jí sťal hlavu, protože prý bouřila proti úřadům. Strýc Agelliův Julius a bratr Juba přijali též křesťanství. Když Agellius umíral, žádal si s ním někdo mluviti. Byl to bratr Kallistin Aristo, nyní křesťan.

Taký obsah romanu, který pojmenoval spis, Kallista, t. j. nejkrásnější dle hlavní hrdinky, »která toho jména zasloužila veškerým právem: z rozkoší a slastí věkem mladým jí nabízených přijala stránku nejlepší, a to: upřímnou, nezištnou lásku k Bohu, kteréžto lásce i život obětovala.«

Historický roman »Kallista« krásným obrazem jest třetího století po Kristu, vše líčeno dle pravdy historické, všechno prozrazuje hluboké znalosti klassiků vůbec celé doby tehdejší. Kdyby v romanu pilněji dbáno bylo jednoty děje, tož cena jeho byla by ještě patrnější. Jest to přece příliš mnoho, když hlavní děj spisovatel ostaví a vypravuje o rodičích Kallistiných od str. 53.—128. Jinak roman oplývá vzácnými myšlénkami, z nichž mnohé hodí se době nejnovější, zvláště slova, která biskup Cyprian vštěpuje Agelliovi, budoucímu knězi: »Sluha Páně má dáti na jevo, že je také vlastencem, že si váží půdy, kudy noha jeho předků kráčela, které krví i statky otcové hájili — buď ta země kněze vlastí nebo lidu jemu svěřeného. Nemilujeli půdy rodné, nevážili si vlasti, jak miluje a jak si má vážiti toho, který mu onu vlasť daroval — pohrdaje darem, nepohrdámli tolikéž dobrodincem svým? Lid to brzy pozná a pozbude hnedle lásky ku knězi nevlastenci.«

Roman přeložen slohem uhlazeným, řeč vybroušena do maličkostí. Některá méně užívaná rčení mohla býti vynechána. Českému překladu mimo to dodávají ceny vzácné poznámky překladatelovy, v nichž veliká sečtelosť se ukazuje, mnohdy až ostentativně (str. 77.,

201., 251.). Což však jest nám zároveň pevnou zárukou, že slíbená rozprava p. překl. o nepříznivých panovnících víře křesťanské za prvních čtyř století vůbec a o desíti pronásledovaných vyznávačích Krista Pána zvláště, bude dílem znamenitým.

Český překlad »Kallisty« odporučujeme duchovenstvu pro krásné myšlénky, studující mládeži pro znalosť klassikův, intelligenci, jíž ubývá touhy po idealech, konečně i širšímu obecenstvu, které ji může porozuměti, upotřebivši četných vysvětlivek překladatelových. *J. V.*

Knihovna prostonárodní.

Naplněné proroctví. Hist. povídka z druhé polovice prvního století po Kristu. Napsal *J. E. Hulakovský.* V Praze. 1888. Str. 48.

Nemilujeme kosmopolitismu ni v básnictví, ni v belletrii. Raději vidíme osoby v povídkách jednati na domácí půdě, než rudochy, černochy na zlatých, diamantových polích australských, afrických, než v zemi stinných palem a citronů, než v domovině lvův a tygrů, to vše působí v nás chlad, nás nerozehřívá cítiti s jednajícími osobami, protože jsou cizí . . .

Historická povídka »Naplněné proroctví« také neodehrává se doma, nejednají v ní hrdinové naši, avšak přece o ní hořejší naše slova neplatí. Dějištěm »Naplněného proroctví« je Palaestina, země to, která svlažena přesvatou krví Spasitelovou, země to apoštolů, země proroků, země, jejíž dějiny mnohý katolík lépe zná, než svého vlastního národu, země, v níž nejprve zakvetlo símě víry katolické . . . Z této tedy příčiny nepovažujeme sv. zemi za kraj cizí, jsme zajisté netoliko Čechy, nýbrž i katolíky.

V povídce naší naplňuje se proroctví Krista Pána o zkáze jerusalemské; odtud též název její. Téměř v podvečer, kdy mělo se splniti smutné toto proroctví, vidíme na ulici sv. města urozeného žida Šimona z Gišaly rozmlouvati s Eleazarem, mocným Hebrejem. Oba naříkali nad porobou národa, nad jeho útrapami, proklínajíce porobitele Římany. U velekněze Ananna sešla se Vysoká rada, kteréž oba mužové Šimon a Eleazar byli členy. Horkokrevný Šimon vyzývá k odboji proti zpupné Římě. Velekněz a přívrženci jeho váhají. Konečně Šimon z Gišaly v ohnivé řeči své prozradil, že římský tisícník Lysiáš touží po dceři veleknězově — Reše. Účinek slov jeho byl — jednohlasný odboj. Připomenuto budiž, že Šimon miloval též krásnou Rechu. Když velekněz vydal zbraně, židé povstali, slabou římskou posádku donutili se vzdáti, jíž Šimon vůdce zaručil čestným slovem volný odchod. Věrolomný náčelník povstalců, Šimon z Gišaly, slova nedodržel, vůdce Římanů Lysiáše těžce poranil — a ostatní pobil. Recha, která jakousi zprávu o odboji doslechla, bojíc se o Lysiáše, k němuž tajnou láskou hořela, varovala jej. Tento málo dbal její rady. Když k ní došla zvěsť o boji, šla na bojiště hledat svého milence. Našedši ho polomrtvého, poručila jej skrytě odnésti do svého bytu. Zatím došla Římanů pomoc a Jerusalema dobyto. Šimon z Gišaly, nyní samovládce jerusalemský, od římského setníka Fabia, přítele Lysiášova, zavražděn, a tak Lysiáš pomstěn. Naplnilo se tedy proroctví Páně.

Z povídky naší patrno, že původce její dobře zná starožitnosti biblické. Zvláště popis krajiny, biblická mluva až na nepatrné odchylky se jemu pěkně podařila. Připomenemeli ještě, že povídka souměrně se rozvíjí, že psána čistou mateřštinou, tož napsati ji můžeme dobré odporučení do všech českých rodin. *J. V.*

Moravský kalendář národní na přestupný rok 1888, pro Čechy, Moravany a Slezáky. Ročník IV. (Dříve „Nový česko-mor. posel.“) S tit. obrazem a mnohými mezi textem tištěnými vyobrazeními. Redakcí *J. Bartochy.* V Přerově. 1888. Str. 176.

Co do hodnoty obsahové z kalendářů moravských po »Moravanu« jmenujeme »Mor. kalendář národní.« Směr s »Moravanem« má týž, jen že v »Moravanu« ráz katolický je zřejmější. Z části obsahové první článek jest »Kardinal Bedřich Ianthrabě z Fürstenbergu, arcibiskup olomoucký,« jako zdařilé vysvětlení k titulnímu obrazu. Tím také si vysvětlujeme, že vylíčení zásluh sv. Otce Lva XIII. letošího jubilejního roku položeno na druhém místě. Veleplodná moravská spisovatelka *Františka Stránecká* zastoupena jest v kalendáři

několika drobotinami: »Posta. »Cestování.« »Žně:« »U císaře pána« a Sedlák mudřec. Námět ku všem poskytl život venkovský tak dobře známý spisovatelce. Ve článečku »Pošta« věrně vykreslen sluha, který nosil poštovní zásylky — odtud jeho jméno, — jak vše ve městě v pořádku vypravil a jak zdědil úřad ten po otci. Další črty jsou krátké tahy z povahy lidu našeho. »Sedlák mudřec« jest krásně vypravovaná známá pohádka o sedláku, jak třikráte pomohl králi z nouze. Z původních pojednání dále jest zeměpisný obraz *Fr. Machy* Habeš a Habešané. Přijde jistě čtenářům vhod, kteří v novinách mnoho o Habeši a Habešanech četli. V hospodářské besídce znalecky psáno jest o složení těla koňského a jeho druzích, podobně i o skotu, bourci hedbávném a včele. Rady hospodářské konečně udílí prof. *B. Macalík,* v nichž z části odporučují se inseraty nazadku kalendáře umístěné. Dosud původní práce.

Překlady jsou tři, ale svou rozsáhlostí činí většinu četiva, ačkoli letos proti minulému roku mezi původními pojednáními a překlady jeví se pokrok. První z překladů »Schudlá rodina šlechtická« zpracován z němčiny od *Fr. M.* Lehkým slohem líčí nám p. překladatel osudy nizozemského šlechtice, který svou šlechetností připravil se o všechen majetek. Konečně šlechetnosť jeho došla uznání, dcera jeho jediná stala se chotí milionářovou. Tolikéž »Peníze vždy nebláží.« vzdělal dle *F. K.* z němčiny *J. Donat Pelhřimovský.* Myšlénka této povídky jest všední, ale protože má podklad mravný, každý ji s chutí přečte. Zajímavější jest další črta *W. N. Karazina* »Noc pod sněhem.« v překladě českém od *Fr. Machy.* V poštovní chýži na Sibíři sedí četná společnosť. Venku zuří sněhová bouře. Chráněným před bouří pěkně se vypravuje o různých příhodách, za bouře se udavších. Jen jeden z nich sedí mlčky a upřeně se dívá na přítomnou vdovu Helenu Ivanovnu. Naposledy dá se i on do vypravování svého neštěstí. Byl vojákem. Uloženo mu bylo zanésti značný obnos peněžný na Sibíř. Na cestě seznámil se s jakýmsi mužem, svěřil se mu se svým poselstvím, a do rána byl bez peněz. Těžce potom za to pykal. Dopověděl. Po té donesli polozmrzlého muže do světnice. Vypravovatel poznal v něm zloděje, jenž mu ukradl státní peníze. Umírajícímu odpouští, a Helenu Ivanovnu, svou první lásku, nyní opětně nalezenou, odvádí si jako nevěstu.

O prosaické části úhrnem pravíme, že psána dobrým slohem a řečí pěknou. Budoucně očekáváme více původního, zvláště povídky z české historie byly by vítány. Básní v kalendáři není. Možná, že p. pořadatel jest té zásady, než špatné básně otisknouti, jaké bývají v kalendářích, raději ničeho, v čemž mu přisvědčujeme.

Většina obrázků jest velmi krásná, avšak bohužel nedoprovází text. Jak je měl p. nakladatel po ruce, tak otisknuty. K obrázkům vysvětlivky podány na konci, mezi nimiž shledáváme se i s krátkými životopisy J. B. Uhlíře, Fr. Slaměníka a P. Ign. Wurma. — V nejzadnější části kalendáře jsou inseraty, v nichž by se více mělo přihlížeti k heslu »Svůj k svému.«

Chvályhodna jest také úprava kalendáře. Náš konečný soud jest, kdo ještě nemá Moravana a nemíní si jeho koupiti, ať objedná si »Moravský kalendář národní.« *J. V.*

Mé dítě. Sepsal *Salvator Farina,* přeložil *Fr. Pover.* „České bibliotheky rodinné“ r. IV. č. 3. a 4. V Praze. 1887.

Salvator Farina ve svém »Dítěti« nám podává objemný, ale také dojemný obraz rodinného života s jeho radostmi a žalostmi. Tuto aspoň náčrtek toho obrazu:

»Dříve než se ještě narodil, byl již živ v srdci a mysli rodičův a dědečka; a když se narodil, musil od rodičů ke — kojné! Vrátil se však opět a již i první krok »zmužile ku předu« učinil. Ano August už se »učí« a s ním též otec znovu učiti se musí; Lauruška jim »pomáhá.« Záškrtem August způsobil rodičům smrtelné úzkosti, ale zůstal na živu, aby se po třikráte v chlapeckých ještě letech »zamiloval!« Avšak vyrostl z toho a stal se proslaveným advokátem. Nyní se opět zamiluje Lauruška, ne sice pozdě, ale také ne příliš brzy, a provdavši se, učiní konečně otce dědečkem. —

Děj, jak viděti, jednoduchý, opakující se s nějakými obměnami v nejedné rodině, přece však pro toho, kdo smysl

má pro život rodinný, zajímavý sám sebou a ještě více Farinovým vypravováním a líčením, okořeněným nad to jemným a přece řízným humorem. Farina nám dává svědectví a některým »humoristům« našim poučení: že pravý humorista nalezne v rodině také jiné humoristické stránky, než právě ty, které skytá na př. záletnictví jedné a chlast druhé »polovičky« manželské.

Farinův obraz rodinného života dobře a pěkně se hodí do bibliotheky rodinné, ale více jen do bibliotheky pro rodiny »intelligentní« a do rukou čtenářův úplně dospělých. Pro oko prosté Farinův obraz malován jest barvami příliš jemnými. Kniha obsahuje více lyriky než epiky, a epika Farinova zase všímá si v domácnosti výjevův i nejmenších, prostému venkovanu »malicherných.«

Celý spis psán jest pérem čistým, přece však líčeny jsou v něm některé rodinné výjevy, které lépe jest oku čtenáře mladistvého — a nejlépe též oku »zkušenému« — nejen zastříti — obraz zastřený dráždí jen ještě víc! — nýbrž vůbec — neukazovati. Sem patří na př. narážky přátel, činěné dříve nežli se narodil« — pak líčení chvíle, když se již »naroditi měl« a »konečně narodil.«

Překladatel (celkem dbalý a ne neobratný) vypravování Písma o Mardocheovi — tedy historii o zachránění téměř celého národa — jmenuje »povídačkou«: myslíme, že spisovatel asi užil slova lepšího.

Že rodiče Augustkovi úplně ignorovali »lásky« synáčkovy, nezdá se nám býti právě nejlepší paedagogikou. Ovšem byl ještě »dítětem«, ale zkušenosť o mnohém dítěti volá s Augustinem: Tantillus puer et tantus peccator!

Lauruška jest bytostí v celé knize nejmilejší: čtenář jí proto odpustí, přece však, jak to učinili rodiče, neschválí: že umírajícímu dědečkovi, který tak si přál — pravnuka, něco pošeptla, co pravda nebylo —. Ovšem byla to poslední dědečkova útěcha; ale — účel sebe lepší neposvěcuje prostředků, ba ani prostředečků! —

Toť jsou naše výtky či spíše poznámky, které však nám nebrání, abychom příteli dobrého, ušlechtilého čtení neřekli o spisu Farinově: Vezmi a čti! —

Č. J. Š.

Různé zprávy.

Z přednášek univers. V Praze. Fakulta věd právních a státních. Ř. prof. *Hanel:* Říšské i právní dějiny německé (imperii et iuris germanici historia); soukromé právo německé (ius germanicum privatum). Ř. prof. *Ott:* O pramenech práva církevního (de fontibus iuris canonici); řízení soudní ve věcech sporných (ordo iudiciarius austriacus); řízení soudní ve věcech nesporných a o notářství (de iurisdictione voluntaria et de notariatu). Ř. prof. *Pražák:* O právu církevním mimo prameny (ius canonicum omissis fontibus); rakouské právo veřejné, díl I. (iuris publici austriaci, pars prima); všeobecné právo státní (ius publicum generale); O právní povaze mocnářství Rakousko-Uherského (de iuris natura imperii Austro-Hungarici). Ř. prof. *Zucker:* O právu mezinárodním (ius gentium); o hmotném právu trestním, část zvláštní (ius criminale, pars specialis). M. ř. p. *Čelakovský:* Dějiny práva v zemích českých (historia iuris regni Bohemiae et eius pertinentiarum). C. k. dvorní rada, ř. prof. *Randa:* Rakouské právo občanské v soustavném pořádku; díl všeobecný a zástavní právo (ius civile austriacum in systema redactum; pars generalis et ius hypothecarium); rakouské právo dědické (ius hereditatum); směnečné a obchodní právo (ius cambiale et mercaturae). M ř. prof. *Stupecký:* Rak. právo občanské: držení a práva věcná (ius civile austriacum: possessio ac iura in re). M. ř. prof. *Storch:* O právu trestním rakouském (ius criminale austriacum). M. ř. prof. *Bráf:* Nár. hospodářství (oeconomia politica); věda správní (doctrina administrationis publicae). M. ř. prof. *Kaizl:* Věda správní (doctrina administrationis publicae). Ř. prof. *Talíř:* O finančním právu rak. (ius camerale austriacum). Fakulta filosofická. Ř. prof. *Durdík:* Praktická filosofie; o nauce Platonově i Aristotelově. M. ř. prof. *Masaryk:* Praktická filosofie na základě sociologickém; vybrané partie z filosofie dějin. Ř. prof. *Lindner:* O vývoji charakteru a vzácnosti jeho za vzmá-

hajícího se prospěchářství (opportunity); o ethice jakožto základě paedagogiky. M. ř. prof. *Hostinský:* Všeobecná aesthetika; dějiny aestheticky novověké. (Publicum.) Ř. prof. vl. r. *Tomek:* Dějepis mocnářství rakouského. Ř prof. *Emler:* O diplomatice. Se zvl. ohledem k listinám panovníků českých; cvičení palaeografická. Ř. prof. *Goll:* Dějiny římské v době císařské (II. část); dějiny anglické do konce 16. století. M. ř. prof. *Rezek:* Dějiny osvícenského hnutí v XVIII. věku a zvláště Josefinismu v Rakousku. Ř. prof. *Jireček:* Dějiny výprav křížových; Bosna a Hercegovina za středního věku. Ř. prof. *Kalousek:* Dějiny české od nastoupení knížete Břetislava I.; o pramenech dějin českých X. věku. (Publicum.) Soukr. doc. *Píč:* Dějiny národa ruského. M. ř. prof. *Palacký:* Fysikalní zeměpis (kosmická fysika, meteorologie a vodopis); historického zeměpisu II. díl. Středověk. (Publicum). Afrika, zeměpisný obraz. (Publicum.) Ř. prof. *Kvíčala:* Historie hellenského dějepisectví a výklad vybraných částí z díla Herodotova a Thukydidova: čtení o pravosti, pořádku a účelu Platonových rozmluv a výklad Platonova Gorgia; výklad vybraných satir Juvenalových. (Publicum.) M. ř. prof. *Král:* Vybrané výklady ze srovnávací mythologie; o kritice textové vůbec a kritice textu Platonova zvláště s výkladem Platonova Faidona Soukr. doc. *R. Novák:* O životě a spisech Ciceronových s výkladem první řeči Ciceronovy proti Antoniovi. Ř. prof. *Hattala:* Kritika syntaktických soustav vůbec a slovanských zvláště; dějiny literatury české do konce XIV. st. Ř. prof. *Gebauer:* Česká literatura; historický výklad českého časování. Soukr. doc. *Polívka:* Hláskosloví jazyka staroslověnského i bulharského. M. ř. prof. *Jarník:* Historická mluvnice jazyka francouzského; mluvnice jazyka rumunského a výklad vybraných rumunských textů. Soukr. doc. *Zubatý:* Tvarosloví jazykův indoevropských; mluvnice jazyka staroind. s praktickými cvičeními v klassickém sanskrtě; přehled literatury staroind. (Publ.) Soukr. doc. *Kovář:* Jazykový obraz Evropy; Základní pojmy grammatické. Soukr. doc. *Mourek:* Historie literatury německé doby nové. Soukr. doc. *Kraus:* Cvičení gotská; dějiny německé literatury doby dvorské; mluvnice staroněmecká (althochdeutsch). Soukr. doc. *Dvořák:* Arabština. Překlad a výklad Baidávího kommentaru koránového dle vydání Fleischerova s výklady o syntaxi jazyka arabského; turečtina. Mluvnice jazyka tureckého s četbou autobiografie Hadži Chalífovy dle chrestomathie Wickershauserovy; Počátky jazyka hebrejského. (Publicum.) Vědecké semináře. Seminář filosofický: Ř. prof. *Durdík:* Metafysika Aristotelova. (Pokr.) Seminář historický: Ř. prof. *Emler:* Výklad pramenů dějin rakouských věku XIII. a XIV.; písemné práce seminarní, přednesení a posouzení jich. Ř. prof. *Goll:* Výklad pramenů. Písemní práce. Seminář filologický: Ř. prof. *Kvíčala:* Výklad básní Propertiových a recense latinských prací seminarních; výklad první knihy Thukydidovy a recense řeckých prací seminarních. Seminář pro filologii slovanskou: Ř. prof. *Gebauer:* Mluvnice staroslovanská. Čtení a výklad textů staroslovanských. Posuzování prací seminarních. Seminář pro filologii romanskou: M. ř. prof. *Jarník:* Výklad bájek La Fontaineových. Lektor *Kolář:* Konrad Wallenrod, powieść historyczna przez Adama Mickiewicza. Čtení a překlad s výkladem mluvnickým i věcným. Smrť Smail-agy Čengiće, hrdinská báseň Jana Mažuraniće. Čtení a překlad s výkladem mluvnickým a věcným. Горе отъ ума. Комедія въ стихахъ А. С. Грибоѣдова. Čtení a překlad s výkladem mluvnickým i věcným. Lektor abbé *Fauvin:* V romanském semináři: Dějiny franc. literatury v XVIII. věku a překlad Riegrových řečí a některých českých básníků; základy francouz. větosloví střídavě se slohovými cvičeními; čtení a deklamace francouzských básníků XVII. a XIX. století; interpunkce franc. a pravidla veršování. Mimo seminář: Základy mluvnice francouzské (I. díl); Čtení a překlad vyňatků z právnické literatury francouzské. (Po případě: Dějiny franc. literatury XIX. století.) Lektor *Veselík:* Čtení a výklad Goethova Fausta, díl I. Lektor *Kraus:* Německá cvičení konversační a slohová se zvláštním zřením k potřebám právníků. Lektor *Brábek:* Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením; život a poesie A. Petöfiho, význam jeho v poesii světové, čtení a výklad některých jeho básní. Lektor *Sládek:* Mluvnice anglická. — **Ve Vídni.** Ř. prof. *Jagić:* Slovanské starožitnictví; mluvnice srbskochorvatská (na základě staroslovanštiny); cvičení v oboru řečí jihoslovanských a polské. Soukr. doc. *Leciejewski:* mluvnice polská se zřetelem ku staroslovanštině; život a díla Sigm. Krasińského. Soukr. doc. *Hanusz* byl ohlásil: srovn. mluvnice arijštiny a litevštiny; jazykozpytná cvičení. Lect. *Glowacki:* jazyk ruský. Uč. *Menčík:* počátky češtiny se cvi-

čením v překladě a mluvě: Máchův „Máj“ s výkladem; cvičení slohová. — **Ve Štýrském Hradci.** Ř. prof. *Krek:* Výklad Slova o polku Igorevě; filologická cvičení. — **Ve Vratislavi.** Ř. prof. *Nehring:* polská a ruská literatura 18. století; dějepisný přehled české řeči a literatury: o srbsko-chorvatských básnících Hektorovići a Gundulići, s úvodem o srbském básnictví epickém; slovanská filologická cvičení. Lektor *Löwenfeld:* polská mluvnice; ruská mluvnice.

Literarní drahota u nás. Špatný odbyt knih. V minulém čísle „Hlídky literarní“ byl článek „Literarní drahota u nás a lácc jinde.“ Že článek ten jen smutnou pravdu obsahuje, nebude nikdo upírati. Kdo jen poněkud literatury si všímá, naříká na příliš vysoké ceny. U nás vyšlo v poslední době, kdy v literatuře živější zavládl ruch, málo knih, o nichž by se mohlo říci, že jsou laciné. Naši knihkupci a nakladatelé naříkají, že knihy málo jdou na odbyt, ale nenahlížejí, že sami vinu toho též nesou. Kdo jest u nás asi největším odběratelem knih? Troufám si tvrditi, že studentstvo. A kolik jest skutečně bohatých studentů? Většina jich počítati se musí ke třídě chudší. Takový student těžko si na knihu ušetří. Pomysleme si, jak draho ji musí zaplatiti. U nás platíme obyčejně za každou stránku ať básní, ať romanu, novely 1 kr. Je to lácc? Někdy jsou na té stránce sotva 4 řádky básně. A nejen, že jsou drahé práce původní, drahota ta tím více se jeví při spisech přeložených. Kniha, která v původním vydání stála 9 zl., stojí u nás přes 20 zl. Dokladů k tomu jest dosti. O takovém počínání, doufám, že si každý úsudek svůj utvoří. —

A nejen tato drahota spisů, ale ještě jiné jsou příčiny, proč u nás knihy jen málo se kupují nebo vůbec nekupují. Jednou z těch příčin jest v poslední době zhusta se vyskytující snížení cen knih nejen starších, ale i novějších. Kniha, která na př. dříve stála 1 zl., stojí nyní jen 25 kr. — Kdo dříve knihu koupil, musil dáti tedy 4krát tolik co nyní. Takové snižování dělo se v poslední době zhusta od několika nakladatelů. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že toto snižování jest též příčinou nynějšího špatného odbytu knih. Mnohý těžce si uschránil na knihu a nyní vidí, že mohl tutéž mnohem laciněji dostati, kdyby byl ji o něco později koupil. A jak asi na takové snížení pohlíží ten, kdo více na knihy věnoval, kdo má větší knihovnu? Věřte, že ho to roztrpčilo a od kupování knih hned po jich vyjití odstrašilo. Mohouli nakladatelé snížiti po čase až 75% z původní ceny, proč neprodávají knihy hned levněji? Co o tom máme mysliti?

Jinou příčinou špatného odbytu knih v posledním čase hledati dlužno v tom, že u nás málo která kniha nyní jest vydána aniž by nebyla dříve v některém časopise otištěna. Naše sbírky „Laciná knihovna,“ „Ústřední knihovna“ (ač této snadno se to může prominouti), „Sborník illustrovaných romanů,“ „Libuše“ a j. vydávají většinou spisy, které byly již dříve uveřejněny. I sbírky básní nečiní výjimky. Vrchlický, Heyduk, Čech a j. dříve práce své uveřejní v časopisech a pak teprv učiní vydání samostatné. Při všeobecné peněžní tísni, která u nás panuje, není divu, že práce takové v samostatném vydání odběratelů nenacházejí. Jest asi málo těch, kteří mohouce práci tu neb onu čísti v časopise, zakoupí si ji ještě jednou ve vydání samostatném. —

K tomu ještě druží se ta okolnosť, že práce v poslední době na veřejnosť vystupující, kromě několika málo výjimek, nejsou příliš cenné, že vůbec produkce co do hodnoty klesla. O tom jest každý, kdo literaturou se zabývá, dostatečně přesvědčen. —

Toť jsou asi vedle všeobecné tísně peněžní hlavní příčiny špatného odbytu knih. I tomu však dalo by se snadno odpomoci. Snižte ceny spisů hned při vydávání, ne po čase, vydávejte díla dobrá a uvidíte, že i při bídných poměrech našich spisy na odbyt půjdou. *Jos. Novodvorský.*

I. Spolkové.

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* Schůze XX. dne 23. dubna 1887. konala se na oslavu 70. narozenin velezasloužilého spisovatele *F. Pravdy* (Vojtěcha Hlinky). Prof. *Bílý* vylíčil prostými slovy život oslavencův i působnosť jeho záslužnou a nad míru rozsáhlou. Vypočtena hlavní jeho díla, načež v debattě potom nastalé hovořeno o směru a slohu jeho povídek. Usneseno poslati vlasteneckému kmetu, po 40 let pracovavšímu na národu roli dědičné, blahopřejný přípis a vysloviti díky za úsilnou práci vlasteneckou.

Ve schůzi XXI., konané dne 30. dubna t. r., poslední před prázdninami, zahájil prof. *Bílý* rozhovor o „Samohradech,“ nejnovějším to romanu *V. Vlčka.* Pan referent

připomenul především, že poesie česká dosud málo řešila záhad společenských, náboženských, politických a j.; vše se pohybuje po vyježděných kolejích povídky, pracovníkův o romanu rozsáhlém jest poskrovnu jako pěvců, kteří by pěli od srdce k srdci Nepatrnému hloučku vědomých pěstitelů směru toho náleží Václav Vlček, jenž pokusil se v „Samohradech" vylíčiti poměr národa ke šlechtě a jiné stránky naš ho života politického i uměleckého. Kritik v „Národních Listech" mluvě o „Samohradech," napsal, že prý Vlček pokouší se o romany ze života českého a dosti slušně prý je provádí. Z té příčiny nutno aspoň jakousi normu stanoviti, co vlastně roman jest, kde přestává, kam až se vztahuje a čím se liší od novelly. Vypočítává tedy referent základní význaky romanu dle Spielhagenovy theorie, načež je applikuje na „Samohrady." Tím způsobem dobírá se úsudku, že v „Samohradech" má české písemnictvo o pravý roman velkého slohu více. Jeviště jeho se rozšiřuje ze Samohrad po celé vlasti, odtud otevírá se perspektiva do celého života národního, jak se už stalo v romanu „Zlato v ohni." Potom p. referent charakterisuje jednotlivé povahy, především arci hrdinku romanu Methodii. Její povaha však nevyvíjí se teprv od jejího vystoupení, nýbrž jest už hotova, ustálena. Spisovatel však požadavku romanu, aby povahy hrdin rozvíjely se před očima našima, dostáti hleděl tím, že obratně spojil s přítomností její minulosť, tak že minulý děj odehrává se před námi. Spojiti část retrospektivní s minulým dějem náleží mezi ony prostředky technické, jež umělci, jakkoli jsou obtížny nebo právě proto, rádi volívají, aby dokázali sílu svého umění. Když Methodie na jeviště vystupuje, už jí nezbývá mnoho bojů; má provésti dva úkoly: odolati nabídce ke sňatku a přeroditi hraběnku Danu Treulandovou obé již k rozvoji povahy nemnoho přispívá. Podrobněji rozebrána také hraběnka Dana Treulandová, Hodan, Dr. Ludikar, pí. Hodanová, pí. doktorová, kníže Felix a kněžna Lydie, hrabě, divadelní gracie Helena Blanková, Lahoda atd. Se zvláštní chválou referent vytýká roztomilý obrázek manželského blaha Ludikarova. Zde spis. užil nejlibeznějších, nejsvětlejších barev, tak že jako bylo venkovanům radostí na ty manžely zříti, takovou jest radostí čtenářům o nich čísti.

Obsah „Samohrad" zkrátka vypověděti jest nesnadno. Děj sice jest jednoduchý v základě svém, ale příliš hojně a mohutně jest rozvětven, než aby mohl býti slovy stručnými úplně vyjádřen. Lahoda před nakažlivou nemocí prchá z města do Samohrad, kde vdaná jeho sestra má villu. Lahoda však onemocní přec a lékař Ludikar vezme sestru jeho se synem jejím Jaroslavem k sobě. Churavého Lahodu ošetřují milosrdné sestry Nepomucena a Methodie; v tutéž dobu přijede do Samohrad i hraběnka Dana, kteráž se domnívá, že v Jaroslavovi spatřuje synáčka svého Lajoše, právě zemřelého, i dá jej k sobě povolati. Jaroš takto sprostředkuje nový styk s osobami ostatními. — Na Samohrady přijede též hrabě Treuland a za ním herečka Blanková. — Methodie vyléčí Lahodu; ten, jakkoli býval nepřítelem jeptišek, oblíbí si Methodii pro ctnosti její tak, že ji chce pojati za choť; jest však odmítnut. Hrabě s hraběnkou se rozejdou; na Samohrady dostaví se též kníže a Methodiin otec a všichni se smíří; ale v tom přižene se povodeň a děj násilně rozřeší. Konec je příliš násilný, v tom shodovali se s referentem všichni přítomní. Zajímava je také shoda se Spielhagenovým romanem „Sturmfluth" na konci, ač ta podoba není imitací, ba ani reminiscencí. — Posléz upozornil prof. Bílý na krásný rozbor toho romanu ode *Lva Šolce* ve „Hlídce literarní." — V rozhovoru potom proneseno ještě některá přání. Týkala se hlavně konce, jenž by měl býti smírnější, poeticky spravedlivější, ač by nebylo záhodno, aby se Methodie provdala, protože by takové zakončení bylo všední. Sloh romanu jest krásný, ryzí, vybroušený. Scen dětských je trochu mnoho, jakkoli jsou vesměs velmi zdařilé. Spisovatel vůbec libuje si klidnou epičnosť a její šířku. Stručnosť by místy způsobila větší účin. Všeobecný soud byl ten, že máme o jeden velký zdařilý roman více, který dosti činí kulturnímu pokroku našemu.

Po rozhovoru zapisovatel podal kratičký přehled o činnosti literarního odboru za rok 1886.—1887., načež ukončil p. předseda schůze srdečným proslovem na rozchodnou a přáním, aby po prázdninách členové shromáždili se zase a bedlivě sledovali duševní život a potřeby národní.

Jednota literarní v Jičíně Zprav. *J. Vlček.* Dne 9. října uspořádána schůze, v níž básnířka v Jičíně usedlá, slečna *Irma Geislova*, přednášela „o společenském obcování," vykládajíc, jaký má býti způsob salonní, proč se řádně nenjal v našem životě českém, a tepajíc právem naše šosáky a hospůdkáře

jakož i zlozvyk našich dam, které „zdobí" hovor český frázemi a slovy německými. — Paní *Růž. Prokopová* přednesla znamenitou báseň Svat. Čecha: „Na Bezdězi," v níž tak mocně na nás působí protivy dřívějšího blaha mladého Václava II., vězněného nyní na Bezdězi, jemuž zemřel otec, zlatý král Přemysl Otakar II., jejž opustila i matka, jenž strádá nedostatkem, ač vše kolkolem jest jeho dědictvím. Paní deklamatorka s pravým taktem vystihujíc přednesem krásy této básně zvláště dobře pointovala závěrečná slova básně, jež zahrnují hlavní myšlénku: „Syn Otakarův . . . můž' být vězněm — nikdy zalářníkem." — Ku konci promluvil p. soud. adjunkt *Španěl* o své letošní cestě přes Šumavu do Mnichova, kde tolik pokladův uměleckých nahromaděno, a ku jezeru Chiemskému, kde předešlý král bavorský nakupil nádhery, až to budí úžas. Lze tam na př. spatřiti báchorkový stoleček, jemuž jen bylo třeba říci „přikryj se," a již bylo na něm vybraných jídel do sytosti.

Příští schůze bude dne 30. října: O Jelínkově „Polské paní a dívky" promluví prof. *Štětina*; úryvek z Vrchlického „Soudu lásky" provedou 4 dámy a 2 páni. — Ku konci: zábavné čtení.

Kroměřížsko-přerovský Komenský. 9. ř. předn. děkan *Bedř. Krayczy* o bohoslužbě cyrillo-methodějské.

II. Smíšené.

Rakousko-uherská smlouva literarní. Ministerstvo říší a zemí královských, v říšské radě zastoupených, se splnomocňuje, uzavříti s ministerstvem zemí koruny uherské smlouvu, jíž se zabezpečuje původcům děl literarních a uměleckých, jakož i jejich právním nástupcům vzájemná ochrana, a zároveň ji oznámiti v obou zemích s platností zákonní. Smlouva zní:

Článek I. Původci děl literarních aneb uměleckých a jejich právní nástupcové, jakož i nakladatelé, mějtež v obou zemích vzájemné výhody, jež tam dílům literarním aneb uměleckým zákonitě poskytnuty jsou anebo budou.

Budou tedy původci děl literarních aneb uměleckých a jejich právní nástupcové, jejichž díla v jedné z obou zemí vyjdou, v druhé zemi míti tutéž ochranu a tutéž moc proti každému skrácení svých práv, jako kdyby se křivda děla původci díla literarního neb uměleckého, v zemi té vyšlého, nebo jeho právnímu nástupci: rovněž tak budou míti původci děl literarních aneb uměleckých a jejich právní nástupcové, kteří jedné z obou zemí patří a v ní přebývají, v druhé zemi tutéž ochranu a pomoc proti každému skrácení svých práv, jako kdyby se křivda děla původci této zemi patřícímu a v ní bydlícímu, nebo jeho nástupci.

Výhody však poskytnuty buďtež původcům a jejich právním nástupcům v druhé zemi jen v tom případě, jeli dotčené dílo též v zemi původní zákonem chráněno, a nebuďtež v druhé zemi prodlouženy nade lhůtu, jež zákonem povolena původcům a jejich právním náměstkům v zemi původní.

Výraz: „díla literarní neb umělecká" pojímá knihy, brožury nebo jiné spisy: díla dramatická, skladby hudební, díla dramatickohudební: díla umění kresebného, malířství, sochařství; rytiny, lithografie, illustrace, mapy geologické a zeměpisné, výkresy zeměpisné, místopisné, přírodovědecké, měřické, stavitelské a jiné technické, plány, črty a plastické obrazy, jakož vůbec každý výrobek z oboru vědy, literatury neb umění.

Článek II. Pokud dle uherského zákonního článku XVI. z roku 1884. o právu autorově k ochraně jednotlivých práv původcových potřebí zápisu do veřejného rejstříku, mohou zápisy ty státi se, přejili si toho původci nebo jejich právní nástupcové, jejichž právům však jen na základě přítomné smlouvy dosti učiněno býti může, u c. k. ministerstva obchodu ve Vídni, kdež jest za tím účelem vésti zvláštní rejstřík.

Zápisy pak do rejstříku učiněné buďtež koncem každého měsíce k uveřejnění oznámeny uherskému královskému ministerstvu hospodářství, průmyslu a obchodu.

Bližší předpisy o tom buďtež nařízením povoleny ode vlády říší a zemí královských, v říšské radě zastoupených.

Článek III. Ustanovení této smlouvy platťtež také dílům literarním aneb uměleckým, která právě vyšla v době, kdy smlouva platnosti nabyla.

Než i exemplary zhotovené dříve, než smlouva platnosti nabyla, a které dosud nebyly zapovězeny, mohou se dále rozšiřovati. Rovněž tak může se upotřebiti přístrojů rozmnožovacích, jako stereotypů a rytin všeho druhu, jakož i lithografických kamenů, jež byly před tím, než smlouva platnosti nabyla, a dosud zakázány nejsou, ještě po čtyři léta ode doby, kdy smlouva platnosti nabyla.

Šíření takových exemplarův a další upotřebení označených strojů jest jen dovoleno,

sepsánli k žádosti účastné strany do tří měsícův, ode doby, kdy smlouva platnosti nabyla, od příslušné vlády inventar označených exemplarův a přístrojův, a byly-li tyto zvláštním kolkem opatřeny.

Díla dramatická, skladby hudební a díla dramaticko-hudební, jež před tím, než smlouva platnosti nabyla, právně byla provozována, mohou i dále býti provozována.

Článek IV. Přítomná smlouva nabudiž platnosti po svém schválení obapolným zákonodáním v obou státech touže dobou.

Přítomná smlouva platiž na deset let ode doby, kdy platnosti nabyla, a nebyla-li vypovězena, budiž po uplynutí této lhůty vždy na dvě léta mlčky za prodlouženu považována.

Výpověď budiž dána rok před uplynutím lhůty, po kterou má smlouva platnosť.

Ve Vídni dne 16. února 1887.

Oznámení zákona stalo se 19 června 1887.

A. S.

Mořic Jókai v peštských novinách zapověděl dramatisovati svoje romany a vyhražuje právo to sobě samému.

Choroby nakažlivé šíří se dle zpráv jistého anglického lékaře i knihami, jež měly v rukou osoby chorobami takovými postižené. Tedy omne malum ex te...

Jistý francouzský časopis uveřejňuje inserat: Hledá se **redaktor**, jenž by všem vyhověl...

Sto nejlepších knih ze světové literatury hledají v Anglii a po nich i v Německu, každý ovšem se svého stanoviska. Proti seznamům takto sestaveným ozývají se jiné hlasy, popírajíce, že by bylo lze takový „kanon“ sestaviti, jež by věcně směl nazván býti platným, dle měřítka totiž aesthetického, nikoli pouze vychovatelského.

III. Životopisné.

J. Bakowski (H.: Pos. z B. 36. sl.).
M. Bauše (Uč. nov. 36.).
Václav Brich (Uč. nov. 36.).
Jan Doležal (Lukášek: Kom. 27.).

Pro postavení pomníku **K. J. Erbenovi** utvořilo se družstvo v rodišti básníkově Miletíně.

K. Hanousek (Uč. nov. 35.; Pos. z B. 32. sl.).
J. Hanusz (Malinowski: Przegl. polski 10.).
Em. Hatlák (V. B-ík: Pos. z B. 30. sl.).
Dr. Emil Holub (Fait: Zl. Pr. 43 sll.).
Ant. Hošek (Kom. 34. sl.).
Svetozár Hurban Vajanský (* 16/1 1847.; N.: Ruch 28.).
Jan Krejči (Jahn: Osv. 10.).
Josef Kváček (Uč. nov. 27.).
Dr. J. Melichar (M. H.: Nár. a šk. 14.).
Mihovio Pavlovinović (Kouble: Vl. 1.).
Rudolf Pokorný (Zl. Pr. 44.).
Fr. Ryšavý (J. N.: Uč. nov. 38.; J. N.: Pos. z B. 36. sl.).
Amalie Semanská (Uč. nov. 30.).
Fr. Skalák (-k: Uč. nov. 30.; Horálek: Uč. nov. 31.).
K. Stehno (J. Ř-ř.: Kom. 22. sl.).
Prof. **Fr. Šimek** (A. J.: Lit. věstn. 7.).
Tomáš ze Štítného (Mat. dítek 1.).
V. Štulc (Hrnčíř: Kom. 36. sl.).
Jan Tintěra (Uč. nov. 25.).
Ant. Konstantin Viták (Grossmannova-Brodská: Sv. 44.).

Čerstvé roky (Ruch 28. sl.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Hattala, Příspěvek k obraně Rukop. Královédvorského (Sv. 43. sll.).
Teige, Několik listův o pravosti RK. (Čech 196.).
Bačkovský, O dramatické činnosti Václava K. Klicpery (Vl. 1.).
Bartoš, Naše nejnovější nár. hymna (Hl. l. 11.).
Büchmann-Agathon, Horác v obecné mluvě (Ned. L. 2/10).
Drbohlav, O vlivu romanu (Hl. l. 11. sl.).
Flekáček, Národní divadlo, literatura naše a obecenstvo (Vl. 1.)
— O stavu řemeslnickém v Čechách ve středověku (Vl. 1.).
Halouzka, Z let probuzení moravského (Vl. 1.).
Harapat, Pestalozzi a jeho hlavní dílo „Linghart a Gertruda“ (Paed. 10.)
-ík, O literatuře (Čech 229.).
Jeřábek, Voltaire o literarní kritice (N. L. 275.).
Jindrová, Prakticky vzdělávací články v časopisech pro mládež (Lit. Věst. 6.).
J. L., Česká nemoc (Ned. L. 18/9).
Kapras, O přirozenosti lidské (Kom. 40. sl.).
Kodym, Slovo v čas (Lit. L. 19.).
Kovář, Lidojedi v pravěku (Ned. L. 25/9).
Krsek, Manželství a rodina v básnictví hellenském (Zl. Pr. 43. sl.).
Krystůfek, Stručné dějiny církve katolické u Rusů (Č. kat. duch 6. sll.).
Kunstovný, Obrázkové listy pro mládež (Lit. Věst. 1.).
Lexa, Katolická církev a osvěta v Čechách (Čech 215 sl.).
Melichar, O knihách pro lid. II. (Nár. a šk. 17. sl.).
Novodvorský, Literarní drahota u nás. Špatný odbyt knih (Hl. l. 11.).
-n-: O hypnotismu (Sv. 43. sll.).
Pohunek, Volné listy. Tolerance à outrance, aneb Nový kolovrátek se starými písněmi (Vl. 1.).
Prusík, Etymologica (Krok 5.).
— Duchovní romany: Josef a Asenech. Život Josefův. Adam a Eva (Krok 5.).
Rais, Za vlasť (Uč. nov. 32. sl.).
Sinica, O znělce (Lit. L. 20.).
Slovák, Předhistorické nálezy v okolí brněnském (M. O. 237. sl.).
Soukal, Ve prospěch čtení pro mládež (Lit. V. 9.).
Syllaba, Posvátné vrchy a výsosti u národů pohanských a u Israelitů zvláště (Č. kat. d. 6.).
Špaček, Česká literatura paedagogická a náboženství (Vl. 1.).
— Předělávání spisů pro děti (Lit. Věst. 9.).
Šťastný, Kterak pomoci? (Obz. 19. sl.).
Tepera, Spisy pro dětská divadla loutková (Lit. Věst. 4.).
Tichý, Z lehkého světa (Vl. 1.).
Verner, Předělávání spisů pro děti (Lit. Věst. 10.).
Vychodil, O kritice (Hl. l. 11.)
Wildmann, Chodové domažličtí (Vl. 1.).

Winter, Z kněžských ksaftů starodávných (Vl. 1.).
Zákrejs, August Vacquerie. Příspěvek k rozhledům ve dramatě francouzském (Osv. 10.).
Zíbrt, Kousek kapitoly „O staročeské milosti" (Ned. L. $^{9}/_{10}$).
Angličtí romanopisci našich dnů (N. L. 274.).
Jak zvelebovati naši literaturu naukovou? („Matice vědecká." Ath. 1.).
Theologická naše literatura (Obz. 19.).
Z korespondencyi Maryi Leszczyńskiej (Przegl. polski 10.).
Audow, Abnorme poesie (Magaz. 38.).
Bauer, Pessimist oder theoretischer nihilist? Ein beitrag zur mod. russischen literaturgeschichte (Ggw. 37.).
Flach, Der chauvinismus der sprachreinigung (Magaz. 42.).
v. Hartmann, Pessimist. anthologien (Magaz. 40.).
Kleinpaul, Die reveille in d. sprache (Ggw. 36.).
Löbner, Der kampf um den historischen roman (Ggw. 34.).
Mauerhof, Ist leidenschaft poesie (Magaz. 40.)
Wichmann, Zola und sein naturalismus (Leipz. Ztg. 71.).
v. Wolzogen, Warum kümmern sich unsere gebildeten männer nicht um die zeitgenössische literatur (Deutsche Schriftstellerztg. 66.[1]).
Zur aesthetik des naturalismus (Grenzb. 34.).
Tendenznovellen (Nordw. 35.).
du Camp, La bienfaisance israélit a Paris (Rev. d. d. m. 4.).
Chantavoine, Le mouvement littéraire: poètes et poésies (La nouv. Rev. 16.).
Leroy-Beaulieu, La religion en Russie (Rev. d. d. m. 3.).
Maurice, Un dramaturge pessimiste (Rev. internat. 7.).
Wulff, Le mouvement philosophique (La nouv. Rev. 16.).

V. Díla posouzená.

Adámek, „Heralt" (J. V.: H. n. 277.).
Bačkovský, Přehled dějin písemnictví českého doby nejnovější (J. K.: Lit. L. 20.: Březina: Pos. z B. 26.).
Ban-Kouble, Jan Hus (Vondruška: Č. k. d. 6.).
Bartocha, Mor. kalendář národní (Vyhlídal: Hl. l. 11.).
Bartoš, Lid a národ (Šmýd: Vl. 1.)
— Boženy Němcové Babička (B. H.: H. n. 259.; R. Čas. kat. duch. 6.).
Bayer, Bibliotheka paedagogických klassiků (Vykoukal: Sv. 42.).
Beaufort, Přítel domoviny. III. (Jandl: Pos. z B. 34. sl.).
Bendl, Z dětského světa (-ek: Lit. Věst. 10.).
Brunclík, Kytice z prostonárodních českých pohádek (Lit. Věst. 10.).
Čermák, Z naší dědiny (Vykoukal: Osv. 10.).
Červinka, Dějiny literatury Srbů lužických (a.: Ath. 1.).
Červinková-Riegrová, Ochrana chudé a opuštěné mládeže (Kousal a Kudrna: Hl. l. 11.; Trakal: Osv. 10.).

[1]) Před článkem poznamenáno: „Nachdruck erwünscht": užijíce toho práva, podáme v budoucím čísle některé mrklánky článku toho, jež celkem hodí se i k našim okolnostem.

Dlouhý, Zahrada školy národní (-ý: Lit. L. 20.).
Dolenský, Z přírody (Křížek: Lit. Věst. 10.: Kozáková: Česká šk. 20.; A. Sch.: Pos. z B. 29.).
Dostojevský-Kotík, Strýčinkův sen (Vrba: Lit. L. 19.).
Dubec, Pod tichými krovy (Vykoukal: Osv. 10.).
Durdík, Paedagogika (Vondruška: Č. kat. d. 6.).
Foerster, Nauka o harmonii (Vobořil: Šk. a ž. 6.).
Leopolda Fabritia Kázaní (Kyselka: Č. kat. duch. 6.).
Farina-Pover, Mé dítě (Ševčík: Hl. l. 11.).
Fuksa-Švácha, Obrazy ku prvopočátečné učbě čtení (V. B.: Učit. nov. 28.: Řek: Kom. 31.; Aj.: Česká šk. 21.; R-v.: Pos. z B. 27.).
Gregorčič-Pakosta, Básně (J. N...k: Č. kat. duch. 6.).
Herites, Jan Přibyl (Vykoukal: H. n. 280.)
Hlavinka, Bludy a lži v dějinách (Obz. 18.; Mergl: Vl. 1.).
Hrnčíř, Zlaté paprsky (Lit. Věst. 10.).
— O dětské literatuře (Libertas: Uč. nov. 33.; -aue-: Lit. L. 20.).
— Druhé květy (Tykač: Paed. 10.).
Hulakovský, Naplněné proroctví (Vyhlídal: Hl. l. 11.)
Chalupa, Naše ves jindy a dnes (Vykoukal: Osv. 10.).
Chlum, Cyrillská škola zpěvu (Hostovský: Lit. Věst. 10.; Vobořil: Šk. a život 6.; Kramatta: Pos. z B. 28.; Ryspler: Č. kat. duch. 6.).
Janský, Závěsné obrazy dějepisné (Uč. nov. 33.).
Jaroš, Tři halíře (Zavadil: Uč. nov. 30.).
Jelínek, Slov. Sborník (Sinica: M. O. 217. sl.).
Klimšová, Kniha báchorek (Studničková: Č. šk. 19.).
Kolisko, Stručný dějepis království českého (xyz: Pos. z B. 25.).
Kopecký-Šebesta, Početnice (Čermák: Kom. 29. sl.).
Košťál, Z našich hor (Tichý: Lit. L. 20.).
Krásnohorská, Šumavský Robinson (Vykoukal: Sv. 40.).
Kvapil, Zaváté stopy (Vejchodský: Hl. l. 11.; Korec: Obz. 19.).
Lužická, Zimní pohádky. I. (Verner: Kom. 36. sl.).
Masaryk, Základové konkretné logiky (Zába: Krok 5.).
Mužík, Květy polní (Pozděna: Ned. L. $^{25}/_{9}$).
Nečas, Zjevy ze života (Libertas: Uč. nov. 32.).
Neruda, Žerty hravé i dravé (Marek: Lit. L. 19.).
Newman-Doubrava, Kallista (Vyhlídal: Hl. l. 11.).
Patera, Svatovítský rukopis (J. J. Mýcěnín: Ath. 1.).
Podlipská, Povídky (Verner: Kom. 34. sl.: Pražský: Lit. L. 20.).
Pravdodatný, Patronatní právo (Brychta: Hl. l. 11.).
Rak, Pohádkové večery (Javornický: Lit. V. 10.).
Ratolístka, Sbírka početních příkladů (Brož: Č. šk. 20.: A. Sch.: Pos. z B. 29.; R.: Uč. nov. 30.).
Růžička-Sedlák, Poštovnice (-i-: Uč. nov. 28.).
Řehák-Kamenický, Obrázková knihovna pro mládež. IV. (Uč. nov. 27.).
Sadovský, Knihovna učitelská. I. (Hrnčíř: Kom. 32. sl.).
Souhrada, Můj pohřeb a mé vzkříšení (R. Č. kat. duch. 6.).
Sonkal, Spojenými silami (Hrnčíř: Pos. z B. 24.).

— Vilém Trčka z Lípy (Lit. Věst. 10.).
Svoboda, Jak Skála (Hrnčíř: Pos. z B. 36. sl.).
Trnobranský, Povídky (Vykoukal: Osv. 10.).
Třebízský, Sebrané spisy. V. (-ides: N. L. 269.).
Vlček, Samohrady (Bílý: Hl. l. 11.).
Wagner, Gener. mapa okolí pražského (Tykač: Pos. z B. 30. sl.).
Wachek, Národní církev (Vondruška: Č. kat. duch. 6.; X.: Lit. L. 19.).
Divadlo s loutkami (Tykač: Paed. 10.).
Humor. kalendáře na rok 1888: „Palečkův" a „Humor. L." (Škřivan: Vl. 1.).
Moravan (Hl. 225. sl.).
Názorný atlas pro školu a dům (Kunstovný: Lit. Věst. 10.).
Památce J. Ev. Purkyně (-ý.: Lit. L. 20.).
Za praporem sokolským (Marek: Lit. L. 19.).

VI. Knihopisné.

Dębicki, O zasadniczych różnicach psychicznych pomiędzy człowiekiem a zwierzęciem. Warsz.
Adickes, Kants systematik als systembildender factor. Berl.
Choussy, Étude sur Jeanne d'Arc. Moulins.
Cannella, Raccolta di frasi e proverbi inglese ed italiani. Palermo.

Feuilleton.

Naše nejnovější národní hymna.

Napsal *Frant. Bartoš.*

Význačným znakem povahy našeho novověkého národu (nikoli však lidu!) jest neumořitelný humor. Jest to humor zvláštní, specificky český, jemuž podobného nenajdeme snad na celém širém světě. Humor tento proniká všecek náš národní byt, přespanilé jeho výstřelky objevují se v našem životě veřejném, literarním i uměleckém.

Nedávno stěžoval si kdosi veřejně, že »od r. 1870., co máme zákon spolčovací, tedy za 17 let, zřízeno bylo sotva tucet spolků politických po celých Čechách, za to však že máme zábavných spolků Randálů, Rumrejchů, Kocourů, Sov atd. v jediném policejním okresu města Prahy aspoň 60 nebo 70!« Řečník z toho vyvozoval, že naše politická vyspělosť a vzdělanosť není až tak přílišna, jak si obyčejně lichotíváme. Bláhový! — neviť zajisté, že humor jest nejvznešenějším názorem světovým a tedy důkazem největší vyspělosti.

Náš národní humor povznáší nás na výši zrovna filosofskou, s níž s klidem olympským pohlížíme na ty pošetilé motanice sousedních národů kolem sebe. Tento náš neumořitelný humor sňal nám také bělmo s očí, že rozmanité úkazy v životě evropských národů nám ve světle zcela jiném se objevují nežli jim, méně vyspělým, ještě dětinským. Onino ubožáci, když své city vlastenecké rozplamení v největší horoucnosť svou Marseillaisou, svým Wacht am Rhein. Szózatem, nazývají to národní nadšeností, národním uvědoměním a Bůh ví jak ještě, a domnívají se, čím hlučněji se tyto písně po všem národě zpívají, tím že víc a více se šíří toto národní uvědomění a nadšení, kdežto my, kteříž jsme již dávno vyrostli z těchto dětinských střevíček, nazýváme to tím, čím to skutečně jest — národním chauvinismem. A tomuto národnímu chauvinismu vyhýbá se veliká většina našich »poetů« jako čert svěcené vodě. Nebyloli by to hrozné, kdyby takhle všecek náš lid zachvácen byl takovým národním chauvinismem?! Tuť bychom naposledy tak často nedoslýchali, že tam a tam na periferii naší národnosti opět jedna dědinka ztracena, ve »slovanské« Praze a v jiných městech nechodilo by snad z dobré vůle svých rodičů na tisíce dětí českých do německých škol, v leckteré šulfereinské škole snad by rok od roku českého žactva nepřibývalo, učenci čeští snad by přestali psáti svá nejlepší díla po německu atd. atd. To by tak byla čistá věc! Proto ukolébávejme svůj národ daleko široko rozvětvenými spolky Randály, Rumrejchy atd. a svým výtečným českým humorem v národní a politické dolce far niente. O zábavách sylvestrovských a p. zpívejme mu »nevinné« písničky z našich výborných Merend,« Šibřinek« a p. sbírek, jichž máme na kopy, třebas:

Jako mladí holoubkové
cimprlich se líbali,
při tom jejich hercpajtlové
jak kladiva cvakali, —

předvádějme mu »národní operety«: »Morduňk při měsíčku,« nebo parodii parodie »Král Vondráček« (nevím už

kolikátý, original král Vondra je šestadvacátý).

Nedávno byly rakouské zpěvácké spolky v Berlíně, kdež zpívaly Mahnruf od hraběnky Wickenburgové:

Hebt die stirn mit edlem stolze
euren nordschen brüdern gleich,
ja aus deutschem eichenholze
sind auch wir in Oesterreich.

Durch die lüfte rauscht ein mahnen,
immer lauter dringts herein:
reicht die hände euch, Germanen,
an der Donau und am Rhein atd. —

Za takovou muziku nevím nezaplatíme-li my až příliš drahé vstupné!

Právě v tu dobu »byl jsem tak šťasten« zúčastniti se »národní« slavnosti na našem venkově. Vida shromážděný lid, pomyslil jsem si: kdyby tak z nenadání některý český básník takovou píseň zapěl našemu lidu, což by se tu jisker zachytlo v jeho vznětlivé duši! V tom vidím tu zavěšovati na stromě jakýsi obraz, vystoupí dva hastroši a sbor zpěváků, i spustí za průvodu orchestru na celé hrdlo píseň O udatném reku, kanonýru Jabůrkovi. Snad toliko má okamžitá nálada byla tím vinna, že jsem ze vzácné této písničky jenom jednu polovici účinu humoristického na sobě znamenal: v oko se mi vkradla slza, ale na tváři smích se neobjevoval. Píseň sama sebou jest zajisté převýborná, zrovna překypující humorem specificky českým. Proto také vyšla již ve třetím vydání nákladem prvého českého závodu hudebního« páně Urbánkova. Prodává se »i s notou« po 2 kr., ale »k dobročinným účelům (t. j. o národních slavnostech) cena bez obmezení dobročinnosti.« K výtečnému tomuto plodu českého humoru — jehož všeobecnou známosť předpokládám — dostati lze také »partituru pochodu upraveného vojenským kapelníkem Jos. Pičmanem pro smyčcový orchestr za 1 zl., pro dechovou harmonii za 1 zl., pochod Pičmanův pro piano na dvě ruce za 30 kr., pro citeru za 1 zl.« Mimo to ještě »nástěnné obrazy (2. vyd.) podlepené plátnem za 3 zl.«

Lid stál tu trna hrůzou před obrazem, nevěda, co si počíti. Plakati nad tím, zdálo se mu to snad hloupým, a smáti se nebylo čemu, zvláště, an viděl na obraze, jak namalovanému ubožáku z obou uťatých rukou, nohou i hlavy krev potokem teče.

Nedospělý ještě lid! — pomyslil jsem si: však on i takovému humoru zvykne, jako mu již dávno přivykli vzdělanci, až jenom několik našich »národních« slavností navštíví.

Ty pak, výtečníku, kterýž jsi oblažil svůj národ plodem nesmrtelným, proč nesejmeš tajemné roušky se své skromné anonymity? Spěchej na prsa vděčného národu, kterýž zajisté již dychtí zasaditi pamětní desku do tvé rodné »chaloupky.« Ó ty nová naše národní chaloupko, budiž požehnána! volám s Václavem Šolcem. Či snad chceš, aby se po tvé smrti česká města i české vsi hádaly o česť tvého rodiště, jako kdysi řecká města o Homera?!

O vlivu romanu.

Literarní úvaha od *Vinc. Drbohlava.*

Není snad odvětví v literatuře všech národů, které by si takového rozšíření zjednalo ve všech vrstvách společenských, jako roman.

Roman zaujal v literarním světě své zvláštní, rozhodující postavení.

Co jiní nakladatelé vědeckých spisů nářky vedou na lhostejnosť a chladnosť obecenstva, vymýšlejí druzí, jaké as jméno dali by nové zábavné bibliothece, která by obsahovala »nejlepší« původní nebo cizojazyčné romany. Ba i denní listy, chtíce si udržeti své odběratele, ohlašují tučnými písmeny, že opět počne jako příloha vycházeti nový, napínavý, sensační roman.

Roman tvoří největší část knihoven nejen spolkových, ale i jednotlivcův. A ptámeli se po příčině, dostaneme za odpověď, že lid po jiném netouží, že lid po něm se ohlédá, nechávaje užitečné čtení bez povšimnutí.

V čem vězí kouzlo jeho, že tak mohutnou silou k sobě vábí?

V klamu.

Roman je směsí fantasie s pravdou, a to tak, že směsice obou těchto živlů podává nám děj, který uchvacuje čtenáře a do jiného světa přenáší, kde ho svým umělým zapředením, situacemi, svými postavami okouzluje. Tím dostává moc nad člověkem.

Roman je dílo umělecké a jako takové podléhá zákonům aesthetiky, při níž nikdy moment ušlechťovací nemá býti vyloučen.

Ponechme mluviti *Sabinu*, co mluví o romanu: Roman jest věrné zrcadlo vnějšího i duševního života, pročež celou ústrojností svou jest obrazem socialních poměrů času, v němž děj se koná; on přímo na to poukazuje, kterak dějiny v něm obsažené buď výsledky jsou svobodné vůle lidské, buď svědky odvislosti její od okolností a vášní; on zjevy rozsáhlého života lidského i přírodního na půdu svou přenáší způsobem svému účelu přiměřeným je přetvoříc, on spletené poměry společenské rozvinuje a osvětluje, aniž ukázati opomine, kterak veškeren život teprv duševním proniknutím důležitosti a pravé zajímavosti nabývá.[1])

Zajisté krásný to cíl chová, tím stává se učitelem dobra i zla. Jeho moc můžeme sice chváliti a haněti, ale nikoliv zneuznati.

Roman tady má plnou svobodu. V něm může býti vylíčeno vše, co se mezi nebem a zemí děje. On jest jako stobranné Theby. Všemi jeho branami může bezměrná obrazivosť vaky a baliky různých duševních potřeb a zkušeností vejíti, jenom když toho aesthetická revise dovoluje.

Právě proto, že jest roman této veliké svobodě vysazen, číhá na spisovatele mnoho nebezpečí, aby v ní neutonul. On jest za své literarní dítě zodpovědným. »A jakou má kdo hlavní pohnutku k duševní své práci, neli tu, aby sloužil pravdě, pokroku a blahu veškerenstva? Tím právě stává se přemýšlení a tvoření svrchovanou rozkoší.«[2]) A spustili spisovatel tento vznešený cíl s očí, dopouští se těžkého hříchu na člověčenstvu. Neboť čtení knih jest tolik, jako s lidmi obcovati. Čtoucí těmto postavám v romanu, jež jsou výsledkem jaksi blouznivé práce spisovatelovy, dává život; on je miluje, on s nimi cítí, jich nenávidí a hovorům jich s upjatou pozorností naslouchá. A čteli více, tu postavy tyto stanou se mu známými, přátely, bez nichž mu nelze obstáti.

Vliv těchto vysněných postav na ducha je veliký. Člověk stává se jejich otrokem, a ty idee a zásady, jež tlumočí, vrývají se mu do duše. Čtenář spisovateli věří, protože jest v očích jeho autoritou, jehož slovo platí, třebas názor jeho by se s jeho názorem různil.

Tak vzniká touha po četbě, která každou radosť k práci vylučuje. Srdce jest rozrušeno a poblouženo, fantasie naplněna novými obrazy. Duch staví si větrné zámky, a následek toho jest, že se člověk pro praktický život stává neschopným. *Alban Stolz* dí, že šetrnosť, čistotu a správné vychování dítek nejméně nalezáme u dámy, která čte. A má pravdu. Rozum při čtení nekontroluje člověka, protože svůdnosť romanu dobývá si nad ním moci.

Nemravnosť spisu je vždy známkou slabosti spisovatelovy. A do jakých kloak nyní roman zapadl, dosvědčují oprávněné stesky literarních kritiků.

Ach, dejte nám již probůh něco jiného, volá výše jmenovaná Egdar Quinetova, »vyveďte nás ze svých děr a špitálů, dopřejte nám svěžího, čistého vzduchu. Příliš dlouho se dusíme, příliš hluboce jste se ponořili do nezdravých vrstev, tou samou dychtivostí, abyste druh druha předešel v originalnosti ve tvorbě věcí dosud nevídaných, v mluvě na dále naprosto nemožné. Vzduchu, slunka, čerstvého vánku jest nám třeba.«[1])

A kritik Lit. Listů« dí: »Nám třeba mládeže, jinochův a děv zdravých, bujarých a nadšených a jen pro vznešené a krásné horujících, v přísných mravech vychovaných, přesně cti a povinnosti dbalých.«[2])

A opět jiný kritik, referuje o pověstném díle Schulzově »České Magdaleně,« praví: »A takto se má šlechtiti duch národu českého? Dlouhé popisy ukrytých a poloskrytých a obnažených vnad, líčně sprostých vášní, to že jsou prostředky ušlechtilé massy prostého lidu? — — Ctěšený rozkvět naší literatury, z něhož literarní přátelé tolik radosti projevují, objevuje, jak vidíme, plody, které se zálibou rozdírají vředy společnosti lidské

[1]) *K. Sabina*, Slovo o romanu a o českém zvláště. „Lumír“ 1858., str. 17.

[2]) *J. V. Frič*, Slovo o literatuře, napsala pí. Edgar Quinetová. „Ženské Listy“ 1886., str. 35.

[1]) „Ženské Listy“ 1886., str. 35.

[2]) „Lit. Listy“ 1886., č. 20., str. 230.

a odvolávají se při tom nejen na pravdivosť, ale i na aesthetiku. Možno to? Schulz odpovídá: Nikoli!«[1])

V pravdě je podivný to svět v romanu. Můžeme směle říci, že jest to škola egoismu, ctižádosti, intriky; škola, v níž se souboj a samovražda chválí, kde uraženého blaží sladký pocit pomsty, kde hlásá se neposlušnosť proti Bohu a vrchnosti, kde staví se štěstí požitku jako hlavní cíl člověka, kde pohoršení, svedení v barvách nejluznějších, kde se nestoudnosť, cizoložství neopravuje, vražda dětí omlouvá, kde přírodní processy, jimž je člověk podroben, se s jakousi pochoutkou podávají — slovem, kde veškeré neduhy společenského řádu tlumočí se jako cosi nutného a trpěného. A kde je moralka, a kde je poučení? Kdo to čte, naučí se znáti své vlastní slabosti, dovede dáti jim dostatečné omluvy, neboť vidí před sebou osoby, které se svých slabostí samy nechtěly, nebo nemohly zbýti. Jak on by dovedl se ubrániti všemu, přemáhati sebe, když tam ty luzné postavy reků, manželův, otců, žen, synů, představených s těmi slabostmi se blýskají na výsluní štěstí a blahobytu. Lež jest nálezem ďábla a způsobena k tomu, by klamala. Člověk spíše věří zlu, lži, nežli pravdě. A následek toho jest ohrožení mravního citu, studu, osvojení si zvrácených zásad, porušení aesthetického vkusu, zbavení chutě k dobré četbě, povrchnosť — rozervanosť, neštěstí.

A což ty erotické romany!

Tam jsou duše rozervané, které se od Boha, od svých povinností odvrátily ku klamným nadějím, cílům, slepému pachtění po rozkoších. Tak místo lásky vznešené vidíme hýřivosť, nestydatosť, nemravnosť.

Jak se má milovati ukázalo křesťanství ve slovech sv. apoštola Pavla: Střezte srdcí svých. Můžete milovati, ano musíte milovati, žijte a umřete pro tuto lásku, ale střezte srdcí svých, neboť to nenáleží žádné bytosti, aniž vám, nýbrž Bohu samému. — Jeli vášeň prudká, tu ji tlumí moc zákona Páně a jestliže toto pouto povolí, pak tito zbožní stanou se svobodnými, pak mluví ona vášeň bezuzdná a divoká. Tohoto měřítka ovšem spisovatelé nemají, neboť by se nedodělali »pikantnosti«

Nechceme vymýtiti erotické romany, neboť tu tvoří láska hlavní živel — který má svou cenu — ale ty pokládáme za škodlivé a před stolicí aesthetiky nedůstojny, kde samostatně vystupují s nekalou tendencí a smyslně působí, nebo kde sprostota smýšlení a líčení vyniká. Kolik jimi nešťastno mladých srdcí, kolik jich utonulo v nespokojenosti a rozervanosti, která měla příčinu ve čtení romanů! Mladík má před sebou ideal ženskosti, stane se mužem ženy křehké a slabé — jest vyveden z klamu a cítí se nešťastným. *Alban Stolz* dí, že idealní nevěsta potom stane se nepořádnou, nespokojenou paní. Romany jsou neštěstím mladých osob. Ony kazí jejich srdce, rozum, ano i štěstí. Zvláště jsou to romany cizí, neboť ty mají povahu podnebí zcela jinou a tím našemu nepříznivou.

Proti tak zvané literatuře krvavé vystoupeno bylo energicky, avšak ne důsledně správně. Ona dosud bují, ale má jiný háv, má elegantní formu, má propracovanosť, a v čele jména duchaplná, která činí tento plod výsadním. Jsou to zvláště překlady francouzských romanů, které tu a tam roztroušeny jsou v naší belletrii, v knihovnách a denních listech. Poukazovati na Francii jest nevhodné. Francouzská paedagogika v rodině jest zcela jiná, než u nás. Tam se dcerám nedovoluje čísti feuilletony, romany s hnusnou tendencí, tam se útlé dcery nevodí do komických oper a balletův. U nás této censury není. U nás není nic divného, čteli sotva škole odrostlý hoch nebo děvče nějaký duchaplný roman, aby rodičům práci osladil, nebo dlouhou chvíli ukrátil.

Díky Bohu, že naturalistický směr Zolův mimo několika nadšených jeho ctitelův u nás hluboko kořeny nezapouští. Vliv jeho na čtenáře charakterisuje nejlépe žák jeho jakýs Charles Valon, který po přečtení »Germinala« usmrtil se, napsav tato slova: »Jeli svět tak špatným, jak jej Zola líčí, pak jest to potupou déle v něm žíti a raději volím smrť.« (O. p.)

[1]) „Lit. Listy“ 1887., str. 35.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IV. 1887. Číslo 12.

Leo XIII.

Posledního dne tohoto roku občanského bude půl století, co Leo XIII., hlava církve katolické a nejvyšší velekněz její, na kněze posvěcen byl od tehdejšího generalního vikáře římského Odescalchiho, v kapli sv. Stanislava Kostky. Jubilaeum to budí účastenství celého civilisovaného světa, všude ovšem zvláštním způsobem dle místních okolností a poměrů k oslavenci. Našemu časopisu slavnostní ton jest více méně cizí: výjimka však za příležitosti tak vzácné a řídké sama jsouc vzácná a řídká, nebude stálému tomu pravidlu snad na ujmu, nýbrž je pouze potvrdí.

Předmětem oslavy, která dle příznakův a příprav činěných bude velikolepá, jest — nejvyšší pontifikat náboženství světového a nynější důstojný nosič jeho. Vzpomínky a úvahy, za takových příležitostí činěné, tentokráte věru mají látku a úlohu velmi vděčnou, hodnou pojetí a vylíčení rovněž tak vznešeného, aspoň po některých částech jejích: vystihnouti ji pojednou a celou vyžadovalo by zajisté genialnosti sourodé a všeobsáhlé, jako jest všeobsáhlá a nadlidská povaha její. Lze tu bráti ze zásoby vznešených ideí a cílův a úkolů vytčených, lze tu čerpati z hojnosti vysokých záměrů v ideách těch vyslovených, lze tu probírati se velikými činy, jimiž ony snahy korunovány. Různé druhy a směry jejich různých úvah vymáhají, rozmanitostí svou velmi od sebe vzdálených. Instituce náboženská ovšem přede všemi jinými ráz náboženský a církevní k pozornosti nabízí, čemuž také slavnostní příležitosť sama nejlépe svědčí; opravdu pak skutečná oslava ráz ten po přednosti projevuje, neboť podpora díla spásy nadpřirozené, mezi křesťany oživením ducha náboženského, mezi nekřesťany missiemi, jest jakoby předním číslem programmu slavnostního. Reflexí slavnostních však stránka tato nejméně budí: věřícímu jestiť všestranně rozhodnuta, třeba jen dle ní se chovati, nevěrec poněkud jen soudný v této chvíli o ní pomlká ze šetrnosti, jíž odepříti nemůže, a jen

fanatismus bezvládným úšklebkem proti ní polemisuje. Stránka politická, jež druhdy největším leskem ozařovala pontifikat římský, podivným způsobem i dnes, za největšího ponížení ve příčině té, vystupuje v popředí, ale díky Bohu ve tvárnosti poněkud více zduševněné, důstojnější hlubšího významu, jejž má římský pontifikat, nikoli tak ve způsobu pouhé moci a síly zevnější. Mírné a smírné vyřizování veřejných záležitostí, klidné a přece neústupné hájení vlastních práv charakterisují činnosť Leona XIII. před pontifikatem i v něm a vynucují úctu ve příslušných vrstvách zajisté málo příznivých. Diplomacie řídící osudy národův ovšem nad jiné touto stránkou se zabývá, dávajíc tu oslavenci svědectví velmi čestné, a úspěchy skutečné je potvrzují. My vyjímajíce a odkládajíce z oboru toho, nám více méně cizího, část čistě kulturní k dalším řádkům, podotýkáme jen co do životopisu, že studia a úřady diplomatické vedlé bohoslovných a církevních již od počátku dělily se o píli šlechtice vznešeného rodem i duchem.

Ve studiích nejvíce si liboval, jsa z nich vytrhován jen posýláním nejvyšších představených k úřadům církevněpolitickým. Poslední takové stanoviště, nunciaturu v Belgii, opustil jakožto nastávající arcibiskup v Perugii, jejíž obyvatelé někdejšího reorganisatora veřejné správy v Umbrii za arcipastýře duchovního si vyžádali. V úřadě tom záležitostem občanským věnoval jen potud pozornosť svou, pokud duchovního blaha svěřenců se týkaly, žije jinak úplně skutkům milosrdenství a studiu. Na toto u sebe i u kněžstva hlavní váhu kladl, řídě často osobně studia svých bohoslovců. Díla, jež sepsal, jsa arcibiskupem, obírají se časovými tehda předměty z církevního práva a z apologie; mezi těmito budiž pouze jmenována kritika Renanova díla „Život Ježíšův."

Nedlouho před smrtí Pia IX. († 7. února 1878.) jmenován camerlengem, kterýž úřad zvláště důležitým se stává při uprázdnění stolce papežského; přípravy k nové volbě vykonal rázně, ano počínal si s velkou přísností, jak při takových příležitostech potřebí. Ve sporu o místo volební navrhoval on hlavně Maltu, obnovuje tím s mnohými jinými voliči jaksi protest proti násilí vládnímu. Vzhledem k obtížím však, jež by z toho byly vznikly, usneseno se vykonati volbu v Římě. Při třetí volbě 20. února r. 1878. zvolen většinou více než dvoutřetinovou za náměstka Kristova i prohlásil, že dává si jméno Leo XIII., jsa zvláštním ctitelem Leona XII., třetího předchůdce svého.

Popularity té, z níž těšil se předchůdce jeho, hned v plné míře neměl, přísnosť jeho však a spravedlivosť ku zlořádům, jakož i dobrotivá láska ku všemu dobrému pojistila mu brzy

úplnou oddanosť všech dobře smýšlejících. Universalnosť poslání úřadu papežského pojal v celém objemu jejím a svým prostředkem, slovem pravdy, počal ji záhy prováděti, zvláště když velmoci, které při volbě ani nepoužily práva svého zadati veto proti nemilým kandidatům, poznaly mírumilovnosť nového papeže a zhoubnými zkušenostmi přesvědčivše se, že pro blaho národů nedostačí síla zevnější, nýbrž že potřebí opory v síle mravní, nabídly také smírnou ruku k uspořádání poměrů revolucí rozjitřených. A jestliže vyššími úkoly též člověk vzrůstá, tož osobní vlastnosti vrchního pastýře křesťanstva, před tím již skvěle osvědčené, oprávňovaly k nadějím, že s pomocí shůry slíbenou vyhoví potřebám doby od něho spásy očekávající. Neuplynulo ještě celé desítiletí pontifikatu jeho, a výsledky neúmorných snah jeho jsou všem zřejmy. Jsa mužem práce, zmnohonásobnil ji ve velepastýřském úřadě svém ve všech směrech, kam jen zasáhnouti mohl působením svým, nepřízní doby valně znesnadněným.

Leonis XIII. Pontificis Maximi Acta obsahují přes 300 dokumentů, jimiž provádí apoštolský úřad svůj ku blahu člověčenstva časnému i věčnému, tedy nejen v záležitostech čistě církevních, nýbrž ve všech věcech, na kterých řád společnosti lidské se zakládá, jelikož s předním činitelem životním, s náboženstvím souvisejí.

Tu zevně nad jiné vyniká, jak řečeno, činnosť státnická ve vyjednávání s velmocemi, jež ovšem hlavě církve katolické není pouhým diplomatismem, nýbrž čelí ku spořádání samých základních podmínek zdravého zřízení společnosti státní. Hned v prvém roce pontifikatu svého, vyřídiv potřebné záležitosti hierarchické, z části dříve již započaté, obrací se encyklikou „Quod apostolici muneris“ (28. XII. 1878.) proti výstřednímu socialismu, poukazuje k tomu, že církev jediná je s to, aby opravdovou nápravu v nepoměrech společenských učiníc, jim všelikou zbraň odňala. Dále encyklikou „Arcanum“ (10. II. 1880.) obrací se k základu všeliké spořádané společnosti, k posvátnému svazku rodinnému, moderním zákonodárstvím ohroženému, vytýkaje svátostní ráz manželství a nezbytnou jeho potřebu pro blaho společnosti lidské. Po zavraždění Alexandra II. poukazuje enc. „Diuturnum“ (29. VI. 1881.) na nebezpečí, jež povstává společnosti lidské bojem proti všeliké autoritě, jež ovšem jen mravními prostředky, ne pouhou silou zevnější může obstáti. Proto také častěji pozdvihuje hlasu svého proti znekřesťanění veřejných institucí (enc. „Etsi nos“ 15. II. 1882., zvláště pro Italii), a původcům jeho, jimiž nad jiné jest sekta svobodných

zednářů (enc. „Humanum genus“ 20. IV. 1884.). Podobnými naukami o potřebě oddanosti k církvi a zařízením jejím nesou se listy k biskupům německým stran kulturního boje („Iam pridem Nobis in votis erat.“ 6. I. 1886.) a uherským při památce osvobození budínského (enc. „Quod multum diuque optabamus,“ 22. VIII. 1886.). Povšechně státnickými zásadami v duchu křesťanském, poměrem církve ku státu, obírá se encyklika „Immortale Dei“ (1. XI. 1885.), jež velkou sensaci způsobila. K otázkám těm a takovým vrací se opět a opět, kdykoli podniká dílo církevní se státem nějak související, hierarchii v missiích zaráží nebo ve krajinách bludem odcizených obnovuje atd.

Vedlé těchto záležitostí veřejně společenských hlavně osvěta křesťanská a vzdělanosť na srdci mu leží. Od řádného vzdělání kněžstva nejvíce si slibuje a k němu biskupů napomíná; tak v listech k biskupům italským, kde asi nejlépe přesvědčil se o následcích nedostatečného vzdělání kněžstva, k německým, uherským. Jak řečeno, ještě arcibiskupem jsa ukázal, kolik mu na tom záleží; brzy po svém nastolení zrušil různé zlořády, které panovaly v římských akademiích co do udílení hodností akademických. Ústavy učené z přední jeho péče se těší. Mezi těmi nás týká se znovazřízení „Collegium bohemicum“; letos zaříditi stále usiloval akademii benediktinskou („Collegium Anselmianum“), před několika lety ustanovena historická sekce z řádu benediktinského na vydávání regest papežských. Ovšem s politováním lze poznamenati, že jako každé dílo lidské jest nedokonalé, tak i skutečnosť ústavů těch pro mnohé překážky věcné i osobní daleko ostává za idealy vznešeného zakladatele. Přítomní svědkové však dokazují, že každý zlořád, ano každý nedostatek příčící se rozvoji ústavu, jakmile v jeho známosť vejde, bývá ihned opraven, po případě původcové jeho se spravedlivou přísností k zodpovídání voláni.

Ústavům těm snaží se získati učence z celého světa; zvláště duchovní řády vznítil by rád k oné pověsti a slávě učenosti, dle níž kdysi byli vychovateli národů. Vynikajících učenců shromažďuje se v Římě čím dále tím více, nejen duchovních, nýbrž i světských; těchto hlavně od té doby, co dějepisné archivy vatikanské otevřel všem dějezpytcům k volnému používání. Listem „Saepe numero considerantes,“ zaslaným (18. VIII. 1883.) učeným kardinalům de Lucovi, Pitrovi, Hergenrötherovi, jež představil archivům a knihovnám, vypisuje přehledně dějepis protikatolický za 300 posledních let, počínaje centuriatory magdeburskými; zvláště Italům vytýká, že co vlastně nejvíce vděčností jsou zavázáni Stolici apoštolské, oni nejvíce

opisují a rozšiřují lži proti ní namířené, překonávajíce samy protestanty. Skutky však nechať promluví; církev katolická pravdy báti se nepotřebuje a ji z archivů vatikanských čerpati zve a vyzývá učence celého světa.

Hlavním znakem vzdělavatelských snah jeho jest důrazné doporučování studia děl sv. Tomáše Aquinského. Ať již soudí se o obnově scholastiky jakkoli, tolik jisto jest, že v učené spekulaci křesťanské vzor zvolen jedině možný, že jde více o obsah než o formu a že tento zvolen ke studiu, nikoli ku slepému odříkávání, jak namnoze se děje. Nepředpojatý nikterak neupře, že v theologu a filosofu onom nejen minulé bludy poraženy, nýbrž i ku porážce budoucích hojně zbraní poskytnuto, jak dí příslušná encyklika „Aeterni Patris" (4. VIII. 1879.). Byltě Leo XIII. již v Perugii tím směrem dával odchovávati své bohoslovce, a nyní biskupům prostředek ten ku zdravému vzdělání kněžstva stále doporučuje. Za tím účelem hned následujícího roku nařídil znova úplně vydati díla sv. Tomáše.

Oběma skutky posléze jmenovanými způsoben čilý ruch v učeném světě; řada velikolepých děl vědeckých, věnovaných dějinám a spekulaci středověké, i mezi protestanty, dokazuje, že vzkypřena půda velmi úrodná. Podporou pak takového příznivce, jenž péčí svou objímá celý okres pozemský ve všech vyšších potřebách jeho a při tom přece i nejmenším záležitostem pozornosť svou věnovati dovede, aby na příklad (9. IX. 1878.) ustanovil zevrubný řád vatikanské bibliotheky, pro užívání kodexův a p., podporou a pomocí, pravím, takového příznivce jistě símě zdárně vzroste a přinese očekávaný užitek.

Při zvláštní zálibě ve studiích bohoslovných a vůbec vážných nezříti přece žádné jednostrannosti. Slavnostní kniha právě vydaná Leonis XIII. Inscriptiones et Carmina ukazuje náklonnosť jeho k umění básnickému, jehož sám v soukromí jest pěstitelem. Sbírka obsahuje napřed příležitostné nápisy, z nichžto zírá zbožnosť, dobrota a velkodušnosť. Dva z nich (z r. 1883.) nadepsány jsou: „De ratione vitae in pontificatu degendae."

I.

In mortali vita, quae superest,
Decretum est
Oblata quotidie piaculari hostia
Arctius Deo adhaerere
Curandaeque hominum saluti sempiternae
Studiosius in dies
Vigilanti animo
Adlaborare.

II.

Age iam
Enitere, enitere o Leo
Ardua quaeque fidenter moliri
Dura fortiter pati
Ne reformides!
Devexa iam aetate emensoque propemodum
Vitae cursu
Rebus caducis abdicatis contemptis
Altiora appetens animo
Ad caelestem patriam
Constanter adspira.

Ve druhé části jsou básně rovněž příležitostné a posvátné; z některých vyznívá milý humor, všechny vyznamenávají se elegantní dikcí, jíž jeví se vznešený autor ctitelem Vergiliovy formy básnické. Rysem krásně charakteristickým zajisté jest, že jsa arcibiskupem vyznamenával kněze své dioecese, v té neb oné příčině horlivé, básněmi na ně složenými. —

Stručný obraz snahy a činnosti Leona XIII., jejžto hlavními rysy nastíniti jsme se snažili, postrádal by valnou měrou jímavosti, kterou ono působení má míti také pro nás Slovany, kdybychom neuvedli některých aspoň dat, jež nás samých se týkají, především nás Čechů. 30. září r. 1880. vydal encykliku „Grande munus," jížto na paměť uvádí velečiny našich věrověstů sv. Cyrilla a Methodia, péči římských papežův o pravé náboženství mezi Slovany, a chtěje též ji osvědčiti nařizuje úctu oněch světců po celém světě katolickém, rozhlašuje tím zároveň jména slovanských národů. Kdo ví, jaké postavení ve světové známosti zaujímáme, nebude ani posledního tohoto momentu, o sobě sic nepatrného, podceňovati. Když biskupové čeští referovali o dojmu onoho prohlášení, s uspokojením zprávu přijímá a opět (ep. „Bene cognitum Nobis," 14. VII. 1881.) důraz klade na vzdělání a vzornou zbožnosť kněžstva. Ve snahách o přispění Slovanstvu podporovatele a rádce spolehlivého a nadšeného měl v kardinalu Bartolinim, nedávno zemřelém, jejž prý zvali „il cardinale slavo." Pohříchu nepříznivé okolnosti politické i zde mnohou blahonosnou akci zmařily. Snad reforma řádu basilianského mezi Rutheny (Lit. ap.: „Singulare praesidium," 12. V. 1882.) učiní konec duchovní stagnaci zde na slovanském východě, jakož nejnověji vlídnější červánky počínají ukazovati se též na slovanském jihu.

Mnoho doufá a očekává ještě doba naše od nejvyššího pastýře církve katolické, byť již stařičkého kmeta, dokonavšího již rok 77. života ne právě nejklidnějšího (Vincenc Joachim hrabě Pecci nar. 2. III. 1810.): on sám spoléhaje na pomoc vyšší pln jest dalekosáhlých záměrův, o jichž provedení známou energií a neúmornou pílí usiluje. Ctitelé pak jeho a svěřenci, s touhou čekajíce vyplnění jejich, z těch srdcí ve slavnostní dobu k nebi volají:

„Bůh Leona třináctého žehnej nám a zachovej!"

Guyauova aesthetika.

Napsal *Leander Čech.*

(O.) Jistý počet zvláštních důvodů proti budoucnu poesie poskytuje historie. Vývoj umění závisí na jistých mravech a jistém stavu socialním; a tu dle Tainea některým uměnám budoucnosť neposkytuje stravy, již potřebují. V té příčině rozhodně se vyslovil Renan: »Vláda sochařství jest skončena v onen den, kdy se přestává choditi polonaho. Epopeje mizí s věkem heroismu osobního; není epopeje s dělostřelectvem. Každé umění, hudbu vyjímajíc, jest takto připoutáno ku stavu minulému: hudba sama, kterou lze považovati za umění devatenáctého století, bude jednou dokonána a dokončena.« I ukazuje Guyau, že právě věda moderní bude moci sochařství osvěžiti; práce Darwinovy a jiných o výrazu hnutí duševních mohou býti bohatým zdrojem pro umění a právě soustava nervová a vztahy její se soustavou svalovou mnoho neznámého pro nás chovají. Jako Praxiteles by byl nedovedl si zobraziti Noc nebo Jitřenku Michal-Angelovu, kdož ví, zda sochařství nebude kdysi s to, aby v kámen vtělilo idee a city poetické, kterých by Řekové při vší plastické dokonalosti, k níž dospěli, nebyli mohli ani učiniti ani snad pojati? V malířství pak zajisté též může býti pokrok, vždyť lidstvo zdá se že stává se čím dále tím vnímavějším pro mluvu odstínů, pro všechny hry světla. V hudbě pak idea melodická odpovídá jistému intellektualnímu i moralnímu stavu člověka, jenž se mění dle století: bude se tudíž i melodie měniti a bude moci činiti nové pokroky s člověkem samým. A i harmonie má ještě zdroje nesčetné. V poesii samé mění se více formy a z těchto změn nelze souditi o zániku básnictví samého.

Druhá námitka historická čerpána jest z údajů politických a hospodářských. Umění se dnešního dne vulgarisuje, klesá na roveň s množstvím, které se dnes stává pravdivým soudcem krásna: umění pak, nemohouc ostati podílem malé aristokratické elity, nebude více. Avšak — dokazuje Guyau — lid, nižší třída měla vždy své umění a jako věda obyčejná a všední nebrání vyšší vědecké spekulaci, podobně i toto umění praktické a produktivní nebude na ujmu čistému nepodjatému umění. I uměleckou produkci řídí zákon národohospodářský nábídky a poptávky, a pouze poptávka mění se dle ústředí, z něhož pochází. Od jedné skupiny obecenstva literarního ke druhému jest mnohdy takový rozdíl, jak od století ke století: každé z nich má své umění, své talenty, své věhlasy: tyto skupiny se nemohou obejíti jedny bez druhých, jako velké století se nemůže obejíti bez temného kvašení, jež je předcházelo a zplodilo. Netřeba kárati jsoucnosť uměn lidových, ba těšiti jest se z nich, neboť jen tím jest umožněno umění vyššímu, aby se nad nimi udrželo: lid vždy měl potřebu projíti těmi stupni, aby dostoupil výše: jsou to schody chrámové.

Jiná námitka pochází od pessimistické školy historické. Ta soudí asi takto: idealem demokracie jest politická i národohospodářská rovnosť mezi lidmi; tato rovnosť tíhnouti bude k tomu, aby splodila též intellektualní rovnosť, povznesení duchů malých vyrovnané snížením velkých: tato všeobecná prostřednosť zabije umění, které může pouze žíti superioritou genia a které jest takto podstatně aristokratickým. Avšak můželi demokracie zničiti organické a fysiologické podmínky u genia? můželi umáliti počet jeho závitků cerebralních a zmenšiti váhu jeho mozku? Kdyby demokracie u národa, jenž by ji učinil svou vládní

formou, splodila opravdovou cerebralní zrůdnosť, národ takový by zahynul. V boji o život nejmocnější silou jest intelligence; jen ti národové zvítězí, kteří budou míti pro sebe genia, následovně i umění. Mimo to demokracie poskytnouti může všechny podmínky občanské i politické, kterých jest třeba ku vzniku díla uměleckého. Demokracie poskytuje umělci, čeho nejvíce potřebuje, svobodu i nezávislosť v potřebách životních; a v celém národě umělec snadněji nalezne ozvěnu než ve společnosti vybrané, různými ohledy vázané. Snáze jest rovněž reformovati vkus celé doby, než vkus akademie. Mimo to dnes umělec, básník nemusí se báti zničení svého díla. Třebať vědečtí geniové snadněji mohou proniknouti, i genius básnický konečně přece jen zjedná si průchod. Říká se sice, že demokracie jest žárliva na genia, ale třeba jest činiti rozdíl mezi geniem uměleckým a politickým. Žádný z demokratů neměl zajisté nikdy strach na př. z Gounoda, aniž by snižovati chtěl literarní zásluhy Renanovy; třebať demokraté váhali učiniti ho senatorem. Ovšem nedůvěřuje se vždy geniům politickým, ale to za všech vládních forem: monarchie má sice své Richelieu a Bismarky, ale i své zapuzené Turgoty, a demokracie zase dovedla použiti svých Washingtonů, Lincolnův a Thiersův.

Dále jest prý na ujmu umění dnešní přílišná láska k luxu, dnešní »amerikanismus,« jenž však jsa opakem umění, zvítězí: průmysl zabije umění. Avšak neníli tento amerikanismus rovněž nepřítelem vědy, v níž též theoretické a nepodjaté spekulace jsou vždy prvním hybadlem, východiskem všeho pokroku? Ale amerikanismus zvítěze nad umou i vědou zničil by zároveň sama sebe, neboť zdvihnuv se nad míru proměnil by se v rutinu, snížil intelligenci a přivlekl záhubu národa. »I jest tedy bojovati proti snahám výlučně prospěchářským, jimiž se někdy bráti může duch národní, jest bojovati proti vyučování příliš »primarnímu« nebo »specialnímu,« této zmírněné formě ignorance, a udržovati pospolu ve výchově vědu čistou i umění, dvě věci příliš vznešené, než aby sobě byly na odpor« (str. 111.). Mimo to amerikanismus nesouvisí ani se zvláštní formou vládní ani s všeobecným postupem civilisace; byli národové naprosto obchodní, Tyřané i Karthaginci, avšak byli i národové kupcův a básníků zároveň: Řekové, Angličané. Konečně pak s národy má se to jako s jednotlivci: i tu jsou bytosti nedokonalé a zakrnělé.

Historie tudíž dokazuje pouze, že umění se mění, a že změny tyto odpovídají změnám mravů, stavu socialního, řečí a i forem politických. I jest známkou pokroku pro bytosť cítící, že může došedši stupně vyššího míti city i dojmy nové, jsouc přístupna i tomu, co velikého i krásného obsahovaly dojmy předešlé: nuže zdaž přednosť dávajíce Alfred de Mussetovi, Victoru Hugovi nerozumíme zároveň i Racineovi i Boileauovi? —

Ještě odjinud čerpány důvody na doklad nesrovnatelnosti průmyslu s uměním: z ošklivosti strojů dnešních. Zejména známy jsou v této příčině vývody Sully Prudhommeovy, jenž dokazoval, že stroje nynější poskytují obraznosti čím dále tím méně prostředků; kdežto stroje dřívější představovaly zároveň i své motory, jako na př. větrník vzbuzuje představu větru, jenž jej uvádí v pohyb, jsou v nynější době páry a elektřiny tajemné motory úplně nepodobny vnitřku strojů. Tu namítá Guyau, že u stroje nevzbuzuje zálibu aesthetickou způsob, jakým stroj tu neb onu sílu přírodní představuje, nýbrž stroj působí aestheticky, pokud vzbuzuje zdání života: větrník v pohybu jest pěkný, v klidu a z blízka jest to stroj ošklivý. Ba právě čím méně jest stroj představitelem vnější

síly, která jej uvádí v pohyb, tím má větší hodnotu aesthetickou, a stroj, který se nejvíce bude podobati živé bytosti, bude nejkrásnější. I jest jen otázka, zda nejdokonalejší stroje průmyslem zhotovené se přibližují podobou svojí k bytostem živým čili se jich vzdalují. A tu odpověděti snadno: idealem průmyslu jest též šetření síly, a toť život. Ovšem stroje naše nereprodukují typy krásy, jaké reprodukuje malířství nebo sochařství, a zdají se spíše žíti na způsob netvorů, jsouce ne nepodobny mammutům a plesiosaurům, avšak krása našich strojů dá se pojati pouze v pohybu, a reprodukce pohybu právě se nedostává našim uměnám repraesentativním. Ostatně i stroje se zdokonalují, vizme na příklad nynější lokomotivu a lokomotivu první, hrubou, opatřenou hřebly. A tak i v průmyslu zavládá cosi nadpřirozeného, což činí jej poetickým: mechanická nedokonalosť jeví se býti nedostatečností aesthetickou.

Guyau srovnává ještě jiné stroje dřívější i nynější, ukazuje na zdokonalování jejich, na př. stříkačku ruční i parní, kladivo kovářské a veliký buchar, primitivní i parní jeřáb, a j. a bere konečně v ochranu proti Sully-Prudhommeovi parník, vytýkaje krásu jediného, jakož i symbolický význam celého válečného loďstva. —

Dosud zkoumány byly vnější podmínky umění, i třeba nyní přistoupiti k jeho podmínkám nejdůležitějším, k podmínkám intellektualním a mravním. A tu především se namane otázka, zda duch vědecký, který proniká znenáhla lidstvo a vytváří mozky od pokolení ku pokolení, nezničí průběhem doby tyto tři podstatné vlastnosti umělcovy: obraznosť, pud tvůrčí a cit.

Tvrdívá se skutečně od některých učenců a filosofů, že vývoj ducha vědeckého zastaví vývoj básnické imaginace; mimo to sami básníci mnozí dosvědčovali, že není pravé poesie bez taje a pověry. Že věda profanuje vše, čeho se dotýká, jest známý výrok. A nedá se věru nikterak upříti, že tajuplnosť, tajemnosť, mysticismus mnoho mají poetického do sebe; Guyau to mnohými pěknými doklady ukazuje. Avšak přes to přese vše jest protiva naprostá mezi poesií a vědou tvrzením povrchním. Dobřeť pravil Matthew Arnold: »Básnictví jako věda jest výkladem světa; ale výklady vědy nikdy nám neposkytnou toho niterného smyslu věcí, jejž nám poskytují výklady poesie, anyť se obracejí ku schopnosti obmezené, ne ke člověku celému: proto poesie nemůže zahynouti.« Jdeť o to učenci, aby od věcí, jež pozoruje, abstrahoval svou vlastní osobnosť. Avšak srdce lidské jest prý hlavní částí světa, mezi ním a věcmi musí exsistovati prý nutná harmonie: umělec tudíž maje vědomí této harmonie neméně jest pravdiv než učenec. Všechny theoremy astronomické nezabrání nikdy, aby pohled na bezmeznou oblohu nevzbudil v nás jakýsi neurčitý nepokoj, nenasycenou žádosť po vědění, což působí poesii nebes. Jestliže věda baví rozřešením otázek, poesie baví kladouc otázky, vizme na př. monolog Hamletův. Ano dále vědy vedou vždy k novým tajům a záhadám, a z obdivu rodí se poesie i filosofie. Mimo to hlubším rozborem se ukáže, že vlastně »potřeba tajna a neznáma« jest pouze zahalená forma touhy po poznání: půvab na př. křivolakých cest, hájův, úkrytů má svůj hlavní důvod v tom, že jest nám každým krokem dovoleno činiti nová odhalení, že v činnosti jest udržována stále naše zvědavosť, že se nám slibuje stále nový obzor. Ovšem často vzbuzuje lítosť, že věda mění neustále hlediska, se kterých jsme si zvykli pohlížeti na lidi a věci, že tvoří stále nové účinky světla: ale což v tom by znepokojovati

mohlo básníka? Zda tím se neotvírají nové nekonečné perspectivy a nevzrůstáli stále potřeba pozorovati, věděti, jednati? — Konečně pak věda nikdy nezničí taj metafysický, taj, který se vztahuje nejen k zákonům neznámým, ale vůbec k nepoznatelné snad podstatě skutečnosti.

Poesie jest vůbec jakási věda spontanní. Kdežto vůbec píší nám zevrubnou a podrobnou historii světa, básník píše nám tak říkajíc jeho legendu, která dle Aristotela jest více »filosofickou« než ona. Historie nám poskytuje holá fakta, kdežto legenda ve známosť uvádí hluboké a trvalé city, které ovládají těmito fakty a přispěly k tomu, že se utvořily. A věru i v legendách starých národů přese všechen jich osobní ráz a různé aspirace nalezáme zároveň aspirace celého lidstva; i pravdu děl Herakleitos: »Jsem jako Sibylly, které mluví inspirací, a jejichž hlas po století se ozývá pravdami božskými.«

Co pak pověrčivosti se týče, ta i přes Goetheho není nikterak nevyhnutelnou pro vzlet básnické imaginace. Ovšem báje měly svou poesii, jsouce první pokusy výkladu, netřeba však litovati, že je nyní nelze bráti vážně. Ovšem kladly báje za předměty bytosti s podobnou vůlí, jakou máme my, kdežto my je podrobujeme tvrdým zákonům vědy. Avšak i zákon sám má cosi božského: vždyť pravým znakem božstva jest nekonečnosť: a zákon spojuje zjevy mezi sebou a vyzývaje nás, abychom bez zastávky slézali řetěz příčin, otevírá duchu našemu nesměrné perspektivy, a zevrubně zkoumaje v nejmenším předmětě dává tušiti nekonečno, a činí nekonečno přítomným tak říkajíc v každém zjevu. I odnímá věda intelligenci veškerou obmezenosť a staví ji přímo vůči pravdě božské: nekonečnu. Z toho povstává nový druh poesie hlubší a trvalejší, a při této transformaci všehomíru vědou básník neztrácí nic.

Konečně věda nic nepraví nám o podstatě věcí, a básník i filosof mohou na dále ve svých hypothesách generalisovati zjévy, které nám věda poskytuje. Věda dosud ponechává ve světě temný život podobný našemu, snad vědomí nezřetelné, snad neurčitou touhu po čemsi lepším, v každém případě cosi lidského; čím dále jdeme tím více nalezáme tu původní »totožnosť mezi přírodou a člověkem,« neurčitě cítěnou již prvními básníky, která dle Goetheho činí i předmět genia. Tak znovu se otevírají hojněji ještě primitivní prameny poesie. A tak jediná pravá poesie, která exsistovala ve staré mythologii, exsistuje ještě dnes: obraznosť Valmikiův a Homerův byla by více roznícena Darwinem a za doby naší Ovidius mohl by zajisté vytvořiti cosi lepšího než své Métamorfosy báječné, naivnější než myslil v jich chladné subtilnosti.«

Avšak i z jiné stránky věda zdá se, že ohrožuje umění. Umění nemůže obstáti bez genia, ten však nic jiného není, než tvůrčí pud. Avšak tento pud podstoupiti musí značné změny, když člověk vlivem vědy se stává čím dále tím více bytostí rozumovou. Vždyť známo, co vyhynulo již pudův! Avšak i tu v přírodě vládne zákon šetření sil a rozum ničí pud jen potud, kde pud vyžaduje práci a námahu, a kde rozum pud nahraditi může s výhodou. Můželi však věda a rozum v umění s výhodou nahraditi pud a genia? Mohouliž totéž dílo dokončiti s menší výlohou? Nikoli! Cestou rozumovou a methodickou nelze dojíti krásna, invence jest podstatnou částí umění, umění musí vždy objeviti svůj předmět, krásno: umění jsouc tvořením nemůže se nikdy státi dílem čisté vědy, věděti není tvořiti, proto rozum nikdy nenahradí tvůrčí pud. Mimo to i věda sama se nemůže obejíti bez genia, žijíc sama v nejvyšší své části jak umění

pouze neustálým objevováním. Newton tušil zákony nebeských těles toutéž schopností jako Shakespeare psychologické zákony, které řídí povahu Hamletovu neb Othellovu. Umělec i učenec musí mnohdy se postaviti na místo přírody, a aby se dověděli, jak ona tvoří, představovati sobě, jak by jednati mohla, kdyby se změnily podmínky její akce: uměním obou jest postaviti bytosti přírodní v okolnosti nové jako osoby jednající a tak pokud možno přírodu obnovovati, po druhé tvořiti. Hypothesa jest roman učencův. Věda vůči neznámému počíná si v mnohé příčině jako poesie a vyžaduje týž tvůrčí pud. I není tudíž pud genia než rozum ve svém nejhlubším principu a nalezá se i u pramene vědy samé. Že pak doba učenců není na ujmu době básníků, toho dokladem je století dévatenácté: Laplace, Darwin, Geoffroy Saint-Hilaire, Helmholtz nepřekáželi, aby se vyvinul Byron, Lamartine, Victor Hugo nebo Musset. Při otázce o geniovi nejedná se pouze o zkoumání ústředí, ve kterém se objevili, ale i o vrozenosť, o dědičné náklonnosti stvořené a vyvinuté řadou příčin velmi složitých. I nic neukazuje nám, že tyto příčiny, které působily v okamžiku daném na národ, potom specialněji, na privilegovaná individua, přestanou působiti na jiný národ v jiných dobách a že neuhlídáme více Rubensův a Vélasquezův.

Imaginace a pud básníkův musí konečně býti zúrodňovány citem. Ale i tu snad věda jest na ujmu, i mezi vědou a citem učiněn antagonismus: Stuart Mille sám propověděl: Analyse zabíjí cit. Guyau popírá tento hluboký rozdíl mezi myšlénkou a citem, dokazuje, že i city během doby se mění a přetvořují zvolna sice, avšak stále. Stanoví pak tyto dva zákony evoluce citové: 1. všechny city zprvu spontanní a nerozjímavé, které uchvacují člověka primitivního jako čistě reflexivní působností nervovou, stávají se postupně více vědomými a rozjímavými: 2. city mají předmět všeobecnější a abstraktnější: není třeba k jich vzbuzení vnějších předmětů přítomných a hmatavých, nýbrž mohou se připojiti i k čistým ideám, ku prostým možnostem, k formám, k zákonům. Zkrátka cit stává se potřebným prodloužením myšlénky silné, tíhne k tomu, aby splynul s myšlénkou, jest myšlénka sama uvažovaná pod jiným zřetelem. Sensibilita naše se intellektualisuje a není více cizí žádnému pokroku vědy. Guyau ukazuje nyní na mnohých citech, jak se staly rozumovějšími nebo filosofičtějšími, neztrativše tím ani své síly ani své poesie. Touto změnou citů došla změny i poesie, která city vyjadřuje. Toto niterné proniknutí sensibility intelligencí jest jedna z hlavních příčin mravního i aesthetického pokroku. Sensibilita více nemůže pociťovati záliby tam, kde není uspokojena intelligence, nám již jest mysliti, abychom se plně těšili. Proto člověk intelligentní pohrdá požitky hrubými a zvířecími a záliby intellektualní nabývají rostoucí váhy. Tou měrou tedy jak obor intelligence se zvětšil, vytvořily se nové druhy záliby i bolu: básník jim dává formu. Obohacením myšlénky obohacuje se »paleta spisovatelova.« Jako původně asi intelligence vzešla z mohutnosti cítiti, tak evolucí ve smyslu obráceném, sensibilita vybranější vychází z intelligence samé. —

Věda tudíž a filosofie ne že by na ujmu byly poesii, ony spíše poesii novou látku poskytují, čehož i dokladem díla jako Götheův Faust, Byronův Kain, Victora Huga Contemplace a Legenda věkův. Avšak i v této příčině jsou již i úskalí, o něž spisovatelé klopýtají; sem náleží dle Guyaua naturalismus a mnozí básníci didaktičtí. Naturalisté tvrdí, že hledají exaktní pravdu, kteráž se nalézá v holé skutečnosti; i požadují od umělce »pocit realního,« který ovšem má býti původním,

což také dle Tainea činí umělce velikým. Avšak původnosť pocitu nevztahuje se pouze ku snadnějšímu, jemnějšímu a živějšímu vjemu, ale vysvětluje se i myšlénkou širší, soustavnější a filosofičtější: ba původnosť vjemu spočívá více v intelligenci než ve smyslech. Myslitel činí pravého umělce. Mohutnosť pak pocitu u básníka se vysvětluje mohutností indukce, generalisace, která způsobuje, že z věci pojaté postřehne všechny idee nezřetelné a zmatené, jež obsahuje. Pravý básník jest maximus in minimis a pojme nejen specifický znak předmětu, ale i všechny rysy krásna, jež má společné s nejvyššími druhy exsistence. Umělec má představovati skutečnou přírodu, pravé stromy, živá zvířata, ale vše to viděno člověkem a ne zvířetem. Všechny předměty, které projdou mozkem umělcovým, mají míti znak jeho osobní myšlénky: poesie má sice též reprodukovati svět, ale zároveň i duši lidskou celou a zvláště duši básníkovu. Umění se nemůže tudíž redukovati na prostý a čistý pocit, barvu, zvuky, smyslnosť, povrchnosť věcí. Zjevná a hrubá realita není úplnou realitou vědeckou, život pak není pouze život hmotný a surový. Umění, aby v pravdě bylo naturalistickým, má vésti sobě jako příroda sama, která zprvu nás nechává dýchati a žíti, ale nestane tu, nýbrž nechá nás i mysliti.

Básníkům pak, kteří myšlénku abstraktní do svých děl přenášejí slohem didaktickým, připomíná Guyau, že ne prostředky a postupy vědecké (pokus, rozbor, indukce, dedukce) patří do umění, ale pouze výsledky, které však musí na se vzíti formu citu a intuice: věda z oboru myšlénky abstraktní musí přejíti v obor citu a obraznosti.

I rozeznává Guyau tři doby ve vývoji poesie. V první době poesie jedno byla s vědou i filosofií přírodní (Rig-Véda, Bhagavad-Gitá, Parmenides, Empedokles): v druhé době nastalo dělení práce, básníci byli jen bytosti citící; v nedaleké snad budoucnosti však lze opět tušiti jednotu původnosti básnické s inspiracemi vědy a filosofie. — —

Vyložili jsme tuto prostě obsah stručný druhého dílu spisu Guyauova beze všech vlastních poznámek a úvah, jen abychom — jak již bylo řečeno — upozornili na četné otázky tyto a pobádali ku přemýšlení. — —

Ve třetím díle, jenž má nadpis o budoucnosti a zákonech verše, Guyau obíraje se nejprve povšechnou theorií verše vůbec dále již potom jen theorie verše francouzského se dotýká (o alexandrinu, francouzských romantických theoriích verše, úloze caesury, nových metrech, hiatu, úplném rýmu), kteréžto věci, ač zajímavé, přece jen víc odborníka zajímají. Proto my tuto jen sdělíme theorii verše vůbec, kterou Guyau dle vlastního výroku buduje na základě fysiologie a psychologie, jelikož verš jest soustava zvuků hlasových (tedy pohybů fysiologických) a soustava myšlének nebo citův. I dokazuje Guyau, že verš není nic umělého, že založen jest v přirozenosti lidské a tudíž že má naději na věčné trvání. Rythmická řeč verše má za účel vyjadřovati přede vším hnutí mysli, proto i hnutí mysli jest první její příčinou. Jest jisto, že posuňky pod vlivem citů mocných hledí přijati chod rythmický. Zákon o »nervové diffusi« způsobuje, že popud v mozku zrozený se šíří, více nebo méně daleko po údech, jako zmítání ve vodě dříve klidné. Zákon rythmu, který dle Tyndalla a Spencera řídí všechny pohyby, mění toto zmítání v pravidelné vlnění. V prosté netrpělivosti nebo neklidnosti noha naše se pohybuje a chvěje, v bolesti fysické, někdy i moralní tělo celé se hýbe, a neníli pohnutí příliš prudké, hledí se houpati z předu do zadu a upraviti své vlastní zmítání. Konečně radosť

příliš živá nutí do skoku a tance. Tytéž zákony i zjevy jsou v organech hlasových. Mluva následkem nervového popudu nabývá síly a rythmu; řečník, rozhorluje se, uvádí postupně v řeč svou rozměr i rythmus; čím myšlénka se stává mohutnější a bohatší, tím mluva jeho jest rythmičtější a hudebnější. Rovněž kdybychom mohli překvapiti a zaznamenati vášnivou řeč milovníka, objevili bychom tam rovněž jakési kolébání, vlnění pravidelné, sloky lyrické hrubě načrtnuté. Všichni zajisté v jistých dobách jsme mluvili řečí rythmickou. Verš tudíž povyšuje nás jistým tonem do škály hnutí mysli. Ustáliti, zdokonaliti tuto hudbu pohnutí mysli, takové bylo na počátku a takové jest i nyní umění básníkovo. Bylo by tedy lze definovati verš idealní jakožto formu, kterou hledí přijati každá myšlénka rozechvěná. Člověk stal se tudíž básníkem a veršovcem silou přirozenou a dle zákona vědeckého. Avšak dle jiného zákona fysiologického (zákon sympathického contagia) plnosť harmonie, jakožto hlavní znak hloubky citové, hledí cit tento převésti i v srdce druhého. Verš tudíž nejen hnutí mysli přirozeně vyjadřuje, on je zároveň rozvětvuje. Mimo to jest i prostředkem soustřediti na sebe beze vší ztráty živé síly intelligenci posluchačovu, řeč rythmická hospodaří s pozorností, námahou intellektualní, řeč rythmická proniká rychleji a zanechává více stop v mozku, verš se svou pravidelností zvuků, s nepřítomností slov urážejících, lehkou a stálou plynulostí slabik jest podporou pro intelligenci i paměť. Svou hudebností způsobuje zvláštní zálibu smyslnou, svým rozměrem zálibu více mathematickou a intellektualní. —

O rýmu praví Guyau, že dlužno v něm viděti cosi jiného než pouhé opakování téhož zvuku; rým jest prostředek označovati míru, jest měrou, jež stala se smyslnou a chvějící se v uchu. Jdeli více veršů po sobě, jest třeba nalézti prostředek, aby se od sebe na vzájem zevrubně rozeznaly; k tomu jest prostředkem rým, jenž zprvu byl pouhou assonancí. Rým dává verši jednotu a uvádí jej v složitější organismus básnických period a slok. Rýmem se uvádí pořádek a světlo v harmonii verše, rýmem vidíme v básnické periodě vzájemnou odpovědnosť a závislosť částí; jakási síla přitažlivá přibližuje verše jeden ke druhému a nechává je pospolu gravitovati v tutéž dráhu.

Rým pak vzbuzuje konečně i tu zálibu, že dvakráte slyšíme týž soulad, totiž touže barvitosť, týž harmonický souzvuk. V každémť jazyku má samohláska svou vlastní barvitosť, kterážto barvitosť není nic jiného než souzvuk mezi tonem základním a tony harmonickými. Řeč tedy jest řada souzvuků, verš prvotní organisace hudby obsažené v řeči. Rým pak doplňuje tuto harmonii souzvuky kadenčními, na nichž spočíváme. A jelikož každá samohláska má svou vlastní barvitosť, dostává se rýmem i zcela zvláštní barvitosti každému verši.

Z toho odvozuje na jiném místě Guyau, že podstatnou částí rýmu jest stejnozvukosť úplná samohlásek, jakož i souhlásek v dosloví, nikoli však v násloví.

Ke konci budiž vzpomenuto ještě pouze několika slov, kterými se Guyau obrací proti přílišnému kultu rýmu, jenž působí na básníka škodlivě. Předně tím básník bývá sváděn k nelogickému myšlení: pro pouhé stejnozvuky ničena bývá veškerá logika myšlení. Dále odnaučí se básník mluviti prostě, užívati výrazu vhodného a řízného; perifrase a metafora stanou se jediným zdrojem dobrého rýmování. Že pak k vůli rýmu zbytečnosti mnohé i násilnosti do básní se vloudí, jest nepochybno: jest bídnou věcí — praví Guyau — říci sobě: tato slza zde nebo tento vzdech přichází k vůli úplnému rýmu!

Konečně pouhé hledání rýmu a slov ochuzuje básníkův mozek, vyčerpává a vyprazdňuje ho zcela mechanickým postupem. Neboť úplných rýmů jest dosti málo, tak že u nejlepších básníků se jeví monotonie rýmů, kteráž musí zploditi monotonii a banalnosť myšlénky.

A výtky těmto podobné činí Guyau i samému V. Hugovi. I klade důležitou váhu na to, že harmonii verše tvoří mohutnosť a různosť myšlénky a narážeje na některé francouzské školy moderní, praví, že vždy po velikých básnících a dobách literarních nastanou časy, kdy hledání slov nahražuje hledání idee. Jakožto hlavní pravidlo dobrých veršů stanoví: »Každý verš má obsahovati ideu závažnou, která by jemu byla vlastní, ale připojovala se přece k ideám vyjádřeným ve verších předchozích a následujících; jinými slovy jest třeba, aby každý verš dostačoval jednak sám sobě, učiněn byl k vůli sobě, měl vlastní život; jednak pak jest třeba, aby se pojil úzce k veršům ostatním a učiněn byl k vůli nim.« —

Posudky.

Jan Hus. Tragoedie o pěti dějstvích, kterou sepsal a bratřím Čechům posvětil *Matija Ban.* Přeložil *Josef Kouble.* „Ústřední knihovny“ seš. 226.—228. Str. 164.

V dějinách českých není tragičtější osobnosti nad M. J. Husa: těsná pak jeho souvislosť s osudy po dlouhá století veškerým národem hýbajícími jakož i rozšířená ve všech vrstvách českého lidu známosť jména jeho — z úmyslu nepravíme vlastních jeho snah i poměrů doby tehdejší, o čemž obojím druhdy i zřejmá, byť učeně se tvářící ignorance se jevívá — přiměla snad srbského básníka, že obrav si tuto látku tragoedii z ní utvořenou »bratřím Čechům posvětil.«

Matija Ban je plodný spisovatel-básník rodem z Dubrovníka a bude, dočkáli se, slaviti na rok sedmdesáté narozeniny. Počítá se k nejlepším dramatikům jihoslovanským. Z děl Banových první do češtiny přeložena byla v letech padesátých nejlepší jeho tragoedie »Mejrima,« poctěná svého času první cenou od výboru záhřebského družstva divadelního. »Jan Hus« sepsán r. 1879.

Děj odehrává se v Kostnici krátce po příchodu Husově; počíná dnem, kdy papež Jan XXIII. rozřešil jej z interdiktu a klatby v tom rozsahu (dle básníkova udání), že mu dovoleny byly i výkony kněžské, zvláště kázati. Kardinalové, z nichž dva nevelmi světle charakterisováni jsou hádkou při dělení bohatého výtěžku za prodané židu Aronovi odpustky, radí se právě o úloze obecného sněmu církevního a rozmlouvají o podvratném učení a jednání českého reformatora, když jim pověděno, že Hus obdržev papežské rozhřešení hned kázal zástupu Kostničanův a že tito jitří se proti duchovenstvu. Na vášnivé domluvy zvláště Soudného odebírají se k papeži, aby zamezil další pohoršivé působení Husovo a zbavil jej svobody. Dosáhli svého cíle, neboť brzy potom zvou jej tři biskupové a správce města na důvěrný prý rozhovor k papeži. Marně prosí jej Chlumský, jeden z českých pánů, jemu k ochraně daných od Zigmunda, aby nedůvěřoval. Teprv odcházeje dovídá se, že dům obklíčili ozbrojenci: měl býti doveden násilím, kdyby nebyl šel dobrovolně.

Hus ve vězení. Dovídáme se, že Hus okřívá z těžké nemoci a o naději, že Zigmund, pobádán jsa k tomu od císařovny, osvobodí vězně. Ludmila totiž, jež v mužském oděvu byla přijela za kazatelem betlemským, svojím učitelem, jemuž jest celou duší oddána, až i ve Václavu, milenci jejím a též z ochránců Husových žárlivosť se nítí, prosila zaň u císařovny, a ta spanilému rytíři slíbila svou pomoc. Dnes císař svolal valné shromáždění otcův a s hněvem jim předhazoval porušení průvodního listu, jímž

Husovi volný pobyt v Kostnici byl zaručen. Žádá, aby byl propuštěn. Odporem otcův a důvody Soudného, dokazujícího právo církve v tomto případu, rozhněván Zigmund odchází ze shromáždění, jsa odhodlán opustiti Kostnici. Hus, k jehož osvobození, ač sám o ničem nevěděl, všechno Ludmilou tajně připraveno, měl za městem připojiti se k jeho družině.

Pokus se nezdařil. Z rozmluvy císaře s Chlumským — byltě onen na prosbu otců zůstal v Kostnici — dovídáme se, že neznámo, od koho zmařen byl zradou. Spáchal ji totiž z neoprávněné žárlivosti Václav. Ludmila, nic netušící, má nový plán na mysli. — Hus poprvé vyslýchán veřejně. Čtou se články obžalobné, jež M. Jan buď odmítá, buď hájí, nechtěje odvolati, dokud by lépe poučen nebyl. Proti nechvalnému chování a vedení pře některých účastníků církevního sněmu jeví takovou umírněnosť a mravní povznešenosť, že ani nejtvrdší protivníci nemohou mu odepříti vážnosti a soucitu. Jeroným Pražský, jenž se byl nedávno slavně zřekl nové nauky, lituje toho a prosí svého přítele za odpuštění.

Do jizby, jež jest Husovi vězením, přicházejí Brogni a Poggio; onen jest předsedou církevního sněmu, tento papežovým tajemníkem. Jsou od sněmu vysláni, aby po dobrém přiměli mistra k obratu. Ač oba srdečně jsou jemu nakloněni a Hus ze všech otců jich nejvíce si váží, trvá na svém, šíře toliko odůvodňuje své přesvědčení, tak že s nepořízenou odcházejí, litujíce, že taková odpověď jemu smrť přinese. Též prosby českých pánů Chlumského a Dubského, kteříž svým a císařovým jmenem zaklínají jej, aby se zachoval vlasti a svému učení, jsou bez výsledku. Loučí se s ním. Zůstává pouze Ludmila, jež stůj co stůj chce mistra vysvobodit. Za tou příčinou prosí, aby se s ním mohla rozloučiti svatým přijímáním. Zamýšlí totiž předložiti mu víno s přimíchanou tekutinou uspávací, a Václav má jej potom v truhle ukrytého odnésti na vůz, stojící před domem. Mezi tím, co potřebné věci chystá, předčítávají vyslanci kostnického sněmu Husovi na rozhodnou jeho odpověď, že nelze mu odvolati, nález, sněmem vynešený, znějící na smrť upálením; zítra má býti vykonán. Potom Ludmila provádí svůj úmysl: Hus usnul. Když však dívka volá Václava, dovídá se, že opět zradou všechno překaženo. Přichází stráž. Ludmila, proklnuvši zrádce, klesá mrtva k zemi.

Páté dějství z většího dílu odehrává se ve chrámě, kdež shromáždil se plný sněm. Jesti den, kdy umříti má Hus. Městský správce podává Brogniovi zprávu o slavném pohřbu Ludmilině a o sebevraždě zrádce Václava. Když císař vstoupil do chrámu a členové sněmu zasedli, předveden Hus s kněžskými odznaky. Kardinal D'Alliak káže na slova sv. Pavla: »aby umrtveno bylo tělo hříchu.« Když tvrdí, že Hus se vyhlašoval za čtvrtou osobu v nejsvětější Trojici, aniž mistru dovoleno brániti se proti nepravdivému tomu nařčení, povstává Jeroným a skvělou řečí jme se hájiti svého přítele. Za souhlasu některých otců žádá, aby užito bylo trestu duchovního — čemuž však většina odpírá. Jeroným dává se dobrovolně odvésti do žaláře. Hus po skončeném obřadu odsvěcování ubírá se na hranici. Měšťané kostničtí a oba páni čeští patří na jeho smrť, při níž sbor andělů pěje: »Sláva na výsostech Bohu!« a ze zataženého náhle nebe uhodí do Kostnice blesk.

Jak z obsahu patrno, shrnuty jsou v dramatický děj události osmi posledních měsíců života Husova; byl v Kostnici od počátku listopadu 1414. až do 6. července následujícího roku. Už skutečná historie betlemského reformatora za jeho pobytu v Kostnici má v sobě mnoho momentů dramatických, a M. Ban není zajisté ani prvním ani posledním básníkem, jenž podanou tuto dějinami látku jednotně soustředil, vymýtiv z ní živly nevhodné a celek uvedl v průzračnější příčinnou spojitosť. Na jednotlivých dějinných faktech a časovém jejich postupu nemnoho změnil —, spíše snažil se básník i v drobnomalbě povah a událostí i v ideovém obsahu povšechném kráčeti za dějinami, — snad proto, aby se nezdálo, že píše tendenčně. Známoť dobře, jak často při tomto a podobných thematech ten onen autor honívá se s prázdným pathosem za neurčitými, sobě a jiným nejasnými ideami, ačli vůbec ideou nazvati lze, co nemajíc hlubšího základu, tkví na pouhém zvuku a slovech, — in vocibus, in verbis inane. Kolik spadá na účet nevědomosti a pokud úmyslně

vydává se klam a fráse za pravdu, soudný čtenář v určitých případech snadno si odpoví. Při tragoedii, o niž nám jde, úmysl srbského básníka byl zajisté dobrý. Vyzírá to, jak už řečeno, z jeho snahy po historické pravdivosti. Pro tuto histor. pravdivosť — ale už napřed poznamenati dlužno, že jest jen zevnější a neúplna — všímáme si blíže tragoedie M. Banovy, chtějíce tím jednak uznati básnickou snahu, jednak upozorniti na zásadní vadu tragoedie.

Běžné názory o závislosti dramatu na historii dají se stručně vysloviti pravidlem, že básník jest potud na dějiny vázán, pokud nedovoluje jinak záliba z nazírání vytvořeného díla. Nemá tedy podstatně měniti ani události a činy všeobecně známé, ani uznané povahy dějepisných osob, ani konečně křivě líčiti — in specie nedoceňovati nebo přeceňovati pravý v ý z n a m jejich na obou oněch činitelích — činech a povaze — založený; ten význam totiž, jenž odůvodněn filosofií dějin a vyplynulým odtud veřejným, po případě všeobecným míněním a úsudkem. Žádá se tak jen ve prospěch básníkův, — ne jakoby aesthetický požitek závisel na objektivní pravdivosti vnímaných představ a obrazův, ale aby nescházela nutná při dramatickém ději illuse. Změněné drobnosti a vůbec živly n e p o d s t a t n ě jsou nahraženy, zakryty niternou i zevní formou básnickou, jež pomocí obraznosti upoutávajíc pozornosť na sebe, nedopouští rozumové činnosti reflexe o věcné — historické skutečnosti obsahu. Změna však p o d s t a t n ý c h rysů budí přemýšlení, toto ničí illusi a — nepravda sama o sobě nikdy není podnětem aesthetické libosti.

Takové meze má také básnická idealisace vzhledem k povaze a významu dramatického hrdiny. Náš básník je překročil. Netřeba ani hleděti k j e d n o t l i v ý m črtám v dramatě, jež jsouce na úkor pravdě, jsou jako na rozhraní mezi půdou oprávněnou a nedovolenou, jelikož z nich samých netvoří se ještě výslední dojem; je to zejména Zigmundův náhled o rozsahu průvodního listu Husova (str. 53.); planá řeč o »prázdném slově« neomylnosti (str. 55.); »císaře smí církev propustiti z připovědi dané; slibli dán byl rozkolníku, platnosti on nemá« (str. 96.); mínění, že ortel nad Husem byl přenáhlen, an jeho nauka byla dosud málo prozkoumána (str. 134.). Nehledě ani k těmto jednotlivostem, prosvítá z c e l k u ideová podoba M. Janova v osvětlení podstatně rozdílném od jeho skutečného významu. Ten vězeň a odsouzenec kostnický, jenž vylíčen v dramatě s gloriolou pravdivosti nejen subjektivní, nýbrž dle znatelné, provedené intence spisovatelovy i v záři p r a v d i v o s t i o b j e k t i v n í, ten bojovník za názory dle svého i básníkova přesvědčení správné, jehož duši nesou proto andělé do nebe a jemuž k vůli rozzuří se nad Kostnicí bouře:

Duši
našeho hle Jana andělé to
v říši nebes provázejí. —
Z nenadání přeletují nebe
oblaky tak černé...
z nich to (!) hřímá jako na den soudný...
Ha! Udeřil to posel boží! (str. 164.):

ten jinak vyjímá se v dramatě napsaném dějinami — a mimochodem tvrdíme, že nicméně vylíčen tu s temnějším a účinnějším stínem tragiky, než to vyvedl svojí tragoedií M. Ban.

M. Jan Hus povahou jsa »muž bezúhonný, mravův ušlechtilých,«[1]) byl »plu upřímné snahy, aby se stala v církvi náprava.«[1]) Tato touha jeho vyrostla z časových poměrův, a Hus, ač ostřejším tonem, vyjádřil ji za příkladem podobně smýšlejících předchůdců Waldhausera, Miliče a Matěje z Janova, kteří od roku 1360. betlemskému kazateli připravovali v Čechách půdu. Touha ta počátku byvši uznána a schvalována nejen lidem a královským dvorem, nýbrž i mocí duchovní, a theoreticky odůvodněna jsouc příbuznými názory Viklefovými — ovšem jen zdánlivě, ale pro Husa přesvědčivě[2]) — nedala se konečně na své výstřední dráze zastaviti ani církevní kletbou; bylť zatím Hus ponenáhlu vytvořil si zvláštní názor o svatovládě církevní a její pravomoci, jakož i k a t o l i č t í bohoslovci jeho věku (Petr Alliacký, Gerson a j.) v této příčině tu onde od pravdy se uchylovali.[3])

[1]) Lenz: Učení M. J. Husi, str. 236. K tomuto základnímu, světlému rysu družila se jako stinná stránka „spolu také neobyčejná smělosť, neustupnosť a nešetrnosť proti nepřátelům, do oka padající chtivosť po lásce u lidu a po cti.“ Palacký: Dějiny, III., 1., str. 84.

[2]) v. Lenz, l. c. str. IV. VI.

[3]) v. Hergenröther: Handbuch der allgem. kirchengeschichte, 2. b., p. 56.—59.

Odtud to Husovo nezlomné přesvědčení, že bojuje za pravdu: »Et si ego non possum liberare veritatem per omnia, saltem nolo esse inimicus veritatis et per mortem obsistere consensui« (Pal. Docum. p. 56.) — a jeho smrť právě pro tuto subjektivní pravdivosť jeho snah[1]) a života jest momentem tragickým.

S druhé strany však neméně jisto jest a nevývratno, že princip, pro kterýžto Hus žil a mřel, aby totiž ve věcech víry a mravů jediné Písmo rozhodovalo, — že princip ten objektivně není pravdiv, důsledně není oprávněn ani boj vzniklý po smrti Husově za tento princip, a proto všechny pohromy bojem tím způsobené, duchové i hmotné, před soudem dějin dlužno přičítati vinnému nevinnému původci jeho. Že války husitské naznačeny jsou ve světových dějinách jako manifestace českého ducha v nejmohutnější samorostlé síle jeho, to ve věci nic nemění: silný projev vůle imponuje, ale ne vždy je mravně dobrý a prospěšný.

Toť »skvoucí slavozáře temný rub,« na němž Jan Hus, moralní původce neúspěšných, zhoubných zápasů ve významu historicky podstatně jiném se jeví, než v tragoedii M. Banově. Zde tragická vina, jež hrdinu přivádí na hranici, obmezuje se na nevinné, svědomí neobtěžující πρῶτον ψεῦδος, že zastávaje svou věc jako jedině správnou, nedbal na právo dosud stávající, ale přece smrtí svou otevřel jí vítěznou dráhu; — v dramatě dějinném lpí hlavně na Husovi jakožto osobě historické těžká zodpovědnosť za následky bouře, proti kteréž blesky a hromy truchlohru effektně zakončující jsou slabou parodií. Ohlas oné bouře historické vždy ještě smutně doznívá v paměti a při tragoedii jinak vyznívající činí illusi v zárodku nemožnu.

Tolik o zásadní vadě naší tragoedie. Pokud vyvážena jest niternými dramatickými přednostmi jednotlivých částí a krásami básnickými vůbec, a pokud některými, dosti patrnými nedostatky ještě zvětšena jest, o tom nezmiňujeme se vzhledem k širokému účelu »Ústřední knihovny.« O této pak jen poznámku: »Ústř. knihovna« jest určena pro různé čtenáře a má vyhovovati různým, ale vždy ušlechtilým potřebám; jednotlivá čísla její nejsou, jako bývá u některých jiných »knihoven« a »bibliothek« efemerními zjevy periodicky vznikajícími a zanikajícími, nýbrž mají tvořiti stálou, vždy cennou knihovnu; a proto měla by přijímati jen díla uznaná ceny nepochybné, což o tragoedii M. Banově nelze tvrditi.

V. K.

[1]) Hefele: Conciliengeschichte, VII., p. 216.: „Dass Hus nach seiner meinung nur das gute wollte, läugnen wir nicht. Er hielt sich berufen, grosse schäden der kirche zu heilen und war von der verdienstlichkeit seines unternehmens sicher überzeugt, denn ein betrüger stirbt nicht den tod Husens.“

Letorosty. Sbírka veršův *Elišky Krásnohorské.* „Kabinetní knihovny“ sv. XXIII. V Praze. 1887. Str. 153.

V době, kdy sami tvůrcové kosmopolitického rázu naší poesie počínají jaksi netušiti zdaru svých snah, rádi se chápeme knihy, o které jsme již předem přesvědčeni, že vzruší v nás city, jakých jest v národě našem nyní potřebí více, nežli kdy jindy, že v nás bude buditi lásku k nejsvětějším zájmům naší vlasti, že bude naše nitro povznášeti k výši idealismu.

A básnická sbírka přítomná jest skutečně dle toho.

»Letorosty« jsou roztříděny na dvé. »Písně a památky« obsahují skladby celkem drobnější, většinou výrony vroucího citu básnířčina. Oddíl počíná apotheosou »Českých písní,« kterouž stručně se vyslovuje, co ve druhé polovici sbírky čteme o »Svaté studánce.« Jako lesní prameny oplývají hojným lékem, kterým uzdravily již nejednu chorobu, vzbouzejíce, sytíce a zavlažujíce kořeny života, tak národní naše písně léčí sladce mnohý bol, ba i mrtvé křísí a obživují. Ký tedy div, že spisovatelka praví:

Též ke mně zvuk tvůj nevýslovně sladký
vždy mocnou mluví velebou. (141.)

Z této rozvroucnělé piety k básnictvu prostonárodnímu vytrysklo několik písní v tonu poesie lidové, jehož šťastná nápodoba vždy náleží k nemalým obtížím básnictva umělého. Někde vystihla Krásnohorská prostonárodní naivnosť (»Rozsévač«), jinde nehledaný humor (»Lenivá,« »Odbytý«), jinde případný výraz slovný (»Slavíček«). Místy arci zůstala zde ta ona překážka nepřekonána. K těmto číslům druží se pěkné obrázky z venkova: »Dvě lípy« a »Skočná.« — Většina přemítavých

básní části této zasazena jest v rámec líčně přírodní, která se z pravidla jednotí s vážným pozadím myšlénkovým v ladný, umělecký celek. Jak mile dojímá niterná harmonie básniček »Pozdě?« a »Co nenvadne,« zvláště když vyznívají v závěr tak smírný! Z »Písní u jezera« zůstávají všecka ostatní tři čísla za prvním, něžně pointovaným. Symbolika »Zhynulé« překračuje již meze průzračnosti.

Z některých námětů přírodních vyvíjí se motiv vlastenecký, jenž jest, smímeli tak říci, dominantou i přítomné knihy El. Krásnohorské. Známo všeobecně, jak nadšeně dovede naše básnířka tlumočiti krásu a vznešenosť naší vlasti, jak tklivě opěvuje lásku svou k národu a přilnulosť ke všem jeho potřebám. Ve stručném přehledě tomto všimneme si hned na tomto místě i těch vlasteneckých zpěvů, které čteme až ve druhém oddíle »Letorostů.«

Vlasť jest Krásnohorské střediskem a zdrojem blaha všelikého i osobního:

Ach ať sebe více krásy nebe věstí,
země chová:
nebylo by vesny, lásky ani štěstí
bez domova. („Vlaštovce," 11.)

Básnířka touží, aby vesna, »vytoužená, zlatá vesna Čech,« zlíbala a vyzdobila rodnou naši zem (»Tužba«): vidouc pak, kterak rozpučelé jaro snáší skutečně celý příval krásy nad naši domovinou, táže se, k jaké to slavnosti vlasť se tak okrášluje:

Není k svátku, veselí to není,
v české zemi mojí!
Věnčena se chystá k zápasení,
k boji, vždy jen k boji!
— — — — — —
a ten boj jest svatý!
(„Ověnčená," 20.)

A svatý boj ten že skončí vítězstvím, spisovatelka věří nezlomně; projevem víry té jest báseň »V ranním lesku«; tu setkáváme se se živlem allegorickým, který Krásnohorské tak přirozeně svědčí, ač jestliže v čas a dosti průhledně dává problesknouti pravému významu jinotaje. — Ranním bleskem osvětlen vidí básnířka na stromě obraz Matky boží, která pohlížejíc s mateřskou pýchou a nejoddanější láskou na nebeské Dítě v náručí svém, jakoby ani netušila, jaký bol sklátí její srdce, až uvidí své dítě klesati pode křížem a na něm umírati. Ranní lesk rozšiřuje se dál a šíře v celý kraj, až ozařuje paprsky svými veškeru naši domovinu, jež jako matka chrání v loktech svého dítka, národa.

Hle pro něj, nad nímž plesá v blahém chvění,
jí žádná naděje dost krásnou není —
a přec — i jemu souzen los, ó máti,
býť ukřižován! — — Ale z mrtvých vstáti
(153.)

Podobný předmět má báseň »Anno Domini.« Starý mnich dokončil kroniku svého národa; pokračovateli svému napsal na první prázdné straně knihy jen nadpis »Anno Domini,« který však má mladý jeho spolubratr ozdobiti symboly jež by se hodily k letopočtu nové kapitoly Po mnohých úvahách malíř, pomodliv se chápe se díla:

Hle! na kroniky nepopsané bláně
dny příští vítá duha dvojitá,
a v luzně spanilé té slavobráně
lesk andělských sta křídel prokmitá
a růžná ústa sličných nebešťanů
z blan rozevřených prozpěvují, hudou,
a věnce růží na tu prázdnou stranu
kol spadají co hojný déšť, i věstí:
my doufáme, my věříme, že štěstí
tak sprchne s nebes na vlasť naši chudou! —
(68.)

Naději, že i na Moravě vítězivě vzejde ze hrobů dávná sláva, proslovuje »Večer na pomezí.« »Věčný odkaz« pravdy tají se po názoru básnířčině ve hrobech. Základní tato myšlénka provedena jest vlastně jen ve čtyřech slohách konečných; první část tvoří pro sebe jakýsi celek o jiném námětě. Ve dvou prácech posledně jmenovaných potrácí se horoucnosť citu v obrazích místem neurčitých, jinde důsledně neprovedených. Se smělými hyperbolami setkáváme se častěji.

Žár enthusiasmu vlastního vzněcuje Krásnohorská i u jiných, an se může pouze společným a všeobecným účinným nadšením uskutečniti vznešený ideal o šťastné budoucnosti a vznešeném poslání našeho národa. K čemu paraenetické básně »Letorostů« zřetel svůj obzvláště obrací, jest obětovná láska k vlasti, osvěta a duch bratrství. »Před jarem« zpytujíc, kdy zasvitne vesna otčině naší, básnířka dochází závěru:

Víc lásky, víc! Kdy mrazné zakletí
ten milý kraj nám hněte,
my v horoucím jej kryjme objetí,
i roztaje i zkvete! (9.)

Lásky té k domovině, která »vždy více dala nám, než kdo jí vrátil,« »až posledním jen dechem bude dosti«(»Nikdy dosti.« 57.).

Co Krásnohorská píše na adressu českého severu, má platnosť arci daleko širší:

Jen temno ne!
— — — — — — — — —
Jen plamen, jasný plamen rozněť v hrudi!
— — — — — — — — —
Jen oheň vůle nikdy ať se nestmí! (50.)

Čtvrtá sloha odchyluje se od celkové nálady zmíněné básně i mohla býti vypuštěna bez úrazu smyslu i účinu.

Číslo »Na hoře Tábor« s obšírným, avšak anorganickým úvodem, vypravuje, kterak tam tisícové »si padli v náruč, líbali své líce a srdce k srdci, k čelu tiskli čelo — ta přísaha, to velké heslo znělo: »Jsme bratřími!« Odtud obrací se básnířka k nám:

— — Ó vzdejme srdce vzňaté
jí v oběť zas! Ať ladnou horoucností
duch bratrství ji znova osvobodí,
— — — — — — — —
svit nových dějin z našich snah se zrodí! (60.)

Praví se tu mezi jiným, kterak heslo vyrčené na Táboře, »zvěstovalo, že to vše, co světem vlá božího, co svatého jim dáno a svatokupecky pak zaprodáno, že vše to zaskvěje se na oltářích zas očištěných, s nichž to nyní skleslo;« že se ve slovech těch výtrysk básnířčina horování zmetl v bombast bez věcného podkladu, prostě zaznamenáváme. —

Zvláště obrací se naše spisovatelka k dívkám českým (»Do dívčího památníku«), vymezujíc ne bez nadsázek úkol českých žen a vyzývajíc jich usilovně, aby mu byly věrny. Zde máme potěšení viděti otřelé unum necessarium naší krásné literatury: »mračna středověká.« Prosit! — V básni »Na Vítkově hoře« staví se dcerám české země za vzor chrabré Husitky, jež »zdvihly bojovníků srdce kleslá« vstoupivše na vozy a samy se chopivše zbraní. Mluvíli Krásnohorská o takovémto poslání žen, zachází v názoru svém o emancipaci jistě již hezky daleko.

Básně »Mladé dívce« a »Z duše« mají za předmět poesii: ona jest její výmluvnou chvalořečí, tato stanoví účel básnictva takto:

Jen proto pěvec pravý v struny sahá,
by vroucně zjevil, jak mu pravda drahá,
a hneli strunou z nejčistšího zlata,
pak zní to z písně: „Pravda jesti svatá!“
(49.)

»Perokresby« liší se od oddílu prvního větší rozlohou, širším rozhledem, převahou reflexe. »Tré křížů« jest z nejzdařilejších čísel sbírky: úsečností dikce tím více zde vyniká mohutná pointa: namnoze shledáváme ve skladbách Krásnohorské bohužel pravý toho opak, jehož nemilého účinu pociťujeme zvláště tam, kde retorika přejímá místo poesie. — »Skřivan,« který byl zajat v tenata, jest básnířce obrazem těch, kdož pozdvihujíce lidu k výši a hlásajíce svobodu, jsou umlčováni a pronásledováni. Číslo oplývá břitkou ironií, u Krásnohorské neobvyklou. Podobná myšlénka provedena jest »Ve zmítaném lese«: »boj souzen jest všem, komu tlak podlý se protiví« (104.). — »Mluva skály,« působivá mocnými kontrasty, končí těmito slovy:

jsem obraz nejvyšších tvých snah a bojů,
pojď pěvče dobrý! Z mých se napoj zdrojů!
(106.)

»Bajka o pampelišce« dokazuje laškovným humorem, že žádné zničující pravdy mráz neumoří v lidstvu básnictva, této vroucí vesny životní, jež blažiti chce i musí zjev »Pod skalním lomem« — nade člověkem, který s námahou nadlidskou rozráží kladivem tvrdé kamení, vznáší se pějící ptáče — zjev ten jest básnířce podobenstvím vlastního nitra a vlastní poesie, již charakterisuje touto apostrofou:

Leťte, písně, se mnou stejně klaté,
vnořte v slunnou volnosť křídlo ptačí,
zvuky blaha roňte na otčinu!
Vždy však hudbou nade vše mi sladší
rázem kladiv bijte, rythmem činu! (134.)

Tři básně věnovány jsou oslavě humanity, pravé lidskosti, jejíž účel a účin Krásnohorská roznícené vypisuje »V dešti,« s nímž ji srovnává. Lidskosť má za »Zlatou pravdu,« za moudrosť jediné spásonosnou, ji chce vštěpovati přede vším národům, které se sváří. Nevíme, zdali se básnířka neklame o působivosti dogmatu toho: dějiny známé »Ligy míru« nás aspoň svodí k nedůvěře. Že jest pravá humanita mimo půdu nauky Kristovy, od níž tu spisovatelka odezírá, pouhou chimérou, osmělujeme se podo-

tknouti i bez »záští, dravou vášní hluchého.« V úryvku »Z upálené kroniky« čte se, kterak lidstvo, vyrvavši se vládě Osudu, avšak znesvářivši se, svévolně se podrobuje rozhodčímu hlasu téhož Osudu, jenž takto zavírá svůj hrubozrný monolog:

A přece — výsosť vůle — jaká moc!
A výsosť velebná — ó jak jest svatá!
(90.)

Nezní ze slov těch niterný spor? Nepodobá se nám, že by spisovatelka naše, volíc si látky tak problematické, stála na postati, přiměřené své básnické povaze a — síle. »Při měsíci« vidí básnířka v rozlehlé síni sochy bohův olympských, z nichž každá jeví se jí býti náhrobkem, kde tlí lidský věk. Teprve tím mrtvým klidem zdá se jí, že ti, již zchladli ve mramor antik, jsou právě božskými. Smrť taková zdá se býti spisovatelce krásnou i touží, aby i po nás byl na věčnou paměť tak lepý majestat. »Noční výjev« jest odleskem chladné skutečnosti: saně, s nichž se ozývá smích, pronásleduje havran se zvěstí smrti. »Jarní pouť« jest pochmurného zjevu toho pravým opakem: mladý muž odváží si ženu k domovu lásky. Báseň »Na bílém listu« má pěknou, původní invenci a působivý závěr; jinak narážíme tu na místa temná. Ve »Sběrateli« se vykládá známá událosť o knězi, který sbíraje pro chudinu, byl od rozvášněného hráče udeřen, avšak prostodušnými slovy: »Toť pro mne; co však pro sirotky?« tak jej dojal, že mu s pláčem dal všecko zlato vyhrané.

Kmet šťasten byl... neb nedá soucit světa
vždy s ranou ve tvář — také po obolu.
(96.)

»Král Kodros« položil život svůj za Atheny, aby vyplnil věštbu orakula: »Ti budou vítězi, jen ti, jimž padne král.«

Jak viděti již z nárysu tohoto, jest obsahová i myšlénková stránka »Letorostů« bohata a skvěla; co do vnější formy patrna jest všude péče svědomitá, která ovšem se přece nevyhnula všem vadám mluvnickým, skladebným a prosodickým. Každým činem máme před sebou publikaci závažnou, která jistě zmnoží počet ctitelův El. Krásnohorské. Kéž by též co nejvšeobecněji zvýšila činorodou účasť pro idee ušlechtilé, jichž jest hlasatelkou! *V—ý.*

Björnsterne Björnson: **Synnoeva Solbakken.** Přeložil *J. S...p.* „České bibl. rodinné“ (red. *B. Frida*) r. IV. čís. 5. V Praze. 1887.

Básník, jehož knihu v českém překladu máme před sebou, je v našem písemnictvu méně znám; překlady několika menších prací čteme tu a tam v našich listech. B. Björnson (n. 1832.) je té doby prvním básníkem norským. Světové slávy získal si svými novellami selskými, v nichž co nejvěrněji líčen život venkovský. Ač mezi novellami jeho mnohé perly jsou, přece nejlepšími plody ducha jeho — po úsudku jistého kritika německého — jsou roztomilé písně lyrické a některá překrásná dramata, »Sigurd Slembe,« »Hulda,« »Mezi bitvami,« jež stavena zrovna po bok kusů Shakespeareových. Ale prabásník tento, jenž vyrostl z panenské přírody s ušlechtilou čistotou, otrávil svou krev v době poslední; přidržev se směru francouzského, stal se sice »modernějším,« ale tím chabějším, podlehnuv hmotě a naturalistickému analysování[1]... »Synnoeva Solbakken« náleží k pracím jeho dřívějším, zdravším a lepším. Krátký obsah novelly jest asi tento:

Synnoeva, jediná dcera zámožnější rodiny na Solbakkenách, již od mládí miluje Thorbjörna, syna Saemunda, majitele dvorce v Granlidách. Ale rodiče její, přísní Haugiané (byla to přísná sekta náboženská), nechtěli svoliti, by dcera jejich vzala si za muže potomka sekty mírnější, známého rváče od chlapectví, a hodlali dceru provdati za bohatší nápadníky, jež však ona šmahem odmítala. Konečně však byli by rodiče k sňatku jejímu s Thorbjörnem svolili, kdyby jen zdržel se rvaček při muzikách i veselkách. Když se o tom tento prostřednictvím mladší sestry své Ingridy, ba i samé Synnoevy doví, slíbí, že se více biti nebude; ba chce se k vůli milence zdržeti i tance, jejž sekta haugianská zakazovala. Ale zůstane jen při předsevzetí: Thorbjörn brzy na to při svatbě svého druha opět se pobije se známým rváčem Knudem Nordhaugenským, při čemž utrží značné poranění a dlouho stůně. Pozdraviv se, již chce se vzdáti Synnoevy, jíž nehod-

[1]) „Revolution der litteratur“ von *Karl Bleibtreu.* Leipzig. 1886. S. XX.

ným se uznává... Ale právě vyléčení těžké rány bylo i vyléčení vášně, bíti se. Otec jeho, vida, že se syn polepšil, navštíví s tímto rodinu na Solbakkenách a požádá rodiče o ruku dceřinu pro syna, čemuž teď se strany jejich žádný odpor se neklade.

Jak viděti, je děj prostičký, jak jen býti může, motiv je starý. Nezakládá se tudíž cena novelly naší ani na oné ani na této věci, nýbrž na věrné líčení života náboženско-společenského lidu norvéžského a na reflexích, hojně vpletených i zdravých názorech páně spisovatelových. Ovšem leckterý tah při líčení tamějšího života nás trochu zarazí — svou zvláštností, ne však nemožností. Vypravuje se tu, jak mladičký Thorbjörn v kostele stále jen s kluky se rve, jak doma až přespříliš tvrdohlavým i neposlušným a potměšilým, jak bitky staly se pak jeho vášní, jak zakládal si na tom slávu, že je první rváč v okolí: trochu podivně to zní o synu řádné rodiny. Zaráží nás lhostejnosť, s jakou hleděli i staří lidé na takové rvačky mládenců, bez nichž prý se ani svatba obejíti nemůže. Podobného něco ovšem vídati na našich vesnicích, byť ne v také míře, zvláště ne při svatbách. Sprostým skoro zdá se býti výjev na str. 21. sl., byť byl psychologicky vysvětlitelný.

Než s druhé strany nescházejí tu líčně ušlechtilé povahy, ušlechtilých mravů venkovanů: zvláště krásna je úvaha o zbožnosti sedlákův a úctě jejich ku kostelu (25. sl.). Živě a s velikou pravděpodobností líčeny cesty jejich do kostela, chování se jejich před kostelem a pobožnosť ve chrámě. Ne poslední místo zaujímají popisy prostého a veselého života na pastvinách, jež mají velikou důležitosť pro tamější obyvatelstvo. Rozmilý je konec novelly, kde se nám vypravuje, jak otec ubírá se se synem do Solbakken, prostý způsob námluv atd.

Postavy jsou vskutku plny života, z něhož vzaty. Nejlépe se nám líbí snivá Synnoeva, s věrnou — ne slepou — láskou ku Thorbjörnovi, starostlivostí o nemocného milence, rozumnou poslušností rodičův. Je to postava idealní, ale psychologicky možná. A jak rozmila je postava Ingridy, starostlivé a věrně milující sestry Thorbjörnovy, něžné družky Synnoeviny? Jaká psychologická pravdivosť a duševní pochod zračí se ve výjevu na počátku kapitoly čtvrté, kde Ingrida hledí naučiti Synnoevu tanci, by mohla tančiti s Thorbjörnem i nemusila naň se hněvati, když tančí s jinými? Dlouho zdráhá se Synnoeva, anžto Haugiané nenávidějí všelikých radovánek, konečně však přece pustí se do tance — srdce v ní zvítězilo nad chladnou rozvahou.

Výborna též líceň personifikované přírody, jakási to lesní fantasie (51.—55.). Mistrně vskutku zachycena líceň dětí, již čteme na str. 32. sl. Je to jedna z nejzdařilejších scen.

K doplnění svazku přidána skizza »Životní záhada,« jež nám ukazuje Björnsona ve druhé fasi jeho poetického tvoření, s jeho slabé stránky. Skizzu tuto, ač neznáme doby, kdy napsána, klademe beze všech rozpaků v pozdější dobu, dobu naturalistického pytvání povah. Jedná se tu o muži, jemuž záhadou, co před ním skrývá jeho mladá žena, poslední dobu tak zádumčivá — i trápí ji otázkami a s nevysvětlitelnou chladností dívá se, jak manželka vrhá se v moře. Muž ten stále a stále o záhadě té přemítá, souží se, až na smrtelné posteli přijde k tomu náhledu, že choť jeho tajila, že Anežka, dcera pastorova, je ditkem jejím... Již dlouhý monolog muže toho, stálé rozbírání duše vlastní a manželčiny, svědčí o chorobném směru naturalismu. Ale práce je drobounká, že ceny neubírá většímu svazku, jakých bychom si více přáli v »České bibl. rodinné,« ovšem — to vytýkáme — ve správnějším překladu, jenž by se nehemžil chybami pravopisnými, jenž by byl plynnější a uhlazenější. Již sám nápis »Synnoeva Solbakken (místo Solbakken*ova*) je nesprávem. Kdo pak bude ještě psáti *si* (místo jsi), aniž by (místo prostého aniž), byť bych, nab*y*de atd.?

Že chyb tiskových je hojně, netřeba zmiňovati, je to u České bibl. rodinné věcí praobyčejnou. *A. V.*

Zahrada školy národní. Učitelstvu českému a přátelům školství podává na uváženou *Václav Dlouhý.* V Praze. 1887.

Přečasto se stává, že učitelstvo svědomitě a horlivě plnic úlohu svoji vychovatelskou, přece samo bývá svědkem

nezřízeného a neslušného chování se mládeže mimo školu nebo sotva škole dorostlé. Příčinu toho dlužno hledati v tom, že společnosť, především však mnozí rodiče nejen spolu s učitelem nepůsobí, nýbrž dítě přímo k nešetření školní kázně navádějí. Vystoupili však učitel, ať již jako kárce, ať jako mírný rádce, ku odstranění této společenské vady, vždy nalezne dosti těch, kterým se nezavděčí: mícháním se do veřejných záležitostí trpí prý vážnosť stavu učitelského! Neníli učitel vlažný, nedá se odstrašiti; nemůželi působiti otevřeně, působí nepřímo, hledá prostředky, jimiž by se dalo docíliti přátelského spojení rodičů se školou tak, že by tito ani nepozorovali, že jich zájem pro školu vzrůstá. A podobným prostředkem jest dle náhledu p. spis. školní zahrada. Prospěch, jaký by plynul z dobře zařízené zahrady školní, jest na bíledni: neboť, co se vyučování týče, skýtá zahrada množství soustavně uspořádaných pomůcek učebných a přerozmanitých názorů, jež jiným způsobem sotva by si mohl učitel opatřiti; se stránky pak vychovatelské, stavíce mládeži při každé příležitosti zjevy a zákony přírodní za vzor, přirovnávajíce činnosť přírody k jednání lidskému, navádějíce mládež k pracovitosti, k pořádku a čistotě, k ušlechtilé a užitečné zábavě, více jsme pro vypěstování mravné povahy učinili, než bychom docílili dlouhým kázáním a mnohdy nechutným ponaučováním. Idealní obraz školní zahrady, jak jej p. spis. nakreslil, zaujme každého, leč toť jeho chybou, že ho nelze provésti. Kdo ví, jakou přízní zasypávají některé obce školu a její zástupce, jak štědře plýtvají penězi — ne snad na zjednání potřebných pomůcek vyučovacích, ale na rozkvět obecního hostince, na zbohatnutí židovy kapsy, ten asi nepochybuje, že v podobné obci sotva kdy bude školní zahrada, jež by byla k dobru mládeže a ke cti obce. V některé obci opět zřídí snad školní zahradu, než nepodporují učitele, by ji mohl v pořádku udržeti; jest nám známa obec, jež s nevšední ochotou zahradu zřídila, leč zahrada tato nebyla dlouhého trvání: plot si odnesla v zimě chudina, vždyť byl obecní; dobré ušlechtilé štěpy našly také svých příznivců, kteří, bojíce se snad, aby ve školní zahradě škody nevzaly, si je potajmu do svých humen přenesli, vždyť byly obecní; zeleninu také mohl leckdo doma potřebovati, a proč by nebral, vždyť byla také obecní. Smutný obrázek, ale pravdivý! Že pak mrzutosti, jež z toho povstaly, nižádnou měrou nepřispěly k utužení svazku rodin se školou, není pochybnosti. Někde však jest vinen opět p. učitel: má, chudák, to neštěstí, že jej více zajímá kniha nebo hudba, než krásný park v Nádherově, — není rozeným ani vyučeným zahradníkem. Než kde okolnosti jsou příznivy, kde jest trochu dobré vůle se strany obecenstva a záliby se strany učitelstva, tam budiž vřele odporučen spis p. Dlouhého, a šetřením jeho dobrých rad a pokynů budiž odměněna jeho dobrá snaha; nám pak nebudiž zazleno, že jsme se poněkud rozhovořili, vždyť p. spis. podává svou knihu na uváženou. *Aug. Svoboda.*

Knihovna prostonárodní.

Matice lidu, ročník XXI. V Praze. 1887. Red. *Primus Sobotka*. Nákl. spolku pro vydávání laciných knih českých.

Čís. 3. (běžné čís. 123.). „O vodě." Napsal *Josef Jettmar*.

»Zajisté velice učené pojednání pro lidi studované,« pomyslí si mnohý čtenář, bera knihu tuto do rukou. Pravda, předmět jest čistě vědecký, v knize zahrnuta látka z oboru mnohých věd, ze zeměpisu, dějepisu, přírodopisu, přírodozpytu, fysiologie, ano i z psychologie, ale vše podáno slohem tak prostým, neučeným, zároveň však i průzračným a poutavým, že i čtenář, nepříliš vzdělaný, s chutí knihu dočte, jakmile jen čísti započal. — Pan spis. rozdělil své pojednání na pět kapitol. V kap. I., »Od pramenů k moři,« objasniv několika slovy oběh vody v přírodě a vysvětliv vznik a vyvěrání pramenů, jakož i rozdíl vody říčné a pramenité, sleduje pramének na jeho dlouhé pouti od zdroje přes vodopády a prahy až k ústí na břehu mořském. Nekonečnosť a velkoleposť moře znázorniti a tajemství nedozírného okeanu vysvětliti hledí pan spisov. v kapitole II. Dále pojednává o mechanických účincích vody na souši, po-

pisuje ledovce a jejich činnosť na horách, vliv vod pozemních i podzemních na vznik vrstev zemských a jich lučebnou přeměnu, ničící i tvořivou moc moře, vysvětluje vznik souše uprostřed moře a rozsáhlých ložisk solných. Kapitola IV. jedná o vztahu vody k rostlinám a živočichům, a poslední kapitola »Člověk a voda« o vlivu vody na zdraví těla i ducha lidského a užitku vody v průmyslu a obchodu.

Jsme p. spis. povděčni, že dal lidu našemu v ruku tak důkladný kommentář k jediné aspoň stránce neobsáhlé knihy přírody, jejíž písmo, jak praví básník, jest těžké sice, ale přece čitelné, redakci pak gratulujeme, že se jí podařilo získati dílo tak cenné, neboť »voda« p. Jettmarova též aspoň poněkud pomůže smývati skvrnu, jíž zanechala na heslu »Osvětou k svobodě« *Schulzova* nekající Česká Magdalena.«

Aug. Svoboda.

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* První schůze po prázdninách konala se dne 5. října, v níž předčitán dojemný děkovací list od slovutného spisovatele *Fr. Pravdy* za blahopřejný přípis odboru literarního, vyřízeny některé formalnosti, načež zvoleni předseda, místopředseda, zapisovatel. Program schůzí literarních usneseno rozšířiti tím, že dle možnosti vynasnažíme se seznámiti s hlavními plody větví slovanských.

Ve schůzi II. dne 15. října a III. dne 22. října prof. *Alois Fischer* posoudil „Vyšehrad," kruh epických zpěvův od *Julia Zeyera.* Ježto ctěný p. referent uveřejní důkladnou práci svou na jiném místě ve „Hlídce literarní," jsem sproštěn povinnosti s menší úplností podati ji zde; pročež odkazuji na místo příslušné. Po přednášce velmi zajímavé a důkladné nastala čilá debatta, v níž prosloveny různé myšlénky. Někteří vytýkali, že by snad bylo přirozenější k bájím slovanským, aby Zeyer byl užil rozměru trochajského; v básni prý jest mnoho cizích obratů, rovněž jako do bájesloví přimíseno mnoho živlu neslovanského; zdá se, jakoby z básně vanul spíše duch všesvětový nežli slovanský. Vytčena též přílišná míra fantastičnosti, zázračnosti, čímž i rekové pozbývají často rázu a podoby lidské. Naproti tomu však báječnosť a nadpozemský ráz osob Zeyerových vysvětleny tím, že i ve „Vyšehradě" Zeyer zapadl do svého živlu pravého — do romantismu a tím arci povaha osob jeho jeví se nám srozumitelnou; neboť romantik Zeyer nezapřel se ani tentokráte.

Ve schůzi IV. dne 29. října p. inspektor *Fr. Oščádal* rozhovořil se o básni *Čechově* „Slavii." Báseň ta jakoby ze srdce vyrostla a k srdci zase mluví. Základní myšlénka, kterou již od sta let nejlepší naši básníci a učenci vynasnažili se vyjádřiti, znázorňuje rozháraný stav Slovanstva a nebezpečí, které hrozí Slovanstvu od západu. Básník pokládá Východ za svět mladý, ale výtečný, jenž má novou osvětou obroditi klesající západ. V básni vysloveny též touhy národů slovanských, jichž účelem jest zachovati jazyk a národnosti slovanské. Způsob, jakým by se ta záchrana státi mohla, je dvojí: Rus myslí, že všechny národy slovanské splynouti musejí v jeden celek politický, kdežto Čech dokazuje, že splynutí toto přirozené možno jest jediné na poli duševním. Myšlénky své oděl básník rouchem tak vzácným, že s té stránky zasluhuje zvláštní pochvaly: zdá se, jakoby přednosti Mickiewiczovy, Puškina a Lermontova v jeden souzvuk splynuly a z básně Čechovy se ozývaly. Vznešeně na př. dojímá místo, kde se líčí, kterak duševní rozruch a rozbroj v duši nihilistově (Vladimírově) bouří mořskou navzájem se doplňuje a vyrovnává. Po těch slovech úvodních p. referent jal se vykládati obsah, z něhož vyjímáme toto.

Básník uviděl, jako kdysi „Evropu," jinou loď „Slavii" a na hrudi její obraz Slavie od malička známý a milovaný i prosí Slavii, aby jej nadchla k veliké písni a uštědřila mu drobet ze stkvělého pokladu svých písní. Orel bílý od Slavie seslaný zanese na loď básníka, jenž dává s Bohem Západu krásnou nadšenou písní za utěšené chvíle, jimiž oblažila jej poesie, umění a vědy západní, ale stýská si do těch ústrkův a han, jež zakoušeti jest plemeni slovanskému od západníkův. —

Literarní klub v Telči [illegible] letoším zimním obdobím mimo ctnáctidenní přednášky též literarní rozhovory. K prvnímu

podobnému rozhovoru sešel se klub dne 10. t. m. a zahájil tu rozpravu *L. Čech* o otázce: „Jak zvelebovati naši literaturu naukovou“ na základě článkův o věci této v časopise „Athenaeu“ psaných, zejména pak vzhledem k volnému návrhu v „Athenaeu“ ze dne 15. října podaném. — Po zevrubném o věci té rokování, jehož se všichni páni účastníci schůze živě súčastňovali, formulován výsledek rozhovoru v tuto resoluci: Klub literarní v Telči porokovav ve své schůzi dne 10. listopadu t. r. o návrhu podaném v časopise „Athenaeu“ ze dne 15. října t. r. a týkajícím se otázky: „Jak zvelebovati naši literaturu naukovou,“ usnesl se jednohlasně: 1. že na ten čas nesouhlasí se zřizováním nového spolku, jelikož již Matice česká za účelem, aby zvelebovala vědeckou literaturu, zařízena jest; 2. aby však Matice česká vyzvána byla *a)* aby vydávavši již Encyklopaedii nauk znovu o to pečovala, aby nynějšímu stanovisku vyhovující vědecké spisy všech odvětví byly vydávány; *b)* aby se v Matici české zřídil sbor, který by pečoval o vydávání řádných překladův i kompendií, kdyby nebylo vhodných originalův; *c)* aby do všech sborů Matice přibrány byly ještě nové síly schopné a povolané a aby sboru poslednímu ohlašovali p. t. pp. autoři a překladatelé, co v práci mají; *d)* aby, jak už kdysi Palacký chtěl, Matice česká pečovala o svědomité a vědecké kritiky, by obecenstvo nebylo klamáno. 3. Aby literarní spolky a jiní povolaní činitelé přičiňovali se o to, by počet členů Matice české vzrůstal a díla M. č. vydávaná se rozprodávala. Ostatní literarní spolky se slušně žádají, aby o těchto otázkách též podaly svá mínění. — Když byla tato resoluce přijata, vysloveno přání, aby v některé příští schůzi dán byl na denní pořádek rozhovor o otázce, zda a jak by se dalo zameziti rozšiřování reklam v našich časopisech. —

Dne 24. listopadu zahájil prof. *Kabelík* rozhovor „O popularní literatuře vzdělávací.“

Jednota literarní v Jičíně. Zprav. *J. Vlček.* Dne 30. října t. r. konána schůze, v níž prof. *Štětina* probíral spis Ed Jelínka „Polské paní a dívky,“ zvláště pochvalně se zmiňuje o Honoratě Višniowské-Zapové, jež se tomu velice divila, že u nás v Čechách pokládá se u přemnohých za náramnou zbytečnosť koupiti knihu za zlatku, kdežto za zbytečný shawl nebo leckterou tretku vyhodí se beze všeho několik desítek; na to jest peněz dosti, na knihy nikoli! Na to předčítal příběh spanilomyslné mladičké Zosie, jež zamítá svého milence, poněvadž ve svých dopisech nemluví než o lásce, ba co ještě horší, on dělá i pravopisné chyby! Než i její milý, pan Zikmund, je pravým vlastencem, nechceť o Zosii slyšeti, dovídaje se z listu smyšleného, že Zosie zapomíná své vlastenecké povinnosti tou měrou, že přeje národnímu odpůrci. Věc arci se vysvětlí, a Ed. Jelínek, jenž prostředkoval, jest pozván na svatbu.

Ve schůzi konané 10. listop. *Dr. Volf* rozbíral Čechova „Hanumana,“ recituje místa, v nichž se líčí směšné stránky jednotlivých stavů (advokatského, professorského, lékařského, kněžského i j.), slavný vjezd Hanumanův, zejména pak jádro celé básně, její zakončení, kde básník těší ty, kteří by rádi suniformovali celý svět, že nastane doba, v níž zavládne všude jedna řeč, krásná řeč volapük.

V následující schůzi 17. listopadu prof. *Čapek* podal stručný a přehledný obsah Čechovy „Slavie,“ konče přáním tam vysloveným, váženým z hloubi i našeho srdce, by ku našemu zdaru konečně se smířili Rusové s Poláky, jeť spor ruskopolský nejbolavější stránkou otázky slovanské. Partii, kde Ivan odjíždí se srdcem raněným a Jadviga přichází si požalovat na hrob matčin, slč. *Gab. Čapkova* přednesla s takovou vřelostí, s takovým porozuměním, že strhla veškero posluchačstvo způsobem u nás nevídaným.

Mimo to přednesena slč. *Pekárkovou* E. Krásnohorské „Mé otčině.“ Zároveň čteny úryvky z Nerudových „Figurek“ (prof. *Paulus*), Čechův „Biskup“ (ev. uč. *Borč*), Hrdinovo „V klerice“ (prof. *Servít*).

Literarní jednota v Klatovech. 18. ř. předn. *J. Ostřádal*, jednatel spolku, jaký účel mají přednášky. Probral povšechný ráz přednášek vůbec, proplítaje slova svá hojnými příklady z literatury a odůvodňuje, že každá přednáška zanechává símě vzdělání. — 8. listop. předn. *Fr. Zámečník* o otázce, jakým způsobem svět kosmický a příroda vůbec působí na niterný život člověka. Vylíčil působení slunce, měsíce i hvězd na život lidský, učinil rozdíl duševního žití lidského v krajinách geologicky a geograficky se různících a probral vůbec všechny možné rozdíly ve smyslu své rozpravy, jež byla jaksi úvodem k další řadě „Obrázků psychologických.“ — 15. listop. předn. předseda spolku *V. Koněpopský* o právu horním.

Jednota literarní v Jindř. Hradci. 30. října předn. *J. Štefek* o „Hanumanu“ od Sv. Čecha. — 13. listop. předn. *Vojtěška Infeldrova* o Ad. Heydukovi a některých jeho básních.

„Vesna“ v Brně. 16. listop. předn. *M. Chytilova* o ženách řeckých.

Akad. čten. spolek „Zora.“ 20. listop. předn. *J. Kordřík* o spisovateli Jos. Fr. Smetanovi.

Historický spolek v Praze. 7. listop. předn. *K. Jireček* o Justinianovi a domnělém Upravdovi.

II. Smíšené.

Ve sporu o Rukopisy ve příčině paedagogické prohlašuje učitelský sbor obecního vyššího gymnasia ve Vys. Mýtě: „Sbor učitelský vyššího gymnasia vysokomýtského rokuje v zasedání svém dne 24. října t. r. o zhoubném působení nynějšího sporu rukopisného na žáky škol středních usnesl se na tom, aby v zájmu vychovatelském české veřejnosti podal následující prohlášení: Učitelům škol středních nelze zabrániti, aby žáci nečítali dotyčných článků jim po věcné stránce nesrozumitelných, ba někdy i pohoršlivých, zejména, když některé přímo na žáky se adresují. Z čítání jich pak nemalá vznikla našemu školství potíž, a to: 1. Učitel češtiny, vázán jsa osnovou učebnou rukopisy důkladně ve škole probírati, nalézá u žáků začasté předpojatosť. 2. Ještě horší je věc ve příčině mravní; velký klenot rve se české literatuře dříve, než dokázána byla nepravosť jeho nezvratně. A škola učí žáky, aby vážili si klenotů takových. 3. Spor vedený některými členy škol vysokých i středních na mnohých místech pohnul veřejné mínění k nechvalným úsudkům o školách těchto, čehož želeti jest každému vzdělanci, učitelům pak škol středních zvláště, poněvadž připravujíce žáky pro školy vysoké snaží se buditi v nich úctu jak ku vědě, tak ku jejím repraesentantům. Jestiť úcta k autoritě nezbytnou podmínkou zdaru ve vychovávání a vyučování. A právě tento faktor předůležitý doznal v nynějším sporu otřesení valného. Nemůže tedy míti upřímný přítel mládeže jiného přání, než aby spor, nemůželi již ustati, vzal na se tvářnosť věcnou, mužných povah důstojnou s odklizením všech útokův osobních, a v této podobě své uchýlil se tam, kde mohl by jen prospěti, ale nikdy škoditi.“

Bibliotheka pro mládež škol středních. V ústředním spolku středních škol v Praze utvořeny jsou, jak známo, odbory, totiž filologický, historický, mathematický, přírodovědecký a kreslířský, v nichž pojednává se občasně o osnovách učebných a různých otázkách. V posledním čase sestavil se nový odbor ku vydávání bibliotheky pro studující středních škol, v němž zasedají delegati svrchu uvedených odborův. Úkolem tohoto nového odboru jest vydávati každoročně řadu knih poučných i zábavných, aby vyplnily se mezery v žákovských knihovnách středních škol příliš nápadné. Obsahovati má spisy básnické i prosou, novějších i starších spisovatelů, životopisy vynikajících mužův, učenců i umělcův, články dějepisné i zeměpisné o uměl. památkách, cestopisy, pojednání z přírodopisu, jak o nejnovějších výzkumech v oboru fysiky a lučby též o umění výtvarném a uměleckém průmyslu. První číslo, báseň od *A. Heyduka* nalézá se již v tisku, během roku následovati budou plody básnické *Sv. Čecha* a *Vrchlického*. Dále připraveny jsou již některé spisy z přírodovědy, 2 cestopisy, spis pojednávající o ušlechtění mravů — povídky historické z historie umění. — Konečně sluší podotknouti, že prof. *Bartoš*, kterýž sám podobnou knihovnu vydávati počal, jejíž první číslo „Babička“ před nedávnem vyšla, spolupůsobení své přislíbil, což ode všech členů s netajenou radostí přijato bylo. Podobně i od jiných osvědčených spisovatelů příspěvky ohlášeny jsou. —

Pro **přílohy slovanských jazyků,** jež podává čtenářům svým „Beseda učitelská,“ zvolena na budoucí rok ruština (red. *J. Lego*).

K veřejnému spálení odsouzena kniha švedského spisov. *Christiana Krohga* „Albertine.“ Prvá instance kázala ji zabaviti, nejvyšší soudní dvůr rozsudek potvrdil a přidal spálení celého nákladu (v Christianii) Kniha líčí naturalisticky osudy mladé dívky, která čím dále tím více padá do neřestí. Nález soudní, za demokratického ministerstva a v ústavě švedské, jež náleží k nejsvobodnějším, velice pobouřil liberalní časopisectvo.

Charvát *Krunoslav Herne* založil v Petrohradě komissionářský obchod, jehož účelem jest rychle a lacino prostředkovati **objednávky ruských knih i časopisův** a naopak. Za 1 rubl počítá 1 zl. 20 kr. a 1 zl. béře za 85 kopejek. Poštovní doprava obnáší obyčejně 20% krámské ceny. Rakouští zákazníci mohou peníze posýlati na adressu: Slečna Slavka Herncova, v Križevcih, v Charvatsku. Adressa slov. komissionáře na Rusi jest: Krunoslav Jurjević Herne, Petrohrad, Něvskij prospekt 88.

Rus *A. V. Starčevskij* sestavil **„Kapesní stojazyčný slovník“** (Карманный стоязычный словарь), jenž v Petrohradě vyšel tiskem. Je prý to, jak se domnívá, první pokus, aby linguistika byla přizpůsobena obecným potřebám. 140 pojmův uvádí v 70 řečech, mluvených v Rusku, v 10 jazycích středoasijských, 10 hlavních jazycích evropských a v 10 nářečích slovanských, mezi nimiž neschází čeština. Avšak chudinku nelze ani poznati — tak je zohavena. Jeli ostatních 99 jazyků stejně pečlivě zpracováno, není možno p. Starčevskému dáti vysvědčení zvláštní důkladnosti. *N. L.*

III. Životopisné.

Dr. Ant. Javůrek (Lit. L. 22.).

Dušičková vzpomínka: **Bohdan Jelinek** (1851.—1874.), **Václav Solc** 1838. 1871.),

Rudolf Mayer (1838.—1865.), **H. Přerhof** (1831.—1867.; Chalupa: Sv. 49.).

Jos. Jar. Kalina (8/11 1816.—22/6 1847.; Hum. L. 44.).

Fr. Levstik (28/9 1831.—16/11 1887.), slovinský básník a filolog (Hl. n. 317., Vaterl. 322.).

Dr. G. A. Lindner. Pohrobní vzpomínka *J. Klíky* (N. L. 289.). — Památce **L.** (Klika: Kom. 45.; Lit. L. 22.; Hl. n. 287.).

Sté narozeniny **J. Ev. Purkyně** (17. prosince) oslaveny budou v Praze. O životě a působení P. přednášeti bude prof. *Dr. Tomsa.*

Magdalena D. Rettigová (31/1 1785.—5/5 1845.; Mat. dítek 3.).

Slavnosť odhalení pomníku **Škodova** v Přerově konána 30. října, při níž měl slavnostní řeč ředitel gymnasia kroměřížského, *Fr. Višňák.*

Slavnostní večer na památku **V. Štulce** uspořádal akademický katolický spolek „Arnošt z Pardubic" 28. října. Slavnostní řeč měl *A. Lenz* (Čech 251.).

Franta Šumavský, Tomiček, Norbert Wanĕk, P. Josef Zimmermann (Arbes: Ned. L. 23/10).

Něco o **Sam. Adamovi z Veleslavína** (Rybička: Pam. archaeol. 3.).

IV. Rozpravy literarní v časopisech.

Arbes, Z paměti starého vlastence (Ned. L. 23/10).
Bačkovský, Kterak před sto lety prospěla nám němčina (N. L. 290.).
Blažek, Material k synonymnímu slovníku českému (Uč. L. 43.).
Funtíček, Zmka (Kom. 45.).
Grégr, Amplionova sbírka rukopisu v Erfurtě (N. L. 302.).
Jeřábek, Romany Benj. Disraeliho: „Lothar," „Tankred" a „Sibylla" (N. L. 309.).
Kadlec, Novější ruská belletrie (Lit. L. 22.).
Kapras, Media a kejklíři (Ned. L. 20/11).
Košutić, Kulturní listy o Srbech (Zl. Pr. 50. sl.).
Kovář, O řeči dětské (Paed. 11.).
Lepař, Osudné dvacítiletí v politických dějinách českých (1177.—1197.; Bes. uč. 47.).
Marcus Antonius, Cizí slovníky encyklopaedické a my (Hl. n. 301.).
Menčík, O průpovídkách (Sv. 50. sl.).
Müller, O pravosti nebo nepravosti Máchovy podobizny (Č. L. 7. sl.).
— „Důkladnosť" německých naučných slovníků (Č. L. 7. sl.).
Nováček, Přední spisovatelka anglická — George Eliot (Sv. 50.).
— O úctě k zemřelým u Číňanů (Hl. n 302.).
Poličanský, Popravy čarodějnic a kouzelníků (Č. Zbt.: Hl. n. 316.).
Prusík, Etymologica (Krok 6.).
Rezek, Současné vypravování o bouři selské r. 1775. (Ned. L. 22/10).
Sasinek, Program dějepisu starých Slovanů (Č. L. 7. sl.).
Sejkorka, Literatura a život (Lit. L. 22.).
Soukal, Co čtou naše děti (Lit. Věst. 11.).
Šťastný, Virchow o Darwinismu (Obz. 22.).
Vorel, O některých nesrovnalostech v terminologii zeměpisu mathematického (Kom. 46.).
Vrchlický, Carducciho „Nové básně" (Ned. L. 30/10).
Vymazal, Jak psáti synonymiku (Kom. 45.).
X. Y., Máme-li potřebí literarní kritiky (Ned. L. 16/10).
— 1847.—1887. K úmrtnímu dni Jungmannovu (Hl. n. 312.).
Zíbrt, Zbytky úcty pohanských dědů v staročeské domácnosti (Sv. 49.).
— Kouzla a čáry starých Čechů. I. Amulety, charaktery (Pam. archaeol. 3.).
Zkoumal, Literarní reminiscence (Vl. 2.).
K otázce vydání nového naučného slovníku (Hl. n 317.).
Leo XIII. (Hl. l. 12.).
Novější chrvatská belletrie (Lit. L. 22.).
O ruských sbornících (N. L. 288.).
Politické romany Benj. Disraeliho (N. L. 295.).
Bölsche, Vischer und Fechner als aesthetiker (Ggw. 40.).
Büchner. Die naturwissenschaft u. die moderne gesellschaft (Deutsche Rev. 10.).
Feytag, Der gute und der böse ton unter den litteraten (Magaz. 47.).
O. B., Volkslied und strassenlied (Ggw. 39.).
Vetter, Beitrag zur Shakespeare'schen charakteristik Heinrichs V. (Lpzg. Ztg. 76.).
Bellaigne, La religion dans la musique (Rev. d. d. m. 17.).
Franck, Victor Cousin (Journ. des savants 8.).
Ganderaz, La condition des comédiens (Rev. d. d. m. 16.).
Clark, Bacon's Claim and Shakespeare's Aye (North Amer. Rev. 10.).
Hoskyns-Abrahall, Dante on Alexander and Dionysius (Acad. 807.).
French Literature (Ath. 3125.).
Masters of Russian Literature (Ath. 3125.).
Del Lungo, Dante e gli Estensi (Nuov. Ant. 19.).
Mazzoni, La vita di Molière secondo gli ultimi studi (Nuov. Ant. 18.).

V. Díla posouzená.

Adámek, Heralt (M. A. Š.: Sv. 47.).
Bačkovský, Biografické a literarní doplňky „Nauč. Sl." (Mý.: Ruch 32.).
Bau, Jan Hus (Čermák: N L. 295.: Kubíček: Hl. l 12.).
Björnson-S...p, Synnoeva Solbakken (Vrzal: Hl. l. 12.).
Benýšek, Na slunci i pod mraky (Verner: Kom. 43.).
Brandl, Život P. J. Šafaříka (Mýcénin: Ath. 2.).
Březina. Hláskování spojené se psaním (Šafránek: Paed. 11.).
Čech, Různé črty žertovné a vážné (J. V.: Hl. 265.).
— Slavie (Oščádal: Hl. l. 12.).
Červinková-Riegrová, Ochrana chudé a opuštěné mládeže (G. S.: Ath. 2.).
Dlouhý, Zahrada školy nár. (Svoboda: Hl. l. 12.).
Dostál, Dějepisné povídky, obrazy a črty (Vykoukal: Sv. 48.).
Erben, Prostonárodní české písně a říkadla (Plešovský: Vl. 2.).
Farina-Pover, Mé dítě (Marek: Lit. L. 21.).
Formánek, Květena Moravy a rak. Slezska (J. V.: Hlas 265.).
Hora, Rukověť konversace česko-polské (π: Paed. 11.).
Hrnčíř, Druhé květy (Pražský: Lit. L. 21.).
Jakubec, Povídky z kraje ve verších (Vykoukal: Sv. 45.).

Jettmar, O vodě (Svoboda: Hl. l. 12.).
Klika, Ústava a správa království českého a říše rakousko-uherské (r.: N. L. 316.).
Kovář, Indické pohádky (Vykoukal: Sv. 50.; Mr.: Ruch 32.).
Kvapil, Zaváté stopy (Haasz: Zl. Pr. 50.[1]).
Krásnohorská, Letorosty (Č.: Lit. L. 21.; Vejchodský: Hl. l. 12.).
Lhotský, Vyučování ve třídě elementarní (Kom. 45. sll.).
Lindner, Drobné články paedag. a psychologické (Klika: Bes. uč. 46.).
Lužická, Květiny a ženy (Vítězný: Lit. L. 22.).
Militký, Rodinné tajemství (Soukal: Lit. L. 22.).
Mužík, Květy polní (Čermák: N. L. 302.; -p.: Sv. 47.).
Nováková, Z naší národní společnosti (Tichý: Lit. L. 22.).
Pokorný, Opět na horách (J. P.: Hl. n. 322.).
Pravdodatný, Patronatní právo (Janeček: Past. duch. 1.).
Procházka, Na úrodné půdě (J. P.: Hl. n. 322.).
Randa, Chodové a jich osudy (-e-: N. L. 316.; Čech 245.).
Sadovský, Základové zeměpisu mathematického (Hl. 251.).
Sedlák a Růžička, Poštovnice (L. J. K.: Paed. 11.).
Sládek, Sluncem a stínem (-e-: N. L. 416.; Zl. Pr. 49.).
Stroupežnický, Sirotčí peníze (J. V.: Ned. L. $^{16}/_{10}$; M. A. Š.: Sv. 48.; Čas 23.).
— Po trnitých stezkách. I. (b.: Ruch 30.).
Světlá, V hložinách (Čermák: N. L. 302.; Vykoukal: Sv. 46.).
Svoboda, Skloňování cizích jmen v češtině (Slavík: Krok 6.).
Šafránek, Příběhy Odysseovy (P.: Hl. n. 312.).
Šimáček, Bez boje (Čas 23.).
Škrdle, Vlasť (Škába: Hlasy od Lužnice 22.).
Špažinský-Durdík, Paní majorka (J. V.: Ned. L. $^{30}/_{10}$; -o-: Ruch 31.;[2]) B. F.: Zl. Pr. 50.; Čas 23.).
Šťastný, Drobné květy (Dr. M. Pr.: Hlas 258.).
Třebízský, Sebrané spisy (C.: Ruch 30.).
Turnovský, Kresby (Tichý: Lit. L. 21.).

[1]) Referat závodí v bombastu s verši Kvapilovými.
[2]) Kritik ostře posuzuje nejnovější plody dramatické, zvláště z dějin českých.

Wachek, Národní církev (R.: Ruch 30.).
Wünsch, Z blízka a zdálí (Vrba: Lit. L. 22.).
Zeyer, Rokoko (Vítězný: Lit. L. 22.).
— Sestra Paskalina (Vítězný: Lit. L. 22.).
— Vyšehrad (Fischer: Hl. l. 12.).
Bůh tomu chce (Škrdle: Vl. 2.).
Přítel dítek (Plešovský: Vl. 2.).
Kalendář paní a dívek českých na rok 1888. (Pražský: Lit. L. 21.).
Velký Marianský kalendář (Škrdle: Vl. 2.).
Vilímkův Kalendář „Humor. Listů" na r. 1888. (x.: Lit. L. 22.).
„Palečkův" Humoristický kalendář na rok 1888. (x.: Lit. L. 22.; Ad. Sch.: Bes. uč. 45.[1]).

VI. Knihopisné.

Novinky autorek českých zaznamenávají Ženské listy (č. 11.).
Арсеньевъ, Словарь писателей средняго и новаго періодовъ русской литературы 17—19 вѣка. Спб.
Кавелинъ, Задачи этики. Спб.
Büttner, Adam und Eva in der bildenden kunst bis Michel Angelo. II. Lpzg.
Cludius, Der plan von Goethes Faust erläutert. Bremen.
Commer, Philosophische festschrift zum jubiläum S. H. Leos XIII. Paderb.
Glossner, Das princip der individualität nach der lehre des hl. Thomas in seiner schule. Paderb.
Mantegazza, Die kunst glücklich zu sein. Jena.
Matthias, Die heilung des Orest in Goethes Iphigenie, eine religiös-sittliche lösung im geiste des Christentums. Düsseld.
v. Meerheimb, Psychodramenwelt. Material für den retorisch-deklamatorischen vortrag. Berl.
Müller, Wie malen sich die naturvölker den anfang und das ende des menschen aus? Prag.
Planck, Das princip der erhaltung der energie. Lpzg.
Pott, Zur literatur der sprachenkunde Europas. Lpzg.
Reissmann, Die musik als hülfsmittel der erziehung. Wiesb.
Sommer, Lockes verhältnis zu Descartes. Berl.
Sowa, Die mundart der slovakischen Zigeuner. Gött.
Faligan, Histoire de la légende de Faust. Par.

[1]) Dopisovatel protestuje proti humoresce Fr. X. Svobody „Duch starožitnosti," jež „staví učitele na pranýř."

Feuilleton.

O vlivu romanu.

Literarní úvaha od *Vinc. Drbohlava.*

(O.) Zajisté jsme tuto o romanu optimistické náhledy nevyslovili, tím však jsme jej zcela neodsoudili.

Roman může býti užitečným, když bude takovým, jakým má býti. Když ve slušné formě bude míti dobré jádro, čistou moralku: když lidské náruživosti ne svůdně, ale způsobem spíše odstrašujícím bude líčiti; když nic nebude obsahovati, čím by víra, církev, náboženství se směšným činilo: když jeho zásady a příklady pro praktický život budou užitečny. On jest užitečným, neobsahujeli špatných maxim, nehlásáli a nehájili zvrácených zásad. On musí pravdivé události napodobiti a ve všem filosofickou pravdu a zákonů pravděpodobnosti následovati. On nesmí za žádnou podmínku jistých neduhův ani slovem, ani příkladem líčiti a tím méně

je jako maličkosti nebo jako odpustitelné slabosti do ochrany bráti anebo je jako výlev zdravé smyslnosti hájiti. Když tyto požadavky jsou splněny, proč by nebylo možným, aby tyto romany dobrými byly? Zcela jistě pak budou protijedem proti nemravné a bezbožské četbě. Ovšem musíme doložiti, že i nejlepší roman není absolutním dobrem, protože více méně spočívá na klamu, z klamu se rozvíjí a plné pravdy neobsahuje. Ale minus malum k poměru ku špatné literatuře jest přece, a proč bychom nemohli mezi dvěma zly menší voliti? A proč bychom to nemohli činiti tím více, když většina lidí, zvláště však většina čtenářů k suché moralní doktrině chuti nemá? Tedy dobře psané romany, majíli výše podotknuté požadavky, mnoho dobrého mohou způsobiti.[1]) Zajisté pak utichnou stesky, že počíná býti obecenstvo k literatuře chladným; neboť pak nebude potřebí »kritických bubnů« k výstraze, aby obecenstvo bdělo, by naše čtenářstvo se nedalo svésti tiradami nad »novým, vzácným zjevem literarním.«

Ostatně sám miláček spisovatelů nechvalné tendence Victor Hugo vynáší nad nimi ostrý soud, řka: »Jsou mnohé stíny života, které se musejí zahaliti závojem. Já sám sestoupil jsem do nejhlubších brlohů bídy, bych se s bídou obeznámil, ale nechci svých pozorování, jako hrůzné noční sceny veřejně vystavovati. Nikdo nemá práva ukazovati neštěstí v celé jeho nahosti. Vím předobře, jak velice lid trpí, jakých neřestí je schopen, když je k tomu hladem, žízní a bestialním živořením v bídných brlozích, v nichž ženy a muži žijí pohromadě, doháněn; nicméně lid tím vinen není, nýbrž ti, jichž přepych tyje z potu ubožáků . . . Když jsem ve svých »Bídnících« předvedl čtenáři galejního otroka a nevěstku, sestoupil jsem k nemravnosti jen za tím účelem, abych ukázal, jak mohou nešťastníci býti vytaženi z bahna, ve kterém se brouzdají. Konal jsem studia svá jako lékař a moralista, ale nikoli, k tomu účelu, bych dráždil zvědavosť, k čemu nikdo není oprávněn.«[2])

[1]) Viz Unsere romanliteratur. „Katholische bewegung“ 1887., str. 353.

[2]) *Arbes*, Z duševní dílny básníků. „Světozor“ 1885., str. 195.

Jiný neméně nebezpečný vřed našich romanů jest tupení náboženství. Každý spisovatel tlumočí si tu své přesvědčení, je čtenáři vnucuje a umělými sofismy hledí mu to zrnko sv. víry ze srdce vyhladiti. Avšak na tom nepřestává, on Boha, instituce náboženské, sluhy církve staví na pranýř posměchu.

Tu musí k vůli effektu, k rozuzlení děje třebas tajemství zpovědní za podnož sloužiti, ba i ty osoby, k nimž se lid zbožně modlí. Zvláštním koníčkem romanopisců jsou pohnutlivé doby husitské a pobělohorské. Tu jsou katolíci jako zrádcové, fanatikové, zbujníci, potměšilci — za to ideal lidskosti protestanté. A tato fabrikace, v níž hojně citupných slov o zubožené vlasti, o utlačované myšlénce svobody a předsvědčení nebývá bez účinku, neboť čtenář čta tyto chorobné výmysly, jež spisovatel činí, aby dílo jeho z originalnosti neztrácelo, bývá ponenáhlu ve svém vlastním přesvědčení ohrožen a ocituje se na cestě náboženské skepse. Na takového šiřitele »pravdy« užiti toho prostředku, jaký odporučoval Sokrates: »Kde básník nehodné věci o bozích přináší, tu energicky proti němu zakročíme, jeho dílo zavrhneme a za žádnou cenu nedovolíme, aby učitelé takového díla používali, jestliže nám na tom záleží, aby naše děti bohy ctily a jich báti se učily a pokud člověk lze, jim podobny se snažily.«[1]) Neboť náboženství jest přece člověka útěchou. Ono dává vedlé klopotného života jiný, čistší a tišší. Pohled do věčnosti udržuje člověka, aby nepadl a nesnížil se ku zvířeti. Čím více náboženství v lidu jest, čím více jej oživuje, tím těchyplnější jest jeho vliv a působení. A naopak čím více mizí, čím více se tento svatý cit uráží a tupí, tím beznadějnější jest jeho život pozemský. S náboženstvím ztrácí lid idealy. Pádem jeho jest mravnosť otřesena, jak toho směr nynějšího času dosvědčuje. Materialismus s bestialismem si podává ruku. Moralní pružiny jsou seslabeny a nejsou s to, by odolaly mocným pudům egoistickým. A důsledek všeho jest: jezme, pijme, neboť zítra jsme mrtvi! Nám však záleží na tom, aby se lid vzdělával, aby v knihách po klopotné práci nalezal útěchu a stezku ku pravdě a ctnosti.

[1]) *Jungmann*, Aesthetik, II. bd., str. 148.